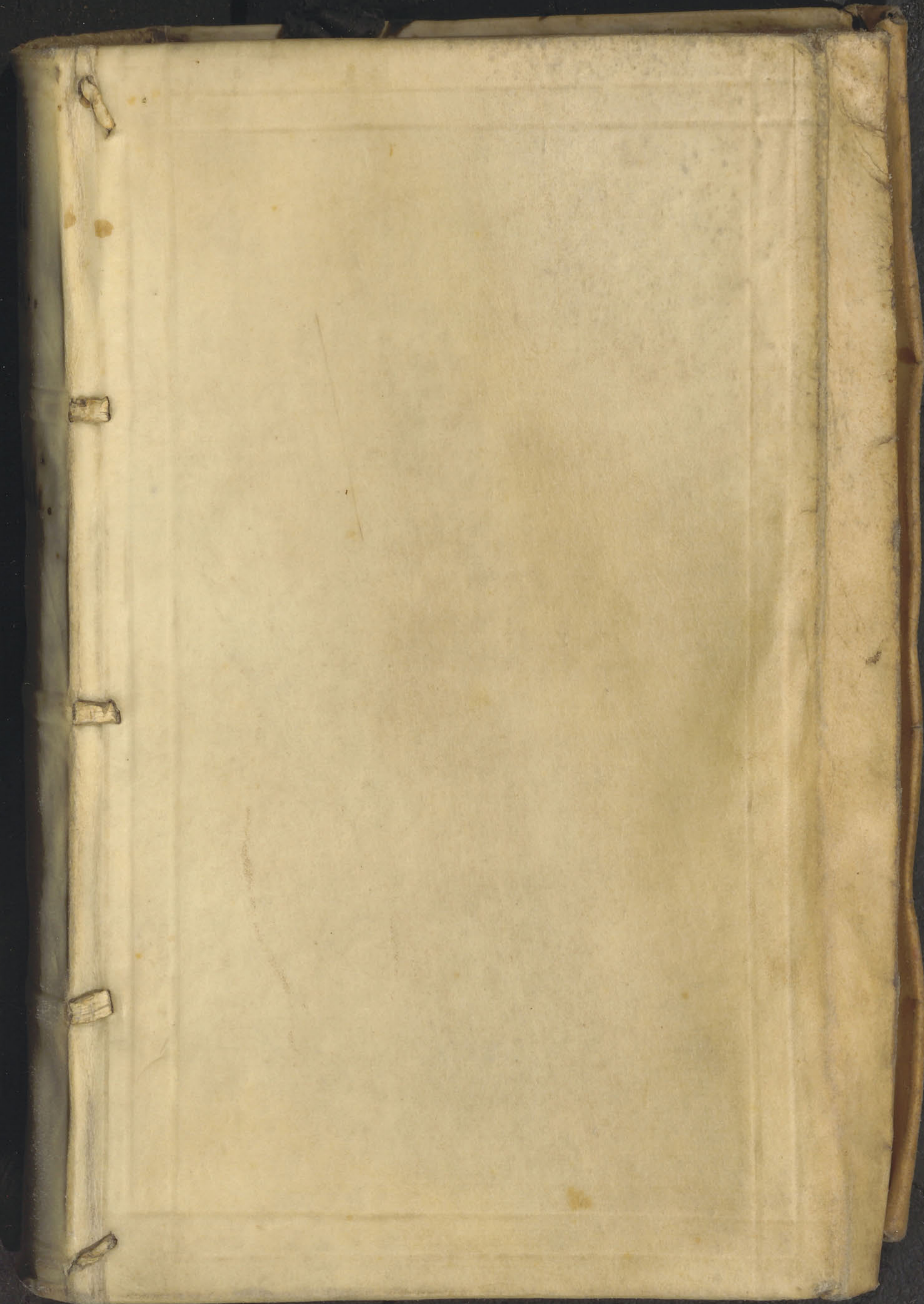

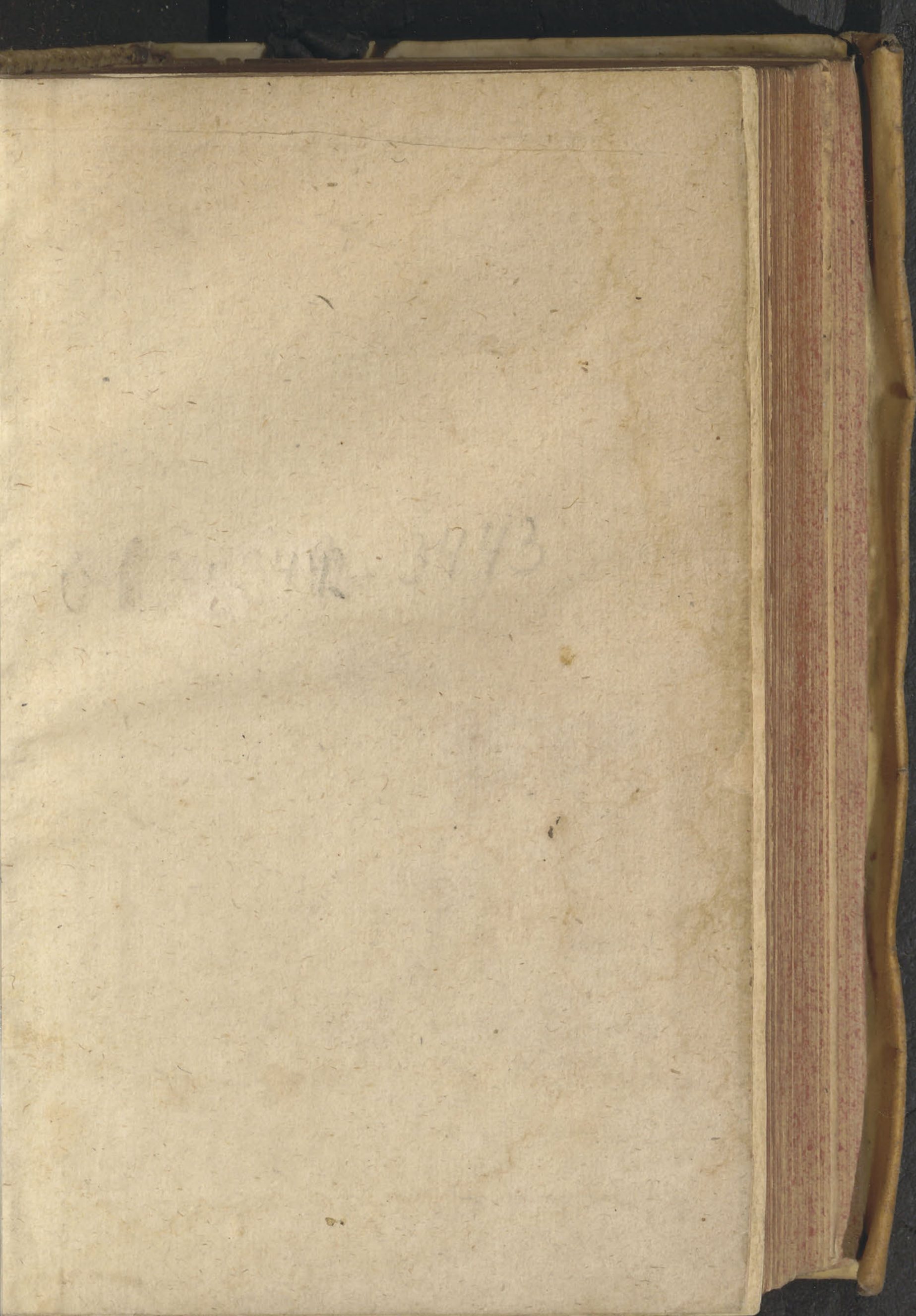

AVREA PRACTICA HVBERTI DE BONACVRSO I. C. PRAECLARISSIMI.

H7.

Accesserunt vtilissimæ additiones Antonij de Tremolis I. C. Clarissimi.

Opus sanè quotidianum in Iudicijs versatile, Patronis causarum pernecessarium, Adiecit siquidem idem Tremolis sexcenta ferè singularia Praxim totam redolentia.

In hac editione præter mendas innumeras correctas, adiecta sunt Summaria & Index copiosus.

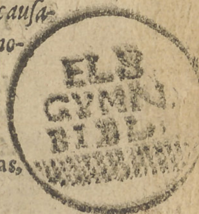

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, sub Monocerote. M. D. LXXXIII.
Cum Priuileg. Cæs. Maiest. ad Sexennium.

Michael Fabricius Mariaeburgen. Boruss.

Constat 35 gr.

Ao 1613

EIVSDEM DE TREMOLIS ad Lectorem Hexastichon.

Detersa Huberti maculis præludia cunctis
Conspice, quæ legum dogmata sacra colis.
Iuris Cæsarei sunt hîc monumenta priora:
Queis reus actoris pellere tela potest.
Addita sunt ter mille illis legalia sensa,
Per de Tremolis Iuris amator habe.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ILLVSTRISSIMOQVE PRINCIPI, AC DOMINO, DN. Francisco de Claro monte, S. Romanæ Ecclesiæ tituli S. Stephani in Celio monte Cardinali dignissimo, Anthonius de Tremolis cum omni veneratione Salutem.

SOLENT Reuerendißime Pater, Illustrißiméque Princeps, qui munus scribendi suscipiunt ea, quæ cuderint, & in rerum quandam molem redegerint, præstantißimis & celebratißimis viris dicare, à quibus vitam spiritumq; exhauriant, quorumq; authoritate & patrocinio in medium erumpere, & hominum conspectibus se audeant præsentare, authoribúsque ipsis inde nomen crescat & gloria. Hinc iuris Põtificij fons vberrimus & interpres locupletißimus, Ioan. Andr. cantatißimum illud, quod nouellam appellauit, opus Bertrando, Hostiensi Episcopo, dicauit, hinc Bald. ille Perusinus iuris Cæsarei alterum iubar, quem nil ignorasse scribentes nostri persæpè testantur, egregia illa & propemodum diuina in vsus feudorum commẽtaria Ioanni Galeam Insubrum Duci, sub cuius ditione tunc Papiæ legens degebat, consecrauit. Sic Archidiaconus Bononiensis suum in decretum Rosarium Sabirensi episcopo, sic Felin. Sandeus sua inde rescriptis cõmentaria Oliuerio Neapolitano Cardinali: Itidemq; alijs alij suas vigilias suaq; scripta dedicauêre. Horum itaque adoranda vestigia imitatus, cùm superioribus annis mihi in celeberrima tua Antoniensi Academia iura ciuilia & canonica profitenti opus vetustißimum præludiorum, & exceptionum domini Huberti de Bonacurso titulo prænotatum,

ad hæc

ad hæc vsque tempora maligno fortunæ errore occultatum & sepultum, in manus incidisset, ad materiarumq́ue ciuilium ex vtriusque iuris interpretibus multa & varia, quibus authoris ipsius (cui tunc temporis apprimè studebatur) miræ breuitati consultum esset, delegissem, delectaq́ue per additiones suis locis contexuissem & ordinassem, illam locupletem & in iudicijs præ cæteris versatilem exceptionum materiam, in quendam quasi manipulum colligendo, in mentem solus venisti, à quo mea scripta seu verius transcripta rudis formæ & ineffigiata vitalem auram spiritumve assumere possent. Tu inquam solus, quem summus ille opifex & totius orbis plastes omnibus naturæ, fortunæq́ue, ac gratiæ bonis ita abundè donauit, vt quæ superioribus antistibus, & retrò Principibus per partes præstitit, pleno, vt aiunt, cornu in te vno cumulauerit. In te quippe (vt à primis ordiar) summa in Deum religio. Tu Deiparæ virginis Mariæ ac Sanctorum omnium assiduus sanctificator & cultor. Tuam nobilissimam ac prudentissimam genitricem ab antiquissima omniq́ue nobilitate conspicua Ambosiana domo originem trahentem, fratres, cæterosq́ue cognatos apprimè venerаris, & colis. Tu iustitiam æquitatemq́ue ita sedulò obseruas, vt ius suum vnicuiq́ue illæsum tribuas: vt nullus gratiæ, nullus odio, nullus fauori, quæ humanum solent peruertere iudicium, apud te locus esse possit: quo fit, vt aurea illa prisca secula, ad has, quæ sub tua ditione sunt, terras rediisse credantur. Non enim à potentioribus (vt prius factum vidimus) tenuiores pessundantur, aut vlla ex parte opprimuntur. Non furta assidua, non rapinæ, non homicidia, non adulteria, non stupra & incestus, cæteraq́ue id genus flagitia perpetrantur. Et si quando perpetrari contingat ita seuerè per tuos, quos probos diligis, magistratus puniri iubes, & facis, vt vnius pœna & suppliciũ cunctis pauor & metus existant:

quo

quo nihil conducibilius, nilve laudabilius in Principe inueniri potest. Summa, tibi in rebus agendis prudentia, in aduersis, quibus altißimus dominus suos velut in fornace aurum probat, summa constantia & inuicti animi fortitudo, diuinarum & humanarum literarum, imprimis quoq; & Pontificij & Cæsarei iuris scientiā ita calles, vt sapientia è cœlo descendisse te docuisse credatur. Tanta est ingenij vis, vt in iure (quod lubens facis) publicè reddendo noua quæq; dubia, nouosq; iuris nodos ita ex tempore dissoluas, vt astantes summi Iurisconsulti stupeant, & tuam prudentiam admirentur, & laudent. Quodq; mirabile dictu est, causidicos ipsos coram tua Reuerendißima paternitate causarum merita pandentes, & eorum animi conceptum priusquàm integris verbis id expresserint præuides, & præsentis. Præcipitationem, iustitiæ nouercam, ita exosam habes, vt nisi prius naturæ negotio digesto, nil graue vnquàm statuere visus sis. Iureconsultos cæterosq; literatos viros eo fauore prosequeris, vt intra paucißimos annos alma hæc tua Auinionensis Vniuersitas omniū & Vltra & Citramontanarū te authore præcipua futura sit, & antiquū decorē receptura speretur. Prætereo illam tuam generis nobilitatem, quæ meo illepido sermone potius denigrari aut labefactari, quàm lucidior fieri posset. Prætereo item tuas animi egregias dotes, in pauperes & afflictos pietatem, in tuos ciues comitatem, in domesticos mansuetudinem, æquanimitatemq;, in subditos affabilitatem, à cuius conspectu nemo vnquàm, quantum deploratus, inauditus abire visus est. Vnde fit, vt tuam absentiam tuo populo mœstitiā, præsentiam verò gaudium & exultationem afferre conspiciamus & experiamur. Vnum hoc nunc à dijs immortalibus præstari mihi vehementer exoptem, vt in explicandis innumeris tui generosißimi animi virtutibus mihi ipsi satisfacere possem.

Quæ in re ipsum quoque Titum Liuium lacteo eloquentiæ fonte manantem, cæterosq́; eloquij patres, etiam si id totos facundiæ neruos intendissent, succubuisse defecisseq́; nõ ambigo. Suscipe igitur Reuerendißime Pater, Illustrißime Princeps, quo soles vultu, hos nostros exiguos labores, meæq; temeritati ac insolentiæ, quod tantum & tantis virtutibus insignitum virum mea rudi & inculta ausus fuerim oratione pulsare, ignosce quæso, & veniam da. Summum illum Iouem, qui cuncta & inferiora & superiora miro ordine disponit supplex oro: atque vtinam exorem, vt Nestoreos tibi annos præstare sanctaq́; tua desideria complere, & post huius vitæ curricula beatorum Pontificum consortio aggregare dignetur. Vale antistes dignißime & Princeps Clementißime. Ex tua Auinionensi Academia.

(.·.)

REVE.

REVERENDO PATRI, DN. ANTONIO DE FONTAVILLIS, S. SEDIS APOSTOLICAE PROTONOTARIO,

Præpositoq; ecclesiæ Carpentratensis, & Archypresbytero Arelatensi dignißimo, ac Cameræ Apostolicæ Carpentraten. iudici æquißimo, comitatusq; Venaißini thesaurario meritißimo, Anthonius de Tremolis S. P. D.

IGILIAS nostras, Reuerende Pater, & æquissime iudex, exceptionum materiam complectens, Reuerendissimo Dn. nostro Auinionensi legato iampridem dicatas, eiusq; Reuerendissimæ paternitatis conspectibus sine ductore ac intercessore se præsentare erubescentes ad te prius transmittendas dignum duxi. Sub cuius beneuolentiæ clipeo & ductu securius tanti præsulis conspectum subintrare poterunt, cùm & secretorum secreta teneas, & in agendis rebus tuo cuncta ferè nutu salubriter & prudentissimè dirigantur. Tua itaque in me beneuolentia & humanitate, quibus me prosequi non desistis, fretus, munusculum nostrum ab ipso Reuerendissimo Dn. nostro ea frontis hilaritate, qua solet suscipi certissima spe intueor. Vale patriæ nostræ Albiensis decus. Ex Valriaco.

Egregio viro Dno Antonio de Tremolis iuris [con]fessori: et amicorum intimo Antonius Fontavallis S.P.D.

Vigilias tuas amice frater in qb. plerasq ex intimis utriusq et Pontificie et Caesaree censure penetralib. congessisti reverendissimo Dno nro legato a te dicatas ad me nuperrime transmissas: et tuo noie eidem Dno p me presentatas, ita hilari affectu ac sereno vultu susceptas testor: ut animu tuu ad maiora merita possit accendere. Eas itaq calcographis a te tradi imprimendas [illegible] monemq: ut noverint q te amant qm reip. consultu volueris. Vale ex Carpen.

*4 Rubri

Rubricæ titulorum huius Operis.

PRACTICA PRAESTANTISSIMI VIRI HVBERTI DE BONACVRSO, SVMMARIIS AC INDICE NVNC PRIMVM LOCVPLETATA.

Præludia,[a] & exceptiones[b] domini Huberti de Bonacurso.

SVMMARIA.

1 Præludia dilatoriæ ſunt exceptiones proponendæ ante litem conteſtatam.
2 Exceptio quid ſit.
3 Exceptio quid differat à defenſione ſtrictè accepta.
4 Statutum prohibens facultatem opponendi exceptiones, officium iudicis pro defenſione implorare non niſi expreſsè interdicit.
5 Exceptio in perſona Rei, defenſio autem in officio iudicis inuocato reſidet.
6 Exceptio iuris & facti quid ſit.
7 Facti exceptionem ſi reo competere iudici ex actis conſtiterit, poterit eam ſupplere: in exceptionibus verò iuris non poteſt, niſi reus opponat.
8 Exceptiones intentionis quæ ſint.
9 Iudex quando poſſit actorem etiam parte non opponente repellere.
10 Iudex officium ſuum non niſi miſericorditer imploratum impartiri debet.
11 Notorium non à proponendi ſed probandi mole exonerat.

PRæludia. Puto, quòd † per præludia do. Hubertus intelligat ea, quæ fiunt, & tractãtur corã iudice ante litẽ conteſtatã, & ſic dilatorias, quæ enim fiunt ante litem conteſtatam appellantur præludia, vt voluit gloſſ. not. in Auth. in med. lit. non fir. fac. for. §. fin. gloſ. 1. colum. 8. quam ad hoc allegauit Bald. in l. vna. §. ſimiliq; modo. in 2. C. de lati. lib. tol. & eam ad hoc dicit not. Iaſon in l. cùm fundus. in princ. ff. ſi cert. peta. gloſſ. tamen illa propriè loquitur de procmijs: Anto. de Tremolis iuris vtriuſque doctor. 1

vid. † fol. 2 b *Exceptiones*. Quid autem sit † exceptio, vt à diffinitione exordiamur, prout nos docet Cicero Officior. 1. colligi potest ex l. 2. ff. de except. quod est ius Reo competens ad elidendam excludendámve actoris intentionem. in qua diffinitione comprehendes dilatorias, & peremptorias, & exceptiones iuris, & intentionis siue facti.

3 Differt autem † exceptio à defensione strictè sumpta: quia exceptio propriè est, quæ actionem præsupponit: defensio non, imò ipso iure tollit & ostendit ius agendi actori non competere: sed esse sine actione in iudicio. Impropriè autem dicitur exceptio, cùm nullam actionem excludit. hanc differentiam faciunt gloss. Ioan. Andrea. Domi. de sanct. Geminia. Phil. Franc. in c. 2. gloss. 3. de litiscon. libro 6. & Specul. in titul. de except. §. 1. versicu. defensiones autem.

Sed ex doctrina Bartol. in l. 1. §. & parui. ff. quod vi aut clam. Bartol. Bald. & Angel. in l. planè. ff. de petit. hæred. colligi potest notabilior differentia: dicunt enim, quòd

4 † si statutum præcludat facultatem opponendi exceptiones, putà, quòd contra instrumentum guarentigiæ nulla nisi solutionis possit opponi exceptio, quòd tamen poterit misericorditer implorari iudicis officium, vt actorem repellat, ne locupletetur cum aliena iactura: quia iure naturæ iniquum est, &c. l. iure naturæ. de regul. iur. ff. ex hoc per d. l. planè. & l. si illo. eod. titul.

Quod secundum eos procedit, nisi statutum prohiberet facultatem etiam opponendi aliquam defensionem: quia tunc iudicis officium non posset implorari. Ecce er-

5 gò quod volunt præfati Docto. quòd † exceptio sit ius in persona Rei residens. Sed defensio resideat in officio iudicis implorato.

Communis tamen vsus loquendi non facit discrepantiam inter exceptiones & defensiones, vt etiam sentiebat Franc. versicu. & ibi alij referunt in d. c. 1. imò communis loquendi Curialium vsus in regno Francorum magis vtitur verbo defensionis. quo dato, doctrina Bartol. præposita non procedet: cùm etiam in statutis communis vsus loquendi propriè proponatur significationi, Bartol. in l. Labeo. in fin. 1. column. ff. de supp. leg. & in l. librorum. §. quod tamen Cassius. de leg. 3. per Bartol. & Modern. de nou. oper.

oper. nuncia. ff. Exceptionum † autem quædam dicuntur actionis siue iuris, quædam intentionis siue facti, vt per 6
gloss. in l. 2. ff. de except. Iuris sunt, quæ actionem præsupponunt, vt pacti de non petendo. Facti, quæ actionem actori non competere ostendunt, vt solutionis: quas competenter defensiones appellat gloss. in d. c. 1. & author iste dicit magistraliter vocari exceptiones intentionis, cùm de facto agitur, & de facto excipitur. 1. titu. de peremp. excep. versicul. animaduertat.

Et erit notabilis differentia inter eas, quia † in exceptionibus facti seu intentionis supplebit iudex, etiam si pars 7
non opponat, dummodò sibi constet ex actis talem exceptionem Reo competere. Non sic in exceptionibus iuris siue actionis, in quibus reum non absoluet ex causa exceptionis sibi competentis, nisi Reus opponat & petat, etiamsi sibi constaret ex actis, per doctrinam gloss. in l. si vnus. §. pactus. in ver. in pactis. & ibi Albe. & Bartol. in 7. colum. Paul. & Alexan. in l. vlti. ff. de pact. & gloss. in l. vbi pactum. & ibi omnes. C. de trans. & Alexan. in l. vna, col. 2. C. vt quæ desunt aduo. par. iudic. sup. ad quod gloss. reputata singularis in l. qui cùm maior. §. si patris. in ver. calumniosam. de bon. liber. ff. & gloss. not. in l. 1. in versic. libellis. ff. de offic. asses. pro quo text. melior de iure secundum Iaso. ibi. in l. veluti. ff. de verbor. obligat. & in proprijs terminis tenet Paul. de Castro. in d. l. 2.

Quæ autem sint † istæ exceptiones intentionis, in quibus iudex potest supplere, dic quòd exceptio solutionis, acceptilationis, nouationis, contrarij consensus, reintegra. Institu. quibus modis tolla. obliga. per totum. l. ab emptione. ff. de pact. Illis enim modis tollitur omnis obligatio, vt ibi. 8

Item exceptio vsucapionis, per quam quæritur dominium directum & vtile. gloss. & Baldus in l. in rebus. in versicu. exceptio. C. de iure dot. Alexand. in additio. ad Bartol. in d. l. 2. ff. eod. ostendit enim exceptio vsucapionis nullum ius competere aduersario. Item sextò, exceptio pacti de non agẽdo ex maleficio: quia per illud tollitur in totum obligatio ex ipso maleficio descendens, l. si tibi decem. §. quædam. & ibi rationem assignant scribentes. ff. de pactis. & dicto §.

pactus. versic. sed si pactum.

7. Pacti de non peten.

Septimò, exceptio pacti de non petendo, facti ei, qui tutus erat alia exceptione, putà Macedoniani vel Velleiani. gloss. & Bald. in vtraque lectura Angelus, Paulus, Alexander & Iason in lege legitima. ff. de pactis.

8. Pacti de nō peten. secuta absolutoria.

Octauò, exceptio pacti de non petendo secuta absolutoria: quo casu pactum tollit naturalem obligationem: sententia verò absolutoria ciuilem, & sic actori nullum agendi ius competit. Bartol. & Iason. in dicto §. pactus. de quibus

9 latius dic vt in locis præallegatis. His † ergò & similibus casibus poterit iudex actorem repellere etiam parte non opponente per præmissa.

10 Licèt regulariter ad priuatam vtilitatem † iudex officium suum nisi misericorditer imploratum impartiri non debeat, l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infect. iuncta gloss. in rubric. ff. de interrogato. action.

11 Licèt etiam notorium † non releuet ab onere proponendi, sed solùm ab onere probandi, per gloss. singularem reputatam, in Clement. appellanti. in versicul. alias causas. de appellationib. quam dixit singularem & approbatam Ias. in l. 2. colum. 7. ff. si quis in ius voca. non ie. & ante eum Alexand. in dicta l. vna. colum. 1. Si secùs in hoc notorio resultante ex actis, videlicet quòd actori ius agendi non competit per prædicta.

De Recusationibus[a]. Rubrica.

SVMMARIA.

1 In constructione & declinatione iudicij primum est de persona iudicis inquirendum.

2 Iudex ordinarius regulariter non recusatur: delegatus autem sæpè remouetur.

3 Sacramenti timore litigatorum calumnia sæpè refrenatur.

4 Delegatus à Papa potest iure canonum suam sentētiam prosequi: secùs de delegato Principis.

5 Recusatio, & recusare quid sit.

Nobili-

6 Nobilitas ſcientiæ an præferatur nobilitati generis.
7 Doctor aut Licentiatus an ſint dicendi nobiles: & an priuilegijs militum gaudeant. remiſſiuè.
8 Arbitrator etiamſi iuris ordinem ſequatur litem conteſtando, non tamen iudicium aut proceſſus habetur.
9 Calumnioſus aduerſarius an poſſit decipi per cauillationes ab eo qui iuſtam habet cauſam.
10 Mutuum ſoluens ſecretò, poteſt iuramento ſuper mutuo delato iurare, ſibi non fuiſſe mutuatum.
11 Iudicis contra perſonam prius eſt quàm cōtra libellum aut procuratoris mandatum excipiendum.
12 Exceptio iuriſdictionis & incompetentiæ prius quàm ſuſpicionis aut alia quæuis eſt obijcienda.
13 Hubertus de Bonacurſo Azonis diſcipulus.
14 Iudex ordinarius quando de iure Canonico & Ciuili vt ſuſpectus remoueri poſſit, ſic vt nec adiunctus ei dari debeat.
15 Iudex non poteſt in notorijs delictis recuſari, ſi pœna à iure ſit impoſita, non autem ſi ſit arbitraria. & quare. & num. 17.
16 Executor ſententiæ etiam ſuſpectus recuſari non poteſt.
18 Suſpicionis cauſa, ob quam Iudex recuſatur, an ſit à litigatore alleganda neceſſariò.
19 Suſpicionis cauſa coram arbitris & non coram iudice eſt proponenda & probanda.
20 Suſpicionis cauſa, ſi minus Iudicem infamet, non eſt alleganda, ſed iuramento partis de legitima ſuſpicione ſtandum eſt.
21 Arbitri cognoſcunt de cauſa ſuſpicionis de iure Canon. non autem Ciuili.
22 Ius Ciuile & Canonicum quomodo in recuſationis materia differat.
23 Suſpicio debitoris de fuga ſuſpecti, eiuſque cauſa ſummatim coram iudice probanda eſt, quod ſuſpecto etiam non vocato fieri debet.
24 Delegatus inferioris à Principe ſuam non poteſt exequi ſententiam, vt nec illius, qui vice ſua iudicauit.

25 Iudex recusatus executor est sententiæ ab electis arbitris latæ, suæ nequaquam, nisi Papæ sit delegatus.

26 Delegatus à Papa si suam exequi nolit ipse sententiam, potest eam ordinario exequendam committere.

27 Delegatus à Papa quandò possit legatum à latere ad suæ sententiæ executionem compellere.

28 Exequendæ sententiæ facultas delegato Principis à iure concessa annum integrum durat.

29 Iudex in pœnis vel lege vel statuto arbitrarijs potest vsque ad mortem vel pœnam perpetuam exclusiuè procedere, sed non capitale supplicium decernere.

30 Iudex potest, sed non tenetur, victum in expensas ante litem contestatam factas & non petitas condemnare.

31 Iudex potest ex officio suo testes, si per partem producti obscurè deposuerint, repetere.

32 Iuramentum in litem solus potest differre iudex & certam, in quam iuretur, quantitatem proponere, ipsumque iuramentum, si velit, sequi ex causa non tenetur.

33 Peremptorio effluxo potest partem citatam in diem sequentem expectare, sed non tenetur.

34 Protestatio, saluis omnibus exceptionibus dilatorijs, declinatorijs, contra delegationis rescriptum, & contra ciuiliter agentem, & contra criminaliter accusantem, ac contra iudicem proponendis, potest nō tantùm in scriptis sed & sine scriptura fieri.

35 Quicquid potest fieri in scriptis, potest & sine scriptis.

36 Protestatio quibus casibus in scriptis tantùm fieri debeat. remissiuè.

37 Protestatio de non consentiendo in iudicem per actum subsequentem, nisi repetatur, tollitur.

38 Recusatione iudicis ex causa suspicionis proposita, an sic statim suspendatur iurisdictio, vt si vlterius procedatur, processus etiam sine appellatione annulletur.

39 Appellatio emissa suspēdit iurisdictionem, & postmodùm gesta nullius sunt valoris.

Cùm

CVm de mandato Maiestatis Imperialis ego Hubertus de Bonacurso, iuris ciuilis professor, legens in legibus residerem in Vercellẽsi nobili ciuitate, à multisq́ meis socijs, nobilitate sanguinis & [a] sapientiæ ciuilis generosis, qui mihi in dictæ ciuitatis studio fecerunt honorabilẽ comitatum, forem multimodè exhortatus, vt eisdẽ opus sub compendio compilarem, per quod processus litigatorum, iudicum, & arbitratorum [b] legitimè valeat impediri: eorum iustis et promeritis precibus humiliter condescendi: & præludia, seu impedimẽta legitima, siue exceptiones dilatorias, peremptorias [c], & anomalas, & beneficia legitima, opponẽdas, & opponẽda ante litiscontestationẽ & post litem contestatã, & post sententiam, et contra executionẽ, & contra appellationem tam in ciuilibus causis, quàm etiã in criminalibus [d], sub breuiloquio [e], prout mihi iuris prouidẽtia ministrauit, fideliter compilaui. Deuotißimè rogãs eos ne malitiosè vel ꝑ calumniã [f] seu frustratoriè his vtantur. † Et quanquã in constructione et declinatione iudicij primùm sit de persona iudicis [g] inquirendum, vt in Summa de iudicijs, dominus meus [h] docet, tamen circumspecto consulto aduocatione primum contra iudicem non opponat exceptiones, nisi promptas & expeditas, & quas notißimas competere videat clientulo, cui patrocinatur [i]: quia iudex aut est ordinarius aut est delegatus.

† Si ordinarius, regulariter non recusatur [k]. C. de iurisd. om. iudi. l. vlt. & C. de decur. l. curiales qui honorariã. lib. 10. licèt eidẽ interdum propter suspicionem locorum episcopus, vel archiepiscopus associetur, vt in Auth. vt differen. iudices. §. si verò contigerit. collat. 9. Si verò est delegatus, cũ magna difficultate sæpißimè remouetur, et maximè secundũ Mar. & Canonistas, qui suspicionis causam corã iudice exigunt allegari, & allegata corã electis arbitris cõprobari, vt in extrauagan. [l] de offic. iudic. deleg. suspicionis causa. Sed secundũ Azo. et Ioan. potest facillimè remoueri eo ipso, quòd

a b c d e f 1 g h i 2 k l

Iudicis ... suspecti sententia ... valet et tenet Iason in l. ... de iur. omn. iud. c. Iudex ab Apostolica ... de Appellat

An a delegato ... suspectus repelli possit ... Iason in l. fin. C. de iudiciis.

m *litigator eum suspectum putat,* [m] *nulla causa suspicionis alle-*
n *gata nec probata* [n]. † *Aequius tamē puto, quod iuret* [o] *se ha-*
o 3 *bere suspicionē, licèt non dicat causam: nā sacramenti timo-*
re sæpè litigatorū calumnia refrenatur. C. *de iu. cal. l. respō.*

Remanebit tamen iudex recusatus exequutor [p] *ad exe-*
p *quendum ea, quæ ab electis arbitris fuerunt statuta & iudi-*
cata, nisi ab electorum sententia fuerit appellatum, vt C. *de*
de iud. l. apertissimi. & l. vltim. & sic remotus iudex habet
executoris officium, quod antea non habebat, si remansisset
iudex, & de causa delegata pronunciasset, vt ff. de reg. iur.
l. à diuo Pio. in princip.

4 *Delegatus* † *tamē à Papa* [q] *iure canonum suam sententiā*
q *potest exequi* [r] *vt in extrauag. de off. & potest. iu del. pasto-*
r s *ralis. §. præterea postulasti. & quærenti* [s].

Quia, secundum Mar. cuius opinio maximè in foro cano-
nico magis viget, suspicionis causa debet allegari, & etiam
comprobari. Si contigerit, quòd causa suspicionis legitima
opposita non probetur, delegatus in delegationis permanebit
officio, & aduocato & eius clientulo, qui suspicionē obiecit,
t *acerbus & serpentinus* [t] *insidiator vsque ad exitum causæ*
erit: ad hoc alludit C. *de testa. tu. l. fin. §. si verò quædam. in*
fi. quod est non modicum detrimentum, cùm iudex possit in
v *multis gratificari* [v], *& multa subijciantur eius potestati, post-*
quàm est iudex. vt. ff. de iudi. l. nō quicquid. & C. *quomodo*
& quādo iud. l. 1. 2. & ff. de edil. edict. l. ediles. §. itē scien-
dum. & ff. de iur. delibe. l. 1. §. ait prætor. De meo tamen
consilio est, quòd rhetoris & oratoris more vtens litigator,
& maximè aduocatus, quamdiu potest, suæ parti iudicem
x *retineat in amicum, protestatione à clientulo suo in scriptis* [x]
facta, ne videatur consentire, saluis omnibus exceptionibus
dilatorijs, & declinatorijs, contra delegationis rescriptum,
& contra ciuiliter agentem, & criminaliter accusantem,
y *ac contra iudicem proponendis* [y].

De

DE *Recusationibus*. Recusationem definit Specul. isto titulo in principio & ante eum Tancre. in tract. de iur. ordi. isto titulo quem refert. Ioan. Andr. in additio. ad Specul. ibi. quòd est † iurisdictionis audientiæ causa 5
suspitionis proposita declinatio. Vnde recusare secundum Ioan. Andr. vbi supra post Ricar. est iudicem suspectum ante lit. contesta. proclamare: in diffinitione Specu. puto ideò dici iurisdictionis vel audientiæ, vt ostendat & ordinarium & delegatum etiam arbitrum posse recusari. Ordinarius enim propriè habet iurisdictionem, delegatus verò vsum ordinariè. l. 1. §. qui mandatam. ff. de offic. eius cui man. est iur. & arbiter notionem tantum. l. ait prætor. in principio. ff. de re iudica. De quo videlicet, an ordinarius possit recusari, dices. infrà eodem titulo, in versiculo non recusatur. Secundò in eo, quod dicit, proposita causa suspicionis, sentit proponendam causam suspicionis coram iudice, de quo etiam dices infra eodem in versicul. suspectum putat. Et an sit proponenda causa suspicionis in scriptis, & quando sit proponenda recusatio, dices infra titulo de impedi. quæ iudi. versicul. nouissimè deleg. & versicul. sequenti. de causis etiam suspicionum dicetur ibid. Antonius de Tremolis.

Sapientiæ ciuilis. Clarè ergò innuit legum professores dici a
generosos, vnde gloss. Cynus, Baldus, & Salycetus, in l. prouidendum. C. de posthu. dicunt, scientiam facere hominem nobilem. ad quod etiam tex. in l. 2. §. final. & ibi Bartol. not. ff. de excusat. tutorum. & tex. & ibi aliquid per Bart. in l. 1. C. de conditis in publ. hor. libr. 10.

Dicebat etiam Cynus in l. prouidendum. C. de postula. quam refert Ludouicus Romanus singulari suo 646. incipient. nobilitas, † quòd nobilitas scientiæ præfertur nobili- 6
tati generis. & Cyn. etiam refert Bertha. in versicul. nobilitas. vterque tamen corruptè allegat Cynum. in l. quisquis. C. de post. & Cynus simpliciter dicit, quòd qui meruit sua virtute nobilitatem habere, magis est dicendus nobilis, quàm qui ex nobili genere descendit. Dicit similiter Salicet. in d. l. prouidendum, quòd scientiæ nobilitas clarificat hominem interius & exterius: sed sola nobilitas generis non qualificat hominem. Ideò secundum eum, licèt quis ex nobili prosapia vel genere descendat, non tamen dicendus est no-

 bilis,

bilis, nisi bonis polleat moribus. Communiter tamē cōcluditur, quòd nobilis non virtuosus præfertur virtuoso licèt ignobili. Sed nobilis virtuosus præfertur virtuoso ignobili: quia data paritate virtutis, præfertur, qui est de meliori sanguine. Bald. in l. nemini. C. de aduoc. diuer. iudic. & Pa. in c. venerabilis. column. 2. de præbend. dicens eleganter, quòd licèt nobilis virtuosus sit magis honorandus, tamen virtuosus ignobilis est magis commendandus. & de nobilitate vide aliqua per Felin. in c. super eo. de testi. colum. 2. & 3. & de nobilitate quod sit, ex quibus causetur, & de multis priuilegijs eius, vide latè & eleganter per dom. Pari. de Put. in tract. de re milit. & Duel. libr. 7. c. 1. & de nobilib⁹ non vitiosus vide quæ dixit Bald. in l. per adoptionem. ff. de adopti.

7 Et an †doctor & licentiatus sint dicendi nobiles & vtrū militi præferantur, vide remissiuè per clarissimum iurisconsul. Nyc. Boer. Christianissimi & inuictissimi Francorum Regis in magno consilio cōsiliariū, glossatorē cōsu. vitie. tit. 1. §. 6.

b *Et arbitrorum*. Non dixit & arbitratorum. quia † etiam
8 si arbitrator iuris ordinem seruaret litem contestando, & c. non tamē diceretur iudicium, vel processus. ita singulariter dixit Innoc. in c. Quintauallis. & ibi Pa. & alij multum commendant illud dictum, de iureiuran. & dicetur infra tit. fin. in rubr. Antonius de Tremolis.

c *Peremptorias*. Quæ dicantur peremptoriæ exceptiones ponit idem author, infrà titulo de perem. excep. versic. 1.

Quæ autem dicantur dilatoriæ, dices infrà titul. 1. in rub. Et quando debeant proponi & probari, dicetur inf. titul. de impe. seu exce. de leg. iud. oppo. versi. & est sciendum. Antonius de Tremolis.

d *Criminalibus*. Quando autem dicatur causa criminalis, siue criminaliter agi de crimine, & quādo ciuiliter, dices, infr. tit. 1. § diximus.

e *Sub breuiloquio*. Quia dominus Huber. apprime breuitati studuit, nemo me de additionum prolixitate inculpabit. Malui siquidem & longè vtilius arbitratus sum addendo aliqua decidere, quàm modernorum more nudas ad scribentes remissiones facere, quàm maximè, quia omnibus præsertim practicæ operam nauantibus (quibus nostrum desudat ingenium) amplam librorum suppellectilem habere datum non est. Ant. de Tremolis.

Per

Per calumniam Hic cadit pulcherrima dubitatio, † vtrùm fouens iustam causam in principali possit sine peccato per cauillationes & subterfugia dicere, & se defendere, aduersariumque calumniosum decipere. in quo articulo gloss. videtur variasse: quia gloss. in regula exceptionum obijciens. libr. 6. videtur sentire non licere vti cauillatione: cùm reprobet illam practicam respondendi nego me promisisse. & posito, quòd promiserim, fecisti pactum de non petendo: & hoc ideò, quia docet mentiri, vbi scientia & veritas est in contrarium. pro qua gloss. benè facit text. in c. ne quis arbitretur. & in c. omne genus mendacij. 22. q. 2. vbi nec quælibet fallacia vita hominis est defendenda. & quod per illum tex. voluit Hosti. in summa. de peni. & re. §. quæ interrogationes. versic. si quis à me quærat hominem latitantem, &c. Contrarium tamen tenent gloss. in c. dominus noster. 23. q. 2. & ibi sequitur Archi. & gloss. in c. cupientes. in princip. in versi. malignantiũ. de elect. lib. 6. & ibi Dom. & alij, pro quibus est text. in l. cùm pater. §. Titio in cauda. ff. de lega. 2. quæ dicit solennem Ias. in §. in bonæfidei. colum. antepen. Institut. de acti. intellige sanè, dummodò falsa probatio periuriũ vel mendacium non immisceatur, secundùm Bal. in rub. C. de fide instrum. colum. 8. versic. incidenter quæro. & Ioann. de Imol in c. 1. de mut. pet. & Anton. de Butr. in c. per tuas. in fin. qui fil. sint legi. dicentem Theologos ita tenere, prout refert & sequitur aureus Doctor Alexand. de Imol. in l. qui totam. ff. ad Trebell. & aliquid per Ias. in l. fin. §. sed & si stipulator. ff. de eo per quem fac. erit. de Alexan. nullam faciens mentionem. Plus volunt Imol. & Alex. locis præallegatis, quòd etiam si interueniret mendacium, non tamen peccabit mortaliter, sed venialiter tantùm ad quod Alex. ponderat text. in d. c. ne quis arbitretur. versicul. duo verò sunt genera. vbi mentiri consulendo, proximo non est magna culpa, sed resistendo, per mendacium & cauillationes proximo meo, qui nititur à me iniustè exigere, ego consulo animæ eius, ne peccatum mortale incurrat, igitur non erit magna culpa, faciunt, quæ de iniustè incarcerato. de Alex. III. & de quæstio. furti post Dd. ponit Hyppo. de Mar. singula. incip. Malitijs hominum, id est, mortale peccatum. facit quod decidit Pet. de Anch. in reg. possessor. ver. iuxta prædicta quæro. de regul. iur. lib. 6. & Domi. in d. c. cupientes. de † illo, qui in 10

secreto

ſecreto ſoluit, & poſtmodum, qui crediderat, iterum petit, iuramētum defert, quòd ſecurè poterit iurare, qui ſoluit, quòd non fuit ſibi mutuatum, ſi ſuper mutuo iurare cogatur. Ant. de Erem.

g *De perſona iudicis*. Adde Archi. in c. nullus. 4. q. 4. dicentem prius de iuriſdictione iudicis excipiendum, quàm de mandatis procuratorum. & Bartol. in l. quidam conſulebat. colum. 2. in princ. verſic. quæro quando debeat. concludit ab initio debere opponi contra perſonam iudicis, antequàm contra libellum vel perſonam actoris apponat, aliàs videtur eum in iudicem approbare, per l. fin. C. de except. & l. ſed & ſi ſuſceperit. in princip. ff. de iudi. & idem cum Bart. ferat Bald. in l. final. C. de iudi. dicens, rectum ordinem eſſe, quòd prius opponatur contra iudicem, & prius eius perſonam legitiment perſonæ litigantium. & Ang. Peruſ. in d. l. ſed & ſi. colum. 1. dicebat, quòd recuſatio iudicis debet præmitti ante
12 alias dilatorias. Et † inter exceptiones, quæ contra iudicem poſſunt opponi, illa debet prius proponi, quæ attinet ad iuriſdictionem, id eſt, per quam negatur iuriſdictio in eod. teſte. Spe. tit. de except. §. viſo. ver. porrò. inquit enim, quòd licèt magiſtri dicant ſuſpitionem prætermittendam, tamen prius apponenda eſt ſecuris ad radicem iuriſdictionis. Hoc idem voluit Bald. poſt Recuperium de ſancto Mimiato. in d. l. fi. C. de iudi. dicens, quòd ſi quis velit opponere contra iudicem exceptionem incompetentiæ & ſuſpicionis, quòd procedere debet exceptio incompetentiæ, quæ præſupponit nullam iuriſdictionem in eſſe. Sed exceptio ſuſpitionis præſupponit iuriſdictionem, & venit ad eam elidēdum, & ſequitur Felin. in c. inter monaſterium. colum. 5. de ſenten. & re iudi. rectus igitur ordo erit prius contra iudicem, quàm contra actorem vel libellum: & prius de iuriſdictionis defectu & incompetētia, quàm de ſuſpitione opponere. Et ideò dicebat formaliter Bart. in d. l. fin. C. de exceptio. ſis cautus, quia ſi tu opponeres contra libellum vel procuratorem, non poſſes poſteà opponere exceptionem incompetentiæ iudicis, &c. & ita firmat Paul. de Caſt. in l. exceptionem. colum. fin. de probatio. C. & aliquid per domi. Aufred. in deciſi. capi. Tholo. 180. incipien. Si aliquis fuit conuentus. & ita etiam boni practici diligenter obſeruant. Antonius de Tremolis.

Dominus meus De Azon. loquitur qui hoc ibi dicit in §. in constitutione. Ex hoc itaque loco † conijce viri huius auctoritatem, quod & ex antiquioribus vnus, & vasis electionis ac fontis legum (vt verbis vtar Baldi in l. cõtractus. C. de fide instrument.) id est, domini Azonis fuerit discipulus. h 13

Huius etiam doctoris meminit totius praxis pater Guilliel. Durand. in proem. sui speculi column. 4. versicul. cæterum. & ibi Ioan. Andr. in addition. in versic. plurimis ponit principium huius operis. ac etiam attestatur Bagarotum idẽ ferè per omnia opus fecisse alterumq; furem fuisse nostri etiam Huberti. Meminit idem Specu. in titul. de exceptio. §. viso. versicu. sed & opponendo, & sequenti. & in titul. de recu. §. fit autem recusatio. versicul. item secundum titu. & titulo de actore. colum. 21. versicul. quod ergò si directus. & in infinitis alijs locis eum allegat, & in testem citat, vtpote cuius non parua in iure Cæsareo fuerit autoritas. Quinimò Specu. ipse opus hoc maxima ex parte in suum transcripsit. De viro etiam isto commemorat Ioannes Andreæ in additio. ad ipsum Specul. in rubrica. de iudic. delegat. in rubr. de arbitris & arbi. in rubrica. de sindi. de ycon. de citation. & recusat. & alibi millies. Antonius de Tre.

Patrocinatur. Hoc totum pendet vsque ad versiculum si contigerit. infra eodem. i

Non recusatur Intellige secundum iura ciuilia, secundum quæ ordinarius non potest recusari, sed adiungitur ei episcopus, &c. quod tamen non seruatur de consuetudine, sed sufficit probus homo, secundum Guil. de Cogno. Bald. Salic. Paul. de Castr. & Iason in Auth. si verò contigerit. C. de iudi. Sed de iure † Canonico etiam ordinarius potest recusari tan quam suspectus, per capitu. si quis contra clericum. de for. compet. ca. suspitionis. de offic. deleg. tex. gloss. & scriben. in c. cum speciali. de appellat. gloss. in c. ab arbitris. de officio delegati. in 6. cum similibus. Et ius Canonicum seruabitur in suo foro, & ciuile in suo cùm non sit quæstio peccati. glo. & scriben. in c. 2. de arbitris. in 6. glossa. in c. 2. de regul. iur. eod. libr. per Bart. in l. priuilegia. C. de sacros. eccl. & per eundem in l. quia poterat. ff. ad Trebell. & per Canonistas, in c. 1. de noui oper. nuntiat. Aduerte tamen, quod etiam iure ciuili, in quibusdam casibus iudex ordinarius recusatur vt suspectus, & remouebitur, nec dabitur adiunctus. Primus, si k 14

fuit

fuit aduocatus alterius partis in illa causa quo casu alteri delegare poterit l. solet, cum l. sequenti praetor. ff. de iurisdictione omnium iudicum. & dicetur infrà titulo quibus modis examen. iudicijs ordinarij declina. vers. ratione causae. in versi. aduocatus.

Secundus in casu l. qui iurisdictioni praeest. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Hoc tamen casu non delegabit, secundùm Alberic. & Paul. in l. Iulianus. in secunda. ff. de iudic. & dices in dicto versiculo ratione causae.

Tertius generalis, vbicunque est verisimile iudicem non esse sibi contrarium, per notà. in l. eos. in principio. C. de appellat. putà, quia fuit Iudex in prima instantia, & nunc est iudex appellationis, secundum Baldum, in l. apertissimi. colum. 1. in fine. versicul. sed quaero. in fin. primae additi-
15 tion. huius colum. Adde tamen, iudicem † non posse recusari in notorijs delictis: quia in notorijs non expedit sententiare, sed exequi & punire iuxta iuris sententiam, nec requiritur iuris ordo. c. quoniam. de fil. presbyter. c. euidentia. de
16 accusationib. sed † executor non recusatur suspectus, c. nouit. in fin. & ibi omnes. de appell. Spec. tit. de recusatio. §. 1. in fin. ergò nec iudex in notorijs procedens, de quo est tex. in c. proposuit. de appellationib.
17 Sed hoc intellige, quando † poena pro delicto esset à iure imposita: secùs si arbitraria, per ea quae dixi infrà titu. quib. mod. exac. iudi. or. decline. versi. ratione causae, in addit. super versi. causa propria. in 3. fallen. C. de iud.

l *Extrauaganti.* Ista decret. suspitionis est in compilatione Gregoriana. Sed ideò vocat eam extrauagantem, quia tempore suo nōdum fuerant in illam compilationem summorum Pontificum leges per Gregorium redactae seu compactae. Antonius de Tremolis.

m *Suspectum putat.* Ista est communis opinio gloss. & Doct. quòd de iure ciuili non sit suspicionis causa necessariò allegandà, secundum Bartol. Paul. de Castr. Alexand. in l. quia poterat. vbi Alexand. bis repetit. ff. ad Trebellian. & imprimis ibi tenet gloss. in versicul. nec illud. & scriben. post eam & gloss. in l. apertissimi. gloss. magna. & ibi etiam Bartol. Bald. & omnes, C. de iudic. & gloss. in l. item si suspectus. & ibi vide Paul. ff. de procurator. facit tex. in d. l. apertissi-
18 mi. in vers. suspectum iudicem putat. Sed iure † Canonico causa

causa legitima suspitionis est coram iudice proponenda, & posteà coram arbitris probanda. cap. 2. requiris. §. fina. & c. cum speciali. de appellationib. & c. legitima. eod. tit. libr. 6. cum similib. Et ius Canonicum seruabitur in suo foro & ciuile in suo, secundũ Bart. in d. l. quare poterat. & dixi in pe. additionib. sup. Sed certè consuetudo optima legũ interpres in vtroq; foro seruat ius Canonicum, quò ad expressionẽ causæ secundum stipul. Aufred. in tract.. de recusat. col. i. in fi. prout etiam sentiunt. Ioannes Fabr. in d. l. apertissimi. & Io. Pet. de Ferra. de declination. iurisdictio. glos. in ver. rationibus. dicens † corã arbitris esse proponendam & probandam 19
causam suspitionis de i iure ciuili, nõ autem coram iudice. Sed iure Can. proponendam coram iudice, & probandã coram arbitris. Ista tamen communis & indubitata cõclusio, quòd iure Can. causa sit suspitionis proponenda & probanda, limitatur. nisi † causa suspitionis esset talis, ꝙ eius propo 20
sitio non posset fieri scandalo: quia nimis infamaret iudicem, & eius honorẽ suggillaret: quia tunc stabitur iuramento partis super legitima suspitione. vt putà si vellet dicere eum corriualem actoris. Ita Pa. in d. c. 2. requiris. col. 2. ad fi. dicens, quòd licèt nullo iure probetur, tamen est mulum æquum. & hoc idem vult Io. Anto. de sancto Georg. Cardin. Alex. ibi. col. 3. quod loquitur Aufre. in dicto tracta. de cu. ad fin. Antonius de Tremolis.

n *Nec probata.* Quare de iure † ciuili arbitri non cogno- 21
scunt de causa suspitionis: sed de causa principali. Sed iure Canonico solùm de causa suspitionis, vtrùm sit vera & legitima, non autem de causa principali. d. c. cum speciali. & dict. c. legitima. ibi. Ioannes Andr. & Domi. Pap. & alij in dict. cap. 2. requiris. & alijs iuribus supra adductis. Nimirum ergò, si de iure ciuili causa. suspitionis non sit alleganda: & hanc rationem sentit Baldus in dicta lege apertissimi. columna secunda. Et sic ex præmissis habes † tres 22
differentias inter ius Canonicum & Ciuile, in hac materia recusationis. Prima, quia de iure ciuili regulariter ordinarius non recusatur. Secunda de iure Ciuili causa suspitionis non est proponenda: Iure Canonico sic: Tertia, quia iure ciuili cognoscunt arbitri de causa principali. Iure Canonic. non. Non omitto, quòd etiam de iure ciuili in casibus, quibꝰ ordinarius potest recusari, quos dixi in apost.

non recusatur. Secunda eo. est necessario causa suspitionis coram ipso iudice allleganda, Ita Alexan. de Imol. in l. qui iurisdictioni. versicul. 7. fallit, in fin. ff. de iurisdictio. omnium iudic.

9 *Quod iuret.* Hoc idem dicit gloss. in d. l. apertissimi. gloss. mag. quam ibi ad hoc notat Bal. & dicit ibi Salic. illam glos. teneri ne detur materia calumniandi. & idem tenet Angelus & Alexander in d. l. quia poterat. ad Trebell. ff. Paulus tamen de Castro in l. item si suspectus. ff. de procuratori. dicebat, quòd etiam iure ciuili causa suspitionis erat alleganda & probanda, sed quod probabitur per iuramentum. quod non puto verum ex mente glo. & scribentium præallegata. Aduerte tamen, quòd id, quod dictum est circa suspicionem firmandam iuramento partis, iure ciuili procedit in suspitione iudicij recusandi.

23 Secùs autem esset in probanda † de suspitione debitoris suspecti de fuga, quem creditor vellet facere capi propter suspicionem fugæ: quia talis causa suspicionis esset coram iudice proponenda, & summatim probanda : puta quod est forensis & vagabundus, & non possidet immobilia. l. si fideiussor. in fin. ff. qui satisd. cogan. & probatione summaria facta, tunc sufficiet iuramentum suspitionis ipsius creditoris. Angel. l. si creditores. ff. de priuileg. credit. Ista est doctrina Bald. in d. l. apertissimi. ad finem. & ibi sequuntur Angelus Salycetus & Iason colum. final. dicens istam videri communem. Idem Baldus in l. 2. in princip. post gloss. in in versi. suspectum. ff. solut. matrimo. & ibi tenet latè Alexand. in 6. colum. idem Bald. in l. creditor qui res idoneum. ff. si cer. pe. Angel. Imol. Paul. in l. qui bona. §. qui damni. ff. de damn. infect. per illum tex. dicentes, quòd iurante aliquem esse suspectum de fuga, vt eum sequatur familia pro eum capiendo, iudex non debet indictinctè credere, sed debet inuestigare coniecturas: idem vult Ang. in l. si ab arbitrio. ff. qui satisda. cogan. tenet Alexander. in vltim. colum. & Ias. in l. 2. in l. si fideiussor. §. fin. eod. titul. & ibi Ias. dicit istam esse veritatem. licèt in d. l. 2. nil firmet. Et idem vult Ange. Aret. & Ias. Instit. de act. in princ. gloss. in versi. iudicio: licèt contrarium tenuerint nonnulli relati ab Alexand. Ias. in dictis locis & aliquas limitationes in materia vide per eundem Alex. in d. l. 2. in princ. quas, quia supra modũ lõgior sum, omitto.

Non

Non tamen prætermitto, quòd in tali ſummaria probatione iudici fienda ſuper ſuſpitione fugæ non vocabitur ſuſpectus: quia inſtrueretur ad fugā, ſed poterit fieri eo non vacato, ſecundum Bart. in l. ait prætor. §. ſi debitorem. ff. de his quæ in fraud. credi. & alios relatos per Iaſ. in d. gloſſ. in verb. iudicio. Anto. de Tre.

Exequutor. Licèt hoc reaſſumpſerit Specu. tit. de recuſa. §. p
final. verſicul. verum licet ſecundum Canones. licet etiam idem expreſſe voluerit Salyc. in l. fina. C. de iud. dicens, quòd
† licèt delegatus inferioris à principe non poſſit exequi ſen- 24
tentiam à ſe latam, tamē benè poteſt exequi ſententiam per alios loco ſui latam, putà per arbitros, per illum text. quod etiam voluit Angel. Aretin. in §. præterea. in 2. column. & verſicul. ſi autem cauſa. Inſtit. de except. attamen Iaſon de May. in d. l. final. colum. 3. dicit eſſe treuffam. quia tex. in d. l. final. non loquitur de recuſato iudice, ſed de quibuſdam executoribus ad exequēdum deputatis, ſecundū eum poſt Fulg. ibi. vnde eodem fundamēto infert, quod ille textus nō probat, quòd delegatus principis exequatur ſuam ſententiam, & illius, qui vice ſua iudicauit, vt ibi per eum. Ant. de Tre.

A Papa. Et ſic ſentit de iure ciuili delegatum † principa- 25
lis non poſſe exequi. quod etiam voluit gloſſ. in l. à diuo q
Pio. in princip. ff. de re iudi. & Iacob. de Belui. in §. ſi verò etiam quidam iurent. verſ. quæro quinto. in Auth. de exhib. & intro. rei. col. 5. Cy. & Fulg. in l. iubere cauere. ff. de iuriſdict. om. iud. & Raph. Cu. in d. l. à diuo Pio. in prin. Contrarium tamen tenet glo. ſub dubio fortè in l. ſi quis miſſus. in ver. poteſtatis. ff. ne vis fiat ei: & iſtam, quod poſſit exequi, firmant Bart. Ang. Imol. & Alex. in d. l. à diuo Pio. & ibi Bart. allegat contra glo. duos tex. qui parum faciunt ſecundum Iaſ. ibid. col. 3. ſed cùm de iure Canoniſt. ſic clarè deciſum à principe delegatum poſſe exequi, vt in iuribus hic allegatis, & cōtrarium de iure ciuili non ſit expreſſum, ſed dubium ſit, deciſioni iuris Canonici ſtabimus etiam in foro ciuili, per not. in c. 1. de noui oper. nuncia. & in c. licet ex ſuſcepto. de for. competen. ſecundum Imol. Alexand. & Iaſ. vbi ſupr. & ita communiter teneri dicit Pa. in c. ſignificaſti. de offic. deleg. quid in eius ſubdelegato, vide infrà tit. de impe. execu. verſ. ſexto
ſi delegatus. Ant. de Tre. 26

Exequi. Adde, & ordinario † committere ſuam ſententiā r

exequendam, si per se exequi nolit. c. significasti. de off. delega. quia in illa causa sibi delegata maior est quocunq; ordinario. c. studuisti. de offi. lega.

Non tamen potest mãdare legato de latere, quòd exequatur, nec eum cogere, sed benè supplicare, gloss. Hosti. & Bald. in d. c. studuisti. glo. fi. in fin. & ibi Pan. dicit istam æquiorẽ,

27 nisi † secundum Vincent. & Pa. ibi legatus ille aliàs esset ordinarius loci: quia tunc ratione ordinariæ iurisdictionis posset delegatus eum compellere, quod puto verum.

28 i *Quærenti.* Vbi limitatur tempore facultas † exequendi concessa à iure delegato principis, videlicet vsq; ad annũ integrum. & dicit ibi Panor. quod ille casus est singularis.

t *Serpentinus insidiator.* Hoc idem, & quod sequitur assumpsit ferè per eadem verba, sicut & alia multa. Spec. in titu. de recusat. §. qualiter autem. vers. licèt autem. & ibi Io. And. notat. & post Spec. transcripsit Aufr. tract. de recusa. col. penul. Anton. de Tre.

29 v *Gratificari.* Puta, in † arbitratorijs pœnis imponendis: vbi pœna nõ est à iure taxata, vt in actione iniuriarum. §. in summa. Inst. de iniur. Vel si ex forma statui pœna esset arbitraria: quia poterit iudex arbitrari vsq; ad mortem, secundũ glo. ordin. in d. §. in summa. in ver. extraordinaria. quã dicit ord. Bal. in c. vno. §. iniuria. in prin. de pac. iur. fir. & idẽ Bal. in c. vno. §. iniuria in prin. col. 4. de pac. tenẽ. inter subdi. in vsi. feu. dicit ita singulariter notari in d. §. in summa. & illud idẽ tenet Bal. per illũ tex. in l. 1. in fi. vers. C. de his qui lat. occul. dicens quòd quando iudex habet arbitrium pœnę impositionis, quòd potest procedere vsq; ad supplicium pœnę corporalis. & ad hoc allegat dictam gloss. & illam glo. sequitur Pa. in plerisq; locis. maximè in c. ex literis. de consti. allegando pro ea tex. in l. sacrilegij. ff. ad l. Iul. pecu. & in d. c. ex literis. Fely. Fand. putat istam partem esse veriorem, & latè prosequitur per duas colum. ponens quinq; declarationes. Sed certè contra gloss. in d. §. in summa. est tex. in l. 1. & ibi Oldr. & Alb. ff. de fur. balne. quem ad hoc reputat singularem Cardin. Flo. in d. c. ex literis. & ibi refert Felyn. columnn. 1. & tex. in l. 1. §. expilatores. ff. de effract. & contrarium voluit gloss. in c. inquisitionis. in princip. in ver. alioquin. de accus. & contra illam gloss. tenent multi, quos refert Felyn. vb suprà, & signanter Ludouicus Romanus in repetion. rubric. de arbit.

Qu' Iudex gratificari possit parti alicui l. ō ... ff. de Iudicijs.

arbit. ff. column. 10. verſicul. item ſi ſtatutum. & Imol. in l. 2. de public. iudic. ff. & an Reus Doctor. Alexand. de Imol. in conſil. 111. incipien. ponderatis verbis inquiſitionis. columm. penultim. & final. volum.

Et hæc pars eſt in iudicando ſequenda: quia in pœnalibus mitiorem partem ſequi debemus. l. interpretatione. ff. de pœnis. ſecundum Iaſon. in l. & ſi legibus. C. ſi contra ius vel vti. public. poterit ergo arbitrari citra mortem vel perpetuam pœnam: plus voluit Bald. in l. vna. C. ne ſine iuſ. prin. quod in arbitrarijs pœnis non eſt licitum iudici arbitrari pœnam publicationis omnium bonorum niſi eſſet ſummus magiſtratus, per illum tex. pro quo Iaſ. in d. l. & ſi legibus. allegat corrupte Bar. in l. vna. C. ne lice. ſign. ſalua. licet Barto. illum tit. non legerit ſed hoc dicit Bal. vbi ſup.

Poteſt gratificari, quia † iudex in expenſis non petitis po- 30
teſt victum condemnare, ſi velit. Bartol. in vltim. quæſt. Angel. Pauſ. Alexand. & Iaſ. in l. properandum. §. ſin autem alterutra. C. de iudic. Bartolus & Bald. in l. final. C. quando prouocare non eſt neceſſ. Canoniſt. in c. finem. de dolo & contum.

Quod intellige de factis poſt litem conteſtatam: quia ſecùs in factis ante, niſi petantur. gloſ. ſingularis repu. in d. ca. finem. gloſſ. magn. ad fin. quam dicit ſingularem Imol. in l. fi. ff. de re iudic. & Iaſ. in d. §. ſin autem alterutra. & ibi Alex. etiam dicit ſingularem reputari.

Et idem voluit Spec. in tit. de offi. omnium iud. §. de ſeruit. verſ. poſt litem. in fi. & ſentit Barto. in l. 4. §. hoc autem. in 5. quæſt. ff. de dam. infect.

Sed ad condemnandum non tenetur, ſi non vult. gloſſ. ſingularis & menti tenenda, ſecundum Panorm. ibid. in ca. final. gloſſ. final. ante medium. de reſcript. & idem Pan. in. dicto cap. finem. columna 16. verſic. ſed quid eſt dubium. ad hoc allegat dict. gloſſ. & eam ſequuntur communiter Doct. Canoniſt. ſecundum eundem Pa. ibidem. & ita tenet Cyn. Bartol. Angel. & alij in d. §. ſin autem alterutra. & Bartol. in d. §. hoc autem iudicium. & ita ſeruatur in practica ſecundum Imo. in l. Paulus. in prima. ff. de re iudic. & etiam eſt tenenda de iure, ſecundum Iaſon. in dicto. §. ſin autem. & eſt communis ſecundum Alexand. ibi. licet Saly. ibi. aliter teneat.

31 Tertiò, quia † si testes per partem producti deposuerunt obscurè, iudex ex officio suo poterit eos repetere, vt suum dictum declarent. cap. cùm clamor. de testibus. sed non tenetur hoc facere ad partis instantiam: quia tunc esset timor subornationis, secundum gloss. ibi, quam ad hoc valdè notant Abbas Panormit. Imol. & Felynus, dicentes in hoc multùm prodesse habere iudicem fauorabilem. & idem tenet gloss. in c. per tuas. eod. titul. quam etiam ibi notant Cardinalis & Felynus.

Plus voluit gloss. singularis & non alibi secundum Angelum ibi in Authen. de testibus. §. quia verò multi. gloss. magna. collat. 7. quod iudex ex officio suo potest repetere testem etiam vt addat, sed non ad partis instantiam, nisi vt rationem reddat.

Quartò potest gratificari in actionibus arbitrarijs, in quibus potest in plus vel minus ad interesse ratione loci condemnare, vel etiam æquitate dictante in totum absoluere, vt est tex. not. multũ singularis, & perpetuò mẽti tenẽdus secundum Paul. de Cast. ibi in l. quod si Ephesi. §. interdum. ff. de eo quod cert. loco.

32 Quintò, quia † iuramentũ in litẽ potest solus iudex differre, & certam quantitatem, in qua iuretur, taxare, & iuramentũ ipsum, si velit, ex causa poterit non sequi, vt est tex. in l. videamus. §. deferre. ff. de in litem iurãdo. & in l. in actionibus. §. 1. eod. titul. Non tamen sic in iuramento voluntario vel iudiciali, iusiurandum & ad pecunias. §. fin. & l. non erit. §. dato. ff. de iureiurand.

33 Sextò, quia post † peremptorium, si vult, potest expectare partem citatam in diem sequentem, sed non tenetur. cap. consuluit. de officio delegati. gloss. in l. & post edictum. glossa magna, in principio. & ibi Bartolus & Angelus. ff. de iudicijs. Paulus de Castro, in l. non quicquid. eodem titulo. vbi ponit aliquos alios casus: & in alijs plerisque iuris articulis potest iudex parti gratificari quos enumerare magis laboriosum esset, quàm subtile, vt in simili dicit gl. in l. 1. ff. solut. matrimon. sed hi gratia exempli sufficient. Antonius de Tremolis.

34 *In scriptis.* Poterit † tamen etiam sine scriptura fieri viua voce. l. final. ibi in scriptis vel sine scriptis. C. de negot. gesto. & ibi Bartol. & Bald. & tenet Bartol. in l. non solùm. §. morte. colum.

te.colum.2.versicul.1.ergò quęritur.ff.de nou.oper.nunciat. per Ioan.Andre.in c.in generali.de regu.iur.lib.6.per Imol. in l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.de no.oper.nunt.

Nec enumeratur protestatio per gloss.in c.1.§.postquàm. in versicul.in scriptis.de censi.lib.6.

Et dicit gloss.ordinar. in Authenti.de tempor. non solu. in princip.in versicul.in literis. collat. 8. quòd regulariter quicquid † potest fieri in scriptis, potest & sine scriptis. 35
quam dicit ordi.Felyn.in c.cùm.M.Ferrariensis.columna.21. versicul.circa tertiam.de constit.licèt gloss.in c.cupientes.§. quod si per.20.in versicul.proposita.in cauda. de elect.libr. 6.dixerit protestationem debere fieri in scriptis,quam ibi reprehendit Pet.de Anchar.& ibi per Dd.

Sunt tamen † quinque casus in quibus protestatio est in 36
scriptis fienda,quos ponit Felyn. vbi supra. inter quos non est iste. Vnum non omitto,quòd voluit Pap.in dict.c.cùm. M.columna.6.post Bartol.in d.§.morte.quod protestatio, de qua hic per dominum Hubertum,debet † repeti in quocun- 37
que actu,aliàs primo loco facta protestatio, quòd non intendo in iudicem cōsentire,tolleretur per actum subsequentem, nisi repetatur, per textum, secundum vnum intellectum,in l.cùm in plures.§.locator.ff.loc. quem intellectum dicit Paul.ibi esse notabiliorem.quod tamen idem Paul. limitat vbi suprà, quando pars haberet liberam protestandi facultatem,&c.vt per eum aliam etiam potes colligere limitationem ex notatis per Bartol.post Iacob.Butrig.in l.pacta nouissima.C.de pact.& per Paul.de Castr.in d.§.locator. ad fin.Ant.de Tre.

Proponendis. Pro huius titul.cōplemento videndum est, y
vtrùm † proposita recusatione ex causa suspitionis statim 38
sit suspēsa iurisdictio iudicis, ita vt si vlteri⁹ ꝓcedat,ꝓcessus sit nullus etiam citra appellationis remedium.In quo articulo licèt Innocen.Anton. & Cardin. in c. cum speciali. de appellation.& Baldus in l.vna.circa medium.C.si quacunque præd. potest. Angel.in l.quia poterat. ff.ad Trebell. & Specula.in titul.de recusat.§. qualiter. versicul. quid si subdelegatus.& sequent.dicant,quòd non sit suspensa, nisi appelletur.gloss.tamen in c.quod suspecti.3.quæst. 5. in versic. Canonicè. & gloss. in c.quoties episcopi.in versicul.appellent.2.quæstion.6.tenent, quòd quemadmodum appellatio

59 †emissa suspendit iurisdictionem, vt gesta postmodum non teneant. l. vna. ff. nil. no. appella. penden. cum simi. ita & gesta post propositam causam suspitionis. & hoc videtur etiã voluisse gloss. in l. apertissimi. in ver. executore. C. de iud.

Et istam partem tenent Hostien. & Pa. in d. c. cum speciale. & Bartol. in d. l. quia poterat. Lap. de casti. alleg. j. in prin. Pet. de Anchar. & Domini. in c. iudex ab Apostolica. de offi. deleg. lib. 6. Salicei. in d. l. apertissimi. & Alex. de Imol. in d. l. quia poterat. colum. 2. & 3. vbi dicit etiam iure Cano. istam sibi videri veriorem. & pro ea ponderat tex. in d. c. iudex ab Apostolica. in vers. non potest. iuncta gloss. in c. 1. de reg. iur. libr. 6. & idem tenet Alex. in l. solet. ff. de iurisd. omn. iud. & ista videtur magis cõmunis. quam tamen limita, & per eundem Alex. in d. l. quia poterat, vbi etiam refert quatuor opiniones circa hunc articulum.

Quibus modis suo nomine agentes ciuiliter, & criminaliter accusantes à iudicio repellantur [a]. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Serui quibus casibus possint in iudicio experiri. & nu. 54

2 Serui quantum ad ius ciuile pro mortuis habẽtur. idem in statuliberis: cùm ante conditionis euentum pro seruis habeantur.

3 Pupillus, non habens tutorem, an possit ciuiliter agere, aut criminaliter accusare.

4 Iudicium momẽtaneæ possessionis potest indifferenter, & à quacunq; persona experiri.

5 Pupillus potest in causis spiritualibus agere, & accusare, etiam sine curatoris auctoritate.

6 Pupillus suam & suorum iniuriam prosequi potest in iudicio.

7 Prodigus an possit agere sine curatore, aut furiosus, aut surdus, aut mutus, aut fatuus, siue mente captus.

8 Crimen læsæ maiestatis contrahens, repellendus venit ab agendo.

9 Filius

9 Filius hæreticus ab hæretico institutus non admittitur ad agendum pro hæreditate patris intendenda.
10 Vxor an possit contra maritum actionem de dote constante matrimonio intentare.
11 Vir & vxor non admittuntur ad iudicem famosis actionibus constante matrimonio experiri.
12 Filiusfamilias an, & quo casu, sit contra patrem in iudicio audiendus.
13 Pater non debet contra filium pro cõtrouersia inter eos orta litigare: quia intra domum debet ortas inter se & filium discordias terminare.
14 Filiusfamilias quibus casibus agere possit sine patris cõsensu. & nu. 98.
15 Pater an possit agenti filio per epistolam vel nuncium consentire. & nu. 101.
16 Bannitus non est in iudicium admittendus.
17 Spoliator & excõmunicatus non sunt in iudicijs admittendi.
18 Monachi conuersi, canonici regulares, non prælati non possunt suo nomine litigare.
19 Abbates, priores, Xenedochi, Hospitalium rectores possunt proprio nomine litigare.
20 Fideiussor non debet agere contea eum, pro quo fideiussit, antequàm soluat, nisi certis casibus, & nu. 140.
21 Filius petens vltra quartam hæreditatis, prægnante patris vxore, non est audiendus in iudicio.
22 Facto proprio contrauenientes veniunt ab actionibus iudicialibus repellendi.
23 Turpitudinem vel ignauiam propriam allegantes an sint audiendi in iudicio.
24 Venditor, mulier, debitor, agere impediũtur de proprietate rei venditæ, in dotem datæ, & pignoratæ.
25 Creditor nõ est contra debitorem ante diem vel existentem conditionem iudicialiter audiendus.
26 Actione furti, vel iniuriarum, agere volentes post remissam actionem pacto vel transactione venit repellendus.
27 Liberti, famosas contra patronos actiones instituentes, an sint audiendi.
28 Debitor debitum confitens, & separatum soluere di-

cens, an possit compelli iudicium suscipere.

29 Actiones an, & quibus casibus, sint diebus feriatis audiendæ.

30 Vocantes in ius hos, qui nō possunt de iure vocari, non sunt audiendi.

31 Actionem minus generalem seu ambiguam & confusam vel incompetentem proponentes, veniunt ab actionum exordio repellendi.

32 Contraria ponentes in iudicio non sunt audiendi.

33 Diuersás in eodem libello actiones proponentes compelli debent vnam eligere, aliàs veniunt omninò repellendi.

34 Iuris executio non habet iniuriam.

Exceptionem infamię obijciens in iudicio, an non probans poterit iniuriarum conueniri.

35 Frater contra fratrem crimē magnum instituens an sit audiendus.

36 Liberi parentes, liberti patronos, domestici hos, apud quos viuunt, accusare non permittuntur.

37 Accusatio non potest nomine alieno fieri.

38 Personę illustres possunt procuratorem pro accusatione iniuriarum constituere.

39 Accusantes clericos coram iudicibus secularibus an sint audiendi.

40 Maritus an & quando possit nuptam de diuortio accusare.

41 Crimina non possunt post vicesimum annū intentari.

42 Mortuus quibus casibus possit accusari.

43 Libelli inepta conceptio an scripturę omissio reddit quē ad accusationem ineptum.

1 *ET quidem contra actorem, † & accusatorem* [a] *potest*
a *obijci, tu es seruus,* [b] *tu es statuliber: quod si constiterit*
b *à ciuili & criminali iudicio repelluntur, nisi deserant, vel*
accusent, vel experiantur in specialibus casibus, in quibus ser
uis permissum est experiri, quæ notantur, C. *de iud. l. ser-*
uus. & C. *de preci. imper. offe. l. 1. & ff. de iudi. l. vix certis*
2 *causis.* † *Nam quantum ad ius ciuile serui pro nullis & pro*
mortuis

44 Dilatoriæ exceptiones quid sint, & quotuplices.
45 Dilatoriæ solutionis & ante & post litem contestatam opponi, probari verò post fundatam actoris intentionem possunt.
46 Dilatoriæ iudicij ante litem contestatam probantur & opponuntur, & quare.
47 Actoris & accusatoris differentia. & an aliud sit agere, aliud accusare.
48 condemnatus ex statuto propter delictum non dicendus est condictione ex lege damnatus esse.
49 Crimina per actiones non puniuntur.
50 Claus. accuso talem. & peto eum puniri, in libello posita, dicitur accusatio criminalis, intelligiturque petere, vt pœna applicetur fisco, nō autem pro suo damno aut interesse agere.
51 Lis cum seruo pro libero habito vel eius procuratore intentata, quodcunque detecta seruitute annihilatur, nisi communiter liber æstimatus vel iudex sit vel in testamento pro teste adhibitus.
52 Seruo sua semper potest obijci inhabilitas. & quà.
53 Seruus nec suo, nec alieno nomine potest esse in iudicio.
55 Statuliber in delictis tempus præsens inspicit, si hoc ipsi prosit, & spes mutandi status subsit: si illam non habeat, delicti hora consideratur.
56 Fideiussoris datio an conualidet iudicium nulliter sine tutore à pupillo intentatum.
57 Pupillus coram arbitro sine tutore naturaliter obligatur : sed coram iudice nec naturaliter nec ciuiliter.
58 Pupillus quomodo possit bonorum possessionem sine tutore petere, aut agnoscere.
59 Bonorum possessio quare non possit à pupillo peti sine tutoris auctoritate, cùm stipulari possit.
60 Iudex præsentis tutoris defectum in agnoscenda bonorum possessione supplere non potest, sed sine causa consentire recusantem cogere debet.
61 Pupillus agens in possessorio, quamuis processus & senten-

ſententia mero iure valeat, ſi ſuccumbat, reſtitui poteſt, & quare.

62 Infans balbutiens & non perfectè loquens, an poſſit in ſtipulatione rem pupilli ſaluam fore, ſibi ſine tutore alium obligare, aut iudicium momentaneæ poſſeſſionis intentare.

63 L. ſeruum. ff. rem pupill. ſal. for. quando in iudicio momentaneæ poſſeſſionis procedat.

64 Pupillus intellectu carens non poteſt etiam tutore authore acquirere poſſeſſionem.

65 Pupillus quando dicatur perfecti intellectus, & proxiximus pubertati.

66 L. donatarium. C. de acquir. poſſ. & l. quamuis. §. infans. ff. eod. quomodo intelligatur.

67 Tutor non poteſt infante animi iudicium & affectum ſua authoritate ſupplere: ſed in tutoris perſona iudicium intentabitur, planeque expediatur.

68 Minor 25. annis ſi ſine curatore litiget, iudicium eſt nullum, etiamſi curatorem qui ad ſtabiliendam litem dandus eſt, non habeat.

65 Minor 25. annis quibus caſibus habeatur pro maiore. remiſſiuè.

70 Adultus nō poteſt etiam cum curatoris authoritate ante 20. annum accuſare, ſicut nec in criminali cauſa ante eundem annum teſtis eſſe, niſi ſuam aut ſuorum proſequatur iniuriam.

71 Accuſatio à pupillo vel adulto præter caſus permiſſos inſtituta, an ſit ipſo iure, etiamſi non opponatur nulla, an verò exceptionis ope tantùm.

72 Prodigus, cui bonis non eſt interdictum legitimam in iudicio ſtandi pro ſe & pro alijs perſonam habet, quantumuis vulgaris ſit prodigalitas.

73 Furioſi & mente capti differentia, quid item ſit furioſus habendus, quis ſtultus, & quis demens.

74 Furioſi vltima diſpoſitio quomodo reputetur beſtialis.

75 Actiones exercere non poteſt, cui rerum interdicta eſt alienatio, ſi nec ius nec adminiſtrationem habeat.

76 Hæretici ex testamento militis etiam capere non possunt.

77 Vxor ob adulterium ab ea commissum repellitur à repetitione dotis, & bonorum parafernalium.

78 Delicta paria mutua compensatione tolluntur.

79 Dotis restitutione spontaneè à marito vxori facta, quomodo ab actione de dote non liberetur maritus.

80 Maritus licèt non nisi ex certis causis dotem restituere possit, potest tamen eam sibi promissam remittere, sic vt vel minor sit, si partim, vel nulla, si in totum remissa fuerit.

81 Emancipatus filius contra patrem auditur, & quare.

82 Filius potest contra matrem impetrata venia agere, sed non contra patrem. & quare.

83 Filius miles, etiam adoptiuus, non potest patrem ob castrense peculium absque venia in ius vacare.

84 Filius potest contra patrem nomine tutorio vel procuratorio experiri, si no in suum sed in pupilli vel alterius cedat commodum.

85 Filius non potest contra patrem cessionem recipere, nisi filio aliquid quæratur, cuius patri non acquiratur vsusfructus.

86 Cessio facta filio contra patrem, aut fratri contra fratrem in eiusdem patris potestate constitutum, valida quidem est, sed durāte patris aut vita aut potestate eius exercitium impeditur.

87 Pater hæreditatem, quam filio sub conditione restituere est rogatus, prodigaliter dilapidans, potest à iudice instante filio ad restitutionem cogi. etiam ante conditionis euentum.

88 Filia potest contra patrem iudicis implorare officium, vt dotetur, etiamsi nuptui sine dote esset data, aut inuito patre dummodò non indigno nupserit.

89 Pater filiam indigno nubentē dotare tenetur, licèt minorem dotem conferre possit: cum eius conditio indigno se copulando deterior sit.

ſente, ſi abſens procuratorem dimiſerit.
106 Pater præſens, & ſine cauſa conſentire filio in lite mota recuſans. habetur pro abſente, & filius poteſt abſente ſine eius conſenſu agere.
107 Filius ſi poſſit ſine patris cõſenſu agere, & adhuc ſit minor, dandus eſt ei curator ad litem.
109 Coactio in iuriſdictione legitimè acquiſita exercenda non vitiat iudicium, ſed in iuriſdictione acquirenda.
111 Pater etiam nutu poteſt præſtare conſenſum filio in litem.
112 Bannitus poteſt ad vindictam publicam agere: ſed ſuper re familiari confiſcata non auditur: re autem non confiſcata, ſi bona adhuc habeat, in iudicium admittetur.
113 Banniti licèt deportatis æquiparentur, retinent tamen ea quæ ſunt iuriſgentium: quæ verò iuris ciuilis ſunt, amittunt: ſi ab imperatore condemnatio lata ſit, banniti autem à ciuitate, iura municipalia tantùm perdũt, non etiam communia.
114 Deportatio non extendit ſe ad bona futura.
115 Bannitus non poteſt ex debitis ſeu obligationibus præcedentibus conueniri: ad poſt venientia habet quidem actionem, ſed non coram iudice à quo bannitus eſt.
116 Bannire quid ſit, & an poſſit alteri ſuas cedere actiones & obligationes bannitus.
117 Bannitus ex ciuitate, in qua ſibi ſolutio debetur, poteſt ſuum debitorem alibi conuenire, ſi aut per ſe, aut per procuratorem comparere non poſſet, & promiſſio ſolutionis poſt bannum facta eſſet.
118 Bannum non poteſt ſuum extra bannientis territorium extendere effectum: adeò vt bannitus captus extra proſcribentis iuriſdictionem à bannitis familia, dimitti debeat.
119 Spoliato quæ competant aduerſus ſpoliãtem remedia: & ad quæ teneatur ſpoliator.
120 Beneficio ſpoliatus ſi poſt ſpoliationem renuntiet, etiã cum abiuratione, reſtituẽdus eſt: ſecùs ſi ante ſpolium, vel ſi in manibus ſuperioris poſt ſpolium reſignet.

121 Spoliator quamuis de dominio suo incontinenti docere sit paratus, prius tamen restituetur spoliatus, quàm spolians audiatur de iure suo.

122 Spoliatus à iudice si intra legitima tempora contumaciam purget, restituitur, etiamsi missus in possessionem de dominio suo incontinenti doceat.

123 Restitutio in spolio vt obtineatur, quid probandum veniat.

124 Possessor lite pendente spoliatus possessionem tantùm & spolium se tum habuisse, docuisse sufficit, nec ad iustificationem ex titulo tenetur.

125 Spoliatus si contra se habeat præsumptionem iuris, aut super dominio testet produci sinat, & iudici de spoliantis dominio constet, non restituitur.

126 Exceptio excommunicationis quando possit opponi. et nu. 128.

127 Necessitas vt excusat periurium, ita & periculum peccati: & exceptioni peccati fugienti renuntiari non potest.

129 Excommunicatus spoliatus, si restitutionem petat, aut propriam iniuriam prosequi, non audietur.

130 Excommunicatio quando repellat ab agendo, & quando non. & quando excommunicatus agere possit, quando item non.

131 Cessionarius excommunicati non repellitur ab agendo, etiamsi ipse excommunicatus non admittatur.

132 Excommunicatio absoluit à fidelitatis iuramēto eum, qui excommunicato aliquid iurauit, non autem liberat excommunicatum: cui nec debitor excommunicationis soluere tenetur.

133 Monachus in iudicio nec ciuiliter nec naturaliter obligatur: & ideò nec fideiussores pro eo dari possunt, nec coniuncta persona pro eo interuenire, nec lata valet.

134 Abbas non obligatur monacho ad promissorum oblitionem, vt nec dominus seruo.

135 Monachus retinet suitatis iura.

136 Monacho hærede instituto adire recusante potest Abbas adire, sicut & pater filio nolente.

137 Monachus in quibus casibus æquiparetur filiofamil.

138 Monachus quo casu possit pro monasterio agere.

139 Monachus quomodo possit nomine proprio etiam agere, & conueniri, sine Abbatis permissu.

141 Confessio creditoris in instrumento confitentis se à fideiussore habuisse & recepisse debitum, an sufficiat fideiussori vt à principali debitore repetere possit, etiamsi de vera nil appareat solutione.

142 Mulier habens confessionis dotis instrumentum, habebit omnia dotis priuilegia, ac si verè dos fuisset numerata.

143 Successio quando habeat vim solutionis in fideiussore creditori succedente.

144 Fideiussor de euictione datus ante rem euictam, etiamsi per longum tempus steterit, agere non potest, vt liberetur: cùm nondum sit obligatus.

145 Exceptio ordinis præposteri ante litem contestatam opponenda est: cùm omissa non vitiet processum.

146 Ordinis peruersio de vno iudicio ad aliud non inficit processum: sed de vno iudicio ad idem annullat.

147 Pupillus contra tutorem non finita tutela, & adultus contra curatorem non finita cura agere non potest: sed prodigus & furiosus potest. & quare.

148 Debitor, si etiam pendente lite creditori in iudicio pecuniam offerat, audietur ex iure quod ex causa de præterito superuenit, ad consequendam pignoratitiam actionem prius non competentem.

149 Oblatio debiti ad consequẽdam liberationem non sufficit post litem contest. sine consignatione & depositione: quæ duo in consequenda actione non nisi extra iudicium sunt necessaria.

150 Nominis ferendi conditio etiamsi sit difficilis, cùm nõ sit transitoria, quando remittatur.

151 Bonorum possessio potest etiamsi infra tempora primi à secundo in gradu agnosci, adeò vt excluso aut repudiante primo agnitio secundi suam sic habeat efficaciam, ac si congruo tempore facta esset.

5 B 4 152 Actio

152 Actio, quem tenet de euictione etiam iure hæreditario, eundem agentem repellit exceptio.
153 Euictio etiam non promissa per venditorem venit semper ex natura contractus: & quando non.
154 Actus gestus si à mera vnius pendeat voluntate. proprio tum potest contraueniri facto, etiam iuramento firmato, & quot modis.
155 Abbas suo potest contrauenire statuto, idq; etiamsi cum conuentu factum sit inuitis monachis reuocare, & iuratum infringere.
156 Actus à mera vnius voluntate si non dependeat, potest tamē si legibus sit prohibitus aut innominatus proprio facto contradici. & nu. 160.
157 Pacisci contra contractuum naturalia licitum est partibus.
158 Contractus contra innominatos quot modis venire nō liceat in facto proprio.
159 Permutationis contractus nō admittit proprij facti contrauentionem, nec re etiam ex altera parte integra pœnitentiam.
161 Turpitudinem suam allegans quibus casibus audiatur, in suum tantum præiudicium, & non tertij.
162 Confessio morituri, etiam Eucharistiam sumentis tertio non præiudicat.
163 Iudex succedens ei, contra quem iniquam tulit sententiam, potest ab eadem appellare, & appellationem prosequi, etiamsi suam turpitudinem allegare videatur.
164 Compensatio quantitatis ad quantitatem, speciei ad speciem, & speciei ad quantitatem deductæ, licita est.
165 Debitor si sit vel speciei vel quantitatis alternatiuus, contra quem compensatio opponitur, vel si quantitatis sit debitor, possit autem in specie soluere, non admittetur compensatio.
166 Compensatio ibi fieri potest, vbi vera solutio locum habet.
167 Compensationem tollit iuramentum de soluendo.
168 Compensatio non fit in ciuilibus ipso iure, nisi opponatur: eaque opposita tollitur, sine ministerio etiam iudicis,

iudicis, actio.

169 Emphyteota domini in tanta summa debitor, quanta trium annorum est pensio, propter cessationem solutionis à iure suo non cadit: cùm ipsa lex ad caducitatis pœnam euitandam compenset.

170 Criminalibus in causis quando admittatur compensatio.

171 Vulnerantes se inuicem quóad seipsos non tenentur: sed criminaliter vterque punietur: cùm dolus cum dolo reipublicæ intuitu non compensetur.

173 Magistratus & illustres quando possint conueniri.

173 Officialis non potest cum subitis contrahere, nisi sit perpetuus, aut ad Principis beneplacitum constitutus.

174 Vtilem habens actionem quando præferatur habenti directam: & directam habens quando econtrà præferatur habenti vtilem.

175 Dominus habens vtilem quando præferatur procuratori habenti directam.

176 Procurator actoris quando possit agere iudicati, vel executionē sententiæ petere sine nouo mandato, aut quamuis non sit in rem suam procurator.

177 Creditore ante euentum conditionis agente quando nō duplicentur induciæ. & nu. 179.

178 Tempus quomodo in petitione ante conditionis euentum, & ante diem duplicetur.

178 Fiscus potest debitorem ante tempus exigere, nec duplicantur induciæ.

180 Debitor de fuga suspectus potest ante diem capi, vt idoneè caueat, non vt soluat, sic tamen vt cautio sit fideiussoria vel pignoratitia, nisi aliàs consultum esse possit creditori.

181 Creditor conditionaliter aliquid stipulans quomodo sit ante existentem conditionem creditor, & spem transmittat.

182 Legatarius conditionalis non est in numero creditorū, nec ante conditionis euentum spem transmittit: sicut & conditionalis institutio.

183 Substitutio conditionalis coniuncta iuri accrescendi transmittitur etiam ante euentum. & quare.

184 Conductor non niſi in fine temporis conductioni præfixi tenetur ſoluere, niſi aliud conuentum fuerit. & quare.

185 Conductor quando non poſſit ex domo locata etiam locatoris vſibus neceſſaria expelli.

186 Emptor ſi pretium venditionis offerat venditori recipere nolenti ſatisfacit, ſi autem extra iudicium, requiritur & depoſitio & conſignatio.

187 Euictæ rei ante ſententiam non agit emptor, niſi aliud actum ſit, aut conſtet notoriè rem eſſe vendicantis, aut ſciens rem alienam vendiderit venditor.

188 Vendens ſcienter rem alienam ob dolum non liberatur traditione, ſed eam accipientis facere tenetur.

189 Venditor quando ſola traditione rei non liberetur.

190 Infirmus iniuriam remittens coram ſacerdote an conualeſcens poſſit actionem iniuriarum ſibi competentem intentare.

191 Iniuria etiã per pacta expreſſa remiſſa non tamen damna & intereſſe remiſſa cenſentur. & quare.

192 Iniuria etiam nudo & ſimplici pacto tollitur. & quare.

193 Tranſigens de iniuria quando fiat infamis.

194 Iniuriæ diſſimulatio non operatur remiſſionem, ſi ad animum reuocetur, & ad iudicium vocetur iniurians.

195 Iniurioſum verbum aut conuitium in iudicio dictum quando habeatur pro iniuria.

196 Fama & rumor quantum differant.

197 Iniurioſa verba quando habeantur pro iniuria extra iudicium.

198 Filius quando poſſit petere reſtitutionem contra patrem.

199 Mendacium facit ex poſſeſſore petitorem, & quamuis mendax incontinenti dominium probare paratus ſit, non niſi tradita tamen poſſeſſione audietur.

200 Poſſeſſor mẽdax quomodo poſſit priuationis aut tranſlationis poſſeſſionis pœnam euitare.

101 Ignorans & errans non dicitur mentiri.

202 Fideiuſſor, ſi conuentus non excuſſo principali ſe fideiuſſorem neget, perdit excuſſionis, & cædendarum & diuiſio-

excussionis beneficium. & nu. 204.
204 Mendax expunietur in eo tantùm, in quo mentitus fuit, & non vltra, aut pluris, aut in expensarum condemnatione.
205 Priuilegium in quibus personis mendacio amittatur.
206 Mendacium quibus casibus puniatur dupli, vel maiori quàm expensarum condemnationis pœna.
207 Scripturam propriam negans punitur pœna dupli.
208 Debitori debitum confitenti, & petenti dilationem, dandum est quadrimestre, si cautionem competentem de solutione intra terminum facienda. à creditore petitam præstiterit.
209 Creditor an teneatur particularem solutionem inuitus recipere.
210 Debitor principalis qui duos dedit fideiussores, quorum quilibet tenetur ad dimidium debiti, potest creditori etiam inuito alterius partem soluere, licèt pro se non posset.
211 Creditor si partem confessam acceptet, tenebitur debitor vltra confessionem quoq; ad euitandum iudicium offerre.
212 Exceptio epistolæ D. Adriani, & beneficij nouæ constitutionis an sit ante litem contestatam opponenda. remissiuè.
213 Possessorium an prius necesse sit terminari, quàm intentetur petitorium, sic vt possessorium petitorio cumulari nequeat.
214 Feriæ quales & quando non admittunt audiri actores.
215 Citatus tempore feriarum ad ferias petendas comparere non tenetur, nisi nondum sint indictæ.
216 Ferijs solennibus pacto partium derogari non potest, vt nec repentinis.
217 Ferijs insolennibus quando possit agi, & debitor capi & incarcerari.
218 Laicus creditor potest capere clericum debitorem fugitiuum, etiam lite pendente, idque & in domo propria.

219 Personæ, quæ nec citatione verbali nec reali in ius vocari possunt, quot sint.

220 Priuilegiatus citatus si habeat priuilegium perpetuum, tenetur mittere procuratorem, qui ipsius priuilegium allegat: secùs si sit temporale.

221 Libellus generalis, incertus, aut alternatiuus non procedit, sed in eo res petita significari debet, si à reo opponatur. & nu. 224.

222 Iudicia vniuersalia & generalia non requirunt necessariò rerum specificationem in libello, nisi tãtùm in executione sententiæ.

223 Iudicia quænam dicantur vniuersalia, & quę generalia: & quænam inter ea sint differentiæ.

225 Accusatio generalis & incerta nõ valet, nec parte etiam tacente procedit.

226 Libellus generalis & obscurus si parte non opponente procedat, in quacunque litis parte & quandocunque petatur, declarandus est, alioquin iudex ad pronunciationem cogi non poterit.

227 Accessorium peti potest non facta quantitatis expressione.

228 Interesse generaliter & incertum peti potest, sicuti & facta incerta incertè petuntur.

229 Ignorantia facti si sit probabilis admittitur libellus incertus.

230 Præscriptio, quæ sub generalitate comprehenditur, si sit interrumpenda, admittitur incertus & generalis libellus.

231 Libellus obscurus & generalis aut incertus nõ petendus est declarari, sed simpliciter vt reijciatur, & in expensas iudicij condemnetur.

232 Ineptitudo necessarij libelli expressa sic inficit processum, vt sententia super inepto libello lata ipso iure nulla sit, nec ex ea vel actio in factum vel officium iudicis detur, nisi rei conuenti sequuta sit confessio.

233 Actio seu àctionis nomen ineptè si exprimatur, non vitiatur processus.

234 Iudex videns causæ & libelli propositi ineptitudinem, ipsumque actorem rectà ex alia causa apta potuisse agere,

gere, reum ab obseruatione quidem iudicij absoluet, & in expensis actorem condemnabit, sed ius ex alia causa agendi reseruabit actori.

235 Contraria allegans non est audiendus, nisi ex consuetudine aut ex facto aduersarij contrarietas in eodem libello cumulata admittatur.

236 Contraria proponens non nisi reo opponente repellitur, poteritque reus alterutrum contrariorum, quod sibi magis expediuerit, eligere in actoris praeiudicium.

237 Criminaliter agere quid sit.

238 Mulier potest suam aut suorum iniuriam prosequi, & in criminalibus testis esse. & nu. 240.

239 Mariti mortem an possit vindicare vxor.

241 Mulier quibus casibus non possit esse testis in ciuilibus.

242 Socij inculpatio & nominatio ad torturam facta non causat iudicium, nisi in facinorosis.

243 Procurator quando admittatur in criminalibus.

244 Clerici coram iudice seculari conueniri regulariter non possunt, adeo vt nec confessio coram ijsdem facta eis ad iudicium etiam torturae noceat. & quare.

245 Laicis vna cum clerico delinquentibus competit idem fori priuilegium.

246 Clerici quot casibus possint corã Iudice seculari & Laico conueniri.

247 Clericus in carcere ordinatus vel professus potest etiam in personam post degradationem puniri, nisi ante delictum votum emisisset, quod per iuramentum ipsius vouentis probari potest.

248 Degradatio quando possit fieri.

249 Bigamia quando non priuet priuilegio clericali.

250 Clericus delinquendo in iudicio eidem se astringit.

251 Reconuentio quando non trahat clericum ad forum seculare.

252 Laico in instantia mortuo si clericus sit haeres, transibit instantis in clericum, conuenieturq; coram seculari iudice.

253 Clericus si aliquis inter creditores vel legatarios minore restitutionem petente inueniatur, poterit coram iudice

1 *ET quidem contra actorem, † & accusatorem* [a] *potest*
a *obijci, tu es seruus,* [b] *tu es statuliber: quod si cōstiterit*
b *à ciuili & criminali iudicio repelluntur, nisi deserant, vel accusent, vel experiantur in specialibus casibus, in quibus seruis permissum est experiri, quæ notantur, C. de iudi. l. seruus. & C. de preci. imper. offe. l. 1. & ff. de iudi. l. vix certis*
2 *causis. † Nam quantum ad ius ciuile serui pro nullis & pro mortuis*

mortuis reputantur. ff. de regu. iur. l. quod attinet. & l. seruitutem. & ff. de condi. inde. l. intercidit in fi. l. Idem in statulibero, cùm ante existentem conditionem pro seruo regulariter[c] reputetur, ff. de statuli. statuliberum. in prin. & l. statuliberi. in prin. † Item pupillus[d] non habens tutorem impeditur ciuiliter agere, vel criminaliter accusare. vt C. quæ legi. perso. stan. hab. in iudi. l. 1. & 2. C. de aucto. præstan. l. clarum. Admittitur tamen in casibus, qui non in forma iudicij intentantur, vt in bonorum possessionibus[e] postulãdis, vt ff. de bono. poss. furi. & infan. compe. l. 1. circa prin. C. quæ admit. ad bo. possess. l. bonorum. & C. de iure deli. l. infanti. l. fi. Et in interdicto de libero homine exhibendo, vt ff. de li. ho. ex. l. 3. §. sed & similiter. Et in populari actione, si à pupillari dignoscitur commodum pertinere, vt ff. de popu. act. l. mulieri. Et in delatione pupillo permittitur se deferre, ex quibus causis non capit. vt ff. de iure fisci. l. ait diuus Traianus. in fin. l. † Et in iudicio momentaneæ possessionis[f], quod potest per personam qualemcunque exerceri, vt C. qui legi. perso. l. momentaneæ. & C. si per vim vel alio mo. l. 1. Et hoc procedit in pupillo, qui potest fari, vt ff. de administrat. tut. l. 1. §. sufficit. versi. ita tantum. siue intelligat quid agatur siue non, vt ff. rem pu. fal. so. l. seruum[g]. † Licèt secùs sit in acquisitione possessionis[h], vt ff. de acquiren. possessio. l. 1. §. adipiscimur. & l. quamuis. §. infans. & C. de acqui. poss. l. donatarium[i]. Simili modo impeditur minor 25. annis etiam curatorem[k] non habens, vt C. qui dare tu. vel cura. pos. l. antepen. quia si contra eum sententia ferretur, nullum ei præiudicium generaret[l], vt C. si aduer. rem iudi. l. cùm et minores. & ff. de re iud. l. acta. §. cõtra minorem. licèt, si pro eo sit lata in præiudicium sui aduersarij, obseruetur, vt C. de procu. l. non eo minus.

† Quanquàm in spiritualibus[m] causis admittatur agere

Margin: c 3 d · e · 4 f · g 5 h · i · k · l · m 6

& accusatur tam in iudicio criminali, quàm in ciuili sine
n authoritate legitimi curatoris. Item si veniã ætatis [n] impetrauerit, vt C. de his qui ve. æta. impetra. l. 2. Et in violato vxoris thoro, vt ff. ad l. Iul. de adul. l. si maritus. §. lex.

6 † Item videtur in omni crimine, si suã vel suorum iniuriã prosequatur, vt ff. de accus. l. qui accusare. & l. hi tamen. in prin. l. tamen. Secundum meã conscientiam l. præalleg. cla-
o rum restringitur ad illos casus [o], in quibus pupillo & adulto absque tutoris et curatoris auctoritate leges veteres permittebant accusare, quod per d. l. est hodie innouatum.

7 † Item sine curatore agere impeditur prodigus [p], cui bo-
p nis interdictũ [q] est, furiosus, & surdus, & mutus, et fatuus si-
q ue mẽte captus [r], vt ff. de priui. cre. l. dabimus. §. fi. et l. surdo.
r & l. fatuo. & ff. de poss. l. 1. §. fi. & l. seq. & l. neq;. in prin. & ff. curator. & C. de restitu. mili. l. si curatorem habens.

8 † Item repellitur ab agendo crimen læsæ Maiestatis [s], con
s trahens, & hæredes intra tempora deliberationis constituti. Nam cum istis duobus rerum alienatio sit per leges in-
t terdicta, ergò actiones non poterunt [t] exercere, vt ff. de dona. l. donationes in concubinam. in fin. & C. ad l. Iul. Maiest. l. vltima. ff. de iure delibe. l. ait. prætor. §. 1.

9 † Item hæretici filius, à patre vel à matre hæretico institutus, ab agendo repellitur, si velit pro hæreditate patris vel
v matris actiones aliquas intentare [v], vt C. de hæret. & ma. l.
10 cognouimus. † Vxor quoque impeditur contra maritum actionem de dote constante matrimonio exercere, vt C. de colla. l. dotis quidem petitio. Nisi in certis casibus, vt C. de
x iure dot. l. vbi adhuc [x] & in Authen. de æqua do. l. illud. col-
y la. 8. & C. de repu. l. 1. et ff. de iur. do. l. mutus. §. manẽte [y].

11 † Prætereà impeditur vir & vxor ad iudicem famosis
z actionibus [z] constante matrimonio experiri. vt C. rerum amo. l. diuortij. & ff. eod. l. 1. In casu tamen speciali ma-

ritum

*ritum vxor deferre permittitur et eius proditio commenda-
tur & de bonis mariti ob fideicommissum tacitum confiscatis
dimidiã consequitur & cum fisco partitur & prior eius par-
tis quam vult habet electionem. vt C. de his qui se deferunt.
l. vnica. lib. 10. † Item non auditur[a] filiusfamilias[b] contra* 12
patrem[c] nisi in certis casibus. Primus si velit de castrensi a
peculio litigare[d]. ff. de iudic. l. lis nulla. b

Idem dico in quasi castrensibus[e], cùm hodie quasi castren- c d
sia ad similitudinem castrensium redacta sint, vt C. de inoffi. e
*testa. l. fin. §. in his itaque omnibus. Similiter auditur in
causa alimentorum[f], vt C. de alen. libe. à paren. l. fin. & ff.* f
*de lib. agn. l. si quis à liberis. §. si vel parens. Et in casibus,
quibus compellitur pater filium emancipare[g]. vt ff. de con-* g
*dit. & demonstra. l. si cui legatum. & ff. si quis à paren. fue-
rit ma. l. vltim. & C. de epis. audi. l. si lenones. & C. de spe-
cula. & sceno. l. final libro vndecimo. Idem dico si filius de
possessione à patre per violentiam expulsus sit, non vt cri-
men intendat, sed vt possessionem recuperet, factum patris
ciuiliter & cum reuerentia arguendo, vt ff. de accusatio.
l. hi tamen omnes. §. liberi.*

† Pater verò si controuersiam habeat cum filio, non audi- 13
tur: quia intra domum debet ortas inter se[h] & filium dis- h
*cordias terminare, vt C. de pat. pot. l. si filius. & l. congru-
entius. Interdum tamen petit pater filium per interdictum
de liberis deducendis[i]. Interdum per officium iudicis. In-* i
*terdum vendicat adiecta causa de iure quiritum, vt ff. de
rei vend. l. 1. §. 1. & ff. de liber. exhi. l. deinde. §. 1.*

*In his autem casibus omnibus pater repellitur, si fili-
um suum exposuit: nec enim suum dicere poterit, quem
pereuntem contempsit, vt C. de infan. expo. l. 2.[k] & ff. de* k
liber. agnoscend. l. necare. Et generaliter[l] ab omnibus l
extraneis, contra quos agere intendunt filijfamilias, hodie

repe-

repelluntur, nisi eis pater consentiat agentibus & pulsantibus, vt C. de bo. quæ li. l. fi. in fi. 1. respon. & C. de anna. exce. l. 1. §. fin.
14 *† Fallit in aliquibus casibus in quibus filiusfamilias*
m *agit sine consensu*[m] *patris.*

n *Primus est in viaticulo*[n] *non recepto. Secundus quan-*
o *do pater est absens*[o]*, vel procurator*[p] *patris: vel est præsens,*
p *& est persona turpis, vel demens, & non potest propter suam dementiam consentire filio agenti, vt ff. si cer. peta. l. cùm filiusfa. & ff. de iudi. l. si longius. §. si filiusfa. & ff. de procu. l. filiusfa. 1. respon. & ff. soluto. matri. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. & §. necnon illud. & ff. de iniur. l. sed si*
q *vnius. §. filiofam. Item in illis quatuor actionibus*[q]*, quas ei intentare leges veteres concedebant, vt ff. de act. & obli. l. filiusfa. Sed quid si in illis casibus, in quibus non potest filiusfam. sine patris consensu experiri, pater noluerit filio agenti consentire. Respondeo, captis pignoribus compelletur, argum. Insti. de satisda. tu. §. quibus. & ff. de dam. infect. l. 4. §. an tantum. Vel contra patrem multa per iudicem iudicetur, arg. ff. de ven. inspi. & custo. per tu. l. 1. §. ex hoc. Vel fortè*
r *satis erit si pater interpellatus nolit consentire*[r]*, vt ff. vt in possess. leg. l. 1. §. non exigit. Econtrà, si inuitus per iudicem compellatur, videtur, quòd talis consensus nil debeat opera-*
s *ri, vt arg. ff. de auto. tu. l. 1. §. fin.*[s] *& l. 2. & ff. quod cum fal. tu. l. nouissimè. in prin. versi. quod enim si compulsus. & argu. ff. de acquir. hæred. l. eum qui metu verbum. & ff. de adul. l. vim passam. Puto tamen patrem omninò compellendum, si grande præiudicium filio generaretur, nisi iustam causam alleget, quare non debeat consentire, vt ff. de lega. l. huiusmodi. §. fi. vel fortè denegabitur patri vsufructus, arg. Insti. de acqui. per arrog. §. fi. & ff. si ex noxa. cau aga. l. si cum vsufructus. Sed dominus Azo non exigit consensum pa-*
t *tris, nisi in his in quibus patri acquiritur vsusfructus*[t]*.*

† Sed

† Sed nunquid poterit pater per nuncium vel epistolam 15
agenti filio consentire, argu. quòd sic. ff. de acquir. hæred. l. si
quis mihi bona. §. iussum. quod verum non puto [v]*: immò pa-* v
ter præsens coram iudice consentiet ad similitudinem tuto-
ris, vt ff. de auc. tut. l. obligari. §. pupillus. & §. tutor. & l.
accipiens. & Insti. eo titu. §. pen. gerit enim pater legitimã
administrationem in bonis filio delatis tanquàm tutor. vt C.
de bo. mater. l. 1.

† Item agere impeditur bannitus [x]*. † Et spoliator* [y]*.* 16
Et excommunicatus [z] *argu. ff. ex quib. cau. maio. l. sed & si* x
per prætorem. §. actio exempta. & §. scilicet & si dum de- 17 y
creto. & in extrauag. de restit. spol. sæpè contingit. & in ex- z
trauag. de iudi. intelleximus.

† Item monachi, & conuersi, & canonici regulares, non 18
prælati, suo nomine litigare volentes, non audiuntur [a]*: cùm* a
bona non habeant, & pro mortuis reputantur [b]*, vt in Auth.* b
de mona. §. illud quoque. & §. si verò reliquerint. & in Au-
then. hæc consti. interpre. prio. consti. de his qui ingre. mo. in
prin. consti. & C. de epis. & cle. l. Deo nobis. in fi. 1. respon.
& in Authen. quomo. opor. mona. §, non egrediuntur. col. 6.
turpe est enim eis, si velint se peritos ostendere forensium
causarum, vt C. de epis. & cler. l. repetita. in fin.

† Admitto tamen eos, si non est Abbas [c]*, vel prior, vel syn-* 19
dicus monasterij, qui pro eis agant, seu experiãtur, & ipsi sint c
spoliati [d]*, arg. C. si per vim vel ali. mo. l. 1. Prælatos excepi,* d
putà Abbates & Priores magnos, & Xenodochios, & hospi-
talium rectores [e]*, qui possunt proprio nomine litigare. Nam* e
& propria [f] *bona habere possunt. Multa enim tollerantur* f
ratione dignitatis, qui aliàs minimè tollerarentur, vt in Au-
then. de non alie. §. sicut autem. damnaso est & ff. de re iud.
l. quidam consulebat. & ff. de do. l. filiusfami. §. nonnunquã.
& ff. de iudi. l. si longius. in fin. l.

† Simi-

† Similiter impeditur agere fideiussor cõtra reũ, pro quo fideiußit, antequàm soluat g, ff. de condit. indeb. l. indebi-
h tam h. Vel æquipollens faciat, quia suum proprium delega-
i uit debitorem i, vel ipse fideiussor hæres extitit creditori k,
k apud quem intercesßit: vel debitum deposuit & resignauit, vt ff. de fideiusso. l. qui debitorem. & ff. man. l. si ei cui. & l.
l qui mutuam. §. fideiussor. Nisi in certis casibus l primus, si debitor dilapidat bona sua. Secundus, si taliter intercesßit, quod posset debitorem, antequàm solueret, conuenire. Ter-
m tius, si fideiussor in obligatione diu stetit m. Quartus, si fideiussor est cõdemnatus, vt C. man. l. si pro ea. & ff. eo. ti. l. Lucius. Eodem modo repellitur agens familiæ herciscundæ, et
n cõmuni diuidũdo, si negetur cohæres n esse, vel cõmunem habere cũ possessore, vt ff. fami. hercis. l. 1. & ff. de excep. l. fundi quem. Præterea impediuntur, quæ præmaturè agunt, vt
o pupillus ante finitam tutelã o: Et debitor, q. vult agere pigneraticia ante solutionẽ debiti, vel obligationẽ, vt ff. de tute. et rati. dist. l. nisi finita. et l. si tutor Reipublicæ. §. fin. et l. sed
p nõ datur. & ff. de pig. act. l. si rẽ alienã p. §. omnis. & §. seq. Item si stipulatus fuero amphoras vini centũ ex fundo tali vel Arethusæ partum: licèt pura obligatio videatur, tamen
q propter tacitã conditionem q, quæ inest, expectare debeo, donec nascatur, vt ff. de verb. obli. l. inter stipulantẽ. §. sacram. vers. pro quo & illud. & l. interdũ. 1. respon. Eodem modo repellatur fideicõmissarius, cui damnatus est hæres de hære-
r ditate restituenda, recepta à fideicommissario certa pecuniæ quãtitate, vel sub conditione nominis ferendi r: nihil enim mali est honesti hominis nomen assumere, vel sub alia quauis cõditione posßibili, & honesta, siue non turpi: quia oportet, quòd ipsa adimpleatur, vt æquipollens fiat, vt ista probantur, ff. ad Trebel. l. facta. §. si sub conditione. & §. si viro nominis. & l. mulier. §. Brisidas. & ff. de condi. & demonstra. l.

non

non dubitamus. & l. Mutianæ. Item repelluntur, qui volunt agere intra alienam vicem, cùm eis alius præferatur, vt ff. de inoffi. testa. l. posthumus. §. si quis ex his personis. & C. qui admit. ad bono. possess. pos. l. fin. in fin.[s] *& C. de edicto diui Adria. tol. l. 1. & ff. de acqui hære. l. quãdiu. et l. quemadmodum. & C. commu. de succes. l. antequam. et C. de libe. cau. l. principaliter. & ff. de iure deliber. l. si plures. Excipitur quoque contra venditores qui volunt ab emptore, cui vendiderunt, rem venditam vendicare. Item & contra hæredes*[t] *venditorum, vt ff. de euict. l. vendicantem. & ff. de exceptionibus rei vendica. & tradi. l. 1. & C. de rei vend. l. cùm à matre. & C. de re. alien. non alien. l. venditrici.* s t

† Item repellitur filius natus si vltra quartã hæreditatis petat prægnãte vxore patris: vt ff. si pars hære. pe. l. 1. §. 1. interdum. & C. antiqui. & ff. de iudi. l. sed si restituatur. §. fi. 21

† Item regulariter repelluntur omnes, qui contra proprium factum[v] *venire volunt: licèt hoc fallat in quibusdam casibus spiritualibus, vt not. ff. de adop. l. post mortem. & ff. communia prædi. l. venditor. & ff. de re iudi. l. iudex.* 22 v

† Præterea multò fortius repelluntur turpitudinem[x]*, vel ignauiam suam allegantes. vt C. de transact. l. transactum finita. & C. de ser. pign. da. ma. l. si creditoribus. & ff. de leg. 2. l. qui solidum. §. etiam.* 23 x

Præterea impediũtur agere actores ratione obiectæ compensationis liquidæ, siue non multis ambagibus inuolutæ, aut inodatæ[y] *tam in ciuilibus, & pecuniarijs quæstionibus*[z]*, quàm etiam in turpibus & famosis, vt ff. de compen. l. 2. & l. si ambo. & C. de compon. l. si & ff. solut. mat. l. viro. & C. libe. cau. l. si filius. & ff. de dolo. l. si duo. & ff. de eo per quem fac. erit. l. 3. §. sed & si stipulator. & ff. ad l. Aquil. l. scientiam. §. cùm instrumenta.* y z

† Itẽ agere impeditur venditor[a]*, mulier, debitor de pro-* 24 a

præta-

prietate rei venditæ, in dotem datæ, & pignoratæ, vt ff. de re re iud. l. sæpè. & C. de rei ven. l. doce. Item illustres viri: quos agere & defendere opem non per se, sed procuratore
b *constituto* [b]*, vt C. de procura. l. penul. & in Authen. quãuis.*

Item tutores, curatores, procuratores, qui deposito eorũ officio volunt directis actionibus, sibi durante officio acquisitis, finito officio inuitis dominis experiri: quare illi, quorum
c *nomine in iudicio litigauit, in suis vtilibus præferuntur* [c]*, vt ff. de proc. l. in causæ. §. fi. & l. si procurator. & ff. quando ex facto tut. l. 2. Actoris tamen procurator, desiderans sibi satisfieri ex iudicato, auditur, si dominus non sit soluen-*
d *do* [d]*, vt ff. de procu. l. actoris procurator.*

25 † *Impediuntur etiam agere omnes creditores ante ad-*
e *uenientem diem, vel existentem conditionem* [e]*, vt ff. de pac. l. item quare cõuentiones. ff. quando dies leg. ced. l. vna. l. fin. & Insti. de exceptio. §. temporales. vnde olim rem deductam in iudicio amittebant, hodie autem non ita strictè proceditur: quia agere potest quis ante aduenientem diem, veruntamen Reo induciæ duplicantur. Nec auditur creditor die adueniente, nisi ante omnia litis expensas restituat ipsi Reo, vt Insti. de excep. §. hodie. & C. de plus peti. l. vna.*

f *Ex iusta tamen causa* [f] *ante existentem diem potest agi ad cautionem, vt ff. de iudi. l. in omnibus. & ff. de pign. l. græcè. §. penul. Nam & creditor, qui aliquid stipulatus*
g *est sub conditione, creditor est* [g] *ante existentem conditionem. Legatarius verò, cui aliquid est legatum sub condi-*
h *tione, interim non est in numero creditorum* [h]*, vt ff. de act.*

i *Exceptis illis casibus* [i]*, in quibus locator impunè potest expellere conductorem, vt C. loca. l. 3. & ff. eo. l. quæro. §. inter locatorem. in fin. Quod in precario non procedit, quia*
k *mea liberalitate non potes vti, nisi quamdiu velim* [k]*, vt ff. de precar. l. ait prætor. §. 1. & l. cum precario. Similiter*

excipi-

excipitur contra venditorem agentem ex vendito antequã rem venditam tradat [l] vel offerat emptori. Similiter contra l
emptorem agentẽ ex empto, antequàm precium soluat [m], vel m
offerat vẽditori, vt ff. de act. emp. l. Iulianus. §. offerri. & §. ex vendito. & Inst. de rer. diui. §. l. venditæ. & ff. de cõtrahen. emp. l. quod vendidimus. Eodem modo repellitur emptor agens ex stipulatu de euictione, antequàm ab eo per sententiam [n] res vendita euincatur, vt ff. de rei vendica. l. vtique. & ff. de euictio. l. euicta. 1. responso. & §. 1. n

Quanquàm ex empto poßit emptor bona fide [o] contra venditorem, antequàm res euincatur agere, vt ff. de act. empt. l. seruus quem. §. finali. o

† Repelluntur quoque volentes agere furti, & iniuriarũ actione, post remissas [p] furti, & iniuriarum actiones pactione [q], seu transactione [r], vel dißimulatione [s]: vel si iniuriatus criminis obiecti erat [t] nocens, vt ista probantur ff. de pact. l. si tibi decem. §. quædam. & l. si vnus. §. pactus. versi. sed si pactum. & Instit. de iniur. §. fi. & ff. eo. titu. l. non solum. §. 1. & l. eum qui nocentem. 26 p q r s t

† Item non audiuntur liberti famosas contra patronos actiones instituentes [v]. Nec filij contra parentes [x] in integrum restitui desiderantes, vt ff. de obse. à libe. & liber. l. 2. 5. & 7. & ff. de in ius vo. l. sed si hac lege. §. penult. & C. qui & aduer. quos in integ. rest. postul. l. vltim. 27 v x

Item deludentur agentes rei vendicatione, & noxalem actionem intentantes, si reus se negauerit poßidere, vt ff. de rei vendica. l qui petitorio. & ff. si ex noxal. cau. aga. l. 2. §. 1. Nisi primùm de mendacio possessor fuerit redargutus [y], vt ff. de rei vendi. l. fina. & ff. si ex noxa. cau. l. quoties. §. 1. & 2. si seruus depositus. §. vlti. y

Similiter punitur possessor pignoris, qui negat rem eius esse, cuius actor esse asserit, si probata intentione nitatur

tenere, dicẽdo ex hypotheca vel alia causa se potiorem: quia oportet transferre possessionem[z], antequàm audiatur de iure super. vt in Authen. de trien. & semi. §. illud quoque. C. qui pot. in pig. habe. Auth. item possessor.

Insuper actoris intentio deuiatur in reali, si reus ante litem contestatam in iudicio rei petitæ exhibeat possessorem, vt ff. de rei vend. l. is qui se obtulit. & l. sequen. & l. si autẽ. in princip. Et in noxali, si contendat seruum noxosum ab alio defendi cum satisda. vt ff. de noxa. l. si plurium seruus. §. fina. Et in criminali, si accusatus exhibeat criminosum[a], vt C. de fal. l. maiorem.

28 *† Item non compellitur reus iudicium suscipere, si debitum confiteatur[b], & dicat se paratum soluere, vt ff. de iud. l. si debitori. Item si partem debiti confiteatur: quia de parte confessa iudicium sumere non cogitur[c], vt ff si certum petatur. l. quidam existimauerunt. Item creditor non auditur, si conuenire velit mandatorem, vel fideiussorem, vel possessorem pignorum, nisi primum transiuerit, & debitorẽ excusserit, vt in Auth. de fideius. §. sed nec. & C. de actioni. & obligatio. Auth. sed hodie. Idẽ puto in beneficio epistolæ diui Adriani, et beneficio nouæ constitutionis, quæ adiuuat reos debendi, quod tantum[d] lite contestata sit opponẽdum, vt C. de consti. pe. l. fi. & ff. de tute. & ra. dist. l. 1. §. nunc tractemus. & in Authen. de duob. reis. collat. 8.*

Præterea iudicij susceptio declinatur ratione aduersarij & liberalis causæ: puta si impuberi quæstio status moueatur, quam pupillo non expedit præsentialiter agi, vt C. de Carbon. edict. l. 1. & 2. Insuper excipitur contra actores, qui præpostere agunt, iuris ordine non seruato[e], vt C. de appellatio. l. 1. et C. de rei vẽdi. l. ordinarij. & C. de interdict. l. incerti. & C. loca. l. si quis conductionis. & ff. de iudi. l. si de vi. & C. de ordi. cog. l. 3. & ff. de acqui. pos. l. exitus.

Item eijciuntur actores volentes agere tempore feria-
rum [f], *nisi in casibus specialibus* [g], *vt ff. de ferijs l. 1. et 2. et 3.* f
† *Repelluntur quoque & illi, qui in ius vocant illos, qui* g
non debent nec possunt de iure vocari, qui enumerantur [h] 30
ff. de in ius vocan. l. 2. 3. & 4. in prin. & Authen. vt cùm de h
appell. cogno. §. vlti. & ff. de iniu. l. nec magistratus.

† *Et generaliter ab actionum exordio repelluntur, qui* 31
opponunt actionem nimium generalem [i], *seu ambiguam, &* i
confusam, causæ certitudinem minimè continentem, vel in-
competentem, vt qui proponunt finium regundorum actionē
ad centum, vel certi conditionem generalem quantitate non
expressa in libello, vt ista probantur ff. de iure fis. l. ita fidei
hæredis. & C. de anna. excep. l. vlt. & ff. de iudi. l. si quis in-
tentione ambigua. & ff. si men. fal. mod. dixe. l. 1. 1. respon.
& ff. de euic. l. minor. §. si seruus. et in Auth. de religiosis. §.
ad excludendas. & ff. de deposi. l. 1. §. si quis argentū. et ff. de
fur. l. in actione. † *Similiter repelluntur contraria ponen-* 32
tes [l], *vt C. de furt. l. 1. & C. de codicil. l. vlti. in princip. &* l
C. si ser. exte. se emi. manda. l. vna.

† *Eodem modo repelluntur, qui diuersas* [m] *in libello a-* 33 m
ctiones proponunt, immò compellitur ad alterius electionem,
nisi vna sit alterius præparatoria, vel nisi vna sit pœnalis &
ab initio, & altera rei persecutoria: vel nisi hoc faciat con-
tumacia Rei non respondentis, vt hæc probantur ff. de tribu.
l. quod in hæredem. §. eligere. & ff. de leg. 2. l. cùm filius. §.
varijs. & ff. de condi. furti. l. si pro fure. 1. respon. & ff. de
fur. l. si pignore. §. cui furti. & ff. arbo. fur. cæsa. l. 1. & l.
penul. & ff. quo. lega. l. 1. §. quod autem. & ff. ad exhi. l. 3.
§. est autem personalis.

Sed quid [n] *si deiectus de possessione fundi velit pro parte* n
fundi proponere vnde vi interdictum, & pro alia triticariā
actionem contra deiectorem vel inuasorem, nunquid ad-

mittendus erit, argum. ff. de vi & vi arm. l. 1. §. si fundus. Nam & triticaria intentatur contra prædonem, vt ff. de triti. l. 1. §. fina. & l. sequen. Contrarium puto argumentum
o *trahitur ex ratione* [o]*, quæ redditur in §. præallega. ff. de lega. 2. l. cùm filius. §. varijs. Ad hoc accedit ff. arbo. furt. cæsa. l. si gemma. Secùs si partem fundi vel domus emit à domino, partem aliam à non domino: vel si dimidia pars erat feudum, alia dimidia allodium: quia pro dimidia Publicia-*
p *nam, pro alia dimidia rei vendicationem* [p] *intentabit: Et pro parte feudi vtilem, pro parte, quæ est allodium, directam rei vendicationem, argumen. ff. de publi. l. 1. & ff. si ager vecti. vel emphyt. peta. l. 1. §. si tamen conduxi aream & posteà in ea posui superficiem, qualem de solo, talem de superficie soli dominus poterit intentare, vt ff. de superfi. l. 1. §. quod ait. In pœnalibus actionibus, si dantur plures ex vno facto, oportet, quòd altera eligatur, veruntamen si plus est in vna, quàm in altera, potest per aliam, quam non intentauit consequi, quod consecutus non est, vt ff. commo. l. inde quæritur. & ff. de act. & obli. l. qui seruum. Si verò ex diuersis factis dentur, vna non potest alias impedire, immò ambæ eodem libello poterunt intentari, vt furti pro seruo substracto, & l. Aquiliæ pro occiso, scilicet si seruus est à fure occisus, vt ff. de priua. deli. l. nonnunquàm. & ff. de regu. l. nunquàm.*

Diximus in superioribus de his, qui à ciuilibus & criminalibus causis communiter repelluntur, nunc videamus de his
q *solis, qui non à ciuilibus, sed criminalibus* [q] *actionibus remo-*
r *uentur. Et sunt isti mulier* [r]*, pupillus, miles stipendiatus, & qui merum imperium potestatemq; gerunt, & infames, qui iudicia duo aduersus duos reos subscripta habent, & qui nummos ob accusandum acceperunt, & liberti contra patronos, & quidam propter suspicionem calumniæ,*

vt qui

vt qui subornati testimonium dixerunt, & pauperes minus quinquaginta aureis in bonis habentes, & fortè episcopi, vt ff. de accusat. l. qui accusare. & l. alij. & l. nonnulli. & C. de episco. & cleri. l. si quis in hoc genus. Mulieres tamen in certis casibus admittuntur, vt in accusatione l. Iuliæ, de annona, & legis Iuliæ maiestatis, & suspecti tutoris, vt ff. de accusa. l. mulierem. & ff. ad legem Iul. Maiest. l. in quæstionibus. & Instit. de suspect. tutorib. §. 1. Et ibi parentum liberorumq́ʒ [s] patroni, aut patronæ, eorumq́ʒ filij & filiæ nepotis neptisve iniuria prosequuntur, vt ff. de accus. l. 1. & 2. Pupillus regulariter impeditur, & minor 25. annis, nisi in casibus, quibus pupillo permittitur accusare de consilio propinquorum, vt ff. de accu. l. 2. §. fin. & notaui sup. eo. Item pupillus & §. simili [t] modo. Miles verò admittetur, si suam, & suorũ iniuriam prosequatur cum subscriptione tamen, vt C. qui accusa. non pos. l. si crimen.

34 *† Sed quid si infamiæ vel aliam turpem obiecit exceptionem, quam obiectam obijciens non potuit probare, nunquid opponens poterit iniuriarum conueniri, & videtur, quòd nõ. quia iurĩs executio nõ habet iniuriam, vt ff. de iniur. l. iniuriarum. §. 1. & ff. de reg. iur. l. factum. §. non videtur. præterea cùm aduersus parentes & patronos propter eorum reuerentiam doli vel alia turpis exceptio à filio vel alia turpis exceptio à fillio vel liberto minimè opponatur, ergo cõtra alios impunè opponi possunt, aliàs in eis non erit speciale, vt ff. de doli excep. l. apud Celsum. §. aduersus. & C. de thesau. l. vna. Ecõtra videtur [v], quòd obijciens teneatur iniuriarum: nã fideiussori recusato cõpetit iniuria contra eũ, qui recusauit, vt ff. qui satis. cogan. l. si verò condẽnato. in fi. & recusatio quasi exceptio est. Præterea cum iniuriarũ actione teneatur, qui dixit aliquẽ debitorẽ vel seruum esse, vt C. de iniur. l. neqʒ. & l. si quidẽ. & melius. C. de libe. cau. l. sed cùm*

seruitus. multò fortius, qui in conspectu iudicis excipiendo dicit. Puto tamen, quòd pater & patronus habeant iniuriarum actionem, si turpis à filio vel liberto contra eos exceptio sit obiecta, vt arg. ff. de aq. quo. & æsti. l. 1. §. pe. in fi.

Merum imperium habens non accusat interim, non enim sine fraude &c. vt ff. ad l. Iul. de adul. l. si maritus sit in magistratu. in prin. & ff. de iniu. l. nec magistratibus. Miles verò durantibus stipendijs est deferendus, illis autem finitis non est locus delatori, vt ff. de re mili. l. milites prohibentur. in fi. Et quod dixi, quod duo iudicia subscripta habet, non posse tertium accusare, fallit, vbi vellet suam & suorum iniuriam prosequi, vt C. qui accus. non poss. l. cum rationibus. & in vxorato quærenti de adulterio vxoris, vt ff. de adul. l. inter liberas. §. fi. Et quod dixi de his, qui pretium receperũt ob accusandum vel non accusandum, ab accusatione repelli, & etiam à testimonio, vt ff. ad l. Iul. repe. l. eadem. §. 1. & 2. propter suspicionem calumniæ dictum est ex eo, quod

x semel [x] sunt calumniati, vt ff. de accusa. l. si cui. §. ijsdem.

35 † Item frater non auditur contra fratrem instituens crimen magnum & capitale, vt C. de his qui accusa. non poss. l. si magnum. Item qui ab accusatione desistit non impetrata abolitione, vt ff. ad Turpil. l. qui destitit. & C. qui accus. nõ poss. l. si ea. Et qui iudicio publico de præuaricatione sunt condemnati: & qui artem ludicram exercuerunt, & qui lenocinium fecerunt, vt ff. de accusa. l. qui in iudicio. admittuntur tantum, si suam aut suorum iniuriam prosequantur, vt ff. de accu. l. hi omnes. in prin.

y Simili modo de se confessus [y] non auditur alium volens accusare, vt C. de accu. l. fin. & ff. de quæstio. l. repeti. §. 1.

z fallit interdũ [z] vt C. de fal. mone. l. 1. & C. de ferijs prouin

36 ciarũ. † Itẽ accusare impediũtur liberi, vel liberti, domestici et domesticæ, meretrices, et familiares, parẽtes, patronos, et domi-

dominos, in quorum domibus sunt ab infantia enutriti, vt C. de his qui accusare non poss. l. iniquum. & l. pe. & fi. & ff. de accu. l. hi omnes tantũ. §. liberi. & ff. de bo. lib. l. quæ cũ maior. §. quæ libertus. & C. de delato. l. fi. lib. 10. Pater tantum & mater filios accusantes admittuntur de crimine in se commisso, vt ff. ad legem Corne. de sica. l. in auditum. & C. de his qui accu. non pos. l. propter insidias.

† Item accusare impediuntur tutor, curator, procurator [a], & generaliter omnes volentes accusare nomine alieno, vt ff. de publ. iud. l. accusatore. §. ad crimen. & C. de his qui accusa. non possunt. l. 2. 37 a

† Fallit tantùm in illustribus personis, quæ ad accusationẽ iniuriarum constituunt procuratores, vt C. de iniur. l. vlti. [b] 38 b

† Item non audiuntur volentes clericos sub iudicibus [c] secularibus accusare de criminibus canonicis & ecclesiasticis, vt in Authen. vt cle. apud proprios episcopos. §. si tamen de criminibus. & §. si verò. & in Authen. de mandatis prin. §. si verò canonicum. & C. de episco. & cleri. Authen. clericus quoque. & Authen. causa. Hodie nec clericus nec monachus possunt sub laico iudice accusari, vel conueniri, vt in illa l. noua. ad decorem. licèt posset responderi ei propter verbum ibi positum secundum sacras regulas & constitutiones imperiales. 39 c

† Ratione transacti temporis impeditur accusare maritus iure mariti post 60. dies, aut iure extranei post sex mẽses vtiles, computando in nupta à die diuortij, in vidua ex die cõmißi criminis. Et in vtraq; post quinquenniũ non recipiatur accusatio, vt C. de adul. l. iure mariti. et ff. de adul. l. mariti lenociniũ. §. sex mensiũ. & §. quinquẽnij. & l. miles. §. adulterij. Nisi iusta causa fuerit impeditus [d], vt ff. eo. tit. l. quinquenniũ. Ratiõe iudicis impeditur vt si de crimine ante pedaneũ [e] iudicẽ vel arbitrũ [f] litigetur, vt ff de peda. iud. l. 2. 40 d e f

 & fi.

& fi. & ff. de recep. ar. l. non distinguemus. §. Iulianus. & ff. de offic. eius cui mand. est iurisdi. l. 1. legatus tamen pro-
g consulis cognoscit non tamen de eo iudicat [g], vt ff. de offic. procon. l. solet. & l. si quid erit.

41 h † Et generaliter nulla crimina possunt post vicesimũ [h] annum intentari, vt C. de fal. l. querela. in fin. Fallit tamen in crimine suppositi partus, quòd nulla temporis præsumptione depellitur, vt ff. ad l. Corne. de fal. l. qui falsum. §. 1. Multò iustius in eo, qui malis medicamentis partum abegit, vt ff. de pœnis. l. Cicero.

42 i † Item repellitur accusator, qui reo mortuo [i] deproperat accusare: fallit tamen in crimine læsæ maiestatis, repetundarum, hæreseos, & peculatus, & ff. ad l. Iul. pecu. l. fin. & C. de hære l. 4. & l. fin. Ratione quoque iudicis repellitur ac-
k cusator, si velit [k] filius aliquem coram patre iudice, vel econtrà, criminaliter accusare, vt ff. de iudi. l. in priuatis. Similiter cognoscere & iudicare impediuntur volentes agere iniuriarum ex l. Cornelia, coram genero, socero, vitrico, priuigno, sobrino, vt ff. de iniur. l. lex Cornelia. in 1. respons.

43 l † Et generaliter ab accusationibus repelluntur omnes propter ineptam [l] libelli conceptionem, & propter omissam inscriptionem, quam dico debere fieri, non tantùm in publicis criminibus, sed etiam in priuatis: cùm extra ordinem non pecunialiter sed criminaliter intentantur, vt ff. de accusa. l. libellorum. & C. de his qui accu. non poss. l. qui crimen. & ff. de priua. delict. l. fina. & ff. de fur. l. fin. nisi esset officialis, vel nisi esset crimẽ leniæ, vel accusator esset priuilegiatus, vt maritus pater, patronus, quos non est verisimile calumniari, vt C. de accu. l. lenia. & l. ea quæ. & C. qui accu. non pos. l. de crimine. & C. de adul. l. quãuis. & ff. de iureiu. l. iusiurãdum. & ad pecunias. §. qui iusiurandum

& ff. qui satisda. cogan. l. de die. §. iubetur: hodie verò per generalem consuetudinem Lombardie non fiunt inscriptiones, nec libelli accusatorij porriguntur: sed scribitur per tabellionem dictum rustici vulnerati, vel verberati: & talis scriptura habetur loco libelli accusatorij, & ab illa habet necesse se defendere accusatus. Et potest eorum consuetudo nimium aduocatis damnosa lege pulcherrima palliari, vt ff. de public. iudi. l. ordo. & ff. de pœnis. l. hodie. Quærat ergò accusatus in personam accusatoris supra scripta & similia impedimenta, & eum de facili submouebit.

R*Epellantur* Quia author iste rectum ordinem sequutus, præmittit de dilatorijs exceptionibus, dic, quòd dilatoriæ sunt † quæ negotium principale differunt, & retardant: per eas enim Reus litem prorsus non inficiatur, sed personam iudicis, vel actoris euitat, l. 2. §. fina. ff. de exce. Est autem duplex dilatoria, scilicet ex persona siue iudicij, & ex causa siue solutionis. a 44

Dilatoria † autem solutionis circa propositionem & probationem regulatur, secundum naturam peremptoriarũ, l. exceptionem, C. de probatio. videlicet quod ante litem contestatam, & post opponi possunt: probari verò, postquàm actor fundauerit intentionem suam. l. siquidem. C. de except. & d. l. exceptionem. & dicetur infrà titul. de impedimen. seu excep. quæ delegat. iudi. oppo. versi. attende tamen. 45

Sed † dilatoriæ iudicij opponuntur, & probantur ante litem contestatam: cùm litis contestatio sit terminus exclusiuus illarum, vt infrà præallega. titu. versi. & est sciendum. de quibus dilatorijs iudicij ex persona actoris vel accusatoris dicetur hoc toto titulo: ex persona verò aliorum in iudicio interuenientium, putà Syndicorum, procuratorum, tutorum, curatorum, actorum, & iudicum tam ordinariorum, quàm delegatorum, dicetur titulo sequenti suo ordine. Peremptoriæ autem quæ sint, & quare sic dicantur, dicet author inf. de peremp. epcep. in prin. Ant. de Tremolis. 46

a *Et accusatorem.* Patet ergò differentiam † esse inter actorem, & accusatorem: & aliud esse agere, & aliud accusare: 47

quod sonat copulatiua, & quæ cadit inter diuersa, gloss. in c. querelam. de simon. & in rubric. ff. de iur. & fac. igno. Actor enim dicitur in causa ciuili, accusator in criminali, not. Instit. de public. iudic. in princip. & per Bartol. in l. vna. in 3.
48 quæst. ff. de condit. ex le. dicentem, quod † si delictum ex forma statuti puniatur, condemnatus ex statuto non dicetur condemnatus condictione ex lege, sed accusatione ex lege:
49 quia condictio ex lege est actio, sed † crimina per actiones nõ puniuntur, sed per accusationes. in prin. de pub. iudic. instit. Et licèt verbum, accusare, quandoq; adaptetur causæ ciuili, l. viro atq; vxore. ff. solut. matrimo puta quando ex conclusione libelli appareret pœnam applicari debere libellanti, vt libelli verba saluentur, vt voluit Bald. & Imol. & Alex. in dict. l. viro. attamen in dubio verbum, accuso, refertur ad iudicium criminale, secundum Alexandrum ibi. Vnde in specie dicebat Specul. in titul. de accusation. versicul. quid
50 si primo, quod † si in libello dicatur, accuso talem, & peto eum puniri, quod dicetur accusatio criminalis, & intelligetur petere pœnam fisco applicari, non autem agere pro suo interesse: & Specul. referunt & sequuntur Bald. & Alexander contra Ludouicum Romanum in dict. l. viro.

Vbi Alexander limitat hoc vltimum procedere in delictis, secùs in contractibus, in quibus pœna in dubio applicatur parti, per textum, secundum eum singularem, in l. si quis maior. vbi etiam scribentes. C. de transaction. Ant. de Tremolis.

b *Seruus.* Siue seruus compareat per se, siue per procura-
51 torem, l. non idcircò. §. 1, ff. de iudi. vsque adeò, quòd † etiam si putabatur liber, non tenebit iudicium quandocunque detecta seruitute, per tex. in in d. §. 1. per Paul. & Ias. in l. seruus. hic alleg. secùs tamen si seruus communi æstimatione habitus liber esset iudex, vel fuisset testis in testamento adhibitus propter publicam vtilitatem, l. Barbarius Philippus. ff. de offi. præsi. & l. 1. C. de testa.

52 Plus est, quòd etiamsi † ante litem contestatam non opponeretur seruo de inhabilitate, semper tamen poterit opponi: eò quia tale iudicium est retro nullum: cùm nec suo,
53 nec alieno nomine possit † seruus esse in iudicio, secundum doctrinam Bartol. in l. licèt. columnn. 2. versicul. 1. quæ opponitur. C. de procuratoribus. de quo est textus singularis, in d.

l. seruus.

l. seruus. quem ad hoc ponderabat ibi Iacobus Butrig. & sequuntur Angel. Paul. Alexand. & Ias. & ad hoc illam legem reddit singularem Angelus ibid. In † casibus tamen seruus potest esse in iudicio, videlicet, vbi non agitur in forma 54
iudicij, vt in agnoscenda bonorum possessione coram iudice contradictore non apparente, per l. si seruus. ff. de bonorum possession. & dicetur infrà paulo post. Item in casibus notatis in dicta l. vix certis. ff. de iudic. Anton. de Tremolis.

c *Regulariter.* Ideò & signanter dicit regulariter: quia in in † pœnis habetur pro libero. l. statuliber. ff. de quæstion. & 55
not. per gloss. in d. l. statuliberi. & plenius per Barto. in l. 1. in prin. ff. de pœn. concludente, quòd si tempore delicti suberat spes mutationis status, tunc inspicitur status mutatus, id est, tempus præsens, si hoc prodest Reo, vt d. l. statuliber. Secùs si ei obest. argu. l. interpretatione. ff. de pœn. Si verò non suberat spes aliqua mutandi status, & tunc inspicimus tempus delicti, vt d. l. 1. in prin. Ant. de Tre.

d *Item pupillus.* Sed an datio † fideiussoris conualidet 56
iudicium: sicut arbitrium, per l. si pupillus, ff. de arbit. & dicam infrà titul. vltimo. versicul. impediturque. in versicul. fideiussores. Concludunt Guil. de Cug. & Paul. de Castro, in l. 1. C. qui legi. person. stan. ha. in iudi. hic allega. quòd non. quia coram iudice nullo modo, nec ciuiliter, nec naturaliter obligatur pupillus: quia non habet personam legitimam, & à iure prohibetur, meritò non accedit fideiussor. l. cum lege. ff. ff. de fideiussorib. Sed † coram arbi- 57
tro, si sit proximus pubertati, obligatur naturaliter: quia compromissum siue litigium coram arbitro potiùs accedit contractui, in quo pupillus naturaliter obligatur, si sit proximus pubertati, l. 1. ff. de noua. quod Paulus, vbi suprà, dicit menti tenendum, per hoc inferens, vt ibi per eum, & dicam infrà isto titul. versicul. Item monachi. Anto. de Trem.

p *Bonorum possessionibus.* Quia dictum doctoris est intelligendum secundum tenorem iurium, quæ allegat per doctrinam Bartoli. in l. non solùm. in secundo §. Si liberationis verba. ff. de libe. lega. Idcircò intellige istam fallentiam, vbi † iudex competens scienter daret bono- 58
rum possessionem pupillo volens supplere defectum tutoris,

tutoris, vt expresse dicit tex. in d. l. bonorum. Et quidem hoc casu requiro iudicem esse competentem nec procederet dispositio. l. fin. eod. titul. volentibus apud quemlibet iudicem posse agnosci bonorum possessionem: quia hoc casu adhibetur etiam ad supplendum defectum intellectus, secundum, Fulgo. & Iaso. in d. l. bonorum. & ideò nisi iudex competens scienter suppleret præsentiam tutoris non posset pupillus agnoscere bonorũ possess. vt ibi: licèt dicam⁹ q̃ pupillus possit sibi stipulari sine tutoris auctoritate. §. Itẽ pupill⁹. Insti. de
59 inutil. stipul. Sed †ratio diuersitatis est in promptu: quia agnitio bonorum possessionis non continet merum lucrum: sed mixturam, id est, commoda & incommoda: quia etiam si hæreditas soluendo sit, nos obligat æri alieno, & pupillus obligari non potest sine tutoris auctoritate. dicit text. in l. more. ff. de acquirenda hæred. Quinimò dato quòd hæreditas esset opulenta, id est, in qua nullæ essent obligationes, nulláue debita, vt dicit gloss. singularis reputata, in l. si quis mihi bona. §. si fisci seruus. eod. tit. attamen quia agnoscens bonorum possessionem debet esse certus, vtrùm ex testamento, an ab intestato, & ex quo capite sibi competat. l. quamdiu. C. quæ admit. ad bo. poss. pos. Sicut & qui adit hæreditatem, debet esse certus de causa suæ aditionis. l. hæres institutus. cum duabus sequentibus. ff. de acquirend. hæred. Et pupillus sine tutore non potest intelligere causam suę aditionis, vt dicit text. in l. pupillus si far. ff. de acquiren. hæred. Illa enim ætas ignorat, quod vide l. 1. C. de fal. mo. Nimirum sic non possit agnoscere bonorum possessionem sine tutore, nisi, vt diximus, iudex suppleret defectum tutoris. Quod sanè intellige, quando non habet tutorem, vel habet, est tamẽ
60 in remotis partibus absens: quia si † eum præsentem haberet, iudex supplere non posset, secundum Bart. in l. si curatorem habens. in fin. C. de in integr. restitu. mino. per tex. à cõtrario sensu, in l. si infanti. hic allega. in l. fi. & Bart. sequuntur Paul. Alex. & Ias. in d. l. bonorum.

Immò si tutorem haberet pręsentem, & ille consentire recusaret, ac auctorari, non tamen suppleret iudex, sed cogeret tutorem sine causa consentire recusantem, secũdum Raphael. Fulgo. & Ias. in d. l. bonorum. in 3. col. per doctr. Bart. in l. si tutor. ff. de auctor. tutor. licèt Ado. & Ange. tenuerint contrarium in d. l. bonorum.

Sed

Sed an in adeunda hæreditate possit supplere iudex defectum tutoris, sicut in agnoscenda bonorum possessione, ne longior sim, vide per Alex. in d. l. bonorum. Et an etiam procedat in infante, sicut in pupillo, & de multis alijs ad materiam vide per Ias. ibi. Ant. de Tremolis.

t *Possessionis.* Intellige, agendo, quia conueniri non potest. per tex. singularem in d. l. momentaneæ. in fin. quem dixit singularem Paul. de Castr. ibid. Et est ratio secundum Bart. Bald. & Salic. ibi, ne introductum in eius fauorem, scilicet quod possit intentare possessorium, conuertatur in eius læsionem, si posset conueniri.

Aduerte tamen, quòd licèt, quando † pupillus agit possessorio, teneat mero iure processus, & valeat sentētia, etiā corā ipso lata, ne aliàs Reus decipiatur legis auctoritate, contra l. 1. in fin. C. de his quæ ven. æta. impe. attamen poterit petere in integrum restitutionem, ac si cum auctoritate tutoris litigasset, secundum Bald. & Paul. ibi: quia lex solùm legitimat pupilli vel adulti personam, vt valeat processus, & sententia, ac si persona tutoris vel curatoris interueniret: quo casu restitutionem non prohiberetur impetrare, si læsus esset, tot. tit. C. si aduer. rem iudi. Ant. de Tre. 61

g *B. seruum* Bald. tamen in l. donatarum. hic alleg. in 1. lectura (si Bald. sit) intelligit in hac l. seruum. esse casum specialem in stipulatione rem pupilli saluam fore, quòd infans † potest sibi acquirere actionem sine tutoris auctoritate stistulando suam rem saluam fore: & dicit illum casum singularem, & non alibi, & subdit esse menti tenendum, & eo casu sufficeret etiamsi balbutiret, id est, si nesciret articulatè loqui, gloss. est singularis in l. mulier. gloss. final. ff. de verbor. obligation. quem ibi dicunt singularem Ange. Imol. & Ias. Et quòd in illo text. sit speciale in illa stipulatione rem pupilli saluam fore, volunt gloss. & scriben. in d. l. mulier. & gl. Bart. Ang. Paul. Aretin. & Ias. in l. 1. in princip. ff. de verbor. obligat. & patet ex titulo, qui est optimus interpres nigri, l. Imperator. ff. de in diem adiect. Intellige tamen, tunc illum textum, si sit talis, qui possit fari, licèt intellectum non habeat: secùs si erat duorum vel trium annorum, secundum Paul. de Castr. Areti. & Petr. de Bezu. in d. l. 1. in princip. quos ibi etiam refert Iason. Sed gloss. in d. l. seruum. intellexit l. illam, prout Dominus Hubert. hic, quòd non sit speciale in 62

illa

illa stipulatione rem pupilli saluo. sed quod procedit in maiori infante, prout etiam illam intellexerunt Petrus. de Bel. Pertic. Cyn. Rayn. Imol. & Moder. in d.l. 1. in princip. pro quibus facit, quia ille textus dicit, si fari possit modo minor septennio legis dispositione censetur non posse fari, licèt multi perfectè loquantur, per textum notab. in l. 1. §. sufficit. hic alleg. quem ad hoc dicit nota. Ias. in d.l. 1. in princip. colum. 6. ergò in infante non poterunt verificari verba. d.l. seruum: & per consequens nec eius dispositio: quia cui non cõueniunt legis verba, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de damn. infect. & in c. indemnitatib. §. supradicta. de elect. in 6.

Erit ergo concludendum cum domino Hubert. quòd
63 tunc demum pupillus † habet legitimam personam standi in iudicio momentaneæ possessionis, si sit maior infante, licèt proximo infantiæ, & licèt non intelligat. Secùs si infans. ad quod d.l. mulier. & text. in §. pupillus. versicu. sed in proximis Inst. de inuti. stipulat. vbi infans non potest stipulari, quanto minus poterit iudicium intentare. & hoc idem tenet Specula. in titul. de act. §. 1. post prin. vbi omnia hæc dicta dom. Huber. transcripsit. Ant. de Tre.

h *Possessionis.* Quasi dicat, quòd in acquisitione possessionis necessarium est, quòd pupillus sit eius ætatis, vt intelligat, vt dicit text. in d. l. 1. §. adipiscimur. quod etiam tenuit Specul. vbi suprà proximè. Plus voluit Bartolus in dict. l. 1.
64 §. adipiscimur. in sua distinctione, quod si pupillus † careat omninò intellectu, non potest etiam tutore auctore acquirere possessionem: sed ipse tutor benè potest eam acquirere: si verò sit perfecti intellectus, tunc per se sine tutore potest acquirere. ergò si sit imperfecti intellectus, non poterit
65 sine tutoris auctoritate. Dicitur autem † perfecti intellectus pupillus doli capax, id est, pubertati proximus, vt voluit gloss. in l. sequitur. §. pupillus. in versicul. animum. ff. de vsucap. Et proximius pubertati dicetur post decimum annum cum dimidio masculus: fœmina post nonum cum dimidio. gloss. in l. pupillum. in princip. ff. de regul. iuris. & in d. §. pupillus. Vult ergò Bartol. quòd pupillus proximus infantiæ non possit sine tutoris auctoritate acquirere possessionem. & idem voluit Imol. in dict. l. 1. §. adipiscimur. Sed Ludouicus Romanus, & Modern. ibidem tenent contrarium post Raph. Cuman. quia si pupillus pro-

ximus

ximus infantiæ possit sibi stipulari, & sic per actum ciuilem sibi acquirere, & in hoc æquiparetur proximo pubertati, dict. §. pupillus. quantò fortius debet posse apprehendere possessionem rei sibi traditæ, & sic per actum naturalem sibi acquirere: quod est facilius, per l. ea quæ ciuiliter. ff. de acquirend. rer. dom. Conclude ergò, quòd licèt pupillus non sit proximus pubertati, & sic nō sit pleni intellectus, attamen poterit sibi acquirere possessionem sine tutoris auctoritate, dummodo intellectum habeat, vt d. §. adipiscimur. in fin. & dicetur seq. appostilla. Antonius de Trem.

i *L. Donatarium* Quæ duo † vltima iura exigunt in infante, volente apprehendere possessionem alicuius rei, auctoritatem tutoris: aliàs non valeret: Illa tamen intellige in tali infante, qui haberet iudicium animi, licèt nō plenum, sed aliquem affectum ad rem, cuius possessionē apprehendere vellet: quia imperfectio iudicij infantis supplebitur ex auctoritate tutoris. Sed vbi infans nullum haberet animi iudicium, nullámue ad rem affectionem, non posset tutoris auctoritas aliquid operari. Sed actus esset fundandus in personam tutoris, & totaliter expediendus per ipsum tutorem, non per infantem, per iura præallegata. ibi, iudicium infantis suppletur auctoritate tutoris. & ibi, licèt animi plenius non fuisset affectus. Vbi enim non † esset aliquod iudicium animi nullúsq; affectus, suppleri ꝑ tutorē nō posset l. sed si manente. ff. de preca. & ista est communis sententia. Bar. & Modern. in d. §. adipiscimur. licèt gloss. ibi. & in §. ceterùm. ea. l. 1. & Cyn. in d. l. donatarium. contrarium tenuerint, & Cum. in d. §. adipiscimur. & malè, vt per Ias. ibi. in 3. col. Ant. de Tremolis. 66 67

k *Curatorem non habens.* Licèt ergò contractus initi cum minore. 25. annis tutorem non habente mero iure teneant, l. si curatorem habens. C. de in integr. rest. datur tamen restitutio, si fuerint læsi, vt ibi. attamen iudicium † per minorem 25. annis sine curatore agitatum, erit nullum, etiamsi curatorem non habeat: quia est illi necessariò dandus ad validandum iudicium, prout voluit gloss. in l. penultim. gloss. magni. C. si aduer. rem iudi. quam ibi sequuntur Docto. & licèt gloss. illa dicat, hoc iure non probari, tamen Do. Huber. hic allegat textum, vbi est casus secundum Paul. de Cast. ibi. in d. §. cōtra minorē. qui est si. & ꝑ illa gl. est etiā 68

text. secundum Paul. ibi in l. 2. C. qui leg. perso. & est bonus text. in l. antepenultim. hic alleg. incip. si vniuersis. quæ iura volunt adultum debere litem excipere consentiente curatore. & non prius habere legitimam personam standi in iudicio, nisi in litē datus fuerit curator. Et sic distinctio circa contractus, de qua in d. l. curatorem. non procedet in iudicijs. & hoc etiam tenent Bar. Bal. & Pau. in d. l. pe. & est etiam tex. in §. inuiti. insti. de cura. & in pluribus alijs iuribus secundum. Paul. in d. l. pe. Ant. de Tre.

l *Generaret.* Dic de hoc, an valeat sententia contra minorē vel pro minore, vt latè dicā inf. de impe. execu. & causa nul. vers. ratione personæ, vbi materia melius congruit.

m *In spiritualibus.* Tu adhuc hodie. tex. in c. fi. de iud. libr. 6. vbi etiam idem statuitur in dependentibus & connexis, putà super dote à matrimonio dependente, super iure patronat⁹ annexo spiritualitati. c. quanto. de iud. & sic de similibus: in illis enim habetur pro maiore, vt ibi. scilicet an in talibus causis spiritualibus, si fuerit læsus possit petere in integrum restitui, vide gloss. disputantem, & ibi scribam maximè Pa. in c. ex parte. de rest. spo. Ant. de Tre.

n *Veniam ætatis.* Hoc idem tenet gl. in l. 2. C. qui legi. perso. & glo. cum qua transeunt Canonistæ in c. ex parte. de restit. spol. in vers. quamuis minor. quæ allegauit tex. hic alleg. valet. l. 2. C. de his qui ve. æta. imp. & idem tenet Azo. in summa tit. de auto. præst. in ver. est autem. Sed quia ille tex. hoc necessariò non probat, quòd, qui impetrauit veniam ætatis, habeat legitimam personā standi in iudicio, secundū Salic. in d. l. 2. qui legi. person. ideò adde tu, tex. singularem secundum Salic. ibi. in l. si actor. in fin. de appell. quem etiam dicit singularem idem Sali. in d. l. 2.

o *Adde illos casus.* Hoc idem sentit gloss. in d. l. clarum. in ver. inferre. sed Azo. in sum. C. qui accus. non pos. ver. dicebat, quòd immò omnia crimina poterat adultus, cum auctoritate tamen curatoris, intendere: ea ratione, quia l. 2. §. fina. ff. de accus. solum pupillum repellit, ergò videtur adulto permissum. l. qui accusare. eodem titul. & opi. Azon. defendit Rofre. in sum. illius titul. qui accus. non pos. in versic. Sed opin. domin. Hubert. hic videtur tenere gloss. vltimo loco referens opin. Hugo. in d. l. 2. §. final. & Specul. in titul. de accusation. in versicul. sed qui de puberi. & hanc sententiam,

tentiam, quòd † adultus non accuset etiam cum auctoritate 70
curatoris ante 20. annum, sicut ante illum non potest in criminali causa testificari. l. 2. testimonium. ff. de testi. nisi suam aut suorum iniuriam prosequatur. tenent Iacob. de Rauen. Petr. & Cyn. in d. l. 2. & Bartol. dicens ita tenere Iacob. Butr. & omnes, in d. l. 2. §. fin. & in d. l. qui accusare. & Bald. in rubric. C. qui accusa. non poss. colum. 2. Et Salic in l. 2. eodem titul. colum. 4. versicul. ad legem. clarum asserit istam esse communem opinionem modernorum. Disputationis tamen gratia comprobat minorem 25. annis & cum curatoris auctoritate non posse accusare, nisi suam aut suorum iniuriam prosequatur. Et idem firmat cum gloss. præallegata. in d. l. clarum.

Sed necessaria est dubitatio, vtrùm accusatio † institu- 71
ta per pupillum vel adultū extra casus permissos sit ipso iure nulla, etiamsi non opponatur, an verò solùm opera exceptionis, in qua quæst. Bart. in l. 1. §. accusationem. ff. ad Turpil. putat mero iure valere, si non opponatur, per illum text. & alia iura, de quibus ibi per eum. Secùs tamen, vbi accusatio esset inepta: quia ineptitudo redderet iudicium retro nullum, secundum eundem Bar. in l. libellorum. §. quòd si libelli. ff. de accu. qui dicit ita obseruari. & idem Barto. in l. edita. col. 1. in fi. C. de eden, Ant. de Tre.

p *Prodigus*. Quis dicatur prodigus, vide eundem inf. quib. mo. cura. furi. prædi. ven. bo. & orpha. age. impe.

q *Interdictum est.* Intellige à iudice: quia antequàm † in- 72
terdicatur habet legitimam personam pro se & pro alio litigandi, & potest contrahere, alienare, & actus quoscunque expedire, quantūcunq; notoria sit sua prodigalitas, per duos egregios text. in c. veritatis. de dol. & contumac. & in l. tres tutores. in fin. ff. de administ. tuto. & ista est communis sententia gloss. Barto. Bald. Angel. Paul. de Castro. Ludo. Rom. & Iaso. in l. is cui bonis. ff. de verbor. obligat. gloss. in l. 1. in princip. ff. de curat. fur. & ibi Andr. de Pi. & Bald. & gloss. in l. furiosi. ff. de regul. iur. Bartol. Bald. & Ange. in l. is cui lege. ff. de testament. & tenuit Specul. titul. de acto. versicul. item opponit contra actorem quòd est prodigus. subdens idem, in muliere luxuriosa, cui etiam debet curator dari. l. 1. & l. mulieri. ff. de cur. fur. quibus ipso iure non est administratio bonorum interdicta. At istam testantur esse com-

munem Pau. Aretin. Alexand. Ias. in d. l. is cui bonis. dicens, ita tenere Canonistas in c. 2. de test. & dicit ibidem. Ias. in 6. colum. istam in consulendo & iudicando esse tenendum. Licèt contrarium tenuerint gloss. in d. l. is cui lege. & Petr. de Bel. Perti. Imol. & Raph. Cu. in d. l. is cui bonis. vbi etiam dicit Alex. quòd ista vltima est sustentabilior, sed altera communis & sequenda. Fundamenta vtriusq; partis, & duas limitationes ad communem, vide per Modern. signanter per Ias. in d. l. is cui bonis. in 3. col. in fi. & tribus seq. Et ibi etiam videre est, quid si non prodigus fuerit per iudicem prodigus declaratus, & ei interdictũ bonis, vtrùm teneat interdictio, Ant. de Tre.

73 r *Mentecaptus.* Quæ autem † sit differentia inter furiosum & mentecaptum siue fatuum, vide Bald. in l. si furiosi. colum. 1. in medio. C. de nupt. & in l. humanitatis. colum. 3. versicul. venio ad quartum. C. de impu. & alijs substi. dicentem, quòd furiosus est, qui est cum rabie furoris euidẽtis: sed mente captus est, cui mẽs & consilium deficit, nullum tamẽ furorem ostendit. Vnde tex. melior de iure in l. ob quæ vitia. ff. de ædil. edict. dicit eum furiosum censendum, qui per vicos more insanorum verenda loquitur, quem tex. meliorem de iure appellat Ang. in l. si cùm dotem. §. si maritus. ff. sol. matrimon.

Alibi verò innuit text. in l. 2. C. de Iudæ. illum furiosum censeri qui proijcit lapides per vias: & idem vult gloss. de illo, tex. non recordata, in d. §. si maritus, dicens illum non videri furiosum, qui non proijcit lapides per vias, nec malum circunstantibus facit, quam gloss. Ange. Pau. & moder. omnes ibi notant ad probandum furorem. Gloss. etiam in l. nec codicillos. gl. fi. in fi. C. de codi. dicebat ex sermonibus præsumi furiosum, ad quod bonus tex. in l. quidã in suo. ff. de condi. inst. vbi de † eo, qui iussit cadauer suum in mare proijci, & ibi Pau. de Castr. & idem Pau. in l. non oportet. C. de his qui, vt ind. narrat de Paduano doctore, qui iussit suum corpus sepeliri cum organis, cibreis, & canticis, & vxorem suam vestibus rubeis vestiri in suo funere, & nuptias fieri, aliàs eam priuabat hæreditate ei relicta, cuius dispositio secundũ eundem Pau. in d. l. non oportet. fuit bestialis iudicata.

Stultus etiam præsumitur qui suum nomen ignorat: ita textus in l. fina. C. de hæred. institu. & demens, qui nescit exprimere

primere quod velit, aut nolit, c. vno. §. si verò. de cleric. ægro. in 6. item gloss. in c. prouidendum. 83. distinction. gloss. magn. præsumit illum furiosum, qui prohibuit sibi medicinam dari. An autem sententia contra vel pro furioso lata teneat, dicam infrà de impe. executo. & cau. nul. versi. ratione personæ.

ſ *Læsæ maiestatis.* Vel repetundarum, l. ex iudiciorum. ff. de accu. & quia grauius est, æternam quàm temporalem lædere maiestatem, Authen. gazaros. C. de hær. idem erit in crimine hæresis. Ant. de Trem.

t *Actiones non poterunt exercere.* Ita tamen regula hîc tradita patitur exceptionem in patre & tutore, vt per Baldum in dict. l. ait prætor: vnde potes dicere secundum eum, quod procedit in his, qui non † habent ius nec administratio- 75
nem: illi autem, qui habent administrationem, & non ius, benè agunt, sed non alienant, vt pater & tutor, & cæt. vt per eum vel secundum Pau. de Castr. ibi procedit, vbi ageret nomine suo, secùs si alieno. De qua etiam regula videre potes Feli. in c. edoceri. col. 1. vers. solus prælatus. de rescriptis. Ant. de Tremo.

v *Intentare.* Intellige in filio hæretico: quia si esset Christianus succederet, & filijs Catholicis deficientibus, admittuntur agnati & cognati Catholici, & illis deficiētibus fiscus, vt ibi habetur: & sic filij hæreticorum hæretici repelluntur ab hæreditate paterna. Quinimò † etiam ex testamento militis 76
hæretici capere non possunt. l. fi. C. de hæreticis.

x *Vbi adhuc.* Videlicet quando maritus vergit ad inopiam: vel si eam non repetat, cùm possit agere: vel si est in potestate patris, & non denuntiat, sibi imputare debet, vt habetur in dict. l. vbi. & in d. §. illud. Repelleretur † tamen 77
vxor à repetitione dotis propter adulterium per eam commissum, l. consensu. C. de repud. immò etiam à repetitione bonorum parafernalium, quæ etiam ob adulterium. An idem propter stuprum per viduam commissum, vide Alex. de Imo. in l. sororem. C. de his qui. vt indig. & per Ias. in l. 2. in princ. colum. 2. ff. solu. matr. & per Fel. in c. pastoralis. colum. 3. ver. mulier impudica. de iudi. perdit sicut & dotem, ꝑ gloss. reputatam singularem, in c. plerunq;. in ver. dotalitiū. de do. inter vir. & vx. & do. post di. resti: quā dicit Pa. ibi mēti tenendā ꝑpter eius auctoritatē, & Ludo. Rom. eius sing. 313.

incip. propter adulterium. dicit illam mirabilem & notan. Posset tamen vxor replicare de lenocinio, & quòd eam post notitiam adulterij retinuerit. l. cùm mulier. ff. solut. mat. videtur enim eius mores approbasse. Item posset replicare de
78 adulterio ipsius mariti: quia † paria delicta mutua compensatione tolluntur. l. viro atq; vxore. eod. tit. & vtrobique per scribentes & per pract. Papien. in for. li. quomodo vxor agit ad dot. in glo. 3.

y §. *Manente*. Dic, quòd ibi vxor non agit sex ex causis, de quibus ibi maritus volens potest constante matrimonio restituere dotem vxori, & non aliàs, nisi in vtilitatem vxoris verteretur, vt est casus expressus, secundũ Bar. ibi. in l. fi. ff. de iur. do. & ad idem est tex. in l. quamuis. ff. so. ma. vbi etiam enumerantur aliæ causæ. sed nec ex illis causis cogitur marit9 restituere, sed si vult, potest, vt per glo. in d. §. manet. per quã ita declarat Dy. & ibi sequitur Alex. in d. l. quãuis. & hoc apertè tenet gl. in d. l. vbi adhuc. gl. mag. Vnũ tamẽ non omit-
79 to, quòd per illam † restitutionem non liberatur maritus ab actione de dote, nisi probet mulierem expẽdisse in aliquam ex iustis causis. gl. est singul. in l. fi. in ver. creditori. ff. de iure do. quam dicit singulare Lud. Ro. in d. l. quamuis. & ad hoc Alex. ibi in 1. col. dicit esse tex. in d. l. fi. in fin. & in l. si cũ dotem. §. 1. vbi hoc tenet Bar. ff. sol. ma. Item aduerte, quia licèt
80 † ex illis causis maritus dotem restituere non possit, attamẽ potest dotẽ sibi pmissam remittere, & tũc erit minor dos, vel nulla, si in totũ remissa fuerit, glo. nota. secundũ Bal. & Sali. ibi in l. si constante. in vers. firma. C. de do. ante nup. quã dicit singularẽ Lud. Ro. in sing. 601. incip. tu habuisti. vbi tamen falso allegat Cy. dicere illã glossam singularem, cũ tantummodò eam reprobat. Ant. de Tre.

z *Famosis actionibus*. Imò etiam pœnalibus. vt in d. l. diuortij. hinc est quòd etiam actionẽ rerum amotarũ nõ possunt durãre matrimonio intẽtare: quia est pœnalis eo ꝙ iuratur litẽ vt dicit glo. in d. l. diuortij. cũ qua transeunt ibi scriben.

a *Item non auditur*. Iure ciuili, secùs iure canonũ. quo iure indistinctè filius potest agere aduersus patrem, vt voluit gl. per illum tex. in c. quæritur. 2. q. 7. & gloss. in c. si ecclesia. 23. q. 4. in ver. melius. & gl. in c. fi. in fi. gl. fi. de iud. libr. 6. quas simpliciter sequuntur Pau. de Ca. & Alex. in addi. ad Barto. in d. l. dis nulla. pro hac parte videtur facere duo tex. s. in d. c.

quæri-

quæritur. ſed ibi non de querela fori iudicialis, ſecundũ Io. de Fau. ibi, vel ſecundum Dd de ſanc. Ge. in d. c. fi. debet intelligi in caſibus à iure permiſſis. Secundò tex. in c. nõ debet. de ſpon. & ma. ſed ille tex. non ponit illã ſed vnũ caſum. Vnde cum ius Cano. in hoc clarè contra ius ciuile non ſtatuerit, ſtabo iuri ciuili, maximè quia text. in d. c. fi. in fi. vult, quòd regulariter filius ſine patris aſſenſu in iudicio eſſe non poteſt, vt ibi per Dom. Ant. de Trem.

b *Filiusfamilias*. Sed †emancipatus ſic, per tex. in l. fi. C. de in ius vocan. quia ſoluta prima poteſtate per emancipationem. §. præterea emancipatione. Inſtit. quib. mo. ius. pa. po. ſol. nihil eſt, quòd impediat natiuitatem ciuilis obligationis, &c. vt addi. ſeq. 81

c *Contra patrem*. Sed benè contra matrem, impetrata tamẽ venia, vt dicit tex. in l. fi. C. de in ius vocan. etiam ſi eſſet vulgò conceptus. l. 4. §. fi. & l. ſequ. ff. de in ius voca. Et eſt ratio: quia †cùm mater non habeat filium in poteſtate. §. fœminę. Inſtit. de adopt. non prohibetur naſci obligatio naturalis & ciuilis, & per conſequens actio, quæ ordinatur ad iudicium, ex mente Pau. de Caſt. in d. l. lis nulla. 82

d *Litigare*. Impetrata tamen venia: quia filiusfam. miles †etiam ſuper Caſtrenſi non poteſt patrem in ius vocare ſine venia, gloſſ. habes ſingularem in l. cogi. §. ſi pater. in verſicul, contra obſequium. ff. ad Trebell. quam dixit ſingularem Ioannes de Imol. ibid. & ibidem referunt & ſequuntur Alexand. de Imol. & reue. pater domin. Claud. de aqu. epiſcopus Maſſilienſ. & Alexan. in l. adoptiuum. ff. de in ius vo. & eam etiam dicit ſingularem ad hoc Ang. Aretin. in §. ius aũs autem. colum. 1. in princ Inſt. de pat. po. Et nedum quando miles ipſe eſſet filius legitimus & naturalis, verum etiam ſi ſolùm eſſet adoptatus: quia adhuc non poterit ſuper peculio caſtrenſi patrem adoptiuum in ius ſine venia vocare, vt eſt text. notab. cum gloſſ. in ver. cauſa cognita. in d. l. adoptiuum. 83

Plus eſt quòd nedum filius petere habeat veniam, quando poteſt actionem intentare aduerſus patrem, putà in caſtrenſibus vel quaſi. Sed etiamſi ſolum iudicis officium imploret, putà ſuper alimentis, vt dote filiæ conſtituenda. ita voluit gloſſ. præalleg. in d. §. ſi pater. quam ad hoc dicit ſingularem Nyc. de Neapol. ibi. & ibi refert & ſequitur Alexan.

in d. l. adoptiuum. vt inquit quòd hoc probatur satis ex mente edicti prætoris etiam sine illa gloss. quia prætor non solũ prohibet agere, sed in ius vocare, illam glos. etiam dicit not. Bal. in §. pœnales. Inst. de accu. & sequitur Ias. in l. 1. col. 5. ff. de iur, om. iu. Ant. de Tre.

c *In quasi castrensibus.* Tu dic idem esse in aduentitijs, vbi patri non quæritur vsusfructus, secundum Barto. & Pau. de Cast. in d. c. lis nulla. tunc enim filius est legitimus administrator, & non pater: qui casus ponuntur, in Auth. excipitur. & duabus sequen. & ibi gloss. in Authen. idem est. C. de bon. quæ libe. & pro Bar. & Pau. est tex. in l. fi. §. vbi autem vnum. C. de bo. quæ libe. per quem ita tenet Ang. Aretin. in §. ius autem. post medium, Insti. de pa. po. Item addit gloss. in d. l. lis.
84 casum, quando † filius ageret nomine alieno, putà tutorio, vel procuratorio, argu. eius quod de liberto dicitur, in l. quæsitum. ff. de in ius vocan. intellige tamen sanè quando ad cõmodum alterius, putà pupilli vel domini. secus autem si ad commodum proprium, vt quia iure sibi cesso nomine alterius agere vellet.

85 Non enim potest filius † contra patrem cessionem recipere, nec è conuerso, gloss. est ordinaria & singularis in l. si pater. §. 1. gloss. magna. ff. de iure do. quam sic appellat Paul. in d. lis. est tamen alia, qua etiam Paul. vbi suprà allegat in l. actiones. ff. de acti. & oblig. Sed illa notabiliter sentit, quòd illud procedat, nisi in casibus, in quibus filio potest quæri, Ita quòd patri non acquiratur vsusfructus: quia eo casu possunt actiones cedi filio contra patrem, quem glo. notat Bar. ibi & putat veram.

Plus vult, quòd etiam vbi quæreretur patri vsusfructus, hodie valebit mero iure cessio facta filio contra patrem, sed ab exercitio ipsius actionis cessę supersedetur, l. non poterit agi in vita patris contra ipsum patrem. Quod etiam tenuit Bal. nullam mentionem faciens de Bar. in l. si pater. q. vlt. C.
86 mand. dicens † idem in cessione facta fratri cõtra fratrem in eiusdem patris potestate cõstitutum, quod teneat: sed durante patria potestate ab exercitio sit supersedendum. & idem Alex. in addi. ad Bar. in d. l. actiones. Item & secundo glos. in d. l. lis addit alium casum singularem, videlicet in l. impera-
87 tor. ff. ad Trebellia. vbi pater † institutus rogatus filio sub conditione hæreditatem restituere, si illã prodigaliter dilapidet,

pidet, instante filio poterit cogi per iudicem [ad restituendum ipsam hæreditatem filio etiam non militi, & ante conditionis euentum, & illum tex. dicunt singularem, & non alibi. ita clarè Imol. & Alex. ibi adde statim alium casum in proxi. addi.

f *Alimentorum.* Nota perpetuò, quòd pater tenetur præstare alimenta filio in domo propria, nec liberaretur præstando extra domum filio inuito. ita Ang, Imol. & modernio. in l. quidam cum filium. ff. de verbor. obligat. nisi fortè videretur iudici contrarium statuendum pro bono pacis, argum. l. æquissimum. in princip. ff. de vsufruct. vel ad vitandam sinistram suspitionem si fortè pater superinduxisset vxorem puellam, & filius esset incontinens, secundum Rap. Cuma. Paul. Aret. & Ias. in 3. colum. in d. l. quidam. Et quod hic dicit Domin. Huber. de causa alimentorum, idem dicas in dote, quòd filia † potest officium iudicis implorare, vt pater eam dotet, & tenebit iudicium, l. qui liberos. ff. de ri. nup. & l. fi. versi. vtranq;. C. de dot. pro. 83

Etiamsi esset iam nuptui sine dote collocata, vt est gloss. singularis in l. obligamur. §. lege. ff. de actio. & oblig. quam dixit singularem Bald. in c. iurauit. colum. 2. de proba. & refert Iaso. in Auth. res quæ. col. 5. C. communia. de leg. & eam etiam dicit singularem Nico. de Neap. in rubr. ff. soluto matrimonio, quem refert Franc. Cur. consil. 26. incip. magnificus vir. colum. 15. & eam dicit reputari singularem Alex. in l. 1. col. 9. ff. solut. matrimon. & eam sequuntur Bal. Imol. Ludo. & idem Alexand. ibi, & Bald. in l. fin. C. de sent. quæ sine cer. quan. & Bal. Ang. & Paul. & Ias. in d. Authen. res quæ. & Pau. in l. si socer. in princ. ff. solut. matrim. & alij quos refert Curt. in consi. præalleg.

Quicquid tenuerit Bart. in d. §. lege. & idem Bart. & Sali. & Fulg. in d. Authen. res quæ. & Panor. in c. accedens. de procur. & alibi sæpè. benè fateor, quòd gloss. illa in hoc rectè à Bart. ibi reprehenditur, cùm dicit, quòd pater sit obligatus: quia solo officio iudicis, non iure actionis potest ad hoc cogi, vt etiam tenet Bart. & Dd. in l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Treb. prout etiam tenuit glo. in d. l. si socer. in prin. glo. fin. quam ibi sequitur Imo. & Pau. de Cast. dicens, communiter teneri & Alex. dicit eam reputari notandam, & effectus esset, vt per Bald. & Paul. ibi. plus voluerunt duę gloss.

not. iuris Cano. in c. fin. 32. q. 2. & in c. fi. 36. q. 1. quòd etiam si patre inuito filia nupserit, dummodo non indigno, adhuc poterit iudicis officium implorare aduersus patrem, vt eam dotet, quas Moder. allegant & sequuntur in d. l. 1. & Ias. in d. Auth. ros quæ fortius comprobat Alex. in d. l. 2. post Ioan. de
29 Imo. in d. c. accedens. quòd † etiamsi filia nupserit indigno patre inuito adhuc tamē tenebitur eam dotare, licèt minorē dotem possit illi constituere cum eius conditio nubendo indigno sit diminuta eo quia illa non esset hodie sufficiēs causa exhæredationis, vt per eum quem vide & digito allega. Anto. de Tre.

g *Emancipare*. Quæ sunt quatuor quos not. gloss. ordina. in §. final. gloss. final. Insti. quibus modis ius pa. po. sol. quā dicit magistram. Ias. in l. quidam cùm filium. colum. 5. ff. de verbor. oblig. quorum tres ponūntur in iuribus hic allegatis per dominum Hubertum. Quartus est in l. nonnunquam. & l. sequen. ff. de adoptio. quos etiam ponit alia gloss. in l. non potest. eod. tit.

Adde alium, quando pater recepisset actualiter aliquid à filio, vt eum emanciparet, non sic si reciperet promissionem sub conditione emancipationis: quia tunc cogi non potest, secundum Paul. de Castr. & Modern. maximè Alexand. & Ias. in l. vtrùm. per illum tex. ff. de verb. oblig. si tamen pater dilapidaret bona filij non propterea posset cogi ad eū emancipandum, per l. Imperator. ff. ad Trebell. secundum Bald. in d. l. non potest.

30 Sed an filius † inuitus possit à patre emancipari ex causis, ex quibus potest pater cogi ad eum emancipandum, vel ex alia iusta causa, tu conclude, quòd ex iusta causa poterit filius inuitus emancipari, per textum, in d. l. quidam cùm filium. per quem debent determinari omnes leges dicentes non posse filium inuitum emancipari, secundum Bartol. Angel. Imol. Paul. & Ias. ibi reprobantes glo. quæ contrarium voluerunt in §. generaliter. in versicul. non est. in Authent. quib. modis nat. effic. sui. colla. 7. & in l. nec auus. C. de emancip. & in §. final. quib. moo. ius pa. po. sol. & in d. l. non potest.

Et quòd ex iusta causa possit filius inuitus emancipari, tenent etiam Ang. Imol. Paul. Alexand. Areti. & Iaso. in d. l. vtrum. vbi ponunt vnam notabilem causam, quādo filius esset

esset rixosus, & ex forma statuti pater teneretur soluere condemnationem pro eo. & subdit ibi Paulus de Castro. quòd cùm à iure causæ non sint specificatæ, quod erunt in arbitrio iudicis.

Ang. tamen Aretin. in d. §. fina. voluit, quòd ex omnibus causis quatuordecim, ex quibus potest filius exhæredari, de quibus in §. aliud quoque capitulum. in Authen. vt cùm de appellatio. cog. coll. 8. poterit etiam inuitus emācipari: cùm emancipatio & exhæredatio æquiparentur, per d. l. quidam cùm filium. Nec poterit succedere talis emancipatus ab intestato, per l. fin. ff. si quis à paren. fue. manu.

Et ex hoc esset pariter dicendum, quòd etiam ex causis, ex quibus potest pater à filio exhæredari, possit cogi ad eum emancipandum: cùm correlatiuorum sit eadem disciplina, l. fin. C. de indic. vidui. tollen. cum similibus. maximè quia pater & filius necessariò se referunt, & sunt propriè correlatiua, iuxta no. per Ias. in rub. ff. de acqui. poss.

h *Ortas inter &c.* Sed † si seuerior castigatio iudicis esset 91
necessaria, puniet eum iudex arbitrio patris, text. glos. Bald. & Salice. in d. l. si filius.

Aduerte tamen, quòd vbi pater vult castigare filium de offensa sibi facta, non potest hoc facere per viam iurisdictionis, sed iure patriæ potestatis, secundum Bald. in d. l. si filius. per illum text. iunct. l. 1. C. de emend. propin.

Et subdit vnum not. verbum Bald. ibi, quòd pater filium inobedientem & patrem ipsum offendentem, quem corrigere non valet, potest propria auctoritate capere, aut capi facere, & iudici præsentare, ad hoc pōderans text. ibi in verb. oblaturus. Anto. de Tre.

i Per interdictum de liberis deducendis. quod habet locū,
† quādo inter patrem & filium est quæstio de statu, & de hæ- 92
reditate aliqua, vel bonis, & sic de tertia, vt l. 1. C. de liber. exhiben. vel vbi inter patrem & tertium esset quæstio paternitatis. l. fina. in fine. & l. 3. §. hoc autem. versicu. sed vtique hic alleg. Sed vbi solùm quæstio existeret de filiatione inter patrem & filium, & non de bonis, competeret patri officium iudicis, non interdictum, per l. 1. §. per hanc. ff. de rei vendicatio. hic allega.

Rei † vendicatio verò adiecta causa de iure quiritum ha- 93
bet locum, quando filius ab aliquo inuitus detinetur: si verò

volens esset penes aliquem, competeret patri officium iudicis, d. §. per hanc. cum gloss. mag. quam Bart. ibi dicit tenendam & clare loqui. idem gloss. Bartol. & Salice. in d. l. 1. C. de lib. exhi. gloss. in §. ius autem. Instit. de pa. po. gloss. & Bart. in d. l. 3. §. hoc autem interdictum.

k *L.2.* licèt ita teneat glo. in l. fin. eo. titu. & Spec. tit. de actio. ver. sed nunquid. attamē illa. l. 2. parùm facit: quia loquitur in domino vel patrono, vt concordetur cum l. patrem. C. de nupt. quæ innuit patriam potestatem non perdi per expositionem, vt etiam tenet gloss. in d. l. patrem. & Salic. & Dd. communiter in d. l. fi. tenent contrarium, secundū Salic. ibi, qui dicit esse casum. in d. l. patrem. & sic Dd. communiter tenent contra id, quod hic tenet do. Huber.

Sed tu dic, quòd pro do. Huber. gl. in d. l. fi. & Spe. in loco præalleg. est casus in c. vno. de infan. expo. & lau. vbi pater
94 † exponens, patiens exponi, vel ratum habens, & etiam languenti alimenta denegans, perdit patriam potestatem.

Et talibus exposititijs in hospitalibus succedunt hospitalia, & præferuntur fisco, secundum Bald. in Auth. si qua illustris. post medium. C. ad sena. orphi. de quo per glo. in l. nutritoribus. C. commu. de success. Anto. de Tre. I. V. Doct.

l *Et generaliter* In hoc verbo sentit clarè do. Huber. quòd §. ille necessitate. non ponat casum specialem, quando pater repudiabat vsumfructum, quòd in signū repudiationis debeat filio cōsentire, prout intelligebat Otto. cuius etiam intellectum tenuerunt ibidem Iaco. But. Iaco. de Aret. Ric. ma. Cyn. & Bar. dicens opi. Otto. esse veram & verissimam. scilicet quòd non in omni iudicio
95 † sit necessarius patris consensus, sed solùm vbi pater repudiauit vsumfructum.

Sed vt vides do Huber. generaliter intelligit, quòd in omni iudicio, etiam si pater non habeat vsumfructum, regulater patris consensus est necessarius ad integrandum personā filij, quam opin. tenuit glo. in d. §. necessitate. glo. mag. cum qua etiam tenet Spec. tit. de act. ver. sed & filiusfam. & Bald. in d. §. necessitate. col. 3. in prin. dicens tenentes contrariam, pessimè locutos, & in hoc adhærendum esse rationi veritatis glossatori, & in perpetuum non errabitur, concludens illum §. procedere in aduentitijs solùm: quia in castrensibus, vel quasi, patris consensus non est necessarius: vt etiam dicit Specul. in d. ver. sed & filiusfam. in fin. contra Accurs. in d. §. ne-

Vide pulchre Dn. Ludolph. Schrader in tractat. feud. in 2. tomo. mihi fol. 458. nu. 38.

d.§.necessitate. & Ioan.And.in addi. ibi dicit Accursiũ communiter reprobari per iura per eum ibi allegata, próut etiam reprobant Ia.Bu.Ia.de Aret.Bart.Ang.& Salic.in d.§.necessitate. & dicit ibi Bald.quòd in hoc stat cum Ottone.

In aduentitijs ergò distinguit, vtrùm pater sit absens extra territorium, & tunc agit & defendit filius, nec requiritur consensus in iam gestis eo reuerso, sed in gerendis sic. Si verò est præsens, & in iudicio, tunc est cogendus consentire: si nõ est præsens in iudicio, possit tamen de facili haberi eius consensus, quia intra territorium est, tunc debet requiri, & expectari eius consensus. & istam dicit esse communem, & hodie approbatam, per text.in c.fin.§. de iudi.in 6.quem tex.Pau. in d.§.necessitate. colum.2. etiam retorquet contra Bart.qui illum pro se inducebat, & malè, vt per eũ dicit, quòd illi tex. malè potest responderi, licèt posteà subiungat alium intellectum esse tenendum. Salic.verò ibi dicit filium posse agere sine patris consensu, dummodò concurrant duo, quòd pater repudiauerit vsumfructum, & ꝙ non velit administrationẽ. subdit tamen, Doctores fateri opi.gl. quam hic tenet Huber. de cõsuetudine obseruari, & esse tutiorem, & in practica ita obseruari dicit Pau. ibi in fi. vnde consulebat Bart ibidem in vltimis, ver. quòd non obstante opi. & vera, quòd semper adhibeatur patris consensus, si possit haberi: quia tutius est secundum eum. & iidè consulebat in criminalibus Specu.in d. tit.versi. consilium tamen est. & dicam infrà addi.sequen.
Sed an iste † consensus sit sufficiens, quãdocunq; interueniat 96
etiam post litem contestatam, putà ratum habendo, breuiter conclude, quòd non: sed debet interuenire saltem in actu contestationis, ita gloss. Bald. & Salic. & Pau.in 4.col.in d. §.necessitate. per text. in l. si cùm dotem.§.eo autem tempore.ff.soluto matrimonio.scriben.omnes post gloss.ibi in l.si quis in bona.§.iussum.ff. de acquiren. hæred. concludentes, quòd statim tempore contestationis litis patris consensus est necessarius ad solennizandum iudicium: quia eo tempore inchoatur iudicium, l.cùm fundus. in princ.ff. si certum peta.aliàs iudicium non valeret.

Et istam dicit esse communem Pau.in d.§.iussum.colum. fina. cuius verba reassumit Ias. ibi. in 3. colum. Benè fateor, quòd antè potest præstari etiam lite nondum mota, secundum Bal.in d.§.necessitate.col.5.ver.quæro nunquid consensus. &

ſus. & ſequitur Paul. in d. §. eo autem tempore. col. 2. Vnde Bald. in l. iubemus. C. de emanc. libe. inducit illum textum, quòd ſi pater conſentiat filio impetranti reſcriptum ſuper lite, non eſt alius conſenſus neceſſarius ipſi filio poſteà litiganti. & eum refert & ſequitur, Alexan. in addit. ad eundem Bald. in d. §. neceſſitate. & Iaſ. non facta mentione de Alex. in d. §. iuſſum. Facit quod vult idem Bald. in §. ſi autem in ſecundo ca. l. fin. C. de bo. quæ li. quòd ſi pater conſenſit filio in datione curatoris, videtur conſenſiſſe, & in officij exercitio, per gloſſ. ſecundum eum ſingulariter notãdam in l. Lucius Titius Caium Seium. gloſſ. 2. ff. de admi. tu. quam etiam dicit multum ſingularem Alexan. in addi. ad Bart. in d. §. neceſſitate. Ante tamen litem conteſtatam nullo modo eſt neceſſarius patris conſenſus: quia quæ ante litem conteſtatam fiunt, dicuntur procœmia & præparatoria, ſecundum gloſſ. in Authen. in med. lit. nõ fie. §. fi. in verſi. ex procœmijs. col. 8. per quam ita dicit Bald. in l. vna. §. ſimiliq; modo in ſecundo. C. de lati. liber. tol. et eã dicit nota. ad hoc Iaſ. in d. l. cũ
97 fundus. ſed in † præparatorijs non eſt filio neceſſarius conſenſus ſecundum Bald. not. in l. 1. colum. 2. in 3. oppo. C. qui admit. ad bo. poſſeſſ. quem etiam ſequitur Alexan. in d. §. neceſſitatem. in addi. ad Bart. & Iaſ. in d. §. iuſſum.

Vnde dicit in ſpecie Bal. vbi ſuprà, quod filius in his, quæ ſpectant ad eum, quóad proprietatem & vſumfructum, poterit citari facere aduerſarium & offerre libellum ad fines interrumpẽdi præſcriptionem ſine patris conſenſu: ſecùs ſi eſſet neceſſaria conteſtatio, ſecundum eum in d. §. neceſſitate. colum. fi. Et poteſt pater conſenſum generalem præſtare filio ad omnes lites, ſecundum gloſſ. Bartol. Bald. Ange. & Paul. in l. ſi longius. §. ſi filiusfamil. ff. de iudic. & Barto. & alios in d. §. neceſſitate. Facit quod de licentia non ſic iudex poteſt concedere generalem licentiam capiendi quoſcunq; debitores, ſecundum Angel. & Iaſ. in l. final. colum. 1. C. de edict. diui Adria. toll. quod not. generali conceſſa filio ad teſtandum ad cauſas pias voluit Bald. in repe. l. 1. in 6. colum. verſi. nunc incidẽter quæro. C. de ſacroſ. eccl. Anto. de Trem.

m *Sine conſenſu patris.* vltra caſus hic enumeratos, adde
98 tu, primò † caſum generalem, vbi filiusfam. imploraret officium iudicis extra ordinem nullo apparente contradictore, ſic ſine figura iudicij, vt in agnoſcenda bonorum poſſeſſione,

ſione, vbi non eſt propriè iudicium, per gloſſam ſingularem in verſi. ignorante. in vltima ſolutio. C. qui admittan. ad bonor. poſſeſſio. quam ibi ſequitur, & dicit menti tenendam, Bart. in vlt. col. Bald. in 2. 3. & 4. oppo. & Ange. Ludo. Roma. Salicet. Paul. Alexand. & Iaſ. ibidem. & eam dicunt ſingularem Ange. & Ludo. ibi prout etiam referunt ibidem Alexan. & Iaſ. addens alias ſimiles, videlicet in l. 3. §. ſi cauſa cognita. in verſi. pro tribunali. & in l. ſeruus. in princ. in verſic. amittere. & ibi bonus text. ff. de bono. poſſeſſ. & ibi vide per Alex. quid voluerit Specu. per illam gloſſ.

Secundò poterit eſſe in iudicio ſine patris conſenſu in peculio caſtrenſi, vel. quaſi, l. miles. §. 1. ff. de caſt. pecu. iuncta l. qui poteſt inuitis. ff. de reg. iuris. & dixi in præceden. additio.

Tertiò idem in criminalibus, Iaco. Butri. Barto. Bald. Pau. & Salic. in d. §. neceſſitate. & dicunt Barto. & Bald. Doctores communiter tenere contra gloſſ. & Cyn. ibi. Et hoc ſiue accuſet tam de crimine publico, quàm priuato: quia cenſetur procurator reipublicæ, & filius procurator non eget conſenſu patris, vt infrà dicetur, ſiue conueniatur: quia defenſio eſt naturalis, & permittitur etiam ſeruo ſine domini conſenſu, l. hos accuſare. §. omnibus. ff. de accuſ. Conſuluit tamen Specu. vbi ſupra, in proxima additione, quòd ſemper adhibeatur patris conſenſus, idem dicit Bald. in d. §. neceſſitate. quòd aſſeſſores faciant patris conſenſum adhiberi, ne ſententia in dubium poſſit reuocari: fatetur tamen ibi Bal. & Paul. quòd † ſi filius confiteretur crimen, pater poſſet falſam & 99
erroneam confeſſionem reuocare, & contrarium probare, niſi fuiſſet adhibitus eius conſenſus in confeſſione, per not. in l. clarum. C. de auto. præſt. Item ſi eſſet ſtatutum, quòd pater ſolueret condemnationem pro filio, tunc eſſet pater citandus, & eius conſenſus requirendus, aliàs non præiudicaret ei, per l. ſi deſerta. C. ſi propter pub. penſi. vt per eos ibi.

Quartò idem in cauſis ſpiritualibus connexis & dependentibus, in quibus non eſt neceſſarius conſenſus patris, c. fi. §. fi. de iudi. libr. 6. Sicut etiam minor ſine curatoris auctoritate in illis habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio, vt in d. c. fin. in princip. Plus voluit Ludouicus Romanus in ſing. 320. incip. tu ſcay. poſt Specula. in titu. de acto. verſi. ſed nunquid in caſibus. quod † in omnibus, in quib⁹ minor po- 100
teſt eſſe in iudicio ſine auctoritate curatoris, poterit ſimiliter

filiusfa.

filiusfa. esse sine licētia patris, de quo dicit esse glos. singularem in d. c. fin. glo. penult. in fin.

Quintò idem vbi filiusfa. ageret nomine alieno, c. qui generaliter. de procurato. in 6. & tenent Barto. & omnes cōtra gloss. ibi. in d. §. necessitate. benè facit gloss. in l. lis nulla. ff. de iudi. Sextò, si in principali † causa pater præstiterit consensum, non erit necessarius alius consensus in accessorijs, putà in executione sententiæ, vel in articulo appellationis, per gloss. multùm nota. in l. 3. §. sed vtrùm. in versic. inuito. ff. de mino. quam ibi dicit not. Bald. & & Alexan. in addi. ad Bar. & eam sequitur Bal. in d. §. necessitate. col. fina. & ibi etiam Alex. in addi. ad Bar. dicit eam ad hoc multum notan. Et eam dicit singularē Ang. Aret. in §. ius aūt. circa mediū. Inst. de pa. po. Sed certè similis est & aperta in d. §. necessitate. glo. mag. post medium, quā expressè ad hoc notat Pau. ibi. Et de articulo appelli vult expressè Bal. quem vide in l. inuitu. circa fi. C. de procu. & ibi sup. Et vide, quid cōsuluerit Ang. ꝑ illas glos. in consil. 179. vt per Alex. in d. §. sed vtrum. & benè facit gl. in l. Lucius Titius Caiū. ff. de administratione tuto. allegata in præcedēti additio. Septimò, coram arbitratore, glo. Bald. & Pau. in d. §. necessitate. dicentes, illum textū non procedere in arbitro, cùm coram eo non sit iudicium: quia non habet iurisdictionem, l. ait prętor. in princip. ff. de re iudi. licet Barto. & Salic. aliter dicant in d. §. necessitate. distinguentes inter compromissum, & processum arbitrij: sed certè illius tex. verba nō possunt conuenire arbitro, ergò nec eius dispositio, l. 4. §. toties. ff. de dam. infec. c. indemnitatibus. §. supradicta. de elect. lib. 6.

101

Octauò nouiter dicebat Alex. de Imo. in addi. ad Barto. in d. §. necessitate. in addi. ad secundum, quòd si sententia feratur pro filiosamilias minore 25. annis sine consensu patris litiganti, quòd tamen talis sententia valebit, licèt cōtra eum lata. Sed si longo tempore habitauerit seorsum à patre, se pro pa refam. gerendo an valebit iudicium, esset nulla. sicut quando pro minore ferretur sententia sine auctoritate auctoritate curatoris, per l. non ideò minus. C. de procur. quod est magna ampliatio ad illum tex. & magna limitatio ad d. §. necessitate. & dicit ibi Alex. quòd ab alio scriptam non reperit hanc limitationem. Sed dicit esse de mente Spec. in tit. de acto. versi. sed nunquid in casibus.

Sed

Sed hoc idem voluit Petr. de Anchar. cons. 72. incip. & potest confirmari ex his, quæ consuluit Ludo. Ro. cons. 453. incip. vbi inquit, quod contractus initus cum minore in eius vtilitatem sine presentia consanguineorũ valebit, nõ obstante statuto disponente minorem sine presentia consanguineorum contrahere non posse. Nonò valet confessio † debiti facta ꝑ 102
filiumfamilias in iudicio ante litem contestatã, & sic anteq̃ sit iudiciũ cœptum sine aliquo patris consensu, vt per glo. & scribentes. in d. §. necessitate. quam glo. ad hoc fecit singularem Bald. in c. vno. colum. 2. de litiscontest.

Vltimò potest filiusfam. agere super peculio profectitio sine patris consensu, vbi super illo à patre ei esset cõcessa administratio, tex. est singu. secundũ Angelum ibi in lectu. Flo. in l. si filiusfa. ff. de dam. infec. quẽ refert & sequitur Fely. in c. cùm dilecta. colum. 24. vers. fallit quarto. de rescrip.

n *Viaticulo non recepto.* vel mutuo dato alicui, quod restituere recusat, vt dicit tex. in d. l. cùm filiusfa. Vel furto ei commisso, vt dicit tex. in d. §. si filiusfa. Et intellige, non esse speciale in viatico, immò est generale in omni † contractu, eti- 103
am ex quo patri daretur actio, vt filius absens implorare possit officium iudicis sine patris consensu etiam in figura iudicij: quia extra figuram iudicij posset etiam patre præsente, per gloss. l. 1. C. qui admit. quicquid dixerit Ludo. Roma. in d. l. cùm filiusfa. quem ibi reprehendunt Alex. & Ias. in 3. nota. Sed hoc operatur absentia filij, vt apertè vult text. in d. §. si filiusfam. Antonius de Tremolis.

o *Absens* Sed an eo casu tenebitur filius, cauere patrẽ ratum habiturum, conclude, ꝙ non: quia hoc nullo iure cauetur: & ita tenent Bald. Raph. Cu. & Alex. in l. si cùm dotẽ. §. si patri. ff. solu. matri. Respondentes ad illum textũ qui innuit contrarium: & ita tenet etiã Ias. dicens non esse sine difficultate in d. l. cùm filiusfa. col. 2. licèt contrarium tenuerit idem Bald. in l. 1. in 2. col. C. de bo. mater.

p *Procurator.* Præfertur ergò ꝓcurator filiofa. Expressum † enim facit cessare tacitũ & dispositio hominis dispositio- 104
nem legis. l. cũ ex filio. §. filio. ff. de vulga. & pupilla. substi. & l. fi. C. de pac. conuen. tã super do. cũ simili. Et ideò dicebat ad ꝓpositum. & in specie Spe. in ti. de coniunc. perso. vers. item quod agit. quòd coniuncta † persona non admittitur ꝓ con- 105
iũcta absente, si absens dimisit procuratorẽ: q. à ꝑ hoc videtur alijs inhibuisse. & Spe. refert & sequiĩ Bal. Ang. et Pau. de Cast.

in l. cùm prætor. ff. de iudi. & Pau. in d. §. si filiusfam. intelligens per illum textum quando procurator dimissus vellet agere, aliàs secùs. & hoc vult Alexan. in addit. ad Bartol. in l. sed & hæ. in princip. ff. de procur. vbi idem dicit in tutore vel curatore minoris, quòd præferatur coniunctæ personæ, arg. d. l. fi. de quibus vide etiam Ias. l. in exigendi. col. 2. C. de procu. & dicetur titu seq. ver. de eo autem. Anto. de Tremo.

q *Actionibus* scilicet iniuriarum quod vi aut clam depositi & commodati. idem in actione in factum per l. in factũ. ff. de act. & obli. quæ autẽ sit ratio specialitatis in istis actionibus, Bart. in l. filiusfa. hic allegata ingenuè fatetur se nunquàm potuisse videre. Raph. tamen Ful. ibi nisus fuit assignare rationem coloratam tantùm, de qua per Ias. quem vide in l. cùm filiusfam. col. penul. hic alleg.

r *Nolit consentire*. hoc idem scripsit Specu. in titu. de act. versi. Sed quid si pater. transferendo dicta per dominum Huber. hic. & hoc firmat ibi Ioan. Andr. in addit. in versic. consentiat. hac ratione, quia † præsens, & cõsentire nolens æquiparatur absenti, l. non tantum. §. abesse. ver. fi. ibi. Siue præsens non vult manumittere pro absente eum haberi, ff. de fideicom. lib. Sed patre absente filius potest agere sine eius consensu, ergò & eo præsente consentire recusante. Et hoc idẽ voluerunt Iaco. de Aret. Ricar. malum. Cy. & Bald. in l. fina. §. necessitate. C. de bo. quæ lib. contra glo. ibi. vnde dicit ibi Bald. quòd propter suam contumaciam pater ab hoc consensu se facit alienum. Bart. verò, quem sequitur Salic. ibi distinguebat, an filius agat, an conueniatur: si agat, & tunc interpellatio patris non sit sufficiens, sed debeat filius suam personam legitimare per patris consensum, aliàs non audietur, nisi probet absentiam patris, iuxta l. si longius. §. si filiusfam. ff. de iud. Vel quòd pater sit vilis persona, iuxta l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. solu. matri. Si verò conueniatur, & tunc sufficiat interpellatio. Licet Paul. ibi improbet istam distinctionem, tenendo glo. quod iudicium non teneat, siue conueniatur sine patris consensu, etiam si pater recuset consentire, nisi iudex suppleret cõsensum patris eum habilitando, argum. l. bonorum. C. qui admit. ad bono. possess. quæ fuit opi. Guid. de suzz. ibi licet Paul. non dicat. quem refert Ioan. And. in addi. ad Spec. in præalleg. versic. sed quid si pater. Et ita semper vidi practicari. Et licet non placeat Bal. ibi,

106

ibi, attamen idem Bald. in d. §. eo autem tempore. dicit, iudicem posse decernere se ratum habiturum, vt posteà non possit in dubium reuocari. Ad vnum tamen attende, quòd eo casu, quo filius † posset agere sine patris consensu, si sit minor, 107
est illi dãdus curator ad litem, glo. est singularis in præalleg. §. si filiusfam. in glos. ma. ad finem quam Ang. ibi dicit non esse alibi. & eam sequuntur Bart. Bald. & Pau. & dicit Bald. quod hoc sæpè contingit in scholaribus: quia omnes quasi sunt minores. & in specie de scholari minore, quòd sit ei dandus curator, tenet Specul. post Huber. de Bo. in titul. de acto. vers. q si sit scholaris minor. An autẽ † ista dilatoria, tu non 108
habes consensum patris, possit post litem contestatã opponi contra naturã dilatoriarum, l. exceptionem. C. de proba. & l. pe. & fi. C. de excep. dic q sic: eò quia reddit iudicium retrò nullũ: secundum Spe. in ti. de excep. §. d. ver. quod de illa. volunt scriben. post Bart. in l. ita demũ. C. de ꝓcu. & dices infrà de impe. & excep. quæ delega. iud. oppo. Anton. de Tremo.
s *L.* 1. §. fin. tu dic, quòd ibi in contractibus, in quibus tutor præstare auctoritatem non compellitur secùs in iudicio, secundum Bal. in d. § necessitate. suprà sæpè allegato col. 2. qa coactio † iurisdictione legitimè acquisita exercenda non vi- 109
tiat iudicium, licèt vitiet in iurisdictione acquirenda, l. 2. in princ. ff. de iudic. iuris enim executio non habet iniuriam, l. iniuriarum. §. 1. ff. de iniur. Anto. de Tremo.
t *Vsusfructus*, Idem dicebat Guid. de Suza. quem refert Specu. in tit. de acto. ver. alias verò. sed certè illis casibus agit pater, non filius. d. l. fin. §. vbi autem in vnum, ibi pater quidem suscipiat actiones, C. de bo. quæ li. de consensu tamen filij, per text. singularem ibi. quem Bald. ibi dicit non esse alibi, quod nota.
v *Verum non puto*. Adde. quòd licèt Odo. in d. §. necessitate. idem teneat, attamen Iac. But. Bart. in vltima. q. Bal. circa fi. & Salic. in fin. ibidem tenent † contrarium ea ratione: quia 110
aliud est consensus, aliud auctoritas: & licèt auctoritas non præstetur per epistolam, iuribus hic allegat. secùs tamen in consensu, per d. §. iussum. & idem tenent Dy. Bart. Ang. Pau. Alex. & Ias. ibi & Bar. in l. 1. de decu. li. 10. & in l. filiusfa. in fi. ff. de dona. & vbique Bartol. alleg. l. honores. in fin. ff. de decu. quæ tamen loquitur in dissensu. sed text. in d. §. iussum. hoc clarè probat.

E Et

Et hanc Bart. opi. dicit esse communem Iaso. ibi allegans tex. in Cle. 1. §. 1. in fi. ibi vel suum significare per literas consilium & consensum, de hæret. & idem voluit Paul. in l. Si cùm dotem. §. eo autem tempore. colum. 2. ff. solu. matrimo. Plus dicit Bald. in l. 2. col. fin. C. de iure fisci. lib. 10. quòd pater

111 † poterit præstare dictum consensum per nutum, quod fortè alibi in specie nō reperies, secundum Ias. in d. §. iussum. in fi. ver. Et de differentia inter auctoritatem, decretū, & iussum, vide Inno. in c. prudentiam. de off. dele. quem refert Bal. in d. §. necessitate. colum. 4. dicens eius verba elegantia. Et de multis differentijs inter auctoritatem, & iussum, vide per Alex. & Ias. in d. §. iussum.

x *Bannitus* Adde hoc idem vellet Spe. tit. de actio. versic. item quod est bannitus. & Bart. in dispu. incip. statuto Lucanæ ciuitatis. quæ est prima in ordine, colum. 8. versic. sed si aliquis. & Bald. in Auth. habita. colum. 3. versicu. tertio nota. C. ne filius pro pa. & not. Bald. in d. §. sed si dum decreto. licèt Bald. in addit. ad Specul. titu. præalleg. ver. bannitus. distin-

112 guat, vtrùm † velit agere ad vindictam publicam, quòd possit: an super re familiari, & non possit, si bona sint confiscata: quia in fiscum transeunt actiones, l. quoties. ff. de noua. si verò bona habeat, & tunc agere possit, per l. si tibi mandauero. §. is cuius. ff. manda. & l. Papinianus exuli. in princ. ff. de mino. nisi statutum interdiceret agere vel accusare. Et istam distinctionem inter habentem vel nō habentem bona, sentit etiam Specu. & ibi apertius Ioan. And. in addi. maiore. in titu. de cessi. act. §. 1. vers. illud etiam quæritur. vbi inquit Ioan. Andr. quòd si bannitus non perdat bona, sed solùm sit priuatus mansione loci, quòd nihil impedit eum per alium agere. & idem voluit. Et ideò Barto. in dicta disputatione dicebat, posse probari pluribus rationibus, quòd bannito possit denegari iurisdictio, si agat coram iudice, à quo bannitus est. Sed omisit ex eo quia statuta sunt per Italiam super hoc edita. quasi sit dubium de iure.

113 Tu autem breuiter potes sic dicere, quòd † banniti etiam si eos deportatis æquiparemus, de quo per glo. singularem & scriben. in c. relegati. Instit. qui. mo. ius pa. po. sol. quam dixit singularem. Imo. in l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. per Cy. et omnes in l. 1. C. de hæred. instit. per Bar. in d. disputatio. & per Io. And. in d. addi. tit. de cessi. acti. per Iacobum de Aret. Bart.

Aug.

Ang. Imol. & Alex. in d. § ex facto. per Nellum de S. Gemin. in tractatu banni. in 1. parte. 2. temporis. quæst. 4. attamen retinent ea, quæ sunt iuris gentium, d. §. is cuius. & ideo possunt contrahere, & bona acquirere: quia † deportatio non se extēdit ad bona futura, l. eius q. §. 1. ff. de testa. Ea verò q̃ sunt 114
iuris ciuilis perdūt, quando sunt bāniti ab imperiali culmine, l. amissione. §. qui deficiunt. & ibi Bar. ff. de capi. dimi. & l. certa forma. & ibi etiam Bartol. C. de iu. fis. lib. 10. Quando verò sunt banniti à ciuitate aliqua, perdunt solùm ea quæ sunt iuris municipalis illius ciuitatis: & ideo non poterunt testari secundum formam iuris statuarij, sed solùm secundum ius commune, Bartol. & alij in d. l. eius qui. §. 1. Nec etiam succederent vt agnati, stante statuto, quòd agnati excludāt cognatos, nec lucrarentur dotem vxoris præmortuæ ex vi statuti illius ciuitatis.

Ea autem quæ sunt iuris communis non perdunt, per tex. in d. l. certa forma. & ibi Bart. in specie. Nisi fortè intra territorium iudicis, à quo bannitus est, intra quod bannitio obumbrat & obscurat ius commune. ita quod non potest ibi sortiri effectum, secundū Ray. de for. li. Pau. de Cast. & Ias. in d. l. 1. per Alex. latè in d. §. ex facto. col. pe. & fi. licèt aliter dixerit idem Alex. in d. l. 1. Vnde si bona fuerint bannitione confiscata, indubitatum est, quòd prætextu illorum bonorū non aget: quia in fiscum translata sunt, & omnes obligationes actiuæ & passiuæ, ac iura omnia, per l. quoties, ff. de noua. & l. si vt proponis. C. de bonis proscript. Nisi sint conditionalia legata, quorum adhuc dies non cesserit. per gloss. quæ non est alibi in l. non ad ea. in ver. præsens. quam Bart. ibi dicit menti tenendam. ff. de condit. & demonstr. & eam dicit non esse alibi. Bald. in l. etiam. ad fin. C. ad l. Falcid.

Vnde bannitus † ex præcedentibus obligationibus seu 115
debitis conueniri non potest, vt est text. & ibi Bar. not. in l. 2. in princ. ff. de capi. dimi. idem Bart. in l. tutelas. §. fin. eodem tit. & tex. & ibi Bal. in l. tutoris. C. ad l. Iul. de vi pub. & Bald. in l. si debitor. C. de sent. pas. Quòad bona verò posteà quæsita, licèt sit capax bannitus eorum, quæ sunt iuris gentium & iuris ciuilis communis, & sic obligationum per supradicta, attamen si ex obligationibus illis vellet agere coram iudice, vnde bannitus est, denegabitur ei iurisdictio, vt dicit Bart. in d. disputa. cùm per bannum ius commune sit obum-

 bratum:

116 bratum: bannire enim † nil aliud est quàm extra bona & beneficia Reipublicæ licere, id est, eijcere: vnde auxilio Reipublicæ gaudere aut iurisdictione iudicis iuuari nõ debet, secundum Nic. de Mat. & Bald. in d. l. 1. col. 2. Sed obligationes & actiones quæsitas intentabit, si fuerit rebannitus, vel alteri cedet, & cessionario nõ obstabit bãni exceptio, per tex. in l. doli exceptio. & ibi Dy. & Bar. dicens nõ esse alibi ita expressum. ff. de noua. Vnde gl. alibi singularis reputata in l. vsuras. gl.
117 mag. C. de solu. volebat, quod † bannitus ex ciuitate, in qua debebat ei solutio fieri, posset suum debitorem alibi conuenire: ex eo quia ibi comparere per se aut per procuratorem non posset, nec ei sibi redderetur ius. quam gl. dicebat singularem. Ro. in singulari. 71. incip. senensis. subdens esse menti tenendum, & quod posset facere honorem. & ad idem illam glo. dicit menti tenendam Bal. ibi. & eandem dicit multum notabilem, & menti tenendam Alex. in addi. ad Bart. in l. 1. ff. de eo quod cert. lo. & eam sequitur Feli. in c. cùm sit generale, colum. 1. in prin. de foro compe. quæ tamen per præmissa non procederet, vbi bona essent cõfiscata post promissionem, quia tũc ageret fiscus. Patet ergò ex prædeductis, quòd exceptio, tu es bannitus, repellit bannitum ab agẽdo coram
118 iudice banniente, non autem extra eius territorium: cùm † bannum extra territorium bannientis non possit extendere suum effectum. vt dicit Bald. in d. l. 1. col. 2. & idem Bald. in l. executorem. colum. 7. C. de execu. rei iud. & quod voluit idẽ Bal. in l. 2. col. 2. in prin. C. de ser. fugi. quod bannitus, captus per familiam bannientis extra suum territorium, debet relaxari. Ant. de Tremo.

y *Spoliator*. Decret. sæpè contingit. hic alleg. adde text. in c. 1. & per totam 2. q. 2. in c. fin. de ordi. cog. quæ iura propriè loquuntur de exceptione spoliationis: quia decre. sæpè. pro-
119 priè loquitur de spoliato agente: nedum † enim potest excipere, verùm etiam agere interdicto, vnde vi, contra spoliantem mandantem vel ratum habentem, c. cùm ad sedem. de restit. spo. & l. 3. §. cùm procurator. & l. cùm à te. ff. de vi & vi arm. vel conditione, d. c. sæpè. contra scienter succedentem in vitium. vel conditione cano. reintegranda. 4. q. 1. contra quemlibet possessorem, & alia etiam remedia ei competunt, de quibus per Specula. titu. de restit. spol. §. 1. ver. sed vt in hac materia.

Tenetur autem violentus ad restitutionem rei ablatæ cum fructibus perceptis, & qui percipi potuissent, damnis datis, & iniuria, c. grauis. de restit. spol. & l. domum. C. de rei vend. & no. in c. 1. de resti. spolia. imò etiam impensas in re factas perdit, vt habetur in d. l. domum. & per Bar. in l. in fundo. ff. de rei vendi. & habetur in l. planè. cum sequen. ff. de petit. hære. quam l. planè. Pa. in d. c. 1. dicit singularem & notan. Competit autem huiusmodi exceptio spoliationis etiã prædoni, c. in literis de resti. spol. & in d. c. fin. & in l. 1. §. qui à me vi possideat. ff. de vi & vi arma. per quem text. Bal. in l. manifestissimi. col. 1. C. de furt. dicebat spoliatum debere restitui, etiam si ex damnabili causa possideret.

Plus est, si † spoliatus beneficio post spoliationem renunciauerit beneficio, quo fuit spoliatus, non obstante abiuratione, quæ præsumitur non spontanea, debebit restitui, text. est in c. 2. de resti. spol. secùs si ante spoliationem renunciasset. c. 3. eod. tit. vel si illa præsumptio non spontaneæ renunciatus fuisset euacuata, putà quia facta fuisset renunciatio coram superiore, in cuius manibus fieri debebat. glo. & pa. in 5. colum. in d. c. 2. 120

Plus dico, quia etiam † si spoliator vellet incontinenti de dominio suo docere, restituèretur tamen prius spoliatus, gl. & ibi Pa. no. in c. literas. ad fin. gloss. in versic. offerunt. de restit. spolia. & glo. in c. super causa. & ibi domi. 2. quæst. 5. Innocen. in c. 2. ad fin. de causa poss. & propri. Specul. in titu. de poss. & peti. §. fi. versic. decimustertius. Dy. in c. qui ad agendum ante medium. de reg. iur. libr. 6. dicens enormiter errasse. glo. in l. si de vi. ff. de iudi. quæ in fi. voluit contrarium, & eam in interdicto isto recuperãdæ possessionis, vbi vera violentia interuenit, & in interdicto retinendæ deprauant communiter scribentes ibi. & in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. hæredita. Bar. Bald. & Alex. in l. si alienan. ff. solut. matrimo. Dd. in l. si quis ad se fundum. C. ad legem Iuliam. de vi pub. & alibi sæpè. 121

Etiamsi esset spoliatus † per iudicem propter suam contumaciam: quia purgando contumaciam intra tempora legitima recuperabit possessionem, etiam si missus vellet incontinẽti docere de dominio, tex. qui nõ est alibi ita clarè secundũ Bal. in l. penul. §. penul. C. de præscri. 30. vel 40. an. quẽ etiam Alexan. ibi in addi. ad Bart. dicit esse singularem imò 122

etiam si tutor fecit aliquem per iudicem spoliari re debita ipsi pupillo & ex spoliatione perueniat ad pupillū ante omnia pupillus debet rem restituere nec vllam exceptionem iustam potest opponere. l. nec interdicto. ff. de regul. iur. ita Bart. in dispu. incip. Lappus in solu. col. fin.

Etiam si opponeretur compensatio, attamen spoliatus erit restituendus l. final. & ibi scriben. C. de compen. siue sit spoliatus vi, siue furto, Bal. in l. inciuilem. versi. conclusiuè ergo. C. de furt. Et etiam si possessio esset confirmata spolianti per superiorem, text. & ibi Bartol. Bald. Angel. & Alexand. in addit. ad Bartol. in l. auctoritatem. C. vnde vi. Et ad istam restitutionem petendam admittuntur etiam non habentes mandatum, & aliàs inhabiles. l. 1. C. si per vim vel alio mod. absen. fue. posse. Multi tamen casus speciales existunt in iure, in quibus spoliatus non restituitur, quos breuiter accipe ad Specul. in titul. de petit. & possess. §. quoniam. in princip. Et vlterius adde, quòd ad hoc, quod
123 quis obtineat † restitutionem, oportet eum probare spolium, & possessionem tempore spolij. c. cùm ad sedem. de rest. spol. & l. 1. §. interdictum. ff. de vi & vi arma. In beneficialibus tamen non sufficeret probare præmissa, sed opus esset iustificare possessionem ex titulo saltem in prima figura, antequàm fiat restitutio. ita Ioan. de Imol. in Clem. vna. de causa possess. & proprie. prout videmus seruari in parlamentis & alijs curijs temporalibus regni cognoscentibus de possessorio in beneficialibus.

124 Veruntamen † si pendente lite possessor spoliaretur, ad obtinendam restitutionem ex capite attentatorum lite pendente non esset necesse iustificare possessionem ex titulo, sed sufficeret probare possessionem & spolium lite pendente, prout voluit Rota, decisi. 14. quam refert, & sequitur ita sæpè obtentum in suprema parlamenti Tholosæ curia, testatur Dom. Steph. Aufre. in quæst. 15. decis. 100. tho. incip. item fuit quæsitum an intentanti. & ibi etiam vide, quòd si opponatur contra petentem restitutionem exceptio notoria. Et quòd si exceptio defectus proprietatis concludat defectum possessionis, vtputà vbi de reseruatione Papali opponetur, vbi videre facilè potes.

125 Adde etiam, quòd vbi † præsumptio iuris est contra spoliatum, vt quia laicus possidens decimas esset spoliatus, cùm

talis

talis possessio non cadat in eum, non debebit restitui secundum dictum singulare Innocen. in c. constitutus. de fil. praesbyte. tunc enim petitio est contra ius. & qui expresse iniustum petit, inepte agit, dicit Bald. in titul. de pace Constan. in versicul. omnes. allegans Innocen. vbi suprà. & in c. 1. de offic. vicar. Item si pateretur spoliatus testes super dominio produci per spoliantem & iudici constaret de dominio spoliantis. non restitueret iudex. ipsum spoliatum, tex. est singularis in c. 1. de restitutio. spol. quae omnia tene menti, quia quotidiana sunt. Antonius de Tremolis.

z *Excommunicatus*. Et potest opponi exceptio excommunicatiõis etiam in foro seculari, vt dixi plenè infrà, quibus modis exa. iud. or. decli. & potest † opponi in omni parte iudicij etiam post litem contest. contra naturam dilatoriarum, c. exceptionem. de except. etiam post tempus praefixum ad opponendum omnes dilatorias, per text. in Clemen. vna, de except. 126

Imò si fuisset assignatus terminus peremptorius ad opponendam exceptionem excommunicationis, adhuc tamen post terminum peremptorium poterit opponi propter periculum communionis, gloss. est singularis in d. Clement. vna. gloss. pen. ad fin. quam dixit singularem Cardi. ibi in quaestio. refert & sequitur Felin. in d. c. exceptionem. col. 4. & in c. pastoralis. col. 4. eod. titul. Plus est, quòd etiam si malitiosè reus omisisset, attamen adhuc poterit illam opponere, text. est in d. c. exceptionem. Imò etiam si iurasset non opponere aliquam exceptionem, vel etiam si iurasset in specie non opponere exceptionem excommunicationis, adhuc tamen poterit non obstante iuramento: quia † sicut necessitas excusat à periurio, c. querelam. & c. breui. de iureiur. & l, fin. ff. qui satisd. cogan. ita periculum peccati, secundum Ioan. And. Domi. de sancto Geminia. in penult. quaestio. & Phi. in c. pia. §. 1. de except. in 6. exceptioni enim peccatum fuganti renunciari non potest, secundum Anton. de Butr. in c. ex parte. in 2. de offic. delega. quem refert Domi. in d. §. 1. & sequitur Felin. vbi suprà dicens benè facere. text. in c. 1. de iureiurand. libr. 6. 127

Fortius † etiam post sententiam in executione poterit exceptio excommunicationis opponi, d. c. pia. in fi. & multo fortius post renunciationem & conclusionem in causa ante 128

sententiam, secundum Felin. quem vide in d. c. exceptionē. col. 5. post domi. de Rota. Spec. & Pa. in locis per eum allegatis, putà in casibus, quibus post renunciationem & conclusionem partes audiuntur, de quibus latè per eundem Felin. in c. cùm dilectus. de fid. instru. Imò etiam in causa appellationis actor originarius nunc appellatus repelletur prætextu excommunicationis, Archid. Ioan. Andr. Domi. & in d. c. pia. in princip.

Adde vlterius, quòd licèt spoliationis quæstio sit multùm priuilegiata, vt suprà dictum fuit proxima additione, atta-
109 men † excommunicatus non auditur petens restitutionem, glo. reputata singularis in c. ex insinuatione. in ver. canonicum. de procur. quam dicit ibi singulariter notan. Pa. in 2. col. & illam dicit singularem Inno. in l. is qui reus. 35. colum. ff. de publi. iud. prout eum refert Felin. in c. dilectus. in colum. pe. de rescri. Sed idem vult gloss. 2. ibi. & gloss. in c. in nomine Domini. in ver. in audientia. 23. dist. quas etiam Pa. alle. in d. c. ex insinuatione.

Sed & fortius si excommunicatus vellet propriam iniuriam prosequi, non audietur: ita consuluit Frede. de se. cons. 116. incipit. mirandum est. Et non omitto, quòd etiam tertius, cuius non interest, potest exceptionem excommunicationis opponere aduersus actorem contra me agentem. voluit Cardi. sub dubio fortè in sæpè alleg. c. exceptionem. & licèt multi tenuerint contrarium, quos ibi refert Feli. in vltimis ver. attamen ipse Felin. ita firmat per dictum Ioan. Andr. & Do. suprà adductum, quòd non obstante iuramēto de eam non opponendo potest opponi. ex quo datur intelligi, quòd est introducta fauore publico, putà animarum, & sic est ius populare, secundum eum. & idem vult idem Feli. in c. nonnulli. §. 1. colum. penult. & fina. de rescrip. vbi egregiè & subtiliter loquitur, & eundem vide in d. c. intelleximus. colum. 4. versi. iste text.

Nunc restringe hoc principale dictum de excommunicato repellendo ab agendo. † Primò, in excommunicatione
110 to repellendo ab agendo. † Primò, in excommunicatione maiori: quia minor non repellit à communione fidelium, sed solùm à participatione sacramentorum, & reddit intelligibilem, c. à nobis. de exceptio. c. si celebrat. de cleri. excom. minist. Pa. & Felin in d. c. intelleximus. hic alleg. Lap. & Domi. in 3. col. versi. [illegible] Lap. in c. 1. de rescrip. in 6.

Secun-

Secundò restringe non procedere in interdicto, vel suspenso: quia interdictio vel suspensio non repellunt ab agendo, cùm non priuent à communione fidelium, d. c. à nobis. Anton. de Butrio, & Felin. in d. c. intelleximus. Tertiò, restringe in voluntario actore, secùs si necessitaretur agere, vt quia intentaret remedium, l. diffamari. C. de inge. ma. cùm tunc quodammodò sit Reus. gloss. & Ant. de Butr. in c. significauit. de offic. ordin. Felin. in d. c. intelleximus. colum. 5.
Quartò, Reo volente excommunicatus potest agere, aliàs reportaret commodum ex sua malitia, contra dictam decr. intelleximus. de quo ibi vide Felin. ita tenentem post alios.
Quintò, restringe in excommunicato prosequente ius suum priuatum, secùs si publicum: ratione enim officij publici excommunicatus occultus admittitur, putà pro ecclesia Item sextò in iudicijs duplicibus, in quibus vterque actor, vterque Reus. Item septimò admittitur vt actor, si prohibetur agere ea, quę sunt sibi à iure pmissa, putà mittere procuratorē, ire Romā ad impetrandū super excōmunicatione, vel appellatione de quib9 omnibus p Fel. post Dd. per eū allegatos, in d. c. intelleximus. & per eundem Felin. in c. fin. de excep. Octauò non procedit, si ob id solùm fuisset excommunicatus, vt ab agendo repelleretur, secundum Specul. titul. de rescript. præsen. §. ratione autem impetrantis. versicul. penultim. quem sequitur Ludo. Roman. in sing. 719. incip. illud quod dicitur & sequitur Felin. in d. c. fina. & in d. c. intelleximus.
Nonò, licèt † excommunicatus repellatur ab agendo, non tamen eius cessionarius: idem habes de banniti cessionario, suprà versicul. isto in apostil. in ver. bannitus. colum. fin gl. in c. vno. gloss. penultim. de iure pa. Dy. in c. is qui in ius. colum. fin. de reg. iur. in 6. bonus tex. vbi Dy. & Bart. in l. doli. ff. de noua. Bart. in dispu. 1. incipien. Lucanæ ciuitatis statuto. colum. 8. Felin. in d. c. intelleximus. in fin. Decimò in detestationem excommunicationis, dic quòd excommunicatio alligat excommunicati animam sathanæ, c. audi deniq;. & c. omnis Christianus. 11. q. 3. Et excommunicatus est membrum putridum ecclesiæ, & separatur per excommunicationem à corpore Christi vnde eius spiritu vegetari non potest, in c. nihil sic debet formidare Christianus. ea causa & quæst. & excommunicatio bona opera mortificat, in c. si quis à Catholica Ecclesia. 24. quæstion. 4. & excommunicatus dicitur 131

Effectꝰ excommunicationis.

citer hæreticus, in c. quod autem. 4. q. 1. saltē interpretatiuè, vt Dom. de sanct, Ge. in c. 1. de rescrip. in 6. in column. final. Et † excommunicatio à iuramento fidelitatis absoluit eum,
132 qui excommunicato iuramentum præstitit, non ipsum excommunicatum, in cap. nos sanctorum. 15. quæstio. 6. Et excommunicati debitor ei soluere non tenetur, secundum Bart. Brixi. ibi. & hoc ea ratione, quia ei communicare non debet, c. excommunnicato. 11. quæstio. 3. nisi in casibus not. in c. quoniam multos. ea. causa & quæstion. aliàs debitor excommunicationem minorem incurrit, quæ à participatione sacramentorum alienum facit, d. c. à nobis. de except. Et æquiparatur bannito, per text. in c. vno. in titul. hic sunt lex, deinde incip. consuet. feud. in vsib. feud. Nico. de Mat. Bald. & Docto. in l. 1. C. de hæred. institu. hoc vnum testor à probatissimis viris audiuisse, & oculis vsu vidisse, plerosque omnes excommunicationem contemnentes à diuitijs ad summam egestatem DEO vltore peruenisse: vnde non mirum si excommunicatus repellitur ab agendo, vt diximus. Item à iudicando, vt infrà titul. qui. mo. exa. iud. decli. Item à testificando & postulando, vt in c. decernimus. de sentent. excommun. in 6. Item repellitur vt notarijs cum excommunicato non credatur, in c. nullus. 3. q. 4. & vt accusator. d. c. à nobis. Et generaliter ab omnibus actibus ciuilibus præterquàm à se defendendo, d. c. intelleximus. & ibi Pa. colum. 1. Ideò caue ne illam incurras: aut si fortè illam incurreris, absolui festina.

a *Non audiuntur* Idem Spec. tit. de actō. versi. item excipitur contra actorem quòd est monachus: & in tantum procedit, quòd etiam si darent fideiussores, tamen fideiussores nō tenerentur: quia nullo † modo nec ciuiliter nec naturali-
133 ter monachus in iudicio obligatur, & ideò non poterit accedere fideiussor. ita in facili contingentia respondit Paul. de Cast. vt ipse refert in l. 1. C. qui legi. perso. post Guil. de Cu. ib. Vnde notabiliter consuluit Fred. de Sen. consil. 287. incip. casus talis est quidam verè & efficaciter: quòd si religiosus vel oblatus professus suo nomine sine abbatis licentia exigat debitorem, & eius bona vendi faciat, quòd talis venditio nō valet, imò debitor poterit ipsum processum, & inde sequuta cassa, facere declarari: tum quia non poterat dici debitor monachi, sed monasterij: tum quia monachus in iudicio esse

non

non potest, in c. non dicatis. 12. q. 2. & in c. de præsentium. 16. q. 1. & in Auth. causa quæ fit cum monacho. C. de epis. & cle. Plus subdit, quòd licèt coniũcta persona admittatur pro coniuncta, l. sed & hæ. cum sim. ff. de procu. attamen secùs in dedicatis: quia eorum conuersatio & cognatio est in cœlis: secundũ Host. in c. 2. de postu. vbi etiam Pa. & sic est deterioris conditionis monachus, quàm minor indefensus: quia pro minore lata sententia valet, l. non ideò minus. C. de procur. Et tamẽ non pro monacho suo nomine agente. Ant. de Tre.

b *Pro mortuis reputantur.* Sicut ergò quo ad ius ciuile seruus pro mortuo habetur. l. quod attinet. ff. de reg. iur. ita & monachi pro mortuis mundo habentur iuribus hic per auctorem alleg. & in c. placuit. in 2. & c. sunt nonnulli. 16. q. 1. Vndè sicut lex appellat vocem serui funestam, in l. pe. C. qui accus. non poss. canonizata, in §. si quis. 3. q. vlti. ita canon appellat vocem monachi funestam, 2. q. 7. c. placuit. Et generaliter dicebat Innocent. in c. cùm olim. in 2. de priuile. quòd omnia iura loquentia in seruo procedunt etiam in monacho: quem refert & sequitur Bald. in l. seruus. C. commun. de succes. & monachum seruo æquiparant gloss. & Bar. in l. Pedius. §. 1. ff. de arbi. & glo. & Alex. in l. cùm hæredes. §. fi. ff. de acq. pos. & Bar. in l. 1. in prin. & §. fructuarius, & l. si liber homo. & l. si seruus testamento. & l. quod seruus. & l. si commu nis seruus ita, ff. de stipulat. seru. Bald. in l. interpositas. C. de transact. dicens per illum tex. quòd † sicut dominus non obligatur ad obseruationem promissorum seruo, ita nec abbas monacho: quia inter eos non cadit obligatio. & sequitur Alex. in addi. ad Bar. in d. l. 1. in prin. Vnde videmus quòd licèt filiusfam. acquirat sibi pleno iure castrensia, & quasi, ac aduentitia, quóad proprietatem, l. 2. & 3. ff. ad Macedon. & l. 1. C. de bon. maternis. & l. cùm oportet. in princip. C. de bonis quæ liberis. Monachus tamen omnia indifferenter acquirit monaderio, c. 2. & c. cùm ad monasterium. de stat. monach. & c. 2. de testa. instar serui, l. placet. ff. de acq. her. & l. seruus vetante, ff. de verb. oblig. 134

Caue tamen quia licèt supradictum fuerit monachum seruo æquiparari, attamen monachus † retinet ius suitatis, l. Deo nobis. hic alleg. vndè potiùs filiofamilias videretur cõparandus, quàm seruo, vt etiam æquiparat glo. in l. ex pœnalibus. ff. de regul. iur. gloss. in l. si longius. §. 1. gloss. fina. 135

ff. de

ff. de iudi. vnde videmus, quòd sicut filiofam. instituto repudiante adit pater, & præfertur substituto, gloss. in l. fin. in prin. in versi. recusante. & ibi Iacob. Butrig. Ray. Cy. Bart. & Bald. C. de bonis quæ liberis. ex quodam iure accrescendi, vt ibi per eos. & Bartol. Imol. Francis. Aretin. & Iason. in l. 1. in princip. in 3. quæstion. 4. quæst. princip. ff de vulg. & pupil. Bartol. Bald. Raph. Fulg. & Iason in l. cùm proponas. C. de hæredi. instituend. & istam fatetur esse communem Paul. ibi subdens ab ista in consulendo & iudicando, non esse recedendum. & idem Paulus in d. l. final. in princ. & Alexand. in d. l. 1. in prin. in puncto iuris tenentes contrarium, prout
136 & multi moderni, ibi relati, tenuerunt: ita † & monacho instituto adire recusante, poterit Abbas adire instar patris, próut voluit Arch. c. 1. decimasexta quæstione. 1. quē refert & sequitur Bar. in d. l. 1. in prin. in quæst. præalleg. & idem ibi tenent Imol. Alexan. & Ias. Cyn. & Bald. in d. l. Deo nobis. Io. Andr. & communiter Canonistæ in c. in præsentia. de probationib. & ista est verissima, secundum Ias. in d. l. 1. licèt multi contrarium tenuerint, vt ibi per eum. Et tamen secùs in domino & seruo, vt in d. l. cùm proponas. Item secundò
137 † videmus, quòd sicut filiusfamilias acquirit possessionem patri, etiamsi fuerit ab alio possessus operante patria potestate, l. quicquid. ff. de acquirend. possess. ita monachus fugitiuus etiam ab alio apprehensus acquirit possessionem monasterio, secundum Barto. Ang. Imol. Pau. de Castro. Roma. Alexan. & Ias. in l. 1. §. per seruum qui. ff. de acquirend. poss. bonus tex. in c. abbates. 16. quæst. 2. Quod non est in seruo, in quo distinguitur, an fuerit ab alio possessus, vel non. vt in d. §. per seruum. Item tertiò, sicut filius non potest vendi, ita nec monachus. Sed in seruo secus: & sicut pater tenetur alere filium, ita monasterium monachum ipsum.

Non tamē dominus seruum: quia pro derelicto eum habere potest, ita Bar. in d. l. 1. in princi. ff. de vulga. pro quo faciunt not. in c. vno. gloss. penultim. de infan. & lang. expo. & in c. sicut nobis. de reg. & tran. ad reli. Item monachus potest esse testis, & plus ei creditur quàm alteri. §. cogitandum. & ibi gloss. in ver. testes. in Authen. de monach. collation. 1. Etiam in testamento, Bal. in Auth. ingressi. col. 1. C. de sac. sanc. ecle. quod non est in seruo. l. serui. ff. de test. Vnde Bal. notabiliter in l. 1. col. 12. ver. quóad decimum. C. qui admit. ad bon. possess.

seſſ.poſ.inquit, ꝙ monach⁹ ęquiparatur filio, vel ſeruo, prò ut fauorabilius eſt monaſterio. quod ſimpliciter ſequitur Rom.in l.ſi is qui hæres.§.neque filius.ff.de acqu. hæred. & Alex.in d.§.per ſeruum.& in addi.ad Bald in d.l.1. Et alibi idem Bald.in l.filius.C.de pact.dicebat, quòd iura loquentia de ſeruo procedunt in monacho, quatenus poſſunt ei adaptari. & idem de filiofamil.ſecundum eum. Bar. verò in ſępè alleg.l.1.in prin.ff.de vulg.dicebat, quòd ſubiectio monachalis eſt magis ſubiectio filialis, quā ſeruilis.ad pręmiſſa vide etiam conſil.Frede.de Senis.35. incip. quidam monachus monaſterij.

a *Si non eſt abbas.* Etenim propter prælati abſentiam aliquid permittitur, quòd aliàs non permitteretur, text.in c.cùm nullus.verſicu.epiſcopo autem in remotis agente.de tempo.ord.lib.6. Et quòd † data abſentia ſuperioris monachus poſſit agere, vbi periculum eſſet in mora, tenent gloſſ. & ſcriben.ſignanter Ant.de Bu.Pa.& Feli.in c. cùm dilecta. glo.fi.de reſcriptis. & idem dicunt ibi Car.& Imo.ſi vacaret monaſterium, pro quibus adducit Felin. ibi text. in c.vno. ne ſede vacante in 6. vide quod in propoſito de epiſcopi abſentia refert ſe conſuluiſſe Ia.in l.cùm filiusfa.col.2.ff.ſi cer. pet.poſt Arch.& alios.Ant.de Trem. 138

d *Sint ſpoliati.* Quo caſu agent nomine monaſterij, & non ſuo, ſecundum Spec.& Ioan.And.poſt Dama.in tit. de actore.verſicu.ſed quid ſi ſpoliatus.quia etiam veſtis, quam portat, non eſt ſua: nec cucullā nec veſtem ipſam poſſidet, quod etiam voluit gl.in c.non dicatis.12.q.1 & ita intelligit deciſ. Rotę.6.in tit.de reſt.ſpol.in antiquis Fel.in d.c.cum dilecta. col.23.verſ.monachus.

e *Hoſpitalium rectores.* Et generaliter aliquam adminiſtrationem alicuius obedientiæ habentes, qui in iudicio ſine licentia ſuperioris eſſe poſſunt.c.cùm de deputati.de iudi. Pa. & omnes in c.cum dilecta. de reſcrip.obedientiæ dixi, quia ſecùs ſi alicuius villæ vel poſſeſſionis.Innoc.in c.edoceri. de reſcrip.Fel.in d.c.cum dilecta.col.24. quę vide.Ant.de Tre.

f *Et propria* Ideò dicit Spec.in titul.de act.ver.ſed quid ſi ſpoliatus.vſus verbo, proprium habent. ſed cautius dixiſſet, peculium, ſecundum Io.And.ib.in addi: prout etiā dicit tex. in c.monachi.de ſta.mo.Non enim poſſunt habere proprium verè, ſed ſolùm adminiſtrationē de ꝑmiſſu abbatis.c.2.

de ſta.

de sta. mon. sicut seruus conniuentibus oculis domini, l. 4. in prin. ff. mand. Bartol. in Authen. ingressi. colum. 2. versicul. quæro vlterius. C. de sacrosanct. eccl. & idem Bald. in l. vna. C. de his qui pœ. no. colum. 7. versicul. septimò quæritur. dicens monachum habere proprium ad vsum non proprium propriè. Et sic ex præmissis habes regulam de monachis, quòd non possunt esse in iudicio sine licentia abbatis, & duas fallentias, videlicet quando esset prælatus, & quando esset spoliatus, & non adesset superior vel syndicus. Tu ter-
139 tiò adde, quòd si †monachus esset in studio de licentia abbatis, posset contrahere, & pro contractu gratia studij inito agere, & conueniri, & pro iniuria illata accusare, ita glos. in c. non dicatis. 12. quæst. 1. glo. in l. si longius. §. 1. glo. fi. & ibi Bar. & Bal. ff. de iudi. & glo. in c. cùm pastoralis. gl. 1. 2. q. 7. & gloss. in c. ex parte. de accus. Archi. Io. And. & Dom. de sanct. Gemi. in c. 2. ne cle. vel mona. lib. 6. & Spe. in d. titul. de acto. versi. cæterùm. & ibi Io. And. secùs si sine licentia esset in studio: quia tunc esset excommunicatus, per d. c. 2. idem volunt Dd. in d. c. cum dilecta: & ibi vide Fel. quid de expẽsis excessiuis, & de expensis doctoratus, & de fideiussione, post do. vbi suprà.

Quartò fallit, si peteret se restitui ad claustrum, vnde se diceret iniustè eiectum, & petere alimenta, Ant. de But. Imo. Pa. & Fely. in d. c. cum dilecta. vbi Fely n. limitat, quando peteret alimenta pro tempore præsenti, & quando ab abbate, aliàs, vbi per eum.

Quintò, si ageret contra abbatem, qui dedisset eum in obsidem, vt eum liberaret ab obsidione, vt voluit Baldus, in c. ex rescripto: ad fin. de iureiur. sicut secundum eum potest filius contra patrem agere, vt eum redimat, quãdo ob famem eum vendidit, & rediijt ad pinguiorẽ fortunam: quod est no. ad materiam, l. 2. C. de pa. qui pro fili. dist. secundum Fel. in d. c. cum dilecta.

Sextò fallit, vbi ageret pro abbate incarcerato, Fel. vbi sup. post Rot. decis. 10. de iudi. in no.

Septimò potest esse in iudicio sine licentia superioris in causa suæ electionis, Inno. & alij in sępè alleg. c. cùm dilecta, p i. sum text. Archi. in d. c. cùm pastoris. intellige, quando esset electus prælatus sui monasterij, secùs si alterius, c. si religiosus: de elect. in 6. Imol. & Fely. in d. c. cũ dilecta: & habebit

bit expensas à monasterio, ad quod fuit electus, vt ibi per eundem Felyn.

Octauò & vltimò fallit in criminalibus, quando accusaret abbatem, c. ex parte. de accus. non enim habet necesse ab eo petere licentiam, secundum Imol. in c. cum. P. Manconella. eod. tit. Anto. de But. & Pa. in d. c. ex parte. licèt contrariũ teneat Archid. in d. c. pastoralis. & Io. An. in addit. ad Specu. in tit. de inquisi. §. fi. in prin. additio 2. post Rofred. in titul. de noua. versicul. sed illud aliàs, sed quoniam. & Fely. in d. c. ex parte. dicens rationabile, quòd petat veniam & licentiam, & eo casu vtriq; & abbati & monacho prouidebit monasterium de expensis, d. c. ex parte. iuncta gl. quam ibi not. Pa. & Fel. Ant. de Tre.

g *Antequam soluat* Rationes vide per Bal. & Saly. post antiquos. in l. si pro ea. C. manda. Si ergò soluit, aget actione mandati, dato, quòd per iudicem non soluerit, sed sponte, l. idemq;. §. fideiussores. ff. manda. potest enim bonam fidem agnoscere exemplo tutoris, l. quoties. §. sicut. ff. de administ. tut. & ratio est, quia eo ipso, quod mandatur alicui quòd fideiubeat, videtur mandatum in consequentiam, quòd soluat, per tex. no. in l. indebitam. hic allegat.

Aduerte tamen, quòd licèt possit soluere fideiussor ex vi taciti, non tamen intelligitur habere mandatum, vt cogatur soluere inuitus, ita quod incurrat pœnam non soluendo, per l. 1. C. de dolo. Pet. Cy. Bal. & Salic. in d. l. si pro ea. Bart. in l. si quis mandato. ff. de nego. gestis. Fulgo. & Ias. in d. l. indebitam.

Aduerte etiam, quòd † est reperire casus in quibus fideiussor non agit. Primus, si iniustè condemnatus non appellauit, d. l. si pro ea. in fi. Secundus in casu mirabili & singulari. l. tribus. ff. de vsufru. ea. re. quæ vsu. consu. vbi Bal. dicit illum textum non esse alibi. & in d. l. indebitam. dicit illum casum esse mirabilem, videlicet. vbi testator iubet hæredem fideiubere, per sequelam ei videtur mãdatum, quòd soluat: & si soluit, non repetit: quia ex necessitate fideiussit. & in d. l. tribus. Idem Bal. refert quendam in priuato examine interrogatum contra casum l. respondisse. 140

Quod tamen limitat Bal. in l. vna. §. ne autẽ. col. 3. vers. 2. quæro. C. de caduc. tollend. vbi fideiussio afferret modicum

præiu-

præiudicium, &c. de quo etiam per Ias. in d.l. indebitam. & in l. quod dictum. ff. de pactis.

h *Indebitam*. Adde tex. solennem secundum Bal. ibi, in l. si pro ea. C. manda. sup. allegata. vbi etiam ponuntur casus sequentes, in vers. nisi in certis. & tex. in c. fi. de fide. vbi glo. & scriben. Ant. de Trem.

i *Delegauit debitorem*. Dato, quòd ille debitor nõ soluerit, nec soluendo actio sibi abest ex sola delegatione, vnde pecunia sibi abesse videtur, l. inter causas. §. abesse. ff. manda.

Sed quotidianum est dubium, & in iudicijs versatile, vtrùm
141 sola † confessio creditoris, confitentis in instrumento se habuisse & recepisse debitum à fideiussore, sufficiat fideiussori ad repetendum à principali debitore, dato, quòd non appareat de vera solutione, Bart. sub dubio fortè per gloss. ibi in l. duobus. §. 1. ff. de iureiuran. tenet, quòd non, nisi doceat de numeratione: quasi ficta solutio non sufficiat, dicens menti tenendum: & idem tenet ibi Raph. Fulgo. in vna lectura. Sed contrarium consuluit idem Bart. in consil. incipien. Titius promisit Sempronio, quod est 160. & contrarium pariter tenent Sali. Paul. de Castro, Lud. Roma. Alex. & Ias. contra Bartol. ibi in d.l. duobus. & dicit ibi Paulus se Florentiæ consuluisse: & idem dicit in l. qui debitorem. hic allegata. vbi etiam per illum textum: tenet contra Bartol. & similiter Alexand. in d.l. duobus. dicit se bis consuluisse. & Iason ibi dicit hanc esse communem contra Bartol. quod sufficiat confessio. ad quod facit l. pecuniæ. & quod ibi Bald. C. de solutionib. vbi inquit Bald. quod per confessionem probatur
142 vera numeratio, subiungens, quod mulier † habens instrumentum confessionis dotis habebit omnia priuilegia dotis, ac si verè fuisset dos numerata, & Bar. in l. assiduis. in penult. quæst. C. qui po. in pigno. habe. volebat contra glo. ibi, quòd dos confessata habet priuilegium illius. l. sicut verè numerata, si opponi non possit exceptio dotis nõ numeratæ: vt quia renunciatum cum iuramento vel lapsa tempora. pro quo glos. not. in l. 1. gl. final. C. de do. caus. non nume. quam dicit not. Alexan. in addit. ad Bart. in d.l. assiduis. & ibi eundem vide de veritate illius, dicti, & per Ang. Imo. Moder. in l. 1. ff. solut. matrim. Ant. de Tre.

k *Creditori*. Quia l. si ei. quę hic alleg. loquitur de fideiussore condemnato. addc tex. in l. si ei cui. §. fin. ff. de euiction.

& tex.

& text. in l. si debitori. in 2. ff. de fideiuss. vult ergò dom. Huber. quod successio † habet vim solutionis: sed quia contrarium cantat expresse tex. in l. heres à debitore. §. fina. eod. tit. 143
videlicet de fideiuss. ff. Ideò pro concordia dic, quòd successio habet vim solutionis ad hoc, vt fideiussor damnum euitet, non vt lucrum siue commodum captet in præiudicium debitoris, consequendo actionem bonæ fidei, putà mandati pro actione stricti iuris, secundum Bartol. Imo. & Raph. Cu. in d. §. fin. & ibi etiam Pau. & Bart. in d. l. si debitori. vbi etiam Pau. de Castr. & in l. Vranius. eod. tit. scilicet de fideiusso. & Bart. in l. si socer socer. in prin. ff. solut. matrim. & in l. Stichum. §. aditio. ff. de solutio. & in l. si is qui pro emptore. col. 23. versicul. sexto principaliter quæritur. ff. de vsucap. & ibidem vide Ias. col. 89. versic. circa hoc. vbi impugnat intellectum Bart. ad d. §. final. per text. singularem. in l. Aurelius. §. final. ff. de libe. leg. vbi non est considerabile tale lucrum, quod pro actione stricti iuris detur bonæ fidei actio. quem ad hoc facit singularē Imo. in l. si creditori. de leg. 1. vbi Ias. dicit esse similem ibi. de quo vide latius eundem Ias. in d. l. si is, qui pro emptore.

l *Nisi in certis casibus* His tamen casibus quando non soluit, non agit ad pecuniam, sed vt liberetur, gl. Bart. & Bal. in l. si quis mādato. ff. de neg. gest. dicentes notandum pro conceptione libelli. & idem Bal. in l. Lucius. in prima. ff. manda. hic alleg. glo. & Cano. in c. fi. de fideiuss.

m *Diu stetit.* Diu est intelligendum arbitrio iudicis, secundum gloss. & Bal. in vtraq; lectura. in l. Lucius. hic allegat & glo. & Dd. in c. fi. de fideiuss. & istam dicit communem Ang. Are. Inst. de fideius. §. pe.

Aduerte tamen, quòd antequàm dicatur in obligatione stetisse, oportet obligationem commissam fuisse: quia antè non potest dici in solutione cessatum, putà si fideiussor † datus fuerit de euictone, qui ante rem euictam, etiamsi per longum tempus steterit, agere nō poterit, vt liberetur: quia adhuc obligatus non est, ita Iaco. de Are. Bart. Bald. Pau. Castr. Ludo. Rom. & Alexand. in l. facere. per illum tex. ff. sol. mat. Cyn. & Bald. in d. l. Lucius. Ias. de Aret. Cyn. Bald. & Paul. in d. l. si pro ea. 144

n *Si negetur cohæres.* Ista exceptio dicitur exceptio ordinis vel præposterationis: quia ordo est, quòd non possessor

prius agat petitione hæreditatis, & posteà diuisorio, id est, famil. herciscund. l. non possumus. ff. si pars hæredita. peta. si ergò non possideat, & legetur, hæres agere fa. her. non poterit, per d. l. 1. vbi est tex. singul. secundum Bal. ibi. Et idem si negaretur condominus: quia prius debebit agere rei vendicatione, d. l. fundi. & volunt glos. & scriben. in d. l. 1. & in l. si mancipiũ. §. si cõmuni. ff. de euict. Intellige, dummodò talis
145 † exceptio opponatur ante litem contestatam: quia illius omissio non vitiaret processum, gloss. mirabilis & menti tenenda, & ibi Bar. & Bal. in d. l. mancipium. §. si communi. & gl. no. & signanda secundũ Bar. Bal. & Pau. ibi, in l. 2. C. com.
146 diui. & eam ibi sequũtur post Guil. de Cug. Peruersio † enim ordinis de vno iudicio ad aliud non vitiat processum, tex. cũ gl. in 3. lec. in l. 1. C. de ap. licèt ordinis puersio de vno iudicio ad idẽ reddat ipsum nullũ, l. prolatã. C. de sen. & inter. omniũ iudicum. not. in summa. 2. q. 1. & ibi Archid. & Domi.

Non tamen intelligas, quòd sufficiat agenti fam. her. vel communi diui. sola possessio: quia immò habet necesse probare dominium, si velit obtinere, per tex. in d. l. 1. & ibi Bar. & Bal. notant, improbus enim possessor non potest agere diuisorio, l. communi diuidun. §. inter prædones. ff. communi. diui. Sed si nõ possideret, exceptione præpósterationis repelleretur, si cohæres, vel condominus negaretur, vt dicit hic author. Ant. de Trem.

147 o *Ante finitam tutelam.* Idem dicas † in adulto volente agere contra curatorem, per l. aduersus, & l. rationes. C. de administ. tutor. Secùs tamen in curatore furiosi vel prodigi, contra quem statim nondum finita cura agi potest, per text. in d. l. nisi finita. & est ratio secundum gloss. ibi, quia nescimus quando finietur cura prodigi vel furiosi: & sic nec quã diu necesse erit expectare. Sed in pupillo est certũ & in adulto. quam rationem gl. Bar. ibi valdè commendant. Et Bald. ibi inducit ad quæstionem syndicatus contra officiales perpetuos. & eam sequuntur Cyn. & Sali. in d. l. aduersus. Intellige tamẽ, quod suprà dictum est, vbi peteretur ratio vniuersalis administrationis contra tutorem, vel curatorem. Sed an alia actio intentari possit contra eos, vide plenam distinct. per Cyn. & Sali. post gloss. ibi in d. l. aduersus. Ant. de Tremolis.

p *L. si rem alienam.* Adde tex. in l. soluitur. §. fi. & l. sequ. ff.

quib.

quib. mod. pig. vel hypot. sol. & in l. quæ fundum. ff. de iure do. & aduerte ad id, ex quo de oblatione dicit: quia etiam † 148
si pendente lite super pignoratitia actione, debitor offerat in iudicio pecuniam creditori, obtinebit debitor ex iure superuenienti ex causa de præterito, per text. in d. l. si rem. §. fi. facit tex. singularis secundũ Ange & Imol. & mirabilis secundum Pau. ibi in l. si Titius. ff. de verb. obl. Secùs si ex causa de futuro ius superueniret, l. non potest. ff. de iud. & vtrobique Bar. & Bal. & alij in d. l. si Titius. & no. in c. Abbate. de re iud. lib. 6. Nec requiro hoc casu consignationem & depositionẽ, sed ad consequendam actionem pignoratitiam, prius mihi nõ competentem, sufficiet etiã post litem contest. sola oblatio in iudicio, per tex. no. in d. §. fi. Sed † ad liberationem cõ- 149
sequendam non sufficeret post litem contest. etiam in iudicio sola oblatio sine consignatione & depositione, l. acceptã. C. de vsu. per quem tex. ita voluit Bar. in d. l. si debitor offert. ff. de solu. & Bal. in d. l. acceptã. col. 3. & Raph. Cu. Alexan. & Ias. in l. interdum §. fi. ff. de verb. obl. vbi Bartol. voluit contrarium, & malè.

Extra iudicium verò requireretur cõsignatio & depositio etiam ad actionẽ consequendã, vt sentit Bar. in l. 3. ff. de cõdi. insti. & Pau. in l. Iulianus. §. offerri. in fi. ff. de act. emp.

q *Tacitam conditionem.* Ista enim tacita conditio ita impedit natiuitatem obligationis & actionis, sicut expressa, glo. est singul. in l, item quia. §. 1. in versicul. malè. ad fi. ff. de pac. quam Albe. de Rosa ibi dicit non reperiri alibi: & eam fecit singularem Nico. de Neapol. in l. planè. in princip. de lega. 1. & Bald. in c. significasti. de elect. & eam dicunt reputari singularem Imo. & Alexand. ibidem. sed illi est similis, in l. 2. §. final. in versic. post nuptias. ff. si cer. pet. quam ibi in specie notant Ang. Ludo Ro. & Ias. dicens doctores præal. errare faciendo illam glos. singul. cùm habeat consociam: sed tu adde aliam incognitam clarè hoc volentem, in l. in omnib9 obligationibus: in sua distinctione. ff. de regul. iur. Et adde, quòd licèt gloss. in d. l. item quia. sequantur ibi Alber. Barto. Bald. Ange. Paul. Alexand. & Ias. attamen contrarium tenet gloss. in l. 3. C. de arbi. & gloss. in l. ita demum. per illum text. ff. eod. Sed ille tex. nihil facit: quia ibi inerat tacita conditio executioni, id est, concernebat accidẽtalia & extrinseca, quo casu non impedit natiuitatem obligationis. Sed quãdo inest

ipsi obligationi, & concernit substantialiā, sine quibus obligatio esse non potest, tunc impedit natiuitatem, secundum præalleg. Dd. & etiam glo. illas vltimo loco alleg. reprehendunt vtrobiq; scribentes. Ant. de Tre.

r *Nominis ferendi.* Aduerte quia tex. in §. si verò. in fin. hic
150 alleg. vult totum contrarium. quòd etiam † si nomen sit honestū, q̄ tamen talis conditio nominis honesti ferēdi est difficilis, cùm non sit transitoria, & ideò remittitur, próut illum text. intelligunt Dy. Iaco. de Aret. Bartol. Ang. & Paul. ibi. Et ideò ne erres, aduerte, quòd ille tex. loquitur in conditione apposita hæredi grauato onere fideicommissi: quā conditionem ad vtilitatem fideicommissarij implere non tenetur, si nolit, quod est notan. secundū Bar. ibi. Non autem loquitur de cōditione apposita fideicommissario, próut dicit hic do. Hub. illo enim casu benè est verū, quòd si esset honestum nomen, non remitteretur sibi conditio ad sui vtilitatem: quia licèt sit difficilis & non transitoria, tamen difficultas non excusaret, l. continuus. §. illud. ff. de verb. obli. secundum scriben. præfatos. Ant. de Trem.

s *L. final. in fin.* Illa lex. secundum verum intellectum Ludouici Roma. Salic. & Ias. quem etiam Alexand. non impu-
151 gnat, vult totum contrarium, quòd immò † secundus in gradu potest agnoscere bonorum possessionem infra tempora primi: & primo postmodum excluso temporis lapsu, vel repudiante, illa agnitio habebit suam efficaciam, ac si debito tempore esset facta: benè fateor, quòd primo volente agnoscere, & se opponente secundo, secundus repelleretur, per alia iura hic allegata. Ant. de Trem.

t *Hæredes venditorum.* Adde tu. quòd etiam cōtra fideiuss. venditoris poterit eadē exceptio opponi per text. not. secundum Bart. ibi, in l. exceptione. C. de euict. videtur enim consentire alienationi fideiubendo. secundū glo. not. & Bal. ibi, hæres tamen fideiussoris non potest repelli hac exceptione, per tex. sing. secundum Bart. ibi, & qui non est alibi, secundū
152 Bal. ibi in l. fi. C. eo. tit. licèt enim, quem † de euictione etiam iure hæreditario tenet actio, eundem agentem repellat exceptio, per iura hic alleg. & per l. sine possess. C. de euict. hoc verum est nomine hæreditario principali, secùs accessorio, per d. l. fi. & Bal. ibi. Item fauore libertatis, quem euictione tenet actio eundē agentem non repellit exceptio. l. si tibi. C. eo. tit.

Et ne-

Et nedum competit emptori exceptio, verùm etiam de euictione actio. l. venditrici. hic alleg. & ibi gloss. & scriben. & in d. l. vendicantem. & nedum venditore hæredibus vel fideiussore euincentibus, sed etiam quocunque euincente in totum vel in parte, l. super empti. & per totum. C. de euict. Etiamsi non fuisset promissa per venditorem †euictio: quia 155
venit ex natura contractus, text. est in l. non dubitatur. vbi Bartol. dicit esse multum bonum casum. C. eo. Nisi scienter emerit rem alienam. text. est nota. secundum Bald. ibi in l. si fundum. C. eo. vel nisi fuerit actum in contrarium, quòd vẽditor non teneatur de euictione: quo casu adhuc tenetur ad pretium, text. est singularis, in l. emptorem. §. qui autem. ff. de action. empt. quem bis dicit singularem Ias. in d. l. stipulatio ista habere lice. in prin. col. 5. ff. de verb. oblig. quod restringe nisi expressè esset actum in contrarium, videlicèt quòd etiam ad pretium non teneretur, gl. est singul. secundũ Fulg. ibi in d. §. qui autem. in vers. si quis. quam etiã dicit no. & menti tenendã, Bal. in l. 1. col. fi. C. de peri. & com rei ven. subdens, & erit secunda restrictio, nisi venditor dixisset se nolle teneri de euictione, nisi ex certa causa expressa: quia eo casu non peteret pretium, per tex. & gloss. in l. qui libertatis. in prin. ff. de euict. quod dicit tenendum menti. Et ad hoc illum tex. not. Barto. ibi. & simpliciter sequitur Ias. vbi sup. Tu verò adde, quòd illum textum dicit singularem Ludo. Roma. in singula. 384. incip. Si vendo rem ad hoc quòd venditor specificè dicens se nolle teneri de euictione, si res euincatur à Sempronio, non tenetur ad pretij restitutionem, & sic text. in d. §. qui autem procedit, vbi in genere dicit nolle teneri. Tertiò restringe, nisi inter diuidentes conueniret, q alter alteri de euictione non teneatur: quia etiam tunc non deberetur pretium, gloss. est singularis secundum Bart. ibi in l. si familiæ. C. famil. hercis. & Alexand. in d. §. qui autem. in addit. ad Bartol. vt idem dicit eadem ratione, de qua per d. gl. in duobus mutuo siue ad inuicẽ aliquas res sibi vendentibus, & se non teneri de euictione paciscentibus: & illã gloss, dicit etiam singularem Ias. in d. l. stipulatio ista. Ista tamen actio non competit emptori, nisi re euicta per sententiam, l. vtiq;. ff. de rei ven. de quo dices inf. eo. tit. ver. eodem modo. Ant. de Tre.

V *Contra proprium factum.* De isto brocardo habes plenam

distinctionem per Bar. & Bal. in l. post mortem. hic alleg. & per Ioan. Cal. hic in c. si quis presbyterorum. de reb. eccl. non alie. & pleniorem per Pa. in c. nosti. super gl. fi. de elect. dicēs istam materiam discurrere per multos & infinitos casus, & ob id non posse distingui sub certa regula, sed secundum varietatem factorum aliquando licet venire contra factū proprium, aliquādo non. Vnde attingendo vtiliora, dic primò,
154 quòd vbicunq; † actus gestus pendet à mera vnius volūtate, quis potest venire contra factum proprium, Bar. in l. cū precario. ff. de preca. etiamsi factum esset iuratum, licèt deieret, vt patet in eo, qui fecit testamentum, & iurauit non reuocare: quia non obstante iuramento licebit reuocare. gl. in c. vltima voluntas. 13. quæst. 2. quam sequitur Bart. in l. si quis. in prin, testamenti. col. fin. vers. quod si testari. de lega. 3. & illā sequitur & dicit ordi. Bal. in rep. l. 1. colum. fi. C. de sacrosan. ecclesi. & Panorm. dicens eam notabilem in consi. 41. incip. & Oldra consil. 227. incip. in consil. 140. incip. Et idem quod illā gloss. tenent Ioan. And. in addi. ad Specul. in titul. de insti. edi. §. compendiose. versi. quid si quis ignorauit. & Bald. ibi colum. 6. versi. an testamentum possit fieri reuocabile: licèt Specul. in d. vers. quid si quis. tenuerit contrarium. & idē quod illa gloss. conclusit Io. And in disputatione quam ponit in c. quod semel. de regul. iur. lib. 6. in Mercu. Et idem tenet Bald. in Authen. sacramenta puberum. colum. final. C. si aduer. vend. & in Authen. Hoc inter liberos. C. de testam. & Bartol. in l. cum duobus. §. idem respondit societatem. ff. pro soc. & in c. vno. §. Sacramenta. colum penultim. in prin. versicul. quæritur quid si faciens. de pa. iura. fir. in vsi. feud. quia nulla cadit obligatio inter testatorem & hæredem, quę possit iuramento firmari, secundum eum tenent Imo. & Cano. in c. cùm contingat. de iureiu. Plus voluit Bart. in d. §. idē respondit. & in d. l. si quis. in prin. quod talis nō est periurus: quia iuramentum non tenuit tanquā contra bonos mores. Sed contrarium communiter tenetur per prædictos. & tenet Imo. in d. c. cùm contingat. col.

Secundò, hoc patet in constituente procuratorem, quem iurauit non reuocare: quia non obstante iuramento potest, licèt sit periurus, glo. est singul. cum qua tenent ibi Domini. & Philip. Fran. in c. fi. de procu. in 6.

155 Tertiò patet, quia Abbas † potest contrauenire statuta, & illud

illud reuocare, licèt illud fecerit cum conuentu, nec poterũt monachi resistere: quia voluntas eorum pendet à voluntate Abbatis, c. si religiosus. de elect. libr. 6. Ita Panorm. in c. cùm ad monasterium. columm. 2. de statu monach. subdens post Ioan. Andr. in regu. non est obligatorium. in 6. Idem esset si iurasset illud statutum seruare: quia tenebit reuocatio. Et ex eo infert, quòd poterit Abbas quandocunque reuocare prioratum, vel administrationem concessam monacho ad vitam suam, non obstante iuramento: quia non potuit indicere sibi legem, &c.

Quartò patet ex eo quod voluit Archid. in §. sed illud. sub c. placuit. 13. q. 2. post Specula. in titul. de sepult. versicul. & nota, quòd ille, qui elegit sepulturam, & iurauit aliam nõ eligere, fortè de iuris rigore potest aliam non obstante iuramento eligere: intellige, nisi interuenisset pactio vel promissio in prima electione, per nota. in cap. 1. de sepulturis. in 6. & de hoc ibi vide per Ioannem Andr. & Domin.

Quintò patet ex eo, quod voluit Ant. de Butr. in c. tua nobis. de off. vic. quod non obstante iuramento per episcopum præstito de non reuocando vicarium, episcopus illum reuocare poterit, & similia multa allegari possent, quæ essent magis laboris quàm subtilitatis.

Secundò dic, quòd in actibus † non dependentibus à mera vnius voluntate, putà in contractibus initis. l. sicut. C. de acti. & obl. cum similibus, licitum est venire contra factum propriũ. Primò, quãdò sunt initi contra legis prohibitionẽ, & sic mero iure nulli, l. quemadmodum. C. de agri. & censi. lib. 11. l. 1. & ibi Bal. & Saly. C. de lib. cau. & c. si quis presbyterorum. de reb. eccles. non alien. & ibi gloss. in ver. alienator: quòd non obstante iuramento, poterit ipsam alienationem reuocare. & est gloss. not. in c. 1. in versicul. contractum. de in integr. restitu. libr. 6. volens iuramentum prælati adiectum in venditione rei ecclesiasticæ, in qua ecclesia est læsa, non impedire, quo minus ipse prælatus contraueniat, & petat in integrum restitutionem. quam gloss. notab. dicit Panorm. in c. cùm venissent. col. 3. de iusti. & illam sequitur ibi Domin. assignans differentiã inter minorem & ecclesiam, vt per eum. 156

Aduerte tamen, quòd ille, qui contraxit cum ecclesia con-

tra iuris prohibitionem, putà ſede vacante, ſi contractus tendat in fauorem eccleſiæ, non poterit allegare nullitatem ad retractationem contractus: immò ipſa eccleſia, de cuius fauore agitur, poterit approbare vel improbare ipſum contractum. Ita voluit ſingulariter gloſſ. in c. in verſicul. ſede vacante. extra. ne ſede vacan. & ibi Panorm. mandat illam gloſſ. ad hoc notari. & idem Panorm. in c. diuerſis fallacijs. de cleri. coniu. dicens illam gloſſ. ſingulariter hoc velle. & illam gloſſ. dicit ſingularem Alexand. in addi. ad Bart. in d. l. poſt mortem. Et pro ea eſt tex. in c. ſi qua de rebus. 12. quæſtione 2. Secundò, licitum eſt venire contra factum proprium in contractibus innominatis etiam ex parte illius, qui impleuit vbi ex parte illius tantũ interuenit implementum, in l. 1. ff. de re permu. in l. ſi pecuniam. in prin. ff. de condi. cauſa da. cau. non ſeq.

Hoc tamen reſtringe, primò, niſi actum, eſſet in contrari-
157 um, quòd non liceret pœnitere: quia † contra naturalia contractuum poſſunt partes paciſci per doctri. gl. in l. pacta conuenta. ff. de contrah. emp. & vend. tenent Alex. & Iaſ. in d. l. ſi pecuniam. poſt Rap. Cum. in l. ſi alienam. §. 1. de don. cauſ. mor. ff.

Secundò reſtringe de iure Canonico, ſecundum quod non admittitur pœnitentia in contractibus innominatis: quia eo iure ita naſcitur actio ex nudo & ſimplici pacto, ſicut ex ſtipulatione, c. 1. de pac. ita Bald. in rubr. C. de re. permut. & Alexand. de Imol. in d. l. ſi pecuniam, licèt Ludouicus Roman. & Iaſ. ibi teneant contrarium ex eo, quia non habemus de iure Canonico expreſſam deciſionem contra ius ciuile, c. 1. & 2. de no. op. nunci. & contrarium tenuit idẽ Bald.
158 in l. ſiue apud acta. col. 1. C. de tranſac. allegans glo. in c. cùm inter. R. ſeniorem. de renun. Tertiò reſtringe † in contractib. innominatis reſpectiuis quatuor, de quib⁹ in l. naturalis. de præſcrip. ver. ff. Secùs in non reſpectiuis, puta in ſimplici pacto nudo, quod eſt contractus innominatus, vt voluit gloſſ. ſing. in l. 1. in prin. gl. 1. in fi. ff. de act. oblig. quam dicit ſingularem Bal. in c. quintauallis. de iureiur. & eam ſequitur in l. lecta. col. 5. verſ. quæro an pactum. ff. ſi cer. pet. In his enim non habebit locum pœnitentia, per gloſſ. ſingularem, in l. ſi cùm fundum. in prin. ff. de pact. quam ad hoc dicit ſingularem in d. l. ſi pecuniam. columm. 2. vide ibi per eum.

Quartò

Quartò restringe, nisi contractus innominatus redigeretur in publicum instrumentum, tunc ex vi stipulationis, quam apponunt notarij de consuetudine, præcluderetur via pœnitentiæ, secundum Pau. & Ias. in d. l. si pecuniam. Paul. Alex. & Ias. in rub. ff. de verb. obligat.

Quintò non procedit in contractu innominato facto ad litem finiendam, putà renuncio liti si pro me vadas Romã: quia non erit locus pœnitentiæ, étiam re integra ab altera parte. ita Pau. de Castro in l. postquàm lit. paulò post princ. C. de pact. per l. fratris. C. de transact. quem sequitur Ias. in d. l. si pecuniam. colum. 3. Sextò non procedit † in contractu 159
permutationis inito super re venali: quia non est locus pœnitentiæ, etiam re integra ex altera parte, per text. singularẽ, & non alibi secundum Bar. & alios ibi in l. 1. C. de re. permu.

Septimò non procedit, vbi contractus innominatus esset celebratus ex interuallo post tempus dationis, putà dedi decem simpliciter: posteà conuenit inter nos, quòd pro illis ires pro me Romam: quia tunc non licebit penitere. quia propriè non est contractus innominatus, gloss. in d. l. si cùm fundum. & ibi Bar. Ange. & Paul. & illam ad hoc dixit singularem Paul. in d. l. si pecuniam. & ibi simpliciter transit Ias. Sed idem Ias. in d. l. si cùm fundum. dicit illam glos. hoc non dicere. Tu dic, quòd hoc vult glo. in l. rogasti. §. 1. in ver. placuerit. de præscrip. ver. Octauò restringe, vbi in contractu innominato esset interpositum iuramentum, gloss. singularis in d. l. si pecuniam. in princ. in ver. necesse habeas. quam dixerunt ad hoc singularem Bald. in c. quę in ecclesiarum. colum. 10. de consti. Imol. in l. 2. §. sed & si quis. col. fin. de dona. ff. intellige quando ab vtraque parte esset iuratum, vel ex parte dantis, quia etiam nullo iuramento præstito per recipientem ex parte eius non esset licita pœnitentia, vt not. in d. l. si pecuniam. in gloss. mag. vt per Ias. ibi.

Nonò non habet locum pœnitentia in cõtractibus innominatis fauore dotis tex. est singularis in l. si ego. c. 1. ff. de iure dot. quem dixit singularem. Bald. in c. vno ad fi. in tit. qui succes. te. feu. confir. in vsi. feu. & Ludo. Rom. in Auth. similiter in 11. speciali piæ causæ. C. ad l. Falc. & per illum text. tenet & simpliciter sequitur Ias. in d. l. si cùm fundũ. sed de intellectu. d. tex. & vtrùm habeat locum pœnitentia in contractibus innominatis fauore piæ causæ vide Ias. in l. 3. §. 1. ff. de

condi. cau. da. causa non sequ. Tertiò principaliter dic,
160 quòd † in contractibus nominatis licet venire cõtra factum proprium, quando quis habet causam contraueniendi ab aduersario, l. qui fidem. ff. de transact. Bald. in d. l. post mortem. Et idem in contractibus mandati, depositi, precarij, & societatis: in quibus licitum est venire contra factum proprium, reuocando mandatum re integra, repetendo depositum, & precarium quandocunque, & recedendo à societate, secundum Pa. in d. c. nosti. col. final. per iura per eum alleg. de quibus tamen dic vt per Barto. in d. l. sicut. & in hac materia, quando liceat venire contra factum proprium, habes etiam vnam gloss. magistram in d. c. diuersis fallacijs. quã ita appellat Alex. in addi. ad Bar. in d. l. sicut. Ant. de Tre.

x *Turpitudinem.* Adde text. in c. inter dilectos. de dona. & in c. cùm super quæstione. de concess. præbend. & vtrobique glo. & scriben. signanter Pa. in d. c. cùm super. vbi ponit distinctionem Barto. in l. iusiurandum quod ex conuentione. §. fina. ff. de iureiur. & ibi per Bald. & alios & per Salice. in l. transactione. hic alleg. & traditur per glos. & scribentes, maximè Felin. in c. lator. de re iudi. & per gloss. & Felin. ponentem 6. fallen. in c. tertio loco. in 4. colum. de præsumpt. & per Dd. in locis hic allegatis. per Do. Huber. & in l. si seruus plurium. §. 1. & ibi aliquid per Ias. licèt corruptè. de leg. 1.

Vnde pro quadam leui doctrina posita regula, quòd quis
161 non audiatur allegans turpitudinem suam limita † primò, nisi allegaret contra se ad sui præiudicium, putà delictum confitendo, l. inde Neratius. §. fin. & l. sequen. ff. ad l. Aquil. l. is cum quo. ff. de confess. & l. si confessus. ff. de cust. & exhi. re. & in l. qui seruum. ff. de inter. act. Et per d. l. inde Neratius. §. fin. dicebat Bartol. in l. vna. col. 2. C. de confess. quòd si ego confessus fui me occidisse Titium, quem tamẽ Seius occidit, quòd ego teneor ex cõfessione, dato, quòd constet Seiũ eum occidisse. & benè probatur. d. ll.

Intelligebat tamen Iac. de Are. in d. l. si is cum quo. quem refert & sequitur Io. And. in addi. ad Spec. tit. de confes. §. postremo ver. porrò. quòd preiudicat mihi, vt possim puniri ciuiliter, próut iura superius allegata loquuntur, non autem corporaliter, per l. 1. §. fi. ff. de quęst. & ita etiam volunt Ang. in d. l. si is cum quo. & Imol. in l. is qui reus. in 34. col. ff. de priua. delic. & Ias. in d. l. iusiurandum. §. fi. col. 7. Sed si anteq̃

consta-

constaret Titiũ occisum à Scio, ego ex confessione mea fuissem decapitatus, & postmodum constet Seium occidisse, debebit etiã Seius decapitari, per tex. no. in d. l. q. seruum. ꝑ quẽ tex. ita decidit Bal. in fi. vers. 3. l. 2. C. qui res iud. non no. dicẽs esse casum formalẽ in d. l. qui seruum. & tenẽt. Imo. & Ias. in locis praeal. Intellige etiam, ꝙ cõfessio, quòd occidi hominẽ, mihi praeiudicat, dũmodò constet de homine occiso, ita ꝙ reperiatur occisus, aliàs non praeiudicaret, Ang. Peru. in l. 1. & l. certũ. in prin. ff. de confess. cũ limitatione tamẽ, de qua ibi ꝑ eum, & ꝑ Ias. vbi suprà. et idem tenet Bal. in l. quoties. §. si q̃s nomen. ff. de haere. inst. & in c. at si clerici. in col. de iud. & in addi. ad Spe. praeal. ti. de cõfes. col. fi. ver. sed nunq̃d procedit. & vbique declarat, ꝙ sufficit cõstare de corpore occiso, licèt de nomine nõ constet, allegat gl. in c. libellorũ qui est. §. sub. c. ꝑ scripta. in verbo, Caio Seio. 2. q. 8. quã dicit ordina. in d. §. si quis nomẽ. & singularem in d. c. at si cleri. in prin. in 7. col. Intellige tamen, ꝙ auditur allegans turpitudinem suam ad suũ ꝑiudicium tantũ, non autem in praeiudiciũ tertij, per tex. in l. si quis in graui. §. si q̃s moriens. ff. ad Silan. per quẽ text. dicit ibi Bar. in specie, ꝙ confessio †assessoris in vltimo mor- 162
tis articulo, ꝙ tulit sententiam iniquã pecunia corruptus, nõ nocet ei pro quo est lata sententia: Nec cõfessio testis dicentis se falsum deposuisse. Et idem ꝑ illum tex. & per l. Seia mancipia. in prin. ff. ad Velle. voluit Bal. in l. generaliter. vlt. no. C. de nõ nu. nu. pe. & sequitur Alex. in addi. ad Barto. in d. §. si quis moriens. & Ias. vbi sup. & Pa. in c. sicut. in 3. no. per illum tex. de testi. & Bal. in Auth. si dicatur. col. 2. ver. sed quòd si testis. C. de testi. & Salic. in l. qui falsa. ff. eod. titu.

Benè facit, quod egregiè ait Bal. in tit. de pace Const. in ver. vasalli. quod non omnis moriens est Ioannes Euangelista, cuius verba dicit aurea Fran. de Cur. cons. 69. incipien. Christi nomine &c. circa primum. post princ. addens idem esse si recepisset sacrosanctissimum corpus Christi. & ista sit prima limitatio. Limita secundò principaliter, nisi fauore animae cuius fauore possum allegare turpitudinem meam, vt me à peccato exonerem, c. lator. de re iudic. & ibi gloss. & Pa. dicens istum casum multos sub se complecti. & gloss. Pa. in 3. not. & Felin. in 4. col. in d. c. tertio loco. vbi Felin. allegat multas concordantes gloss.

Tertiò, nisi fauore ecclesiae: & quartò, fauore libertatis,

vt

vt per gloss. in d.c, tertio loco. & per gloss. & Panorm. in d.c. inter dilectos. cum similibus. Quintò in casu l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiest. Sextò, in casu Auth. nouo iure. C. de pe. iud. qui ma. iud. secũdum Bart. in d. §. fi dicens in vtroque apparere rationem specialitatis. & idem reassumpsit Felin. in d.c. tertio loco. col. fin, vbi addit alium casum in c. si quis Papa. iuncta glossa magna ante medium, 79. distinct. qui erit septus. Octauò limita, nisi actus turpis, quem quis vult allegare, esset nullus, quia gestus contra legem: quia poterit dicere actum gestum lege resistente, non obstante sua turpitudine, per gloss. singularem. in l. à diuo Pio. in vers. actionem. ff. de ritu nuptiar. quam dicit singularem Bald. in l. 1. post medium in ver. sed hic quæro. C. plus val. quod agi. & eam sequitur, & dicit benè & signanter notandam in l. non dubium. col. 7. vers. nono oppo. C. de legi. & sequitur Ias. in d. §. fin. col. penult. & in d. l. transactione. Nonò fallit, quando turpitudo esset ab alio detecta: quia tunc poterit eam allegare, per tex. & ibi Petrus de Bel. perti. Bar. & omnes in d. l. iusiurandum. §. fin. Pa. in d.c. cùm super. Ludo. Roma. in l. si Stichus. col. 3. de verb. oblig. Felin. in d.c. tertio loco.

Decimò fallit, vbi allegaret turpitudinem suam, nõ principaliter fundando intentionem suam ex illa, sed excipiendo vel replicando, & suam intentionem coadiuuando, contra participem fraudis, certantem de lucro, vbi allegans certaret de damno, secundum Bar. in d. §. fi. colum. penul. quem sequitur Felin. latè in d.c. 3. loco. per iura per Bart. alleg. licèt Bartol. aliter loquatur in l. de tutela. C. de in integr. restit. mino. quem ibi melius locutum fuisse testatur Ias. in d. §. fina. col. penul. Vndecimò fallit in casu, de quo per gloss. singularem in l. 1. in princ. glo. 1. ff. de excep. rei vendi. qui vult iudi-
163 cem † succedẽtem ei, cõtra quem tulit sententiam iniquam, posse appellare ab ea, & appellationem prosequi, licèt videatur turpitudinem suam allegare, quam glo. sequitur Bald. in l. eos. in princip. col. 1. versi. extra quæro. C. de appell. & Bald. in l. si creditoribus. C. de ser. pig. da. manu. licèt vtrobique eã corruptè alleget, & eam dixit singularem Ias. in d. §. fin. col. pe. & idem Ias. dicit eam reputari singularem in d. l. transactione. sed habes aliam in §. item si contra patrem. 3. q. 7. Sed hoc ideo, quia non necessariò, nec directè allegat suam turpitudinem, cùm non deductum deducam &c. Et ideo Bald.

in d.l.eos. putat secùs esse in interlocutoria, in qua ex eisdem actis, Cle.appellanti.de appellatio. adde prędictis aliam glo. singularem secundum Rap. Cuma. ibi in l.Modestinus.ff. de except. vbi agenti ex nouo dominio non obstat excepti.rei iudicatæ, licèt succubuerit primò ex eo, quia non erat dominus. Vltimò limitabat Ioannes Andr. & Car.Flo. in d.c.inter dilectos. prout per Alexandrum latè in d.l.iusiurandum. §.fin.col.4. sed quia illa limitatio reprehenditur per Petrum de Anch.Imol. & Pa.in d.c.inter dilectos. & per Alexand. vbi supra, ideo non refero. Anto.de Tremo.

y *Innodatæ.* Id est de proximo liquidatæ, quod proximũ relinquitur arbitrio iudicis inspecta negotij qualitate, ita gl. in ver. indaginem. in d.l.fina.C. de compen. & ibi sequuntur Iac.de Are. Pet.de Bel. per Cyn. in 10. quæst. & Io. Fa. & Bald. in 2.oppo. & Salic.in 7. Et idem Bald.in l.ea quæ.eod.titul. & in Authen. & consequenter. col:2.C. de sent. & inter.omn. iudi. & in l.si ex falsis.col.2.ver.3.quæritur.C.de trans. Pet.de Bel. Ioan.Fa. & Ang.in §. in bonæ fidei. Instit.de actio. & ibi Io.Fa. dicit in 4.col. vers. sed quid vocas tu citò, quod ita tenent Citramontani. in d.l.fina. & Ange.ibi in 3.colum.dicit istud verius & tenendum. & ibi etiam Ias.in 18.col. & seq.fatetur istam esse communem. licèt contrariam teneat. Et dices speciale in fisco, in quo est tempus duorum mensium limitatum, per tex. in l.aufertur.§. qui compensationem.ff.de iur.fis.quem tex. & Ias.vbi suprà. reputat vnicum & singularem in iure. Antó.de Tremo.

z *Pecuniarijs quæstionibus.* Circa causas ciuiles primò aduerte, quòd tunc admittitur † compensatio, quando fit de quantitate ad quantitatem, etiam si quantitas deberetur vt species, putà centum, quæ sunt in tali archa: adhuc enim habebit locum compensatio, secũdum opinionem nostrorum Citramontanorum, in l. cùm fundus. §. seruum tuum imprudens.ff.si certum peta. quam ibi dicunt veram & sequuntur Bar.Paul.Salic.Alex. & Ias.dicens. in 6. colum. quòd ista est communis: licèt contrarium tenuerint gloss. & Bald.ibidem & gloss.in d.§.in bonæ fidei. & gloss.in d.l.fin. & in l. si creditor. §.primò.ff.de pecu. 164

Sed intellige primò, quandò hincinde debetur quantitas purè, secùs si ille, contra † quem opponitur, esset debitor alternatiuus quantitatis, vel speciei, & haberet electionem, per 165

text.

text.not.in l.si debeas.ff.de cõpen. vel nisi esset debitor quantitatis, haberet tamen facultatem se liberandi soluendo speciem, vt in condemnato pro noxa serui his enim casibus non haberet locum compensatio. ita Bart. in l. si seruus communis.§. idem dicendum.in fin.ff.de fur. Bartol. Bald. Ioan.de Pla.& Moder.in d.§.in bonæ fidei.

Secundò intellige, quando quantitates reciperent functionem in genere suo, id est, quãdo esset inter eas omnimoda similitudo; secùs si non essent eiusdem bonitatis, putà diuersitas in moneta ex contaminatione æris: quia non sunt eiusdem ligæ, iuxta not.in c.quanto. de iureiur.& per Barto. nota.in l.Paulus.ff.de solut. vel quia debet mihi decem cestis tritici de tali territorio, & vis compensare cum decem, quæ tibi debeo de alio non æquè bono: vel decem dolia vini de tali loco &c. tunc enim non erit locus compensationi: quia
166 † compensatio non potest habere locum, nisi vbi vera solutio. vt dicit Bald. in dicta l.fina.colum.fin. sed his casibus aliud pro alio solui non posset.l.2.§.1.ff. si cert.peta.ergo nec compensari ita Ioan.Fa. Angel. Aret. & Ias.in d.§.in bonæ fidei. Secundò principaliter admittitur compensatio de specie ad speciem, quando hinc inde debetur species in genere eodem, putà debes mihi bouem in genere, & ego tibi pariter bouem: quia cùm hinc inde debeatur mediocris, l.legato generaliter.de leg.1.recipiēt functionem in genere suo, id est, erunt paris æstimationis, & habebit locum compensatio. ista fuit sententia gloss.Dyn.Bald.Ray.de For.Ioan.de Plat. Ange.Aret.& Ias.in d.§.in bonæ fidei.gloss.in d.l.fina.glos. 1.ad fi.& gloss.in ver.compensentur. in l.qui non militabat. in princ.& ibi Bald.ff.de hæred.instit.aliàs non: quia in speciebus cadit affectio, vt dictis iuribus notatur. Tertiò admittitur compensatio de specie ad quãtitatem, quando species est deducta ad quantitatem, & sic quãtitas successit in locum speciei, putà à te erat mihi legata res aliena, dominus non vult illam vēdere, vel cariori pretio, debes mihi æstimationem, per l.si domus.§.qui confitetur.ff.de leg.1. & §. non solum.Instit.de leg.si enim ipsam æstimationem petam, poteris opponere compensationem de alia quantitate, argum. l.si conuenerit.in 2.in princi.ff.de pign.acti.tenet Ioan.Fab. Angel.Areti. & Ias.habens pro indubitato, in d.§.in bonæ fidei. aliàs de quantitate ad speciem vel econtrà non fit compensa-

pensatio, vt præallega. iuribus notatur. Item multos casus in quibus non habet locum compensatio, ponit gloss. in l. ob negotium. quam Bart. & Bald. ibi dicunt not. ff. de compen. Et casus, in quibus quis compensat quod alteri debetur vide. per gloss. magistram. in l. si quid. & ibi eam not. Bald. ff. de de compen. & aliam in l. eius. C. eodem. Et adde, quòd in casibus, quibus permissa est compensatio, † iuramentum de 167
soluendo tollit facultatem opponendi compensationem: quia in forma specifica & non per æquipollens est seruandum iuramentum, per text. not. & singularem secundũ Imo. & Felin. ibi in c. ad nostram. in primo. de iureiur. facit etiam text. in c. debitores. eod. titu. & alij multi text. ibi adducti per Felin. in col. fi. Facit etiam gl. singularis reputata in l. si pecuniam. in prin. in ver. necesse habeas. ff. de condi. causa dat. cau. non sequ. volens iuramentum præcisè compellere ad factum. cui est similis in l. in eadem causa. ff. ex quibus cau. ma. in integ. resti. & quod iuramentum impediat compensationem tenet Cano. in d. c. ad nostram. & ibi Feli. dicit istam sustentabiliorem & magis communem: licèt contrarium tenuerit per multa Bart. in l. amplius hoc petitum. col. fin. versicu. iuxta primum. ff. rem ra. ha. quem ibi sequuntur Angel. Raph. Cuma. & Paul. & Ioan. Fab. in d. §. in bonæ fidei. pro quibus faceret text. ille vnicus in l. Iulianus ait. ff. de condit. & demonstra. secundum Bald. in d. c. ad nostram. cui est similis in l. 3. ff. de sta. libe. Sed contra Bart. tenet etiam bono fundamento Matth. Matt. not. 54. incip. not. quod iuramentum. licèt in contrarium eum alleget Ias. in d. §. in bonæ fidei. col. fin. & male. Contra Bar. etiam tenet Fran. Arc. consil. 99. incip. longitudo & verborum prolixitas. colum. 2. ver. tertio etiam dici potest. vbi testatur communiorem opi. esse contra Bart. & Ias. in d. §. in bonæ fidei. colum fi. & in l. cum qui. §. si iurauero. in 1. colum. 2. ff. de iureiu. vbi dicit Bar. opi. communiter reprobari per d. c. ad nostram.

Vnum non omitto, quòd † in ciuilibus non fit compen- 168
satio ipso iure, nisi à parte opponatur, text. glo. Bar. & Bald. in d. l. si quid. gloss. Bart. Bald. & Salice. in l. si constat. C. eod. & gloss. Dyn. Ioan. Fa. Nic. de Nea. & Moder. in d. §. in bonæ fidei. ad quod text. in l. 2. in ver. si paratus est compensare. ff. de compen. & in l. siue autem. §. fi. ff. de neg. gest. Opposita tamen ab homine compensatione ipso iure sine ministerio

nisterio iudicis tollitur actio: vnde etiam extra iudicium fieri poterit, secundum Bartol. ita magistraliter loquentem. in d. l. si quid. quam legit cum l. verum. & ibi sequitur Baldus. In multis tamen casibus fit ipso iure compensatio etiã parte non opponente, qui notantur per gloss. magistram in d. l. si constat. & in d. l. si quid. & Bald. & Salic. addunt alios in d. l. si constat. inter quos est ille notabilior, quòd ad euitandam moram vel pœnam ex mora fit ipso iure compensatio absq; eo, quod opponatur ab ipso debitore, per d. l. si constat.

Vnde per illum textum dicebat Specu. in titu. de loca. &
169 cõduct. §. nunc aliqua. vers. 79. quod emphyteuta † creditor domini, in tanta summa, quanta est pensio trium annorum, non cadit à iure suo per cessationem solutionis: quia lex ipso iure compensat ad euitandam pœnam caducitatis. & idẽ vult ipse Specul. in tit. de ob. & solutio. §. nunc aliqua. versic. quid si sub pœna. Alberic. in l. cùm aliter. ff. de compen. Abbas anti. Imol. Anton. de Butr. & Panor. in col. fina. in c. bona fides. depo. vbi Imol. dicit multum menti tenendum, & Angelus in l. simul mora. ff. solut matrimo. & Fulgo. in d. l. si constat. Ioan. Fab. Ioan. de Platea, & Ias. in d. §. in bonæ fidei. & idem Ias. in l. 2. col. 20. vers. 19. C. de iure emph. post Al-
170 beric. ibi colum. 10. Circa causas † verò criminales, quia longior fui, breuiter dic, quòd compensatio habet locum circa idem, quóad ipsos inuicem delinquentes, id est, quóad pœnam eis applicandam, sed non quóad rem publicam, siue fisci vtilitatem, Barto. in l. viro atque vxore. ff. solut. matrimo. per l. 2. §. si publico. ff. ad legem Iuliam de adul. Innoc. & Panorm. in c. pen. & fin. eod. tit. Bald. in d. l. fin. in 5. oppo. C. de compen. Panorm. in d. c. bona fides. in fin. benè facit tex. in l. iurisgẽtium. §. si paciscar. ff. de pactis. & in l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de pub. & vec. Et quod voluit Bald. de duobus producentibus duo falsa instrumenta, quòd vterque criminaliter puniatur, in rubrica. C. de fide instrumentorum. col. 8. vers. incidenter etiam quæro. & idem Bal. in l. vt vim. col.
171 fina. vers. item not. ff. de iusti. & iur. quod † mutuo se insultantes & inuicem se vulnerantes non tenentur quóad seipsos ad interesse partis, sed criminaliter vterque punietur: quia respectu Reipublicæ dolus cum dolo non compensatur. Et adde in criminibus, vbi habet locum compensationem fieri ipso iure odio delictorum, l. si ambo. in princ. in versic.
ipso

ipso iure. & ibi gloss. ff. de compensatio. & in l. si duo. ff. de dolo. hic alleg. per dominum Huber. gloss. in d. l. si quid. & in d. l. si constat. & ibi Bald. & Dd. Antho. de Tremolis. I.V. Doctor.

a *Venditor.* Redde singula singulis, & intellige, quòd impediuntur ab emptore, viro, & creditore, quibus praeiudicaret sententia lata contra venditorem, mulierem, & debitorem, si scirent, & paterentur eos litigare super re vendita, in dotem data, vel pignorata, vt d. l. saepè. & sic sentit hic Dom. Huber. quòd sententia lata contra venditorem, vxorē, & debitorem nedum praeiudicat emptori, marito, & creditori, quando venditor, mulier, & debitor conueniuntur, sed etiā quādo agunt quod etiam voluit glos. vnic. in fin. in c. quamuis. & ibi etiam Innoc. extr. de re iudic. & Petr. de Bel. Per. & Cyn. in d. l. doce. pro quibus text. in d. l. saepè. in versic. actio vel defensio. & in ver. agere vel conueniri. & in versic. propria actione vel defensione. & ibi idem tenet Imol. sub dubio fortè. vt etiam refert ibidem Alexand. in 28. col. licèt contrarium voluerit ibi gloss. in ver. de proprietate. & Guil. de Cug. in l. de die-§. quidam. ff. qui satisda. cogan. in quo articulo Bartol. in d. l. saepè. in 2. quaestio. pro concordia distinguebat de cuius distinctionis veritate, & econuerso, an sententia lata contra emptorem, maritum, & creditorem noceat venditori, vxori, vel debitori: quia articulus perquàm latè patet, vide ibidem aureum Docto. Alexan. de Imol. per multas colum. examinantem. Antho. de Tremo.

b. *Procuratore constituto.* Licèt ergo procuratoris constitutio sit regulariter voluntaria, l. 1. §. vsus. de procur. ff. attamen hic est casus, in quo quis etiam non impeditus habet necesse constituere procuratorem, de quo latius dices infrà, titul. proximo in rubric. Sed quomodo potest stare, quod hic dicitur, cùm illustres & caeteri magistratus non conueniantur, l. 2. ff. de in ius vocan. l. nec magistratibus. ff. de iniur. & l. pars literarum. ff. de iudic. Cyn. Raynut. de For. & Fulgo. in d. l. penul. dicebant illam intelligi de illis, qui olim habuerunt magistratum. Sed rectius sentit ibi Alexander, quòd ille text. & quod hic dicitur, procedit in casibus, in quibus † magistratus possunt conueniri, putà secundum 172
eum, quando actio esset tempore peritura, per l. senatusconsulto. ff. de offi. praesid. & not. glo. & Dd. in d. l. nec magistra-

 tibus.

tibus. Tu potes in multis alijs casibus ponere, putà si sit magistratus perpetuus: quia talis benè potest conueniri, secundum Bar. & Moder. in l. de pupillo. §. si quis ipsi pretori. colū. 3. vers. secundo quæro. ff. de no. op. nun. & est tex. in argu. benè notandus secundum Bal. ibi in l. nisi finita. §. fi. ff. de tu. & ra. dist. per quem text. dicit quod officiales perpetui possunt sindicari per eorum superiorem etiam durante officio. & idem Bald. in d. l. pars literarum. Angel. Alexan. & Ias. in d. l. 2. & idem Alexan. in d. l. pars. in addit. ad Bart. Pa. & Felin. post alios in c. legebatur. de maio. & obe. & Do. de S. Gemin. in c prohibentur. 2. q. 1. aliàs enim ius aduersarij periret vt dicit Bart. in d. §. si quis ipsi. & ibi sequitur Ias. Sicut in simili
173 licet officialis † regulariter non possit contrahere cum subditis, l. non licet. ff. de contrahen. empt. & vendi. & in l. principalibus. ff. si cert. petā. attamen perpetuus potest, l. præsidis. eo. tit. secundum Bart. & omnes ibi.

Secundò potest exemplificare in officiali ad beneplacitum Principis, qui æquiparatur perpetuò propter incertitudinem, quando reuocabitur, vt voluerunt Pet. de Bel. Perti. Cyn. Bald. & Salic. in l. eos. C. si certum petatur & Bartol. & omnes in d. §. si quis ipsi. in 3. q. argum. text. in l. iurisperitos. in princip. ff. de excu. tu. & in l. sufficit. ff. de condi. indeb. & benè facit gloss. quam ibi Barto. & Bald. notant in d. l. nisi finita. §. fin. Et quod idem fit in officiali ad beneplacitum, quod in perpetuo tenent etiam Bald. in l. solent. §. fin. in 1. col. ver. quartò quæro. ff. de offic. procon. & seg. Bald. Angel. & Ias. in 2. colum. in d. l. principalibus. & Felin. in d. c. legebatur. Tertiò potes ponere quando conueniretur alibi, quàm in loco, in quo est magistratus, siue extra territorium, quod fieri potest secundum gloss. in l. si præsens. gloss. 1. C. de epi. aud. quam dicit valde nota. Alexan. in d. l. 2. col. 1. & Ias. cum sequitur ibi.

Quartò, si conueniretur ex contractu per eum celebrato durante suo officio in casibus, quibus potest contrahere, qui ponuntur latè per Alexan. & Ias. in d. l. principalibus. quibus casibus potest conueniri, per l. interdum. §. 1. ff. de iudi. secundum Feli. in d. c. legebatur. his enim casibus non poterunt illustres per se comparere, sed per procuratorē, vt hic. Secùs tamen putarē vbi conueniretur ad causam sui officij putà sup abusu vel barratoria, per gl. singularē in l. iubemus. glos. 3. C.

ad

ad legem Iul. repe. quam dixit singularem Lud. Ro. in consi. 415. inci. omnipotentis. &c. quóad primum. sed est similis in d. l. 2. in ver. imperium. & alia in d. l. nec magistratibus. vbi etiam Bar. Vel vbi conueniretur ex delicto per eum perpetrato durante officio etiam extra officium. quod fieri potest, etiamsi sit temporalis, per text. singularē, in Auth. vt iud. sine quo. suf. §. si quis. Auth. col. 2. quē ibi facit singularē Ang. vt refert Feli. in d. c. legebatur. & Ias. in d. l. 2. sed vterq; fallitur: quia Ang. solum dicit esse not. & hoc idem voluit gloss. in Authen. vt differen. iudi. §. pe. gloss. fi. colla. 9. quam dixit not. Alex. in addit. ad Bart. in d. l. patris. adde quód voluit de delegato Principis delinquente, quod possit per ordinarium puniri, gl. singularis in c. fi. gl. fi. de rescrip. quam Pa. ibi dicit singulariter notandam, & eam dicunt singularem Salice. & Ias. in locis præallega. Isto enim casu reatus omnem honorem excluderet, dicit text. Et ideò tunc non comparerent illustres per procuratorem, præterquàm in actione iniuriarū, etiam criminaliter intentata, in qua speciale, per text. in l. fi. C. de iniur. Anto. de Tremo.

c *Præferuntur* Sed in contrarium facit tex. singularis in l. 3. C. de noua. vbi habens † directam præfertur habenti vtilem, nisi habens vtilem litem contestatus fuerit, vel partem debiti exegerit, vel debitori nunciauerit. quem text. Bart. ibi dicit singularem, & multum nota. & ibidem Bald. dicit non esse alibi. Sed responde secundum Paul. de Castr. in d. l. si procurator. quód vbi habens directam eam sibi acquisiuit ad vtilitatem suam, tūc licèt posteà cedat vtilem, adhuc præfertur in directa habenti vtilem, nisi interueniat aliquod illorum trium. Sed vbi habens directam quæsiuit eam ad vtilitatem alterius habentis vtilem, & tunc vtilis præfertur directæ, vt hic, quod etiam voluerunt Cyn. Barto. Bald. & Salicet. in d. l. 3. 174

Item intellige, quód † dominus habens vtilem præfertur procuratori habenti directam in his, quæ concernunt finem litis, & executionem sententiæ, vt in d. l. si procurator. secùs quóad ipsam instantiam : quia si procurator post litem contestatā velit facere id, quod dominus, præfertur ipsi domino, & eum impedit per l. procuratorib. C. de procur. secundū eundem Pau. in d. l. si procurator. & in l. ante litem. ff. eod. titu. 175

Quid autem vbi directa & vtilis tendūt ad diuersos & con-

trarios effectus, vide Cyn. Bar. & alios in d.l.3.C. de noua.maxie Sal. latè distinguentem. & casus, in quibus alteri per alterum quæritur actio vtilis sine cessione, vide per Bart. & Modern. in l. stipulatio ista habere licere. §. si stipuler. ff. de verb. obligat. & per Alexan. in l. possessio. §.1. ff. de acquir. possess. Antho. de Tremo.

d *Non sit soluendo.* Et ille est vnus casus singularis secun-
176 dum Bald. & Paul. de Castr. ibi in quo procurator † actoris agere potest iudicati, vel petere executionem sententiæ latæ pro domino, licèt non habeat nouum mandatum, nec sit in rem suam procurator, contra regulam l. si procurator. ff. de procura. supra alleg. videlicet quando fecit expensas in causa pro domino, & dominus non est soluendo, quia poterit exigere condemnatum vsque ad quantitatem expensarum, vt hic per Dom. Huber. Et idem putat Pau. de Cast. vbi esset soluendo, sed esset absens, vel soluere recusaret: quia vtrobique est eadem æquitas, secundum eum Anthon. de Tremolis.

e *Conditionem.* Rectè prima facie sentire videtur Do. Huber. eum qui est creditor sub conditione agentem ante euentum conditionis puniri pœna duplicationis iudiciorū, prout voluerunt gl. Bar. & communiter Dd. in l. pecuniam. ff. si cert. peta. sed Guil. de Cug. & Alberi. ibi tenent contrarium,
177 quòd imò † non duplicentur induciæ, vbi sub conditione est debitor. quod etiam sentit hic in sequentibus Domi. Huber. dum se restringit ad agentem ante diem, & Bald. in l. exceptionem. C. de proba. Sed pro prima parte est text. in c. vno. in vltimis verbis, iuncto princ. de plus peti. & per illum text. tenent primam partem vltra Dd. in d. l. pecuniam. Angel. Are. in §. si quis agens, col.7. Insti. de act. & Ias. in ver. sed hęc quidem. col.1. eo. tit. & Bart. in l. non solum. in 2. §. tale. ff. de libe. leg. vbi dicit idem in die incerta, post Dyn. ibi. & sequitur Angel. Aret. in d. §. si quis agens. & ibi per Ias. & hanc esse communem testantur Alex. & Ias. in d. l. pecuniam.

178 Et hoc casu quando ante euentum conditionis fuit † actum, duplicabitur tempus, quod effluxit à die celebrati contractus conditionalis vsq; ad diem petitionis, secundum Iac. de Ra. & Nic. de Nea. in vers. plus autem. & Io. Fa. in ver. tempore. & Ias. in d. ver. sed hæc quidem. Instit. de act. licèt aliter voluerit Bar. in d. l. pecuniā. & Ang. Are. in d. §. si quis agens.

Vbi

Vbi verò petitur ante diem, duplicatur non solùm tempus, quod superest, imò totum tempus dilationis, per text. in d. §. temporales. versic. hodie. ibi inducias, quas actor spontè indulserit, Institu. de except. & ita tenent Nicol. de Neapo. & Ias. dicentes esse magis communem in d. versicu. sed hæc quidem. & Ange. Aretin. in d. §. si quis agens. col. 8. versic. & aduertas. vbi refert Ioan. Andr. & Anto. de Butr. ita tenere in d. c. vno. & Ioan. Fa. in d. §. temporales. versicu. item quæritur quod tempus: licèt contrarium tenuerit per illum text. Bartol. in l. aut damnum. §. quisquis. ff. de pœ. & in l. iustas. C. de iur. fisc. lib. 5. quem sequitur Ioan. de Plat. in d. versicu. plus autem. col 1. Bald. Paul. & Ca. Lud. Ro. Alexand. & Ias. sibi contrarius in d. l. pecuniam. Bald. & Pa. in d. c. vno. Sed prima pars est verior per d. versicu. hodie. & hoc in pœnam ante tempus petentis. Ad principale tamen dictum Dom. Huber. quod actore ante tempus petente, reo duplicentur induciæ, restringe primò in priuato: fiscus † enim benè potest exigere debitorem suum ante tempus, nec duplicabũtur 178
induciæ propter publicam necessitatem, quę videtur semper fiscum vrgere. iste est tex. singularis secundum Bar. ibi. in l. 1. C. de condi. ex lege, quē etiam multũ notat Bal. ibi. inducens contra conductores gabellarũ, vt imminente necessitate Reipublicæ possint ante diem exigi, & ita etiam tenet Alex. & Ias. in d. l. pecuniã. Intellige tamen deducto interusurio medij temporis, vt vult glo. no. in d. l. 1. glo. fi. quam dicit nota. & sequitur Bald. ibi & Alexan. in d. l. pecuniam.

Secundò restringe, quando dies † esset adiecta obligationi, secùs si solutioni miserationis causa esset à lege inducta, 179
secundum Bart. in l. stipulatus. in mag. col. 15. circa medium primæ quæst. ff. de verbor. obligat. quem sequuti sunt Paul. Ludo. Alexan. & Ias. in d. l. pecuniam. & dicit ibi Alexand. quod opi. Bart. est probabilior & ęquior & Ias. ponderat tex. in d. §. temporales. versicu. hodie. ibi, ante tempus pactionis vel obligationis. sed contrariam sententiam tenent Innoc. Bald. & communiter Dd. in d. c. vno. & Bald. in l. ab executione. colum. 1. ver. quod si iudex excedit modum. C. qui. appel. non reci. post Spec. tit. de plus pe. post prin. ver. 2. & idem tamen Salic. in d. l. ab executione. & Io. Fa. in d. §. temporales. & puto, quod ita obseruaret practica maximè propter generalitatem text. in d. c. vno.

 Tertiò

Tertiò restringe quando debitor non esset suspectus, quia si esset suspectus de fuga, tūc posset agi ante tēpus per tex. iuncta gl. 2. in l. quæsitū. & ibi Bar. Albe. Bal. & Ang. ff. de pig. nō tamen ante aduentum conditionis, secundum Alb. ibi, quem sequitur Ias. in d. l. pecuniam. licèt Bart. & Ang. in d. l. quæsitum. aliter sentiant, & melius fortè. Et per illum textum Bal.
180 in d. l. 1. C. de cōdi. ex lege in vltimis verbis, vult, quòd † debitor fugitiuus possit capi ante diē. Sed intellige, quòd agetur, & capietur, vt caueat, non vt ante diē soluat, vt infrà sequenti apostill. dicetur. & hoc vult expressè ibi Bal. dicens quòd sufficit debitori in diem purgare suspicionem idoneè cauendo. Vltimò intellige, quòd dixi, de agente ante euentum conditionis, quòd debeant duplicari induciæ, nisi pendente lite eueniret, & purificaretur conditio: quia tūc pœnam euitaret, per l. si in rem. §. fin. ff. de pigno. act. & l. si mandauero. in primo. ff. man. quod est benè notandum, secundum Alex. in d. l. pecuniam. & eum sequitur de eo non facta mentione Ias. ibi. Habes tamen casum in quo agens ante tempus adhuc hodie punitur in amissione causæ. in l. vna. C. de plus pe. quam ibi dicit singularem. Barto. Et quia diximus de pœna petentis ante diem vel conditionem, adde de pœna illius, qui secundo exigit iam solutum, textum singularem, & ibi Bartol. in 1. notabili. in l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mand. quem reputat singularem Ias. in d. vers. sed hæc quidem. Anto. de Tremo.

f *Ex iusta tamen causa.* Putà, quando debitor vergeret ad inopiam, vel aliàs efficeretur suspectus, vt est text. in l. si creditores. ff. de priui. cred. Et licèt l. in omnibus. hic alleg. iuuat à contrario sensu cautionem nō habere locū in contractibus stricti iuris, siue in debitore ex cōtractu stricti iuris, & ita etiā firmat ibi gl. 1. & glo. in l. 2. §. 1. in ver. nō cogetur. quę est. 1. ff. solu. matri. Attamen dic idem esse in debitore ex contractu stricti iuris, per tex. in d. l. si creditores. & Io. Bar. Bal. Ang. & Pau. in d. l. in omnibus. reprehendunt glo. ibi. & pariter glo. in d. l. 2. §. 1. damnatur ab Alex. Do. Clau. de Say. & Iac. ibi & à Bart. in l. dedi. in princip. ff. de condi. cau. da. cau. non se. Item secundò, licet text. in d. l. in omnibus. & Domi. Huber. hic loquantur de cautione, cuius appellatione venit nuda repromissio, l. sancimus. C. de verb. sign. & in cautione illum text. intelligat glos. 1. ibi. Attamen dic debere esse fideiussoriam,

riam, vel cum pignoribus, per d.l. si creditores. secũdum Bar. Bald. Ang. Paul. Alex. in addit. ad Bar. & Lance. in d.l. in omnibus. & Bar. in d.l. si creditores. & in l. si constante. in princ. in fi. 1. col. ff. solu. mat. & si satisdare non possit, fiet missio in possessionem bonorum eius, vt d.l. si creditores. & ibi ꝑ Bar. Item aduerte, quia satisdatio ista non habet locũ, vbi posset aliàs esse consultum creditori, putà per retentionem, per d.l. dedi. in prin. secundum Bar. ibi & Pau. in d l. in omnibus. Itẽ intellige dummodo causa iusta superueniat de nouo, secùs si suberat tẽpore contractus, & creditor illã subesse scire poterat, l. qui bona. §. de illo. ff. de dam. infec. & d.l. si creditores. et l. si is à quo. in fin. vt in gloss. lega. secundum Barto. in d.l. si creditores. & in d. §. de illo. & in l. quæsitum. ff. de pigno. & in l. fin. C. de sponsa. & in l. fin. vbi etiam Bald. C. de ferijs. & Pau. de Cast. in d.l. in omnibus. & idem Pau. Alexan. & Ias. in d.l. dedi. sed si creditori non posset imputari, quia communiter habebatur diues, tunc etiã ex causa subsistente tẽpore contractus posset petere satisdationẽ, arg. l. in confirmãdo. ff. de confir. tu. vel quia dolo induxisset creditorem ad secum contrahendũ, asserens se diuitẽ, arg. tex. singularis. in l. pe. in fin. ff. de iure dot. quẽ reputauit singularem Bart. ibi. & Paul. in l. etiam. §. 1. ff. sol. mat. & Ias. dicit non esse alibi in l. sicut. ff. de re iud. & sequitur Alex. in l. alia. §. eleganter. col. 6. in prin. ff. sol. matr. Item & vltimò intellige, dummodò causa iusta superueniat culpa debitoris: secùs si casu fortuito per d.l. si creditores, secundum Pau. in d.l. in omnibus. Anto. de Trem.

g *Creditor est.* Quóad dictam † cautionem, item quæ ad ius transmittendi spem, §. ex conditionali. Insti. de verb. obl. hic allegato. Conditio ei in cõtractibus retrotrahitur, vt si diem cõtractus inspicimus, l. si filiusfa. ff. de ver. ob. et ff. de reg. iu. et l. potior. in prin, & l. q balneũ. in prin. ff. qui pot. in pig. hab. saltẽ quóad acquisitionem & transmissionẽ, secùs quóad validitatem cõtractus. quo respectu attendimus diẽ conditionis aduenĩetis. l. si rem meã. ff. de ver. obli. & ib, scriben. & in d.l. si filiusfa. Sed legatarius cõditionalis nõ in creditorum numero, vt subijcit: quia in legatis conditio non trahitur retrò, per text. singularem. in l. 1. §. serui appellatione. & ibi Barto. not. ff. ad sena. Silan. quem tex. dicunt reputari singularem Alexand. & Iasp. in d.l. si filiusfam. & ideo in eis inspicimus diem cõditionis existentis, vt in l. quæ legata nobis. ff. 181

de regu.iur.dic. vt latius per scriben. in d.l. si filiusfamil. ff. de verb. oblig.

h *In numero creditorum.* Vt scilicet illud petere possit, imò
182 nec spem transmittit legatarius † ante conditionis euentum decedens, per text. in l. vna. §. sin autem aliquid sub conditione. C. de cadu. tol. licèt in contractibus secùs, vt in praecedenti apostilla. Quemadmodum etiam conditionalis institutio non transmittitur, l. liber homo. §. Titius. & §. sequenti. ff. de haere. instit. nisi esset iuncta cum iure accrescendi, per text. singularem, in l. qui ex duobus. ff. de acquir. haeredi. quem ibi dicunt singularem Bald. Angel. & Imò. & Ias. de eisdem non faciens mentionem in l. qui plures heredes. ff. de vulg. sed similis videtur in d. l. liber homo. §. si ita. & ibi
183 Bald. notat. Sicuti etiam substitutio † conditionalis transmittitur iuncta cum iure accrescendi, per textum qui non est alibi, & est nouus & singularis, & non habens parem, aut concordantem secundum Bartol. ibi in l. qui patri. ff. de acquirend. haeredi. & omnes ibidem testantur illum text. non esse alibi, vt per Alexand. ibi. & illum text. dixit mirabilem & singularissimum Bartol. in d. l. vna. §. sin autem aliquid sub conditione. ius enim accrescendi etiam non agnitum transmittitur, sed substitutio sola non agnita non transmittitur, vt est text. magistralior qui sit in toto mundo, in l. si ex pluribus. ff de suis & legi. haered. quem ita appellat Ias. in l. emancipata. not. 1. C. qui admitt. ad bo. po. pos. & in hoc ius accrescendi est potentius substitutione, & eam ad se trahit. licèt substitutionis ius praeferatur iuri accrescendi, l. 2. §. si duo. ff. de bonor. posses. secundum tabul. de qua materia quia est subtilis, difficilis, & de apicibus iuris, teste clarissimo Iurisconsulto Paulo de Castro, in d. l. qui ex duobus. eam in aliud tempus reseruo, & quia extra propositam exceptionum materiam. Anto. de Trem.

i *Illis casibus.* Aduerte tamen circa primum casum d. l. 3.
184 videlicet si mercedem non soluerit, quòd † cessante pacto & consuetudine contraria nõ tenetur cõductor soluere mercedem, nisi in fine temporis praefixi ipsi conductioni: quia prius non dicitur locator implesse contractum ex parte sua, secundum gloss. Petr. Cynum Bartol. Bald. & Salic. in d. l. 3. Bartol. in l. si seruus communis Meuij. §. final. versicul. vlterius procedo. vbi etiam Alexand. in additio. ff. de stipula.

seruo.

seruo. Bald. Imol. Alex. in 8. colum. & Ias. in 9. in l. diuortio. in princip. ff. solut. matrim. & Ias. in l. diem functo. colum. 5. versi. quarto & strictius. ff. de offi. asse. ad quod text. in l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iur. & ins. §. offerri. l. Iulianus. ff. de act. emp, & vend. locator enim tenetur ad patientiam, l. ex conducto. in prin: & l. si fundus. ff. loca. & patientia cùm sit facti, est quid indiuiduum, l. stipulationes non diuiduntur. in prin. ff. de verbor. oblig. ideò oportet toto tempore præstare patientiam, & ex parte sua implere, antequam agi possit effectualiter. d. §. offerri. Benè est verum, quòd à principio, & in ipso instanti locationis orta fuit obligatio & actio ad integram petitionem: sed agens ante finem repellitur exceptione, secundum Bald. & prealleg. Dd. in d. l. diuortio. quos latiùs videre potes. Circa secundum, quando †domus locata est necessaria vsibus locatoris: dic, quòd si necessitas suberat tempore locationis, non poterit expelli conductor, gloss. Bald. & Salic. in d. l. 3. & ita tenere doct. per iura per eos allegata, refert idem Salic. ibid. & idem secundum Bald. si culpa sua incidisset locator in ipsam necessitatem, l. sine hæreditaria. ff. de negot. gest. & l. si merces. §. culpæ. ff. loca. 185

Item oportet quod sit necessaria vsibus proprijs, id est, ipsius locatoris, filiorum, vel parentum, secùs si fratris, secundum Bald. ibi.

Circa tertium adde, quòd post factam refectionem debet conductor intra domum reponi, vt est gloss. not. secundum Bart. ibi in l. si duo. §. cum inquilinus. ff. vti possi. & Alex. de Imo. in d. l. ædem. in addi. ad Bar.

Item si necessitas refectionis suberat tẽpore locationis pòtest expelli, secundum Bal. & Salic. ibi.

Circa vltimum, quando conductor malè versatur in re cõducta eam deteriorando. Adde idem esse, si inhonestè in ea versaretur, putà inducendo meretrices, nisi ex qualitate loci aliud suaderetur: vt quia iuxta lupanar, argumen. l. cùm supra virentes. de re milit. libr. 12. vel ex qualitate personæ conductoris: & quia scholaris, & iuuenis: quia debuit hoc præsumere per locum à communiter accidentibus, secundum Bald. & alios in d. l. ædem. nisi honestas locatoris in eadem domo habitantis aliud suaderet, secundum Pet. Cyn. & alios ibi.

k *Nisi quam diu velim* Etiamsi conuentum esset in contrarium: quia esset contra substantiam contractus, tex. est not. valdè & menti tenendus secundum Bar. ibi in d. l. cum precario. & per Bar. Pau. & Alex. in addi. ad Bar. in l. vbi ita donatur. ff. de dona. caus. mort. Secus tamen vbi pactum esset solùm contra naturalia siue accidentalia, per not. in l. pacta conuenta. ff. de contrahend. empt. & vendit. Antonius de Tremolis.

l *Tradat* Et adde, quòd necesse habet illam tradere, si illius habeat facultatem, aliàs liberaretur soluẽdo interesse, vt est gl. in §. precium. in vers. tradatur. Insti. de empt. & vend. quã sequitur, & benè declarat Barto. in l. 1. in 3. column. ff. de act. empt. & idem Par. post antiquos Doctores, in l. stipulationes non diuiduntur. in 15. colũ. versic. venio ad tertium. ff. de verb. oblig. & illam gl. dicit meliorem de iure Ang. Are. ibi. & illam facit singularem in §. actionum. col. 10. vers. quæro an venditor. Insti. de actio.

m *Precium soluat* Vel consignet, & deponat, si eum suspectum habeat, l. si soluturus. in fin. ff. de solut. secundum glo. & Paul. in d. §. offerri. & Bartol. in d. l. si solutur⁹. in ver. quæ-
186 ro quando emptor. Si † verò venditor nollet recipere, sufficeret offerre in iudicio, l. si rẽ. §. fi. ff. de pig. act. extra iudiciũ verò deberet deponere, & consignare, secundum Pau. in d. §. offerri. in fi. & dixi sup. eod. versi. præterea impediuntur qui præmaturè agunt, addi. 2.

Sed an id, quod hic dicitur de venditore agẽte ad precium, quòd debeat offerre rem, procedat etiam in creditore sub pignore petente debitũ, quòd debeat offerre pignus, dic, quòd sic, per text. singularem, in l. apud Celsum. §. item quæritur si vniones. ff. de doli except. quem facit singularem Paul. de Castr. post Bald. in d. §. offerri. Et adde, quòd do. Hubert. hic clarè sentit d. §. offerri. procedere, si excipiatur per partem, aliàs merò iure potest agi per emptorẽ ad rem, etiamsi pretium non offerat, sed venditore opponente de pretio non soluto repelletur emptor, prout etiã voluerunt Bar. in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. de iureiur. dicens venire iure exceptionis, quòd pretium soluatur, antequã res tradatur. & Bal. in l. 1. col. fi. ver. quæro quid si legatus. C. de vsu. & fruc. lega. & in l. si traditio, in 3. q. C. de act. emp. & apertius idem Bal, in l. 1. C. de his quæ sub mo. & firmant Lud. Ro. Alex. & Ias.

Ias.in l.filiæ licet. C.de collat.contra Fulg. dicentem per illum tex.actionem nõ competere emptori nisi pretio soluto vel oblato: sed ad illum tex.respondent ibi Roman. & Alexand.in d.§.offerri.in additio.ad Bartol.& Ias. dicens veritatem esse contra Fulg.in l.iurisgentium.in princip.colum. 1.in fin.ff.de pac.illa enim verba, actionem non dari, vel actionem non esse, intelliguntur ope exceptionis, per text.in l.1.in princip.iuncto.§. sublata. & ibi Bartol. Angel. Paul. Alexand.Bartol.Sozin. & Ias.in vtraque lectura.ff. ad Treb. saltem in ciuilibus, vt per eos. Licèt ergò text.in d.§. offerri. dicat actionem non esse, verum est opposita exceptione, vt etiam voluit Bartol. & post eum alij. in l. nam & posteà.in princip.per illum textum, iuncta gloss. ff. de iureiur. & est tex.cum gloss.in versicul.petitor, in l.1.in princ. & ibi Bart. Bald.& Paul.notant.ff.ad Maced.Pan.in c.2.in 1.col. de no. ope.nuncia.

Benè facit quod sentit gl. singul.in c.statutum. in princi. in ver.committatur.de rescrip.lib.6.quam facit singularem Ange.in l. venditori. C.de vsuc. pro empt.refert Ias.in d.§. sublata.in vtraq; lectura, per quam ipse Ange. dicebat, quòd etiam stante statuto, quòd actio non detur vel audientia denegetur, quòd intelligatur opposita exceptione. de quo per Ias.ibi in secunda lectura. Ant.de Tre.

n *Per sententiam.* Ante rem † euictam per sententiam non agit emptor, per iura hic allegata, & per tex.in l.si cum quæstio.C de euict.Nisi in contrarium esset actum, quod statim mota lite agi posset de euictione.casus est, qui non est alibi secundum Bald.ibi. in l.siue in libertatem. C. de euict. vel nisi esset notorium rem esse vendicantis, l. emptorem. in princip.ff.de actio.empt. quia notorium & sententia æquiparantur, vt ibi. & tenent gloss.& Paul.de Castr.ibidem. & Bart.& Pau.in l. at q̃ natura.§.cũ me absente.ff.de neg.gest. & gl.in d.l.si cum questio.quam Bal ibi dicit esse tenẽdam, & istã dicit magis communẽ & verã opin.Alex.de Imo.in l. stipulatio ista habere licere.§.1.col.3.ff. de verb.obl. vel nisi venditor vẽdidisset sciẽs alienam, vt in seq.apo.dicens. Non omitto vnã limitationẽ, ad l.si ꝑ imprudentiã.in prin. ff.de eui. & l.emptor. C.eo. ꝙ ex sentẽtia iniqua cõpetit euictio emptori à fisco.vel à Rep.ad pretiũ, tex.est sing. secundum vlti. lect.gl.quam omnes sequuntur in l.2.§.graui.ff.de adm.rer. 187

ad

ad ciui. perti. ita dicit Lu. Ro. in sing. 757. incip. in l. si per imprudentiam. l. sæpè. col. 24. de re iu. sed est similis gloss. in d. l. si ideò.

o *Agere contra venditorem.* Intellige scienter alienam rem vendentem, secundum Bart. & Bal. in d. §. fi. prout etiam ille tex. clare loquitur.

188 Est etiam ibi tex. qui non est alibi, quòd dolus† vendentis scienter rem alienam facit, quòd non liberetur tradendo rē, sed debeat eam facere accipientis, licèt aliàs sufficeret traditio, vt ibi. & l. ex empto. in princip. eod. titul. cum similibus. & ad hoc illum text. dicebat non esse alibi Rayn. de for. ibi prout ibidem Bal. refert in antiq. lectu. & dicit menti tenendum. Et nacta occasione adde alios duos casus, in qui-
189 bus † venditor non liberaretur tradendo rem, nisi etiam faciat accipientem dominum. Primus, quando venditor vendit rem in genere, putà decem corbes frumenti, Bartol. Bald. & Paul. de Castr. post gloss. ibid. in d. l. ex empto. in princip.

Secundus, quando venditor esset dominus: quia tunc dominium rei transferre tenetur, secundum Ang. Are. in §. pretium. in fin. insti. de empt. & vend. qui ad hoc allegat casum singularem, in l. cum manu lata. §. fin. ff. de contrahen. emp. & vend. quod etiam voluit Bart. in l. 1. in prin. & in l. ex empto. in prin. ff. de act. emp. dum vult, quòd actio, qua tenetur venditor, est participia: quia si est dominus, tenetur ad dandum, &c. vt per eum. Ant. de Trem.

Item ad id quod dicit author per sententiam, intellige ipso emptore præsente latam: quia si contumax fuisset, non ageret, l. si ideò. ff. de euict. quod intellige, quando iudex fuisset motus propter eius contumaciam ad ita iudicandum, secùs si appareret eam motam propter iustitiam & veritatem probationum, vel fuisset absens ex causa probabili: quia sua contumacia his casibus ei non noceret, gloss. est singularis, in l. 2. C. de contra. iu. tu. quam dicit singularem Bald. in c. vno. si de feu. vas. ab ali. inter. quem sequitur Alex. in 2.

p *Remissas* In hac materia solet quæri de eo, qui in infirmitate† constitutus omnes iniurias remisit in manibus pres-
190 byteri, vtrùm eo reconualescente possit actione iniuriarum prius sibi competente experiri, & illam intentare. gloss. singulariter notan. secundum Angel. ibi. in §. fin. gloss. fi. Insti.

de

de iniur. dicebat amplius agi non posse, & semel sublatam actionem non posse resurgere. Sed Guil. de Cug. Barto. Albe. Bald. Ange. Alex. & Ias. in l. si tibi decem. §. quædam. hic alleg. tenent contrarium dicentes, quòd solum videtur remittere rancorem, quem remittere tenetur, non autem satisfactionem iniuriæ, ad cuius remissionem non tenetur, vt volunt gloss. in c. & qui emendat. 45. dist. & gloss. in c. quia præsulatus. 1. q. 4. & gloss. in c. 1. gloss. magn. in fin. de maled. & alia in c. si quis contristatus. 90. dist. Et idem sentit Bart. in l. non solum. §. 1. ff. de iniur. & Bal. ar. illius text. in l. si domus. ff. de ser. vrb. præd. idem Bal. in c. vno. §. iniuria. col. 1. de pac. tenen. & iu. fir. & istam dicunt esse communem Alex. & Ias. in d. §. quædam. & eam tenent Anto. de Butr. & Imo. in c. de accu. & Pa. in c. 1. de iniur.

Limita tamen nisi diceret remissionem plenam facio, vel plenè remitto. quo casu nedum rancorem, immò etiam pœnam, & omnem actionem remittere diceretur, secundum Bald. in d. §. iniuria. quem sequuntur Alex. & Ias. vbi supr. & ibi Ias. confirmat per tria similia. Item aduerte, quòd † quan 191
tumcunque aliquis remittat iniuriam etiam per pactum expressum, non tamen videtur remittere damna & interesse, quæ passus est: ita singulariter voluit Bald. in d. §. quædam. & ibi sequitur Alexan. dicens esse singulare & diligenter notandum. & idem voluit Bald. in d. l. si domus. & in l. si pro fure. in princip. in antiq. lectu. ff. de condictio. furti. post Dy. in l. sed si vnus. §. si ante. ff. de iniu. & est ratio. quia damnum & interesse est quid diuersum ab iniuria, & ex diuersis non fit illatio, l. inter stipulantem. §. sacram. versic. sed hæc dissimilia sunt. ff. de verb. oblig. Ant. de Trem.

q *Pactione* Etiam nuda siue † simplici, vsque adeò vt per 192
eam tollatur omnis obligatio ipso iure: vt in duobus primis iuribus hic alleg. quia cùm in maleficijs non sit dare naturalem obligationem, quæ causatur ex consensu, qui saltem verus non cadit in obligationibus ex delictis, ideò ciuilis, quæ est sola, tollitur per pactũ ipso iure, ex mente Alb. Bart. Ang. Pau. & Ias. in §. quædam. hic allegato Ant. de Tre.

r *Transactione*. Hic attende quod transigens super iniuria, & obtinens illius remissionem, non gratuitò, sed per pecuniam efficitur infamis, ac si condemnaretur, per text. & ibi Bart. Bald. Paul. & Salic. in l. non damnatos. C. de his qui no. infa.

infa. tex. Barto. & alij in l. Athletæ. in fi. ff. eo. & voluit gloſ. expreſſa in c. ſi illic. gloſſ. 2. 23. quæſtion. 4. ex ſola tamen
193 † tranſactione non poſſet condemnari, vt confeſſus: ſed ſolú efficitur infamis, ſecundum Bal. in l. furti. §. pactus. ff. de his qui no. infa. Intellige tamen primò, niſi iudicis auctoritate interueniente fieret tranſactio: quia tunc tollitur infamia, d. l. furti. §. qui iuſſu. vbi Barto. & Bald. & Paul. de Caſtr. Secundò niſi aduerſarius remittens eſſet tyrannus vel potentior: quia tunc dans pecuniam videtur non ob malam conſcientiam, ſed vt vexationem redimat, pecuniam dediſſe, ſecundum Bald. in d. l. non damnatus. quod Paul. de Caſt. ibi dicit menti tenendum. & idem voluit Bald. in l. quandó. colum. 2. ff. de infami. Ad quod adde, quod voluit Bartol. Sozin. in conſil. 15. incip. viſis publicis inſtrumentis. colum. 9. de redimente vexationem ſuam in beneficialibus.
Tertiò intelligerem, vbi remitteretur iniuria grauis per pecuniam, ſecùs ſi leuis. Et hoc ideò, quia etiam condemnatus de leui iniuria, non efficeretur infamis, per tex, in l. diuus. ff. de iniur. à contrario ſenſu, quod argumentum eſt in iure validiſſimum, l. 1. in princip. verſi. huius rei. ff. de offic. eius cui man. eſt iur. & per tex. in c. cunctæ. de re iud. & ibi firmat gloſſ. & tenet Spec. in tit. de in integ. reſt. in 2. parte. §. videndum. ver. item iudex. & Bal. Sal. & Pau. de Caſt. in l. decuriones. C. ex quib. cau. infa. irro. & Alex. in addi. ad Bart. in d. l. diuus. & de leuiſſima ſentit Ang. Are. in tract. male. in gloſſ. verba contumelioſa q. fi.

Licèt contrarium teneant Innoc. Hoſtien. Ioan. Andr. Anto. de But. Cardi. & Pan. in d. c cùm te. & Barto. in l. infamem. colum. final. verſic. quęro vtrùm damnatus. ff. de pub. iudi. ſed primam tanquàm æquiorem ſequerer in iudicando & conſulendo in humaniorem partem declinãdo, iuxta c. fi. in fi. de tranſac. & l. placuit. C. de iud. cum ſimilib. Ant. de Tremolis.

¶ *Diſſimulatione.* Pro magna limitatione, §. final. hic allegati perpetuo tene menti vnum, quod aliàs fecit mihi ho-
194 norem: quòd iſta † diſſimulatio non operatur remiſſionem iniuriæ, poſtquàm iniuriatus ſemel reuocauit ad animum, & fecit ipſum iniuriantem ad iudicium euocari, ita not. voluit Panormit. poſt Hoſtien. in c. olim. de iniur. quos ſequitur domin. Stephan. Aufred. in addit. ad Cap. Tho.
decisi.

decisi.127.incip.item fuit quæsitum si filiusfam. in fin. Ant. de Tremolis.

t *Erat nocens*. Vides Dom. Huber. simpliciter velle, quod dicens verbum iniuriosum verum, non tenetur actione iniuriarum, prout etiam tenuit gloss. in d.l. cum qui. & gloss. Institut. de iniur. in princip. in versic. fuerit. nullo modo distinguentes inter conuitium dictum in iudicio aut extra. Verum quia in hoc articulo tot ferè sunt sententiæ, quot capita, de opinionibus varijs te remitto ad Io. And. in additio. ad Spec. in tit. de iniurijs. in prin. in addi. mag. & ante illum ad Oldra. consil. 53. incip. consueuit dubitari. & ad Pa. verba Ioan. And. transplantantem in c. cùm te. de re iudi. col. pen. & fin. quam transplantationem carpit ibi Fely. col. fi. in fi. & ad dom. Nico. Boe. in quodam suo consi. incip. si quis animo iniuriandi.

Sed attingendo veritatem & sequendo communem scribentium sententiam, à qua non est in consulendo aut iudicando recedendum, per nota. per Io. And. & scriben. in c. 1. & & c. ne initaris. de constitut. per Bartol. Bald. & Salyc. in l. final. C. de pe. iud. qui ma. iudi. illud enim tenere debemus, quod communiter tradunt & credunt sapientes, l. 1. ff. de off. quæst. c. nouimus. de verbor. signific. cum similibus, dicas ex mente Host. & Pa. in c. fin. de iniur. Ioan. Andr. & Oldra. in locis præallegatis Anto. de But. Pan. & Fely. in c. cùm te. de re iudi. Pet. & Cyn. in l. si non conuitij. C. de iniur. Bartol. in l. eum qui nocentem. hic alleg. Bald. Nico. de Neapo. & Ang. Are. Instit. de iniur. in princip. Ang. Alexand. & Ias. in l. 3. ff. de liber. & posthu.

Quod aut verbum iniuriosum dicitur in iudicio aut extra: si in † iudicio, & probatur verum, & tunc non punitur. 193
secundum omnes, & hoc siue accusando siue explicando ad repellendum electum ad officium publicum vel actorem ab agendo vel accusando.

Si verò dicens non probet veritatem conuitij, tenetur iniuriarum, l. item apud Labeonem. §. si quis libello. ff. de iniurijs & infrà eodem, versicul. sed quid si infamiæ: etiam si dicat cum protestatione, quòd nō animo iniuriandi: quia talis protestatio est facto contraria, & nil releuat, c. solicitudinem. de appell. c. cùm Martinus. de constitu. Etiamsi contra testes obijciendo diceret eos infames, adulteros, & similia:

milia: quia si non probet, tenebitur iniuriarum actione, etiam præmissa dicta protestatione, secundum Alex. & Ias. in l. fi. ff. quod quisq; iur. quicquid teneat ibi Guil. de Cug. Bal. Ange. & Salice. quorum opinionem seruat consuetudo Regni Francorum, secundum Nicol. Boe. vbi suprà. Sed certè ego vidi in Curia Seneschali Tholosæ testes, contra quos fuerant obiecta crimina nõ vera, sententiam pro se in actione iniuriarum contra obijcientes reportare. Immò talem consuetudinem dicerem præbere occasionem malignandi, & odorem boni nominis proximi inficiendi contra l. in fundo alieno. ad fin. ff. de rei vendi. cum simil. Limita tamen primò, nisi infamia publica præcessisset super delicto in iudicio deducto, quo casu obijciens, & non probans excusatur ab iniuriarum actione, probando ipsam famam publicam, tex. est not. secundum Bar. ibi in l. miles. §. mulier. ff. ad l. Iul. de adul. & in specie Bar. notat idem Bar. Bald. Io. de Imol. & Alex. in addit. ad Bar. per illum tex. in l. fi. ff. de hære. inst. vbi Bartol. dicit, quòd poteris multos à mitra liberare. & Barto. Bald. Paul. & Alex. etiam per illum tex. in l. cùm quidam. §. quod dicit. ff. de acquirend. hæred. vbi Bart. dicit millies obtentũ fuisse. Plus probat tex. in d. §. mulier. & in d. l. fin. quod
196 solus rumor sufficeret, qui est minus, quàm fama † publica: quia rumor est particularis assertio, sed fama requirit consensum omnium, vel maioris partis, vt per Alex. in d. §. quod dicitur. & in d. l. fi. in addi. ad Bart. & vtrobiq; pro dicta differentia multos allegat. & idem dicit Bar. in d. l. fin. quando probaret, quod hoc audiuit dici à personis fide dignis, vt per eum ibi.

Secundò intellige sanè & limita, quod dicens in iudicio conuitium, & non probans, teneatur, procedit quóad ipsum conuitiantem accusantem vel opponentem, secùs quo ad iudicem & officiales inquirentes, qui etiam si non probetur maleficium, non tenetur iniuriarum actione, l. iniuriarum. §. is qui publico. & se. ff. de iniur. & tenet Nico. Boe, vbi suprà. sed aduerte, quia Bartol. in d. §. is qui publico. sentit, quòd si constaret iudicem animo iniuriando vocasse aliquẽ ad tribunal, responsurum super delicto non verò, vel inquisiuisse, quòd teneretur actione in factum ex quasi maleficio, attamen propter publicam auctoritatem non præsumitur animus iniuriandi in ipso iudice.

Si

Si † verò extra iudicium dicatur conuitium verum, & tunc si cum libello famoso, & indubitanter tenetur, quia adire debuit iudicem, & coram eo probare, per text. in l. vna. C. de famos. libel. Si sine libello famoso, puta in rixa, & tũc aut nõ interest Reipublicæ illud sciri, puta vocas me claudum, scabiosum, vel cucurbitam, & tunc omnes conueniunt, quòd teneris actione iniuriarum licèt verum dicas, si animo iniuriandi dixeris: quia veritas conuitij non te eximit ab actione iniuriarum, nisi absit iniuriandi libido, l. quisquis. C. de postu. & l. 3. C. de offic. rec. pro. Si verò intersit Reipublicæ illud sciri, puta voces me mitratum propter falsum vel spurium, vel latronem, vel adulterum, & dicis verum, & probas, & hic est difficultas & altercatio magna inter iurisprudentes: quia Petrus de Bella Pertica & Cynus in d. l. si non conuicij. Bartol. in d. l. eum qui. Bald. Nicol. de Neap. & Angel. Aretin. Institu. de iniur. in princip. Angel. Alexand. & Ias. in l. 3. ff. de lib. & post. dicunt, quòd non teneris: quia Reipublicæ interest, ne infamis vel spurius ad dignitates admit. & vt leprosus separetur, & ne mea impunita remaneant maleficia. & hoc probant per tex. in d. l. eum qui. vbi est text. clarus & propter magnam auctoritatem Bartol. in actu practico: tum quia Alexand. in d. l, 3. testatur istam esse communẽ. & Ang. Aretin. vbi suprà dicit istam esse veritatem: ideò ab hac non recedo cum declaratione de qua infrà. Et istam partem etiam tenent Host. & Panorm. in d. c. fin. de iniur. Sed Ioan. And. in addi. præalleg. Ant. de But. & Pa. sibi contrarius in d. c. cum te. & Ludo. Roma. in consi. suo. 96. incip. tenent etiam hoc casu teneri, nisi diceret conuitium cum causa, putà correctionis: & hanc partem sequitur dom. Step. Aufr. in addi. ad Capel. Tho. decisi. 127. incip. item fuit quæsitum filiusfamil. dicens eorum rationes sibi videri apparentiores. Sed aduerte pro declaratione opinionis Bar. & sequacium, & pro quadam quasi concordia harum opinionum: quòd si is, quem tu vocas leprosum, iam pro tali ab omnib9 habetur: quia est separatus, vel is, quẽ tu appellas spurium, pro tali notorio reputatur, vel is, quem tu appellas Iudæum, talem publicè se gerit: vel ea, quam vocas meretricem, palam prostituta est: vel is, quem dicis latronem, vel adulterum iam de suo delicto condemnatus extitit in eodem loco: istis casibus & similibus, cùm non expediat Reipublicæ

Vide hoc practic. Modestin. Pistor. in 3. Consil. mihi fol. 31.

præmissa sciri, & sic cesset ratio, d.l. eum qui nocentē. putarem te iniuriarum actione teneri. & sic intelligendam opinionem vltimam. alios procedat opinio prima per prædicta.

V *Instituentes.* Nisi ex grauissima iniuria agerent. quo casu prætor permittere debet, ac veniam dare ipsi liberto, vt habetur in d.l. sed si hac lege. §. penult. & ibi etiam habes quæ dicatur iniuria grauissima, videlicet, si quis fuerit cæsus, & multò fortius dicetur grauissima, vbi cruor effunderetur, vel oculus erueretur, secundum Bald. Ang. Paul. & Ias. ibi per l. vulneris magnitudo. ff. de iniur.

Quod Iason in d. §. penult. post Specul. in titul. de legat. §. nunc dicamus. versic. quæ autem dicatur. limitat non procedere, quoad impediendum absolutionem legati de latere ei, qui fregisset caput clerico: quia non dicetur atrocissima iniuria, & sic poterit absoluere, nisi interueniat membri mutilatio, vt per eum ibi. Ant. de Tremol. doctor.

X *Parentes vtriusque sexus.* Secundum Bar. & Bald. in d. l. final. hic allegata. Item quia pleraque iura videntur aduersari. Ideò ex mente Cyn. Bar. Bald. Salyc. & Paul. de Castro.
198 ibi, limita primò procedere, quando † peteretur restitutio ratione ætatis: secùs si ex alia causa, putà legitimæ absentiæ: quia tunc benè restitueretur. cùm non reperiatur iure denegatum, secundum Iac. de Are. & præalleg. Dd. ibi. Secundò limita, vbi filius peteret restitutionem officio iudicis nobili, secùs si via actionis, quæ est efficacior: quo casu cōcedetur ei restitutio, per l. si superstite. C. de dolo.

Tertiò limita, vbi peteretur restitui contra patrem, & cōtra factum patris simul. quo casu benè est ei deneganda restitutio, d.l. fi. secùs si tantūmodò peteret restitui aduersus patrem, & non contra factū patris: quia tunc ei non denegatur. l. 3. C. si aduer. rem iudic. putà si peteret restitui aduersus sententiam in fauorem patris latam: quia tunc non impugnat factum patris, sed iudicis, licèt aduersus patrem. Item secùs si peteret restitutionē contra factū patris: sed non aduersus patrem de directo: quia etiā tunc non esset deneganda restitutio filio, per tex. in l 2. C. si aduer. dona. Restringe ergo quod hic dicitur per do. Hub. quando filius officio iudicis nobili peteret restitui in integrum ratione minoris ætatis aduersus patrem & contra patris factum. Ant. de Trem.

Redar-

7 *Redargutus.* Quo casu in † pœnam mendacij perdit 199
possessionem, & efficitur iudicis officio de possessore petitor, vt no. in d. l. fi. vsq; adeò q etiamsi Reus vellet in promptu probare de dominio, dicendo hodie constat, &c. non tamen audiretur, nisi prius transferat possessionem: licèt enim tale iudicis officium sit adipiscendæ possessionis, tamen ei non obstat dominij exceptio propter mendacium, secundũ Bartol. ibi in vtraq; lectura, dicens mirabile & menti tenendum, ac multum vult vtile. Restringe tamen primo procedere in terminis, d. l. fin. videlicet quando actor conuinceret de mendacio Reum, probando ipsum possidere, & quod sciebat se possidere, alias non, secundum glo. & Bartol. ibi in vltim. colum.

Ex quo corrolariè inferas primò, quòd posset † Reus pœnitere, & euitare huiusmodi pœnam fatendo se possidere, 200
antequàm conuincatur, & suam negationem reuocare, prout expresè voluit gloss. Bald. & Angel. vbi suprà & Pau. de Castr. in Authent. contra qui propriam. colum. 2. C. de non numer. pecunia. & Iacob. de Areti. Alberic. Angel. Ioann. de Imol. Raph. Cuma. Alexand. & Ias. in l. sed hoc. §. quod autem. ff. de re iudi. saltem vsque ad litiscontestationem. de quo latissimè per Alexandr. in 1. & 2. colum. & Ias. in 2. & 3. in l. eum qui. in princip. ff. de iureiur. Secundò inferas, quòd non sufficeret actorem deferre iuramentum Reo. & quòd Reus iuramento medio confiteretur se possidere: quia cùm tunc propriè non conuincatur, non patietur pœnam translationis possessionis, eò quòd actor non fuit grauatus onere probationis: sed tantummodo cogetur sustinere iudicium, tanquam possessor, secundum glo. & Bar. in penult. q. in d. l. fi. & glo. in l. nemo. ex his. ff. de reg. iur.

Tertiò infertur, & est secũda restrictio, quòd oportet, quòd sciuerit se possidere: quia si negaret ignorans non incurreret pœnam amissionis possessionis, gl. & Bar. vbi sup. ignorans
† enim & errans non dicitur mentiri. tex. & ibi Bal. in l. de ætate. §. si cùm esset. vbi glo. post beatum Augustinum diffinit mendacium. ff. de interro. actio. Et hoc est quod voluit Bal. in c. vasallus. in primo. colum. 1. in tit. si de feud. controuer. fuer. inter dominum & agn. vasal. quem refert Alex. in d. l. sed hoc. §. quòd autem. & ibi etiam Ias. & idem Alex. in addi. ad Bartol. in d. l. fi. quòd ad incurrendam pœnam negan- 201

De pœna Negantis l. fin. D. de rei vend.

tis in casu d. l. fin. & alijs casibus, de quibus infrà proxima additione, oportet, quòd dolo vel lata culpa neget se possidere, per illum text. qui glossat & limitat multa iura secundum eundem Bal. ibi. Tertiò restringe, quòd prædictam pœnã patitur Reus negans se possidere rem petitam: Secùs si simpliciter negaret narrata in libello, prout narrantur fore vera: ista est singularis doctrina Bart. in l. si dubitet. §. 1. ff. de fide-
202 ius. vbi in specie determinat, quòd si † fideiussor conuentus non excusso principali neget se fideiussorem, perdit beneficium excussionis, & cedendarum, secùs si narrata, prout narrantur, neget. & idem tenet ibi Imo. & Pau. de Cast. & Alex. & Ias. in d. §. quod autem. & idem Alex. in addi. ad Bar. in d. l. fi. & Bal. in l. cogi. col. fi. de pet. hær. C. & Barto. in l. etiam. §. licèt vbi etiam. Alex. ff. so. ma. & Ias. in §. omnium. car. 14. dicens nunquàm è memoria delendum. Inst. de act. & alij in diuersis locis. Quartò restringe, vbi negaret super libello apto se possidere, secùs si super inepto, ex mente Bal. in l. edita. in repe. Padua. colum. penul. in fi. C. de eden. quem sequitur Alex. in d. addi. ad Bart. in præalleg. l. fi. & idem Alex. & Ias. in d. §. quod autem. & Ias. in d. §. omnium. Quintò restringe vltra communiter Dd. ex doctrina Bal. in d. l. cogi. col. fina. vbi Reus conueniretur, qui in rei veritate possidebat: secùs si secundùm fictionẽ, putà quia dolo desierat possidere, qui ꝓ possessore habetur, talis enim non pateretur pœnam, d. l. si. cùm in veritate non mentiatur, secundum eum. Itẽ & sextò
203 intellige, quòd † punietur Reus in eo, in quo mentitus fuit, & non in plus: quia si fateatur pro parte possidere, dum totã possidet, solùm partis, in qua mẽtitur, perdet possessionem, secundum Guil. de Cug. & Bald. in vlt. verbis, in d. l. cogi. & idem voluit in simili gl. in d. c. vno. §. vasallus.

Et ad declarationem d. l. fi. vide glo. meliorem, quæ reperiatur, & quę ponit theoricam & practicam illius, l. 1. §. illud quoq;, hic alleg. in vers. & legem. quam ita appellat Bald. in d. l. fi. & Ang. eam ad vnum dicit singularem ibid. in d. §. illud. Ant. de Trem.

z *Transferre possessionem.* Et sic habes duos casus, in quibus punitur mendax in amissione possessionis, & de possessore efficitur petitor, vnde nacta occasione dic, quòd regulariter mendax in iudicio non punitur, nisi in expensarũ condemnatione, secundum Bal. in l. 1. col. 4. ver. circa secundum. C. de

C.de fur. quem refert & sequitur Pau.de Cast.in Auth. cõtra qui propriam. col.1.C.de non nume. pec. & idem Paul.in l.si dubitet.§.1.ff.de fideius. Sed fallit in plerisq; casibꝰ, quos ponunt glo.in c.nullus pluribus. de reg. iur. libr.6. & in l.nemo ex his.ff.eod. & Bal.in d. Auth.contra qui. & in d.l.1. & Ias. in l.sed hoc.§.quod autem.ff.de re iud. principaliores breuiter transcribo. Tertius igitur erit, quem tetigi in apost. præcedenti, videlicet † in fideiussore negante se fideiussorem, qui perdit beneficium excussionis, & cædendarum, 204
Bald.in d.Authent.contra qui propriam. & beneficium diuisionis competens pluribus fideiussoribus, d.l. si dubitet.§.1.

Quartus † generalis multos comprehendens in his personis, quæ non tenentur vltra, quàm facere possint, licèt deducto, ne egeant: vt sunt maritus, donator, socius omnium bonorum, parens, patronus, filius in potestate, posteà emancipatus, vel exhæredatus, & ceteri, quos dices infr. de exce. & benefi. quæ post diffin. oppo. in prin. hi enim si negarent id, quod est causa beneficij, putà, maritus matrimonium contractum, socius societatem, &c. perderent priuilegium prædictum, & tenerentur in solidum. De socio omnium bonorum habes tex. in d.§.quod autem. & in l.si vnus.§.final.ff. pro soc. De marito tenet Bartol.in l.etiam.§.1.ff.solut.matrimon. limitans quando negaret matrimonium: secùs si negaret dotem constitutam. & Bart. sequitur Alex.in l.maritum.col.1.ver.vndecimò fallit.eod.tit & Ias.in d.§.quod autem. De filio in potestate, qui ex contractu tempore quo erat in potestate inito, posteà emancipatus, vel exhæredatus non tenetur vltra, quã facere possit, l.2.in princ.ff.quod cum eo. si tempore contractus mentitus fuit asserens se patremfamil. quòd perdat dictum beneficium, est text.in l.qui cùm se partem. & ibi scriben.ff.de re iudic. & in l.4.§.interdum. ff.quod cum eo. & voluit Bartol. in d.l. si dubitet. §. 1. Et idem dices in omnibus negantibus in se qualitatem, ex qua illud priuilegium consequuntur, per d.iura, secundum Ioannem Fabri. Ioann.de Pla. Angelum Aretin. & Ias. in §.si minus. versicul.sed & si quis. Institut. de action. Quintus 205
† in vasallo negante se vasallum, quia perdit feudum, c. vno.§.vasallus.in primo.si de feu.fuer.controuer. inter dom. & ag.in vsib.feud. 206

Sextus in liberto, qui ius aureorum annulorum impetrauit, si neget se libertum perdit illud, Bartol. in l. etiam. §. licet. ff. sol. matr. per text. in l. fi. C. de iure au. annu. & sequitur Ias. in d. §. quod autem. & in l. quod te. ff. si cert. pet. sed ille text. nihil mihi probat.

Septimus in domino conuento noxaliter pro noxa, per seruum commissa, qui habet beneficium, vt liberetur dando seruum pro noxa, iuxta l. miles. §. decem. ff de re iudic. quia si neget seruum habere in potestate, perdit illud beneficiũ, & tenetur insolidum, per tex. in l. quoties. §. prætor. & l. seq. §. fin. ff. de noxa. act.

Octauus, similis præcedenti in conuento actione de pauperie, qui se negat quadrupedem suam, tenetur insolidum, nec liberatur dando animal pro noxali, l. 1. §. interdum. ff. si quad. paup. fe. dica. Nonus, in negante se damnum dedisse: quia conuictus per testes, vel instrumenta punitur in duplum. contra negantem, vbi gloss. & Dd. C. ad legem Aquil.

Decimus, in eo, qui negat depositum tempore necessitatis, puta incendij, ruinæ vel naufragij factum, qui conuictus, tenetur in duplum, l. 1. §. meritò. ff. pro soc.

207 Vndecimus, in negante † propriam scripturam vel pecuniam fuisse numeratam, qui etiam punitur pœna dupli cõuictus, d. Auth. contra qui propriam, & in corpore, vnde sumitur.

Duodecimus in conuento condìtione indebiti, qui negat sibi solutum: quia cõuictus tenetur probare debitum, l. cùm de indebito. in princip. ff. de proba. Iste tamen solùm punitur in onere probationis debiti, quod subire habebat dicens indebitum solutum.

Decimustertius in eo, qui negat debitum, & cõuictus vult opponere exceptionẽ cõpensationis, quia non potest, l. fi. C. de compen. Decimusquartus in hærede negantę rem esse hęreditariam: quia amittit rationem legis Falcidiæ, l. hæreditatum. §. fin. ff. ad l. Falcid. & quidem, nedum in illa re, imò in omnibus rebus hæreditarijs perdit beneficium inuentarij, secundum Bartol. Ang. Paul. de Castr. & Alexand. in l. Paulus. in princip. eod. titul. Decimusquintus in negante fideicommissum relictum, qui perdit detractionem Trebellian. l. Paulus. ff. ad Trebell. Bartol. in l. rescriptum. in fin. ff. de his quibus vt indig. Decimussextus in negante

relictum

relictum in testamento, qui posteà non potest allegare, quod fuerit minus solennis voluntas, l. final. vbi Bald. C. de fideicommiss.

Decimusseptimus in debitore. quem præstationis difficultas excusat à mora, vt per Barto. & alios in l. quod te. ff. si cert. pet. quia hoc beneficium perdit negando se debitorem si fuerit conuictus, secundum Ludo. Ro. & Sali. in l. vinum. eod. titul. sed Alexand. ibi & Ias. in d. l. quod te. tenent contrarium. quia hoc in lege non reperitur, nec est fienda extensio, vt per eos. Decimusoctauus in hærede pro parte conuento actione personali ex persona defuncti, qui si neget se pro parte hæredem, conuictus tenetur respondere, & se defendere in solidum, & qui voluit efficere cognitionem veritatis in parte, eam sustinebit in toto, per tex. in l. de ætate. §. si cùm esset. & ibi Bartol. & Bald. ff. de inter. action. Alios in corpore iuris dispersos casus curiosus lector adinueniet, pro nunc alij non occurrunt: laboriosum siquidem esset magis, quàm subtile, vt dicit gloss. in l. 1. ff. solut. matrim. Ant. de Trem.

a *Criminosum.* Etiamsi prius confessus falsò fuisset delictum, putà Titium occidisse, secundum Bald. in l. 1. C. de furtis. col. 5. versi. 5. punitur mendax. dicens hominem non debere mori pro vno mendacio, per l. 1. §. si quis vltrò. ff. de quæst. & ad d. l. inde Neratius. §. final. ff. ad l. Aquil. Respondet, quòd loquatur in ciuili. & ita etiam intelligit illum textum idem Bald. ibidem. & ita tenent multi, quos retuli suprà eod. titul. versi. insuper regulariter. in addit. super verb. turpitudinem.

b *Confiteatur.* Etsi †dilationem petat, dandum est ei quadrimestre, quod sine causa non potest arctari seu minui per 208
iudicem. l. 2. ff. de re iudicata. c. quod ad consultationem. extra, eod. titul. licet consuetud. ad decem dies limitauerit. secundum Bartol. & Paul. in d. l. si debitori. Aduerte tamen, quia debitor confessus petens terminum ad soluendum debet cautionem competentem præstare de soluendo in termino, per text. singularem in d. l. si debitori. & ibi Bartol. & Paul. quem dicit singularem Pan. in d. c. quod ad consultationem. colum. 5. versic. sed quæro iuxta. & ibi etiã Feli. tangit in 6. colum. aliàs posset capi & incarcerari pendente termino, nisi caueat, secundum Bartol. & alios in d.

l.si debitori. etiam vbi aliàs esset idoneus ei soluendo, secundum Paul. ibi licèt Pan. teneat contra. in d. versicu. sed quæro. Et debet talis competens cautio esse cum fideiussoribus vel pignoribus, per gloss. singularem, in d. l. si debitori, in verbo, competenti. quam singularisauit Barba. in rubric. de pignor. extra. & eam ibi sequuntur Bald. & Paul. licèt in practica nunquam viderim obseruari. Intellige tamen, si creditor illam cautionem petat: quia debitor condemnatus illam præstare non tenetur, nisi petenti, gloss. est perpetuò menti tenenda secundum Pau. ibi. in l. vniuersa. C. de preci. imper, offe. & eam fecit singularem Ene. de fal. in addi. ad Pa. in d.c. quod ad consultationem & pro ea confirmanda multa similia adducit Ias. ibidem. Et hoc est quod dicebat Bal. in d.l. si debitori. quod antequam condemnatus non satisdans possit capi & incarcerari, est opus, quòd constituatur in mora satisdandi, quem sequitur Fel. in d.c. quod ad constillationem. col.6. in fi. Ant. de Trem.

c *Non cogitur* Imò hoc casu cogitur creditor partem debiti recipere, contra regulam, l. tutor. §. Lucius. ff. de vsur. vbi
209 est melior tex. de iure, quòd † particularem solutionem creditor inuitus recipere non cōpellitur: quoniam nō minima incommoda particularis affert solutio, dicit tex. in l. planè. ff. famil. herciscund. & cum incommoditate temporis vel loci non tenetur creditor recipere debitum, l. si soluturus. ff. de solution. ergò nec cum dicta incommoditate particularis solutionis, argumen. de tempore ad rem. secundum Ias. in d.l. quidam. col.3. sed speciale est hoc casu, quādo debitor partem confitetur, & partem negat. Quòd sanè procedit nisi appareret, quòd debitor calumniosè illam partem negaret, putà, quia creditor haberet probationes in promptu de toto debito, putà instrumentum: quia talis negatio, quæ statim potest conuinci, nihil operatur, vt voluit glo. in l. post rem. ff. de transf. & ita limitant Bal. Lud. Ro. Alex. in 2. col. & Ias. in 4. in d.l. quidam.

Alios casus in quibus fallit regula, d. §. Lucius. vide per Alexand. & Ias. in d.l. quidam. & ibi latius per Franc. de Cur. in addition. ad Alexand. Inter quos est ille singula-
210 ris, de illo, qui pro † vno debito dedit duos fideiussores pro decem: quia cùm quilibet illorum teneatur solùm in quinque, ipse principalis poterit nomine vnius fideiussoris

foris quinq; soluere inuito creditori, licèt ipse ex sua persona non posset, per text. qui non est alibi in l. in his. §. si duos. ff. de solutio. quem dixit non esse alibi Bald. in l. pro hæreditarijs. col. 1. C. de hæredi. action. & illam dicunt singularem Paul. de Castr. Ludo. Roma. & Modern. in d. l. quidam.

Sed nunquid in casu nostro principali sufficiet confiteri partem ad euitandum iudicium in illa, an verò erit necessaria oblatio? dic breuiter, quòd si † creditor acceptet partẽ con- 211
fessatam, & illam recipere sit paratus, tunc tenetur debitor offerre, aliàs non: nec ante acceptationem creditoris poterit in mora constitui, per text. singularem reputatum in l. in fideicommissi. in princi. ff. de vsu. & per illum textum tenent Bart. & alij in l. qui solidum. in princip.. ff. de leg. 2. & illum textum dicunt singularem Alexan. & Ias. in d. l. quidam existimauerunt. Anto. de Tremo.

d *Quod tantum* Si hoc loco habeas, quod tantum actor iste videtur sibi contrarius. cùm infra tit. de impedi. & exceptio. quæ de leg. iudi. oppo. versic. & est sciendum. dicat contrariũ. sed puto hunc locum deprauatum, & debere hic esse, quòd ante litem contestatam sit opponendum. quod apertius perpendo ex Spec. in titu. de actio. versi. item repellitur creditor. vbi hunc versiculum transcripsit. Et an huiusmodi † exce- 212
ptiones, de quibus hic, debeant ante litem contestatam opponi, tractat latius idem Specul. in titul. de except. §. d. versic. quid de exceptione beneficij. & sequ. vbi tandem dicit post Huber. de Bo. tutius esse ante litem contestatam opponere, licèt in beneficio epistolæ diui Adria. contrarium teneat, in titu. de renun. & conclu. versic. sequitur videre. de quo latius dicam. inf. in d. tit. de impe. & except. qui de legat. versicu. & est sciendum. præallegato. vbi melius congruet.

e *Non obseruato* Apertè ergo sentit Do. Huber. quòd possessorium † prius agi debeat & terminari, quàm petitorium 213
intentari, non est consilij solùm, sed etiam necessitatis, ita quod de necessitate prius sit expediendum possessorium quã petitorium: licèt contrarium voluerint Petr. de Bel. perti. & Cyn. in l. ordinarij. hic allega. dicentes omne possessorium petitorio posse cumulari, nec esse legem contrarium dicentem, & quod istud est verum sicut Euangelium.

Sed quod hic tenet Do. Huber. videlicet esse necessitatis, tenent vbique gloss, post Mar. videlicet gloss. in d. l. l. si de vi.

in d.l.incerti.in versi.quæstionem. & in d.l.ordinarij. & gl. in c.cùm dilectus.de cau. possessio. & proprie.Barto.Bald.& Pau.de Cast.in d.l.si de vi.Barto. & Bald.in repetit.l.incerti. C.de interdi. Bart.& omnes.in d.l. naturaliter.§.nihil commune. vbi dicit Bart.opin.Petr.esse falsam sicut Iudas Ischarioth,ff.de acquiren.possess. & Bald.in d.l. ordinarij. & Cano.in d.c.cùm dilectus.

Intelligunt tamen sanè in possessorio retinendæ: quia illud nō potest cumulari cum petitorio ratione cōtrarietatis. & ratione ordinis debet prius tale possessorium quàm petitoriū expediri.Sed in alijs possessorijs secùs, quia possunt indifferenter cumulari, & petitorio suspenso possessorium intentari, & ita intelligatur l.cùm fundus.in fin.ff. de vi & vi ar. & est expressum in c.pastoralis. de cau. pos.& proprie.ante renunciationem tamen & conclusionem in causa petitoria nō potest, vt ibi habetur. & illa decretalis est clauis in hac materia secundùm Alexand.in d.§.nihil commune.col.1. & quòd communiter teneatur conclusio gl.in d.l. si de vi.& sic Mar.opin.procedat,asserit Alexan.de Imol.in d.§.naturaliter.col.24. & Ias.ibi.colum.14. versi.extra glo.

De quo tamen articulo, quia præmissa non sunt simpliciter & indistinctè, vera & diffusa casuum diuersitas diuersitatem exigit decisionum, vide latissimè Bartol. per septem combinationes, in d.§.nihil commune. in 6.col. cum tribus sequ. & post eum & alios antiquos aureum Doctorem Do. Alexand.de Imol, ibidem in 24. col. cum.8.seq. & per Ias.in 15.cum 8.sequen. & per Bald.in d.l.incerti. & per Cano.in d. c.pastoralis.Ant.de Tremo.

214 f *Feriarum*. Dic primò, † solennium, id est, in honorem Dei & Sanctorum introductarum, c.fi.extra.de fer.l.pridie. & l.omnes.in 2.& l. fi.C.eo. Et qui sint illi dies,habes in locis præallega.& latè per Spec.in titu.de fer.§.1. quem tamen in hoc non sequor,dum à festiuitatibus Deiparæ Virginis & matris Mariæ excipit festum Conceptionis, eò quia, vt dicit, in peccato originali concepta extiterit.in quem errorem antiquorum multi prolapsi sunt.

Sed hodie communiter Theologi tenent, & piè credendū est (quia nōdum est à sancta sede Apostolica & Romana Ecclesia apertè decisum, vt dicit extraua. Sixti IIII. graue nimis sub titu.de reli.& ve.san.) quòd virginis gloriosæ Con-

ceptio

ceptio fuit immaculatissimã & ex merito præuisæ passionis & mortis Christi Iesu eius filij ab omni labe peccati & originalis & actualis præseruata, de quo ne diuina prophanis confundamus, & ne falcem in messem alienã immittamus te remitto ad theologos, signanter ad Reuerendum patrem Fratrem Bernardinum de Bustis in opere suo Mariali, in prima parte, vbi per nouem egregios sermones tradit.

Hoc vnum à plerisque probatæ vitæ & non contemnendæ authoritatis viris accepi, & aliquando experimento didici memoriam purissimæ & immaculatissimæ Conceptionis Mariæ virginis potentissimam ad eruendum hominem ab omni angustia & tribulatione. Item secundo die feriarum rusticarum, videlicet messium & vindemiarũ, quarum tempore durante nemo ad iudicium venire compellitur, l. 1. in princip. ff. de fer. ita quod iudicium agitatum contra illo tempore citatum ipso iure non tenetur, vt ibi.

Vnde est, quòd citatus † non habet necesse comparere ad 215
petendum ferias sibi concedi: quia non veniendo tacitè illas allegat, & ius sibi concedit. Intellige dummodò sint iam per iudicem decretæ & indictæ: quia secundum diuersitatem regionum quandoque tardius quandoque citius indicuntur, l. præsidus. ff. eod.

Et aduerte, quia vbi non sunt messes, nec vindemiæ etiam sunt tales feriæ inducendæ: cùm necesse habeat alibi perquirere, ita Innocen. in d. c. fi. & Ang. Per. in d, l. præsides. Alex. & Ias. in d. l. 1. in prin. qui post Bal. ibi & post Dy. & Bal. in l. lini appellatio. de leg. 3. Idem esse dicunt in locis, in quibus homines viuunt ex castaneis vel pomis: quia etiam pro illis recolligendis essent feriæ indicendæ, per textum in d. l. lini. versicu. lignorum.

Benè facit, quia licèt illa l. 1. dicat tantummodò de ferijs messium & vindemiarum, attamen gloss. in l. 1. gloss. 2. C. de agrico. & censi. libr. 11. idem innuit in ferijs seminationum, quòd debeant indici. quam glos. sequitur & dicit ordi. Ias. in d. l. 1. in princip. Item & tertiò dic, feriarum scilicet repentinarum: quia etiam illis durantibus nemo regulariter cogitur in ius venire, putà si Princeps ob res bellicas prosperè gestas, aut aliam publicam gratulationem ferias indicat. l. sed & si per prætorem. §. si feriæ. ff. ex quibus causis maio. quas solus Princeps concedit, l. à nullo. C. de

de fe-

de ferijs. & dictæ sunt repentinæ, quia repentè & subitò indicuntur, secundum Spec. in d. §. 1. versic. repentinæ. próut hoc anno per Reuerendissimum Dominum Legatum Auinionen. ob Christianissimi Francorum Regis in Auinionen. aduentum & ingressum Auinionen. concessæ fuere & indictæ.

Quartò dic, feriarum ex statuto indictarum: per statuta enim & consuetudines benè possunt indici feriæ, & indictæ tolli, secundum Odo. in l. pridie. ff. de fer. quem refert & sequitur Bald. in l. si feriatis. eod. tit. adducens text. in d. c. fina. vbi etiam consuetudo & statutum possunt in ferijs ob honorem Dei introducendis. Harum igitur feriarum tempore nemo potest cogi ad iudicium subeundum, nisi ipsis ferijs renunciet expresse vel tacitè, putà comparendo & non opponendo de tempore feriato, per d. l. 1. in princ. & d. l. si feriatis.

216 Quod tamen non procedit in ferijs †solennibus in honorem Dei & sanctorum introductis, quibus partes pacto derogare non possunt, c. fina. præalleg. & gloss. in d. l. si feriatis. glo. Bar. & Bald. in l. si feriatis. ff. de arb. & glo. in d. l omnes. in 2. gloss. fina. C. de ferijs.

Item secundò, non procedit in ferijs repentinis, quibus etiam non potest renunciari, ita pater practicæ Spec. in titu. de ferijs. §. fina. in princip. per iura quæ allegat. idem gloss. magistralis in Clemen. sæpè. in ver. ob necessitates. de verb. sign. dicens veram opin. Specul. Et idem tenent Albe. Bald. Ange. Paul. & Ias. in d. l. 1. in princ. ius enim publicum & diuinum æquiparantur,. & feriæ inductæ in honorem Dei & repentinæ, secundum Bald. in d. l. si feriatis. de arbi. & Alexan. in l. 1. §. nunciatio. col. 8. ff. de no. oper. nuncia.

Item & tertiò non procedit in ferijs per statutum introductis, quibus similiter non potest renunciari, vbi statutum exciperet aliquos casus, & ille de consensu partium non esset expressus, ex mente Bald. in d. l. 1. §. fina. in fina. verbis. quod Alexand. ea. l. in princ. col. 2. videtur intelligere quando statutum induceret ferias in honorem Dei, secùs si ad vtilitatem hominum.

Vbi autem dixi posse ferijs renunciari, intellige sanè, quòd talis renunciatio nihil operatur, quóad tertium, putà testem in ipsa causa citatum: quoniam non obstante partium renunciatione poterit gaudere ferijs. quia consensus partium non operatur in præiudicium & iniuriam testium, text. est

melior,

melior, qui ad hoc posset allegari secundum Bal. ibi expressè notantem in l. fina. versi. quod si ingeniorum. C. de arbor. & est. gloss. in d. l. omnes. in 2. gloss. fin. quam Bald. ibi notat & voluit Spec. in titu. de fer. §. fin. versic. quòd si renunciatum. & idem Bald. in l. actus, C. de fer. & sequitur Alexan. de Imo. in d. l. 1. in princip. subdens post Dd. ibi secùs esse vbi natura causæ esset, vt posset agi tempore feriato. & ibidem vide per eundem, vtrùm renunciatio extendatur ad ferias futuras, ad quem remittere sufficiat. Anto. de Tremo.

g *In casibus specialibus*. Qui multi enumerantur in l. 1. §. fin. cum duab. sequentib. hic allegatis. & per Specu. tit. de fer. §. secundo. Sed Papa in c. fi. extra, eod. reducit illos omnes ad duos generales videlicet ad † casum necessitatis & pietatis, 217
quibus casibus feriæ cessant. & idem dicunt Paul. & Ias. in l. 1. §. fin. ff. eod. Et procedit, etiam si essent feriæ in honorem Dei introductæ, vt d. c. fi. scribentes in d. l. 1. §. fin. Et inter cætera exempla primi casus, videlicet necessitatis, non omitto illud de debitore suspecto de fuga, qui potest tali tempore feriato etiam in honorem Dei capi, & incarcerari, & valebit processus. vt est glo. ab omnibus reputata singularis in l. fin. in versic. fideiussionis. C. de ferijs. quam singularisauit Bald. in d. c. fin. in vlti. colum. Paul. de Castr. in l. diuus. ff. eod. Ang. & Raph. Fulg. in d. l. 1. §. fina. & eam ibidem sequuntur Bald. & cæteri, eamq; vbiq; consuetudo approbat, secundum Alberic. in l. si feriatis. C. eod. imò fortius debitor fugitiuus vel de fuga suspectus potest capi tempore feriarum solennissimarum putà Paschæ, vel Natiuitatis Domini, secundū Baldum in d. c. fin. colum. fina. quem sequitur Ias. in d. l. 1. §. fin. & in l. plerique. col. 3. ff. de in ius vocand.

Et quia bonum est argumentum de tempore ad locum, l. vinum. ff. si certum petatur. cum similib. pariformiter poterit capi in domo propria, licèt sit tutissimum refugium, voluit Bald. in d. l. pleriq;. quem ibi sequuntur Ias. & in d. l. vinum. & in d. §. fina. Accedit quia talis etiam per iudicem incompetentem capi potest, ita Ludoui. Roma. Alexand. & Ias. in 4. colum. in l. 2. ff. de iurisdict. omn. iudic. Sicut etiam per ipsummet creditorem, & sic per priuatum, l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his quæ in fraud. credit. per gloss. & Dd. Instit. de actio. in prin. Imò etiam per creditoris procuratorem, vt est gloss. singul. iunct. text. in l. 1. C. vbi quis de cur. vel

coar.

coar.condi.quam ad hoc reputat singularem Ias.in d.princ.
218 de actio.institu. Fortius dico, quòd † creditor laicus potest capere clericum debitorem fugitiuum, secundum Bald. & Pan.in 3.col.in c.cùm non ab homine.de iudi.

Adde, quòd de fuga suspectus etiam ante diem capi potest, secundum Bald. in l.1.in fine.C. de conditio. ex lege. per tex.cum glo.in versic.interest. in l.quæsitum. vbi etiam Bar. & Ang.ff.de pign. Et etiam si lis penderet super debito:quia si interim efficiatur suspectus de fuga, poterit capi, secundum Angel.in repetit.l. nemo carcerem. colum.penult. versicu, item quæro quid si lite pendente. de exacto.tri.libr.10. C.quæ omnia, quia quotidiana, volui aduertere, licèt extra propositam videantur materiam.

Aduerte etiam quia per argumentum prædictum de tempore ad locum, sicut de fuga suspectus potest capi die feriata in honorem Dei:ergò & in ecclesia, cuius contrarium habetur.in l.præsenti.C.de his qui ad ecclesiam confu.

h *Enumerantur* Sunt autem numero 15. personæ, quæ iure ciuili omnimodò vocari ius prohibentur, etiam petita venia à prætore, quæ descriptæ sunt in ll. hic allegatis, quas ll.Bartol.Pau.I& Ias.ibi dicunt notan. & ita obseruari, vt iacent. Cæteræ autem personæ in alijs legibus illius tituli specificatæ solo iure prætorio in ius vocari prohibentur: & ideò permissu ipsius prætoris possunt in ius vocari,causa tamen cognita, per text. quē ibi ad pulchram regulam notant Bartol.Angel. & Modern.in l.sed si hac lege.§. prætor ait.ff. eodem titu.

219 Et aduerte quod quindecim † genera personarum, de quibus in d.l.2. 3. & 4. in princip.non possunt in ius vocari nec citatione verbali, nec reali, secundum Bar. & Moder ibi. Item aduerte secundò, quòd illæ personæ vsque adeò non possunt in ius vocari, vt nec teneantur mittere procuratorem, aliàs nullum esset eorum priuilegium, secundum Alex. & Ias.vbi suprà in 1.colum. post Bart. in l.2.§.si quis in iudicio.ff. si quis caut. vbi etiam Ias.in 1.colum.tale enim priuilegium est temporale: ideò procuratorē mittere non tenē-
220 tur: sed si † priuilegium esset perpetuum secùs. quia priuilegiatus vt non compareat, tenetur mittere procuratorem vt in casu.l.fi.C.de procurato.secundum Bartolum latius distinguentem in d. §. si quis in iudicio.

Et

Et quòd tales in ius vocari prohibiti non teneantur mittere procuratorem, ſentit clarè Do. Huber. inſ. tit. quib. mod. cita. conte. po. ver. & ſi vocatus. volens citationem de talibus factam poſſe contemni.

Aduerte tertiò, quia quædam ex illis perſonis 15. certis ſpecialibus caſibus poſſunt in ius vocari, vt ſunt in magiſtratu conſtituti, de quibus dixi ſuprà eodem verſic. item illuſtres. Anto. de Tremo. I. V. Doctor.

1 *Generalem* Iſtum verſicu. tranſcripſit Specul. in titul. de act. & pet. §. ſequitur. verſic. illud quoque. circa cuius verſic. materiam, quæ ſuas vellet fimbrias dilatare nedum amplam additionem, verùm etiam copioſum volumen facere poſſet: Sed notabiliora quædam in hac materia poſt Doctorum terga colligendo, dicas primò, quòd author in hoc verſic. tangit de duobus vitijs libelli, videlicet generalitate ſiue incertitudine, & de incompetentia ſiue ineptitudine: in ſeq. verò verſiculo tanget de contrarietate, & in verſ. eodē modo. ponet de cumulatione actionum.

Quoad primum, quod ſe offert, pone regulam, quòd libellus † generalis & incertus non procedit, ſed in eo debet 221
res petita ſpecificari, per iura hic allegata, & per text. in l. 1. in princ. vbi Bar. & Moder. ff. de eden. & in l. ſi in rem. iuncta gloſſ. final. ff. de rei vendica. textus gloſſa & cano. omnes in c. 2. de libell. obla.

Generalitas enim parit obſcuritatem & confuſionem, vulgatis iuribus. Et quia alternatiua inducit obſcuritatem ſeu incertitudinem, c. final. de reſcript. ideò libellus non debet eſſe alternatiuus, vt eſt text. in l. prætor edixit. §. quod autem. ff. de iniur. & ibi per Barto. Fallit primò regula prædicta in iudicijs † vniuerſalibus, & ſecundò in iudicijs genera- 222
libus, in quibus res non ſunt neceſſariò ſpecificandæ in libello nec in proſecutione nec in ſententia, ſed ſufficit in executione ſententiæ illas ſpecificari. iſta notantur per gloſ. & Dd. in d. l. 1. in princip. & gloſſ. & ſcriben. in d. c. 2. vnde ſufficit dicere, peto me declarari hæredem talis, cuius ſum hæres ex teſtamento, & Titium poſſeſſorem hæreditatis ipſius condemnari ad eam mihi reſtituendum, l. licet. vbi Bar. ff. de peti. hæredi. Bart. & omnes in d. l. 1. in princ.

Item ſufficit dicere, peto eccleſiam talem cum pertinentijs, per text. in c. cùm ad ſedem. de reſtit. ſpol. cum ſimilib. &

not.

not. per gloss. & scribentes in d. c. 2. item sufficit dicere, peto quod reddas rationem administratæ tutelæ: quia tutelam meam gessisti, l. licet. C. de iudi. & nota. in præallega. locis.

Nec est vera differentia, quam faciunt Bar. in d. l. 1. & Anton. de Butr. in d. c. 2. inter iudicia vniuersalia & generalia, videlicet quòd in vniuersalibus res non sint specificãdæ nec in libello nec in prosecutione, nec in sententia, sed in sola executione: in generalibus verò, licèt libellus generalis procedat, tamẽ in prosecutione debeant res specificari: illa enim differentia reprehenditur per Bald. Angel. Fulg. Alex. & Ias. in 5. col. in d. l. 1. in princi. dicentes idem iuris esse in vtroque iudicio vniuersali, scilicet, & generali, vt sufficiat res specificari in executione. Et hoc idem voluit Host. Fran. Zabar. & Mari. Socin. in 12. col. in d. c. 2. & Bartol. contra morem sibi contrarius in l. 2. col. 1. C. de sent. quæ sine cert. quanti. prola. sunt.

223 Quæ autem † iudicia sint vniuersalia, & quæ generalia, & quare sic dicantur, dic ex dictis scribentium in locis præallegatis. & Innoc. in c. conquerente. de offic. iudi. ordi. quòd iudicia sint hæreditatis petitio: iudicium familię herciscundæ: actio ex testamento, pro hæreditate, ex Trebelliano senatusconsulto restituẽda, & actio ex empto, quæ datur quando hæreditas fuit vendita: item si petatur villa, vel castrum, vel Ecclesia cum pertinentijs, vel præbenda cum plenitudine iuris canonici: item petitio iuris episcopalis.

Et generaliter iudicium potest dici vniuersale, quando datur ad id, quod de sui significato multa sub se vniuersaliter continet siue sit vniuersitas iuris, vt petitio hæreditatis, vel bonorum possessio: siue facti, vt peculium. ista est doctrina Bart. in d. l. 1. in princ. col. 1. versic. quærit gloss. ff. de eden. quem ibi sequuntur Modernio. & Canonist. in d. c. 2. de libell. obl.

Generalia verò iudicia dicuntur illa, quæ continent sub se plura specialia, non tamen ius vniuersum, vt sunt actio negotiorum gestorum, tutelæ, pro socio, inter quæ iudicia vniuersalia & generalia, pleræque sunt in iure differentiæ, quas vide per Bart. & Modernio. Ias. in d. l. 1. in prin. col. 4.

224 Secundò procedit dicta regula, si † de generalitate & obscuritate libelli opponatur à reo, si autem non opponatur, in dubiè procederet libellus generalis & incertus, l. fin & ibi

glo.

glo. magna in fine. C. de anna. excep. glossa & Barto. in d. l. 1. in princip. gloss. magnæ. ff. de edend. & ibi Barto. in col. fin. dicit esse textum in d. l. fina. in c. Abbate sane. de re iudic. lib. 6. hoc autem est verum in ciuilibus, in quibus benè tenet libellus generalis & incertus, si non opponatur à parte.

Secus autem in criminalibus, in quibus † accusatio generalis & incerta non tenet, nec procedit etiam parte non opponente. per l. libellorū. in princ. & vers. quòd si libelli. & ibi Bar. ff. de accus, & voluit Bal. in l. 1. colum. 13. C. de confes. 225

Itē aduerte, quia licet libellus † generalis & obscurus procedat, si non opponatur à parte, quòd tamen si postea quandocunq; in quacunq; parte litis petatur declarari libellum, ad id tenebitur actor: aliàs iudex non debebit pronunciare, secundum Ioan. Fabri, Ioan. de Platea, & Iason in §. curare. colum. 5. Inst. de actio. per tex. in d. l. fi. & in c. cùm Bertoldus. de iudic. & in c. cùm dilecta. de rescrip. cum simili. 226

Tertiò fallit dicta regula, quando † aliquid accessoriè petitur, putà fructus & expensæ, quæ peti possunt non facta expressione quantitatis, & fructibus aliter nō specificatis, text. est notabilis in §. 1. Instit. de offi. iudi. & in l. cùm propria. C. si quis alte. vel sibi. & idem si petatur castrum cum iuribus & pertinentijs absque alia iurium & pertinentiarum specificatione, c. cùm venerabilis. de except. & c. cùm ad sedem. de restitut. spoliat. secundum Ioannem Fabri, Ioannem de Platea, & Iason in 6. colum. in d. §. curare. post Innocen. in d. c. ad sedem. & Bald. in l. edita. in vtraque repetit. C. de edend. dicentem generaliter, quòd ea, quæ accessoriè veniunt, possunt generaliter peti. 227

Et idem dicas si peteretur restitutio castri cum satisfactione omnium damnorum datorum & illatorum, non facta declaratione specifica ipsorum damnorum, quoniam talis libellus procedit, secundum glos. & Dd. in c. 2. de ord. cognit. & Ioan. de Platea & Ias. in d. §. curare.

Quartò fallit, quando incertitudo proueniret ex natura causæ in iudicium deductæ, vt quia ageretur, vt quis seruaretur indemnis, l. 2. vbi Barto. not. C. de senten. quæ sine cert. quan. profe. & l. cùm eorum. C. de sen. & interlocut. om. iud. vel quia ageretur ad † interesse, quod etiam generaliter & incertum peti potest: vt per gloss. & Bar. in l. certi condictio. in princ. in ver. ex incerto. ff. si cer. petatur. & gl. & Dd. in d. §. 228

curare. vbi Ias. in penult. colum. Et opinionem illar. glossat. sequuntur communiter Vltramon. post Bar. in d. l. certi condictio. in prin. & l. stipulationes non diuiduntur. in princ. in 10. & vlti. q. ff. de verbor. obliga. & in l. vna. C. de sen. quae pro eo quod interest profe. & in text. apert. in l. 3. in fin. C. de inutil. stipul.

Vel quia agitur ad factum, & facta sunt incerta. l. vbi autem non apparet. §. qui id quod. ff. de verb. obli. per Bart. in l. 1. in prin. ff. de act. emp. & in l. stipulationes non diuiduntur. in prin. in 8. q. ff. de verb. obl.

Quintò, quando proueniret incertitudo ex facto rei conuenti: quia tunc libellus incertus admittitur. text. est in l. 1. §. quia autem. ff. quo. leg. quem ad hoc Barto. ibi no. & in l. vbi autem non apparet. §. qui illud aut illud. ff. de ver. obl. & idē Bar. in d. l. certi condictio. in prin. col. pe. & alibi saepè & benè facit text. in c. cùm causam. de emp. & vend.

229 Sextò procedit libellus † generalis & incertus, vbicunque actor probabiliter dubitat, siue ex facto tertij, siue ex facto proprio propter actum de longinquo & multipliciter intricatum, ita quod probabilis est in eo ignorantia, arg. not. in c. ab excommunicato. de rescrip. & per glo. in c. 3. de proba. per Inno. & alios in d. c. 2. de libel. obl. vbi de hoc articulo & alijs praedictis vide latissimè Mar. Soci. col. 9. & seq.

230 Septimò procedit libellus † generalis quoad interrumpendam omnem praescriptionem, quae possit sub generalitate comprehendi, tex. est singuleris secundum Bar. in l. fi. C. de anna. excep. hic alleg. & sequitur Ias. in d. §. curare. Alios plures casus poteris per te colligere ex dictis scribentium in d. c. 2. de libel. obla. signanter per Mar. Socin. & ex dictis Dd. in l. edita. C. edend. & in d. §. curare. & alibi saepè. Quando autem sententia incerta valeat, posui infrà titu. de impe. execu. & cau. nulli. in versicu. ratione modi. in versicul. quantitate. vbi vide.

231 Aduerte autem, si contra † te offeratur libellus obscurus & generalis vel incertus, quod non petas illum declarari: quia sic instrueres aduersarium, sed simpliciter petas reijci libellum, tanquàm obscurum, & dicas te non tenere illi respondere, sed te fore cum expensis ab obseruatione iudicij absoluendum. Quo casu officium iudicis erit solummodò pronunciare libellum reijciendum, & illi non fore respondendum

dum & te reum ab obseruatione iudicis absoluere actione in expensis condemnare, non autem pronunciabit libellum fore declarandum, vel specificandum. Ista est nota. doctrina patris practices Guil. Duran. in Specul. titu. de libell. concep. §. fina. vers. sis cautus. quem sequitur Anton. de Butr. & alij in c. fi. de libel. obla. Paul. de Cast. & post eum Ias. colum. 2. in l. edita. ff. de eden. & Alexand. in l. 1. in princ. ff. eo. Anto. de Tremolis.

k *Vel incompetentem.* Id est ineptam. Ineptitudo † enim actionis siue libelli vsque adeò inficit processum, vt sententia super libello inepto lata sit ipso iure nulla, nec ex ea oritur actio in factum vel officium iudicis. Ista est gloss. singularis & quæ alibi non est in mundo, Insti. de obli. in princ. in ver. secundum nostræ ciuitatis: quam ita appellat Bald. in l. actori. ad fi. C. de reb. credi. & Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. & alibi sæpè. & pro illa gloss. est text. in l. fina. in ver. nihil agit. quem ibi ponderat Bald. ff. de libe. & posthum. vsque adeò quod etiam post sententiam de ineptitudine libelli potest opponi, secundum Iacob. Butri. & Bald. in antepen. col. in l. licet. C. de procur. & Bald. in Authen. si quis litigantium. C. de episco. & cle. & alibi sæpè. & Pet. de Ancha. in Clem. constitutionem. de elec. & sequitur Ias. in §. omnium. colum. 19. Instit. de acti. & ponit Hypo. de Marsi. in singulari suo 119. Immò plus, quoniam libellus ineptus vitiat processum & sententiam, etiam si non opponatur à parte, secundum Bart. in l. edita. colum. 3. in fi. C. de eden. & Bal. ibidē in repe. Padua. col. 15. vbi etiam Alex. in 5. & Ias. in 6. colum. & Anto. de But. in c. dilecti. de iudi. licèt secùs dixerim de libello generali suprà proxi. addi.

Intellige tamen primò, quando illa ineptitudo esset expressa, secùs si libellus esset tacitè ineptus, tunc enim valeret sententia, secundum Bald. in l. certa ratione. C. quando prouo. non est neces. & in l. 2. ad fi. C. de re iudic. & sequitur Mar. Soci. in c. fin. arti. 32. de libel. obla.

Secundò intellige, quod ineptitudo libelli vitiat processum & sententiam, quando illa causa erat talis quod in in ea erat necessarius libellus, vt est regulariter saltem vbi petitur à parte vt dixi infrà titul. de impedi. exc. & cau. nul. versicu. sunt & alij. si verò esset causa, in qua non haberem necessariò offerre libellum, etiam reo petenti, vt in multis ca-

sibus, quos enumerat latè Mar. Socin. in c. 1. colum. 6. cum sequentib. col. de libell. obla. illis enim casibus, si offerretur libellus, & esset ineptus, non vitiaret iudicium, nec sententiam, gloss. nota. in l. vinum. glos. mag. ad finem. & ibi Bald. Angel. & Modern. ff. si cert. peta. facit glos. singularis. in versicu. in transitu. in §. multis. Instit. de liber. quam Bald. dicit singularem in l. consentaneum. in 4. colum. C. quomodo & quando iud. facit dictum singulare Innocen. in c. exa-
223 minata, de iud. volentis, quòd si hodie exprimeretur † actio, id est, nomen actionis, & inepta, quòd non vitiaretur processus: cùm talis actionis expressio non sit necessaria. quod dictum Innocent. dicit singulare Bald. in l. Gallus. §. 1. vbi Dd. ff. de liber. & posthum. & sequitur etiam Ias. in d. §. omnium. colum penult.

Tertiò intellige, nisi post libelli inepti productionem sequuta esset confessio rei conuenti, quoniam confessus non poterit postmodum opponere exceptionem ineptitudinis libelli seu nullitatis ex ea præuenientis, ita singulariter voluit Bald. in l. 2. C. de re iud. per l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino. & est text. bonus. & ibi Anto. & Butr. & Dd. in c. Pisanis de resti. spol. & sequitur Soci. in d. c. fi. articu. præalleg. 32. & Feli. in c. licet Feli. in fi. de simo.

Vnum etiam non omitto, perpetuò menti tenendum, quod
234 si iudex † videt libellum ineptum & causam ineptam fuisse ab actore propositam ipsumq; actorem potuisse rectè agere ex alia causa apta, licèt debeat absoluere reum ab obseruatione iudicij & eundem actorem in expensis condemnare, attamen debet ipse iudex actori reseruare ius agendi ex alia causa apta, ita not. voluerunt Barto. & Bald. post eum in Authen. sed & si quis. in 2. col. C. de secund. nupt. quos sequitur Ias. in d. §. omnium. colum. 22. versic. vnum tamen.

Quæ autem reddant libellum ineptum, & qualiter cognoscatur libelli ineptitudo ponit Mar. Socin. in d. c. 2. articulo. 24. de libell. obla. Anto. de Tremo.

1 *Contraria ponentes.* Vltra iura hic allegata, adde duos text. iur. canonici in c. solicitudinem. vbi Bald. in columnn. final. de appellatio. & in c. eum qui duas. vbi gloss. de elect. libr. 6. In quo articulo brocardico, quia varij varias tradidêre theoricas signanter Barto. cuius melior videtur distinctio in d. l. 1. C. de fur. tu breuiter dicas, quod licèt regulariter allegans

gans † contraria non ſit audiendus: attamen certis caſibus ſpecialibus admittitur contrarietas. Primus quando conſuetudine eſſet inducta, vt contraria ab eodem contra eundem proponantur: vt de rei vendicatione & Publiciana, quę ex generali conſuetudine eodem libello cumulantur, c. Abbate ſanè. de re iudi. lib. 6. & gl. in §. alię. Inſti. de actio. Bar. in l. 1. in princ. ff. di pub. Bald. & Moder. in d. l. 1. quæ conſuetudo eſt inducta fauore litium minuendarum, vt dicunt Bald. & Salice. ibi. Signanter dixi, ab eodem contra eundem, quoniam indubitanter contra diuerſos in diuerſis inſtantijs admittitur quis ad contraria proponenda, cùm res inter alios acta &c. iuribus vul. 23

Secundus caſus, vbi actor eſſet incertus quod contrariorum ſibi competat, & incertitudo cauſaretur à facto aduerſarij, tunc enim admitterentur contraria remedia cum proteſtatione, quòd vno vult eſſe contentus, l. 1. §. quod autem. ff. quo. leg. de quo articu. Bald. & cæteri in d. l. 1. & Bartol. & omnes in l. edita. C. de edend. in materia cumulationis. & idem Barto. & alij in l. vbi autem. §. final. & l. ſtipulationes non diuiduntur. in vltima quæſtione. ff. de verbor. obligationib. & Canoniſt. in c. 2. de libell. obla. & alibi ſæpè multa ſcripsêre.

Tertiò etiam admittitur quis ad contraria, nedum quando incertitudo prouenit ex facto aduerſarij, verùm etiam ſi ex alio quocunque errore probabili, voluit nota. Innocen. in c. conſtitutus. de in integ. reſti. quem ſequuntur Ioan. Fab. & Ange. Areti. in §. ſed iſte. Inſti. de act. pro quo multa adducit Iaſ. in d. l. 1. colum. 1. verſicu. in ea. gloſſ. facit quod ſcripſi. de libello incerto & generali ſupra eo. verſic. ‖ in prima addi. verſi. ſextò procedit. Et iſtud procedit nedum in eodem libello, verùm etiam multo fortius in diuerſis: putà, quis iuſta ignorantia ductus intentauit vnum remedium, quod ſibi non competebat, certè admittetur poſtmodum ad remedium ſibi competens contrarium prius intentato, niſi in illo obtinuiſſet, ſecundum Bart. & alios in d. l. 1. per l. mater. ff. de inoffi. teſta. & alia iura per eos adducta.

Quintus caſus, quando remedia deducerentur conditionaliter, putà dico ſententiã nullam, & ſi qua eſt, appello. de quo dixi infrà titu. de impedi. execu. & cau. nulli. verſicu. ſed nunquid iſte libellus.

Sextus casus ponitur in l.fina. versicu. penul.C. de codicil. alios etiam quosdam potes colligere ex dictis Moder.in l.naturaliter.§.nihil commune. ff.de acquir.poss.

Aduerte etiam ad vnum,quod Bald.in l. cùm pretiũ.C.de lib.cau.dicit notatu dignum, & refert & sequitur Ias in d.l.
236 1.colum.4. quod tunc demum deducens † contraria repellitur,si hoc reo placuerit: & si ab eo opponatur de contrarietate. quoniam poterit reus vnum ex contrarijs pro se acceptare, & nocebit ipsi actori cõtraria proponenti,per d.l.cùm pretium.

Aduerte etiam quia licèt actor non possit contraria remedia intentare, secùs tamen est in reo, qui pluribus exceptionibus, & quidem contrarijs, vti potest, vt dixi infr.titu. de perem.excep.versic.sed quid si reus.in versic.contrarius. Antonius de Tremolis.

m *Diuersas*. Quia hæc materia cumulationis actionum in eodem libello amplissima est, & egeret repetitione, vt dicit Ias.in §.curare.in fin. Insti.de actio. cum eo te remitto ad scribentes post Bartol.in l.edita.C. de eden. & ad Cano. maximè Mar.Socin.in c.2. de libel.oblat. & ad Ange. Aret.in d. §.curare. & aliquãdo scripsi in l.si idem cum eodem.in princip.ff.de iurisd.om.iudic. Auinione legendo. ideo hæc non repeto.

n *Sed quid*. Istum versicu transcripsit ex hoc loco ex proprijs scriptis Do.Huber.de Bonacurso Guil. Durandi in Specu..in titu.de actore.versicu. quid ergò expresso tandem nomine huius authoris. testatur si quidem ibi Io.And.in addi. Speculatorem conscientia ductum hunc authorem tandem nominasse,à quo ferè omnia prius per eundem Specu.sub illo titulo scripta accepisse dicit.Anto.de Tremo.

o *Ex ratione legis*. Bonum vtique est argumentum ex ratione legis, cũ ratio sit anima legis, & lex sine ratione sit corpus sine anima & organum resonans sine sensu. de qna legis ratione & eius viribus dixi plenè, & non pigeat te videre in tract.per me edito, cui titulus & nomẽ est,anima legis. Anto.de Tremo.

p *Rei vendicationem*. Quod facere potest eodem libello, etiam si ad eandem rem ageret in solidum, & pro toto ex vi consuetudinis,de qua dixi suprà isto titu. versic. retro penul. incipiente,similiter repelluntur.

Sed

q *Sed criminalibus* dicitur autem † agi criminaliter, quando de crimine agitur ad vindictam publicam, putà vt imponatur poena corporalis, vel poena pecuniaria fisco applicanda, vbi verò poena applicaretur parti, tunc diceretur iudiciũ ciuile, & adi ciuiliter, gloss. est ordina. in l. 3. in prin. in versi. aureorum. ff. de sepult. vio. quam Bart. ibi testatur dicere veritatẽ: licèt aliç. glo. aliter senserint, vt per eum ibi. & illam glo. singu larisauit Io. de Imol. in rubric. ff. de pub. iudic. sed est similis in l. aut damnum. in princ. gl. 1. ff. de poenis. & alia in l. 1. gl. fi. & ibi Salic. C. de sepulch. vio. quas addit Alex. in d. l. 3. in additio. ad Bartolum & Ias. in rubrica. C. de iudi. 237

Mixtum verò dicitur iudicium, vbi partim fisco & partim parti læsæ poena applicatur, vt est text. singularis in c. tuæ. de procur. & ibi per Anto. de But. & alios & per Ias. in d. rub. C. de iud. licèt Pa. aliter sentiat & ponat suam nouã opinionem, in rub. extra de iudi. quam impugnat Alex. in addi. ad Bar. in d. l. 3. & ibi respondet ad fundamenta Pa. & Ias. de Alex. non faciens mentionem. in d. rub. C. de iudi.

Ad gloss. autem superius allega. adde aliam in §. in summa. in ver. extraordinaria. Inst. de iniur. vnde vides, quàm sit periculosum dicere tex. aut glo. singularẽ, prout dicebat Cathosaccus. quẽ refert Ias. in §. ex maleficijs. Inst. de actio. quod qui dicit tex. aut glo. singularem videtur superare ingenium Temistoclis & Mitridatis, & contra tales inuehit etiam Pau. de Ca. in l. eius qui in ꝓuincia. ff. si. si cer. pe. nisi fortè intelligeres singularem. i. notabilem, prout sæpè Bar. dicens singularis & fortè non alibi, vel singularis & non habet concordantem. nisi vnam, &c.

r *Mulier* tu intellige mulierem repelli in criminibus publicis, l. de crimine. C. qui accu. non pos. & l. 1. & 2. ff. de accu. hic alle. q̃a priuatum delictũ parit solum ꝑ accusationẽ damnũ vel iniuriã passo vel suis, nõ aũt extraneis, vt dicit Bal. in rub. C. qui accu. nõ pos. col. 1. et † mulier benè admittitur ad ꝓsequendã iniuriã suã vel suorũ, vt inf. statĩ dicet. Ant. de Tre. 238

s *Liberorum* Adde tu & suorum: quoniam suam & suorũ iniuriam prosequi potest mulier, per tex. in l. de crimine. C. q̃ accusare nõ possunt. & l. si foemina. C. ad senatusconsul. tur.

Et dicuntur sui in hac materia vsq; ad septimum gradum, gl. est ꝑpetuò mẽti tenẽda secundũ Bar. ibi, & singulariter notãda secundũ Sal. ibidẽ in d. l. si foemina. et eã ibi etiã sequitur

Bald. & illa glos. multum ampliat l.2.in prin.ff.de accu.quæ dicit tantummodò de muliere prósequente mortem eorum, contra quos testimonium ferre non cogitur: sed illa gl.dicit de omni iniuria. & illam glo. sequi videtur etiam Bal. in l.1. col.12. ver. quóad primum articulum.C. q accu.non pos. vbi de hoc ponit varias gl.opiniones. In alia tamē materia aliter sumitur verbum, suorum, de quo per Bart. & alios, maximè Ias. in l.Gallus.§.etiam si parente.col.5. ver. tu autē vt clarius in 2.lec.ff.de li. & post. & dicā plenè in tra.quē edo de suitate.

Sed in hac materia, an veniat appellatione suorum mari-
239 tus, † ita quòd mortem mariti possit vxor vindicare, & prosequi. Odo. in l.sororem.C.de his qui. vt iudi. & Iaco.de Are. in d.l.de crimine. & ibi Cyn. & Bald. & Bar.in l.2.in princ.ff. de accu. Salic.in d.l.si fœmina.cōcludunt quod sic, quia vna caro, &c. & idem Bald.in d.l.1.col.12.C. qui accu. vbi etiā per Bal.quid de commatre, vtrū admittatur ad prosequendā iniuriam compatris, & etiā quod de singulari amico, de quo etiam per Ias. in l.exigendi.col.2.C.de procur. De filiabus aūt naturalibus tantùm an admittantur ad prosequendū mortem parentum, Bar.in d.l.2.in prin. & Bal.in d.l.1.col.præal. concludūt, quòd sic & idem in spurijs & nepharijs. dummodò ex certo amplexu natis, secundum Bald. hi enim omnes naturali nomine filiorum appellantur, l.tutelas.ff.de capi. diminu. Vnum tamen perpetuò tene menti, quòd mulieres admittuntur in subsidium, si nō sint masculi, vel sint negligentes, tex.est secundum vnum intel. & ibi Bal. & in l.senatusconsulto.C.qui acc.non pos. & idē Bal. in rub.eo.tit.col.1. & ibi Alex.in addi.ad eū. & idē Bal.in l.1.col.13.in prin.eo.ti.

Aduerte etiam, quoniam licèt in criminalibus † mulier
240 non admittatur ad accusandum, benè tamen admittitur ad testificandū de iure ciui. l.3.§. lex Iul.ff.de testi. & l. ex eo. eo. tit.quæ est canonizata in c.ex eo 15.q.3. & ibi gloss. & gl. in c. mulierē.33.q.5. & in c.quoniā. de testi. & in c.forus.de ver.si. Iure verò ca. vbi agitur criminaliter, regulariter nō testificatur, p tex.in d.c. mulierē. cū similib.adductis per.dd.glossa.

Veruntamen est quod de ista discrepantia iuris canoni. & ciuilis, licèt sit communis, vt dicit Panor.in d.c.quoniam.tamen nullo iure probatur: imò text.in d.c.ex eo. videtur probare cōtrarium, vbi est canonizata d.l. vt etiam pungit Feli. in d.c.quoniam. & apertius Phil.Deci.in l.fœminæ.col.5.de

reg.

reg. iur. ff. Volunt tamen Io. de Pla. & Angc. in §. testes. Inst. de testa. quod etiam de iure ciuili non testificetur in publicis delictis, & vbi agitur de membri abscisione: & ibi dicit Ang. quòd fuit doctrina Flo. in d. l. ex eo. sed valdè hæsito, cùm iura ciuilia indistinctè loquantur: communem tamen sententiam, quòd iure Canonico mulier non testificetur in criminalibus criminaliter intentatis: limita, nisi in subsidium, vbi alij testes non reperiuntur, secundum Panorm. in d. c. quoniam. Item quando admittitur, minus creditur mulieri, quàm masculo, vt per eundem Panorm. in d. c. forus. quod Felin. in d. c. quoniam. in fin. restringit, nisi mulieres starent pro Reo siue accusato: quia tunc præferrentur duæ mulieres duobus masculis, per gloss. in c. clerici. 81. distin. & & per not. per eum. in c. ex literis. de testi. In ciuilibus autem omni iure admittuntur, nisi in casu, l. scripturas. C. qui po. in pig. ha. de quo per Bald. ibi. & Felin. in d. c. quoniam. & Deci. in d. l. fœminæ. Secundò nisi in casu c. vnic. in fin. in versic. præter fœminas. in titul. quot testes sint necess. ad proban. inuesti. in vsib. feud. vbi per Bald. & docto.

Item nisi in testamento pagani, l. qui testamenta. §. mulier. ff. de testa. & §. testes. Instit. eod. In codicillis tamen admittitur, per gloss. singularem, secundum Paul. de Castr. ibi in d. §. mulier. sed est alia, quæ etiam hoc vult, in l. final. C. de codicill. quam dicit ordina. Ang. Aret. in d. §. testes.

Item admittitur in testamento inter liberos, vt est gloss. singularis, in Authen. quod sine. C. de testa. quam dicit singularem Deci. in d. l. fœminæ. colum. 5. & idem dicas in testamen. ad pias causas, c. cùm esses. de test. de quo per Feli. in d. c. quoniam. & Deici. in d. l. fœminæ. colum. 4. Anton. de Tremolis.

t *Et § simili modo.* Vbi etiam addidi in versicul. ad illos casus. vbi etiam vide, an accusatio per pupillum vel minorē instituta sit ipso iure nulla, an verò solū ope exceptionis veniant repellendi: & si oppositum nō sit, mero iure teneat, vbi omninò vide.

v *E contra videtur.* Et istud est verius, vt dixi & limitaui suprà eod. titul. versi. repelluntur quoque volentes. in versi. erat nocens. quando tractaui, an dicens verbum iniuriosum verum teneatur actione iniuriarum, vbi plenè dixi.

x *Semel sunt calumniati.* Adde hic de semel procur. quod amittat beneficium probationis iuramētalis à lege vel statuto sibi concessum, quæ scripsi inf. titul. de impedi. & except. quę contra rescrip. & deleg. iudic. oppo. in versicul. sed nunquid in vno termino. in versicul. nisi primo iurauerit. Ant. de Tremo.

842 y *De se confessus* Adde tu, quòd nec facit iudicium ad torturam nominatio siue inculpatio de socio, quā facit criminosus de se confessus, nisi in casibus, positis in l. final. hic allega. ista fuit sententia Dyn. quem simpliciter refert Ang. Aret. in tract. maleficiorum, in gloss. in ver. Sempronium mandatorē. ver. decimò quæro an inculpatio. sed idem Angel. in ca. gloss. versicul. quæro an particeps. ad idem allegat gloss. in l. filium. C. de libe. cau. & Bartol. in l. 1. §. si seruus. ff. de quæstio. quia cùm non debeat criminosus interrogari de socijs, nisi in casibus prædictis: ergò nec faciet iudicium, si spontè socium inculpauerit: refert etiam distinctionem Salice. in d. l. fi. dicentis considerandam qualitatem delinquentium, vtrùm seruus vel liber. & qualitatem delicti, vtrùm de atrocioribus, & vtrùm sint talia delicta, quæ vt plurimum committi soleant sine socijs. Sed certè summi practici Gandi. in rubri. de quæst. & Guy. de Suza. in rubri. qualiter Reus subijciatur tormentis, tenent simpliciter nominationem criminosi de suo non facere iudicium ad torturam, nisi in casibus exceptuatis, in d. l. final. etiamsi persona nominata esset malæ famæ. Et istud idem voluerunt Ang. & Ludo. Rom in l. & si certus. ff. ad l. Silleia. dicentes facere iudicium ad formandam inquisitionem contra nominatum, non autem ad tormenta indicenda. & dicit ibi Roma. hanc esse communem, & eam tenuit Arch. in c. memini. 9. q. 3. & Pa. in c. 1. de confes. quos etiam refert August. in addit. ad Ange.. in d. versicu. quæro an particeps. Antonius. de Tremolis.

z *Fallit interdum.* Et alijs casibus positis in l. fi. C. de accus. hic alleg.

843 à *Procurator* Qui † in criminalibus non interuenit, quando est crimen, pro quo venit imponenda pœna corporalis, siue ex parte accusati. licèt secùs, vbi veniret imponenda pœna pecuniaria siue ex crimine publico siue priuato: quia quoad admittendum procuratorem in criminalibus non

consi-

considerамus qualitatem delicti, vtrùm sit publicum vel priuatum, sed solùm qualitatem pœnæ, vtrùm veniat imponenda pœna corporalis, an pecuniaria, vt si corporalis etiam ex crimine priuato non admittatur procurator: si verò pecuniaria etiam ex delicto publici iudicij, & tunc possit interuenire: ita egregiè post Docto. in varijs locis concludunt Mar. Soz. in repeti. c. veniens. colum. 8. versicul. videtur ergò. & colum. 10. versicul. concludo igitur. qui adducit ad hanc conclusionem iura multa maximè textum. in l. 1. ff. an per alium caus. appellation. exer. possit.

Et hoc indubitanter procedit, quando illa pœna pecuniaria imponeretur de iure communi. vt est communis conclusio omnium Doctorum, tam iuris Ciuilis quàm Canonici: vt testatur idem Marian. vbi suprà. quæ probatur in d. l. 1. & in l. 2. C. de procurat. Etiam si in subsidium posset imponi pœna corporalis ob inopiam rei condemnati non habentis in ære. iuxta l. final. ff. de in ius vocando. & l. 1. §. generaliter. ff. de pœnis. cum multis similibus. quoniam hoc, quod ex accidenti contingere potest, non attenditur, secundum eundem Marian. post Ioann. de Imola. in §. ad crimen. hic allegato. Quid autem si ex statuto pœna esset imposita pecuniaria, vbi aliàs de iure communi esset corporalis, vide latè per eundem Maria. vbi suprà, colum. 11. & tribus sequentibus. & de materia admittendi procuratoris in criminalibus, si velis ad saturitatem videre, non quæras alium, quàm præfatum Maria. Sozin. in d. repetit.

Vnum tamen non omitto pro limitatione magna prædictæ conclusionis, quòd vbi pœna pecuniaria venit imponenda à iure communi admittatur procurator, procedit nisi persona domini esset iustior & legalior, ac per eum melius posset veritas sciri: quoniam dato, quòd natura causæ admittat procuratorem, non tamen hoc casu admittetur, si iudici hoc placuerit, per tex. in l. fin. vbi Cyn. & cæteri omnes. C. de procur. & per text. in l. si actor. vbi Bar. & Bald. ff. eod. tit. vbi Bal. in specie dicit illum tex. & in d. l. fin. procedere etiam in criminibus. quod limitat Cyn. in d. l. fin. nisi dominus esset impeditus. Ex quo secundum eundem Marian. vbi suprà. facilè erit iudicibus non admittere per procuratorem eum, qui aliàs de iure communi admittendus

dus esset volendo personam principalis, tanquam legalioris, vt scilicet videat quo tremore, quo calore, & qua trepidatione respondeat, prout voluit etiam Bartol. quem Mar. refert, in l. de minore. §. tormenta. ff. de quęst. Item quod dixi, non admitti procuratorem, quando pœna corporalis venit imponenda, fallit quóad allegandas legitimas causas absentiæ, nedum in facto consistentes, verum etiam illas, quæ consistunt in iure propter personam accusatis non legitimi, putà ad proponendum exceptiones contra accusatorem de ipsius illegitimitate, siue indignitate: ita probat singulariter tex. in d. c. veniens. & ibi Mar Soz. no. in 2. col. An autem ad opponendum exceptionem peremptoriam, & sic causas innocentiæ, vide per eundem latè col. 40. & sequ. Antonius de Tremolis.

b *L vltim.* De cuius l. vero intellectu, & pariter l. final. C. de procuratoribus, vide Mar. Soz. ponentem nouum & verū intellectum, in c. veniens. colum. 23. & sequ. versi. vnde ego. de accu.

c *Sub iudicibus secularibus.* Quoniam coram proprio episcopo, vel alijs ecclesiasticis conueniri debent, c. 1. & 2. 11. q. 1. & in c. clerici. de iudi. Et nedum in criminalibus non pos-
214 sunt coram iudice seculari conueniri, ita † vt nec confessio coram illo facta eis noceat etiam ad iudicium torturæ, quando initus fuisset tractatus: secùs si voluntariè, c. at si clerici. & ibi Pan. colum. 4. de iudic. Verum etiam nec in ciuilibus, per tex. in c. qualiter & quando. de iudi. in c. inolita. & c. placuit. 11. q. 1. c. si diligenti. de for. competen. & in Auth. statuimus. C. de episco. & cleric. etiam interueniente consensu ꝓprij episcopi, & proprio clerici iuramento, d. c. si si diligenti. & c. significasti. de foro competent. ita quòd nec valet contraria consuetudo, d. c. clerici. propter repugnantiam iuris diuini. Istud enim priuilegium fori est concessum clericis de iure diuino, per tex. in c. si imperator. 96. dist. & ibi gloss. aurea multum notanda, volens Constitutiones à Romanis Pontificibus editas prohibentes clericos à iudicibus secularibus iudicari, esse solùm declaratorias iuris diuini, vt etiam tenent Innoc. Host. Ioan. And Pa. & Felin. in c. 2. de maio. & obedi. & Domi. de sanct. Gemi. in §. 1. 4. distinc. Franc. Zab. in rep. c. perpendimus. colum. 5. versi. & primo scias. de senten. excommun. pulchrè ait, quòd licèt priuilegium can.

si quis

si quis suadente.17.q.4. sit de iure positiuo, vt per Innoc. in c. nouerit. de sentent. excommun. tamen priuilegium fori est de iure diuino per d. gloss. quam facit singularem Lud. Ro. in singulari suo 416. incip. sed an potest Papa.

Et illam gloss. sequuntur Pa. col. 2. nota. vltim. Fel. colum. 3. in princ. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de consti. & Pa. in d. c. at si clerico. colum. 10. & in c. fi. de for. compet. & alibi sæpe.

Et istud priuilegium fori nedum competit clericis in maioribus constitutis, imò in quocunque ordine etiam primæ tonsure, c. cùm non ab homine ibi in quocunque ordine. vbi Pan. no. de iudi. tenet Hosti. in c. cùm contingat. de æta. & quali. imò secundum eum competit etiam personis, vt sunt conuersi, oblati, & pœnitentes, in c. quisquis. & d. c. si quis suadente. 17. q. 4. & in c. duo sunt genera. 12. q. 1. immò, quod est fortius, competit priuileginm †fori laicis simul cum clerico delinquentibus ex persona clerici, vt veniāt simul cum 245
clerico ad iudicem ecclesiasticum remittendi, ita Anton. de Pra. Vete. in l. 1. in fin. ff. quæ sent. sine app. rescind. per text. not. in l. si communem. ff. quemadm. ser. amit. & aut refert & sequitur Mar. Soz. in c. 2. colum. 15. versic. 8. fallit de mut. peti. & Fely. in c. 1. colum. 4. versi. & dixit. de præscri. & reputat illud dictum singulare Hypol. de Marsi. singulari 180. incip. plura. Ista tamen †conclusio, quod clerici non pos- 246
sunt coram iudicibus secularibus & laicis trahi, fallit primò, nisi ex delegatione summi Pontificis, qui causam etiam criminalem clerici potest committere laico, etiam mulieri, in c. Mennam. & ibi pulchra gloss. 2. q. 5. vbi Papa Reginæ Francorum Bruuigildæ Mennam episcopum purgandum commisit, licèt iuramento ad corpus beati Petri præstito se coram Papa purgasset. vnde fuit secundum gloss. ibi nimis principaliter dispensatum. ad idem tex. in c. officium. aliàs est, §. verum. 32. distinct. & in c. illud. 10. q. 3. vbi clericorum crimina & causas laicis Papa committit, sicut etiam laico Papa committit potestatem excommunicandi, gloss. in §. ad hæc. in ver. ducibus. 32. distinct. & potestatem conferendi beneficia, in c. imperium. 10. distinct. & in summa. 16. q. 7. Inno. Io. Andr. Anton. de Bur. & Panorm. in c. quod sicut. de elect. Ioan. Andr. Pet. de Anch. Dom. de sanct. Ge. & Philip. Fran. in c. 2. de præbend. lib. 6. licèt consuetudo hoc non posset, vt ibi per eos, & per Fely. latè in c. dilecto. de test. & in d.

c.2.de maior. & obed. Secundò fallit ex priuilegio à Papa concesso alicui Principi de cognoscendo de certis criminibus vel causis clericorum, prout rex Francorum Christianissimus habere dicitur: quoniam licèt Summus Pontifex non possit in totum tollere priuilegium fori clericorum, cùm sit de iure diuino, vt dixi morali, non cęremoniali, per text. in c. sunt quidam. 25. q. 1. attamen quod ad vnum vel quosdam in particulari, maximè quóad certum genus criminum vel causarum, benè potest illud tollere, per text. in c. lector. 34. distinct. secundum Cardinal. Zaba. in d. c. perpendimus. & licèt Felyn. videatur noua & non firmanda conclusio, in d. c. 2. de maiorit. & obedien. attamen illam firmat domin. Steph. Aufre. in addi. ad repet cle. 1. de offi. ordin. in regul. 1. post princip. adducens multa similia: quòd videlicet, vt prædixi, consuetudo hic non posset. quoniam data in capacitate non est bona æquiparatio priuilegij & consuetudinis: & plus possit priuilegium, quàm consuetudo, vt per Felyn. in d. c. dilecto. Tertiò fallit in defectu ecclesiasticæ potestatis, vt quia clerici non possunt ab episcopo compesci, tunc iudex sæcularis posset corrigere, in c. principes seculi. 23. quæst. 5. & in c. de Liguribus. ea causa. & q. gloss. & Panorm. in c. tua. in 1. de deci. vbi Panorm. dicit de duobus contendentibus de Papatu nolentibus congregare Concilium, quòd reges & principes poterunt eis inuitis manum apponere, & dubium declarari facere, secundum eum, quem sequitur Steh. Aufr. vbi suprà. colum. 2.

Quartò fallit in eo, qui in fraudem criminis commissi se clericum fecit vel professus est, vt euitaret iudicium seculare: quoniam clericatus, quóad priuilegium fori ei non proderit, quominus iudex secularis procedat, & instantiam faciat, & sententiam suam quóad bona ipsius exequatur, in personam tamen nullam executionem faciat, secundum Ioann. Andræ. in c. vno. de obliga. ad ratio. ita post multas opiniones relatas concludens, & post eum Panorm. ibi, & Bartol. latè in l. 1. colum. 2. ff. de pœnis. per Bartol. aliquid in l. cùm quædam puella. ff. de iurisdict. omn. iudic. & ibi per Alexandr. remissiuè. & per Bald. in l. Officiales. C. de episcop. & cleric. per Sali. in Authent. statuimus. eod. titul.
247 Nisi iam fuisset † ante clericatum per iudicem secularem captus & incarceratus, & intra carceres ordinaretur vel profi-

profiteretur: quia nil ei prodesset, quin posset etiam in personam puniri ea degradatio, secundum Ioannem And. vbi supra: quoniam persona est iam præuenta & clericatus vel professio non reperit eum liberum. Secùs tamen, si prius vouerat religionem intrare, & posteà deliquit, & postmodum ingrediatur religionem: quia ingressus trahitur retro ad diem voti: ista est doctrina Baldi in l. 1. in fin. verbis C. an ser. ex suo facto. dicens cordi figendum. quam doctrinam dicit singularem, & eam sequitur Alexand. de Imol. in d. additione ad Bartol. in d. l. 1. ff. de pœnis. & Ias. de Alexand. suo præceptore non faciens mentionem, in d. l. cùm quædam puella. versicul. vltim. ista lex dicens valdè notandum. quia posses hominem euadere à morte subdens quòd votum poterit probari per iuramentum ipsius vouentis, sicut cætera in animo & conscientia consistentia, per gloss. singul. §. sed iste. gloss. magn. circa medium. Insti. de action. quam singularisauit Bal. in c. bonæ. el. 2. colum. 5. de postul. prælator. cui adde gloss. in c. significasti. el. 1. in versicul. si est ita. de homi. & gloss. in t. 1. gloss. 2. C. ad l. Cor. de sicar.

Quintò fallit in clerico arma militaria deferente tertiò monito, & non desistente quia sine alia degradatione actuali exutus est priuilegio clericali, text. & ibi Panor. & Felyn. in c. in audientia. de sentent. excommun. ita quòd nedum exuitur priuilegio can. si quis suadente. 17. quæst. 4. sed etiam priuilegio fori, gloss. est singularis in Clem. 1. in versicu. priuilegij. de offic. ordin. quam ibi sequitur Io. de Imol. & Franc. de Zab. & eam dicit singularem Felin. in d. c. in audientia.

Sextò fallit in clerico publicè & personaliter exercente artem macellarij & tabernarij: quia si tertiò monitus non desistat, vel posteà reassumat, perdit priuilegium clericale, iuxta formam Clem. 1. de vita & honestate clericor. Et licèt sint multa alia vilia officia: non tamen extendas illam constitutionem pœnalem ad non expressa, ex mente gloss. ibi, quam sequuntur ibidem Ioan. de Imo. Fran. Zab. & Pan.

Septimò idem est dicendum in clerico ioculatore, goliardo, & buffone: qui post annum vel ante, ter monitus, non desistens, ipso iure, clericale perdit priuilegium, c. vno. de vita & honestat. clericor. libr. 6. etiamsi in sacris esset

consti-

constitutus, secundum Archi. domi. de Sanct. Gemi. & Phil. Fran. ibi. Octauò fallit in clericis quacunq; dignitate prꝗfulgentibus assassinis, vel per assassinas aliquem occidi mandātibus, qui vltra alias pœnas possunt per iudicem secularem sine alia degradatione puniri, c. 1. de hom. lib. 6. Nonò fallit in clerico cum vnica & virgine coniugato, non deferente habitum & tonsuram clericales, c. vno. in fin. de cleri. coniuga. libr. 6. Decimò non gaudet priuilegio clericali actualiter degradatus, cùm sit de foro seculari, c. nouimus. de verb. signific. & ibi Pan. in 2. not. & in c. degradatio. in fin. de pœ-
248 nis. libr. 6. & potest fieri talis † degradatio ob delictum graue & perniciosum, etiam non data incorrigibilitate, per text. singularem secundum Pan. ibi. in d. c. nouimus. Sacerdos tamen actualiter degradatus, verè conficit Sacrum Christi corpus, licèt peccet, vt voluit gloss. post Lau. Ala. & Tancre. in c. 2 de cleric. excommun. minis. & ibi Innoc. & Host. sequuntur & Archid. Ioann. Andr. & Dom. de sanct. Gemin. in d. c. degradatio. & idem Archi. allegans Theologos in c, quid sit. de consecrat. distinct. 2. & hanc dicit communem diui. in d. c. degradatio. in fin. Vndecimò idem dicas in deposito verbaliter, qui sequuta incorrigabitate excommunicatus, & crescente contumacia anathematisatus sine alia degradatione actuali per iudicem est comprimendus secularem, text. & ibi Ioan. And. & Pa. in c. cùm non ab homine. de iudi.. Duodecimò fallit in clerico bigamo vero: vt quia cum duabus contraxit, vel interpretatiuo simpliciter: vt quia cum vidua vel corrupta contraxit, quia tales exuti sunt omni priuilegio clericali, & eis est interdicta delatio habitus & tonsuræ clericales, c. quisquis. 84. dist. c. vno. de biga. libr. 6.

Intellige sanè dummodò contraxerit & matrimonium consummarit, aliàs secùs, c. debitum. de biga. Et procedit etiam, si errasset, vt quia credebat virginem, cùm esset corrupta: vt plerunq; contingit. quoniam talis bigamus est, secundum Hosti in summ. tit. de biga. §. fi. vers. septimo quæritur. & sequitur Aufr. in addi. ad deci. Ca. Tholo. decis. 255.

249 Non sic tamen est in † bigamia interpretatiua secundum quid: quia illa non priuat priuilegio clericali, licèt reddat inhabilem quóad legē promotionis, vel executionis officij, putà in presbytero, qui de facto cōtraxit cum duabus, vel cū vidua:

vidua: quia licèt efficiatur bigamus, vt non possit in scriptis
ministrare, tamen non priuabitur priuilegio clericali, gl. in
d. c. quisquis. & glo. in d. c. vno. & ante illã Calde. Io. Mo. &
Arch. ibi, & post eam Domi. & tenent Io. Andr. & Panorm.
in c. Ioannes. de cleric. coniug. Similiter in eo, qui contraxit
cum vidua & virgine, quæ tamẽ postmodum publicè adul-
terata est: quia licet quòad legem promotionis efficiatur bi-
gamus eam retinendo, in c. si cuius. 34. distinct. tamen priui-
legium fori non perdit, ita fuit decisum per Capel. Tholo.
decision. 64. post Docto. in d. c. vno. de pign.

Decimo tertiò fallit in clerico aliquam artem exercente et
in illa delinquente, qui coram iudicibus illius artis poterit
conueniri, argu. tex. nota. in l. fin. C. de iurisd. omnium iud.
& tenuit Bal. in addi. ad Specul. tit. de Reo. versic. scholaris
clericus. dicens clericum pelliparium posse conueniri sub
camerlingo, vt ibi per eum. Quod tamen non placet Panor.
in c. cùm ab ecclesiarum. colum. 2. versicul. vnde potest du-
bitari. de offic. ordin. propter generalitatem, c. significasti.
de for. compet. & licet istud vltimum videatur de iure veri-
us, tamen Bald. opinionem seruat consuetudo in regno, vt
dicit Aufre. in d. regul. 1. col. 7. Decimoquartò fallit in cle-
rico falsum deponente, vel aliàs falsum committẽte coram
iudice seculari: quia poterit per eundem non obstante priui-
legio fori extraordinariè puniri, text. iuncta gloss. 1. & ibi
Cyn. & Bald. in l. nullum. C. de testi. delinquendo † enim 25
in iudicio se astringunt foro, secundum Bald. ibi. quod di-
cit menti tenendum. facit text. & quod ibi Angel. Perus. in
l. quoties. C. de iudi. & text. in l. interdum. §. qui furem. qui
non est alibi secundum Bald. ibi. ff. de furtis. vbi licèt iudex
maleficiorum non cognoscat de causa ciuili principaliter,
l. soluemus. §. latrunculator. ff. de iudic. secùs tamen inci-
denter, per illum textum mirabilem. Sicut de viatico dicunt
gloss. & Angel. in proëm. Institu. in princip. in ver. per le-
gitimos. facit etiam quod notat Bar. in l. si quis obrepserit.
in vltim. quæstion. ff. ad l. Cornel. de sicar.

Et istam opinionem tenere videtur iuris pater Innoc. al-
tera stella in perpetuas æternitates permansura, vt dicit
Specul. in proem. Speculi, versicul. nouissimè. cuius opinio-
nem si habeas, maximè in foro Canonico coronaberis, vt
dicit Ioann. Fab. in §. pupillus. Instit. de inutil. stipulat.

Innoc. inquam in c. verum. de for. competen. & Frede. de Senis. consil. 93. incip. factum quod proponitur. colum. 9. vers. item ad id quod dicitur, volens, quòd licèt de crimine clericus non possit coram iudice seculari conueniri: attamen clericum agetem vel accusantem coram eo, & calumniam vel falsum committentem potest extra ordinem ex officio punire: ita tamen quòd executio, si esset in personam fienda, reseruetur iudici ecclesiastico. sed si realis, in bonis clerici illam faciet iudex secularis. Et hanc opinionem dicit esse æquam Petr. de Anch. in repet. c. ea quæ. in 26. q de regul. iur. libr. 6. & sequi videtur Sali. in d. l. nullum. referens ita tenere Petr. de Anch. vbi suprà. Et ita etiam videtur sentire Archid. post glos. in c. presbyteri. 5. quæst. 6. & Lanfran. de Ori. in c. quoniam contra falsam. de proba.

Et istam obseruat communis consuetudo Curiarum regni Franciæ: Contrariam tamen sententiam, quæ est verior in puncto iuris, tam altera stella in perpetuas æternitates permansura: Host. in d. c. verum dicens cognitionē ecclesiastico iudici fore remittendam. quem sequuntur Ant. de But. Pan. & Fel. ibi pro ista parte facit communis doctrina Io. And. & omniū doctorū in d. c. at si clerici. de iud. & in c. 1. de mu. pe. & in d. c. verum. quod de omni crimine clerici, & principaliter & indecēter, directè & indirectè cognoscere debet iudex ecclesiasticus, c. vno. de cle. cōiu. li. 6. & à iure diuino ꝓcessit priuilegium fori, vt dictum est. vnde iura ciuilia generaliter loquentia non lædent ipsum priuilegium, arg. tex. in c. quāuis. de præben. lib. 6. vnde Bal. sibi cōtrarius in c. vno. §. si clericus. de pace tenen. in vsi. feud. dicit clericum nec delinquēdo nec propagando posse suo foro derogare. Sed præcedens opi. obseruatur in regno vt dixi.

Et similiter licèt non de iure, ex priuilegio tamen prętenso consuetudine ab immemoriali æuo citra obseruata seculares iudices cognoscunt contra clericos de portatu armorum, de infractione saluagardiæ, de vsurpata iurisdictione regia, & offensa officiarijs regijs in officiando facta, de quibus omnibus vide dom. Stepha. Aufre. vbi supra. Decimoquintò fallit in causa recōuentionis, glo. in c. deniq;. 96. dist. & in c. multi. 2. quęst. 1. & summa. 11. q. 1. & ibi Arch. & in d. c. at si clerici. per text. in l. cùm Papinianus. in fin. C. de senten. & inter. omnium iudic. canonizatum in c. cuius in agendo. in quæst.

in quæst. 8. Innocent. in c. 2. de for. competent. Hostien. Io. And. Imo. Are. & Fel. qui tamen non firmat in d. c. at si clerici. & istam opinionem approbat antiqua consuetudo secundum Io. And. ibi, & secundum Fel. habet maiorem partē Dd. & eam tenet Spec. in tit. de Reo. in prin. versi. item clericus. & Bar. Saly. & Ful. in d. l. cùm Papinianus. Bald. & Saly. in Authen. habita. C. ne fil. pro pa. Bald. & Ang. & Alexand. in addi. ad Bartol. dicens esse communem, in Auth. & consequenter posita. post d. l. cùm Papinianus. & Petr. de Anch. in d. regul. ea quæ. quæst. 14. Et istam fatetur magis æquam, Mar. Sozin. plenissimè disputans in c. 1. colum. 15. articul. 5. de mutu. petit. licèt in puncto iuris contraria sit verior secundum eum. quam tenuerunt Ioan. de Lig. Cardin. Anton. de Butr. Pan. seclusa consuetudine. & Barba. in d. c. at si clerici. Iacob. Butr. Petrus de Bel. Pert. Cyn. & Mar. Sil. in d. Authen. & consequenter Domin. de sanct. Gemin. in d. c. cuius in agendo. & in d. c. multi. per multas rationes, de quibus per Fel. in d. c. at si clerici. & per Sozin. in d. c. 1.

Sed à prima non recedas, quæ tamen recipit quatuor limitationes, quas ponunt Fel. & Sozin. vbi suprà, & eas reassumpsit Domi. Stephan. Aufre. vbi suprà, in 2. regul. colum. 2. additis duab⁹ ex Philip. Simo. in addi. ad Fel. in d. c. at si clerici.

Primò, si † reconueniretur de crimine, c. vno. de cle. coniu. 251
Innoc. & alij in d. c. at si clerici.

Secundò, si reconueniretur de causa spirituali vel adnexa, c. tuam. de ord. cog. Innoc. & omnes in d. c. 1. de mut. pet.

Tertiò, si virtute reconuentionis persona clerici esset distringenda: quia clerici districtio est iudici seculari interdicta, Arch. in d. c. vno.

Quartò, si laicus procurasset se conueniri per clericum, vt illum reconueniret, tex. cum gloss. in ver. seculari. de iur. pa. tex. in l. 2. §. sed si agant. de iudi. ff.

Quintò, si clericus ageret actione famosa contra laicum, vt super iniuria ei illata, d. §. si agant. Bald. & Sali. in d. Authen. & consequenter. Vltimò, si clericus in fraudem laicum conuenisset, vt ibi reconueniretur in præiudicium priuilegij fori, secundum Ang. in d. §. sed si agant. & sequuntur præallegati Doctores. Decimosextò conuenitur clericus coram iudice seculari, si sit hæres laici, cum quo fuerat inchoata instantia coram iudice seculari, quia ista transibit in

 cleri-

clericum. Licèt enim clericus hæres laici non possit conueniri, vbi conueniendus erat defunctus propter priuilegium clerici in corpore iuris clausum, Bartol. & Paul. in l. hæres absens. in princip. ff. de iudi. Bartol. in l. 2. §. legatis. eod. tit. Cyn. & Bald. in Authen. quas actiones. colum. 3. versi. ex istis reputantes not. dignum. C. de sacrosanct. eccl. Pa. & Fel. in c. quia Gu. de iudi. & est g oss. in c. clericum nullus. 11. quæst. 1.
252 & gloss. in c. is qui in ius. de reg. iur. lib. 6. tamen vbi † laicus esset conuentus ante mortem suam, & instantia contra eum inchoata, certè transibit in clericum hæredem, & conuenietur coram iudice seculari. ista fuit singularis limitatio Imo. in l. si cùm hominem. ff. de fideiusso. Imol. & Ang. in l. non solum. §. quod vulgò. ff. de vsuca. quam dicit singularē Alex. in addit. ad Bal. in d. Auth. quas actio. & in addi. ad Bar. in d. Auth. & consequenter in addi. clericus. & ita etiam firmat Paul. de Castr. in d. l. hæres. in princip. & in l. si constante. §. fina. l. ad fin. ff. solut. matrimo. & Aret. & Barba. in d. c. quia Gu. contra Anto. Imo. sibi contrarium, & Pa. ibi fundamentis de quibus ibi per eos, quæ etiam ponit Fely. ibi col. 1. in fi. & 2. in prin. & ista videtur æquitati magis consona, secundum Aufre. vbi supra.

Decimoseptimò fallit, vbi laicus hæres vellet facere testamenti publicationem, & interesset alicuius clerici aliàs successuri: quia cùm actus iste non possit fieri, nisi vocatis quorum interest, c. significauit. de testi gloss. Inno. Host. Ioann. And. Bald. Pa. & Fely. in c. Albericus. eod. titul. Bart. & Bald. in Authen. si quis in aliquo documento. C. de edend. cum concord. tradi. per Felyn. in d. c. Albericus. Item cùm actus iste non possit expediri coram aliquo iudice ecclesiastico, vel seculari, nisi coram magistro census in vrbe Romana, l. consulta. C. de testa. vel præsidibus prouinciarum, & defensoribus ciuitatum, vt in §. nulla. in Authen. de defen. ciui. colla. 3. aliàs publicatio esset nulla, secundum Bartol. Bald. Saly. & Ioan. Fab. in l. testamenta. C. de testa. poterit hoc casu clericus conueniri coram iudice seculari ad talem actum competenti: quia apud rectores ecclesiarum fieri non potest, vt dicit text. in d. l. consulta. & ibi Bald. & Salycet. ita tenent expressè Bald. Panor. & Felyn. in c. final. de fide inst. & secundum eundem Fel. erit citatio monitoria, si sua putauerit interesse non arctatoria, vt per eum.

Et idem dicendum in omni actu, qui veniret expediendus coram iudice seculari, vt in confectione inuentarij per laicum hæredē fiendi, vocatis creditoribus & legatarijs, iuxt.l. fina.§.cùm igitur. & ibi per Bal. & Dd. C.de iure delib. vel in confectione inuentarij tutoris: quod in confectione æquiparatur inuentario hæredis, secundum Spec. in tit. de insti. edi. §.fi. ver. huius autem inuentarij, vel in casu Auth. si omnes. C. si vt se ab hæredi. absti. quando minor † petit super aditione hæreditatis restitui, quia si inter creditores vel legatarios sit aliquis clericus, conueniri poterit corā iudice seculari, vel vbi statuto caueretur, quòd legata nō valerēt, nisi illis insinuatis coram potestate, & clericus esset hæres, & legatarij vellent petere insinuationem, quia poterunt conuenire clericum coram potestate, vt compareat, si sua putauerit interesse, per prædicta, vt voluit nota. Bald. in d.l. testamenta. colum.2. & ibi Paul. de Castr. dicens ex vltimo exemplo consuluisse & Bald. latè defendit, Felyn. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. colum. 24. versicul. vltimò non omitto. de constitut. & Salyc. in d.l. consulta. & Domin. Stephan. Aufre. in d. regul. 2. columm. 4. Et idem dicas in actu emancipationis fiendæ per patrem de filio clerico, & in actu insinuationis donationis fiendæ clerico, si excedat summam quingentorum aureorum: quia fieri debebunt coram iudice seculari, secundum Petr. de Ancha. in d. regul. ea quæ. q.17. in 6. 253

Decimooctauò fallit, vbi clericus vocaretur pro euictione & guirentia à laico emptore coram iudice seculari conuento super re per ipsum clericū vendita: quia ibi tenebitur clericum defendere, nō obstāte priuilegio fori, per tex. in l. venditor. ff. de iud. quem dicit nota. & magistralē. Ias. in Auth. quas actiones. col. pe. & per tex. in l.1. C. vbi in rem actio. per Bal. in Auth. clericus. C. de epis. & cle. & per Ang. in l. nō solùm. §. quod vulgò. ff. de vsuca. Arch. in d.c. clericum nullus. 11. q.1. Ant. de Bu. Card. Pa. & Mar. Soz. in c. quoniā frequenter. §. quod si super. vt lit. non contes. dicētes secùs esse, vbi esset nominatus clericus à colono, tanquàm principalis, & ius habens, subdentes ita debere intelligi gloss. quæ contrarium velle videtur in d.c. clericum. quā dicit singularem. Mar. vbi sup. col. 11. & idem tenent Pa. in c. fi. de emp. & vend. & Petr. de Anch. latè in d. reg. ea quæ. q.17. & Ang. Are. in §. actionū. Inst. de actio. licèt contrarium teneāt pauci relati à moder.

 præal-

præallegatis. & primam sen. obseruat vsus communis curiarum temporalium regni. Decimononò fallit in causa feudali, super qua clericus conueniri debet siue ab alio clerico siue à laico coram domino feudi, per tex. in c. verũ. & ibi Inn. Host. Bal. Pa. & Fel. de for. compe. & in c. transmissa. & per tex. in l. imperialem. §. fi. de prohi. alie. feu. per Fred. & ibi ꝑ Bal. Alue. Mar. Lau. & Car. Alexan. & per Zab. Imo. & Zẽ. in Cle. 1. de offi. ord. & Anch. in d. reg. ea quæ. q. 22. & Zab. in repe. d. c. perpendimus. Quæ iurisdictio domini feudi est ordinaria, & ideò respectu consimilis causæ prorogabilis, secundum Pa. in c. cæterũ. de iud. Et poterit ipsemet dominus feudi suam sententiã exequi, l. à diuo Pio in prin. ff. de re iud. &
254 tenet in d. c. verũ. Et huiusmodi † iurisdictiones in personas ecclesiasticas, etiã episcopos tenentes castra in feudũ, habent laici domini feudi, etiãsi essent rustici, secundum Inno. in d. c. verũ. quod Bald. dicit mirabile in l. fi. in fi. C. sine cen. vel reli. vnde licèt ecclesia Rom. sit magister imperij, tamen si teneat feudũ ab Imperatore illo respectu erit vasalla, secundũ Bal. in l. sed si hac. in §. liberta. ff. de in ius voc. Intellige tamẽ hanc fallentiã, quãdò ageretur ciuiliter: secùs si criminaliter ad priuationẽ feudi: quia licèt ecclesiasticę personę ligentur constitutionibus feudorũ, vt in d. c. cæterũ. per quẽ tex. Bald. Car. & alij notant, quòd constitutiones feudales habent locum in feudis ecclesiasticis. & concludunt Mar. Lau. col. 1. & Ias. col. 3. in proém. feu. licèt etiam clerici vasalli incidant in naturales pœnas feudorum, c. vno. in §. fi. de capi. cora. per Ias. in l. placet. in 1. lectura. col. pe. C. de sacros. eccl. Attamẽ si agatur cõtra clericum ad priuationem feudi propter crimẽ Pares Curiæ non cognoscent, sed erit ad ecclesiasticũ iudicẽ super crimine cognitio remittenda, & constito de crimine coram iudice ecclesiastico dominus feudi auferet feudũ pro velle suo: si verò fuerit clericus absolutus, non poterit auferri, secundùm Inno. Io. And. Pa. & alios, in d. c. verum. in crimine enim clerici nec directè nec indirectè cognoscere potest laicus, vt prædictum est.

Et intellige secundò hanc fallentiã, etiamsi immediatè dominus feudi esset ecclesiasticus, putà episcopus, & mediatus
255 superior esset laicus, putà rex: quoniam † ab immediato domino cognoscẽte de causa feudali appellabitur ad superiorem dominũ feudi laicũ, putà regẽ, nõ ad archiepiscopũ,

c. Roma-

c.Romana.§.debet.iuncta gl.in ver.iure alio.de appell.libr. 6.notat gloss.Panorm.& Io.de Ana.in c.2.de delict. pu. tenent singulariter Innoc.Pa.& Felyn.in c. solitę. de maio.& obe.Bart.in l.1.§.si quis.ff.de appel.& plures relati à Fely.in d.c.solitę. col.2. & ibi limitat duobus modis, quę vide, quia longior fui.

Vigesimò fallit generaliter, vbi ageretur contra clericum actione reali: quia super illa coueniretur corā iudice seculari ita voluit Guil.de Cug.& ibi eum refert Bal.in prin.in Auth. clericus.C.de epis.& cle.qui ita exemplificabat illum tex.& Collec.in d.c.at si cleric.allegat, & malè, ita tenere Host. in summa de for. compe.§.2.prout referunt Pa.in c.qualiter & quando.de iudi.& Mar.Soz.in c.sanè.col.6. de for. compet. pro hac parte facit tex.in c.quod clerici.& c.si diligenti.eod. tit. vbi tamen dicitur de crimine & personalibus actionibus, item facit dictum Inn.in c.nouerit.de sen. excom. quòd solus Imperator in temporalibus vniuersis tā clericis quā laicis præesse debet, & voluit idem Inn.in c.non minus.de immu.eccl.dicens res clericorum esse de foro laici.

Et licet contrariam sententiam teneant communiter omnes, Archid.in c.vno.de cler.coniug.lib.6.Collec.in d.c. at si clerici.Pa.& Fel.in d.c.capi.qualiter & quando.& in d.c.ecclesia sanctæ Mariæ. colum.8.& Mar.Soz.in d.c.sanè.col.6, Bal.in Auth.clericus.præalleg.& idem Bal.in c.2.de iudi.& in c.cùm venissent.de eo qui mit. in pos. Io.Fa. in Auth.statuim9.C.de epis.& cle.Io.de Pla.in l.viros.de Pala.Sal.lar.li. 11.C.& probant tex.generaliter loquentes in d.c.qualiter & quando.& in d.Authen.statuimus.& est casus in c.final. de iudi.& tex.argu.ab speciali.in d.c.verum.& c. ex transmissa.de for.compe.Attamen consuetudo in regno Francorum habet contrarium, prout refert Bal.in d.Auth.clericus.& Io. Fab.in §.fi.Inst. de satisda.dicens cardinales & episcopos in reali respondere in foro seculari.& idem refert Aufrer. in d. reg.2.col.3.Pro qua consuetudine est text.bonus in d. c. cùm venissent. ibi secundum bonam terræ consuetudinem. Sed nimirum si in reali trahantur clerici coram iudicibus secularibus in regno: quoniā quod magis à iure cōmuni dissonū est clerici conueniuntur corā iudicibus secularibus cōditione ex l.dissolutę.C.de cōd.ex l.id est, super cancellatione instrumēti, vel aliàs inefficacis, licèt cōditiones sint actiōes p-

 sona-

sonales. §. appellamus. Insti. de actio. Nisi defenderes ex vi submissionum & hypothecarum ad vires & rigores curiarum, vt per Dom. Aufre. vbi supr. colum. 6. Item conue-
256 niuntur prælati † & clerici super actione merè personali, si cum scedula propria manu subsignata se obligauerit laico in certa summa. Item vbi agitur hypothecaria: quia illius cognitio est interdicta in dicto regno iudicibus ecclesiasticis ex eo, quia est realis, & de reali, vt dixi, non cognoscunt. Item super possessorio retinendæ & recuperandæ possessionis omnium beneficiorum & iurium ecclesiasticorum: pro quo videtur tex. in c. causam quę. qui filij sint legit. Item super solutione arreragiorum, census annui, & solutione tributorum, & reparationibus ecclesiarum, conueniuntur corā præsidibus, siue Senescalcis, & alijs iudicibus secularibus. Itē super notorio abusu, & ibi aliquid attemptāt in præiudicium consilij Basiliensis, & pragmaticæ sanctionis. De quibus omnibus vide latius per præfatum Dominum Auf. vbi sup. Vigesimoprimò fallit, vbi clericus esset dandus tutor: quia à iudice seculari poterit dari, quod intellige in exorcistis, & alijs inferioribus: quoniam in sacris constituti episcopi & religiosi cogi non possunt ad tutelam, imò nec volentes admittendi sunt, pręterquam ad legitimam, non autem ad datiuam vel testamentariam, vt in c. peruenit. cum gloss. mag. 86. distinct. & in l. generaliter. & in Authen. presbyteros. C. de episcop. & cleric. Et licèt ius ciuile etiam ad legitimam episcopos & monachos non admittat, tamen corrigitur per tex. in d. c. peruenit. secundū gl. ibi, vt volentes admittantur ad legitimam. & Spec. sequitur in tit. de tuto. §. generaliter. vers. item opponitur. Et hoc voluerunt Oldra. & Bald. in d. l. generaliter. in fin. & ad Bald. ibi remittunt Petr. de Ancha. in d. c. ea quæ. q. 18. & dom. de Ro. 181. & vide Angel. in §. sed hodie. Insti. de Atti. tu. Et idem dicas, si clericus minor, vt actor litigaret in foro seculari: quia si curatorem non habeat, dabitur sibi ad litem per ipsum iudicem secularem: secùs tamen in generali curatore, qui clerico dabitur per iudicem secularem, secundum Dom. de sanct. Gemin. in c. si annum. de iudi. in 6. & Petrus de Anchar. in d. c. ea quæ. quæst. 18. & Oldra. consil. 59. Vigesimosecundò fallit, vbi clericus in executione sententiæ latæ per secularem iudicem vult se opponere, tanquàm tertius, ad impediendum

dum executionem: quoniam talem oppositionem facere tenebitur, & prosequi coram ipso seculari iudice, secundū Bal. in l. testamenta. C. de testam. & eundem Bald. in l. fin. col. 12. ver. sed hic quæritur. & Salice. ibi. in d. l. consulta. & faciunt quæ dixi suprà fallen. 17.

Vicesimotertiò fallit, vbi clericus communi æstimatione habetur pro laico, vel esset dubium, an esset clericus, quia poterit citari coram iudice seculari, & si non compareat allegaturus priuilegium suum, poterit mulctari, & in expensis condemnari, l. si quis ex aliena. ff. de iudic. l. ex quacunque causa. ff. si quis in ius voc. non ie. & c. si duobus. de appell. ita tenet gloss. in c. conuenior. in ver. congrueret. 23. q. 8. & Hosti. in sum. de iudic. §. illud autem. post princi. vbi enim † iudex 257
probabili errore facti credit se iudicem competentem, valēt acta per eum, licèt non sit competens: quia opinio præfertur veritati in iudicijs, secundum eum. & hoc tenet etiam Barto. post glo. ibi in l. nō videtur. in prima. ff. de iudi. dicens, quòd si ex tenore citationis appareat de priuilegio, vt quia diceret iudex secularis, cites dominum talem presbyterum, non teneretur tunc comparere, aliàs secùs, si esset dubium. quod etiam voluit gloss. in c. si episc. 3. q. 2. & Aufre. in d. regu. col. 7. dicens se ita intelligere opi. Spec. in tit. de cita. §. 1. ver. sed pone iudex. & Ioan. And. in c. scienti. de regu. iur. lib. 6. in mercu. & Panor. in c. si diligenti. col. 6. versicu. quæro an valeat. de for. competen. simpliciter dicentiū non valere processum.

Vltimò fallit ex delegatione episcopi quóad causas pecuniarias & merè ciuiles ipsorum clericorum, quas episcopi possunt delegare clericis: non autem criminales vel spirituales: quia solus Papa illas delegat, & à tali delegato episcopi appellabitur ad delegantem, gloss. in c. benè quidem. in ver. præter Romanum. 96. dist. glo. Ioan. And. Bald. Ant. de But. Pa. & omnes in c. decernimus. de iudi. gloss. in c. peruenit. 95. dist. iuncta glo. in §. verum. 32. dist.

Et vice versa † laici non debent coram ecclesiastico iudice conueniri, in c. experientiæ. 11. q. 1. & in c. licèt ex suspecto. de for. compe vbi non valent literæ ad iudicia impetrare per laicos à Romano pontifice: licèt enim Papa habeat vtranq; iurisdictionem spiritualem habitu & actu, & temporalem habitu, vt communiter concluditur per Dd. in c. nouit. de iudic. & in c. causam quæ. qui fil. sint legi. Attamen iuris- 258

dictionem temporalem imperatori cõcessam pro libito voluntatis reuocare nõ potest, secundum Pa ibi. benè facit tex. in d. c. nouit. in prin. & in c. cum ad versi. 96. dist. cum simili.

Quod tamen fallit primò in temporali iurisdictione ecclesiæ: quoniam tũc ecclesiasticus inter laicos cognoscit, c. si duobus. de app. c. venientes. de iureiur. c. fi. ne cle. vel mona. lib. 6. gl. & scriben. in c. 2. in ver. de iure. de excep. eo. lib.

Secundò fallit in criminibus merè ecclesiasticis, vt hæresis & simoniæ, quorum cognitio est secularibus iudicibus interdicta, c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hære. libr. 6. Ioan. And. in addi. ad Spec. in rub. de offi. ord. & quòd hæc duo crimina sint merè ecclesiastica, tenet Pa. in c. cũ sit generale. de for. compe. Idẽ putans de crimine concubinatus nõ iure ciuili sed iure canonico tantùm prohibito, c. nemo. 32. q. 4. ad id allegat Fede. de Se. & Ioan. And. vt per eum.

Tertiò fallit in omni crimine mixto, id est, vtroque iure introducto & prohibito, quoniã in talibus erit locus præuentioni, c. proposuisti. de fo. compe. Ita tenet Do. de S. Gemin. post Pau. in d. c. 2. de excep. lib. 6. quæ autem sint ista crimina mixta enumerat gl. & ibi plenè Pa. in d. c. cùm sit generale. et potes videre per Do. Aufre. in regula quarta. addita ad repe. d. Clem. 1. de offi. ordina.

259 Aduerte tamẽ, quòd † crimine hæresis excepto episcopus nõ habet capturam laici, licèt crimẽ spectet ad eius cognitionem, sed captura debet fieri per iudicem temporalẽ, de quo latè per Pe. de Ancha. in sæpedicta regu. ea quæ. col. 48. & per Imol. & Pet. de Ancha. in c. cùm episcopus. per illum text. in ver. ecclesiasticas personas. de offi. ordi. lib. 6. prout etiam in regno obseruatur. quicquid dixerit Do. de S. Ge. in loco pro-
260 ximè allega. Item aduerte, quòd licèt iudex † ecclesiasticus possit imponere clerico pœnã perpetui carceris, c. quamuis. de pœnis. lib. 6. Attamen laico pro crimine ecclesiastico non poterit illam imponere. fuit singulare dictum Oldr. consil. suo 88. quod fecit singulare Lud. Ro. singulari 706. incip. tu scis quod de iure canonico. & est text. in d. c. quamuis. in vers. clericos.

Quartò fallit ratione reconuentionis, per iura superius allegata de reconuentione clerici coram seculari iudice. Aduerte tamen, quod vbi imploratur officium iudicis, & sic nõ agitur via actionis, non habet locum reconuentio, gl. est singularis

gularis in l. sed & si restituatur. in prin. glo. 2. ff. de iud. quam fecit singularem Ludo. Ro. in l. 1. col. 1. col. 5. ff. de iur. om. iud. sed illa glo. reprobatur à Bar. & Pau. ibi. quia est contra text. in l. 1. §. fina. ff. de var. & extraor. cog. & ibi etiam Bartol. distinguens. & quòd vbi imploratur officium iudicis, habeat locum reconuentio, tenet Bart. in Auth. & consequenter. colum. fin. C. quomodo & quando iud. & ibi etiam ponit quid in appellatione.

Quintò in omnibus causis † spiritualibus, de quibus in c. ex tenore. de for. compe. per glo. & Dd. in c. cùm causam. qui fil. sint legiti. vel in illis annexis: vt in causa iurispatronatus, c. quanto. de iudi. gloss. in d. c. 2. de except. in 6. huiusmodi enim causarum cognitio etiam incidenter non spectat ad iudicem secularem, c. tuam. de ordi. cog. Sextò ex delegatione iudicis secularis. Septimò data negligentia eiusdem iudicis secularis. Octauò, si laici sint de familia ecclesiæ: quos casus prosequere, vt per glo. & scriben. in d. c. 2. & per Dd. in iuribus allegatis per dictam gloss. Et plerosque alios casus, in quibus ecclesia cognoscit inter laicos, vide per Aufre. in dicta addit. ad repe. dictæ Clemen. 1. de offic. ordina. in tit. de potest. eccle. super laicis. Antonius de Tremolis Iuris vtriusque Doctor. 261

d *Impeditus.* Qualiter autem probetur impedimentum, dixi tibi inf. tit. quibus modis cita. impu. conten. potest. versic. sed si tempestate. addi. 1.

e *Pedaneum.* Quibus iudicibus competãt ea, quæ sunt meri imperij, videbis latè per me scripta post Dd. in l. imperiũ. vbi arborem iurisdictionum tradidi, ff. de iurisd. om. iud. quę propediem chalcographis tradenda sunt.

f *Arbitrum.* An de crimine possit in arbitrum compromitti, scripsi inf. titu. de impe. arbi. compro. qui est fi. versic. ratione causæ. addi. 1.

g *Non tamen de eo iudicat.* Adde, quòd hoc his temporibus obseruatur in comitatu Venayssimi, in balinis, capitaneis, & castellanis locorum ordinariæ iurisdictionis sanctissimi domini nostri Papæ: qui licèt in ciuilibus habeant ordinariã etiam in decidendo, tamen in criminalibus quantumcunq; lenibus habent solam cognitionem, non autem diffinitionem, quæ est iudicium Ressortium reseruata.

h *Post vicesimum.* De hoc dixi tibi infr. titu. de perempt. excep.

excep. §. peremptoriæ. in addit. in versic. præscriptiones. col. 10. vers. criminales autem. vbi vide singulariter limitatum.
262 i *Reo mortuo* iudicium † enim fundari nō potest in personam mortui, vt dixi infrà titul. de impedi. execu. & cau. nulli. versicul. ratione personæ litigatoris. addit. 1. colum. 5. versic. secundo dico.

Quod autem hic dicit fallit in casibus hic positis & alijs multis, in quibus memoria defunctorum damnatur, quæ enumerat gloss. in d. l. ex iudiciorum. & gloss. in l. 1. gloss. 2. C. si reus vel accu. mor. fue.

263 Et aduerte, quod facultati † accusandi hæreticum post mortem præscribitur quinquennio, per text. quem ibi notant & dicit menti tenendum Barto. in l. 2. C. de aposta. quod etiam extendit glo. in d. l. 4. C. de hæreti. ad crimen læsæ maiestatis, quam gloss. facit singularem Alexan. de Imo. in d. l. 2. in addi. ad Barto. C. de apost. & eam sequitur & dicit menti tenendam, in addi. ad Bart. in l. fin. ff. ad l. Iul. maiest. licèt regulariter criminari & accusationes viuant 20. annis, d. l. querela. Anto. de Tremolis.

k *Si velit filius*. De hoc dixi tibi infr. qui. mo. exa. iudi. ordi. decli. versic. ratione actoris. in 1. addi. vbi habes differentiam inter causas ciuiles, de quibus ibi, & criminales, de quibus hic ibi vide.

l Propter ineptam de exceptione ineptitudinis libelli dixi post hunc authorem, sup. tit. eo. vers. & generaliter. Et ne bis
264 idem repetere videatur, dic, libelli scilicet † accusatorij, qui vltra ea, quæ in libello causæ ciuilis sunt necessaria, continere debet locum & tempus perpetrati delicti, l. libellorum. ff. de accu. vbi per Bart. & Dd. dicentes de tali ineptitudine posse semper opponi, saltem ante compertum crimen: illo autem liquidato non sit amplius de apicibus iuris disceptandum, vt per Maria. Socin. post Bald. in c. 2. artic. 24. in princ. de libell. obla. Immò etiam si ageretur de crimine ciuiliter debent locus & tempus articulari, secundum Bartol. & alios in l. edita. C. de eden. Etiam si per modum & viam, exceptionis putà, deducitur crimen contra testes, ad fines illos repellendi à testimonio, c. præsentium. §. 1. de testi. in 6. voluit expressè Bar. in l. 1. in 2. colum. versic. quæro pone. ff. de except. & in l. 3. §. lex Iulia. ff. de testi. & eum sequuntur Moder. Papien. in d. l. edita. Anto. de Tremo. Iuris vtriusq; Doctor.

De ex-

De exceptionibus [a] procuratorum, & quæ procuratoribus ſimplicibus opponuntur, & quibus modis procurator ſimplex impeditur ſuum officium exercere. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Minor 25. ann. non poteſt eſſe procurator.
2 Seruus an poſſit agere nomine alieno.
3 Clericus, fœmina, curialiſta, medicus, redemptor litis, dicuntur in actu procuratorio non admittendi.
4 Procurator à quibus perſonis conſtitui non poſſit.
5 Minor an poſſit procuratorem conſtituere.
6 Seruus an poſſit conſtituere procuratorem.
7 Procurator conſtitutus à non domino cauſæ non eſt audiendus.
8 Procurator quibus de cauſis veniat reijciendus.
9 Procurator conſtitutus an poſſit alterum conſtituere.

NVNC videamus de impedimentis ſeu exceptionibus opponendis contra illos, qui intendunt agere nomine alieno. Et primò de præludijs & exceptionibus, quæ procuratoribus ſimplicibus opponuntur, contra quos diximus quadrupliciter alludendum, ſcilicet ratione perſonæ procuratoris, ratione conſtituentis, ratione cauſæ, & ratione officij. Primò ratione perſonæ procuratoris: quia minor 25. ann. quia ſeruus, quia miles ſtipẽdiatus, quia clericus in ſacris ordinibus conſtitutus, quia fœmina, vel curialis, vel medicus, ſeu parabolanus, quia redemptor litis, quia mandatum non habet, nec ſe habere oſtendit, nec eſt coniuncta perſona, vel ſi eſt coniuncta perſona ſum paratus probare de voluntate contraria dominorum, vel nõ ſatiſdat rem ratam dominum habiturum, vel eſt reus criminis conſtitutus, necdum eſt eius innocentia

centia purgata, & si confiteatur aliquid de prædictis, vel negauerit, & conuictus erit, vel de rato cõtempserit satisdare, vel dominũ reconuentum nolit defendere à procuratoris officio repelletur, vt ista singula probantur ll. infrascriptis.

1 †De minore est tex. ff. de procu. l. minor. & C. eo. l. exigendi. licèt in contrarium alludat. ff. de mino. cum mandat. in princ. & in fi. & ff. de manu. vind. l. collectaneus. sed illa videntur loqui in procuratore ad negotia constituto, vel in l. cum mandato minor procurator admissus fuit.

2 †De seruo, ff. de procu. l. seruum quoq;. & C. de iudi. l. seruus De milite, C. de procu. l. militem. & l. quæ stipendia. & l. ita demũ. et ff. de procu. l. milites. Et fortè ista exceptio hodie nõ vendicat sibi locũ: cùm stigmata eorum brachijs nõ insigantur, quæ olim insigebantur, sicut sigillum imperiale in manibus custodum aquæductus, C. de fabri. l. stigmata. & C. de aquæductu. l. pe. in fi. lib. 11. Nam & olim expeditionis tempore, aceto, & bucellato pane, et lardo, et veruecinis carnibus vtebantur, vt C. de erroga. mili. anno. l. 1. & in Aprili & Septembri de nouo induebantur, vt C. de mili. vesti. l. 1. lib. 12. Sed hodie quia cùm fiunt signanter & multa mala patiuntur, ideò omnes morientes in hostili loco in testamento priuilegiato militaria sortiuntur. idem dici potest in quolibet milite euicto vel facto, ad hoc induco ff. de mili. testam. l. 1. & l. penul. & fi. & ff. de bono. poss. quæ ex mili. testa. l. vna. nam & actiones magna solennitate impetrabãtur, quæ hodie non impetrantur, et aduocati iurabant, quod hodie inoleuit, non est enim honestum officium suscipere famosorum, ad hoc C. de decu. l. si quis procurator. libr. 10. & C. loca. l. fin. & ff. de ritu nup. l. semper in conuentionibus. & ff. de re. iud. l. semper.

3 †De clerico, in Auth. de sanctis. epis. §. aliud. De fœmina, C. de procu. l. aliena. & ff. de procu. l. fœminas. et l. in

fœmi-

fœminis. De curiali habetur, C. de curi. l. si quis procuratorem. lib. 10. De medico seu parabolano. C. de episc. & cleri. l. placet. De redemptore litis, ff. man. l. si remunerandi. §. maurus. & C. man. l. si contra licitum. De eo, qui non habet mandatum, nec se habere ostendit, nec est coniuncta persona, ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. vltimo. & l. si autem. & ff. de administratio. tuto. l. quoties. §. item si temporali. si est de coniunctis personis & nolit satisdare de rato vel volo probare de contraria voluntate domini: dic vt ff. de procurato. l. sed hæ personæ. & l. Pomponius. §. fin. & ff. de procurato. l. hi qui enim edictio prætoris eis agere permittitur non facit eos procuratores: vt ff. iudi. sol. l. 3. §. sed si forte. De reo criminis constituto dic vt C. de procurato. l. reum criminis. & C. de reis postu. l. 1. lib. 10. De eo qui dominum reconuentum non defendit: dic vt C. de procur. l. accusatione. & ff. de procu. l. sed hæ personæ. §. prætor. & l. mutus. §. pœnæ.

4 *† Ratione verò constituentis personæ infrascriptis præludijs alludetur tu es constitutus procurator à minore 25. annis destituto tutore & curatore ille qui te constituit seruus est & non liber vel est mortuus vel reuocauit mandatum vel fecit alium procuratorem vel est filiusfamilias vel non est dominus rei vel causæ immò est tutor vel curator: vel lite contestata: vel postquàm te constituit reus effectus est maiestatis vel monachus: vel conuersus: vel deportatus vel in banno perpetuali positus vt puniuntur malefici in Lombardia.*

5 *† Nam si constiterit constituentem minorem esse procurator volens agere non audietur nisi ostenderit se cum auctoritate tutoris vel curatoris constitutum esse: vt ff. de procur. l. 3. §. pupillus. In causa tamen momentaneæ possessionis puto minorem posse constituere procuratorem. Nam cùm in-*

ea tanquàm legitima persona audiatur ergo si nolit per se agere poterit constituere procuratorem: nam & in hoc vsus procuratoris consistit, arg. ff. de procura. l. 1. §. vsus & ff. familiæ hercis. l. planè. Nec est oppositio de tutore & curatore quia actiones eius nomine non competunt pupillares. Et etiam à procuratore minoris legitimè constituto aliud exigo quod est notandum, videlicet quod caueat quòd si minor in integrum restitutus erit eius hæres per se: aut is ad quem ea res de qua agitur pertinebit, tantum dabit quantum res ea erit: vt probatur. ff. rem ra. habe. l. si minor. versic. & ideo ita cauendam, quia si præstare noluerit ab agendo repellat eum.

6 † Et si constiterit seruum esse constituentem expeditum est: quia aut proclama de possessione seruitutis in ingenuitatem: & tunc non potest aut trahitur de possessione ingenuitatis in seruitutem & tunc potest. Ad negotia verò indistinctè potest constituere procuratorem: et dic vt ff. de procurato. l. seruum quoque. & C. de asser. tollen. l. 1. refert tamen vtrum dicatur seruus esse illius contra quem agere intẽdit vel alterius vt distinguitur. C. de ord. cogni. l. si status. si verò constituens sit mortuus re integra eius procurator non auditur: vt ff. man. l. inter causas. in princip. & C. eod. l. mandatum re integra. & Instit. man. §. item si adhuc. Item si ante litem contestatam mandatum est reuocatum: vt ff. de procurato. l, procuratoribus. & l. ante litem. Item si postea alium fecerit procuratorem lite à primo procuratore nondum contestata. ff. de procura. l. si quis procuratorio. §. fin. C. eodem titu. l. procuratoribus. Nam lite à procuratore contestata non potest dominus inuito procuratore in alium transferre litem nisi ex causa, vt ff. de procuratori. l. post litem. & ll. sequen. vsque ad l. si procurator. si verò constituens est filiusfam. idem dico cùm regulariter

riter ad solum patrem exercitium suarum pertineat actionum: vt C. de anna. excep. l. 1. in fine legis. nisi in certis casibus quos notaui suprà, titu. 2.

7 † Item non auditur similiter si constituens non est dominus causæ vel rei: vt quia tutor vel curator nec est contestatus litem vt C. de procuta. l. neque tutores. Procurator tamẽ victus in causa principali benè potest facere procuratorẽ ad appellandum: vt ff. de appellatio. l. ab executore. §. vltimo. Eodem modo si constituens est factus reus maiestatis: vt C. ad l. Iul. maiest. l. vltima. Item si monachus vel conuersus, vt suprà titu. 1. notaui. §. item monachi. Idem in seruo deportato & bannito perpetuali qui deportati loco habetur per consuetudinem Lombardiæ quia nudus exulat & pro mortuo habetur: vt ff. de leg. 3. l. 1. §. quibus. & ff. de ca. dimi. l. tutelas. §. si adempta. & ff. de bono. possess. contra tabu. l. 1. §. fin. Præterea obijcitur procuratori constituto tam à reo quàm ab actore quod constituens de calumnia non iurauit. vt C. de iuramen. calum. l. 2. §. sin autem affuerit. Item si mandati finem egrediatur: vt C. de procurato. l. si procuratori. & l. si maritus. illud serua quod procurator actoris post litem contestatam de rato satisdare tenetur: vt C. de consor. eiusdem litis. l. 1. & l. fi. ante litem contestatam procurator pro reo arctari poterit ad cauendum post non: vt ff. de procuratoribus. l. Pomponius.

8 † Ratione autem causæ reijcitur procurator si constituatur à masculo ad ætatis veniam impetrandam vel ad popularem actionem vel ad causam liberalem proclamante seruo in libertatem: vel si est procurator generaliter constitutus et in integrũ restitutionẽ petat vel crimen suspecti procuratorio nomine instituat vel intentare velit interdictũ de liberis deducendis in quibus tribus casibus mandatum non sufficit habere generale vt hæc probantur. C. de his qui veniam ætatis

impetrauerunt.l.2. & ff. de publicis iudi. l.accusare. §. ad crimen. & ff. de procura.l. licèt in popularibus. & C. de assesso.l.1. circa princip. ff. de mino.l. illud. §. si talis. & ff. de procur.l.non solum. §. vltimo. Procurator tamen liberam & generalem administrationem habens & exigere & nouare, & sacramentum differre potest, vt ff. de procurato.l.procurator cui. & ff. de iureiuran.l.iusiurandum quod ex conuentione. §.fina. & multa licent quæ suscipere non est honestum. & ad hoc faciunt. C. de decu.l.si quis procurator.lib.10. & C.loca.l.fin. & ff. de ritu nuptia.l semper in conuentionibus. & ff. de regulis iuris. l. semper in conuentionibus.

8 Ratione verò officij agere impeditur, si tutor vel curator cõtra pupillum vel adultum suum actionis suscipiat cessionẽ, vt in Auth. vt hi qui obliga. se peri. habe. res mi. in principio collatio. 5. Ad idem accedit, ff. si serui. vendi. l. altius. & ff. de condi. indebi. l. frater à fratre. Item obijcitur procuratori ostendenti publicum procurationis instrumentum, quod non est factum à tabellione, quod est ignotus, vel humilis, vel deploratus, vel seruus qui procurationis instrumentum dicitur confecisse, quibus obiectis instrumentum vacillabit, cùm nemo tabellio oriatur, nisi fiat à Principe vel à Comite vel à Marchione iurisdictionem habente. ad hoc facit ff. de publicis iudicijs. l. quamcunq;. in fine. & in Authen. de testi. §. si verò ignoti. & ff. de eden. l. si quis ex argentarijs. §. cogentur. & C. de tabu. l. generaliter. lib. 10. Et literis sigillatis si falsum sit sigillum, vel non habeat characteres, vel habet qui tamen non possunt legi. vt ff. de testamen. lege ad testium. §. sigillum. satis dici potest quod his casibus admittatur si de rato offerat cautionem. Porrò si instrumento procurationis falsitas opponatur, vel literis sigillatis in modum exceptionis, tunc etiam cum cautione de rato procuratorem

ratorem agere non promitto, nisi à procuratore veritas instrumenti probetur, vt C. ad legem Corneliam. de fal. l. vltima. & argumen. C. de fide instrumen. l. plures apochis. & C. de probationib. l. iubemus. licèt contra vtentem instrumento alibi distinguatur: vt ff. de acquirend. hæreditate. l.

9 † *Quid si procurator constitutus est ad agendum vel etiam defendendum & data est ei potestas constituendi alium procuratorem etiam ante litem contestatam, argu. est quod posit alterum constituere, ff. quod cuiusque vni. no. l. item eorum. §. sed decuriones. Econtrà quod non posit per locum à diffinitione. ff. de procu. l. 1. in prin. quia certus debet esse domino constituenti: d. l. 1. §. fin. & ff. de test. tuto. l. tutor incertus. vtraque curia ratione vtilitatis indistinctè tales admittit procuratores.*

De exceptionibus quæ procuratoribus in rem suam constitutis opponuntur & ex quibus causis agere impediuntur. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Nuda quasi traditio actionis an transferat actionem directam aut vtilem.

2 Actio procuratori cessa si sit dubitata & in iudicium per dominum deducta non tenet cessio.

3 Procurator in rem suam terribilis ratione potentiæ vel dignitatis venit repellendus.

4 Actio procuratoria dicitur duobus modis.

PRocuratori autem in rem suam constituto infrà scriptis prælud ijs alludetur, in procuratione tua, nullus titulus

1 est insertus † quia sicut nuda traditio sine causa facta in rebus corporalibus non transfert dominium: vt ff. de acqui. rerum domi. l. nunquàm nuda: ita nuda quasi traditio actionis non transfert nec directam nec vtilem difficilius enim incorporalia quàm corporalia acquiruntur: vt ff. pro soci. l. 1. §. fi. & l. 2. & 3. in prin. & ff. de pecu. l. si quis ergo casus. & ff. famil. hercis. l. planè. Nec vtor sententia quorundam qui præsumunt talem procurationem donationem vbi nullus titulus continetur: & arg. ff. de condi. indeb. l. 1. & ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. quia de regulari iure nemo donare præsumitur vt ff de proba. l. cùm de indebito. in princ.

2 † Secundò obijcitur quòd actio procuratori cessa est dubitata & in iudicium per dominum deducta vnde non tenet cessio vt C. de liti. l. 2. & 3. vel est pro parte vendita & pro parte donata: vt C. man. l. pen. & l. fina. vel etiam obijciet conuentus debitor delegatus ego solui creditori meo qui me tibi delegauit antequàm litem mecum contestareris vt C. de noua. l. 3. vel subtilis aduocatus animaduerteret procurationis instrumentum inspiciendo an procurator ex tam lucratiua sit constitutus & tunc exigat ab eo vt satisdet de reconuento domino de defendendo qui si nolit satisdare ab agendo repelletur: vt ff. de procura. l. seruum quoq;. §. fina. & l. sequen.

3 † Vltimò repellitur procurator in rem suam si ratione potentiæ vel dignitatis terribilis censeatur: vt C. ne lice. po. l. 1. & fi. Quæritur an talis libellus sit admittendus agit Titius contra Sempronium petens ab eo centum libras & agit iure sibi cesso à Sempronij creditore Meuio. Et vtrùm directam vel vtilem actionem vel vtramque videatur intentare & frequens vsus aduocatorum admittit talem libellum nullum alio exquisito. Tu tamen causam exigas cessionis

sionis quæ expressa forte redibit ad non causam vt quia iniusta vel nulla vel simulata erat: vel lucratiua propter quam tenebitur dominū reconuentū defendere alioquin vlterius non procedetur vt suprà proximè notaui. Et puto eum per libellū talem directam solummodò intentare: vtilem enim habet emptor nominis & delegatarius & in solutum acceptor sine aliqua cessione: vt C. de hæred. vel acti. vendi. l. emptor nominis. & C. de no. & deleg. l. ex delegato. & C. de act. & obli. l. si in solutum. & l. si nominis. veruntamen si succumbat in libello prædicto in actione vtili eidem suo nomine competenti rei iudicatæ. non obstabit exceptio. argumen. ff. de except. rei iudic. l. si autem. §. denique. & §. si quis autem. & ff. de euictio. l. minor. §. si seruus. Præterea in causa vtili procurator de calumnia iurat, quia suum negotium gerit & in ea est principalis: vt C. de procura. l. qui stipendia. licèt quidam dicant directis cessis vtiles admitti. Nam mei consilij est quod agat vtili actione suo nomine ei competenti & abstineat à directa cuius exercitium solum ei commissum est.

4 † *Et nota quod procuratoria exceptio dicitur duobus modis, quod dic vt ff. de except. l. in exceptionibus. §. sed & procuratoria. & ff. de damn. infect. l. inter quos. §. alieno. Nam qui dicit procuratorio nomine non licere agi, non prorsus litem inficiatur sed personam euitat. vt ff. de except. l. 2. §. fin. Fideiussori tamen non denegatur actio mandati si omisit procuratoriam exceptionem: vt ff. manda. l. fideiussor. §. quædam. infantia autem ipsius procuratoris vel constituentis licèt olim procuratorem agere impediret, tamen hodie eum non repellit, vt Institut. de except. §. vltimo.*

De exceptionibus opponendis syndicis vel actoribus. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Syndicus quo casu veniat ab actione repellendus.
2 Actor vniuersitatis de cuius decreto dubitatur, vel qui de rato cauere non vult, debet ab actione repelli.

PRælibatis impedimentis & exceptionibus, quibus procuratores simplices & in rem suam constituti à iudiciorum exordio repelluntur.

1 Transeamus ad impedimenta legitima, per quæ impediuntur agere syndici & actores. Et quanquàm syndici officium munus sit personale, & inuitus constituatur, vt ff. de mune. & hono. l. 1. § personalia. & l. munerum. §. defensores. tamen ei obÿcitur, quòd non est à duabus partibus curiæ, vel credentiæ, vel collegÿ, vel vniuersitatis constitutus, vt ff. quod cuiusque vni. nomi. l. nulli. & l. planè. & ff. de decret. ab ordi. faci. l. 3. & C. de decur. l. nominationum forma. libr. 10. Item quòd nomina credentiariorum canonicorum & monachorum non sunt sigillatim inserta in instrumento syndicatus: vt C. de vendi. re. ciui. l. fina. libr. 11. licèt fortè responderi possit quod illud est speciale in vendenda re vniuersitatis vel ciuitatis. Item quod est inhabilis ad agendum: vt ff. quod cuiusque vniuersi not. l. 1. §. & quidem. Actori quoque obÿcitur tu es constitutus ad futuras controuersias non ad præsentes quod si est verum agere impeditur quia decretum nullius est momenti. vt ff. quod cuiusque vni. l. item eorum. §. sed si ita decreuerunt.

† Item

2 † *Item repellitur actor vniuersitatis si de eius decreto dubitetur & de rato non vult cauere, vt ff. quod cuiusque vni. no. l. item eorum. §. sed interdum, vel si vniuersitatem pro qua agit non vult defendere reconuentam, vt d. l. item eorum, §. actor. Communiter obijcitur syndico & actori quod est à collegio illicito cõstitutus, & si quidem omne collegium præsumitur illicitum, nisi licitum comprobetur. ff. quod cuiusq; vni. no. l. 1. Item quod posteà quàm est datus est prohibitus agere decreto decurionum, vt ff. de col. illi. l. 3. §. in summa. & ff. quod cuiusq; vniuersi. no. l. item eorum. §. quod si actor. Prætereà collegij vel vniuersitatis actor vel syndicus non auditur si collegium vel vniuersitas sit dissolutum vel dissoluta, quia intelligitur ipsum collegium defecisse: vt ff. de leg. 3. l. pater filium. §. Tusculanis. Non si ad vnũ redijt, quia stat nomen vniuersitatis, vt ff. quod cuiusq; vni. not. l. sicut muni. §. fina.*

Item si omnes qui quæstionem vel ordinationem actoris & syndici fecerunt sunt mutati: quia propter mutationem non intelligitur alterata, immò eadem reputatur vniuersitas, ff. de iu. l. proponebatur. Istud tamen non prætermitto quod in absentia Episcopi, Abbatis, & Potestatis potest capitulum & conuentus & credentiarij syndicum ordinare, arg. summè. ff. de tuto. & cura. dan. his. l. vbi absunt. sed nunquid si aliquis constitutus ab vniuersitate actor, syndicus, & procurator nunquid poterit istis tribus officijs experiri, videtur quod posset compelli ad electionem, quia sunt ista officia varia & diuersa sed non puto reo hoc expedire, & quotidianus aduocatorum vsus admittit eos.

Nota quod duo vel tres aliqui [illegible] vel [illegible] possunt esse syndici. N. C. 80.

De exceptionibus opponendis tutoribus et curatoribus ipsorum periculo constitutis. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Tutori vel curatori pupilli vel adulti nomine volentibus experiri quæ possint opponi.
2 Administrator suspectus non potest pendente causa suspecti administrare.
3 Pupillo ad annum pubertatis veniente an poterit tutor nouam causam inchoare.

1 *Contra † tutorem vel curatorem volentes pupilli vel adulti nomine experiri infrà scriptis præludijs & exceptionibus alludetur. Tu inuentarium non fecisti solenniter vt facere debuisti: quia debuisti facere mox cùm ordinatus fuisti. Nisi necessitas faciendi specialiter tibi fuerit à testatore remissa & sub præsentia publicarum personarum: vt ff. de admi. tut. l. tutor qui repertorium. & C. arbi. tute. l. vltima. Et fortè pupilli creditoribus euocatis: vt not. ff. de admi. tuto. l. chirographis nec do tempora quæ dantur hæredi titubanti ad inuentarij confectionem. C. de iure delib. l. fin. §. si autem dubius. licèt hoc obseruent iudices Mutinenses. Item repellitur si idoneam satisdationem rem pupilli saluam fore non præstitit vbi non erat testamentarius vel ex inquisitione datus: vt C. in quibus cau. in integr. resti. non est necess. l. si tutor. & C. de epis. audien. l. de creationibus. & C. de tuto. & cura. qui. non est satisda. l. 3. & fina. & ff. de tute. l. muto. §. muto. & §. hunc autem. Item de rato caueat si dubitatur an sit tutor vel an duret tutor, vel an gestus sit & commissus: vt ff. de admin. tuto. l. vulgo. vel pro qua parte vbi plures erant tutores vel curatores, vt ff. de solut. l. quod si fortè. §. 1. & ff. de admi. tuto. l. 3. §. 1. & l. si duo. Item si non iurat de rebus fideliter administrandis vtilia faciendo inutilia prætermitten-*

mittendo: vt C. de epis. aud. l. de creationibus. & in Auth. vt hi qui obli. habe. se. peri. res mino. §. sed si quis. col. 6. Et si inutiliter dati sunt tutores putà per epistolam vel ex imperfecto testamento. vt C. de confir. tuto. l. neq; item si à matre vel à patre filio naturali: vt. C. de confirm. tutor. l. vltim. Item repellitur si est surdus & mutus: vt ff. de tu. l. pen. & si est minor 25. annis, vt C. de legi. tut. l. pen. & Inst. de excu. tut. §. minores. Similiter reijciuntur si sunt debitores vel creditores pupillorum: vt in Auth. vt hi qui obli. se peri hab. res mino. & C. qui dari tut. pos. Auth. minoris. Fallit tamen in matre & auia vt in Auth. vt sine probi. mat. cred. & debi. §. placet. col. 7. & C. quando mulier. tuto. offi. fun. possit: Auth. matri & auiæ. Et ista exceptio solum locum habet in datiuo & legitimo non testamētario. Si verò propter prædictas exceptiones non poteris eum remouere procura. si tibi expediat vt de suspecto ab aliquo accusetur. & ita durante causa suspecti te non poterit conuenire: vt arg. ff. de suspect. tuto. l. eum. & Institut. eod. titul. §. si quis autem suspectus.

2 † Nam cum pendente causa suspecti non possit administrare, ita nec poterit actiones exercere: argum. ff. de iure deliberandi. l. ait prætor. Item si est datus ab eo, qui ius dandi non habebat, putà à delegato vel prætore præside furioso, vt ff. de tutor. & curat. datis. ab his. l. ius dandi, & l. nec mandante.

3 † Repelluntur quoq; tutores si pupillus peruenit ad 14. annum, si velit tutor iudicium nouum inchoare, inchoatis autem interdum aßistet post pubertatem: vt ff. de administ. tuto. l. ita autem. §. fi. & C. arbi. tut. l. tutor. & C. vbi cau. post puber. adsit. tut. l. vna. Accusationem tamen quam instituerat defuncto pupillo non cogitur adimplere: vt ff. ad Turp. l. diuus Adrianus pubes, si 25. annis.

Item si arrogatus est impubes vel deportatus, vel in seruitutem redactus, vel ad certam cōditionem, vel ad certum tempus sit tutor datus, nec extitit conditio, vel venit tempus, vel si pupillus est capite diminutus, etiam minima capitis diminutione, vel est mortuus: & hæc omnia exempla ponuntur, Inst. quib. mod. tut. fun. per tot. tit. & C. quando tutor et cur. esse desinit, per tot. Sed quid si pupillus habeat patrocinium in ciuitate Mutinensi & Bononiensi, quis dabit tutorem, respondeo in patrimonio Mutinensi, iudex Mutinēsis in patrimonio Bonon. iudex Bononiensis. vt ff. de tut. & cura. dan. ab hu. l. pupillo. & ff. de excu. tuto. l. iurisperitos. §. cùm oriundus. Regulariter tamen debet pupillus petere tutorem apud magistratū vbi ducit originem per patris conditionem. Si tamen ibi habeat facultates: vt C. vbi pe. tu. vel cura l. vna. & si aliter datus fuerit, ab agendo repellitur.

D. Christian. König mihi fol. 20. c. 22.

De exceptionibus contra actorem à tutore constitutum. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Actor à tutore vel curatore constitutus quibus de causis sit ab actione repellendus.

2 Curator ad lites assumptus, an habeat officium administrationis: aut si debeat inuentarium facere.

ACtor autem constituitur à tutore & curatore, vt C. de auth. à tuto. & cur. da. l. vna.

1 † Isti obijcitur quòd non est constitutus periculo tutoris vel curatoris, et quòd decretum prætoris in constituendo non interuenit, item quòd non fuit iusta & legitima causa constituendi, quia non erant diffusa negotia pupilli, nec dignitas vel ætas vel valitudo tutoris id fieri postulauit, & quòd pupillus

pillus nõ erat absẽs sed p̃sens imò & fari poterat. Et si aliqua de prædictis exceptionibus erit vera ad iudiciũ non admittetur, vt probatur, ff. de admini. tut. l. decreto. & Institu. de cura in fin. tit. Nam pupillus ex quo potest, debet constituere procuratorem tam ad agendum, quàm ad defendendum tutore authore, vt C. de procur. l. neque. §. pupillus. Et constituitur iste author ad negotia & ad lites: vt Insti. de cura. §. quod si tutor. & C. de appel. l. si actor. Sed quia tutor ad lites non potest constitui, quia non datur certæ causæ, vel certæ rei, ideoq; sæpè impuberi ad litem datur curator, olim quidem tutor constituebatur, qui prætorius dicebatur, cuius curatoris officium finitur peracto iudicio, ad quod est constitutus: vt Insti. de authopræstan. §. fin. Sed maximè quando tutor datus contra suum pupillum aliquas actiones vult intentare, & ita videntur loqui omnes leges, quæ loquuntur de curatore pupillo ad lites dando, vt C. de in lit. tuto. vel cura. dan. per totum. excepta illa. l. ad protegendam.

2 †Puberes tamen indistinctè tenentur assumere curatores ad lites, vt Instit. de cura. §. item inuiti. idem etiam & in pupillo, dico non infante. Et si indistinctè detur datus videtur ad omnes lites ff. de tute. l. neque. § si pupillus. & §. denique. & §. item Cassius. & §. final. & l. quod dicitur. Nec puto huiusmodi curatorem datum ad litem inuentarium debere facere, cùm eius officiũ constituat in administratione. ar. C. de in lit. dan. tut. vel. cu. l. ad protegendum. Iurabit tamen quòd dicet & faciet in causa vel causis, ea quæ sibi vtilia videbuntur: & ita obseruatur in Lombardia. ar. C. de epi. au. Auth. quæ hodie. Curatores aũt & actores qui tutoribus administrare non sufficiẽtibus adiunguntur adiunctores denominantur, vt ff. de tute. l. solet.

Quibus modis curatores furiosorum prodigorum ventris bonorum & orphanotrophi agere impediuntur. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Furiosus & prodigus dantur communiter à præsidibus curatores & tutores: quia neq; tempus neq; finem habent expensarum.

2 Furiosus ad sanitatem & prodigis ad sanos mores deuentis an cesset illorum curatoris officium.

3 Curator ventris aliter considerandus est, quam curator furiosi aut prodigi.

4 Curator non debet inuitus constitui: nec absq; necessitate manifesta.

5 Contra curatorem ventris quæ possunt exceptiones opponi.

6 Orphanotrophis aut Oiconomis quę sint exceptiones in iudicio proponendæ.

1 *QVoniam † præsides solent dare curatores furiosis & prodigis qui neq; tempus neq; finem expensarum habent, vt ff. de cur. fu. & prodi. l. 1. furiosis maioribus. 25. annis, minoribus autem furiosis dantur tutores vel curatores, qui ætati intelliguntur dari potius quàm furori, vt ff. de iure, l. qui habet. 1. respon. Istis obijcitur quòd non satisdederunt res furiosi & prodigi saluas fore nisi sint à patre in testamento dati, tunc enim paternum testamentum pro satisdatione sufficit, & quòd non iurauerunt vtilia facere & inutilia prætermittere Romæ coram prætore, & in prouincijs coram præsidibus, & coram episcopo & tribus primatibus & quòd inuentarium non fecerunt, ad quæ omnia tenentur: vt C. de cura. fu. l. vlt. §. si tamen antiquitas. & ff. de cur.*

cur.l.consilio. §. cum mentis. licèt sit argum. contra in ea. l.1.§.1.

2 †Item excipitur quòd furiosus venit ad sanitatem & prodigus sanos mores recepit: & ideò curatoris officium est finitum, vt ff.de cura.fur.l. sed tamdiu. Et hoc quando furor erat continuus. Alioquin si erat interpollaris curatoris officium non finitur de crebra & quasi ludibriosa sit creatio huius curatoris et toties nascatur quoties desinere videatur, vt C.de cura. fur.l.vlt.

3 †Et isti duo, scilicet curator furiosi, & curator prodigi, plenam habent administrationem: sed curator bonorum & curator ventris solam custodiam, & earum rerum quæ deteriores futuræ sunt, per l.est eis venditio permissa, vt ff. de admin.tut.l.inter bonorum. Et etiam si æs alienum vrget, & dilatio sit damnum creditoribus allatura, vt ff.ex quibus cau.in possessio.ea.l.Fulcinius.§.adeò.& §.planè.et §. Labeo. & ff. de ven. in poss. mitten. curator. alimenta.§.curator.& vsucapiones interpellantur. vt ff.de muneri.& hono.l.1.§.æque.& ff.de ven.in pos.mitten.l.1.§. itē si periculum, & ff.de cura.bo. dan.l.1.in fin. Communiter etiam contra istos excipitur quòd inuentarium non fecerūt, vt facere tenentur, vt ff.de vent.in poss.mitten.l.1.§. eligitur.in fin. Et quòd à prætore non sunt constituti, vt ff.de cura.bonis dando.l.neq;.in prin.& ff.de vent.in possess. mitten.l.1.§.decretum.

Item obijcitur curatori bonis dato, quòd non est constitutus ex consensu maioris partis creditorum, & quòd non est constitutus in ea regione in qua actiones mouere intendit.

4 †Item quòd est constitutus inuitus, quod fieri nō debet, imò nec volens, nisi ex magna necessitate, vt ff.de cura.bon. dan.l.2.circa prin.& §.quod si peregrinationis.& §.quæritur.

†Contra

5 †*Contra curatorem ventris excipitur quòd mulier cui datus est, non est pregnans, sed per calumniam in possessionem se mitti desiderat: & quòd abortum fecit: & quòd talem edidit quòd à successione est repulsus, vel exhæredatus: vt ff. de vent. in possessio. mit. l. 1. §. pregnantem. & §. vlti. & l. sed & si eum. & ff. si mulier ven. no. in poss. l. 1. §. & hoc edictum. Et videas aduocare instrumentum curationis quia quandoque est datus ventri tantum & non bonis quandoque ventri, & bonis inter quos est magna differentia, vt ff. de ventr. in possessio. mitten. l. 1. §. quoties.*

6 † *Orphanotrophis pauca aut quasi nulla opponi possunt, scilicet quòd de bonis orphanorum inuentarium solenniter non fecerunt: & sunt minores 25. ann. vt C. de episcop. & cleric. l. orphanotrophos. & C. de legi. tut. l. penultim. Oiconomo potest obijci quòd non est ab episcopo ordinatus, vt C. de episcop. & cleric. l. omnes qui vbique. §. hoc nihilominus. Sed nunquam vidi causas ecclesiasticas per Oiconomos ventilari, sed per syndicos agitantur: decretistæ verò præpositum Oiconomum appellant.*

Quibus modis examen ordinarij a iudicis declinatur. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Processus ordinarij iudicis multipliciter impeditur.

2 Iudex infamis minor 25. ann. seruus excommunicatus, surdus, vel mutus, furiosus, Iudæus, hæreticus non est audiendus.

3 Exceptio contra iudicem opposita si est vera, de iure vlterius non proceditur.

4 Iudex quibus in causis iudicare non possit.

5 Iudex pro vel coram quibus actoribus procedere non debeat.

6 personæ

6 Personæ extra prouinciam suam in iudicium non trahendæ quæ sint.

7 Iurisdictio ordinaria nunquàm publica facta scriptura collata censetur.

8 Infamia & fama quid sit, & quotuplex.

9 Infamia iuris tantum, de iure, & facti quid sit.

10 Infamia quid operetur.

11 Mulier quæ se in possessionem ventris nomine calumniosè mitti fecit, per sententiam contrariam fit infamis.

12 Periurus quando efficiatur infamis.

13 Actio ex delicto delicto famoso oriens non infamat, nisi expressè cautum sit in iure.

14 Iudex 18. 20. & 25. annorum quando & quomodo dari possit.

15 Infamis scienter à Papa vel Episcopo ordinatus famæ restitutus videtur.

16 Serui pro libero communiter habiti acta valent.

17 Sententia ab excommunicato lata est ipso iure nulla.

18 Mulier quando possit esse iudex aut arbitra.

19 Iudæis omnia publica officia sunt interdicta, sed non omnia onerosa.

20 Sententia lata à iudice, qui in eadem causa fuit aduocatus, est nulla, si fuerit recusatus: & quomodo possit recusari.

21 Iudex in propria causa esse nemo potest, etiam accedente consensu aduersarij, & quare, & quando possit esse. & nu. 23.

22 Claus. non potest, necessitatem adfert, & actum impossibilem esse denotat.

24 Iudex superiorem non recognoscens in sua causa, si sit ardua, coram Papa trahi potest.

25 Magistratus inferior quando possit in propria causa iudicare.

26 Delegatus non potest de iniuria sibi illata recognoscere, sed ad superiorem remittere tenetur, nisi sua iurisdictio impediatur.

27 Priuatus potest sibimet ius dicere in sua causa, si cópia iudicis haberi non potest,

28 Castrum eius, qui meum occupat, furto aut proditione inuadi potest, si alia mihi via consulere nequeam, & periculum sit in mora.

29 Debitor fugitiuus etiam in die Paschæ & similibus propria authoritate capi potest.

30 Tolli potest propria auctoritate quicquid fit in meo citra ius seruitutis, non autem si suprà meum.

31 Iurepatronatus potest priuari laicus à iudice seculari, dummodo in libello aut sententia non exprimatur, & quare.

32 Iuspatronatus quot casibus possit in sententia, libello, aut venditione nominari.

33 Filius coram patre in ciuilibus coueniri potest, & quare.

34 Sacerdos suam à concubinatu concubinam absoluere potest, donec ab ecclesia toleratur.

35 Iudex propriæ causæ quot casibus quis esse possit.

36 Familiares propriè qui dicantur.

37 Consanguineus quis sit dicendus, strictè & largè, & quousq; à iudicio repellatur.

38 Vidua, pupillus, aut infirmus extra prouinciam duci in iudicium nō possunt: quod alijs facere ipsis concessum est.

39 Mulier aut pupillus possunt laicum coram iudice ecclesiastico conuenire: sed coram seculari ipsi conuenti eius forum declinare nequeunt.

40 Scholaris seu studiosus trium iudicum, nempe Episcopi præsidis prouinciæ, & Rectoris, electionem habet, coram quo velit comparere.

41 Rectoris scholæ iurisdictio est ordinaria, eamq; delegare potest, & sententiam suam exequi, tam in ciuilibus, quàm criminalibus.

42 Scholaris non potest in loco studij conueniri pro contractibus in patria initis, nisi animum constituendi domicilium habeat, aut habere præsumatur, aliàs habebit ius reuocandi domum.

43 Forum quomodo quis sortiatur, vt vbi reperiatur, ibi quoq; conueniri possit, aut non possit.

44 Iudex pro parte hæres institutus impeditur ratione suæ partis de cohæredis parte iudicare: cùm eius officium sit indiuiduum.

PRAE-

PRæpositis præludijs & exceptionibus dilatorijs, & im-
pedimentis legitimis, quibus obiectis volentes agere suo
nomine vel etiam alieno, & accusare vel deferre volentes
à ciuili & criminali iudicio repellitur ad declinatorias, qui
in personas iudicum opponuntur, transitum faciamus, inci-
pientes ab his, quæ contra ordinarium iudicem sunt à litiga-
toribus opponendæ, † & quidem processus ordinarij iudicis
multipliciter impeditur ratione personæ iudicis, ratione cau
sæ actoris & Rei, & ratione mixta. In personam ordinarij iu 2
dicis opponitur, quod † est infamis.[b] b

Et est minor 25. ann.[c] nisi ex Principis latere descendis- c
set. Et est seruus,[d] quòd ex communicatus[e] vel surdus, vel d
mütus[f], quod est perpetuò furiosus, Abb. quod est iudæus,[g] e f
hæreticus, vel de credentibus. Et si constiterit aliquam ex- g
ceptionum † obiectarum esse veram, de iure vlterius nō pro- 3
cedat: vt ista sigillatim probantur, in l. neq; famosis. C. de
digni. lib. 12. & ff. de Sena. l. Cassius. & ff. de arbi. l. cum
lege. & ff. de re iudic. l. quidam consulebat. & ff. de iudi. l.
cùm prætor. §. non autem omnes. & C. de iudæ. & cælico. l.
vlt. & C. de epis. aud. l. archigerantes. & in Auth. iusiuran.
quod præst. ab his qui admi. sus. col. 2. † Ratione causæ, 4
quia de ea causa vult iudicare, de qua fuit aduocatus[h] an- h
tea: vel vult in causa propria[i] esse iudex, vel si velit co- i
gnoscere de ea summa quæ excedit[k] suam iurisdictionem: k
Vel de tali causa, de qua non potest ratione suæ iurisdictio-
nis[l] nec cognoscere, nec iudicare, vt ista omnia per ordinem l
probantur, ff. de iurisdict. om. iudi. l. solet. & l. prætor. &
C. de asse. & dome. l. vltim. in fin. & C. ne quis in sua cau.
in rub. & in nigro. & ff. de iu. om. iu. l. si idem. in Auth. de
defen. ciui. §. & iudicare. & § seq. & in Authen. de iud. §.
audient. & ff de arbi. l. non distinguemus. §. Iulianus. scri-
bit. & C. de Peda. iudi. l. 2. in fin.

m 5 †*Ratione actoris*, [m] *quia filius vult coram patre iudice*
n *litigare, vel è contra: vel aliquis de eius familia*, [n] *vel quia ex lege Cornelia agens iniuriarum est socer, gener, vitricus,*
o *priuignus, sobrinus, vel consanguineus* [o], *vel affinitate contingit iudicē, vel est actoris patronus, vt ff. de iur. omn. iu. l. qui iurisdictioni. & ff. de iniu. l. lex Cornelia. ⸫. respon. l. quãuis apertè contrarium, quantum ad patrem & filium, & è contra videatur, ff. de iud. l. in priuatis: sed illa intelligitur in delegato in ciuili causa: vel quod verius est, non vsq; ad finē causæ, sed solūmodo vsq; ad contestationem litis, vt ff. de offi. præsi. l. senatusconsulto. Sed certè potest dici, quòd vtatur mixta consideratione, scilicet actoris & iudicis.*

p 6 †*Ratione Rei, quia est vidua* [p], *vel pupillus, vel est debilis, & est morbo diuturno fatigatus, & aduersarij potentiam perhorrescit. Vel est scholaris, qui potest ratione priuilegij quorundam ordinariorum iudicium euitare.* [q] *Vel*
q
r *est in legatione* [r] *constitutus: vel gratia testimonij, vel iudicandi causa prouocationisue exercendæ, vel tutelæ reddendæ causa Romæ est euocatus: vt C. quando impera. inter vidu. & pupil. l. vna. & C. ne fil. pro pat. l. habita super hæc & diligenti. Mixta consideratione iudicis & litigatoris, siue Rei, siue actoris. Si alter litigatorum iudicem solum hæredem instituit, vel pro parte* [s], *vt ff. de iud. l. Iulano ait si al-*
s
t *ter ex litigatoribus* [t].

a ORdinarij. Adde ad hanc rubricam vnum singulare verbum Bal. in l. prohibitum. col. 3. ver. 3. C. de iure fisc. lib. 10. quòd iurisdictio ordinaria nunquã censetur collata, nisi inde fuerit facta publica scriptura. quòd dictum pro singulari allegat & sequitur Ias. in l. more maiorū. col. 8. Item aduerte, ff. de iurisd. om. iu. dicens addendum ad casus notatos per gl. or. in c. 1. §. postquã. de censi. libr. 6. licèt quandoq; delegata secùs, vt per Spec. tit. de prob. §. videndū. ver. nunquid delegatus. per Bald. in d. l. prohibitum. & dices inf. tit. 1. in prin. Ant. de Trem.

Infamis.

b *Infamis*. Infamia † est læsæ dignitatis status, legibus & 8
moribus improbatus: sicut fama est illesæ dignitatis status legibus & moribus approbatus, l. cognitionum. ff. de var. & extraor. cog. ita Pau. de Cast. in l. 1. in princ. ff. de his qui not. infa. Infamia in iure reperitur triplex iuris & de iure: iuris tamen, & infamia facti iuris: Et de † iure est quę à lege infli- 9
gitur ex facto à lege reprobato absq; iudicis sententia, de qua septem habes exempla, in l. singulari, & qua nõ est dare meliorem in corpore iuris in sua materia secundum Pau. in l. 1. ff. de his qui no. infa. tria ponit prin. l. & quatuor. §. fi. Iuris tantùm est, qui infligitur per sententiã iudicis cõpetentis in omni crimine publico, & in quatuor priuatis bonorũ raptorum, iniuriarũ, & de dolo, & in quatuor actionibus ciuilibus, tutelę depositi, pro socio, & cõmodati: quia ex his causis cõdemnati efficiuntur infames, d. l. 1. §. qui publico. Facti est illa, quę grauat opi. apud bonos & graues, secundũ Dy. in reg. infamibus. de reg. iu. lib. 6. siue est, cùm quis est notatus apud bonos & graues: lex tamen factum non notat, secundũ Bal. Imol. & Felyn. in c. testimonium. de testi. de qua in l. ob hæc verba. ff. de his qui not. infa. & l. verbum. C. eo. & exemplificat gl. in d. l. 1. & Dy. in d. reg. infamibus. Et omnis † infamia 10
operatur hunc effectũ nostrum, quòd infamis non potest habere dignitatem, tex. gl. & Dd. in l. 2. C. de digni. lib. 12. gloss. Bar. Bal. & Pau. in d. l. 1. ff. de infa. Dy. in d. reg. infamibus. Et nedum repellit à iudicatura vel dignitate habenda, imò etiã ab habita, l. iudices, de digni. gl. & Io. de Pla. in l. infamia. de decu. lib. 10. Alios tres effectus etiam operatur ista infamia facti, quos ponit Bal. in l. fratres. col. 1. C. de inoff. test. & ideò secundus erit, quia repellit à testimonio in criminali, sed in ciuili diminuit, d[illegible]de, c. testimonium de testi. arbitrio tamen iudicis, per tex. singularem & meliorem de iure, secundum Bald. & Abb. ibi in c. licèt. & ibi Felin. in 8. no. de proba. de quo per gloss. & Dd. in l. 1. C. de summa Trinit. & fide Cathol. & per gloss. & Bart. in l. Cassius. ff. de sena, vbi Bart. plenè distinguit, & per gloss. & Bart. in l. 3. §. duæ causæ. ff. de Carbo. edict. per Cano. in d. c. testimonium. de testi. & d. c. licèt. de proba. Tertiò inducit querelam, d. l. fratres. Quartò, quia repellit à querela, l. in arena. & l. si filiam. C. de inoffic. testam. & post Bald. ponit Aufre. decisi. Cap. Tho. 173. Et adde vltra casus positos in d. l. 1. quòd † mulier, quæ ca- 11

lumniosè se ventris nomine in possessionem mitti fecit, cùm pregnans non esset, per sententiam efficitur infamis, l. notatur. cum l. seq. ff. de infa. Item periurus † efficitur infamis, tex. singul. in l. si quis maior. C. de transf. intellige in periuro, qui iurauit in contractu aliquid de futuro, videlicet se facturum aut daturum, quod postmodum nō fecit, sed contrauenit: secùs si iurasset aliquid de præterito, vel de præsenti, & deierasset: quia ex eo non infamaretur, ista est gl. quam ibi sequuntur Bart. & Pau. l. in l. Lucius. ff. de infa. quā reputauit singularem Bal. in rubr. extra de iureiur. ad fi. sed illud idem vult gloss. in l. quæ sub conditione. in prin. in versi. interuenit. de condi. insti. & gloss. in Auth. sen. non sol. si. fide. prest. §. 1. in ver. si qua omninò. coll. 5. gl. in c. quicunq;. 6. q. 1. Adde præterea, quod infamia iuris etiam irrogatur per confessionem veram, non per aliud genus probationis, glo. singularis multū, & menti tenenda, in l. sed & si possessori. §. fi. de iureiur. Bal. in l. 1. intellige in causa ciuili secundum Bar. in d. l. ictus. ff. de infa. Item irrogatur ex genere pœnæ, præ-
13 cedente interlocutoria causa cognita, d. l. ictus. Et aduerte † quòd nulla actio oriens ex delicto famoso vel causa famosa infamat, nisi reperiatur expresse cautum in iure: vnde licèt ex furto descendat etiam condictio furtiua & cert. conditio generalis, tamen super illis condemnatus vel pactus non efficitur infamis infamia iuris: quia lex tātùm de actione furti dicit: ista est glo. quam ibi notant Bar. & Pau. de Cast. in d. l. 1. in versi. qui furti. & gl. in l. certi conditio. ff. si cer. pe. pro quibus tex. in l. cessat. ff. de act. & obl. vide etiam C. no. maximè Fel. latè prosequentem in 8. & 9. col. in d. c. testimoniū. & ibi etiam quæ sit infamia Canonica. hortor insuper te habere ante mentis oculos elegantia verba Bal. in l. vna. col. 4. ver. nota q; confessio, C. de cōfes. inquiens, caueat sibi vnusquisq; ab infamia: quia non solū in eo in quo est diffamatus, sed etiā in alijs eius opinio grauatur. ext. de reg. iu. in c. defleat. Bona aūt fama quā multi popul amāt est thesaurus hominis inæstimabilis, & iucūdus, & sicut liliū dat suauitatē odoris.

c *Minor 25. ann* quia tex. quidam consulebat. hic videtur aliàs valde dubius, ideò Papa videtur interpretatus, in c. cū 10. an. de offi. deleg. secundū Imo. in d. l. quidam consulebat. cui interpretationi clarè standū erit, etiā in foro seculari, per no. in c. per venerabilē. qui fil. sint leg. & in c. 1. de nou. oper. nunc.

nunc. videlicèt † quòd maior 20. an. potest à quocunq; dari 14
iudex etiam minor 20. maior tamē 18. de consensu tamē partium. sed minor 18. a solo principe de eius certa scientia dari potest, & citra scientiam principis dari non posset nisi maior 18. an. secundū Imo. in d. c. cum 20 & Alex. in d. l. quidam consulebat. col. 2. eo enim casu quando princeps ex certa scientia minorem 18. an. creat iudicē, videtur cū eo dispensare, dicit tex. in d. l. quidā. in fi. & ibi in spem Ang. & Alex. no. ꝙ Papa conferendo incapaci beneficiū ex certa sciētia videtur cum eo dispensare, ad ꝙ tex. egregius in l. idem Vlp. §. 1. ff. de exc. tut. & Bar. in l. 2. C. si seruꝰ aut lib. ad decu. aspi. lib. 10. gl. & scriben. in l. fi. C. si con. ius vel vti. pub. gl. in c. statutū. in prin. in ver. literarū. de rescript. in 6. secùs si ignorabat defectū, c. si eo tēpore. eo. tit. & li. Et hanc distinctionē inter certā scientiā principis, vt videatur dispēsare & ignorantiā, & tūc nō facit esse, gl. & Bart. in l. vniuersis. C. de preci. Imp. offe. & gl. in c. 1. 43. dist. in ver. vtriusq;. quę vult, ꝙ † Papa vel episcopus ordinādo sciēter aliquē videtur eū restituere famę, ꝓ qua 15
est tex. in l. imperialis. §. si miles. C. de nup. ꝑ quē dicit ibi Bal. ꝙ Papa spuriū sciēter promouēs episcopū videtur eū restituere natalibus & intimare. Et aduerte, ꝙ de tali certa scientia principis opē, ꝙ appareat ex tenore literarū, gl. no. in d. c. statutū. in ver. literarū. quā ad hoc facit singularē Imo. in d. l. quidam cōsulebat. sicut de clausula motus proprij dicitur in c. si motu proprio de præben. in 6. Sed adde similem in Clem. & & sic principalis. de rescrip. glo. fin. Ant. de Tremo.

d *Seruus* Error tamen communis propter publicam vtilitatem facit † acta per seruum, qui liber æstimabatur valere, non tamen facit ipsum seruum liberum aut iudicem, per 16
l. Barbarius Philippus. de offi. præto. ff. secundū verum & cōmunem intellectum Citramontanorum nostrorum, quem ibi latè defendunt Albe. Fulg. & Ias. licèt gl. & Bar. aliter dicant, & malè, dicentes Barbariū fuisse liberū & verum prætorem. sed ille tex. cōtrarium probat, cùm dicit prætura functum non fuisse prætorē, l. mercis. in 2. de ver. sig. ff. & tex. allegati per gl. & Bar. videlicet l. 1. C. de testa. & §. scilicèt cum quidā. inst. eo nihil probāt nisi de validitate gestorū & adde hoc principale dictū de errore cōmuni ꝓcedere etiā in delegato ꝑ ea, q̄ tenēt Bar. & alij in d. l. Barbarius. & Pa. & Fel. & cōmuniter oēs, in c. cum dilecta. de rescrip. contra Inno. ibi.

e *Excommunicatus*. De excõmunicato ex tex in c. ad pro-
17 bationem. de re iud. & in c. exceptionẽ. de excep. Itaquòd † sentẽtia ab excõmunicato lata est ipso iure nulla, vt ibi. Addo, quòd etiã in foro ciuili habet locum exceptio excommunicationis, gl. notab. & singul. in l. 1. & ibi Dd. C. de iu. & fac. ign. & tex. cum gl. in ver. acrimoniã. in l. placet. C. de sacros. eccl. Vnde infert Bal. in d. l. 1. col. fi. dicens multum nota. quod etiam iure ciuili sententia ab excommunicato lata est ipso iure nulla, per idem secundum eum in decreto, & in qualibet auctoritate, & in omni officio publico, & ciuili. Quod intelligit procedere in publicè excommunicato, secùs in occulto, d. c. ad probãdum. quia etiam tabellio occultè depositus conficit instrumenta, per gl. quã dicit ordi. & valdè singularem, in Auth. de tabel. §. pe. col. 4. & idem vult idem Bal. in c. contingit. de dol. & contum. col. 9. Et quod in foro ciuili habeat locum excommnnicationis exceptio, tenet idem Bald. in d. c. exceptionem. & in c. intelleximus. col. 2. de iud. & Fel. in c. fin. de except.

Nec valeret statutum in contrarium, secundum Bal. in c. vno. de statu. contra liber. ecclesia. in cõclusionibus suis, quę refert & sequitur Alex. in l. 1. quæ onerandæ: in addi. ad Bar. ff. quarum re. act. non dat. & tangit, licèt nihil decidat Bal. in d. l. placet. & sequitur Fel. in d. c. fi. col. 3. Vnde crederem non valere cõsuetudinem, quę est in regno Francorũ, quòd in foro seculari nõ admittatur exceptio excommunicationis, vt refert Aufre. decis. Cape. Tho. 89. & Heli Rei. in c. decernimus. de sen. exc. li. 6. quia talis consuetudo de directo est contra libertatem ecclesiasticam: & ideò non valet, sicut nec statutũ, c. nouerit. de sen. exc. & ibi Pa. & Fel. Auth. cassa & irrita. & ibi Bal. & Saly. C. de sacrosan. eccl. Bart. in l. 1. col. 9. versic. 5. quæro. C. de sum. Trin. & fide Cath. cætera de excommunicationis exceptione dices sup. tit. 1. ver. itẽ agere impeditur.

f *Vel mutus* Vel mulier, quia in muliere non cadit iurisdictio, in c. mulierẽ. 33. q. 5. & §. in tria. q. 7. in l. cùm prætor. §. fi. ff. de iu. & l. fœminæ. ff. de reg. iur. & nedũ non potest iudex esse, imò nec arbitrix, c. dilecti. de arbi. & in fi. C. eo. tit. licèt arbiter habeat solã notionẽ, l. ait prætor. in prin. ff. de re iud. arbitria enim sunt instar iudiciorum redacta, l. 1. ff. de arbi.
18 Intellige sanè, nisi † ex priuilegio vel delegatione principis: quia nedum dignitatem siue administrationem, immò & cum

cum administratione habere poterit, gl. Bar. & Philip. Dec. in l. 2. ff. de reg. iur. gloss. & Bar. in l. vna. C. de mili. & in quo loco nume. lib. 10. & gloss. in c. 1. in ver. mulieres. 15. q. 3. & in c. mēnam. 2. q. 5. vbi Papa mulierculæ purgationem episcopi commisit, & gl. 1. in d. c. dilecti. cum sim.

Secundò intellige, nisi ex consuetudine, tex. in d. c. dilecti. gl. in d. c. 1. 15. q. 3. & in c. cùm deuotissima. 12. q. 2. & in d. l. fi. & ibi Bal. C. de arbi. & gl. in c. noua. de pœni. & rem.

Et operabitur consuetudo, siue mulier sit nobilis, siue nō: quia prohibitio ista est inducta moribus, d. §. tria. & d. l. cùm prætor. ergò contraria consuetudine posset tolli, prout not. in simili Bald. & moder. in l. moribus. in prin. de vulg. & pu. ff. & Ang. & alij in l. mod. de acquir. hæred. licèt contrarium velle videatur, gl. in d. c. noua. & Pa. in d. c. dilecti. secundum Dec. in d. l. 2. Tertiò intellige pari ratione, nisi statutū esset in contrariū, per no. in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. l. de quib. ff. de legi. Vltimò intellige, quando iure officij publici mulier vellet iudicare: secùs si iure hereditario haberet iurisdictionem: quia illam etiam per se exercere posset, secundū Imo. Hosti. & Pa. in d. c. dilecti. Ang. & Pau. in d. l. cū pretor. in fi. referētes vidisse Iohannā reginā in solio regio seden. & capitales sentētias ferentē. idē Ang. & Dec. in d. l. 2. ꝙ est Iud.

g Quoniam Iudęis† omnia publica officia sunt interdicta, 19
in c. cùm sit. de Iude. in c. nulla officia publica. 54. dist. in c. constitui. 17. q. 4. & soli Christiani sunt capaces iurisdictionis. Bar. & mod. in rub. ff. de iust. & iur. Vnde Iudæus vel paganus non potest esse Imperator vel rex, tex. in c. venerabilē. ibi hæreticum eligerent vel paganū. de elec. cleri Rom. in prin. & ibi Car. no. de iureiu. vnde Host. Io. de Lig. in c. quòd super his. de voto, concludunt, quòd apud infideles non est imperium. & idem vult Pa. ibi dicens vniuersum orbem sub imperio Romanorum esse. Adde quòd Iudæus nedū potest habere iurisdictionem, sed nec aliam dignitatem : quia nec Doctor esse potest, Bart. in d. l. fi. per illum tex. vbi dicit se eo anno ita in facti contingentia dixisse, C. de Iudæ. idem Bar. in proēm. C. colum. 3. versicu. quæro circa hæc. Barto. in l. generaliter. §. final. ff. de decur. & in l. omnes. in 3. C. de decu. lib. 10. nec aduocatus, l. final. C. de post. nec tabellio, Ang. in Auth. iusiuran. quod præst. ab his qui admi. col. 2. Intellige inter Christianos, quia inter seipsos benè possunt, Bar. in d. l.

generaliter. §. fi. Io. de Ana. in c. cùm ſit. de Iudę. & ibi Fel. in prin. dicentes Flo. de ſan. Pe. ita conſuluiſſe per tex. à contrario ſenſu, in l. ſi qui inter. C. de Iudę. Intellige etiã ſecùs, ſi eſſet effectus Chriſtianus: quia talis nõ repellitur ab ordinibus & beneficijs eccleſiaſticis, c. eam te. & ibi Pan. & Fel. de reſcr. quanto etiã minus debet repelli à ſecularibus officijs, ſecundum Fel. in d. c. cùm ſit. licèt in contrariũ ſit tex. ſing. ſecundum Lu. Ro. in ſingulari. 675. incip. ve manus ad lucrũ panis, in c. conſtituit. iuncta gl. 17. q. 4. Sed ibi loquitur de nouo cõuerſis qui dicũtur Neophiti qui nõ poſſunt promoueri, 48. diſt. per totã. Fel. in d. c. eam te. col. 8. & in d. c. cũ ſit. Item aduerte, quia officia publica oneroſa non ſunt Iudæis interdicta: quia excluſus ab officijs publicis non intelligitur excluſus ab oneroſis, tex. ſing. ſecundũ Bal. Ang. & Imol. ibi in l. ſi quis ſolidum. ff. de hære. inſti. & voluit in ſpecie Bart. in d. l. omnes. C. de decurio. lib. 10. dicens Iudæum poſſe eſſe decurionem, quatenus eſt onus, non quatenus eſt dignitas.

Facit quòd de bannito dicit gl. in l. 2. §. nemo. ff. de capi. di. quòd nõ deſinunt eſſe ciues quòad onera: & quod no. Bar. in l. vna. per illum tex. C. de inſa. lib. 10. per quę, & alia ſimilia multa, quę ponit Iaſ. in rub. de iuſt. & iu. col. 2. videtur poſſe concludi contra Bar. ibi, quòd Iudęus poſſit eſſe tutor Chriſtiani, cùm ſit onus, l. volũtariè. de execu. tu. ca. prout etiam tenent ibi Rap. Fulg. & Mar. Laud. & videtur in puncto iuris verius, ſecundum Iaſ. ibi. Attamẽ in practica & facti contingentia Bar. opinio eſſet amplectenda: quia per illam periculum animæ euitatur, ne Iudęus ſimplicem pupillum ad perfidiam ſuam trahat. l. ſunt perſonæ. ff. de reli. & ſump. fune. quam etiã tenent Mar. Lau. ſibi cõtrarius in l. 1. in prin. ff. de iuſt. & iur. Ang. Are. in §. præterea. in 2. col. 39. Inſt. de excep. & Io. de Ana. in rub. de iudæ. & in c. fi. eo. tit. Ant. de Trem.

h *Aduocatus* Vltra duas leges allegatas per do. Huber. adde tex. glo. & Dd. in c. poſtremo. de app. & voluit poſt Hub.
20 Spec. in tit. de offi. aſſe. §. fi. in fi. quòd † ſententia lata per iudicem, qui fuit aduocatus in cauſa, eſt nulla.

Quod ſanè procedit, poſtquàm fuerit recuſatus: quia iudicis quantũcunq; ſuſpecti ſententia, niſi recuſetur, valet, & tenet, c. iudex ab Apoſtolica. de offi. dele. in 6. Bar. & ſcriben. in l. quia poterat. ad Treb. ff. Alex. & Iaſ. in l. ſolet. hic alleg. col. 1. Hoſt. in d. c. cum ſpeciali. & ibi Pa.

Aduerte tamen, quòd ille, qui habuit nunc iudicem aduocatum in causa, non potest illum ob id recusare etiam si secreta causæ ei reuelasset, sed aduersarius solus, gloss. in c. dilecto. in versi. recusatis. & ibi Pa. de testi.

Item intellige, quòd aduersarius tūc demum meum olim aduocatum, nūc iudicem, potest recusare, si propalauerit intentionem suam, & consultus de iure responderit, aliàs non ita limitabat prædictam l. solet. Innnoc. in c. irrefragabili. in ver. excessus. de offic. ordi. & ibi notat Pa. dicens quotidiè allegari illud dictum Innocen. & licèt Anto. de But. ibi impugnet, tamen Innocen. sequitur Ioan. And. Pa. Imol. & Felin. ibi, per glo ord. in d. c. dilecto. & illam limitationem Innoc. dicit singularem Alexan. & eam sequitur ibi Ias. in d. l. solet. & Phi. Fran. in c. postremò. colum. 10. de app.

i *Causa propria* Quod non potest † esse etiam consensu 21
aduersarij accedente, quia rub. C. ne quis in sua causa. est negatiuè concepta, & sic prohibitiua, habens orationem integram: quo casu consensus partium nihil operatur, nec potest illi renunciari, vt vult gloss. reputata singularis in l. 1. gloss. mag. in fi. C. ne fideiuss. do. dentur. expresse loquens de d. rub. ne quis in sua causa. gloss. dixit reputari singularem Alex. de Imo. in l. si constante. §. quoties. col. 3. sol. ma. ff.

Facit text. loquens de arbitro in l. penul. ff. de arbi. dicens, quòd quis non potest esse arbiter in causa propria: verbum enim, non potest, importat necessitatem præcisam, & negat 22
potentiam, id est denotat actum esse impossibilem: vt est gl. ord. in c. 1. in ver. non potest. de regul. iur. in 6. quam dicit or. Ias. in l. stipulatio ista. §. alteri. col. 6. de verbo. obli. ff. & in l. Gallus. in prin. in vtraque repetitione, vbi dicit indifferenter ab omnibus approbari, de lib. & post. ff. & illam dicit singularem Pa. in c. si quis contra. de fo. compe.

Tertiò facit text. in l. Iulianus. in 2. in ver. alius iudex necessariò sumendus est. ff. de iudi. Licèt Pau. de Cast. & Alex. inaduertenter innuant oppositum. in d. l. qui iurisdictioni. ponderantes verbum, neque debet, quo vtitur ille text. non autem verbo, nō potest, per quod secundum eos innuitur, quod nisi opponatur per partem ream, iudex poterit cognoscere in casibus illius l. voluerunt dicere eam vxoris, liberorum, & domesticorum. & tamen ille text. dicit, qui iurisdictioni præest, neque sibi ius dicere debet. & non dicit, potest,

M 5 ergo

ergo secundum eos dicet etiam sibi ius, si non fuerit opposi-
tum à parte, quod non est verum, per præmissa ad quod Ias.
ibi non aduertit. posteà reperi Pa. in Spec. ita tenentem. in c.
cùm venissent. col. fi. de iudi.

23 Istam conclusionem, quòd quis † non possit dicere ius in
causa propria, limita 1. in Papa ob superioris defectum, glos.
Pa. & alij. in d. c. cùm venissent. de iudic. Innocen. & Dd. in c.
ex parte. in 1. de verbor. significa. probatur per text. in §. sola.
& in c. nemo iudicabit. & duobus sequ. 9. q. 3. & in c. si Papa.
40. dist. & quod voluit gloss. in c. si quis pecunia. 79. dist. vbi
de promoto in Romanum Pontificem, cuius vxor, quam
putabat mortuam, eum repetit, non enim erit cogendus sta-
re iudicio alicuius, vt ibi.

Restringe tamen, nisi in crimine hæresis, d. c. si Papa. & in
omni crimine notorio, incorrigibili, & generante scanda-
lum in Christianitate, gloss. not. & singularis, in d. c. si Pa-
pa. quam dicit singularem Pa. in d. c. cùm venissent. cessan-
tibus qualitatibus illis de nullo alio crimine Papæ alius co-
gnoscere poterit, etiamsi diceretur symoniacus, secundum
glo. in d. c. si quis pecunia. qui respondet ad illum tex. Item
si duo contenderent de Papatu, tunc concilium esset iudex,
in c. si duo. 79. dist. Secundò limita in Imperatore, vel alio
non recognoscente superiorem in temporalibus, vt in rege
Francorũ Christianissimo, c. per venerabilẽ. qui filij sint legi.
per quem tex. communiter tenetur regem Francorũ nõ sub-
esse Imperatori, secundũ Ias. in l. 1. col. 3. 1. lec. C. de sum. tri. &
fi. ca. Vel in rege Hispaniæ, de quo per gl. in c. Adrianus. in 2.
73. dist. & in dominio Venetorũ, qui imperatorẽ nõ recogno-
scunt siue ex priuilegio, vt vult Bar. in l. apud hostes. col. 1. ff.
de capt. & Albe. in d. l. 1. siue de iure, ex eo, q in alueo maris sit
Venetia ędificata, vt per Bal. in rub. de re. diui. col. 2. hi enim
& alij de iure vel de facto superiorem non recognoscentes ex
superioris defectu possunt ius dicere in causa propria, l. &
hoc Tiberius Cæsar. ff. de hære. insti. l. proximè. ff. de his qui
in te. delen. iunctis not. per glo. in c. Guilisarius. in ver. ana-
thematizaui. 23. q. 4. et per gl. magnã. in c. 1. de maledi. & per
Cy. Bart. & Sali. in d. l. vna. C. ne quis in sua causa. & per Bar.
in l. si alius. §. bellissimè. ff. quod vi aut clam. & per Pa. & Fe-
lin. in d. c. cùm venissent. vbi Felin. dicit ita tenendum non
obstantibus fundamentis Modernorum ibi tenentium con-
trarium.

trarium. Hoc tamen sublimita, primò in casu c. nouit. de iudic. Secundò quoád subditos, quia quoád alios secùs, secundum Hosti. & Pa. col. 7. ver. & quod. sup. dixi. in d. c. nouit. & Felin. in d. c. cùm venissent. col. 3. Tertiò quando non † recognoscens superiorem esset actor: secùs si reus, 24
quia tunc poterit coram Papa trahi, ita Pa. in c. 1. de proba. per illum tex. quem ad hoc dicit ibi singulariter notandum. & idem Pa. in c. exposita. col. 1. de arbi. & licèt Felin. in d. c. cùm venissent. post Do. suum in d. c. 1. teneat contra hanc sublimitationem, tamen eam saluat in d. c. 1. col. 4. dicens posse saluari in causa ardua, vel arduo dubio, aliàs non, per c. venerabilem. qui fil. sint legi. & per nota. per Innocen. in c. cùm te. de re iudic. vt ibi per eum cuius verba reassumpsit Dom. Stepha. Aufre. in addi. ad repe. Cle. 1. de off. or. in rub. de potestate ecclesiæ super laicis. col. 8. ver. quadragesimo, nulla mentione facta de Feli. quod furti species est: vt voluit Bald. in prooe. feud. col. 2.

Tertiò principaliter fallit in magistratu † inferiori, qui 25
iniuriam sibi illatam, dum quarto notoriã, & sub præsentia pupilli illatã potest punire: quia tunc censetur merus executor cum notorijs non expediat cognoscere vel sentẽtiare, sed exequi & punire, c. quoniam. de presby. Ita determinant Iac. de Are. & Cy. latè disputantes, Bal. & Salic. in d. l. vna. Bar. in l. si quis fortè. §. si quis. ff. de pe. Inno. & Ant. de But. in d. c. ex parte. Pa. & Felin. in d. c. cùm venissent. & facit text. in c. 1. de pœnis. in 6. Si verò non esset notoria, & tangeret principaliter dignitatem, posset cognoscere & punire, secùs si personam principaliter, glo. in c. si quis erga episcopũ. & c. si quis ab episcopo. 2. q. 7. eo enim casu adire deberet superiorem. c. dilectus. & ibi Inno. & Pa. in 2. no. de pœnis. & ita concludũt præallega. Dd. & videtur velle Ias. in d. l. qui iurisdictioni. in prin. Pau. tamen in d. l. vna. videtur requirere duo ad hoc, vt ipse cognoscat, quòd iniuria sit notoria, & quod respiciat dignitatem, sed alij dicunt vt sup.

Istam conclusionem restringe, primò vbi pœna esset à iure pro illa offensa limitata, aliàs si veniret arbitrio ipsius iudicis offensi imponenda, vt est regulariter in actione iniuriarum, tunc quia posset in arbitrando modum excedere, posset tanquã suspectus recusari, ita Pa. in c. 1. de maledi. & in d. c. dilectus. & in d. c. cũ venissent. & simpliciter trãsit Ias. in

d. l. qui

d.l. qui iurisdictioni. Secundò restringe in iudice ordinario: 26 quia † delegatus non posset cognoscere de iniuria sibi illata, sed ad superiorem remittere. d.c. dilectus. & ibi Inno. Pa. nisi quando sua iurisdictio ex hoc impediretur. c.1. & ibi etiam Inno. Pa. & alij de offi. deleg. & colle. & Pa. in d.c. cùm venissent. Tertiò credit Pa. in d.c. cùm venissent. col. fin. quod sicut q s potest esse arbitrator in causa propriæ iniuriæ, c. quintauallis. de iureiur. & sic extraiudicialiter in causa propria cognoscere, ita poterit superior iniuriam sibi illatā per subditum, licèt occultam, extraiudicialiter punire per viam correctionis & impositionis alicuius pœnæ, & ita etiam Domini. in c. & qui emendat. circa medium. 40. dist. quem refert, de Pa. non faciens mentionem Felin. in d.c. non venissent. 27 col. fin. Quartò fallit in quocunque † priuato, si copia iudicis haberi non possit: quia tunc poterit ius sibi dicere in causa propria, gloss. in c. ius gentium. 1. dist. pro qua tex. in l. generali. de decur. libr. 10. quem ad hoc allegat Spec. in tit. de acto. ver. item quod vult propria auctoritate.

Nota q nobilis punienti subditor. [handwritten marginal note]

Ad idem glo. valdè singularis. in l. nullus. C. de Iudæ. volens licere mihi propria auctoritate iniuriā illatam vlcisci, si offensorem fugientem ad iudicem ducere non possim. quam dicit valdè singularem Pa. in c.1. col. 17. de iudi. Et per illam gloss. Bar. ibi. & in l. si alius. §. bellissimè. ff. quod vi aut clam. & in l. hostes. ad fi. ff. de capti. & post. re. dicit, quòd in ciuitatibus Italiæ non recognoscentibus superiorem, si vna occupet per vim res alterius, quòd illa poterit per vim recuperare: quia iudicis non est copia. & idem voluit Bald. in l. si quis ad se fundum. in prin. C. ad l. Iul. de vi pub. limitans illam l. non procedere, vbi copia iudicis haberi non posset, & quod voluit 28 idē Bal. in l. 2. col. 10. C. de ser. & aqua. quòd † per furtū vel proditionem possum occupare castrū illius, qui occupauit meum, si alio modo mihi consulere non possum: Et quòd in defectum iudicis liceat sibi ius dicere, tenet Inno. & ibi Pa. col. fina. in c. olim. in 1. de restit. spo. & Card. in Clem. vna. in ver. si quis autem. in prima oppo. de seque. pos. & fruc. quòd singulariter limitauit Bal. in l. sed & si per prætorem. §. ait prætor. ff. ex qui-cau. ma. procedere, si periculū sit in mora, aliàs solus defectus iudicis non sufficeret: & ita limitat d.l. nullus. quam limitationem dicit singularem Alex. in addi. ad Bart. in d. §. lætissimè. & satis sentit Bart. in l. ait prætor. §. si debitorem.

torem. ff. de his quæ in frau. cre. cùm dicit, quia erat sibi periculosum expectare, quia interim aufugisset. Hinc est, quòd debitorem fugitiuum possum propria auctoritate capere, & ad iudicem ducere, per text. in d. §. si debitorem. Sed quia ille text. de captura personæ verbum nullum dicit, ideò ad hoc in communi allegetur gloss. in ver. in iudicio. in princ. titu. Inst. de actio. quam ibi Bald. dicit singularem. sed Bar. aliam allegat in d. §. si debitorem. videlicet in c. vno. in prin. in ver. potestatem. de pace tenen. & iura. fir. in vsi. feu. & est alia in Authen. vt iudi. sine quo. suf. §. necessitatem. gloss. 3. col. 2. & tenet Specu. in d. ver. item quod vult. & Bart. in d. §. si debitorem. & in d. l. generali. Bald. Angel. & Ias. in d. prin. de act. & est bonus text. in d. l. generali. & in l. 1. C. vbi quis. decur. vel coar. & ibi etiam Bart. Bald. & Salice.

Et huiusmodi de debitore † fugitiuo captura, etiam si fieret iudicis auctoritate, posset fieri die feriata, & in honorem Dei, per gloss. singularem in l. fin. C. de fer. quam dicit singularem Bald. in c. fin. col. fin. de fer. & Ange. & Fulgo. in l. 1. in §. 1. ff. eo. titu. & Paul. de Cast. in l. diuus. eo. tit. quam sequuntur Bart. in d. §. si debitorem. ad fin. & Bald. & Dd. ibidem. & Dd. in prin. tit. de act. Insti. & nedum si essent feriæ solennes, verùm etiam si solennissimæ, vt die Paschæ, vel Natiuitatis Domini, secundum Bald. in d. c. fin. & poterit etiam capi fugitiuus tempore treugarum: quia tale tempus fugitiuis non prodest, secundum Bald. in c. 1. colum. 2. de treu. & pace. 29

Sicut dicunt Moderniores in l. pleriq;. de in ius vo. ff. quod in loco priuilegiato, putà domo propria poterit etiam capi, argumento de tempore ad locum, l. vnum. ff. si cert. peta. Et an idem in se præparante ad fugam, & quæ sint necessaria ad obtinendam capturam à iudice, vide per Dd. in locis prædictis, maxime in d. princ. de actio. an verò probetur suspicio fugæ per iuramentum, dixi in procе. sup. in versicu. iuret. & & quid in debitore in diem fugiente dicam, infrà tit. quibus mo. suo nomine agen. ver. impediuntur etiam agere.

Quinto fallit in casu l. si alius. §. est & alia: & ibi Barto. ff. quod vi aut clam. & l. 3. §. quod ait prætor. ff. de incend. ruin. nau.

Sextò in casu l. 1. C. quando lice. fe. sine iudi. ven. in nocturno depopulatore & aggressore itinerum.

Septimò in casu l. 2. C. vt ne priuen. titu. prædio.

Octauò

Octauò in casu l. furem. C. ad legem Cornel. de sicar. & l. 4. §. 1. & l. sequ. in princip. ff. ad legem Aquil. & in c. si perfodiens. & c. suscepimus. de homi.

Nonò fallit in casu Authen. si quis ei quem. C. de adulte.

Decimò in casu l. patri. & l. sequ. ff. ad legem Iuliam. de adulte.

Vndecimò in casu d. l. generaliter.

Duodecimò in casu l. deuotum. C. de metha. lib. 12.

Decimotertiò in casu l. prohibitum. C. de iure fisci.

Decimoquartò in casu l. quemadmodum. §. 1. ff. ad legem
30 Aquil. vbicunque † aliquid fit in meo citra ius seruitutis possum propria auctoritate tollere. Secùs si supra meum, vt ibi.

Decimoquintò in casu l. 1. §. licèt. ff. de pericu. & commo. rei vendi.

Decimosextò in casu. l. quoties. §. sicut. ff. de administ. tuto. & l. quæ omnia. §. fi. ff. de procurator. ratio. offi.

Decimoseptimò in casu l. 3. C. loca. & l. quæro. §. inter locatorem. ff. eod.

Decimooctauò in emphyteota cessante in solutione canonis per tempus à lege diffinitum, text. in l. 2. & ibi gloss. Dd. antiqui. & Ias. C. de iure emphyteo. & in c. potuit. de locat.

Decimononò in casu l. pignoris. C. de pigno.

Vigesimò in casu l. 1. ff. de via publi. & ite. Et ex his quosdam & nonnullos alios ponit Specul. in d. versic. item quod vult. Et alios in corpore iuris dispersos congregare potius esset laboriosum, quàm subtile, & in simili dicit gloss. in l. 1. ff. solu. matri.

k *Excedit.* Et si cognouerit, sententia est nulla, vt infrà de impe. & cau. nul. §. ratione quantitatis. & ibi vide quæ posui in addi. in ver. delegatus. Ant. de Tremo.

l *Iurisdictionis* Putà defensor ciuitatis, vel iudex pedaneus de causis meri vel mixti imperij, vel iurisdictionis magnæ, de quibus præsides cognoscere debent, nec possunt illas delegare: quia iure cuiuslibet magistratus non competunt, l. placet. l. 1. C. de peda. iudi. hic all. l. 1. in princip. ff. de offi. eius cui man. est iur. exceptis causis criminalibus, leuibus, & pecuniarijs intra 300. aureos, de quibus, quia iure cuiuslibet magistratus competunt, possunt defensores cogno-

scere

scere & iudicare, in Auth. de defen. ciui. §. iudicare. & §. audient. hic alle. col.3. Sed cùm hodie singulæ ciuitates habeant sua regimina, sicut olim prouinciæ, vt dicit gloss. singularis reputata, in l. fin. in ver. id est in vna. C. de præscript. long. temp. 10. vel 20. ann. Ideò defensores, quos Itali appellant præstantes, habent ea, quæ sunt meri & mixti imperij, sicut præsides, secundum Ioan Andr. in addi. ad Specu. tit. de iur. om. iu. ver. infirmi. & Ange. in l. 1. §. solet. ff. quando app. sit. Ias. in d. l. 1. in princ. in 5. col. de offi. eius cui man. est iur. Sicut etiam videmus in ordinarijs iudicibus regis in regno Francorum. Secundò potest exemplificare in iudice seculari volente cognoscere de causa spirituali, quæ ad eius cognitionem nec principaliter nec incidenter spectat, c. causam quæ. qui filij sint legi. c. tuam. de ordi. cog. vel de causa spiritualitati annexa, putà † iurispatronatus, cuius etiam 31
cognitio est iudici seculari interdicta. c. quanto. de iud.

Nisi cum vniuersitate cognosceret accessoriè, prout voluit glo. singula. in c. filijs. glo. 1. in cauda. 16. q. 7. dicens iudicem secularem posse priuare iure patronatus laicũ eius bona confiscando. quam facit singularem: & sequitur Pa. in d. c. quanto. col. 3. ita etiam ibi Antou. de Butr. argumen. tex. in c. ex literis. de iure pa. quem text etiam allegat gloss. præalle. idem tenet Pa. in c. cùm laici. de iure pa. dicens illam gl. notã. idem Panorm. in c. 2. de feu. tenuit etiam Cardi. Flo in Clem. 2. in 8. quæstio. de iu. pa. & satis sentit Barto. in l. Aufidius. de priui. cre. ff. licèt Ioan. de Imol. in repe. l. in insulam. ff. solut. matrim. & Felin. in d. c. quanto. teneant contrarium, quòd nec etiam accessoriè.

Sed cum ius patonatus possit vendi accessoriè cùm vniuersitate, & etiã pignorari, c. cùm seculum. & c. ex literis. de iure pat. satis potest prima pars sustineri, propter glo. auctoritatem, quæ omnes alias antecellit auctoritates, secundũ Bal. in l. cùm hæreditas. C. depo. cuius opinio in dubio est tenẽda secundũ Bal. in l. 1. in fi. ff. de vul. & pu. & à cuius opinione in curia Romana non receditur in iudicando, secundum Pa. in c. edoceri. de rescri.

Iutellige tamẽ secundũ Pa. in d. c. quanto. dummodò ius patronatus nõ exprimatur in libello neq; in sentẽtia: qa tũc ius patronat⁹ veniret principaliter, & nõ valeret iudiciũ, sicut nec venditio dicendo, vendo villã & ius patronatus in ea, existens,

existens, vt dicit Ioã. And. in Nouel. in c. vno. de iur. pa. in 6. quod Pa. vbi suprà dicit singulariter notan. In tribus tamen
32 casibus † posset ius patronatus nominari in libello, sententia, vel venditione: primò hoc modo, peto hereditatem cum iure patronatus. Secundò, peto hæreditatem cum pertinentijs & iure patronatus, in ablatiuo, secùs si diceret, & ius patronatus: quia cùm contingit accessoriè, & verò æquè principaliter, per Dd. Bartol. in l. si cui legatum. ff. de fun. instr. & insti. le. Ita voluerunt Pa. Maria. Socin. & Ioan. de Ana. in c. querelam. de simo. refert Felin. in d. c. quanto. col. pe. Tertiò, si diceret, peto hæreditatem Titij: videlicet domum talem, & villam illam, & ius patonatus talis ecclesiæ: quia tunc ius patro. venit declaratoriè, secundum Do. de S. Gemi. in d. c. vno. in prin. col. 1. de iu. pa. lib. 6. post Ioan. Cal. ibi De Tremo.

33 m *Actoris.* Notanter dixit actoris, quia si filius † & cæteri conuenirentur coram patre &c. teneret iudicium, tex. in l. lex Cornelia. in prin. ibi, ei qui agit. hic alle. sicut enim vocans seruum in ius, videtur ipsius personam legitimare, vt p Bart. in l. de pupillo. §. 1. ff. de oper. no. nun. ita vocans filium coram patre: & sic de cæteris iudicis personã videtur approbare, & tacitè in eum consentire. licèt enim cùm vult iudicare in causa propria non possit consensus partis validare iudicium, vt dixi sup. eo. in ver. causa propria. Attamen in causa suorum secus. Et ideò dicunt Albe. Raph. Ful. Paul. de Cast. Alex. & Ias. in d. l. qui iurisdictioni. quod in causa suorum potest quis iudicare: & tam iudicium etiam agentibus suis, si non opponatur à reo propter tacitum consensum inductiuum prorogationis iurisdictionis, aliàs declinabilis, per tex. in l. in priuatis, in ver. potest. de iudi. ff. adde alium text. in l. quinetiam. ibi & iudicem eum esse posse, ff. de arbi. Quod procedit in ciuilibus causis, secùs enim in criminalibus, in quib⁹ nec pater filio, nec filius patri erit iudex per d. l. in priuatis à contrario sensu. & tenet gloss. in d. l. quinetiam. & d. l. qui iurisdictioni. & ibi Alex. & Ias. & ex his habes duas fallẽtias ad principale dictũ Dd. nostri. Alias duas collige ex sequentibus verbis eiusdem, videlicet in delegato, & vsque ad litis contest. quando actio esset tempore peritura, quos etiam [illegible] erunt Moder. in d. l. quæ iurisdictioni. Limita hoc in iurisdictione contentiosa: quia in voluntaria potest, l. si consul. ff. de adopt. dummodò causæ cognitionem non exigat: secun-

ſecundum Iaſ. in d.l. qui iuriſdictioni. Vnde dicit Archi. in c. omnes. 30. q. 1. quod † ſacerdos poteſt abſoluere ſuam concubinam de cōcubinatu cum ea commiſſo donec ab eccleſia tolleratur, licèt honeſtius faceret alteri committere. 34

Sextò † fallit in epiſcopo, qui de cauſa ſuæ eccleſiæ poteſt cognoſcere, glo. in c. ſi quis erga epiſcopum. 2. q. 7. Canoniſt. in c. cùm veniſſent. poſt glô. ibi de iudi. 35

Septimò fallit, vbi par affectio tollit ſuſpitionem, putà quia litigatores eſſent pariter coniuncti iudicanti, l. non ſolum. §. denuò. ff. de ritu nup. & ibi per Bart. gl. & Dd. in c. poſtremò. de appel. Bar. & omnes in d.l. qui iuriſdictioni.

Octauò fallit, quando conſuetudo eſſet in contrariū, tex. cum gl. in verſ. punire. in c. 1, de pe. lib. 6. gl. & ſcriben. in c. cū contingat. de foro comp. Alex. & Iaſ. in d.l. qui iuriſdictioni. Nonò fallit quia Archiepiſcopus etiam in diœceſi ſui ſuffraganei iniurias notorias ſuæ familiæ illatas punire poteſt, tex. in d.c. 1. de pe. lib. 6. Decimò, quia iudex delicta ſuorum officialium in officio delinquentium punire poteſt, tex. in l. nulli. C. quo. appella. non reci. canoniſata. 2. q. 6. c. nulli. & ibi glo. Bart. & Ang. in d.l. nulli. Ange. Sali. Alex. & Iaſ. in d.l. qui iuriſdictioni. hos autem caſus & alios paucos proſequere, vt ibi per eos. Anto. de Tremo.

n *De eius familia.* Ad text. hic allega. per Do. Huber. adde text. in c. inſinuante. de offic. delega. & facit text. in c. 1. & c. accuſatores. in tertio. 3. quæſt. 5. vbi teſtis ob familiaritatē repellitur. Sed minor cauſa repellit iudicem, quàm teſtem: quia multi iudices pauci teſtes, gloſſ. in d.c. inſinuante. & in c. cum R. canonicus. eod. titu. & vtrobique per ſcribentes. Intellige in familiaritate magna, ſecùs ſi eſſet leuis, gloſſ. Pa. & alij in d.c. inſinuante. Qui autem dicantur familiares? dic, quòd propriè † familiares alicuius dicuntur domeſtici continui commenſales illius expenſis, ita text. in c. fin. de verbo. ſignifi. lib. 6. & ibi Ioan. Andr. domi. 36

Idem tamen dicas, ſi eſſet ſocius in eadem domo habitās, licèt non illius expenſis, c. cum R. canonicus præalleg. & ibi Pa. & Specu. in titu. de deleg. §. ſupereſt. verſic. quid ſi ſit ſocius in eadem domo. Ange. Aret. in §. præterea. in 2. col. 11. de excep. inſti. Cardi. in c. poſtremo. de appella.

Idem etiam & tertiò dicas in ſocio ſtrictè ſumpto, cum quo ſocietatem contraxiſti: quia poterit in tua cauſa iudex

datus recusari, licèt extra domum habitet, secundum Spe. in d. §. superest. versi. item si est canonicus. & ibi Ioan. And. post Guil. Angli. per tex. in l. verum. in prin. ff. pro so. vbi societas ius quodammodò fraternitatis habet, quod idem Spec. in d. vers. quid si sit intelligit procedere durãte societate, post nõ, arg. d. c. cum. R. & ita tenuisse Pet. & Abb. in d. c. cum. R. refert Ioan. And. in addi. ad Spec. vbi proximè.

Et quia Do. Huber. hic tangit aliquas legitimas causas suspicionis, non tamen plenè, adde gloss. in c. causam quæ. de offi. deleg. & Host. in sum. illius titu. §. quæ autem sunt legitimę. vbi ponit 18. quas prosequuntur Ioan. Andr. Domi. de S. Gemin. & Philip. Fran. in d. c. legitima. de appe. lib. 6. Cardi. verò Alexand. ponit 70. in d. c. postremo. & quasdam. Ias. in l. apertissimi. C. de iud. & vide Spec. in d. §. superest. Anto. de Tremolis.

o *Consanguineus.* Adde text. in c. postremo. de appella.
37 Sed quis dicetur † consanguineus? dic, quòd propriè consanguinei sunt fratres ex vtroque latere, vel ex parte patris coniuncti, l. 1. §. fin. & l. sequen. in princip. ff. de suis & legi. hære. §. 1. Instit. de legi. ag. success. Sed magis larga significatione consanguinei dicuntur cognati. glo. Bart. & omnes in l. cùm quidam. §. 1. ff. de acquiren. hæred.

Tertiò dicitur consanguineus secundum iura canonica, quæ quocunque sanguine coniunctus est, vt in rubr. de consang. & affini. ita voluit Barto. in d. §. 1. post Azon. in sum. de suis & leg. hæred. benè facit text. in c. non debet. de consang. & affin. & ita accipimus in communi vsu loquendi, qui est attendendus, & præfertur propriæ significationi, l. Labeo. & ibi Bart. de sup. leg. cum si. Barto. & alij in rubr. de noui ope. nunc. ff. vnde dicebat Bald. in l. fina. C. de verb. sig. quod licèt mater & auia non sint consanguineæ, tamen abusiuè eas consanguineas appellamus. Dicit tamen Bald. in d. l. cùm quidam. §. 1. quòd à propria significatione non est recedendum, nisi constet de communi vsu loquendi contrario. Et quæ significatio huius vocabuli, consanguineus, sit attendenda an ciuilis an canonica, vide Alexand. ibidem. in 3. col. Vsque autem ad quem gradum repellantur consanguinei? dic, quòd vsque ad decimum, vsque ad quem hodie admittitur successio intestati. §. fin. Insti. de suc. cog. secundum Pa. & Car. Alexan. in d. c. postremo. licèt gl. ibi dicat de septimo,

de

de quo tamen latius vide ibi Ioan. Andr. & Pa. dicentes consuetudinem patriæ attendendam. Antô. de Tremô.

p *Vidua*. Hæc enim † personæ non possunt trahi extra prouinciam suam. Sed benè possunt alios trahere coram Principe, si velint. d. l. vnica. hic allega. & ibi Barto. notat casum, in quo ordinaria iurisdictio declinatur. Non tamen intelligas, quòd per modum exceptionis possunt declinare iudicium ordinarij: quia ille textus contradiceret: sed per modum querelæ Principem adeundo, & literas impetrando, secundum Bald. & Salice. ibi. ad quod facit quod statim dicam post Innocen. Et dicit gloss. ibi. quam Bald. dicit diligenter notandam & Salice. nota. & ordinariam & flori. singularem prout ibi refert Alexand. in addit. ad Bald. quod tali priuilegio non possunt personæ istæ renunciare. 38

Non omitto etiam, quòd de iure canonico est talibus personis aliud indultum priuilegium, quòd † possunt laicos coram iudice ecclesiastico conuenire, c. ex tenore. & c. ex parte b. de for. compet. sunt enim sub protectione ecclesiæ, text. in c. licet. & c. defensionis. 87. dist. 39

Intellige primò, quòd possunt trahere agendo, sed conuenti coram iudice seculari non possunt eius forum declinare, secundum Innocen. in c. significantibus. de offi. deleg. quod Panormi. in 2. colum. in fin. dicit nota. & menti tenendum. Secundò inteellige, dummodò sint miserabiles personæ, & & pauperes, vel oppressæ. dicto c. significantibus. & d. c. ex parte b. aliàs enim laicum ad iudicium ecclesiasticum trahere non possent, nisi data negligentia iudicis secularis, d. c. ex tenore. & ita ibi tenet Panormi. & idem Panorm. in d. c. significantibus. & in c. licèt ex suscepto. colum. 2. & 3. de for. compe. Ant. de Tremo.

q *Euitare*. Habet enim scholaris † electionem coram quo de tribus iudicibus velit conueniri, putà Episcopo præside prouinciæ, quem Senescallum appellamus, & Rectore, dicta Authenti. habita, ad fin. & in procem. ff. orum. §. penultim. 40

Et quia etiam † Rector habet iurisdictionem à lege, erit dicenda talis iurisdictio ordinaria, l. & quia. ff. de iurisdict. omn. iudi. vnde poterit eam delegare, vt etiam vult gloss. in dicta Authen. habita. in ver. dedimus. quam ibi sequitur Salice. & Bartho. Bolog. in repe. col. 30. & Alex. in l. solet. 41

col.fin.ff.de iurisdi.om iud. Poterit similiter exequi suam sententiam, quod non faceret delegatus, l. à diuo Pio. in prin. Ita Ioan. Andr. in addit. ad Specu. in titu. de senten. excu. §.2. versicu. quid de sententia Doctoris, Bartò. in d l. à diuo. §.1. vers. quæro pone. Alexand. in l. iubere. colum.2. ff. de iur. om. iudic.

Et licèt de iure huiusmodi priuilegium procedat tam in criminalibus quàm in ciuilibus causis propter generalitatem dictæ Authen. habita : tamen quóad causas criminales de consuetudine non seruatur, quòd Rector cognoscat, vt per gloss. in d. §. penul. maximè Bononiæ, vbi fuit illi priuilegio renunciatum. de qua renunciatione vtrum valuerit, & potuerit alijs vniuersitatibus vel etiam alijs scholasticis tunc Bononiæ non existentibus præiudicare, vide gloss. Bal. Salice. & Bart. de Bolog. colum.29. in d. Authen. habita.

42 Et adde, quòd scholaris † pro contractibus initis in sua patria non potest conueniri in loco studij, sed habet ius reuocandi domum: quia sola habitatio non facit eum sortiri forum, Cyn. & Bartho. Bolog. in d. Authen. habita gloss. in ver. domicilium. Bartol. Ang. & Paul. de Castr. in l. hæres absens. §. proinde. ff. de iudic. Barto. & ibi Alexand. in addi. ad eum, in l. lex Cornelia. §. si tamen in fundum. ff. de iniur.

Nisi haberet animum verum vel præsumptum constituendi ibi domicilium: vt quia constituit sedens, & deseruit animum domum redeundi, vel lapsum esset decennium. Sed si retineret animum reuertendi domum, etiam si per mille annos staret in loco studij, forum ibi ex habitatione non sortiretur, vt per Bartol. ibi & per Dd. in d. §. proinde. Anto. de Tremo.

r *In legatione*. De legato & alijs hic enumeratis est text. in l.2. §. legatis. ff. de iud. & generaliter licèt vbicunque aliàs
43 † quis sortitur forum in aliquo loco, vel ratione communis patriæ, vt l. Roma. ff. ad muni. vel ratione originis propriæ vel paternæ. l. assumptio. in princip. & §.1. ff. eod. vel ratione contractus, vt l. hæres absens. §. proinde. ff. de iudic. si ibi fuerit inuentus, ibi possit conueniri, d. §. proinde. & c. Romana. §. contrahentes. de for. competen. lib.6. Attamen si in aliquo dictorum locorum repertus ibi fuerit ex causa necessaria, vt casibus hic enumeratis, & similibus, vel ex causa probabili, putà religionis, vt causa consequendarum indul-

indulgentiarum, vel causa studij habebit conuentus ius reuocandi domum : etiam si esset pater visitans filium scholarem, vbi in d.§.legatis. vbi per glo. Bart. Paul. & Modern. & Pau. ibi dicit hos casus menti tenendos. Sed quod dixi si ibi sortiatur forũ ratione contractus, quòd possit petere ius reuocandi domum, procedit in solo legato. Cæteri enim ibi contraxerint, vel alibi, quàm in prouincia sua, ius domum reuocandi non habebunt, d.l.2.§.omnes. vbi Paul. de Castr. ponit bonum verbum, quòd istud ius domum reuocandi conceditur à lege quadam æquitatę : quia mero iure possunt ibi conueniri, postquàm ibi sortiuntur forum, & ibi reperiuntur : & ideò tales conuenti necesse habebunt dictum priuilegium allegare, vt est casus in c.fina.ibi, quam si allegasset. de for. competen. aliàs tenebit iudicium tanquàm coram iudice competenti agitatum, etiam si per errorem fuisset omissa allegatio. allegat gloss. in d.l.2.§.1.in versicu. consensus. quam etiam ibi sequuntur Bar. Bald. & Ang. Anto. de Tremo.

f *Pro parte.* Ita quod ratione † suæ partis impedietur cognoscere de parte cohæredis, per illum text. & ibi Alb. Bart. Bald. Angel. & Paul. & est ratio secundum Bald. Angel. & Paul. quia iudicis officium est indiuiduum. ideò ratione partis impedietur totum. & ad hoc illum text. debet allegari, Paul. ibi, Albe. verò dicit, quòd hoc ideò, quia sententia, quam iudex ferret super parte cohæredis, afferret quale quale præiudicium aduersario, & præsumptionem pro sua parte, per not. in l. à sententia. in princip. ff. de appella. Plus voluit ibi Bartol. per illum text. cum gloss. & sequitur ibi Paul. quod si res sit communis tribus, & inter duos ratione illius rei oriatur controuersia, tertius non poterit esse iudex in illa causa. 44

Dicunt etiam Iaco. de Rauen. Alber. & Paul. ibi, quòd isto casu non poterit illam causam delegare alteri, sed alius assumetur à superiore vel de consensu partium. & satis hoc sonat illa litera. licèt secùs sit in aduocato, qui posteà assumptus est iudex, qui potest causam alteri commitere, l. prætor. & ibi per omnes, ff. de iurisdict. omnium iudi. de quo suprà eodem titulo, versic. ratione causæ.

t *Litigatoribus* . Istum titulum supple ex dictis per

eundem authorem, infrà titu. de impe. execu. & cau. nul. videlicet quòd ordinarij iurisdictio potest declinari ratione temporis, vt quia die feriato, vel tempore noctis vult cognoscere, vel post finitum tempus suæ iurisdictionis. Et ibi dico. Addidi præterea quòd ratione loci, putà extra territorium, vel extra locum maiorum, vel intra territorium, in loco tamen exempto, seu priuilegiato, vt quia iudex secularis intra ecclesiā vult de causa cognoscere, de quibus omnibus ibi vide. Anto. de Tremo.

De impedimentis siue exceptionibus [a] quæ contra rescripta & delegatos iudices opponuntur. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Delegationes communiter per rescripta committūtur: rescripta autem diuersimodè dici possunt vitiosa.

2 Bulla quibus casibus possit dici nulla.

3 Visibilia aut inuisibilia alicuius scripturæ quæ sint, & qualiter ipsam scripturam impediant.

4 Rescriptum quibus casibus veniat cassandum. & nu. 49. & 52.

5 Rescriptum non potest per hæreticum vel excommunicatum aut seruum impetrari.

6 Rescriptum an falsa latinitate aut syllabæ omissione corrumpatur.

7 Iudici delegato quæ possint opponi.

8 Ordinarij processum impedientia, à fortiori debet impedire delegati, sed non econtrà.

9 Exceptiones dilatoriæ iudicij seu quælibet impedimenta cuiuslibet processus debent ante lit. contestą. proponi, & terminari.

10 Iudice interlocutorio pronunciante exceptiones sibi oppositas esse nullas nec admittendas, an possit ab illa interlocutoria appellari.

11 Appel-

11 Appellari an liceat à beneficijs per iniuriam iudicis denegatis.

12 Iudex an in vno termino poſſit litigatorē coarctare ad omnes exceptiones opponendum.

13 Accuſatori & diffamatori certa tempora per iudicem cauſæ ſtatui poſſunt ad probandum, quibus elapſis ſilentio eis impoſito amplius audiendi non ſunt.

14 Malitia alteri impoſita quando & qualiter veniat ſuperanda.

15 In teſtibus producendis dabilis eſt etiam quarta dilatio cum ſacramento.

16 Renuncians omnibus exceptionib9 an cenſeatur renunciare illis quas ignorat ſibi competere.

17 Exceptiones contra iudicem oppoſitę, non ſunt propriè exceptiones, ſed quæ contra partem aduerſam vel reſcripta obijciuntur.

18 Delegata iuriſdictio per literas delegantis ſolum probatur, & nō per teſtes, niſi ordinarius delegans ſit præſens, aut non fiat alteri præiudicium, & delegatus ſit vir bonus, aut reſcriptum ſit perditum.

19 Scriptura in charta veteri recenter ſi ſit raſa, aut ſi ſit diuerſitas literarum, aut corruptum ſigillum producētem falſi non arguunt, ſi aliter reſcripti veritas probetur.

20 Solennitas non neceſſaria vitiosè adhibita, actum non vitiat: ſic & ſigillū inſtrumēto appoſitū, ſi ſit vitioſum, & nō neceſſariū, nō vitiat literas reſcripti: ſic & ī libello.

21 Raſura ſcripturæ in loco non ſuſpecto nō vitiat: vt nec modica in loco ſuſpecto.

22 Diem neq; conſulē requirūnt ſcripta priuata: ſed reſcriptis tam ꝑſonalibus q̃ realibus & publicis diē intantum apponi eſt neceſſarium, vt conſuetudo contraria nō valeat.

23 Clauſ. Si preces veritate nitantur, vel, ſi ita eſt, quādo faciat & non faciat conditionem.

24 Reſcriptum ad lites quando per obreptionē ſit ipſo iure nullum, vt nullam tribuat iuriſdictionem.

25 Archidiaconus ſe exprimens in literis nō tenetur curā animarum, quam habet de iure communi exprimere.

26 Monachus nobilis per ingreſſum monaſterij nobilitatē amittit.

27 Iuris communis taciturnitas non vitiat, ſed conſuetu-

dinis & statuti: nisi sit in corpore iuris aut generalis consuetudo, quam ignorare non licet, vt & leges generales.

28 Reseruationis Papæ notoriæ & in Curia vulgatæ non est necessariò facienda mentio.

29 Rescriptum secundum ius esse debet: nam contra id impetratum non valet, si iuris contrarij cum clausula derogatoria fiat mentio.

30 Factum non expressum non solùm vitiat rescriptum, si & qualitas facti reticeatur.

31 Literarum gratiosarum alteri concessarum non modò, verùm etiam causarum concessionis in literis expressarũ meminisse oportet.

32 Gratia super secundo homicidio adepta non facta mentione de gratia super priori consecuta, non valet.

33 Rescriptio quando per subreptionem non vitietur.

34 Rescriptum sub nomine dignitatis impetratum, eo, ꝓ quo obtinetur, mortuo valet.

35 Rescriptum re non integra transit in successorem singularem: re autem integra etiam in vniuersalem heredem.

36 Delegati, qui nondum iurisdictionem egit, rescriptum morte delegantis expirat, siue à Principe, siue ad vniuersitatem causarum, siue partium consensu delegatio data aut continuata sit.

37 Ordinaria iurisdictio morte concedentis non expirat: delegati autem à Principe morte delegantis expirabit iurisdictio: etiamsi hæc illa sit maior & dignior quacunque ordinaria.

38 Rescriptum legati à latere, executoris gratiarum Apostolicarum, & ad piam causam morte concedentis non irritatur.

39 Procuratoris à mandato ad mandatum iurisdictionale, bonum est argumentum.

40 Mandatum procuratoris ad pias causas morte domini non exspirat, nec hæres id reuocare potest.

41 Sententia lata pro mortuo valet in causa beneficiali ad fauorem ecclesiæ, estque ad subrogati instantiam executioni mandanda.

42 Mandatum de danda dote nõ exspirat morte mandãtis.

43 Iurisdictio cœpta dicitur agi per citationem.

44 Rescri-

44 Reſcriptum lite pendẽte impetratum, etiam motu proprio Principis conceſſum, niſi motæ litis facta ſit mentio, non valet.

45 Lis citatione facta pendere dicitur in materia reſcripti.

46 Reſcriptum quot modis cauſæ continentia ſeu cohærentia vitietur, & procedat.

47 Contumax non poteſt excipere de litiſpendentia, aut diuiſione continentiæ cauſæ, etiamſi cõtumaciam purgare, & expenſas refundere paratus ſit.

48 Latinitas falſa quando caſſet aut non caſſet reſcriptum.

50 Dieta quomodo in reſcripto computetur: & qui poſſint vltra vnam trahere dietam.

51 Excõmunicatus non poteſt aut pro ſe aut pro alio impetrare reſcriptum.

53 Imperij quæ ſunt meri & mixti, delegabilia ſunt de iure Canonum: Papę autem reſeruata ſubdelegabilia non ſunt.

54 Criminalem cauſam delegatam ſibi poteſt non tãtùm Princeps, ſed & delegatus Principis alteri ſubdelegare: ſubdelegatus autem ſubdelegati non poteſt.

55 Ordinarius poteſt ſuo delegato ſubdelegandi facultatẽ in cauſa delegabili conferre: quod delegatus à Principe non poteſt.

56 Imperij quæ ſunt meri & mixti, nõ tantùm propter abſentiam, verum etiam propter infirmitatem grauem & diuturnam de I. Ciuili delegari poſſunt.

57 Reſtitutio in integrum, & remotio ſuſpecti tutoris, licèt mixti ſint imperij, delegari poſſunt.

58 Sententiam definitiuam expectantia delegari poſſunt, non autem quæ cauſæ cognitionem, & decreti interpoſitionem exigunt.

59 Iuriſdictio ordinaria eſt fauorabilis & extendenda: delegata, odioſa & reſtringenda.

60 Recuſatio iudicis in ſcriptis non verbotenus eſt interponenda.

61 Recuſationem ex cauſa ſuſpitionis an poſſit tollere Papa aut Princeps.

62 Reus præponendo alteram dilatoriam videtur in iu-

iudicem consentire, & ab exceptione recusationis exclusus.

63 Litis prima contestatio terminus est exclusiuus dilatoriarum: ideoq; dilatoria non opposita in prima instantia ante litis contestationem, non poterit etiam in causa appellationis prius obijci.

64 Dilatoriæ exceptiones quot modis possint post litē contestatam opponi.

Constitutionum Nouarum vna est de fideiussoribus, altera est de duobus vel pluribus Reis. ibid.

65 Fideiussor de identitate quantumcunque beneficio nouæ constitutionis de fideiussoribus renunciet, non tamen nisi principali excusso conueniri potest: vt & is qui promisit quanto minus debitor soluerit, & numero 68.

66 Fideiussor quot habeat beneficia.

Fideiussori soluenti nedum est cedenda actio contra principalem Reum, verùm etiam contra eius fideiussorem pro rata. ibid.

67 Exceptio ordinis seu excussionis est dilatoria: & nisi lite pendente Reus fiat soluendo, ante litem contestatam est opponenda.

68 Differentia inter fideiussores.

69 Creditor negligens à debitore soluendo exigere, si post fideiussoris denunciationem fiat debitor non soluendo, non poterit contra fideiussores indemnitatis & quātominus agere.

70 Reis debendi pluribus constitutis, alij fideiussorum beneficio gaudent, & eorum loco habentur.

71 Diuisionis ex epistola Diui Adriani exceptio & ante & post litem contestatam obijci potest, quin & post sententiam appellatione suspensam.

72 Cedendarum actionum beneficij exceptio non tantùm ante & post litem contestatam, sed & post sententiam opponi potest.

73 Duobus Reis debendi constitutis, potest eodem libello peti, vnumquemque insolidum condemnari, si protestetur se vnius solutione fore contentum.

74 L. Pau-

85 Interlocutoria denegans admissionem dilatoriæ transit in rem iudicatam.

86 Dilatoriæ exceptiones post litem contestatam non obstante interlocutoria dilatorialium repulsiua, si non fuerit appellatum, opponi quot modis possint.

87 Reo quo iure possit statui terminus ad dilatorias & declinatorias opponendas, post quem non sit audiendus.

88 Terminus ad dilatorias proponendas simpliciter assignatus intelligitur peremptorius, sic vt vlterius oppositio non concedatur.

89 Peremptorio termino expresse à iudice assignato, non datur purgatio moræ etiam intra paucos dies: quod licet, si simpliciter statutus est terminus.

90 Comminatoria iudicis, quod elapso tetmino non audietur Reus, habet locum peremptorij expressi.

91 Termino assignato effluxo si à Reo opponatur dilatoria, cùm non posset, & à iudice parte non oppon ẽte, nec contradicente, aut contradicente & non appellante admittatur, an valeat processus.

92 Iudex admittens post terminum exceptionem, videtur tacitè reuocare dilationem, si parte præsente hoc faciat.

93 Reus an exceptionem dilatoriam frustra oppositam esse iudice pronunciante, statim in expẽsis possit condemnari, an verò debeat expectari definitiua.

94 Sententia exceptionem obiectam reijciens est interlocutoria: & in ea succumbens debet in expensas cõdemnari, quas in definitiua vincens non repetit.

95 Actor, si Reus ignorantiam competentium dilatoriarũ iurauerit, contra iuramentum ad probationem scientię admittitur.

96 Periurus si velit in iudicio iurare exceptionẽ post litem contestatam ad suam peruenisse notitiam, non admittitur ad iuramentum: cùm iuramentalis probationis beneficium amiserit perpetuò.

97 Iuratoriam volens cautionem præstare si ad illam admittatur, & deierauerit, amittit istud beneficium: vt & periurus statuti beneficium, statuentis iuramento damnum passi standum esse.

Opi-

98 Opiniones plures cùm recensentur à glossa aut Doctore, nec aliqua eligitur, vltima censetur approbari.

99 Citatio facta ad diem feriatam in honorem Dei an valeat, remissiuè.

100 Dilatione vna pendente altera assignari non potest diuerso tempore, aut ex post facto, sed à principio licet.

101 Citatio trina non nisi ad sententiam definitiuam, vel missionem in possessionem ex primo vel secundo decreto necessaria est.

102 Citatus in prima aut secunda citatione non comparēs, tenetur ad expensarum primæ & secundæ citationis restitutionem.

103 Fideiussor datus ex conuentione partium si non sit idoneus, non potest peti vt satisdetur, sed ad interesse agetur.

104 Fideiussor datus ex dispositione legali si sit inidoneus ex obligationis defectu, etiam sciente receptus, non tenetur iterum satisdare.

105 Vtile per inutile quando vitietur: & inutile per vtile.

106 Indiuiduum quot modis dicatur, & de diuiduo & indiuiduo. remissiuè.

VIdimus quibus modis examen iudicis ordinarij declinetur: sic quod est dicendum de impedimentis siue exceptionibus, quæ delegatis iudicibus opponuntur: † sed quia delegationes per rescripta[b] assiduè committuntur, ideò de exceptionibus opponendis contra rescripta breuiter videamus. Circa quæ talem faciamus diuisionem: quia aut in rescripto apparet vitium visibile, aut intellectuale, aut nullum. † Visibile, putà si bulla à Lino rescripti sit dissoluta[c]: vel si ipsa bulla, siue plumbea, siue cerea, destructos habeat caracteres[d]: vel etiam rescripti litera sit interleta, vel cancellata, vel rasa,[e] vt C. de edict. diui Adria. tol. l. vltim. & ff. ad l. Corn. de fal. l. Paulus respondit. & l. 1. §. qui rationibus. 1 b 2 c d e

tionibus. & l. qui testamentum, & ff. de his quæ in testam. delen. l. 1. in princip. & l. cancellauerat. & ff. de testa. l. ad testium. §. signum. & §. vlt. & C. de proba. l. chyro-
f graphum. Vel etiam si in rescripto non contineatur dies [f], in quo impetratum fuit, & etiam dies Natiuitatis Do-
g mini nostri IESV Christi:[g] & dies nostri Imperatoris,
h vel Papæ: & tempus indictionis [h], & locus, in quo rescriptum concessum fuit, vt hæc colliguntur in Authent. vt præpo. no. impera. sing. Dd. colla. 5. & C. de diuer. rescrip. l.
i si qua [i].

Item dicimus si illa clausula non sit inserta: Si preces
k veritate nitantur [k], cuius clausulæ loco, ponunt vtriusque culminis curiales verbum, si ita est: vt C. de diuers. rescrip. l. vltim.

Quinam teneatur probare falsitatem aut tacituruitatem fraudulentam vid. Vantium de Nullitat. nib. fol. 245.

3 † Inuisibilia verò doctrinæ causa, si dicantur per menda-
l cium [l] impetratæ siue in iure [m] sententiæ, in narratione fa-
m cti: siue tacendi fraude [n], vt C. si contra ius vel vtilit. pub-
n lic. l. præscriptione. & hoc est, quod cantant Decretistæ, per falsi suggestionem, vt in extrauag. de rescript. super literis.

† Item excipitur, quòd tempore impetrati rescripti ille
o erat mortuus [o], cuius nomine impetrabatur: vt ff. de re. iu. iu. l. Neratius consultus. Vel quòd non erat in rebus huma-
p nis ille, contra quem [p] rescriptum impetratum fuit; vt ff. quæ senten. sine appell. l. 2. Si tamen tale quid erat impe-
q tratum, de quo hæres iure hæreditario poterat conueniri [q], videtur, quòd cōtra hæredem habeat rescriptum vires, arg. C. de con. & con. stipul. l. veteris. & ff. de fideicom. liber. l. cum quasi. in princip. & in Authent. de iureiur. à maiori. præst.

r Item si mortuus est delegans [r], antequam iurisdictio agi cœperit à delegato, vt ff. de iurisdi. omn. iudi. l. & quia. & ff. de iudi. l. mortuo. Item cassatur rescriptum, si lite pendente

pendente est impetratum [s], *vt C. vt lit. pend. per totum.* s

† *Vel quòd imperator est hæreticus* [t], *vel excommunicatus, vel seruus, vt C. de summ. Trin. l. 2. & C. de preci. impera. offe. l. 1. & in extrauagan de æta. et qual. bonæ memoriæ. Item si per rescriptum causæ continentia* [v] *diuidatur, vt C. de iudi. l. nulli.* t s y

Item si posterius rescriptum prioris non fecit mentionem, vt ff. de lega. 3. in l. si quis in principio testamenti. & C. de testa. Auth. hoc inter liberos. secùs si prioris faciat mentionem. quia tunc posterius obtineret, arg. ff. de procur. l. si quis cum procuratorio. §. fi. & ff. de iud. l. iudicium soluitur. & ff. de iure codi. l. diuus. §. licèt sed de rescriptis melius & plenius per iura Canonica est tractatum.

† *Item obijcitur de falsa* [x] *latinitate, & de syllabæ omissione, quòd quoad syllabam nihil facit, vt ff. de manu. testa. l. qui habebat. & C. de formi. Si verò nullum vitium* [y], *nec visibile, nec intellectuale, contra rescriptum opponi potest:, contra iudicē delegatū infrascriptis alludetur exceptionib.* 6 x y

† *In primis obijcietur, non habes iurisdictionem: quia non pertinebat iurisdictio ad delegantem, vt C. qui pro sua iurisd. iud. dare da. ve pos. l. vna. Vel delegans te in tali causa te non potuit delegare: quia causa est liberalis, vel est causa, quæ spectat ad merum imperium, nec* [z] *contingit delegantem proficisci,* [a] *vt C. de peda. iudi. l. placet. & ff. de of. eius cui man. est iu. l. 1. resp Vel delegatus fuisti ad certum tempus, & iam tuæ delegationis tempus transiuit, vt ff. de iudic. l. 2. §. sed si iudex. Vel es delegatus ad certam quantitatē* [b], *vel ad certam rem, & vis cognoscere de maiore, nec ego consentire volo, vt ff. de re iud. l. de qua re. §. 1. & ff. ad muni. l. inter conuenientes. Vel es delegatus in his causis, quæ exigunt causæ cognitionem, secundum quod notatur, ff. de offic. procon. l. nec quicquam. §. vbi decretum.* [c] *& ff. de re iud. l.* 7 z a b c

omnia

8 *omnia quæcunque. Et † generaliter omnes exceptiones, quæ in personis ordinariorum opponi possunt, eædem & multo-*
d *fortius* [d] *processum impedient delegati : quæ & quales sint, suprà in proxima rubricella examinauimus diligenter.*

Nouissimè si omnes tibi deficiant supradictæ exceptiones,
e *quod de facili non continget, recurras ad libellum* [e] *recusationis cōtra iudicem delegatum, per quem secundum nostrorum sententiam præceptorum ipsum faciliter remouebis, secundum sententiam aliorum & Canonistarum cum magna difficultate, vt notauimus suprà in proœm. huius operis vers.*
f *& quanquam* [f]. † *Et est sciendum quòd præfatæ exceptiones*
9 *dilatoriæ, & suprascripta impedimenta legitima, per quæ processus ex personis actoris, accusatorum, iudicum, ordinariorum & delegatorum, impediuntur, debere ante litem*
g *contestatam* [g] *proponi & terminari, vt ff. de procur. l. Pomponius. §. ratihabitionis. & C. de adul. l. quoniam Alex. & ff. de iu. l. si quis ex aliena.*

h *Idem puto in beneficijs nouarum* [h] *Constitutionum: &*
i *in beneficio epistolæ diui Adriani* [i], *& in conuentione officialium, qui sunt per nominatores seu electores ad honores siue munera euocati, vt C. de consti. pecu. l. vltim. & in Authen. de duob. reis. in princip. & C. de duob. re. Auth. hoc. et C. quo quis ordin. conue. l. 2. lib. 1. & aliquantulum tetigi, sup. quib. mo. suo nom. agen. vers. item creditor.*

Propter stultitiam tamen aduocati non petentis in duo-
k *bus Reis debendi vnumquemque condemnari* [k] *in solidum, interdum post sententiam actio scinditur iudicati, vt ff. de re*
l *iud. l. Paulus respondit* [l] *eos. Attende tamen, quia dilato-*
m *riæ solutionis* [m] *licèt sint ante litem contestatā opponendæ* [n],
n *tamen post litem contestatam probari possunt, vt C. de prob. l. exceptionem.*

Et in

Et in hoc sibi caueat[o] *aduocatus, ne post litem contestatam præpostere opponat eas, vt dicit l. illa. C. de except. l. si quis aduocatus. licèt circa declinatoriam iudicium distinguatur, erretur in facto vel in iure, vt nota. ff. de iudi. l. 2. & C. si à non compet. iudic. per totum.* o

† *Et quid si iudex interloquendo pronuntiauit nullam* 10
obiectarum exceptionum, habeat locum, nec earum aliquam admittendam: nunquid ab ista interlocutoria poterit appellari? respondeo, non: quia ab interlocutoria non appellatur,[p] *vt C. quorum appellatio. non reci. l. ante sent.* p

† *Puto contrarium*[q]*: quia à beneficijs per iudicis in-* q
iuriam denegatis appellatur, vt C. si sæpi. in integr. resti- 11
tut. post. fue. l. 1. in fin. & C. de appellat. l. si quis prouocauit. & ff. de minorib. l. ait prætor. §. permittitur. nam ab excusationis beneficio denegatio denegato appellatur, vt ff. quando appellandum sit, l. 1. §. si quis tutor & ff. de administ. tu. l. tutores qui. post fin. § tutor datus.

† *Sed nunquid in vno termino iudex litigatorem po-* 12
terit coarctare ad omnes exceptiones tam dilatorias quàm declinatorias opponendum, vt tota die faciunt decretistæ[r]*,* r
quod videtur: quia materia dandarum dilationum est amputanda, vt C. de tempo. appell. l. 2. in princip. & C. de dila. l. 1. in fi.

Nam & tutores plures excusationes habentes tenentur[s] *omnes proponere, & post quinquaginta dies non audiuntur, vt C. de excusa. tutor. l. quinquaginta.*
Nam & iudex vnum peremptorium dat pro omnibus, vt ff.
de iu. l. nonnunquàm. † *Nam diffamatori & accusato-* 13
ri certa tempora per iudicem causæ statuuntur, quibus elapsis silentio eis imposito amplius non audiuntur, vt C. de inge. ma. l. diffamari. & C. de remis. pign. l. si eo tempore.

& C.de his qui accus.non poss.l.si tanquàm.

14 † Econtra videtur, quòd non posit: nam & post litem contestatam postquàm vna pars allegationibus renuntiauit, & alia dicit, se habere aliquid, quod proponat, datur trium mensium dilatio ad malitiam superandum, in Authent.vt cùm de appellat.cog.§.1.colla.8.iacet.C.de iudic. Authent. iubemus.

15 † Nam & in testibus producendis datur prima, secunda, & tertia, & cum sacramento quarta dilatio, vt in Authentic.de testi.§. quia verò multi. Praetereà non videtur, quòd posit mihi terminum statuere ad proponendas futuras exceptiones, quae nondum ad meā notitiam peruenerunt, cùm & decretum interpositum in cōstituendo actore vniuersitatis ad omnes lites, quae incidere possent in futurum, non teneat, vt ff.quod cuiusq; vni.nomi. l.item eorum.§.si decuriones.

16 † Nam & sponte renuntiando omnibus meis exceptionibus, non videor illis renunciare, quas tempore renuntiationis mihi competere ignorabam, vt ff.de inoffi. testam. l. mater decedens. & ff. de pac.l.tres fratres. & ff.de transact.l.cum Aquiliana.& l.qui cum tutoribus.§.fin.

Nec enim tenet generalis renuntiatio nisi specialiter exceptiones enumerentur, vt ff. si quis cau. sed & si quis. §. quaesitum. Fortius ad propositum, non obstat mihi rei iudicatae exceptio, quominus rem petitam, de qua possessor est absolutus, valeam vindicare, si ex noua causa dominium acquisiui, vt ff. de except. rei iud. si mater. §. eadem multo-fortius non obstabit interlocutio. Proponas ergò vnam vel duas exceptiones, & ad probandum terminus statuatur:

f quo elapso de nouo alias f propones exceptiones, contestationem litis, in quantum fieri poterit, protrahendo.

Sed hodie per decretistas quaestio non procedit: quia datur dilatio ad proponendas omnes exceptiones, & elapsa

dila-

dilatione non auditur volens proponere alias, nisi primò iuret[t] istas, quas nunc proponit, de nouo ad eius notitiam peruenisse, vt in extraua. de excep pastoralis. t

Quid si iudex[u], vt tota die faciunt Canonistæ, & incipiunt facere[x] quidam iudices delegati à Principe, dicat: Mandamus vobis, vt vsque ad 20. dies compareatis coram nobis, vel si non poteritis, tunc adesse alium decem dierum terminum assignamus. Quod si nec tunc veneritis, alios quinque dies duximus peremptorios assignandos, & in aliqua istarum trium dilationum dies incidat feriata, & vocatus illa die feriata se præsentauerit, nunquid videtur iudici paruisse, vt etiam videatnr alias dilationes consumpsisse: argumentum, quod sic, vt ff. de iure dotium. l. plerumque. §. si res. & ff. de verbor. obligat. l. vbi autē non apparet. §. qui illud. & ff. de eo quod certo loco. l. 3. §. qui Stichum. & C. de institut. & substitut. & restitut. sub condition. fac. l. generaliter. & ff. de solut. l. qui certo die. & ff. de verbo. obligation. l. continuus. §. cùm ita. Immò videtur, quòd possit expensas consequi ab actore, qui tali die eum temerè vocari fecit, argum. ff. de iudic. l. eum quem temerè. & argum. C. de episcop. & clericis. l. omnes quicunque. §. sanè. quanquàm vocatus venire non cogatur, vt ff. si quis in ius voca. non ier. l. 2. in fine. & ff. de ferijs. l. 1. Nec poterit ea die, qua venit, & se iudici præsentauit, aliquis ei præcipi, vel alius terminus assignari, maximè si dies causa DEI sit feriata, vt C. de fer. l. vltim. versicul. nulla quemquam vrgeat admonitio, &c. Et ita apparet, quòd de nouo sit alia citatio facienda, & sic actor & iudex erunt delusi. E contra videtur, quòd veniendo & se repræsentando die fieriata, non videatur venisse nec alios terminos consumpsisse. Nam hominis electione data, si liber homo, vel alienus seruus à legatario eligatur, ele- v x

ctio non consumitur, immò durat facultas legatario iterum eligendi: vt ff. de opt. leg. l. 2. in princip. & cauere debet
y *iterum qui vitiosè cauit, vt ff qui satis. cog. l. quoties* [y]. *Et*
z *ad idem illud generale vtile* [z] *per inutile non vitiatur.*

a EXceptionibus Aduerte † quia exceptiones, quę oppo-
17 nuntur contra iudicem, nō sunt propriè exceptiones, sed illę quę contra partem aduersam vel rescriptum, glo. est singularis, in c. quoniam contra. in ver. exceptiones. de prob. quam Ant. de But. ibi. col. 11.. reputat singularem ad intellectum statutorum, & eum refert Fel. in rub. de except. in fin.

Hæc adde supra dictis de definitione exceptionis in prin. operis

18 b *Per rescripta.* An autem † iurisdictio delegata probetur non solùm per literas delegantis, sed etiam per testes, breuiter dic, quòd non, per tex. in c. nobilissimus. & ibi gl. 97. dist. in l. vna. C. de mand. Prin. & in c. cum iure. de offic. deleg. & ibi dicit glos. multū notanda. & quę solet allegari in iudicijs secundū Pa. ibi in fi. 1. col. quòd qui obtinuit sententiā pro se coram iudice delegato, ita debet custodire commissionem, sicut ipsam sententiā, aliàs ei non prodesset sententia, si non doceret de delegatione. Fallit tamen primò in delegato à Papa, & etiam à quolibet ordinario, si præsens deleget viua voce: quia si de eius iurisdictione dubitetur, de facili poterit haberi recursus ad delegantem præsentem: ita Spec. in tit. de proba. §. videndum restat. versic. quid de auditoribus. Ludo. Rom. in l. sciendum. ff. de ver. obli. Fely. in d. c. cùm in iure. col. 2. ver. nota tertiò. Secundò fallit, vbi non ageretur de pręiudicio alterius, & delegatus esset vir notus & bonus: quia crederetur eidem, vt voluit gloss. not. in c. cùm olim. in primo, & ibi Pa. de priuileg. Secùs verò si ageretur de graui pręiudicio alterius: quia non crederetur sibi, etiamsi esset Cardinalis legatus: ista est glo. singularis, in c. sicut. de sen. excō. gl. fin. quam dicit singularem Panor. in c. cùm in ecclesijs de maior. & obed. quam refert & sequitur Felyn. in d. c. ad eminentiam. de sen. excom. licèt Panor. eam appellet bonam. illam etiam singulariter notat Fely. ibi, quem vide. Tertiò fallit, vbi rescriptum fuisset casu aliquo deperditum, & extarent testes, qui illud vidissent non vitiatum nec suspectum, & scirēt eius tenorem: quo casu poterit per illos testes tenor probari,

probari, gloss. not. in d. c. cùm olim. in cauda, glo. fin. & ibi Panor. in vltimis verbis sequitur eam, & dicit menti tenendam, Ant. de Trem.

c *Sit dissoluta* Isti sunt modi cognoscendi rescriptum falsum, de quibus alijs pluribus in c. licèt. de crimine fal. & per Specul. in titul. de rescript. §. 1. in princip.

Aduerte tamen, quòd vitia † rasuræ recentioris scripturæ 19
in cartha veteri, diuersitatis literarũ, corruptionis sigilli, & similes, tunc demum concludunt falsitatem, vt possit contra prducentem pronunciari, quando producens non probat aliter de rescripti veritate: quia ista non est iuris & de iure præsumptio, contra quam probatio in contrarium non admittitur. secundum Inno. & alios in c. inter dilectos. & ibi Fel. in 3. colum. versic. in tex. de fide instrum. Anto. de Tremo.

d *Destructos habeat caracteres.* Putà, quia sigillum est dissolutum, vel confractum: quo casu non probat, d. c. inter dilectos. versicul. sed & ipsum: nisi fuisset appositum sigillum in instrumento aliquo, in quo tamen non erat necessarium apponi, secundùm Innocen. in d. c. inter dilectos. cuius dictum reputat singulare Pan. ibi. & tenet ibidem Felyn. dicens alios ita tenere. Quod confirma per illud generale,
quòd † solennitas non necessaria adhibita vitiosè non vitiat 20
actum. l. 1. in prin. C. de rei vx. act. gl in l. vinum. glo. mag. in fi ff. si cert. pet. quam facit siugularem Ludo. Ro. ibi ad hoc, quòd licèt sententia super libello inepto lata, sit nulla, vt est glo. singul. in ver. secundum nostr. instit. de oblig. in princ. c. quam dicit singularem Bal. in l. actori. C. de iureiu. & alibi sæpè. Attamen vbi non esset necessarius libellus, & porrigeretur ineptus, non vitiaret. Ad idem glo. singul. in §. multis. in versi. in transitu. Institu. de liber. quam facit singularem Bal. in l. consentaneum C. quomod. & quando iu. col. 4. & Alex. in l. 1. in 3. col. ff. de iu. om. iu. facit etiam glos. in c. cùm non deceat. & in c. si postquàm vtraq;. in ver. iuxta. de elec. lib. 6. & glo. solennis in l. qui testamento. §. per contrarium. ff de test. Ant. de Trem.

e *Vel rasa.* Tu dic, quòd rasura † in loco non suspecto, pu- 21
tà in facti narratione, non vitiat. c. ex literis. de fi. instr. sed si esset in loco suspecto, putà indictionis vel in diei tunc vitiaret, c. cũ venerabilis. de reli. do. & c. inter dilectos. de fi. instr.

Nisi esset modica rasura, quæ non haberet animum sapientis in dubium vertere. c. fin. de crimine fal. de quo per Pan. & alios, in d. c. ex literis. Ant de Trem.

f *Non contineatur dies*. Idem dicit Specul. titul. de rescrip. præsen. §. ratione formæ. ver. item quòd non est ibi.

Et licèt tex. in l. si qua: hic alleg. loquatur tantùm de personalibus rescriptis, tamen ex identitate rationis idem est dicendum in realibus, secundum Petr. de Bel. Perti. Cy. Io. Fa. & Ias. ibi. Et idem dicas in instrumentis publicis confectis, vt ex ipsis oriatur probatio, secundum Cy. Bal. & Ioan. Fab.
22 ibidem. sed in † priuata scriptura non requiritur dies neque consul. per text. in l. cùm tabernam. §. 1. & ibi Bart. no. ff. de pig. cum similibus adductis per Ias. in d. l. si quæ. Et vsque adeò debet apponi in instrumentis & rescriptis dies, vt non valeat consuetudo in contrarium, secūdum Do. de Ro. conclu. 45. incip. vtrùm valeat, in nouis.

g *Iesu Christi* Quid autem de inuocatione nominis diuini an eius omissio vitiet. vide Doct. in rubric. ff. de no. oper. nuncia.

h *Indictionis* Qualiter cōputetur indictio, & vnde sit dicta, vide gl. in Auth. hic alleg. in prin. in ver. indictionis. & gl. in c. inter dilectos. de fid. inst. & C. de no. co. cōfir. in fi. gl. pen.

i *Si qua*. Canonizata 25. q. 2. §. si qua. sub c. dicenti. & ibi bona gloss.

k *Veritate nitantur* Sed de iure Cano. tacitè sub intelligitur, c. 2. de rescrip. gloss. Bald. Ioan. Fab. Sal & Ias. in l. final. hic alleg. Ex quo inferri potest, quòd cùm tacitè intelligatur, quòd non faceret rescriptum conditionale, etiam expressa, l. 3. de leg. 1. & l. quę liberis. in princip. ff. de vulg. & pu. hinc dicunt Bald. in c. super literis. de rescript. Andr. Si-
23 cu. & Fel. in d. c. 2. ver. clausula. quòd † clausula, Si preces veritate nitantur, nō facit conditionem, nec fundat nec inchoat iurisdictionem: quod est verum quóad effectum resolutiuū, id est, quòd actus aliter gestus non teneat: sed quóad effectū suspendi pœnam in rescripto contentam benè sapit conditionem. ideò si Papa narrans aliqua, aliquid ex narratis præcipiat sub pœna latę excommunicationis sententiæ: si narrata non sunt vera, & non fiat, quod præcipitur, non incurretur excommunicatio: ita consuluit Pet. de Anch. cons. 235. incip. per prædicta ad fin. quem refert & sequitur Felyn. in

d. c.

d.c.2.colum.4. Facit, quod voluit gloss. in l.item.§.1. gloss. magna.ff.de pac. quòd tacita conditio ita impedit natiuitatem obligationis, sicut expressa & licèt illam gloss. aliqui reputent singularem, est tamen similis illi, in l.2. §. final. in verb.nuptias.ff.si cert.peta. quam modern. ponderant. tu verò adde aliam in l. in omnibus oligationibus. de regul. iur. Secundò est verum, nisi in literis ad beneficia exprimeretur aliqua qualitas, quæ non præsumitur à iure: quia tunc clausula, si ita est, faceret conditionem, & esset pro forma: vt si diceret, conferas tali doctori: vel de tali vico. vt per Felyn. in d.c.2.colum.3. post gloss.in Clemen.vna. gloss. mag. post princip. de offic.delega. Secùs si à lege præsumeretur, vt tali castro bono, & similia, c.si fortè. vbi glo. de elect. libr. 6. tunc enim non faceret conditionem clausula illa, nec daret formam. vt in d.Clemen.vna.not.Anton. de Trem.

l *Per mendacium.* Sed dubium est, vtrùm obreptio † vel subreptio vitiet ipso iure rescriptum, ita quod nullam tribuat iurisdictionem, an verò ope exceptionis: breuiter conclude, quod ope exceptionis, per text.clarum secundum Ias. ibi in d.l.præscriptione. in ver.opposita. & ibi ponderant ad hoc Bar. & Fulg. & tamen latè in rescriptis ad lites, de quib⁹ hic Felyn.Sand.in c. super literis. hic alleg.in 5.colum. versi. 2.no. & latè in c.ad audientiam. in 2.colum.13. de rescript. dicens esse communem, & per ea est text. in c.si autem. & c. plerumque & c.cùm dilecta. eod.titul. In literis autem ad beneficia siue gratiæ secùs: quia in illis obreptio vitiat ipso iure. c.ad audientiam, & c.constitutus. de rescript. c.2. de fil. presb.lib.6. & c.si motu proprio. de præben. eo.li. & Cle.1.de præben. de quo latius per Felyn. in d.c.ad audientiam. colu. 17. versi.literæ beneficiales. Primum fallit tamen in rescripto ad lites ab excommunicato impetrato. c.1. de rescrip. li. 6. quia ipso iure est nullum, si tempore impetrationis erat excommunicatus: quia excommunicatio superueniens tantùm suspenderet ea opposita, c.1.de excep. in 6. Secundo & tertiò fallit in casu Clem.1.de rescrip. & in casu.c. statutum. eod.titul.in 6. & ibi glo. fi. & Dd. Fel. in d.c. ad audientiam. colum. 15. 24

Quartò fallit, quando essent concessæ literæ ad lites à non habente potestatem, per c.tua. cum gloss. fi. de offic. vic. Anton. de Butr. Imo. Domi. & Felyn. in d.c. ad audientiam.

l. præscriptione C. si contra ius et util. publ. c. sup literis de Rescript. Vid. limit. 5. ubi ipso iure vitiatur.

Quintò fallit, quando rescriptum ad lites esset concessum super eo, quod non solet concedi sine certa scientia principis. de qua & alijs quibusdam, vide eundem Fel. vbi sup. Anto. de Tremo.

m *In iure*. Municipali vel consuetudinario: quia secùs, si taciturnitas fuisset in iure communi, text. iuncta gloss. in l. intellectu, in l. præscriptione hic alleg. quia cùm Papa habeat omnia iura in scrinio pectoris, c. 1. de constit. libr. 6. l. omnium. C. de testa. non potest dici deceptus. vnde dicitur Papam Vrbanum respondisse cuidam auditori, non esse mentionem habendam de qualitatibus, quæ à iure insunt, vt refert post Rotam Felyn. in d. c. super literis. colum. 7.
25 Et ideò † cùm Archidiaconus habeat de iure communi curam animarum, c. ad hæc. de offic Arch. dicens se esse Archidiaconum, non habet facere mētionem de cura alarum, secundum eundem Fely. in d. c. super literis. colum. præalleg. post Do. de Rot. in antiq. conclus. 13. de præben. Facit, quod refert de monacho se nobilem dicente, Lud. Roman. in singulari. 37. incipien. vtrùm nobilis, quem referunt Felyn. vbi
26 suprà, & Ias. in d. l. præscriptione. colum. 2. quia † cùm perdat nobilitatem per ingressum monasterij, gloss. in c. 1. de purga. ca. & in c. fin. de sta. mo. & Cano. reg. & in c. scripsit. 27. quæst. 2. non dicetur obrepsisse, ad idem quod voluit Bal. in c. cùm ordinem. de rescrip. quòd id quod à iure est certum non indiget expressione.
27 Non ergò iuris † communis taciturnitas vitiat, sed consuetudinis vel statuti: quod limita nisi consuetudo esset in corpore iuris clausa, Bald. in d. c. cùm ordinem. Felyn. in d. c. super literis. & Iason in d. l. præscriptione: exemplum in consuetudinibus feudorum. Secundò limita, nisi consuetudo esset generalis & multum vulgata in curia Romana. ita Bald. in l. 2. in fin. C. quæ sit lon. consuet. dicens ita limitandum, c. 1. de consti. in 6. & sequuntur Fel. & Ias. vbi suprà. Vnde dicêbat Bad. in rubr. de consuet. rec. feu. in vsi. feu. post Iac. de Aret. in l. cunctos populos. C. de sum. Trinit. & fide Cath. quòd sicut non licet ignorare generales leges, ita nec generalem consuetudinem. Confirmatur, quia
28 de † reseruatione Papæ notoria, & in curia vulgata non est fienda necessaria mentio, per ea quæ voluit Frederi. de sen. in tract. de permut. quæst. 4, de quo per Felin. vbi supra.

Est

Est benè aduertendum, quòd licèt de iure communi non sit facienda mentio in rescripto, attamen † rescriptum debet 29
esse secundum ius: quia contra ius impetratum non teneret. l. rescripta. C. de preci. imper. off. & l. fina. C. si contra ius vel vti. si fieret mentio de iure contrario cum clausula derogatoria, vt not. per gloss. & omnes in d. l. fin. Barto. in extraua. ad reprimendum, in versicu. non obstantibus per Cano. in c. quæ in ecclesiarum. de constit. Ioan. Andr. in c. vno. de exces. præla. lib. 6. sed an sit expressa derogatio necessaria, an sufficiat generalis, videto Felin. latissimè in c. nonnulli. in princ. per multas colum. de rescrip.

n *Tacendi fraude.* Etiam si modicum quid taceret, c. si proponente. de rescript. & c. si motu proprio. de præbend. in 6. etiam si factum † exprimeretur tacita qualitate facti, non 30
solùm enim vitiat rescriptum tacendo factum, verùm etiam tacendo qualitatem facti, videlicet quomodo & ex qua causa sit factum. iste est text. menti tenendus cum sua gloss. in c. dilectus. in 1. de rescript. & ibi Dd. signanter Felin. in penult. colum. adducens consil. Cardi. 141. incipiēs sanctissimus dominus noster. quod † nedum est fienda mentio de literis gra- 31
tiosis alteri cōcessis, sed etiam de concessionis causa in literis expressa, putà quod erat Doctor in sacra pagina: causa enim magis est inquirenda, quàm factum. gloss. in c. occidit. 23. q. vlti. & in d. c. dilectus. glos. 1. quod dicit nunquam tradendū obliuioni, Felin. ibi. Vnde dicebat Guiliel. de Cug. per illum text. in l. 3. C. de episco. audien. quod gratia † super homici- 32
dio secundo non facta mentione de gratia obtenta super primo, non valet. Vnde refert Andr. Sicul. in d. c. super literis. vidisse quendā decapitari non obstante gratia obtenta tanto de prima: quod valde cordi tenendum dicit Ias. in l. præscriptione. in fin. C. si contra ius vel vti pub.

Adde etiam quòd sanitas impetrantis non releuat rescriptum à vitio obreptionis aut subreptionis: quia propter vitæ meritum non est recedendum à iuris dispositione, secundum Bald. in c. 1. in fi. vt lit. penden.

Præmissa sanè intellige, si sit talis † subreptio, quæ mo- 33
ueret principem ad non concedendum, vel difficilius concedendum, aliàs non vitiaret, text. in c. super literis. & in c. postulasti. in fin. ibi, de leui non scriberemus. de rescript. per Felin. in c. cæterum. eo. tit.

o *Erat mortuus.* Sicut in simili non acquiritur mortuo actio per alicuius seruū nomine mortui domini stipulantē, vt est tex. in l. eius qui in prouincia. ver. quod si stipulatus. ff. si cer. pet. per quem text. inferunt ibi Paul. Alex. & Ias. quòd sententia lata etiam pro mortuo non valet, nec prodest hæredi, vt dicā inf. de imped. execu. & causa nulli. ratione. ver.
34 personæ. Intellige, nisi rescriptum † esset impetratum sub nomine dignitatis: quia illa nunquàm moritur. c. quoniam Abbas. de offic. deleg. & c. dilecti. de fo. compe. glos. & Dd. in c. significauit. de res. Ant. de Tremo.

p *Contra quem.* Similiter etiam non videtur sentētia contra mortuum lata, de quo dixi inf. in tit. de impedi. execu. & causa nul. vers. ratione personæ. in 1. addi. Intellige tamen signanter, quòd rescriptum impetratū contra mortuum nō valet, si erat iam mortuus tēpore impetrationis, ita loquitur. d.
35 l. 2. hic alle. Sed si posteà moriatur, vtrū † transeat in successorem? breuiter dic, quòd re nō integra, putà citato defuncto trāsit in successorem: re verò integra magis communis opinio est, quòd transeat in vniuersalē successorem: quando defunctus erat expressus in rescripto, c. significauit. de rescript. secùs si nō erat expressus, sed per clausulam, & quidam alij, erat conueniendus, vt ibi. Et quid de singulari successore, vide ibi latè Cald. & Pa. & Ioan. And. in regul. is qui in ius, lib. 6. & adde quæ statim scribentur.

q *Conueniri* id est, si erat impetratum in materia transmissibili ad hæredem, secùs verò si non erat transmissibilis ad hæredes, putà quia fuerat impetratum super beneficio vel delicto, secundum Io. Cald. & Pa. in d. c. significauit. & Ioan. And. in regula iuris, is qui in ius. lib. 6. Sed dubia videtur ista Do. Huber. sententia, quòd rescriptum transeat in successorem in materia transmissibili, etiam si iam erat mortuus prædecessor tempore impetrationis. Et contrarium videtur velle. text. in l. 2. hic alleg. cùm dicit iudicis dationem non valuisse. Et contrarium tenet apertè Pa. in d. c. significauit. circa med. ver. sed conclude breuiter. & in fin. verbi. per text. quem dicit multum notandum in l. Neratius. ff. de reg. iur. Sed hoc dictum posset procedere, quando post impetrationem re integra mortuus est, vt suprà proxima addit. Ant de Tremo.

r *Delegans.* Adde text. in c. gratum. & c. relatum. & c.

licet

licèt vndiq;. de offi. deleg. & c. si à subdelegato. eo. ti. lib. 6. cū similibus. Et procedit, etiamsi esset delegatus Principis: quia licèt delegatus † à Principe sit maior quocunq; ordinario in causa sibi commissa, c. pastoralis. §. quia verò. de off. deleg. & dignior, c. sanè. eo. ti. attamen eius iurisdictio est debilior, vt voluit Archid. in c. si quis episcopus. 2. quæst. 6. quem refert & sequitur Bald. in l. si vt proponis. in 1. colum. 2. versicu. Sed hic dubitatur. C. quomodo & quando iud. per Alexand. plenè in rubr. de offic. eius cui manda. est iurisdi. 37

Et ideò licèt † ordinaria morte concedentis, non expiret, l. & quia. hic alleg. à contrario sensu, tamen delegati à Principe expirabit morte delegantis, c. relatum. de re-script. gloss. in ver. principaliter. & ibi scribentes in d. l. & quia. 37

Secundò procedit etiam in delegato ad vniuersitatē causarum: quia si delegans moriatur, antequàm aliqua causa sit per eum cœpta geri, expirabit eius iurisdictio, text. in c. fin. §. officium. de offic. delega. libr. 6. vbi de conseruatoribus ad vniuersitatem causarum. melior text. argu. ab speciali. in c. ne aliqui. de hære. lib. 6. vbi fauore fidei non expirat. per quē. ita dicit Panorm. in d. c. relatum.

Sed an de vna causa cognoscendo perpetuetur eius iurisdictio quóad omnes etiam nondum cœptas? vide Bartol. & alios, & maximè Ias. in d. l. & quia. quam legit cum l. moræ. colum. 9.

Tertiò intellige, etiam partium consensu accedēte: quia cùm iurisdictio expirauerit, & per consequens non sit iurisdictio apud delegatum, partium consensus non faciet iudicem eum, qui nulli præest iurisdictioni, l. priuatorum. C. de iurisdict. om. iudi. Ita gloss. nota. à canonistis & legistis communiter approbata in c. cùm venissent. gloss. mag. in verb. egerint. de testi.

Restringe, nisi † in legato de latere sedis Apostolicæ. c. 2. de offi. deleg. sed ille est ordinarius vt ibi. 38

Secundò restringe, nisi delegatio esset facta sub nomine sedis apostolicæ: quia illa nunquā moritur, c. si tibi gratiosè. de rescrip. in 6. & Hosti. & alij in c. quoniam Abbas. de offic. deleg. Bal. Sali. Alex. & Ias. in d. l. moræ.

Tertiò in executoribus gratiarum Apostolicarum iam factarum, putà si sedes Apostolica creauerit me canonicum

alicuius

alicuius ecclesiæ, & contulerit prebendam præuacaturam, & dederit executorem, illius iurisdictio nō expirabit per mortem concedentis, c. si super gratia. de offic. delega. in 6. Secùs si nō esset facta gratia, sed fienda. putà prouideas tali. text. in c. si cui nulla. de præbend. in 6. Dd. in locis præallegatis.

Quartò restringe inquisitoribus hæreticæ prauitatis. d. c. ne aliqui. Ange. Paul. & Ias. in d. l. morę.

Quintò procedit vbi literæ essent attributiuæ iurisdictionis, secùs si tantùm excitatiuè, putà si is, cui mandatur, aliàs illud potuisset, tunc enim superioris mors etiam re integra non efficit, text. cum glos. in verbo. in Authen. vt nulli iudi. lice. ha. lo. conser. §. quia verò. colu. 9. glo. 9. in d. l. quia. Pa. in d. c. relatum. colum. fi. ad finem. Bart. & cæteri in d. l. morę. eo enim casu non dicitur delegatus. c. licet. & c. penult. de offic. ordi.

Intellige sanè, nisi diceret auctoritate nostra cognoscas: quia tunc esset delegatus, text. in c. cum aliquibus. de rescrip. in 6. Bart. in d. l. moræ. in 2. col. versicu. circa hoc. & in l. ambitiosa. in vltima colum. de decre. ab ordi. fa. ff. vel nisi detraheret, vel adderet aliquid iurisdictioni ordinariæ, vt quod cognoscat summariè de causa, de qua non poterat via ordinaria cognoscere, nisi ordine iuris seruato, secundum Bal. in addit. ad Specul. titu. de lega. colum. fin. versicu. pe. quem sequitur Alexand. in d. l. morę. col. 4.

Vltimò nouiter restringe, fortè in delegato ad piam causam, quòd eius iurisdictio nō exspiret re integra morte committentis: quia à † mandato procuratoris ad mandatum iurisdictionale est bonum argumentum, d. l. & quia. in fin. Innoc. in d. c. quoniam Abbas. Ang. Pau. Alex. & Ias. in d. l. moræ. maximè quóad finiendum mandatum, vt dicit ibi Iaco.

39

40 sed ego habeo, quòd mandatum † procuratoris ad pias causas non expirat morte domini, nec hæres potest illud reuocare, text. est singularis in c. exijt qui seminat. col. 10. versic. in eo verò. de verb. signifi. lib. 6. quem dicit non esse alibi. Bald. in Authen. si qua mulier. col. fin. C. de sacrosanct. eccles. ergo idem in iurisdictionali ad pias causas. ad quod aliquid faciet

41 quod vult Bald. de sententia lata † in causa beneficiali pro mortuò, quòd valeat fauore ecclesię, & sit executioni demandanda ad instantiam subrogati in loco eius, in l. vna. §. in primo. in fina. verbis. C. de cadu. tol. Et si præmissa limitatio

esset vera, idem dicendum esset pariformiter in delegatione causæ dotalis: quia † mandatum de danda dote non expirat 42
morte mandãtis, l. si ego. §. si res. ff. de iur. dot. Cogita. Quando autem dicatur iurisdictio cœpta agi? dic secũdum veram & magis communem conclusionem Dd. vtriusque censuræ, quòd per † citationem, nec sufficeret actus citerior, nec requi- 43
ritur vlterior, vt volunt glo. Innoc. Io. Cal. Bald. Card. Imol. & Modernio. in c. licet vndique. & ibi Imo. dicit esse communem: Iuio. & Pa. in d. c. relatum. Archi. Paul. Domi. de S. Gemi. & Philip. Fran. in c. si à subdelegato. de offic. delega. in 6. Salic. Alexan. & Ias. in d. l. more. & dicit Imo. in d. c. relatũ. ita communiter teneri à legistis & canonistis. Pro hoc tex. cui est impossibile posse responderi secundum Pa. in d. c. relatum. videlicet in c. fina. de offic. lega. text. in d. c. gratum. text. cum gloss. in c. proposuisti. de for. competen. facit quod vult glo. in c. super quæstionum articulis. §. si verò duo sunt. gloss. magna ante medium. de offic. delega. & quod tenent Archi. Domini. & Philip. Franc. in c. quamuis. de offi. deleg. in 6. de quo articulo varias opiniones videre potes per Modernos in locis præadductis. Anto. de Tremo.

¶ *Impetratum.* Amplia etiam si motu proprio Principis fuisset concessum, secundum Hosti. Anto. de Butr. Imol. Panorm. Areti. & Felin. in 3. col. in c. causam quæ. in 2. de testi. Ioan. And. in addi. ad Spe. in titu. de do. & contu. §. fi. in ver. porro. in addi. super vers. interest. Ias. in l. 2. C. vt lit. pen. quia leges generales non trahuntur ad lites pendentes, l. 1. C. de legi. & tamen fiunt motu proprio Principis, l. humanum. eo. titu. Nunc restringe, nisi facta fuerit mentio de lite pendente, text. est in c. inter monasterium. & ibi Panorm. & alij, de re iudi. glo. loquens de lite pend. coram ordinario, in c. prudentiam. §. sexta. in ver. aliam iustam causam. de offic. deleg. Salic. Pau. & Ias. in . l. 2. gloss. & ibi Felin. col. 9. versi. sexta regula. in c. super literis. de rescri. Felin. in c. cæterum. col. 1. & 2. eod. titu. ita quod etiam si non dolo fuerit omissa mentio litispendentiæ, attamen rescriptum non valebit, ita Bald. per illum text. in c. fina. vt lit. pend. quem refert Felin. in d. c. super literis. in d. ver. sexta, quod dicit benè notandum & alibi non legisse. Ias. in d. l. 2. col. 2. Sed quando † dicetur lis pende- 45
re hoc casu, vt sit de ea fienda mentio? dic, quòd per citationem, secundum gloss. quam ibi Panorm. dicit valde notan-

dam, in c. vt debitus. in ver si dicat. de appell. Item text. in d. c. inter monasterium. dicit de processu fiendam mētionem. & citatio est de processu, c. quoniam contra falsam. de proba. gloss. in rubr. C. de in ius vocan. facit gl. in Clem. 2. in ver. innouari. vt lite pen. tenent Archi. & Domi. de S. Gemi. in §. spacium. ver. ei autem dilatio. 3. q. 3. quos sequitur Felin. in d. c. cæterum. colum. 2. & ad eos remittit Ias. in d. l. 2. Anto. de Tremolis.

t *Hæreticus*. Vide quæ dixi in titu. præcedenti, versi. in personam. in additione, in ver. Iudæus. & in ver. seruus. & in ver. excommunicatus.

46 v *Continentia*. Respectu primo personarum, vt quia † sunt plures socij, vel plures hæredes indiuisi: non enim poterit vnus coram vno iudice, alter coram alio trahi, l. 1. & 2. ff. de qui. rebus ad eundem iudi. ea. Et idem in criminalibus. vide quæ de pluribus delinquentibus, quorum vnus est clericus, habes suprà titu. 2. versicu. item non audiuntur. post princip. mag. addi. causis si plures essent delinquentes. Bald. in c. vno. ad fin. de contro. feu. apud pares termi. in vsi. feud. ille enim titu. de quibus rebus apud eun. iu. ea. habet locum etiam in criminalibus causis, secundum eum, et sequitur Ias. in d. l. nulli.

Vid. Observ. Adr. Gail. ... fol. 49.

Secundò, respectu subiecti, quãdo duo iudicia ad eundem finem tendũt, putà possessorium & petitorium: quia coram eodem iudice debent agitari, d. l. nulli. in fin. c. 1. de cau. possesso. prop. iudex enim possessionis facilius poterit expedire petitorium, vt dicit glo. in d. c. 1.

Tertiò, ratione actionis, quia est generalis comprehendens multa capita, vt tutelæ & negotiorum gestorum, d. l. nulli. cum gloss. Intellige tamen primò, quòd rescriptum, per quod continentia causæ diuiditur non teneat, si fuerit à parte oppositum, Inno. & Pa. in c. cùm Martinus. de constit. Bald. & Paul. Alexand. & Ias. in d. c. nulli. dummodò opponatur ante lit. contest. quia dilatoria est, non post. secundum Fulgo. & Ias. in d. l. nulli. licèt Iaco. de Belui. Albe. de Ros. & Alexan. contrarium teneant, vt ibi per eos.

Secundum intellige, nisi reus fuisset contumax: quia con-
47 tumax † non potest excipere de litis pendentia, vel diuisione cõtinentiæ causa, text. est in l. 1. in fi. iuncta glo. fi. C. de asser. tol. vbi Bal. dicit nota. dignum. & tex. in l. quãuis. ff. de dam.

infec. voluit Bar. in l. vbi cœptum. ff. de re iud. & in l. quãuis. ff. de dam. infec. & in l. sepulchri. ff. de sepul. vio. & vtrobiq; Bart. idem esse dicit, si vellet purgare contumaciam & expensas refundere, quia non erit audiendus, de quo tamē plenè per Alex. in d. l. quamuis. de dam. infec. quam legit cum l. hoc amplius. §. fina. vbi aliter tenet cum Angel. & Imol. & per eundem Alex. in addi. ad Bart. in d. l. vbi cœptum.

Tertiò intellige, nisi actor & reus essent diuersi fori, & iurisdictio esset inprorogabilis respectu alterius partis, putà clericus cōtra laicum agit possessorio, & obtinuit coram iudice seculari, si laicus velit posteà agere petitorio diuidenda erit causæ continentia & petitorium agitabitur coram iudice clerici, per text. in c. fin. de iud. & ibi per omnes, per Paul. Alex. & Ias. in d. l. nulli. & ibi latius de materia per eundem Iasonem. Anto. de Trem.

x *Latinitate.* De hoc est text. in c. ad audientiam. in 1. de rescript. & idem de omissione literæ vel syllabæ, vel si vna litera loco alterius sit posita: quia mala latinitas inde consurgens vitiat restriptum, cùm sit modicus defectus, tenent ibi Panorm. & Felin. de quo est text. in c. ex parte. de fide instru. & ibi etiam Panorm. & Felin. dicentes per illum tex. restringi dictam decreta. ad audientiam.

Vnde dicebat Ange. in l. qui habebat. ff. de manu. testamen. quòd si † loco ecclesiæ sancti Martini, in rescripto diceretur, sancti Marini, non noceret, per illum textum, quem dicit singularem Angel. in l. si in nomine. C. de testamen. quem refert Alexand. in l. si quis in fundi vocabulo. de leg. 1. & dicebat Bald. in l. si cùm ante. C. de dona. ante nuptias. de notario dicente iure restitutionis, pro institutionis, quòd nō nocet. & idem Baldus de notario dicente, Falcidiana, pro Falcidia, vel Valeriano, pro Velleiano, in l. Imperator Titus. in prima lectu. col. 1. in fin. ff. de statu hom. & idem Bald. dicit idem de defectu verbi vel dictionis, etiam si esset verbum principale, quod deficeret in priuilegio vel rescripto. 42

Vnde Barto. in repeti. l. si quis ex argentarijs. §. si initium. col. 4. si Barto. sit illa repetitio, dicebat, quòd non nocet, si dicatur in nomine, & deficiat. Domini.

Et de eo, qui dicit fur, vel meretrix, quia suppletur verbum, es. Bartol. in l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur.

Præ-

Præmissa sanè intelligas, nisi ex defectu vel mutatione literæ vel syllabæ induceretur alteratio sensus, seu mutatio, per text. in c. inter dilectos. de fi. instru. secundum Panor. & Felin. in d. c. ex parte. & in d. c. ad audientiam.

Item intellige quod hic dicitur, quando error in latinitate esset apertus & manifestus, secùs si dubitabilis, vt quia posset per figuram saluari, c. 1. cum glo. & ibi Panor. de iudi. Panor. & Felin. in d. c. ad audientiam, text. cum gloss. & ibi Bal. in text. in l. eam quam. C. de fideicomm. vel per subauditionem secundum Bal. in d. l. eam quam. quod est rectius quàm per figuram, secundum eum. quem sequitur Felin. in d. c. ad audientiam. Sed in vltimis voluntatibus, & instrumentis, sententijs, & in scripturis diuinis falsa latinitas nō habet vitiare, per text. in l. Plotius. ff. de aur. & argen. leg. in l. errore. & ibi per Modernos plenè. C. de testa. per text. in d. l. Imperator totus. & per text. in l. actorum. ff. de re iud. & no. in l. 2. C. de sen. ex peri. reci. & per text. in c. indignum. vehementer existimo vt verba cœlestis oraculi restringantur sub legalis donati. 38. dist. & in c. retulerunt. & c. si non sanctificantur. de conse. dist. 4. de quibus omnibus latissimè per Felin. in d. c. ad audiētiam. & ibi quid in rescriptis aliorum principum quàm Papæ, & quod in statutis & priuilegijs.

y *Nullum vitium* De superius insertis vel alijs multis, putà, quia impetratum † per non habentem speciale mandatum, c. nonnulli. in fi. de rescript. quam tamen exceptionem curia. Rom. non admittit, glo. & scribentes ibi.

49

Item secundò, quia trahit impetratum vltra vnam dietā à finibus suæ diœcesis, c. statutū. §. cùm verò. & §. cùm autem actor. de rescrip. in 6. quod non procedit in ordinario, c. cùm episcopus. de offi. ordi. libr. 6. Panorm. & omnes in d. c. nonnulli. Item non procedit, vbi ageretur reali, quia posset conueniri in loco, vbi res est sita, quantumcunque distaret à fine diœcesis rei conuenti, c. fi. de fo. compe. & l. fin. C. vbi in rem act. exer. debe. quæ iura simpliciter volunt quem posse conueniri vbi res est sita, de quo plenè per Panor. Maria. Socin. & Fran. Are. in c. ex parte. b. de foro competen. per Felin. in d. c. nonnulli. col. 33.

Item non procedit, vbi quis promisisset soluere, vbicunq; reperiretur: quia vbicunque fuerit repertus, poterit conueniri in vim rescripti, Inno. & Panor. in c. dilecti. de for. compe.

Item

Item non procedit, vbi apposita esset clausula derogatoria expressa, vel vbi partium consensus expressus interueniret. d.c. nonnulli. & d.c. statutum. §. in nullo. Item nõ procedit, vbi iudex vellet appropinquare loco non distanti vltra vnam dietam à finibus diœcesis Rei, quia non † computatur dieta à loco solito iudicis vsque ad fines diœcesis Rei, sed à loco assignationis, secundum Panormi. & Feli. in d.c. nonnulli. & Domi. de S. Gemi. in d. §. in nullo. 50

Item non procedit in delegato ad vnum territorium, vel prouinciam, nec in delegato in curia, nec in delegato executore gratiæ, qui nõ habet ex forma rescripti, vocare vocãdos, vel qui non eligeret viam iudicialem, nec in inquisitore dato per literas Apostolicas, qui omnes possunt trahere vltra vnam dietam, de quibus per Felio. in d.c. nonnulli. col. 34.

Et idem dicas, si ex post facto post impetrationem diuideretur diœcesis aliqua, & fines restringerentur, vt diebus istis factum vidimus in episcopatu Burgi in Brissia ducatus Sabaudiæ: quia non obstante diuisione secura posset trahi reus prius impetratus vltra vnam dietam à finibus nouis, & fieret computatio habito respectu ad antiquos, text. est in extrauagan. sedes Aposto. §. fin. de rescript. quam allegant Ioan. Andr. & Domi. in d. c. statutum. §. cùm verò. & Felin. in d.c. ad audientiam.

Item potest & tertiò opponi, quòd est impetratum ab hæretico, l. 2. de sum. Trini. & fid. Catho. Item quartò, quòd † ab excommunicato, quo casu ipso iure est nullum, c. 1. de rescri. in 6. nisi impetraret super excommunicatione vel appellatione, vt ibi & alijs casibus, de quibus per Do. ibi in fina. verbis. & per Felin. egregiè. in c. fi. de except. ad quos te remitto. vsque adeò quòd nec impetratus posset illo vti: quia annullatio rescripti impetrati ab excommunicato nõ causatur fauore aduersarij, sed in odium excommunicati, vt ad gremium ecclesiæ redeat, Do. post Dd. in d.c. 1. nec distinguitur inter excommunicatum occultum & manifestum, secundum Ioan. Mo. Ioan. And. Domi. & alios ibi: licèt in iudice ratione publicæ vtilitatis distinguatur inter notorium excommunicatum & occultum, in c. ad probandum de re iudi. 51

Sed sanè intellige, quando à principio, cùm impetrabat, erat excõmunicatus, secùs in simili dicit text. de procuratore excõmunicato tẽpore cõstitutionis, in c. post cessionẽ de pro-

P curato-

curatoribus. secùs si posteà superueniret excommunicatio: quia tunc solũ suspenderet eius executionem exceptione opposita aduersario, per not. in c. pia. de excep. in 6. Sed an pro alio posset excommunicatus impetrare rescriptum, Io. And. Do. in d. c. 1. Io. Andr. & Panor. in c. fi. de procu. tenent, quòd non: quia dictum c. 1. loquitur simpliciter & sine distinctione: licèt gloss. in c. fina. gloss. 1. circa medium voluerit contrarium & malè: vide plenius Dd. in d. c. 1.

52 Quintò potest † opponi, quòd fuit impetratum per monachum vel canonicum regularem, Spec. in titu. de rescrip. præsen. §. ratione aut impetrantis. ver. item quod est monachus. Sextò, quod in beneficialibus fuit impetratum per laicum, licèt posteà se fecerit clericari, c. ex literis. de transac. vel per vxoratum. c. cùm decorem. de cle. coniu. vel per non habentem etatẽ, mores, & sciẽtiam, de quibus in c. cùm in cunctis. & c. dudũ. de ele. c. eam te. de æta. & quali. vel tacuit dignitatem, quam habebat, c. ad aures. de rescript.

Septimò, quod fuit impetratum contra priuilegiatum nõ facta mentione priuilegij, c. cùm ordinem. de rescri. Octauò, quòd contra Abbatem habentem bona discreta à bonis monasterij, de monasterio non facta mentione, c. edoceri. de rescript. Nonò, quòd maiores res & digniores personæ comprehensis conueniuntur virtute clausulæ generalis, c. sedes. de rescri. vel vltra numerum quatuor. c. cùm in multis. eo. tit. lib. 6. Decimò, si fuerit impetratum contra matrem nomine filiorum, postquàm transiuit ad secunda vota, c. ex parte. in. de ap. Alia multa, quę contra rescriptum diuersis ex causis possunt opponi, vide per Specul. titul. de rescript. per totum tit. à quo titu. Bald. ibi in additione ad finem prudentiam nos haurire eleganter admonet, si practici esse velimus, & in curijs versari, alias consortium peritorum nobis esse vult interdictum.

z *Merum imperium.* Istud non procederet iure canonum:
53 quia illo iure † ea, quæ sunt meri vel mixti imperij, sunt delegabilia, gl. in c. quòd sedes. gl. magna ad finẽ. de off. or. glo. in Cle. vna. in ver. ciuili. de off. dele. & gl. in c. in archiepiscopatu. gl. fi. de rap. & in c. illud. 23. q. 4. & ita magis cõmuniter concluditur secũdum Alex. in l. 1. in princ. col. 2. ff. de off. eius cui man. est iuris. & ibi per Ias. in 7. col. quę autẽ sint de mero vel mixto imperio, & q̃ de iurisdictione in specie te remitto

ad

ad ea, quæ scripsi post Dd. in l. Imperium. ff. de iuris. om. iu. reseruata tamen Papæ etiam iure cano. subdelegabilia non sunt, secundū eos post Anto. de But. & Imol. in d. c. quod sedes. Aduerte etiam, quod contra delegatum Principis non posset opponi exceptio, de qua hic per autorem: quia Princeps causas meri & mixti imperij passim delegat, iste est tex. & ibi gloss. in d. c. illud. glo. fin. & Bar. in d. l. 1. in princ. col. 2. ver. quæro nunquid. dicens Doctores ita determinare, pro quo adducit l. fin. C. vbi sena. vel clari. conue. & l. 1. C. de preci. impe. off. vbi etiam Bal. in 4. no. & Ias. etiam in 4. no. Et nedum † Princeps, immò etiā delegatus Principis potest 54
causam sibi delegatam criminalem alteri subdelegare, glos. sing. in l. vna, in ver. iudicandas. in fin. C. quæ pro sua iurisd. iu. da. dari ve. pos. quā ibi sequuntur Bar. Bal. Ang. & Pau. de Cast. dicens videri istam esse communem sententiam, & illā gl. & sequuntur Bart. Bal. Ang. & Ias. latissimè sustinēs in 15. col. & duobus sequentib. in d. l. 1. in prin. et illam gl. dicit singularem Car. Ro. in c. archiepiscopatu. de rap. & illa gl. fundat se in text. suo. in fi. l. quē tex. Bar. ibi dicit singularem. in ver. nullo personarum causarum: ve. &c. benè facit tex. in c. venerabili. vbi Dd. de offic. dele. vide Ias. vbi supra. Aduerte tamen, quòd licèt delegatus Principis possit subdelegare etiā causam criminalem per prædicta, tamē ipse subdelegatus nō poterit subdelegare, gl. est singu. in c. super questionū articu. §. porro. gl. mag. in prin. de off. dele. quā facit singularē Pan. in c. cùm Bertoldus. 10. col. versi. sed dubium non tactum. de re iud. & eam sequitur & dicit reputari singularem. Alex. de Imo. in rub. ff. de off. eius cui man. est iurisd. col. 4. ver. nonò probatur, & illam sequitur Ias. in d. l. 1. in princip. col. 17. & ita aliàs fuit practicatum in personam magistri Antonij valere subrogati à subrogato iudicis, causarum criminalium Tholosæ à Cancellaria Regia commissarij in causa criminali Bastardi Randonis castri Corduarum. Ordinarius tamen benè posset † dare suo delegato facultatem subdele- 55
gandi causam aliàs delegabilem : & in hoc est deterioris conditionis delegatus à Principe quàm sit ordinarius, gloss. est singularis. in c. is cui. gloss. fina. de offic. deleg. in 6. & tenent communiter Dd. in l. à iudice. C. de iudic. & Bartol. & omnes. in l. more maiorum. ff. de iu. omn. iu. & ibi Fulgos. dicit ita intrepidè tenendum : & ita communiter

teneri testantur Imo. in Clem. 1. de offi. deleg. & Alexan. in d. rub. Anto. de Tremo.

a *Proficisci.* Aut infirmum esse, quia causæ absentiæ & infirmitatis æquiparantur, l. aut si valetudinem. ff. de procur. & l. si longius. in princi. ibi. infirmitate. vel necessaria profe-
56 ctione, ff. de iudi. & quòd † propter infirmitatē possint, quæ sunt meri & mixti Imperij delegari, sicut propter absentiā, tenent Pet. de Bel. Perty. Cy. Ray. Albe. Bart. Alex. Lauden. & Ias. dicēs esse cōmunem, in l. 1. in prin. ff. de offi. eius cui man. est iuris. & Cano. in c. quod sedes. de offic. ord. Dummodò sit longo tempore duratura & grauis infirmitas, l. quæsitum. ff. de re iudi. & dummodò facti qualitas sine ipso iudice posset expediri, c. si pro debilitate. de offic. deleg. multitudo tamen causarum non esset causa sufficiens delegandi tales causas, secundum Dd. in d. l. 1. in prin. per l. placet. in 1. C. de peda. iudi. de quo plenius per Ludo. Alex. & Ias. in in d. l. 1. in princ. in vlti. col. Adde etiam ad principale dictum, speciale esse
57 in causa † restitutionis in integrum, & suspecti tutoris remouendi, quod possunt delegari, licèt sint mixti Imperij. de primo est text. in l. fina. C. vbi & apud quos. de secundo. in l. cognitio. in princip. ff. de offic. eius cui man. est iuris. Anto. de Tremo.

b *Quantitatem* De hoc dixi. inf. de impedi. execu. ver. ratione quantitatis.

c *Decretum* Sensit ergo Do. Huber. vt vides verum intellectū illius §. vbi decretum, quòd q̄ requirūt causæ cognitionem, adde & decreti interpositionem, non possunt delegari: quem intellectum ponit ibi glo. in 3. lect. & illū dicit communem & approbatum. Ias. ibi in 2. & pe. lec. licèt etiam intellectus Iac. de Are. communiter teneatur, de quo ibi ꝑ Do.

Ideò autem dixi addendum, & decreti interpositionem, quia in illis terminis loquitur tex. ille. Si enim nō requirerēt
58 † decreti interpositionem, sed expectarent sententiā diffinitiuam, tunc benè possent delegari, si competerent iure cuiuslibet magistratus, vt quia essent causæ criminales leues, vel ciuiles. a. 300. aureis. inf. aliàs non, per tex. in Auth. de defen. ciui. §. & iudicare. & §. audient. col. 3. iuncta l. 1. in princ. de offi. eius cui mand. est iu. nisi in casibus, de quibus in addi. præced. de hoc tamen videbis Ias. plenius in d. §. vbi decretum. col. fi. Anto. de Tremo.

d *Multofortius.* Ad istud argumentum facit: quia iurisdictio † ordinaria est fauorabilis & amplianda: delegata verò superinducta, extraordinaria, & odiosa, sicque restringenda, gloss. in c. dispendia. in ver. vel conuentionis. de rescript. lib. 6. & gloss. in Clemen. 2. gloss. pe. de offic. or. & notant scribentes in c. p. & g. de offic. deleg. & in l. fin. ff. de iurisdic. omn. iud. Aduerte tamen econtrà, quòd omnis causa, quæ est sufficiens ad repellendum delegatum, non est sufficiens ad repellendum ordinarium, secundum Spec. titu. de recu. §. causa recusationis. ibi item no. allegat in argumentum. c. vt debitus honor. de ap. Ant. de Tremo. I. V. Doctor. 59

e *Libellum.* Sentit ergo doctor iste, quod in scriptis † proponenda sit recusatio, non verbotenus: quod etiā tenuit glo. Iac. But. Ange. Salic. Fulg. & Ias. in l. fi. C. de iu. æquiparatur enim secundum eos appellationi ab interlocutoria, quæ debet interponi in scriptis, c. cordi. de ap. lib. 6. benè facit tex. in c. super eo. de ap. Similem æquiparationem inter appellationem ab interlocutoria, & recusationem quóad effectum suspendendi iurisdictionem, facit Paul. de Cast. in l. quia poterat. ff. ad Treb. post Io. And. in c. legitima. de app. in 6. 60

Et quod in scriptis debeat proponi suspicionis causa, tenet gloss. in c. quoniam contra falsam. in ver. recusationes. & ibi Hosti. Ioan. Andr. Pa. & Felin. eam sequuntur. de proba. & gloss. in c. secundo requiris. in ver. coram eodem. de app. & gloss. in l. apertissimi. C. de iudic. Archi. Ioan. Andr. Do. & Dd. in d. c. legitima. & Specu. in titu. de recu. §. qualiter autem, in princip.

Sed necessarium dubium est, vtrùm † Papa, aut Imperator possint tollere recusationem ex causa suspicionis? Pa. in c. ad hæc. de rescrip. notat ibi glos. magnam in cauda, & eam dicit singulariter notādam, & se nescire alibi ita expressam, quòd non possit Princeps de plenitudine potestatis causam committere suspecto sine facultate recusandi. idem Pa. in c. cùm inter priorem. col. 2. de excep. cum distinctione tamen, quam vide. Item tenet Barb. in c. ex transmissa. de fo. compe. & Do. in c. iudex. col. pe. de off. dele. in 6. Imo. et Ang. de Are. in l. 1. §. interdum. ff. à quibus ap. non licet. 61

Contrariam sententiam tenet glo. in l. eos. in prin. gl. 3. C. de ap. volens Papam ex certa sententia posse cōmittere artic. appell. iudici primæ instantiæ, licèt sit suspectus. & idem

tenet gl. quam Ang. ibi dicit diligenter notandam in l. apertissimi. in ver. recusare. in prin. C. de iud. & Spec. in tit. de recu. §. 1. ver. quod si sic. Hosti. in d. c. cùm inter. & Inno. in c. ex transmissa. de fo. cõpe. & fatetur Pa. in d. c. ad hæc Dd. communiter tenere contrarium eius, quod ibi tenet gl. & contrarium etiã tenet Phi. Peru. in ru. de ap. col. 10. & in c. postremo col. 3. eo. ti. & ibi Prepo. diui Ambrosij. & Feli. in d. c. cũ inter. col. 5. & 6. vbi respõdet ad fundamẽta tenentium cõtrariam partem. Et dicit Ias. in d. l. apertissimi. q̃ glo. in d. c. ad hæc cõmuniter reprobatur: sed illa gl. non dicit: sed solùm, quòd si Papa committat causam notoriè suspecto simpliciter sine clausula recusatione remota, non tollitur facultas recusandi, secundum Felin. in d. c. cùm inter. post Philip. in d. c. postremo. & dicit ad hoc illam glo. auream. Vnde communiter concluditur per scribentes præfatos cum Spec. vbi. sup. quòd generalis clausula non obstante recusatione non tollit nisi friuolam, secùs in speciali, putà non obstante, quòd sit consanguineus: quia tunc tenebit commissio, nec poterit recusari. Anto. de Tremo.

f *Et quanquam.* Et ibi dixi in additione in verbo, suspectum. & sequen.

g *Ante litem contestatam.* Quia litis contestatio est terminus exclusiuus dilatoriarum. l. fi. C. de excep. & l. nemo. C. de iurisd. om. iu. vbi de exceptione incompetentiæ, quæ debet cæteras præcedere, vt sup. tit. 1. ver. & quanquàm. Adde text. in c. inter monasterium. de re iudi. vbi de exceptione suspicionis contra iudicem, quod debuit ante litis ingressum opponi. Plus voluerunt ibi gloss. in ver. iudicium. Innocen.
62 Bald. Card. Flo. Pa. & Felin. quod etiam ante litem contest. per præpositionem alterius dilatoriæ reus videtur in iudicem consentire, & sic se excludit ab exceptione recusationis, propter quod in initio est proponenda. pro quo est bonus tex. in l. sed & si susceperit. in prin. ff. de iudi. quem ad hoc dixit singularem Bal. in c. exceptione. de excep. & referunt Felin. in d. c. inter. colum. 6. & Ias. licèt corruptè. in l. si conuenerit. colum. 6. ff. de iurisdict. omn. iudi. & ibi. istud tenent Bart. Pau. & Alex.

Et quod proponatur suspicio in principio, dicebat esse tutius, Spec. in d. tit. de recu. §. fit autem. ad fi. vide tamẽ vndecim declarationes per Felin. in d. c. inter monasterium.

Item adde text. de exceptione procuratoria etiam ante litis contesta. proponenda. in l. ita demum. C. de procur. qui text. plus probat, & ad hoc reputatur ibi singularis à Bald. Alex. & Ias. secundum intellectum Bart. & cõmunem, quòd si dilatoria non fuerit opposita ante litem contesta. in prima instantia, quòd non poterit opponi in causa appellationis etiam ante litem contestatam: quia prima litis † contestatio est terminus exclusiuus dilatoriarum, per illum tex. quem etiam dicit singularem Pa. in c. in nostra. de procuratoribus. colum. 2. 63

Ista tamen conclusio Dd. huius, quod dilatoriæ post litem contestatam non possunt opponi, fallit breuiter, † primò, in dilatoria solutionis, de qua infrà eodem versiculo, attende tamen. Secundò fallit, vbi pars taceret & pateretur dilatoriam opponi post litem contestatam, & super illa cognosci, quia iudex debet super illa pronunciare, & si vera sit eam admittere, aliàs poterit appellari per theoricam, nota. & semper menti tenendam, gloss. singularis, quam Pa. ibi in 3. col. nescit alibi. in c. cùm contingat. in versic. nihilominus. de offic. delega. & ibi multa similia adducit. & latè Felin. in d. c. inter monasterium. colum. 14. 64

Tertiò fallit in exceptione excommunicationis, quæ fauore animæ propter periculum communionis potest opponi quandocunque etiam in vim dilatoriæ, per tex. in d. c. exceptionem. & dixi suprà titulo primo. versi. in personam. in additio. in ver. excommunicatus. & idem generaliter in omni dilatoria respiciente periculum animarum propter generalitatem illius decreti exceptionem in ratione sui. ita dicit posse attentari. Felin. ibi. col. 8. versic fallit 7.

Quartò fallit in dilatoria iudicij, quæ orta fuisset post litem contestatam, c. insinuante. de offic. delega. c. pastoralis. de exception. & ibi gloss. & vtrobique Dd. & gloss. in d. c. exceptionem. text. & ibi Barto. & Dd. in l. eleganter. §. si quis post. ff. de conditio. indebi.

Quintò idem dicas, si orta erat ante litem cõtestatam reo ignorante, tamen post peruenit ad notitiam rei: quia etiam tunc post litem conte. poterit opponi, text. in d. c. pastoralis. in fin. & tenet glo. quam ibi sequuntur Bart. & communiter Dd. in l. error. in ver. facti. C. de iur. & fact. igno. & istam dicit esse communem Alexan. in d. l. ita demum. versic. quarto

fallit. et Feli. in d. c. pastoralis. col. 7. eam etiã tenet gl. in §. exceptio. 3. q. 6. & bene facit gl. in c. ad audientiã. in secundo. gl. fi. ad fi. de rescrip. per quas ita tenet Pa. in c. 1. in 2. not. de accus. plus dico, ꝙ etiam dubitans exceptionem sibi cõpetere, auditur post litem contestatã sicut ignorans, per text. quem Bar. dicit menti tenẽdum, & se nescire alibi, in l. manifestissimi. in prin. vers. si nautem nescius vel dubitans. C. de fur. & per illum text. hoc in specie tenet Bald. ibi post Iaco. de Aret. & Cyn. & tenet Salic. in l. licet. quicquid gloss. ibi dixerit. C. de procur. ambas has vltimas fallentias limita: dummodò ante renunciationem & conclusionem in causa. quia post partium organa sunt clausa, vt nil possit deduci quod in causæ cognitione vertatur, c. cùm dilectus. de fide instrum. & c. auditis. de procur. ita restringunt Anton. de Butr. Pa. & Felin. 6. col. in d. c. pastoralis. & Ioan. Andr. & Pa. in c. 2. de ordi. cogn. Et hanc restrictionem intellige, nisi in exceptione suspicionis orta post renunciationem in causa, & in exceptione excommunicationis, & in exceptione notoria, & alijs quibusdam, de quibus per Felin. in d. c. cùm dilectus. & in 2. c. pastoralis.

Item primam ex his duabus fallentijs restringe, nisi exceptione post litem contestatam orta partes ad vlteriora processissent, per text. in d. c. insinuante. vbi Bald. multum notat & ibi etiam Pa. Secundam verò restringe, nisi fuisset negligens in ea perquirenda, vt fuit de mente glo. in d. c. pastoralis. & ibi Pa. & Felin. & Alexan. in d. l. ita demum. in quibus locis vide plenius.

Aliam etiam limitationem ponit Nico. de Nea. in l. 2. §. numerum. ff. de excusa. tu. post Ray. de for. in Auth. præsente. C. de fideiuss. quos sequuntur Ias. in l. eleganter. §. si quis pos. col. 1. præallegata. videlicet vbi exceptio dilatoria superueniret facto aduersarij, aliàs non posset opponi: vt in exemplo d. §. numerum.

Sextò fallit in omni dilatoria iudicij reddente iudicium retrò nullum: vt est exceptio incompetentiæ iudicis respectu iurisdictionis non prorogabilis, vel exceptio procuratoria in causa criminali: quia tales poterunt opponi quandocunque, text. cum gloss. in ver. momenti. in d. c. in nostra. & ibi Pan. in vl. nota. & tenet Innocen. in c. sciscitatus. de rescrip. exemplificans de exceptione incompetentię, quià

iudex

iudex erat furiosus. idem Anto. de But. Imo. Pan. & Felyn. 8. colum. in d. c. exceptionem. & de exceptione procuratoria in causa criminali, latè Alex. de Imo. in d. l. ita demùm. col. 1. versi. tertiò fallit. per tex. in l. pen. §. ad crimen. in vers. frustra. ff. de pub. iudi. licèt multi contrarium tenuerint: vt ibi per eum. Idem dicas in exceptione falsi procuratoris, per l. licèt. & ibi Bartol. & omnes signant. Alexand. C. de procu. & Pa. in d. c. in nostra. colu. fi. vbi idem dicit de exceptione procuratoria contra monachum, contra quem poterit quandocunque opponi, tu non potes esse procurator. & ita dicit cõmuniter teneri à Doctoribus. & est glo. in Clem. Religiosus in ver. suscipere. de procu. idem dicas de exceptione, tu non habes consensum patris. de qua dixi sup. titul. 2. versicul. sed quod si pater. Septimò fallit, nisi pars fuisset impedita & supplantata per iudicem, per gloss. singularem, quæ alibi non reperitur in c. ex conquestione. gloss. 3. in fin. de restitut. spol. quam dicit non esse alibi, Bald. ibi. quem refert Felyn. in d. c. exceptionem. & ibi vide per eum plenè de veritate, in 5. colum. illam gloss. etiam dicit valdè singularem Imol. ibidem secundum Alexand. in d. l. ita demùm. Octauò fallit, vbi litiscontestatio fuisset nulla: quia non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, c. non pręstat. de reg. iur. lib. 6. benè facit tex. cum gl. 3. d. l. licet. & gl. in c. si pater. C. ne de sta. defunc. & gloss. in Auth. offeratur. C. de lit. contest. Pau. & Alexand. in d. l. ita demùm. Felyn. in d. c. exceptionem. Nonò, si opponeret dilatoriam incontinenti post litem contestatam, per gloss. singularem reputatam, in l. Pomponius. §. ratihabitionis. ff. de procurato. quam dicit singularem Io. de Imo. in l. ex consensu. §. fi. ff. de appell. quẽ referunt Alex. & Ias. in d. l. ita demùm. & eam dicit reputari singularem Felyn. in d. c. exceptionem. Et licèt Bal. & Ang. illam gloss. ibi reprobent & Imol. in d. §. fin. non firmet, nec Alex. in d. l. ita demùm. tamen eam firmant Ant. de Butr. in c. cùm dilectus. per illum tex. secundum vnam lecturam, de ordine cogn. & Ang. Aret. in d. l. ex consensu. §. fin. & Felyn. in d. c. exceptionem. & multas gloss. in simili ibi adducit, & dicit se intelligere incontinenti antequàm ad extraneos actus diuertatur, per not. in l. 1. §. 1. ff. de verbo. oblig. eandem etiam limitationem firmat Ias. in d. l. ita demùm, vbi adducit gloss. similem in l. 2. in princ. in ver. narrationem. C. de

iura.calum.& idem Ias.in l.edita.col.5.C.de eden.vbi adducit sex similia. Decimò fallit, si iudex reseruasset parti ius dilatorias opponendi post litem cōtestatam,c. ad dissoluendum.vt ibi Panor. & alij de desponsa.impu.Fely.in d.c.exceptionem.colum.6.multos allegans. & idem tenet Ias. in d.l.ita demum.colum.2. Vndecimò limitant Iacob. de Belui.Alber. Alexand. Anton. & Alexand. & Ias. l.nulli.C.de iudi quando est dilatoria,cui lex non resistit: quia si resisteret,tunc posset quandocunq; opponi etiam post litem contestatam,vt est exceptione,continentia causæ diuidatur. & idem tenet Ias. in d. l. ita demum. Duodecimò limitant Innoc.in c.capitulum sanctæ Crucis.de rescript.Angel. in l. venditor.ff.de iudic.Et Bald.in l.final.C.de exceptio.Fel. & Ias.in locis præallegatis. quando tertius pro suo interesse compareret post litem contestatam, qui posset ex persona Rei opponere dilatoriam post litem contestatam. ad quod vide Felyn.vbi suprà.colum.7.versicul. fallit 5.

Decimòtertiò limitat in exceptione feriarum, quæ licèt sit dilatoria,tamen opponitur quandocunque,Bald. Ange. & Alexand.per illum text.in l.1.§.1.ff.de fer. Ant.& Imol.in c. final.extra eod.& Ias.in d.l.ita demum. Licèt Fulg. teneat contrarium in d.§.1.

Decimoquartò generaliter limita in omni exceptione habente causam successiuam siue continuam & successiuum grauamen:quia sicut à sententia interlocutoria,quæ quotidie grauat, potest appellari, quandiu grauat,etiam post decem dies, pone exemplum in interlocutoria incarcerationis, vt volunt Specul.in titul.de appellationibus. §. restat. ver.& nota.& Bald.in l.2.quæstione 2.C.de episcop.audien. Alexand.in d.l.1.§.1.ff.de ferijs. Ita exceptio habens causam successiuam poterit quandocunque opponi, vt est exceptio loci suspecti,vel non tuti:& exceptio,quòd quis non debeat audiri ex forma statuti:quia bannitus vt exemplificant Felin. & Ias.vbi suprà,ita limitauerunt, Archid. in c. hortamur.tertia quæstione nona.Anton.de Butrig. Imol. & Felin.in d.c.exceptionem. & Anton. Butrig. & alij in c.dilectus. in secundo, de rescript. Bald. in l. peremptorias. col. 1.versicul.oppo.C.sentent.rescindi non posse. Alexand.in l.de ætate.quam legit,cum l.recusare.§.final. colum.5.ff.ad Trebell.& alij,per Ias.& Felyn.vbi sup.allegato.

Sed

Sed dubium est, quid in causis, in quibus capitulum litiscontestatio non est necessaria, iuxta Clement. sæpè. de verbor. signific. quousque poterunt opponi dilatoriæ. Dic quòd vsque ad illum actum, qui primus solet fieri post litiscontestationem. Ista est gloss. singularis, in c. 1. in ver. absentia. de elect. libr. 6. per quam dicit Anton. de Butr. in c. cùm M. Ferrariensis, de constitut. quem refert & sequitur Alexand. in l. nulla. C. de procur. quòd primus actus qui solet fieri in causis ordinarijs post litem contestatam operatur omnes effectus in causis, in quibus lis non contestatur quos solet operari litis contestatio, pro quo allegat tex. in c. ex parte decani. de rescrip. & est tex. quē ibi ad hoc notant Bar. & omnes in d. l. nulla. licèt Ias. dicat ibi illum textum nil facere. vide ibi Alex. & eundem Alex. in l. nihil arbitramur. C. de procur. & & illam glo. reputat singularem Fel. in allegato. c. exceptionem. col. 4. Ant. de Trem.

h *Noua constitutionum.* Tu aduerte, quia ideò dixit constitutionum: quia altera est de fideiussoribus, altera de duobus vel pluribus Reis principalibus. Prima habetur in Authent. de fideiuss. in princip. & in Authen. præsente. C. eod. altera est in Authen. de duob. Re. in princip. & in Authen. hoc ita. C. eod. tit. Per primam succurritur fideiussori: vt prius Reus principalis excutiatur etiam si fideiussor se principalem constituerit solutorem & peccatorem, per tex. iuncta gl. fi. & ibi Io. Fa. & Sal. in d. Auth. presente. & gl. in l. si alienam. eo. tit. & Spec. in tit. de renun. & concl. vers. sed si fideiussor. Bal. in rub. C. de fideiu. Pan. in c. peruenit. in 2. col. versi. secundum beneficium. eod. titul. extra. & fuit decisum in Capella Tho. decisi. 80. incip. Si aliquis constituerit. post Cy. in d. Authen. præsente. Intellige tamen, nisi renuntiatum esset illi, Auth. præsente. & eius beneficio, l. pen. C. de pac. vt voluit gloss. in d. Auth. de fideiuss. in princ. in ver. accedat & Specel. in d. tit. de renun. ver. viso. Bald. in d. Authen. præsente. in fi. versi. & Ange. Are. in §. si plures. col. 1. & fi. Insti. de fideius. Aduerte tamē, quòd fideiussor de indemnitate quantumcūq; renuntiet beneficio nouæ constitutionis de fideiussoribus: attamen non poterit conueniri, nisi principali excusso, propter verbum indemnitatis, hoc sonans, vt ita demum teneatur, quia ita promittit, si à principali non possit exigi, ita notabiliter voluit Bartol. in l. 1. & ibi ex his apparet, &c. C. de 65

de conuc. fisc. debi. lib. 10. quem refert & sequitur Bald. in d. Auth. præsente. in vltim. q. & idem Bald. in l. 1. post prin. ibi modo ego quæro. C. de reuo. his quæ in fraud. dicens esse casum in d. l. 1. de conuc. fis. deb. quod etiam dicit menti tenendum. & tenent alii quos referunt Alexand. in l. fin. in princ. colum. 3. ff. si cert. pet. & Ias. in l. decem. col. 2. ff. de verb. obl. Et idem dicas in eo, qui promisit soluere quantominus à debitore posset exigi, qui non est verus fideiussor, cum obligetur in incertum, & fideiussor ad certum, secundum Ias. in d. l. decem. colum. 1. in fine. Talis enim habet beneficium, ne conueniatur, nisi excusso principali, etiamsi beneficio nouę constitutionis de fideiussoribus renunciauerit, secundum Angel. Alexand. & Ias. in d. l. fin. in prin. & eundem Ias. in d. l. decem. in 2. col. Alias differentias inter fideiussorem simpliciter & de idemptitate ac quantominus à debitore poterit exigi, videbis in apost. sequenti.

Item & secundò intellige, quòd dicta noua constitutio de fideiussoribus succurrit fideiussori, vt prius excutiatur principalis, nisi esset notorium ipsum debitorem non esse soluendo, gloss. Bart. Lud. Ro. Alexan. in 1. col. & Ias. in Pe. in d. l. fin. in princip. ff. si cert. peta. & gloss. Bar. Paul. Ludo. Alexand. in 2. columm. & Ias. in 8. d. l. decem, cum concord. adductis per Ias. ibi. Et idem dicunt præfati Docto. vbi Reus principalis esset tirannus, vel aliàs rixosus, & non solitus soluere, ac difficilis conuentionis, licèt esse soluendo, vt latius per eosdem vtrobique. Per secundam verò nouam constitutionem, videlicet de duobus Reis, succurritur & consulitur duobus Reis principaliter & insolidum obligatis, etiam hoc acto, quòd possit vterq; in solidum conueniri: quoniam pacto non obstante poterit alter petere conreum conueniri, & excuti pro parte, si sit præsens et soluendo, d. Auth. hoc ita. nisi fuisset renunciatum, &c. & nisi in casibus not. in d. §. si plures. & per Ang. & Paul. in l. si dubitet, §. 1. ff. de fideiusso. & meritò dixit Dom. Huber. in plurali nouarum con-
66 stitutionum. Item aduerte, quòd fideiussor † habet tria beneficia. Primum est ordinis: vt principalis executio, &c. Secundum est cedendarum actionum, l. Modestinus. ff. de fideiusso. & d. Authent. præsente, cum similibus. Et adde, quòd fideiussori soluenti nedum est cedenda actio contra principalem Reum, verum etiam contra eum fideiussorem pro

prorogata, gloss. est singularis in l. vnde quæritur. §. fin. glo. fin. in fin. ff. commo. & ibi Paulus dicit illam esse singularem qui illum. §. legitim. cum l. si certo. §. si duobus vehiculum.

Tertium quando sunt plures fideiussores, vel constitutores insolidum : quia competit eisdem beneficium epistolæ Diui Adriani, vt debitum diuidatur inter omnes, si sunt præsentes, & soluendo, l. final. C. de constitut pecu. cum similib. quæ tria remedia ponit Panorm. post Franc. Zaba. in c. peruenit. in fi. primæ col. de fideiussor. cætera ad materiam dices in apostil. seq. Ant. de Trem.

i *Epistolæ Diui Adriani.* Hoc idem voluit Specul. in tit. de acto. versic. item repellitur creditor. & in titul. de except. §. d. versicul. qui de exceptione beneficij epistolæ & sequen. vbi post de Deo. & vtrunq; Huber. dicit tutius esse ante litem contestatam opponere huiusmodi exceptiones.

Sed tu latius dic imprimis, quod exceptio † ordinis seu 67
excussionis est dilatoria, secundum Bartol. in l. 3. in penult. quæst. ff. de excep. & per consequens ante litem contestatam opponenda nec posset post opponi, l. ita demum. C. de procura. cum similibus. Et idem voluerunt Iacob. de Bel. in §. sed neque. in penultim. quæst. in Authent. de fideiuss. col. 1. Bald. & Salic. in d. Authen. præsente. Cyn. Bald. in penult. colum. versicul. est & quædam. & Salice. in l. exceptionem. C. de probatio. Paul. de Castro, & Alexand. remissiuè in vltimis verbis & Ias. in 1. colum in l. fin. in princip. ff. si cer. pet. & idem Paul. & Ias. in 2. colum. versicul. alia est notabilis, in l. decem. de verb. oblig. ff. Ang. Are. in §. appellantur. colum. pen. Insti. de excep.

Intellige tamen, nisi superueniret post litem contestatã, putà tempore litiscontestationis, Reus principalis erat non soluendo, lite pendente effectus est soluendo, poterit fideiussor opponere, quòd creditor vadat contra ipsum Reum, l. 2. C. de consor. eiusdem li. Ita tenuerunt Iacob. de Bel. in d. §. sed neque. in vltim. quæst. Iacob. de Are. & Ray. de for. in d. Authen. præsente. Alexand. in vltim. colum. & Ias. in l. pen. in d. l. final. in prin. & idem Alexand. in l. si mulier. in 1. col. ff. solut. matrimon. Licèt multi tenuerint contrarium, putà Petr. & Cyn. in d. Authen. præsente. Bald. in l. peremptorias. colum. fin. C. sen. rescin. non poss. Bald. & Paul. in d. l. final. in prin.

in princ. Salic. in Authen. hoc si debitor. C. de pig. Adducunt tex. quem Bald. in d. l. pereptorias. dicit esse singularē, in d. l. fi. versic. sed si cum Seio. ad quem responde, vt per Alex. ibi.
68 Limita etiam prædicta in † fideiussore simplici, qui habet necesse ante litem contestatam opponere exceptionem ordinis: secùs autem in fideiussore indemnitatis, & in eo, qui promisit quanto minus à debitore exigi possit: de quibus etiam dixi in apostil. precedenti, tales enim etiam lite contestata poterunt opponere dictam exceptionem secundum Bald. in c. ex rescripto. de iureiur. quem refert & sequitur Ias. in d. l. fi. in prin. col. 1. & in d. l. decem. col. 2. & ibi etiam tenuerint Rap. Cu. & Pau. de Cast. in vltimis verbis. Et sic habes duas differentias inter prædictos fideiussores, & fideiussorem simpliciter acceptum. Aliam nacta occasione notabilem & in practica vtilē reperio differentiā inter eosdem per Bal. Paul. de Cast. Alex. in 4. col. & Ias. in 3. in d. l. fin. in prin. & per eosdem Alex. & Ias. in d. l. decem. per Pan. in c. final. de fideiuss. per Alexan. in addi. ad Bar. in l. si fideiussor creditori. ff. de fideiuss. videlicèt quod creditore † negligente, & constituto
69 in mora exigendi a debitore, existente soluendo, ex denuntiatione fideiussoris de indemnitate, vel accepti in id, quod à debitore exigi non possit, mora ipsa & negligentia creditoris nocebit sibi soli, & non poterit amplius agere contra tales fideiussores, per tex. valdè singularem, in l. si fideiussores, in id. ff. de fideiusso. quem ita appellant Alex. & Ias. in d. l. decem. sed secùs in fideiussore simpliciter accepto, qui non haberet beneficium excussionis, putà quia renuntiasset Authentic. præsente: prout quotidie videmus fieri: quia eo casu denuntiatio ipsa fideiussoris ei nō prodesset, imò teneretur ea non obstante per d. l. si fideiussor creditori, aliàs vbi haberet beneficium excussionis, esset idem quod in supradictis. vt per glo. in d. l. si fideiussor. & per scribentes prædictos vbi supr. Adde quod si plures fideiussores pro aliquo intercedūt, omnes pariter sunt obligati, nisi renuntiauerint beneficio epistolæ diui Adriani, vel beneficio nouæ constitut. de duobus Reis, vt habetur in l. 3. C. de fideiuss. & in Auth. hoc ita. C. de duobus Reis. Scias tamen, quòd si plures † Rei deben-
70 di constituerentur, quòd alij sunt loco fideiussorum habendi, & fideiussorum beneficio gaudent, ita sing. dixit Guliel. de Cuma. in l. sed Iulianus. §. idem ait duos, per illum text.

ff. de-

ff. ad Macc. ad quod allegat etiam gl. in Auth. de fideiuss. §. 1. quę incip. nota differentiam quod dictũ per valde no. refert & sequitur Ludo. Ro. in cons. 114. incip. visis supra consultis per eximios, in prin. quod est no. secundum Hypp. Marsi. in singul. secundo incip. si plures fideiussores. Item aduerte & perpetuo nota in practica, quia licet non opposita dicta exceptione ante litem contestatam, non possit postet opponi: Attamen opus erit, quod creditor probet Reum principalem nulla possidere bona, alias succumberet tanquàm sine actione ągens: quia nõ est sibi aperta via agendi, nisi his probatis. ita no. colligitur ex dictis Bar. & Bald. in l. 2. C. cõmuni diuid. & voluit Paul. de Castr. in d. l. decem. in vltima colum. & ibi Alex. in 5. colum. versic. vtrum autem. & Bart. & alij in d. l. fi. in princ. Et hæc pro nunc sufficiant de exceptione excussionis.

Quod verò ad exceptionem † diuisionis ex beneficio epistolæ diui Adriani, vides auctorem hunc velle, quòd sit dilatoria, & ante litem contestatam opponendam. Idem tenet Spec. vbi suprà: & reperio Bald. in d. l. exceptionem in pen. colu. simpliciter dicentem, quod sit impetranda ante litem contesta. & dicunt Francisc. Zabarel. & Paul. in 1. col. versic. in gloss. in c. peruenit. de fideiussorib. quòd si plures fideiusserint insolidũ, diuiditur debitũ inter eos, si omnes sunt pręsentes & soluendo, & hoc postulant ante litem contestatam. Sed contrarium tenuit idem Speculator in titul. de renuntiationib. & conclus. colum. 7. versicul. sequitur vide. dicens & ante & post litem contestatam vsque ad sententiam posse hoc beneficiũ opponi, per l. fideiussor, vbi etiam glo. C. de fideiuss. & Spec. sequitur Bar. post Dy. in l. si dubitet. in prin. ff. eo. tit. & Bal. rectius loquut⁹ in d. l. fideiussor. in fi. & Ang. Aret. in §. si plures. col. 2. Inst. eod. 71

Immò dicunt Bar. & Bal. in locis præallegatis, quòd etiam post sententiam appellatione suspensam in causa appellationis poterit opponi dictum beneficium, de quo etiam latè per Ang. Aret. in d. §. si plures.

De beneficio † verò cedendarum, de quo auctor iste hic nihil meminit, omnes fatentur posse opponi post litem contestatam & post sententiam, per textum in d. l. si fideiussores. in d. §. 1. & voluit idem auctor infrà titul. de except. 72

& bene-

& benefic. quæ post diff. post princ. vbi expresse dicit opponi posse post sententiam: & est ratio, quia talis exceptio non impugnat sententiam, vt per Cy. in l. 1. C. de iur. & fac. igno. & Bar. in d. l. fin. si fideiussores, §. 1. & Bal. in Auth. præsente. versi. cessis. nota. &c. & in l. fideiussor. in fi. verbis. C. de fideius. vbi plus voluit, quòd etiam post quadrimestria tempora poterit opponi, quandocunq; ante satisfactionem. de quo est glo. singularis in l. ab executore, in versi. excedat. C. quo. app. non reci. secundum Ias. in l. 1. C. de iur. & fac. igno. col. pe. Ant. de Tre.

73 k *Condemnari insolidum* Quod † potest etiam eodem libello, dūmodò protestetur, quòd vnius solutione vult esse contentus, & cæteros liberari, secundum Bar. & Bal. in l. si mandato Titij. & Paulus respondit vnum ex mandatoribus. ita intelligentes gl. ibi. manda. idem Bar. in l. 3. §. vbi duo Rei. in 1. colum. ff. de duo. Re. vbi etiam Pau. de Cast. in 2. colum. & Alex. de Imol. in l. Paulus. hic alleg. & sentit Bald. in l. 1. C. de fideiuss. tuto. & benè probatur in l. 1. C. si plu. vna senten. conden. sue. ponderando; vt per Bartol. in d. §. vbi duo. Ant. de Trem.

74 l Paulus iste doctor paululum deuiat à vero † intellectu dictę l. Paulus. quoniam vt volunt ibi Bartol. & Pau. illa lex non haberet dubitationē, si non fuisset petitum Reos insolidum condemnari, vt dicit do. Huber. hic: quia fatuus esset iudex, qui pronunciaret in plus quàm esset petitum, l. vt fundus. ff. com. diu. Vnde vt lex illa habeat dubitatione. l. quod Labeo. ff. de Car. edic. l. 1. fin. ff. ad municip. & c. rursus. qui cle. vel vo. intellige, quod etiam si petitum sit in eodem libello † vtrunq; Reum condemnari insolidum, & sententia simpliciter feratur, quòd quilibet tenetur solū pro rata, vt ꝑ præalle. Dd. licet enim sententia debeat libello esse conformis, c. licet Heli. de Simo. cum sim. potest tamen iudex con-
76 demnare † aliter, quàm petitum sit, dummodò illud, in quo condemnat, includatur in eo, quod fuit petitum, vt per Pau. & Alex. vbi sup. prout in casu prædicto includitur.

m *Dilatoriæ sententiæ.* Quare sic dicantur, ponit Spec. in in tit. de excep. §. nunc videndum. in prin. dicens, quòd ideò,
77 † quia solutiones differunt, vt si petis ante calendas, id quòd calendis debeo, subdens quod quandoq; prouenit siue cōpetit ex pacto, vt quia fecisti pactum de non petendo ad certū tempus,

tempus, quandoque à lege, vt si fuerim in personali actione condemnatus, & antequàm si vero fuisset in confessum factum præceptum de soluendo, non darentur nisi 10. dies de consuetudine, secundum Dd. in l. si debitori. ff. de iudi. & in c. dudum. in 2. de elec. quadrimestre conueniat actione iudicati, iuxta no. in l. 2. ff. de re iudi. & c. quod ad consultationē. extra eo. & in c. quærenti. de offic. delega. vel quia maritus actione de dote conuenitur infra annum in rebus mobilibus per se mouentibus & in corporalibus, iuxta l. vnam. §. exact. C. de rei vxo. act. Ant. de Trem.

n *Ante litem con. opponendæ* In hoc articulo: quia author iste leuiusculus pertransit, dic, quòd licèt idem velit simpliciter Specu. in titul. de excep. §. nunc. videndum. in prin. Cy. & Iacob. But. in l. exceptionem. C. de probat. Hosti. in sum. titul. de excep. §. & quando. in prin. & Imo. in c. exceptione. eod. tit. dicentes de necessitate esse opponendam dilatoriam solutionis ante litem contest. per tex. in d. l. exceptionem. in vers. oportet quod est necessitatis: vt notat gl. in c. 1. 25. quęst. 1. & in c. cùm ab vno arbitrorum. de re iud. libr. 6. Contrariū tamen tenet Iacob. de Aret. Bart. Nico. de Mat. Bal. & Sali. in d. l. exceptionem. Inno. & Ant. de But. in c. pastoralis. de excep. Panor. in 3. col. & Fel. in 9. in c. exceptionē. eod. tit. Ang. Are. recitans quatuor opiniones post Sal. vbi sup. in §. appellantur. col. 26. & duab. seq. Inst. de excep. Dom. Steph. Aufr. in addi. ad Capel. Tho. decis. 279. incip. Itē an in causa appellationis, volentes etiā post litem contestatam opponi, & sic illam, l. exceptionem, esse consilij, non necessitatis. Et dictis tamen omnium facies breues conclusiones, & liga digito. Prima erit: si exceptio † dilatoria solutionis opponatur ad 78
processum, vt impediat litis ingressum, & repellat actorem ab agendo, oportet eam more aliarum dilatoriarum opponi, & probari ante litem contestatam, l. fin. C. de excep. & ea probata iudex pronunciabit actorem malè agere ante tempus, & per sequelam eum non fore audiendum. Ex qua conclusione corolariè inferas, quòd exceptio dilatoria solutionis est de impedientibus litis ingressum & contestationem, licèt non soleat inter illos numerari, in c. 1. de litiscon. libr. 6. & in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condit. indeb. & in l. nam posteà. in princip. ff. de iureiur. Intellige tamen sanè, quandò ipsa dilatoria solutionis inesset, ab initio

ipsi obligationi, ita notabiliter Bartol. quem ibi ponderat Ias. in vltim. colum. in l. eum qui ita. §. qui ita stipulatur. in 1. ff. de verbor. oblig. Et dicetur † inesse obligationi, quando ab initio fuerat contracta obligatio de soluendo post biennium: vel incontinenti post contractam obligationem puram fuit factum pactum de non petendo ad tempus, secundum doctrinam Bartol. in l. lecta. versicul. dicebam. ff. si cert. petatur. Hoc tamen casu non consequitur excipiens commodum duplicandarum induciarum, secundum Salic. & Ange. Aretin. vbi suprà: quia ante litem contestatam non dicitur egisse, sed agere voluisse: l. amplius non petitum. ff. rem rat. hab. & tex. in d. §. appellantur. requirit egisse.

79

80 Secunda conclusio, si dilatoria † solutionis non opponatur ad processum, sed ad merita causæ, & proponatur ante litem contestatam, probetur verò post, tunc impedietur condemnatoria, & iudicis partes erunt absoluere ipsum Reum ab obseruatione iudicij, & si fuerit petitum, inducias duplicabit: & si non fuerit petitum, ex officio etiam poterit duplicare: & si non duplicet, Reus illas à lege consequetur, illisque duplicatis elapsis expensisq; refusis, compelletur Reus suscipere iudicium, d. §. appellantur. versicul. hodie.

Vnde vides vtilius Reo solum proponere ante litem contestatam, & post probare exceptionem dilatoriam solutionis, quàm eam probare ante litem contestatam quóad duplicationem induciarum.

Et quando dicatur opponi ad processum, vel ad merita, vide Bartol. in l. cùm quærebatur, in princip. propè finem. ff. iud. sol. & Ange. Aret. in d. §. appellantur. colum. 25.

81 Tertia conclusio, si † dilatoria solutionis opponatur, & probetur post litem contestatam, non retardabitur processus, nec impediet condemnatoriam ferri: imò condemnabitur Reus ad soluendum in termino, nec consequetur commodũ duplicandarum induciarum: sed illud perdit propter omissionem exceptionis ante litem contestatam. Quod intellige quando scienter illius obiectionem omisisset: quia secùs, si ignorabat illam sibi competere, per ea quæ dixi suprà eod. versicul. & est sciendum. Et an post publicationem testium possit dilatoria probari, vide nota. Ioann. Andr. in d. tit. de excep. §. nunc videndum. in princip. in addi. mag. vbi distinguit inter legistas & canonistas. & vtrum articulus sit idem,

idem,an diuersus, & exempla ponit, ad quem remitto ne longior sim. Sed pulchra & necessaria restat dubitatio, quod si dilatoria † solutionis non fuerit opposita per Reum, 82
iudici tamen constat eam Reo competere, putà ex actis, quę erunt tunc partes iudicis in condemnando, breuiter distingue: quia aut dilatoria solutionis inerat ab initio ipsi obligationi, quòd suprà declaraui, & hoc casu cùm iudici constet exceptionem competere ex inspectione contractus, supplebit & condemnabit ex officio Reum, etiam eo non petente ad soluendum, non statim, sed in termino constituto, nec poterit aliter condemnare, nisi quatenus obligationis natura patitur. Si verò dilatoria ipsa non fuerat ab initio ipsi obligationi, nec fuit orta cum illa, sed ex post facto, putà post contractam obligationem ex interuallo fuit factum pactum de non petendo ad tempus, & tunc simpliciter condemnabit Reum ex vera obligatione, non elisa per obiectũ exceptionis. Ista fuit not. distinctio Bar. in d. l. exceptionem, post Innoc. in c. pastoralis. de except. & Barto. in d. l. lecta. in 3. colum. versicul. sed tunc quæro. & versicul. procedo vlterius. & ibi sequuntur Alexand. in 6. col. versic. quærit etiam. & Ias. in 14. colum. versicul. antequàm intrẽ. gloss. & ibi dicit Bart. magistraliter loquutum, & eius conclusionem esse communem & veram. Istud idem voluit Bar. in d. l. eum qui ita. §. qui ita. in prin. & ibi sequuntur Bal. Imo. Pau. de Cast. Cuman. Alexander & Ias. in 8. colum. versicul. circa tertium membrum, vbi etiam asserit esse communem. & ita etiam tenuerunt plerique alii relati ab Alexand. & Ias. in dictis locis. Et pauci tenuerunt contrarium, per text. in l. quod si in diem in princip. ff. de pet. hered. cui multipliciter responsum videas per Ias. in d. §. qui ita. Videas ergo Reum consequi duas vtilitates ex dilatione incontinẽti apposita ad obligationem: prima quia iudex supplet, &c. Secunda, quia si opponatur, & Probetur ante litem contestatam, impedit litis ingressum. & hæc tanquàm quotidiana & notabilis, l. legaui. de libe. leg. ff. Ant. de Trem.

o *Sibi caueat* Si velit impedire litis ingressum, vel ab obseruatione iudicij absolui, ac condemnatoriam impedire. quo tamen ad primum non sufficeret opponere ante litem contest. nisi etiam probaret: sed quóad secundum sic, vt in apostilla præcedenti.

p *Non appellatur*. Verum est de iure ciuili, nisi in casibus, vt dicit ad literam, text. in cap. super eod. in 2. de appellat. quos casus notat gloss. in d. l. ante sententiæ. & eos potes reducere ad duos. Primus, quando † interlocutoria contine-
83 ret grauamen non reparabile in diffinitiua, l. ante sententiam, ff. de appel. reci. & ibi per Bar. exemplum. si iudex interloquatur, quem forè torturæ subijciendum. Secundus, si nō expectetur aliàs diffinitiua: vt quia iudex pronunciat se non competentem, à tali enim iure ciuili poterit appellari, gl. est not. in Auth. habita. gl. fi. in cauda. quam Bal. ibi in septima col. dicit communiter à Doct. approbari, C. ne fil. pro pa. & illam dicit nota. Pan. in d. c. super eo. col. 1. & eam reputauit singularem Mar. Soz. quem ibi refert Felyn. in 5. colum. in c. qualiter & quando. in primo. extra, de accusationibus. Sed si diligenter aduertat, iste est idem casus cum primo: quia etiam isto casu grauamen est irreparabile in diffinitiua: cùm illam post se non expectet, prout etiam vult Paul. Castr. in d. l. ante sententiam. De iure verò Canonico indistinctè, & ante litem contestatam, & post, tempore promulgationis sententiæ, & post, causa rationabili subsistente, potest appellari. d. c. super eo. Immò etiam extra iudicium, vt in c. cùm sit Romana. de appellat. per Panorm. & alios, in d. c. super eo. & per scriben. in locis præallegatis. Et iura Canonica obseruabuntur in foro ecclesiastico, & in foro seculari in terris ecclesiæ tamen, siue de temporali iurisdictione ecclesiæ existentibus. Ius verò ciuile in terris imperij, & curijs temporalibus illarum, iuxta notata in c. 2. de arbitris. in sexto. & in c. 2 de regul. iur. eod. libr. cum similibus. de hoc articulo etiam videre potes Ioannem Andre. in additionib. ad Specul. titul. de appellationib. §. 2. versicul. sed nunquid potest. in addit. magn. Antonius de Tremol.

q *Puto contrarium*. Hoc idem tenet Specul. in tit. de appel. §. 2. versicul. cæterùm. vbi hæc verba ex loco transcripsit. Sed
84 melior est dubitatio, vtrùm † sit necesse appellare, an verò sufficiat protestari, vt possit dilatoriæ post litem contestatam opponi. Pan. in c. ex conquestione. col. 2. in prin. versic. nisi sustineatur. de rest. spolia. sentit, quòd sufficiat protestatio: sed Anton. de Butr. & Card. Flo. ibidem & Francis. Aret. in c. tam literis. de testib. tenent contra. quod sit necesse

appel-

appellare, & quòd non appellanti est imputandum: cùm talis † interlocutoria, denegās admissionem dilatoriæ, in rem 85
transeat iudicatā, c. cùm dilecti. de elec. et c. cum cessante: de appel. & reprobant in hoc glossam ibi quę vult contrarium. Eandem sententiam contra illam gloss. quod sit necessè appellare, tenet Dom. de sanctò Gem. in c. imprimis. §. quia igitur. in gl. in ver. querendum. 2. quæst. 1. dicens, quòd repulsus à iudice volens postea opponere, non auditur, quia debuit appellare. Et ideò Fely. in c. exceptionem. colum. 6. versic. fallit secundò. de except. inquit duobus casibus posse opponi † dilatorias etiam post litem contesta. non obstante in- 86
terlocutoria dilatoriarum repulsiua, dato, quòd nòn fuerit appellatum. Primus, quando repulsio videbatur prima facie iusta, & ex causa probabili, vel dubia: quia excusaretur non appellans, pro hoc dicit se ponderare verba Arc. in d. c. tam literis. dicentis, quòd ibi non nocuit nō appellare: quia credere poterat pars se iustè repelli. Secundus, quando iudex reseruasset partire facultatem illas opponendi post litē contestatam, &c. vt scripsi supr. eodem versicul. & est sciendum. Sentit ergò Fely. quòd præter illos duos casus contradictio & protestatio nihil operantur, nisi appellatum fuerit. & idem voluit Arc. in c. in causis. de testi. quem refert Felyn. in c. pastoralis. colum. fin. de except. Antonius de Tremolis.

r *Faciunt decretistæ.* In hac quæstione vides Do. Huber. hic in fin. sentire differentiam inter ius Canonicū & Ciuile: vt iure Canonico † possit statui Reo terminus ad dilatorias 87
& declinatorias opponendum, post quem non audietur, nisi iuxta formam decret. pastoralē. inf. alleg. iure verò ciuili nō possit ille terminus per iudicem statui, sed sit per legem statutus vsq; ad litis contestationē. Adde, quod eandē doctrinā volebat Vber de Bob. quem refert Spe. in tit. de exce. §. 2. col. 1. vers. cæterùm. vbi etiam Spe. ponit argumenta ad vtramq; partem per hunc adducta, & refert ipsum de Bob. dicere illā decre. pastoralis. contingere iniquitatē. Guido verò de Susa. in l. si quis aduocatus. C. de excep. quem refert Specul. in tit. de dila. §. 1. colum. 2. versicu. & no. dicebat, quòd à principio de iure ciuili talis terminus statui non poterat, sed ex postfacto, si timeretur de malitia rei subterfugientis sic: de iure vere verò Can. etiam à princip. quā differentiā sequitur, & dicit

satis benè procedere Panor. in d.c. pastoralis. colum. penult. versi. quæro vtrùm. indistinctè subdens etiam citra malitiam posse talem terminum per iudicem statim ab initio iure Canonic. Sed Ioan. And. in d. addi. post Spec. in eod. tit. de dila. §. nunc videamus. versic. in summa. & Ant. de But. & Felyn. sub dubio tamen in d. c. pastoralis. volunt etiam iure Canonic. talem dilationem non debere à principio per iudicem concedi, nisi prius eidem constet ex aliquibus coniecturis de maleficia Rei subterfugientis, de qua non potest in primo limine iudicium constare, sicq; secundum eos vtrunque ius concordabit. & hoc satis sentit ipse Spec. in d. tit. de excep. §. 2. ver. ceterùm. vbi inquit iudices malitię aduocatorum, hodie vnam, cras aliam opponentium, iuris remedijs debere obuiare vnum terminũ peremptorium assignando. Non tamen intelligas, quòd sit necessè terminum peremptorium assignare, hoc expresso quod peremptoriè, etc. quo-
88 niam terminus † etiam simpliciter assignatus ad proponendum dilatorias, intelligitur peremptorius, ita quòd non poterit vlterius aliqua opponi. voluit ab expresso Spec. in d. versi. & nota. omnis enim dilatio, quæ conceditur inter primam & vltimam, videlicet ad sententiam audiendum, peremptoria intelligitur, licèt nõ dicatur, l. in pecuniarijs. quæ est fi. vbi Bart. & omnes moder. ff. de fer. & idem Spec. eo. tit. §. fin. ver. quid si data est dilatio. Et quòd terminus datus ad excipiendum sit peremptorius, tenet glo. in Cle. vna. in ver. peremptorio. de excep. quam sequitur Bal. in l. consentaneũ. col, 3. C. quomo. & quand. iu. & eam reputat menti tenendã. & Alex. in d. l. fi. post prin. Benè dico, quòd licèt non sit necessè assignare peremptoriam dilationem ad opponendum dilatorias & declinatorias, attamen vtile est: valde certum est enim, quòd licet vbi terminus est simpliciter statutus, dilatio censeatur peremptoria, vt prædixi: tamen intra paucos dies, si ius partis sit factũ deterius, admittitur purgatio moræ, secundum Bar. & Bal. in 2. col. ver. 2. incidenter quæro. in d. l. fin. & ibi sequuntur communiter Dd. & in plerisq; alijs locis per Alex. & Ias. ibi alleg. arg. l. & si post tres. ff. si quis cau. & l. mancipiorum. ff. de opt. leg. & eorum qui voluit gl. de productione instrumentorum. in Cle. sæpè. in vers. nõ obstante. de ver. si quã dicit or. Bal. in d. l. fi. Ad idẽ qꝫ voluit gl. sing. in l. Pomponius. §. rati, de proc. ff. de qua dixi sup. eod.

ver.

ver.. & est sciendum in addi. mag. ver. 9. &c. Sed si iudex † ex- 89
presse peremptoriũ terminũ assignauerit, tunc nullo modo admittitur purgatio moræ, etiã intra paucos dies: quia apparet de mente & intẽtione iudicis, ꝙ tempore elapso noluit eũ amplius audire. ita expresse voluit Ang. Are. in §. appellãtur. col. 2 ver. in ea. glo. Inst. de excep. allegans Bar. in d. l. mancipiorum. sed Bar. mihi hoc non dicit. & idem subdit etiãsi
interuenisset † cõminatoria iudicis, dicendo, quòd termino 90
elapso non audiet Reum, qui habetur loco peremptorij voluit Bar. in d. l. mancipiorũ. & idẽ Bart. & omnes. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de dã. infec. & quod voluit Pau. de Cast. post Innoc. in l. quamdiu. institutus. col. fi. ff. de acqu. hær. vel & tertio si iudex lapso termino interloquatur Reũ contumacem, &c. vt per eundem Are. vbi sup.
Sed non contemnendum dubium est, si termino † assignato 91
elapso, Reus opponat dilatoriam, casu quo non posset, & ꝑ iudicem admittatur parte non opponente nec contradicente, vel contradicente non tamen appellante, vtrùm valeat processus? Felyn. in d. c. pastoralis. colum. penult. & fina. adducit motiua ad partes, & tandem concludit secundùm not. doctri. Fran. Are. in c. in causis. de testi. videlicet quòd quandoq; verba prohibitiua diriguntur ad iudicem abnegando potestatem faciẽdi actum: vt quia lex vel statutum dicit, iudex non possit: & tunc actus gestus est ipso iure nullus: quia ex quo negatur potestas, tollitur aut suspenditur iurisdictio, & ideò etiam parte volente actus est nullus, per not. per glo. ordin. in c. 1. de reg. iur. lib. 6. per Bar. in l. 1. C. de dila. & quod de verbo non potest, notatur per Bar. & modern. in l. gallus. in princip. ff. de libe. & posthum. Aliquãdo verba prohibitiua non diriguntur ad iudicem, sed ad partem, vel si ad iudicem dirigantur, tamen non sunt abnegatiua potestatis, putà non concedat, non admittat, non audiatur. & tunc actus gestus parte præsente & non contradicente, vel contradicente non tamen appellante, mero iure valet: quia dicitur tacitè consentire, quia contradicens non appellauit, secundum Innoc. in c. quod ad consultationẽ. de re iud. Soz. in d. c. pastoralis. non sunt verba, quæ ad iudicem dirigãtur, abnegentq; potestatẽ, vt patet ibi, nullatenꝰ audiatur, igitur
&c. Et quòd iudex † admittens exceptionem post terminũ, 92
videatur tacitè reuocare dilationem, dummodò parte

præsente hoc faciat: quia eo ipso causa cognita præsumitur fecisse, tenuit Bal. in l. peremptorias. col. 1. versi. quæro quid si iudex. C. sen. rescin. nō poss. quem etiam refert & sequitur Fely. vbi sup.

Sis ergò tu actor cautus, quòd contradicas & appelles, vbi de iure Reus non debet admitti post terminum, ad quod quę dixi sup. in additio præced. Ant. de Tre.

93 ¶ *Alias propones.* Sed vtile hic cadit dubium, vtrùm † iudex pronuntians exceptionem dilatoriam fuisse frustratoriè oppositam, & eam repellens, possit statim Reum in expensis super ea factis cōdemnare, an verò habeat necessè expectare diffinitiuā? Ang. Are. in §. appellantur, col. 32. versic. quæro si exceptio. Inst. de exce. disputat, & tandē scribit posse dici, ꝙ sicut improbus litigator debet in expēsis condemnari, l. eū quē temerè. ff. de iud. vt vict⁹ victori debet in expensis condēnari, l. properandū. §. sin aut alterutra. C. eod. tit. ita debet condēnari ꝓponēs calūniosam exceptionē in expēsis ꝑ illius oppositionē factis, ꝑ l. non ignoret. C. de fruct. & lit. expē. hæc ille. Tu adde, ꝙ illū tex. expressè ad hoc notat Bar. ibi. ver. quero quādo aliquis dicēs ibi esse casum, ꝙ si aliquis opponat vnā exceptionē, ꝑ quā lis differatur, si in illa succūbat, debet in expensis condēnari. & idē voluit Spec. in tit. de

94 expen. §. si an. litis. vers. sed nunquid deficiēs. facit quia † sententia repulsiua exceptionis obiectæ dicitur interlocutoria, ꝑ no. gl. in §. ad excludēdas. in ver. interlocutionib. in Auth. de legi. & per gl. in l. cum clericis. C. de epis. & cler. & glos. in §. illud quoq;. in ver. decreto. in Auth. de hæred. & falci. quarū primam faciunt singularem Bald. in l. arbitro. ff. qui satis. cogan. in 3. colum. & Ange. Imo. & Ias. in rub. ff. de re iudic. quæ dicit, quòd omnis vox, & omne præceptum iudicis, faciens ad causam, dicitur interlocutoria: item ista fertur inter principium & finem causæ super incidēti, ergo est interlocutoria. gl. magist. in Cle. vna. in ver. diffinitiua. de seque. pos. & fruc. Sed interlocutoria succūbens debet in expēsis cōdemnari, secundum Bar. in d. l. non ignorat. & Iac. de Aret. Bart. & Bald. in l. sancimus. C. de iudi. Bald. Angel. Salyce. Alexan. & Ias. in d §. sin autem alterutra. & est bonus tex. in c. significauerunt. & ibi Bald. de testi. igitur. &c. Quod communis practica curiarum temporalium Regni Francorum malè obseruat: cùm interloquēdo reseruēt expēsas in finalibus.

bus, licet in contrarium lata extiterit, ordinatio per Carolum VIII. numero. 49. & l. vbi expressè statuitur de condemnatione expensarum in interlocutorijs fienda. Non omitto, quòd succumbens in interlocutoria, & in expensis condemnatus, non repetit illas, etiam si postea vincat in diffinitiua, ita Bart. in l. si pignore. in princip. ff. de pig. actio. per illum textum. & tex. in l. damni. in vltimo. §. cùm parietem. ff. de damn. infect. idem voluit Bald. in d. l. non ignorat. colum. fin. Cyn. & Salice. in d. §. si autem alterutra. & ibi simpliciter sequitur Ias. in 8. colum. versicu. septimò quæro. Anto. de Tremo.

t *Nisi primò iuret* Aduerte tamen notabiliter, quòd † a- 95
ctor contra huiusmodi iuramentum ignorãtiæ admittitur, volens probare scientiam, vel aliqua, per quæ præsumatur scientia. quo casu vltimo non sufficeret iuramentum actoris, nisi etiam probaret aliqua, per quæ præsumeretur ignorantia, ita Pau. Ca. in Clemen. constitutionem. de elec. quem refert & sequitur Panorm. in d. c. pastoralis. in 2. colum. ver. Pau. & ibi Felin. in 10. colum. versicu. limita tertio. vbi etiam adducit in simili decisionem in facti contingentia. Paul. de Castro in l. si cum patruo. C. commun. vtri. iud. vbi Pau. post princi. inquit, quòd si iudex, vel arbitri admiserint aliquem post renunciationem & cõclusionem in causa ad producendum testes, de nouo repertos, sub conditione, si iurauerit de nouo fuisse repertos post conclusionem, & iuramento præstito constet de contrario, quòd corruet productio.

Secundò aduerte, quia si † ille, qui vult iurare exceptionẽ 96
de nouo peruenisse ad eius notitiam post litem contestatam fuerit semel periurus non admittetur ad iuramentum: quia perpetuò perdidit beneficium probationis iuramentalis, per text. nota. in c. paruuli. 22. quæst. 5. quem textum ad hoc dixit nota. Ludouic. Roman. in repetit. l. admonendi. colum. 6. ff. de iureiuran. & eum referunt & sequuntur Alexan. & Ias. in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cau. dicentes, semel periurum non posse probare impedimentum per suum iuramentum: vt dices infrà tit. 1. versi. & si vocatus. Ludouic. etiam refert & sequitur Felin. vbi suprà.

Subdens simile de † volente præstare iuratoriam cautio- 97
nem, qui si semel ad illam fuit admissus, & deierauit, perdit illud beneficium. quod expressè voluit Bald. per illum text.

in Authen. ei qui. in 1 nota. C. de bo. auto. iud. possi. quem sequitur Ludouic. in l. 2. in princ. colum. 9. versicu. quid autem si debens cauere. ff. solut. matrimon. Alexand. & Ias. in d. §. quod diximus. & idem Ias. in l. 1. col. fi. ff. qui satisd. cog. Sicut & item periurus perdit beneficium statuti, quòd stetur iuramento damnum passi; de quo per Hippol. de Mar. post Ioan. Andr. & Barbat. singulari. 74. incip. tu habes regulam. Anto. de Tremo.

V. *Quid, si ad x.* Istam quæstionem ex hoc loco transplantauit suppresso authoris nomine Guil. Duran. in Specu. titul. de cita. §. viso. versicu. quid si aliqua. hoc saluo vt ibi Ioan. Andr. notat. quòd author iste post argumenta ad partes nullum elegit: sed Specu. putat vltimam partem tenendam. Sed certe immò tacitè elegit author iste propter communem scribentium doctrinam in locis infrà allegandis, vide-
98 licet † quod vbi à gloss. vel Doctore plures opiniones narrantur, nec aliqua eligitur, vltima censetur approbari, gloss. in l. qui filium. §. Sabinus. gloss. fina. ad fin. ff. ad Trebell. Bart. in l. bona fides. ff. deposi. Bald. Angel. & Ias. in l. ijdem. §. fina. ff. de iurisdict. omn. iudic. Felin. in c. 1. colum. fina. de constit. Franc. de Cur. consi. 44. incipien. statuto seu consuetudine. colum. 7. in fin.

Vnde sentit author noster, quòd iterum tenetur comparere. Et si vltima dies esset feriata prima die iuridica sequenti comparere tenetur etiam si essent decem vel plures dies feriati. secundum Specul. in dicto titu. de cita. §. 1. versicu. item excipitur, quòd citatio fit ad diem festiuam, per c. cùm dilecti. de dol. & contumac. & dicit ita seruari. de quo
99 tamen articulo an † valeat citatio facta ad diem feriatam in honorem Dei, vide Imol. & Alexand. plenè distinguentem & opinionem referentem, in l. 1. §. nunciatio. colum. 5. ff. de no. ope. nunciatio. & ibidem per Bartol. & omnes Modern. quid è conuerso, vtrùm valeat citatio facta die feriata in honorem Dei; ad diem non feriatam: qui concludunt quod licèt non valeat mero iure, per l. dies festos. quæ est fin. C. de fer. & per text. in c. fina. extra eod. inducendo, vt per eos consuetudo; tamen illam admittit, & dicit Bartol. in tracta. de cita. in 7. quæstio. quòd stilus curiæ Romanæ ita obseruat. Et quid de citatione facta in ferijs repentinis, & quid etiam de relatione nuncij die feriata in honorem Dei

facta,

facta, vide eundem Alexand. in d. §. nunciatio. & de præmissis omnibus ne nimium diuagaremur latius, vide scriben. in locis præallega. & Cano. in d. c. fina. Antonius de Tremolis.

x *Et incipiunt facere.* Specu. etiam in d. titul. de citatio. §. iam de citatione.. versicu. sed præmissis opponitur. inquit, quòd multi vtuntur hac forma, & quod frequentantur in his citandis, quorum præsentia de facili haberi non potest, & quòd hæc forma probatur, in c. 2. de testi. cog. vbi etiam gloss. testatur sic fieri de consuetudine propter difficultatem citationum. Et illum text. pro hac forma citandi absentes in longinquo, notant ibi Anton. de Butri. Panormi. & Felin. & illum dicit singularem Bald. ibi, quòd in vno edicto possunt fieri plures citationes modo subiunctiuo propter difficultatem citationis: & idem voluit gloss. in c. constitutionem. in ver. vna pro omnibus. & ibi Domi. Gemi. de sentent. excommu. in 6.

Nec obstat, quòd vna † dilatione pendente alia assignari non possit, l. siue pars. C. de dilat. quia hoc est verum diuerso tempore, & ex postfacto sed à principio simul sic: quia vna tunc pendet ab alia secundum Bald. in d. c. 2. & in l. quamdiu institutus. vbi plenè distinguit ff. de acquiren. hæred. & in d. l. siue pars. 100

Caue tamē, si sub hac forma cites, quod inter vnam diem & alteram sint competentia interualla, nisi facti necessitas aliud suadeat: ita Spec. in d. vers. sed præmissis. de quo dic esse gloss. not. in l. nonnunquàm. ff. de iudic. quam dixit no. Alexan. de Imo. in l. contumacia. in prin. colum. fina. ff. de re iu. ad hoc quod iudex in citatione peremptoria debet statuere tantum tempus, quantum in tribus statuisset, licet Paul. de Castr. aliter sentire videatur in d. l. nonnunquàm. Aduerte etiam, quia forma ista citandi, de qua hic, non est necessaria, sicuti nec trina † citatio, nisi quóad hoc, vt possit perueniri ad sententiam diffinitiuam, vel aliquem mittendum in possessionem ex primo vel secundo decreto. & alia quæ ponit Felin. post Innocen. in c. ad petitionem. columm. 7. versicul. 2. quærit. sed in alijs intermedijs causæ sufficit vna citatio: ita Bartolus & Paulus de Castro in dicta l. contumacia. §. 1. Alexand. in l. de vno quoque. §. fina. eod. titu. videlicet. ff. de re iudic. Cyn. Bald. & Ias. in penult. 101

col.

col. versi. 6. quæro. in l. sancimus. C. de iudic.

102 Vnde est, quòd citatus non † comparens in prima vel secunda citatione, licèt compareat in tertia, tamen refundere debet expensas primæ vel secundæ citationis: quia per primam citationem non veniendo fuit contumax: aliæ enim non fiunt nisi ad malitiam partis superandam: ita concludunt Cy. Bart. Bald. Salic. & Ias. in d. ver. 6. quæro. in d. l. sancimus. & Bart. & Alexand. in d. l. contumacia. §. 1. per text. in Authen. qui semel. vbi etiam Bart. in 3. not. dicit esse text. rotundum. C. quomodo & quando iu. & Alex. in addi. ad Bart. in d. l. sancimus. dicit de hoc esse casum, in c. querelam. de procura. vbi etiam hoc notat gloss. in versicu. causa. & gloss. in c. honoratus. 74. dist. cum si. adductis per Moder. in locis præallegatis. Anto. de Tremo.

103 y *Quoties* l. 1. ff. si quis in ius voca. non ie. intellige tamen in satisdatione ex dispositione legali vel statutaria: Secùs † si ex conuentione partium, quia non sit idoneus fideiussor, non potest iterum peti, vt satisdetur, sed agitur ad interesse, secundum Barto. in l. 3. ff. de fideiuss. Ange. Pau. & Ias. in d. l. quoties. per text. in l. si quis stipulatus sit Stichum. §. 1. ff. de verbo. oblig. Aduerte tamen, quia etiam vbi est satisdandum ex dispositione legali, M. fideiussor datus est minus idoneus facultatibus & à sciente receptus, non est iterum satisdandum, sed sibi imputet recipiens.

104 Sed vbi esset minus † idoneus propter defectum obligationis, quia se efficaciter obligare non poterat, tunc etiam si à à sciente sit receptus, est iterum satisdandum, per text. in d. l. 3. vbi Pau. no. loquitur. ff. de fideius. & tenent Angel. Paul. & Ias. in d. l. quoties. Aliam differentiam inter fideiussorem dandum ex dispositione legali, & dandum ex partium conuentione, ponit Paul. de Castr. in l. quoties. videlicet quòd quãdo ex dispositione legali à principio idoneè satisdatum est, sed ex postfacto fideiussor efficitur minus idoneus, debet iterum satisdari, per l. si ab arbitro. in fin. ff. qui satis. co. Sed quando ex partium conuentione, sufficit à principio fuisse idoneè cautum, ita vt nec agi possit ad interesse, secundum eum per l. pupillum. §. soror. ff. de solu. & ista tanquam quotidiana tene menti. Anto. de Tremo.

z *Vtile* De hoc generali tene hanc breuem doctrinam,
105 quod in diuiduis † & separabilibus vtile non vitiatur per inuti-

inutile sed in inseparabilibus siue indiuiduis inutile vitiat vtile. Ista doctrina traditur per glo. ad quam quotidiè recurritur, in l. pecuniæ funebris. in princi. in ver. pro modo. ff. de vsur. & per glo. pleniorem de iure, in c. vtile. de re. iu. lib. 6. & per Bart. in l. græcè. §. illud. ff. de fideiuss. & per scribentes signanter per Moder. Do. Ias. in l. 1. §. sed & si mihi. ff. de verb. oblig. Quæ doctrina colligitur ex duobus no. casibus positis per iuriscon. in l. 1. §. item quæritur. & §. sequen. ff. de aqua quoti. & æstiua. vbi gratia exempli, si habens seruitutem certe quantitatis aquæ ducendæ à fundo meo maiorem quantitatem ducat possum in totum prohibere: sed si habens seruitutem appellandi ad fontem meum certum numerum pecudum, maiorem numerum appulsum possum prohibere, nisi in superfluis siue supernumerarijs, quia pecudes possunt separari. Colligitur etiam distinctio præmissa, in l. si sponsus. §. generaliter. ff. de do. inter vi. & vxo.

Quot modis autem nũc dicatur † indiuiduum, & de quibusdam limitationibus ad regu. vtile per inutile nõ vitiatur. 106
& de multis materiam contingentibus. vide plenè Bart. in d. §. illud. & Modernio. in d. §. sed & si mihi. & de materia diuidui & indiuidui, in l. 4. §. Cato. ff. de verb. oblig. Anto. de Tremolis iurium Doctor.

Quibus mo. cita.[a] impunè contemni possit. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Citatio qua re ratione loci, ad quem citatur, contemni possit.

2 Citatione facta ad vnum locum, si iudex alium mutauerit, an poterit iudex procedere contra citatum.

3 Citatus probabiliter errans in nomine iudicis, qui eum vocauit, & ad alium eiusdem nominis iuit, an sit culpandus. & nu. 29.

4 Duobus iudicibus delegatis an possit vnus sine alio citare. & nu. 30.

5 Citatio debet continere nomen & agnomen iudicis citantis

tantis & locum idoneum, ad quem securè citati venire possunt.
6 Citatio vt valeat quæ sint necessaria. & nu. 10.
7 Licentia generalis ad citationes faciendas nuncio concessa, an & quando sine speciali mandato sufficiat.
8 Citandi personam in dignitate constitutam requiritur specialis iudicis commissio, idque per scripturam, quæ non præsumitur, sed constare oportet.
9 Commissio an præsumatur, si de citatione ex nuncij relatione constet.
11 Citatio nulla reddit processum nullum, & sententiam nullam.
12 Citatio inualida reconualidatur per comparitionem spontaneam.
13 Contumax non dicitur qui sine periculo personæ suæ comparere citatus non potest, etiamsi literas saluiconductus habeat ab inimicis.
14 Citatus ad locum non tutum an possit appellare, an excusationem mittere opus sit, qua de non securitate loci opponatur.
15 Exceptio loci non tuti an post litem contestatam possit opponi.
16 Amici & domestici inimici mei habentur pro meis inimicis.
17 Vasallus cum inimicis domini amicitiam contrahens, iustè potest feudo priuari.
18 Domesticus quis habeatur.
19 Iudex maior quis dicatur.
20 Citatus ad maius territorium comparere non tenetur coram minore iudice etiam citante: cùm quilibet in suo territorio maior sit.
21 Iudex minor si præuouerit maiorem in procedendo aut capiendo, non tenetur deferre maior aut dimittere processum: si simul incipiant, maior præferetur.
22 Princeps seu iudex maior potest ordinarium inferiorem prohibere ne de causa, quam præuenit, cognoscat.
23 Citatus ad duo tribunalia vno eodemque tempore pro diuersis causis, excusatur si coram minori non compareat:

reat: secus si diuersis diebus.

24 Causa citati coram minore iudice si requirat personalem præsentiam, & causa coram maiore à patrono poterit exerceri; comparendum erit coram minori.

25 Citatus coram duobus iudicibus æqualibus eligere potest, coram quo velit comparere: si coram neutro compareat, apud vtrunque contumax erit.

26 Citatio voce præconis delegato inferioris à Principe non est cōcessa, sed ordinario & delegato Principis tantùm.

27 Latitans quomodo sit citandus.

28 Citationes omnes factæ ex tribunali delegati vel arbitri certum à principio sibi locum assumentis, referentur ad illum locum.

31 Iudex vnus ex pluribus ordinarijs potest solus per se citare, cognoscere & iudicare non in voluntaria tantùm, verùm etiam in contentiosa iurisdictione, nisi omnes simul incœpissent cognoscere.

32 Iudex vnus ex pluribus delegatis solus procedere non potest, nec sententiam ferre.

33 Iudices plures etsi simul iudicare non tamen conuenire tenentur. sed duos tertio contradicente concordare sufficit.

34 Absentia tertij iudicis à duobus citati, etiamsi negotij & sententiæ examinationi interfuerit, sententiam vitiat.

35 Delegatis tribus existentibus cum clausula, quòd si non omnes, si duo conueniant, & tertius in sententiæ pronunciatione discordet, non poterunt tamen sententiam nisi vocato tertio exequi.

36 Interlocutoriam sententiam potest alter iudex, pluribus datis ordinarijs aut delegatis, sine altero ferre, sed non definitiuam, in causarum vniuersitate: secùs in delegatis pluribus, qui non cognouerunt de causa.

37 Sententia contra ægrotum lata quando sit ipso iure nulla, & processus non valeat.

38 Aegritudo non tantùm propria sed & suorum excusat à contumacia.

39 Tem-

ET quia tam ordinarij, quàm etiam delegati citantes, vel nuncium mittentes interdum contemni possunt, ideoq; de non legitimè factis citationibus aliqua inseramus.

1 *† Contemni potest citatio ratione loci, ad quem citatus*
b *non potest venire, quia ibi habet inimicos* [b], *vel ibi sunt ami-*
c *ci* [c], *vel domestici suorum inimicorum, vt ff. de legat. l. sciendum. §. si accusatio. Vel quia honestus vocatus est in prostibulo vel popina, vt ff. de arbit. l. si cùm dies. §. si in aliquē. & C. de senten. & interloc. l. cùm sententiam. Vel quia*
d *ad maius auditorium est vocatus* [d], *vt ff. de re iudi. l. contra*
e *pupillum. §. finali. Vel quia ad clamorem præconis* [e], *& eius vocem non intelligit, vt C. quomod. & quand. iudex. Authen. qui semel. & ff. de in integ. restitu. l. diuus. vel si erat delegatus iudex, & non habebat certum tribunal, nec so-*
f *litum locum iudicandi, nec in citatione designauit* [f], *vbi litigator debuit comparere, maximè si in locis pluribus com-*
g *moretur* [g], *vt sæpè accidit in vtriusque curiæ iudicibus vicarijs & legatis, argum. ff. de iudic. l. si locus. & ff. de iust. &*
h *iur. l. pe. circa finem. Vel vocatus est tempore feriarum* [h], *& nō in illis casibus, in quibus vocati tempore feriarū venire debent,*

debent, vt ff. de fer. l. 1. & 2. & C. quomod. & quan. iudi. l. si vt proponis pars.

† Similiter contra citatum non procedet [i] iudex, si per obreptionem mutauit locum, cùm alium locum statuisset, vt C. quomod. & quando iud. l. si vt proponis præses. Vel si actor procurauit [k], quod reus ad terminum non veniret, vt ff. de eo per quem fac. erit. l. 1. si reus. & l. vltim. §. sed & si stipulator. 2 i k

† Idem dico, si vocatus probabiliter errauit in nomine iudicis, qui eum vocari fecit, & iuit ad alium, qui eodem nomine [l] vocabatur, vt argumen. ff. de iudic. l. antepenul. 3 l

† Vel si duo erant delegati iudices [m] ante, & vnus sine alio citationem fecit, arg. C. quando prouo. non est necess. l. cùm magistratus. & in Auth. vt iudi. non spec. sa. ius. §. si autem duo. col. 9. Et si vocatus erat magistratus, vel vxorem ducebat, vel si funus familiare prosequebatur [n], vel morbo sontico laborabat, vel valetudine [o], vel tempestate impeditus [p] marina vel terrestri. vt istos casus & alios plures [q] inuenies, ff. de in ius vocan. l. 2. & 3. in princ. & ff. si quis cau. l. 2. ferè per tota l. & in Auth. vt cum. de appell. cog. §. meminimus. col. 8. & latè C. de sepul. vio. Auth. sed nec ante. 4 m n o p q

† Ex præmissis ergo apparet, quòd citatio debet nomen et agnomen iudicis continere, et locum idoneum, ad quem partes honestè [r] & securè [s] venire possint, & ad cuius petitionem quis requiratur, vel citetur, & ex qua causa [t], & non perfunctoriè vel obscurè, arg. C. de his qui accusare non possunt. l. qui crimen. & ff. de ope. no. nunctia. l. de pupillo. §. qui opus. & quod vi aut clam. l. aut qui aliter. in princ. §. 1. 5 r s t

Q*Vibus modis citatio.* Pro ornamento huius rub. aduerte, quòd ad hoc quòd citatio † valeat duo præ cæteris sunt necessaria, videlicet iussus siue mandatum iudicis & partis instantia de iudicis mandato, est text. in l. fin. a 6

R vbi

vbi Cyn. Bart. Bald. & Sali. C. de exhi. re. & text. in l. cum clericis. ibi, sententiarum tuarum auctoritate pulsantur. & ibi Bald. expreſsè not. C. de epiſ. & cler. & text. quem ibi not. Ioan. Fa. & Ioan. de Plat. in §. omnes autem. verſi. quadrupli. Inſtit. de actioni. debet autem huiuſmodi mandatum eſſe
7 ſpeciale ad vnamquamque citationem, ita quòd † generalis licentia, conceſſa nuncio ad faciendum quaſcunque citationes, non ſufficeret ad validandum citationem. Ita voluit notabiliter Bartol. in d. l. fina. reprobando Innocen. dicentem ſufficere generalem commiſſionem, in c. quoniam contra falſam. de prob. contra quem adducit text. in l. 1. C. de iur. do. impe. qui text. plus probat quod etiam generalis licentia nuncio per iudicem conceſſa in fauorem vnius ſolius creditoris de citando omnes ſuos debitores non valet niſi exprimantur nomina debitorum ſecundum Barto. ibi. quanto minus generalis licentia reſpectu omnium & quorumcunque citandorum. Et procedit indubitanter deciſio Bartol. in citatione reali ſine captura perſonæ, ſiue ſit cauſa ciuilis ſiue criminalis ratione: quia in captura perſonæ eſt neceſſaria cauſæ cognitio, tam in cauſa ciuili quàm in criminali. de ciuili eſt text. in l. nemo carcerem. de exacto. trib. lib. 10. C. de criminali ponunt Arct. & Ioan. Andr. in c. ſi clericos. de ſent. excom. libr. 6. quos refert & ſequitur Bald. in l. quod euitandi. in vlt. verbis. C. de cond. ob tur. cau. Sed cauſæ cognitio nō pertinet ad nuncium ſiue ſeruientem tanquàm merum executorem, l. ſi vt proponis. C. de exe. rei iu. igitur &c. quam rationem aſſignat Alex. in addi. ad Bar. in d. l. fi. & Felin. in c. 1. col. 5. de iud. Et ideo quòad cauſas ciuiles dicebat Ang. in lect. flo. in l. fin. col. 5. per illum text. & de edi. di. ad. tol. & ibi eum ſequitur Iaſ. in 1. col. quòd non valet generaliter licentia conceſſa per iudicem alicui creditori decapi faciendo quoſcunq; debitores, ſed requiritur ſpecialis licentia, quæ debet concedi viſo inſtrumento, vnde ſequutus Angel. aliàs cum officio iudicandi in comitatu venayſſimi, & iudicatura validati fungeret: euocaui talem licētiam per me inaduertenter conceſſam cuidam ditiſſimo mercatori vocato Raynando Segnini nunc compatri meo. Supradicta autem de citatione reali procedunt ſanè, niſi in caſibus à iure permiſſis, in quibus non eſt neceſſe iudicem committere capturam. quia lex illam committit, putà in flagranti crimine, prout

prout dicunt Bart. & Bald. in d. l. fin. per iura per eos allega. Et in me offendente quem possum capere & ducere ad iudicem: & si ducere non possum, licitum est mihi meam iniuriam vlcisci, secundum gloss. singularem, in l. nullus. C. de Iudæ. & facit gloss. in c. ius gentium. 1. distin. de quo per Felin. in d. c. 1. versic. quinta conclusio. Et idem dicas in debitore fugiente. de quibus duobus dixi infrà titu. quibus modis exa. iudi. ordi. decli. versic. ratione causæ in additio. in versicu. propria causa. Quo verò ad citationem verbalem, Bald. in l. si quando. in vltima col. versicu. duodecimò quæro. C. de testib. pro concordia discrepantium opin. inter Imol. & Cyn. distinguit, quòd aut citatio verbalis requirit causæ cognitionem, & motum iudicis, & tunc sit necessaria specialis licentia de citando talem. exemplum in citatione ad perhibendum testimonium in citatione ad audiendum diffinitiuam ferri sententiam, iuxta l. properandum. §. & siquidem. C. de iudi. vel ad respondendum in propria: quia pars principalis est iustior procuratore, iuxta l. fina. C. de procura. Aut non requirit aliquam causæ cognitionem, vt est citatio simplex ad comparendum coram iudice: & tunc sufficit generalis auctoritas nuncio concessa sine speciali commissione. & dicit Bald. ita obseruari Florentiæ. Et re vera communis curiarum stilus ita obseruat: & hanc distinctionem sequuntur Alexand. in addit. ad Bartol. in d. l. final. C. de exhiben. reis. & Felin. post Innocen. & Aretin. in d. c. 1. colum. 6. quod vltimum Barto. in l. quoties. C. de dig. lib. 12. per illum textum singulariter restringit, quando † citaretur persona in dignitate constituta. quia tunc requiritur specialis commissio iudicis, & quidem per scripturam, ita quod oportet, quod nuncius secum portet literas. & Bartol. sequitur Felin. in d. c. 1. & Iason in dicto versicu. quadrupli. in quarto nota. Sicut in simili de illo qui citatur ad domum: vt dicatur contumax, ponunt Bald. & Angel. in l. vt præfectius. C. de annal. exceptio. Adde, quod vbicunque specialis commissio de citando est necessaria, oportet, quòd de illa constet: cùm non præsumatur, nec super illa stetur relationi seruientis: licèt super citationis actu benè sibi credatur, prout volunt nota. Ioan. Andre. in additionib. ad Specul. titul. de citatio. §. sequitur. 8

versic. sed nunquid credetur. & est communis conclusio canonistarum, in d. c. 1. & tenuerunt Barto. in l. 1. §. cura charius. de officio. præfect. vrb. ff. Ludouic. & Alexand. in vltim. colum. in l. sciendum. ff. de verbor. obliga. & dicit Felin. in c. quoniam contra falsam. in 8. colum. de probationib. quod ita communiter tenetur, quicquid dicat Ias. in dicto versicu. quadrupli. dicit tamen Bald. in sæpedicta l. finali. quod in
9 † ciuilibus causis de consuetudine obseruatur, quod constito de relatione nuncij asserentis se mandato iudicis citasse, præsumitur commisso: de iure tamen est verius, quòd etiam in ciuili non credatur nuncio sic referenti de facto alterius, putà iudicis per iura quæ allegat.

De secundo requisito ad validitatem citationis, videlicet
10 † quod fiat ad partis instantiam, est textus in d. c. 1. vbi Pa. & Modern. de iudic. quia iudex officium suum impartiri non debet nisi petenti, in l. 3. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infect. cum similib. & voluit author iste in versicu. fin. huius titu. cùm dicit, & ad cuius instantiam. quod tamen tripliciter limitat Felin. in d, c. 1.

11 Et aduerte, quoniam citatio † nulla reddit processum nullum & sententiam nullam etiam in ciuili, secundum gloss. singularem. in l. si accusatoribus. gloss. penultim. C. de accusat. quam dicit singularem Felin. in d. c. quoniam, con-
12 tra: colum. 8. Est tamen verum, quòd citatio † inualida reconualidatur per comparitionem spontaneam, per text. in l. 1. in princip. ibi, hique sponte venerint. & ibi Bald. & Modern. ff. de feri. etiam si esset inualida respectu actoris, vt quia facta non ad partis instan. secundum Felin. in dict. c. 1. colum. 1. Alia quæ ad materiam citationis tangent, & quæ infra per discursum huius titu. non dicentur videre poteris per Dd. in d. c. quoniam contra. & per Bald. ponentem duodecim aurea dicta in d. l. at perfectius. & de peremptorio per Imol. & Felin. in c. ad petitionem. de accusa. & Dd. in l. si finita. §. Iulianus. de damn. infect. & alibi sæpè quosdam etiam casus, in quibus citatio non est necessaria, ponam titu. de impe. execu. versicu. sunt etiam & alij casus.

13 b *Inimicos.* Et sic cum † sine periculo personæ suæ non possit comparere, non dicitur contumax. Clemen. pastoralis. ver-

lis. versicul. notorium quippe. de re iudica.c.accedens.in secundo: vt lit. non contesta. text. in l. 2. §. quod diximus, ff. si quis cau. gloss. & Dd. in l. de ætate. ff. ad Trebellianum.

Quod procedit etiam si haberet literas salui conductus: quia adhuc non tenetur comparere in loco inimicorum, per text. expressum in d.c. accedens. ibi, si tamen missæ fuissent &c. voluit gloss. in c. statutum. §. cùm verò. in versicu. securè, de rescript. in 6. & in c. ex parte. in primo. de appellationib. Quod sanè procedit, vbi literæ essent concessæ ab inimicis, secùs enim si à iudice, dummodò soleant & à iudice & à suis subditis obseruari, ita nota. limitant. Salice. in l. reos. colum. 4. versicu. expeditis contrarijs. C. de accusa. & Ioan. de Imola. in l. penulti. §. ad crimen. ff. de public. iudic. post quos Ias. in d. l. 2. §. quod diximus. & ante eum Felin. in d. c. accedens. colum. 5. versicu. quarta conclusio. Et idem dicas, si locus esset aliter non tutus, quàm ob inimicos, putà ob pestem, vel aeris intemperiem, de quo dices. infrà. in fin. huius tituli. Et nedum locus, ad quem quis est citatus, debet esse tutus, verùm etiam locus, per quem citatus est iter facturus, vt est text. clarus secundum Felinum ibi. in d. c. accedens. ibi, non nisi per districtum. & voluit gloss. per illum textum in Clemen. vna. in versicu. secura. de for. competen. vide etiam text. & ibi Mari. Socin. in sexto nota. in c. veniens. de accusa. & Felin. post Oldrad. in d. c. accedens. versicul. quinta conclusio. Sed pulchrum dubium est, vtrùm † ilicò facta citatione ad locum non tutum 14
possit citatus appellare, an verò necesse habeat mittere excusatorem, qui de non securitate loci opponat, Imol. & Hostien. contrariati sunt. in dicto c. ex parte. sed Ioan. de Imola. & post eum Alexand. dicens passum dubium. in d. l. de ætate. concordant distinguentes, & eos sequitur Felin. in d. c. accedens. versicu. septima conclusio. Et voluit in effectu primò, quòd si notorium est, locum non esse tutum, ilicò possit appellari, vt est gloss. in d. Clement. pastoralis. versicu. Pisana. in versic. notorio. quæ plus vult, quòd etiam citra appellationem citatio non arctat. Secundò si etiam procuratori locus non esset tutus, poterit ilicò appellari, per dictum c. ex parte. Tertiò, quando locus non

esset tutus, procederet ex facto iudicis, argumen. c. 1. de dilat. & not. Pa. in dicto c. ex parte. vltrá autem hos casus dicit Alexand. quòd licèt in puncto iuris videatur verius, quod possit appellari, per d. c. ex parte. prout tenebat Paulus de Lea. in Clemen. quia contingit. de religio. do. & Antonius de Butrio. in d. c. ex parte. tamen æquior sibi videtur distinctio Ioannis de Imola, an possit opponere exceptionem loci non tuti: & tunc debeat opponere, & si non admittatur, appellet: si autem non possit opponere exceptionem, appellet. & hoc casu iustificabitur appellatio ab interlocutoria ex nouiter actitandis, & ita limitabitur Clemen. appellanti. de appellationib. vtrùm autem † hæc loci non tuti exceptio possit opponi post litem contestatam, ne longior sim, vide per Felin. in d. c. accedens. versic. decima conclusio. per tres col. Anto. de Tremo.

16 c Amici. Sic ergò amici & domestici mei † inimici censentur mei inimici, & pari modo sunt mihi suspecti. ad quod adde text. in c. repellantur. & ibi Modern. de accusatio. & text. in l. liberi. vbi Bald. & Alexand. in additio. ad eum. Salice. & Ias. C. de inofficio. testamen. & Cyn. Bald. & Salic. in l. si quis testibus. C. de testibus. vnde dicebat Bartol. per illum text. in §. si accusatio. hic allega. quod non solum est mihi suspectus inimicus meus, sed etiam amicus, & domesticus inimici mei. & dicebat gloss. in l. 1. §. cùm patronus. & ibi Bald. ff. de offic. præfect. vr. & gloss. in d. l. liberi. quam
17 ibi sequuntur Dd. allegantes alias gloss. similes, quòd † vasallus contrahens amicitias cum inimicis domini potest iustè feudo priuari, de quo est text. in c. vno. quod testes sunt necess. ad proband. ingra. Quod autem dixi de domestico, intelligunt Aretin. & Felin. in d. c. repellantur. de eo,
18 qui † de præsenti habitat, non de eo, qui olim cohabitauit, per l. 1. §. idem munio. vbi Barto. trahit in argumentum de famulo. ff. de quæstio. Secundò intelligunt de eo, qui longo tempore cohabitauit: secùs si pauco, per l. 1. §. in factum. ff. nau. cau. sta. Anto. de Tremo.

d Est vocatus. Istam materiam latè tractauit Bartol. in l. 2. §. final. ff. de custo. & exhibi. reo. & communiter scribentes in §. fina. hic allegato per authorem. vbi est principalis text. Alber. Bald. Angel. Paul. de Castro, Ludouic. Alexand. &

Fallit hoc Exce[…] pro quaestione … in mat[…] feudi. Ludolph. Schrad in tract. feudal. mihi fol. 26. cum sequ. n. 180. et fol. 67. n. 203.

xand. & Iaſ. in l. 2. §. 1. ff. ſi quis cau. & Canoniſt. in c. cùm pa-
rati. de appella. & Alexand. de Imol. in d. §. final. l. contra
pupillum. colligit aliquas limitationes ad illum text. ex no-
ta. per Barto. in d. l. 2. §. fina. Sed plenius attingendo præ-
mitte, quòd maior † iudex dicitur, qui maiorem habet iu- 19
riſdictionem in illa cauſa, putà poteſtas reſpectu conſu-
lum artis, qui poſſent de eadem cauſa cognoſcere: vnus tan-
quàm ſpecialis, alius tanquàm generalis: ita exemplificat
Paul. de Caſtr. in d. l. 2. §. 1. vel iudex ordinarius reſpectu præ-
ſidis ſiue ſeneſcalli in grauioribus cauſis & delictis, quemad-
modum exemplificat Bald. in l. ſenatus. col. fina. C. qui ac-
cuſa. non poſſ. in poteſtate aſſilij & rectores ducatus, qui
præeſt prouinciæ.

Item dicitur maior iudex appellationis reſpectu primi
iudicis indiſtinctè: Sed reſpectu territoriorum nullus dici-
tur maior, quia quilibet in ſuo territorio dicitur maior, vt
eſt gloſſ. ſingularis. in l. apud eum. ff. de manu. titu. gene. ſe-
cundum Paul. in d. §. 1. hoc præmiſſo dic, quòd † regulariter 20
vocatus ad maius territorium non tenetur cõparere coram
minori iudice etiam citante. d. §. fina.

Iſtud ſanè intellige coram duobus pro duabus cauſis: quia
ſi pro vna tunc reſpectu iudicum eſt locus præoccupatio-
ni & præuentioni, ita quòd ſi minor † iudex præuenit in 21
procedendo, non tenetur deferre maiori, nec dimittere pro-
ceſſum ſuum, nec relaxare malefactorem, quem legitimè
detinet in carcere. Si verò vno contextu & ſimul inci-
piant cognoſcere, tunc debet comparere coram maiore, pu-
tà coram rectore reſpectu poteſtatis, & ibi cauſa dirime-
tur, ſecundum Alexand. de Imo. in dicta l. contra pupillum.
§. fina. argumen. iurium quæ allegat: ſed ante eum per alia
iura hoc voluit Bald. in d. l. ſenatus. ſubdens in fina. ver-
bis vnum, quod dicit nota. dignum, quod dicitur mi-
nor iudex præoccupaſſe capiendo malefactorem. Tum ca-
ptura ſit citatio realis. ſed Bald. in d. l. 2. §. 1. ff. ſi quis cau.
& Alexand. vbi ſuprà limitant, niſi maior iudex † eſſet 22
Princeps: quia ille benè poteſt vetare ordinarium inferio-
rem cognoſcere de cauſa, quam præuenit, vt per eos. Et
de hac exceptione præoccupationis vide Bartol. & Alexan.
in additio. ad eum. in l. ſepulchri violati. ff. de ſepulchro

23 violato. Secundò intellige, quādo † quis vnò & eodem tempore vocatur ad duo tribunalia pro diuersis causis, vt excusetur non comparendo coram minori. Secùs si diuersis diebus, sicque necessitas primæ citationis non impedit, quominus ad aliam causam respondeat, gloss. in d. l. 2. §. fin.
24 & in l. de crimine. C. de accusat. Tertiò intellige, nisi † causa, pro qua vocatus est coram minori iudice, requirat personalem præsentiam, putà causa ferendi testimonium, iuxta l. 3. §. item diuus. iuncta gloss. in versicu. testimonijs. ff. de testib. causa verò, propter quam citatus est coram maiore, est talis, quod potest per procuratorem exerceri : quia tunc tenebitur coram minore comparere. & de hoc est text. in d. l. 2 §. 1. vbi hāc rationē specialiter considerauit iurisconsult. secundum Alexand. in d. l. contra pupillum. §. final.
25 Quartò aduerte, quòd citatus † coram duobus iudicibus æqualibus habet electionem comparendi, coram quo voluerit. l. si quis in graui. §. si cùm omnes. ff. ad Silleianum. Sed si coram neutro compareat erit in vtroque contumax, nec habebit exceptionem, quod ad aliud tribunal fuerit tractus. argumen. in l. cùm quidam. de leg. 2. secundum Bald. & Pau. de Cast. in d. l. 2. §. 1. & Bald. in d. l. senatus.

e *Ad clamorem præconis* Hic te volo vnum notare, quòd
26 † citatio voce præconia non est concessa delegato inferioris à Principe, sed est speciale in delegato Principis, vt possit citare per edicta & voce præconia, sicut ordinarius, vt voluit Alber. de Ro. in l. 2. ff. de iurisdict. omn. iud. per text. in §. omnem. in Authent. de liti. col. 8. Bald. nota. in l. 2. colum. 1. C. quomodo & quando iudex. gloss. Bartol. & alij in l. sancimus. C. de iudic. Et ideo semel vidi irritari, & nullum declarari per insignem curiam Senescali Tholosæ processum cuiusdam commissarij ipsius curiæ, ad executionem statuti querelæ super præcessione in consulatu castri Corduarum, inter Oliuerium de Conuenis impetrantem ex vna, & Guilliermum Ruppis impetratum partibus ex altera deputati, ex eo, quia commissarius ipse dictum Ruppis latitantem citari fecerat voce præconia. quod non
27 poterat, sed † debebat, vt dicit Baldus vbi supra, personam inquirere, & si non reperiebat citare ad domum, vel citari facere per ordinarium loci.

Sicut

Sicut etiam est speciale in ipso principis delegato, quòd citare possit rei capiendo personam & post & ante litem contestatam, gloss. Bartol. Angel. Paul. de Castr. Ludo. Roman. Alex. in 2. col. & Ias. in pen. dicens esse communem in d. l. 2. Delegatus autem inferioris nec ante nec post litem contestatam potest recitare, secundum gloss. in l. consentaneum, in versic. eum. C. quomod. & quando iudex. & gloss. in Auth. de exhib. Reis. §. si verò. etiam in verb. omnimodo. colum. 5. quicquid tenuerit gloss. distinguens, an sit lis contestata, vel non, in d. l. 2. quam ibi reprobant Bartol. & communiter Doct. Nisi fortè in suspecto de fuga, de quo ibi vide Roma. Alexand. & latissimè Ias. in 4. & 5. colum. Ant. de Tremol. I.V. Doctor.

f *Designauit.* Cautela in practica est, vt hi qui certum † tribunal, vtputà delegati & arbitri, à principio assumunt 28
& deputent sibi certum locum: quo electo omnes citationes intelligentur relatæ ad illum locum, secundum Bart. per illum tex in l. si vt proponis præses: vbi etiam Pau. C. quomo. & quand. iud.

g *Commoretur.* Vel locus habet commune nomen cum alio, & nõ est determinatus in citatorio, de quo text. cum gl. in c. fi. vbi vide de rescrip. Ant. de Tre.

h *Feriarum.* De hoc vide quæ scripsi sup. tit. quibus mod. suo nomine ciui. agen. versicul. Item reijciuntur. Anton. de Tremol.

i *Non procedet* Et si procedat eius processura & sententia inde secuta est mero iure nulla, vt l. si vt proponis. hic alleg. & si dicis quomodo hoc, cùm iudex debeat in loco maiorũ ius reddere, l. pen. ff. de iust. & iur. dico quod illa l. si vt proponis, loquitur in præside prouinciæ, qui secundum Bal. & Paul. ibi potest in qualibet ciuitate suæ prouinciæ pro tribunali sedere exemplo episcopi, vt in c. si episcopus. de offic. ordi. lib. 6. de quo infra tit. de impe. execu. & nul. ver. ratione modi.

k *Procurauit.* Quo casu citatio & processus ipso iure non vitiatur: sed actori obstat exceptio: vt in §. si Reus. hic allegato. Si verò tertius procuret, nocet Reo, sed contra tertium datur actio, vt ibi in versi. fi. Ant. de Tre.

l *Eodem nomine vocabatur.* Hoc casu quando † quis impetrauit iudicem Titium Ioannis: & sunt duo, qui eodem 29

nomine vocantur, dic quòd rescriptum non est nullum, sed declaratio, de quo senserit, spectat ad ipsum impetrantem, secundum Paulum de Castr. in d. l. antepenultim. post Speculatorem in titul. de cita. §. 1. versicul. quid si impetro. Et quid iuris quando esset erratum in nomine ipsius citati; vide eundem Paul. in l. eum quem temere. in princip. ff. de iudic.

30 m *Delegati iudices.* Ratio autem quare † ex pluribus delegatis solus alter non possit citare est; quia plures simpliciter delegati non habent iurisdictionem in solidum, sed illam habent simul & complexiuè, c. prudentiam. in princip. vbi scriben. de officio delegati: licet in pluribus ordinarijs. Secùs quia apud quemlibet est iurisdictio insolidum, per text. in l. vna. ff. de offic. consu. gloss. Bart. & modern. in l. si vni. aliàs incipit, Pomponius. ff. de re iudic. nisi forte haberent illam sub nomine vniuersitatis, vt capitulum vel collegium, l. vbi adsunt. ff. de tut. & cur. da. ab his. secundum Bart. vbi suprà.

Ex hac itaque differentia inter plures ordinarios, & plures delegatos eliciuntur duæ conclusiones. Prima, quòd vnus † solus ex pluribus ordinarijs potest se citare, cognoscere, & iudicare, per text. in d. l. vna. qui licet loquatur in iurisdictione voluntaria, tamen procedit etiam in contentiosa, secundum gloss. Bartol. & Docto. in d. l. si vni. Et idem dicas in pluribus delegatis ad vniuersitatem causarum. vt est gloss. notab. & communiter approbata secundum Alex. ibi in d. l. si vni. Quod sanè intellige verum nisi omnes cepissent de causa cognoscere simul. quia eo casu simul habent sententiare necesse, vt est gloss. valde notab. secundum Alexand. ibi & forte singularis secundum Ioann. Imol. in d. l. si vni. gloss. magn. circa medium, quam etiam dicit magistralem Ias. in l. duo ex tribus, colum. 1. eod. tit. hoc tamen casu si vnus iuraret, quòd sibi non liquet de causa, possent duo concordantes sine illo iudicare, & valeret sententia, vt est tex. singularis, in d. l. si vni. quem dicit Ias. ibi in duobus locis singularem.

32 Secunda conclusio, quod † vnus ex pluribus delegatis per se procedere non potest nec sententiare: vt per Dominum Hubertum.

Intellige in datis simpliciter, secùs si cum clausula, quod

quod si non omnes, & extra, vel cum clausula alternatiua, vt omnes, vel duo, vel vnus. c. si plures. de offic. delega. in 6. de quibus serua quod ibi habetur, & aliquid per Bar. & alios in d. l. si vni. in 6. q.

Aduerte tamen, quòd in casibus, quibus diximus, omnes iudices debere simul iudicare, non est necesse, quòd omnes conueniant in eandem sententiam: sed sufficit † duos con- 33
cordare tertiò contradicente, dummodò sit præsens: tertij enim absentia magis inficit sententiam, quàm eius contradictio: cùm absentia reddat sententiam aliorum nullam, non contradictio. Iste est text. in l. duo. ex tribus præallega. etiam si ipse tertius absens tempore sententiæ fuisset præsens in disceptione negotij, siue discussione, ac examinatione ferendæ sententiæ, & postmodum tanquàm discrepans se absentauerit, próut nota. vult Bartol. & ibi sequuntur modern. in eadem l. duo ex tribus. in vltim. quæstio. Et idem secundum Bartol. ibi in 2. quæst. etiamsi ille tertius † absens 34
est citatus à duobus: quia adhuc eius absentia vitiaret sententiam, per illum text. licèt secùs in arbitris per text. in c. final. de arbit. libro 6. vbi gloss. assignat rationem diuersitatis.

Quod intellige tamen iure Canonico, quod obseruabitur tanquàm contrarians iuri ciuili: in foro Canonico & in terris ecclesiæ tantùm, nõ in terris imperij & foro ciuili, vt vult gloss. ordinaria ibi. Et Bar. & omnes in d. l. duo ex tribus. vbi Ias. appellat illam glossam ordinariam.

Item aduerte ad vnum singulare, quòd quando tres † 35
sunt delegati cum clausula, quod si non omnes, & duo vnum pronuntient, & tertius aliud: licet sententia duorum teneat, & veniat executioni demandanda: attamen illi duo non poterunt exequi, nisi vocato tertio: licèt verisimiliter sit discordaturus in executione, sicut in sentẽtia discordauit. Ista est gloss. aperta & singularis in c. final. gloss. de dol. & contumac. libr. 6. quam valdè singularem & ordinariam appellat Ias. in d. l. si vni. colum. final.

Item, quod supra dixi, plures ordinarios, vel delegatos ad vniuersitatem causarum debere simul sententiam ferre, quando simul cœperunt de causa cognoscere, tu intellige verum de diffinitiua sententia: quia interlocutoriam † 36
benè posset alter sine alijs proferre, glossa est communiter

appro-

approbatâ secundum Alexan. in d. l. si vni. in fin. gloss. mag. nisi citaretur ad audiendum diffinitiuam. quia eadem ratione, qua prohibetur solus diffinitiuam ferre, eadem tenetur & ad audiendum citare, secundum Iacob. Imol. ibi quot etiam sequitur Alex. ibid. col. 2. Secùs tamen est in pluribus delegatis quorum alter etiam interlocutoriam ferre non potest sine altero, ex quo non habent exercitium iurisdictionis in solidum: vt d. c. prudentiam. in princip. Anton. de Tremolijs.

n *Prosequebatur* De quibus, & alijs enumeratis in l. 2. & 3. in princip. ff. de in ius vocan. hic allegatis vide, quæ scripsi suprà, titul. quibus modis suo nomine ciui. agen. versicul. repelluntur quoque. & versicul. item illustres. Antonius de Tremolis.

o *Valetudine*. Id est, infirmitate: processus enim contra in-
37 firmum vitio nullitatis subiacet, & sententia contra eum lata est ipso iure nulla: vt est text. singularis, & non alibi secundum Imol. & Alexand. ibi in l quæsitum. ff. de re iudic. Et licèt text. in l. 2. §. si quis in iudicio. vbi Dd. notant. ff. si quis cau. dicat iuuandum exceptione: & sic videatur mero iure valere: attamen gloss. nota. & quæ semper allegatur secundum Pau. ibi in d. l. quæsitum. concordat dando singularem intellectum ad illum text. quod aut Iudex sciuit infirmitatem, & tunc est ipso iure nulla: aut ignorauit, & tunc mero iure tenet, sed datur restitutio: & ita etiam tenet Bart. & alij ibi. & idem Bart. in l. final. colum. 2. ff. de in integ. restitutio. & Barto. & alij in d §. si quis in iudicio. vbi Ias. dicit ab hac sententia tanquam communi non fore recedendum. Et idem voluit Bartol. in l. ea quæ. & idem Bart. & Bald. in l. penultim. C. quomod. & quando iudex. Et idem dicas, si pro eo ferretur, vt tenet glo. quam ibi sequuntur Dd. in d. l. quæsitum. facit quod de absente dicitur inf. tit. de imped. & cau.
38 nulli. versi. ratione personæ. Et aduerte, quòd non solùm † propria infirmitas excusat à contumacia. verum etiam infirmitas suorum, putà vxoris vel filiorum, tex. & ibi glos. in ver. suorum, in c. communis filius. 23. distinc. Alexand. in d. §. si quis in iudicio. & Ias. in l. 1. in prin. colum. fin. ff. de offi. eius cui man. est iurisdictio. Ant. de Trem.

39 a *Impeditus*. Intellige tamen, nisi ipse impeditus † se nimium arctasset: quia tunc impedimentum ei non patrocinaretur

arctetur, prout expressè dicit tex. in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cau. Et quando dicatur se nimium arctasse, declarat gl. in c. cupientes. §. cæterum. gloss. 3. de ele. lib. 6. videlicet quando citatus confisus est se posse in itinere vti duplomate, id est, excedere metam itineris limitatam, in l. 1. ff. si quis cau. Si verò adhuc supererat sufficiens tempus punctualiter, putà citatus erat ad locum distantem per centum miliaria, & se arctauit vsque ad quinque dies. infra quos venire poterat, si superueniat casus fortuitus, vel aliud impedimentum, excusabitur: quia habuit necessè diuinare casum. Secùs si arctasset vsque ad quatuor dies, putans expedire quotidie vltra viginti milliaria, tunc enim diceretur se nimium arctasse: quicquid aliter dixerit Paul. de Castr. in d. §. quod diximus quem ibi reprehendit Alexand. Sed circa hunc articulum de impedito venire ad iudicium, adhuc occurrunt tres necessariæ & vtiles dubitationes. Prima vtrùm impeditus teneatur mittere procuratorem: de qua vide quæ scripsi suprà titulo de excep. procura. super rubr. Secunda est, quibus modis probetur † impedimentum: quod impedimentum 40
dico quod si possit verisimiliter probari per testes, tunc non sufficit iuramentum, sed debet euidentissimis probationibus edoceri, tex. in l. fi. §. illud. C. de temp. appellatio. Bald. Ang. Ludo. Rom. & modern. in d. §. quod diximus. Si verò impedimentum sit tale, quod non possit verisimiliter per testes probari, & non agatur de graui præiudicio, & concurrat qualitas personæ, tunc benè poterit probari per iuramentum, l. thesaurus. ff. ad exhiben. & l. final. C. de fide instrum. & ita procedit Bart. doctrina in d. §. quod diximus. quem ita declarant Paul. de Castr. & Ias. ibi: limitant tamen Bal. Lud. & Ias. ibidem procedere quòad consequendam exceptionē: secùs quòad actionem consequēdam. item intelligunt Bal. Ang. & moder. ibi, quòd pro eodem facto quis non admittatur ad probandum impedimentum per iuramentum, nisi semel, per text. singularem, in l. fin. in fin. ff. de bon. autho. iud. pos. quem ad hoc dicit singularem Lud. Roman. in rub. ff. de arbi. Et huiusmodi † priuilegium probandi impedimentum per iuramentum perdit semel periurus, per text. in 41
c. paruuli. 22. quæst. 5. quem ad hoc pro nota, allegat Roma. in repe. l. admonendi. post princip. ff. de iureiurando, quem sequuntur, Alex. & Ias. in d. §. quod diximus.

Tertia

42 Tertia dubitatio sit, vtrùm sufficiat † probare casum, qui impediuisset, nisi etiam probetur, quòd de facto impediuit venientem ad iudicium & comparentem, Bart. Ang. Ludo. Roman. Alexand. & Ias. in d. §. quod diximus. tenent, quod non. sed oportet vtrunq; probari, puta quod de de domo recessit, & peruenit ad flumen pro transeundo, & flumine impediente transire non potuit: adducit Bart. tex. optimum & singularem in l. qui commeatus. ff. de re mili. quem Angel. in d. §. quod diximus. dicit esse singularem. Et idem tenuit Bartol. in l. præses. ff. de appellat. & Anton. de But. in c. cùm non liceat. de præscriptio. & Panor. in c. ex transmissa. eod. tit. Et licèt Iul. & Pau. in d. §. quod diximus. teneant contra Bar. attamen opinio Barto. est communis, prout bis ibidem attestatur Ias. Ant. de Trem.

43 q *Plures.* Puta de muliere † grauida, quæ non comparendo contumaciam non incurrit, vt in eadem l. 2. §. si non propter. Quod limitant ibi scribentes, nisi esset grauida paucorum dierum, argumen. l. quæsitum. de re iudicata. Item non procederet in muliere rustica, quæ non obstante grauiditate portat situlam & alia onera in capite, secũdum Fulg. & Ias. in d. §. si non propter. Et nedum excusatur à contumacia mulier grauida, verumetiam post partum decumbens, vt dicit tex. in eod. §. si non propter. per quem scribentes ibi post gloss. & Bar. in l. prægnantis. ff. de pœnis. dicunt, quòd fauor concessus mulieri prægnanti præstari etiam debet mulieri recenti à partu siue post partum decumbenti. censetur enim eo tempore durante valetudine detenta, vt dicit text. in d. § si non propter. Est autem huiusmodi tempus decumbendæ post partum quadraginta dierum, secundum gloss. in d. l. prægnantis. quam sequuntur scribentes vbi suprà, Anto. de Tremolis.

r *Honeste.* Adde & de facili secundum Bald. in l. si locus. ff. de iudi.

ſ *Securè* Puta sine periculo personæ suæ propter inimicos, vt suprà in principio huius tituli. Adde vel propter pestem ibi seuientem, vel aeris intemperiem: vt est tex. iuncta gloss. 1. in c. ad supplicationem. de renun. & gloss. in c. communis filius. 23. distinct. Bar. & scribentes in l. de ætate. ff. ad Trebellia. signanter Alexand. de Imol. limitans nota. post Io. And. & Ant. de But. in c. cùm dilecti. de dol. & contu.

nisi

nisi in loco vbi est † pestis adhuc redderetur ius, & feriæ non 45
essent indictæ propter pestem, vt plerunque fit Romę: tunc enim pestis non excusaret à contumacia. licet Panor. ibi aliter distinguat. sed præcedentem limitationem sequuntur idem Alex. in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cau. dicens, in 1. col. limitationem Io. And. esse singulare & Ias. in §. quod diximus. in 5. nota. d. l. 2. Et de dicta Panor. distinctione circa complexionem citati dubitat Fely. in c. accedens. in 2. colum. quinto. versic. sexta conclusion. vt lit. non contest. Anton. de Trem.

t *Ex qua causa.* Iura per authorem hic allegata nil probāt de hoc requisito. Sed Specul. idem sentiens in tit. de cita. §. 1. versic. item quod in ea allegat ad hoc tria iura, c. 1. & fin. 5. q. 2. & l. 1. ff. de feri. Io. verò Andr. ibi post alia iura concordantia adducit, l. ex quacunq; causa. ff. si quis in ius vocatus non ier. & occasione nacta adducit infinita, in quibus est causa exprimenda, ad quem ne instituti nostri videar immemor te remitto. Pro absolutione tamen, & quasi quadam claue huius tit. quia in citationibus solet vt plurimum assignari dies numeratiuè, putà vt die quarta vel sexta compareas: quæro vtrùm dies † assignationis termini computetur in 46
termino, in quo articulo omissis variis opinionibus ab Alber. de Rosa relatis in l. 1. ff. si quis cau. dicas, quo communis est opinio, quod nō: sed intelligatur de diebus proximè post diem assignationis sequentibus. quam opinion. tenuerunt Iacob. Butri. Ray Bart. Ang. & Paul. de Castr. Lud. Roma. & Ias. in d. l. 1. Ang. & Imol. in l. Gallus. in princip. ff. de liberis & posthumis. ff. & idem Imol. & Domini. de sancto Gemi. in c. frequens. de restit. spol. & dicunt Albe. & Fulgo. in d. l. 1. quod ita obseruatur in palatijs, licet idem Ful. & Alexan. ibi teneant contrariam quam dicunt sustentabiliorem & de iure veriorem.

Limita tamen secundum Bartol. Rom. & Ias. ibi nisi assignatio termini fieret per dictionem, hinc, vel similem: vt quia dixit assigno tibi hinc ad decem dies: quo casu dies assignationis benè computaretur in termino, per text. in l. placet. iuncta gloss. in versi. abhinc. C. de sacrosanctis ecclesijs: quem ad hoc dicit vnicum & singularem, Rom. in sæpè dicta. l. 1. vbi latiùs potes videre Ias. in colum. fin. Ant. de Tremolis.

De peremptorijs exceptionibus, & quemadmodum opponantur. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Peremptoria exceptio quid sit, & vnde dicatur.
2 Temporalia ad agendum perpetua sunt ad excipiendum.
3 Exceptiones peremptoriæ quæ sint.
4 Exceptiones plures sunt, quàm actiones.
5 Actio quælibet dicitur quædam exceptio.
6 Exceptiones peremptoriæ opponi possunt ante lit. contest. & si omittantur, possunt obijci post: ante sententiam tamen.
7 Exceptio est actionis exclusio: & vbi nulla est actio, nulla potest esse exceptio.
8 Exceptionem doli obijciens fundare dicitur actoris intentionem, nisi probet dolum.
9 Exceptionem vsucapionis, vel præscriptionis opponens, an videatur intentionem actoris confiteri.
10 Exceptio mixta quæ sit, & quare mixta dicatur.
11 Agere inuitus nemo compellitur, nisi quando quis alium de statu suo diffamat, vel de alio personæ iure agatur.
12 L. diffamari. C. de ingen. man. quomodo extendatur.
13 Studioso recedere volente potest vnicuiq; agere volenti certus præfigi terminus, quo elapso nemo audietur, quod non nisi causa cognita fiet.
14 Iudex non nisi bis monito silentium potest imponere.
15 Exceptio temporalis est, si actio temporalis competat iure speciali contra ius commune.
16 Querela inofficiosi vt non nisi quinquennio filio agenti & voluntatem impugnanti durat: ita ipso possidente & hærede scripto agente exceptio solo quinquennio est duratura.
17 Exceptiones ex persona iudicis, actoris, procuratoris, ratio-

ratione rescripti, loci, temporis, &c. competentes, sunt dilatoriæ.

18 Peremptoria nunquam excludit processum.

19 Reus definitiuè non nisi causæ principalis cognitione præcedente absolui potest.

20 Doli mali exceptio qualiter competat.

21 Dolo malo agit, qui perseuerat agere contra eum quem aut scit aut scire debet mero iure non teneri, vel exceptione tutum esse.

22 Exceptione doli mali pendente si soluatur an impediatur indebiti soluti repetitio.

23 Dolus dans causam contractui bonæfidei, est ipso iure nullus: si verò incidat in contractum, ope exceptionis.

24 Dolus etsi dederit causam contractui vero, sequuta tamen traditione transfertur dominium.

25 Exceptione doli contra quem detur, & an dolus defuncti noceat successori vniuersali aut particulari, & an dolus principalis noceat ei cui facta est cessio vel delegatio, remissiuè.

26 Exceptio doli non competit humili seu plebeio contra eum qui in dignitate est, nec vili contra hominem vitæ emendatioris, sicut nec actio.

27 Sententiæ, quæ transiuit in rem iudicatam, effectus.

28 Iudex si in mortis articulo dicat se falsam tulisse sententiam, quæ in rem iudicatam transiuit, talis confessio ei pro quo lata est non nocet.

29 Præsumptio iuris, orta ex sententia rei iudicatę, per probationem contrariam non infringitur, etiam per instrumenta de nouo reperta.

30 Instrumenta de nouo reperta, quando admittantur contra sententiam in rem iudicatam transactam.

31 Sententia, ex probationibus non veris & priuilegiatis lata, nunquam transit in rem iudicatam.

32 Sententia antequam trãseat in rem iudicatam, licet pro ipsa præsumatur, nõ tamen habet præsumptionem iuris, sed probationem contrariam admittit.

33 Rei iudicatæ exceptioni oppositio quæ requirat.

34 Probatio contra iusiurandum non admittitur in

contrarium, sed eo opposito, quæritur, an iuratum sit, & non an debeatur, idque in volũtario, non in necessario.
35 Iuramentum violentiam aut damnum passi, quomodo possit retractari.
36 Iuramentum litis decisorium quatenus probatione cõtraria elidatur.
37 Iusiurandum executionẽ habet paratam, si pro illa imploretur officium iudicis.
37 Iuramentum promissorium decidens litem præsentem vel futuram habet executionem paratam, simpliciter autem habet vim nudæ pollicitationis.
39 Iuramentum facit oriri iudicis officium.
40 Iuramentum suum promissorium in futurum violans ad quas pœnas teneatur.
41 Exceptio quod metus causa est in rem scripta, non personalis tam ex parte opponentis quàm eius contra quẽ opponitur.
42 Metus causa exceptio potest contra patrem, patronum, & in dignitate constitutum opponi.
43 Pactum de non petendo an tollat ipso iure naturalem obligationem, & ciuilem elidat, remissiuè.
44 Exceptio pacti de non petendo quomodo sit objicienda.
45 Exceptiones non numeratæ pecuniæ & dotis an & quomodo sint peremptoriæ & perpetuæ.
46 Exceptio non numeratæ pecuniæ competit infrà biennium à die confessionis de mutuo recepto emissæ confitenti: eaque opposita incumbit creditori onus probandi numerationem, etiamsi aut iuramentum confessioni accesserit, aut exceptioni non numeratæ pecuniæ renuntiauerit incontinenti.
47 Renuntiatio exceptionis non numeratæ pecuniæ etiam incontinenti facta transfert in debitorem onus probandi non fuisse numeratam.
48 Pecuniæ non numeratæ exceptio quando non possit opponi.
49 Clausul. habui & recepi, in priuata scriptura confessio tantùm, non etiam numeratio pecuniæ probatur.
50 Confessio à moriente facta de numerata pecunia præiudi-

iudicat exceptioni non numeratæ pecuniæ.

51 Confessio præiudicat statim in aliis contractibus, sed non in exceptione de non num. pecu. vt nec in Apocha, nisi post triginta dies.

52 Pecuniam non fuisse numeratam si quis post biennium velit probare, audiatur.

53 Debitor à creditore qui infestatur, potest post biennium ipsum iudicis officium implorare in locum deficientis exceptionis.

54 Exceptio non numeratæ pecuniæ, si post biennium non admittatur, potest de dolo & fraude creditoris excipi, vt onus probandi in creditorem transferatur.

55 Leges fundātes se super fictione seu præsumptione non habent locum in foro conscientiæ.

56 Dotis non numeratæ exceptioni marito competenti licet certa præfixa sint tempora opponendi, non tamen tertio bona mariti possidēti id statutum est tempus, sed vxori agenti hypothecaria incumbit necessitas probandi dotem fuisse numeratam.

57 Mulier quocunq; errore soluens, S.C. Velleiano repetit, filiusfamilias indebitè non soluens exceptione S.C. Macedoniani non est tutus.

58 Velleianum scientiam aut ignorantiam creditoris non curat indebito soluto, sed tantum ne mulier damnum patiatur.

59 Velleiani exceptio quando generaliter locum habeat, & non habeat. & nu. 61.

60 Mulier quot modis dicatur intercedere.

62 Velleiani renuntiationem validat iuramentum, & excludit beneficium Velleiani.

63 Mulier intercedens pro suo marito etiamsi millies ratificet etiam post decennium, non ei nocebit: alioquin post biennium secundo priorem intercessionem ratificans tenebitur.

64 Mulier pretium accipiens pro intercessione quando amittat exceptionem Velleiani.

65 Mulier pro alio soluens quatenus teneatur.

66 Mulier intercedens in rem suam, Velleiano non iuuatur.

67 Velleianum non iuuat mulierem in promissione dotis

pro filia aut extranea, alimentum, & ad pias causas.
68 Creditor si non habeat regressum contra illum, pro quo mulier intercessit, non iuuabitur illa Velleano.
69 Debitor principalis si non sit soluendo, & mulier pro eo apud minorem fideiusserit, non iuuabitur illa Velleiano contra minorem.
70 Mulier, si ipsi à debitore, pro quo intercessit pecunia soluatur, & perdat pecuniam, non iuuatur Velleiano.
71 Filiusfamil. si pecuniam à creditore mutuò acceptam adhuc saluam habeat, & super ea conueniaturi, iuuabitur Macedoniani beneficio, nisi accepisset vt in rem patris conuerteret.
72 Macedonianum quibus casibus non habeat locum.
73 Mutui recepti seu numerationis factæ tempus est in Macedoniano inspiciendum.
74 Filiusfamilias, vt habeat Macedoniani beneficium, necesse est mutuum in numerata factum fuisse pecunia.
75 Macedonianum vt cesset in filiofam. sufficit vel in rem patris conuersam esse pecuniam, vel ea intentione mutuatam esse, & perierit.
76 Filiusfam. quandò iustè pro patrefam. haberi possit, vt cesset Macedoniani exceptio.
77 Solutione vnius partis debiti videtur altera pars agnosci seu ratificari.
78 Pignoris datione vsque ad eius valorem recipitur debitum.
79 Ignorantia facti non amittitur Macedonianum.
80 Pater si mutuum, quod filius se recepisse significat, non improbat, cessat Macedonianum.
81 Filijfamil. habentes castrense vel quasi castrense peculium, præsumuntur in dubio in illam causam accipere mutuum.
82 Sumptus necessarij studiorum causa in Macedoniano qui dicantur.
83 Filiusfam. si acceperit mutuum, vt se ab antiquo debitore liberaret, quem nulla exceptione poterat excludere, cessat Macedoniani beneficium, non autem si haberet exceptionem aliquam.

84 Priui-

84 Priuilegiatus non vtitur priuilegio contra æquè priuilegiatum.

85 Lex ciuilis ratione præsumpti delicti aliquid sanciens, quod æquum videatur, in foro conscientiæ seruanda est.

86 Præscriptionis exceptio ex oppositione an sit perẽptoria an dilatoria.

87 Exceptionis pręscriptionis quæ sit inter ius Canonicum & ciuile differentia.

88 Bona fides vsque ad consummatam præscriptionem de I. Canon. requiritur, sed de I. Ciuil. in principio interuenisse sufficit.

89 Præscriptio 30. vel 40. annorum quam habeat de I. Ciuili & Canonico differentiam.

90 Præscriptio priuati contra ecclesiam aut Ecclesiæ contra Ecclesiam, aut Ecclesiæ contra priuatum, & priuati contra priuatum quando procedat.

91 Titulus in longa præscriptione non est necessarius, si adsit bona fides: nisi ius commune resistat.

92 Tempus immemoriale habetur loco tituli, & quomodo probetur.

93 Possidentis incapacitas nullo temporis lapsu sanari potest.

94 Laicus quantocunque tempore collationis beneficiorum actum exerceat, non tamen ius conferendi non præscribit.

95 Possessio præscripta quomodò probetur.

96 Alienum non est, quod iure possidetur.

97 Actioni personali non præscribitur.

98 Seruitutes quomodo præscribantur.

99 Præscriptio seruitutum continuarum in rebus Ecclesię, & iuribus spiritualibus quando procedat.

100 Discontinuæ seruitutes quomodo præscribantur.

101 Titulus quãdo probetur ex vsu seruitutis, seu quasi possessione.

102 Seruitutum præscriptio requirit scientiam & patientiam illius, contra quem præscribitur: secùs incorporalium præscriptione, quæ etiã contra ignorantẽ procedit.

103 Seruitutum negatiuarum præscriptio quid præ cæteris exigat.

& in ea succumbatur, an eadem possit opponi ad merita causæ post litem contestatam.

128 Peremptoriæ exceptiones quamdiu opponantur.

129 Accusatus quandocunque admittitur ante sententiam, etiamsi expresse omnibus defensionibus renuntiauerit.

130 Exceptio non admittitur post sententiam, quę transiuit in rem iudicatam, si eidem repugnet.

131 Minor quādo restituatur aduersus omissam peremptoriam exceptionem, & quando non.

132 Dilatoria vel declinatoria fori omissæ in prima instantia, non possunt opponi in causa appellationis, etiam ante litis in ea contestationem.

133 Excipiens an & quando videatur fateri intentionem agentis.

134 Exceptionem solutionis objiciens nō fatetur debitum, nec dicens se absolutum, excommunicationē, nec veniam petens, delictum. & nu. 136.

135 Promissio turpitudinem continens nec ciuiliter obligat nec naturaliter: vt & ipsa quæ ex turpi causa fit.

137 Dolus dans causam contractui stricti iuris, valet cōtractus, sed bonę fidei nullus est contractus.

138 Contractus metu initus valet, sed rescindi potęst, nisi in dote.

SVperest, vt ad peremptorias transeamus: vnde videndum est, quid sit peremptoria exceptio, & vnde dicatur, & quando peremptoriæ sint opponendæ, & quibus temporibus sint probandæ: & à quibus personis posśint opponi: & contra quos: & vsque ad quæ tempora, & quot sint peremptoriæ, & quales, & qualiter siue quibus verbis sint proponendæ.

† *Peremptoria exceptio est, quæ semper agenti obstat, etiamsi steterit per mille annos, quòd non conuenerit ipsum Reum: nec enim est in potestate Rei, quando conueniatur* [a], *vt d. de dol. excep. l. purè. §. final. & C. de dila. l. si quando.* 1

a

2 † *Et dicuntur perpetuæ, etiamsi actio, quæ per eas eli-*
b *ditur, fuerat temporalis*[b]*: quia quæ sunt temporalia ad a-*
gendum, perpetua sunt ad excipiendum, vt ff. de excep. l. 3.
in princip. & C. eod. titul. l. licet. Et dicitur peremptoria à
c *perimendo: quia rem*[c]*, de qua agitur, perimit, vt Insti. de*
except. §. appellantur. & sic dicitur peremptorium à peri-
mendo, vt ff. de iudi. l. & tertium. Congruentius elisoriæ
vocari possunt, quia non perimunt, sed elidunt.

3 † *Peremptoriæ exceptiones sunt, exceptio doli mali*[d]*.*
d *Rei iudicatæ*[e]*: Iurisiurandi*[f]*: Exceptio quod metus*[g]
e f *causa, pacti de non petendo*[h]*, quando conuenit ne omninò*[i]
g *pecunia petatur, vt Insti. de excep. §. appellantur. & ff. de*
h *re iudi. l. post rem iudicatam. & ff. de excep. l. exceptiones.*
i *§. rei.*

Exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis.
k *Istæ duæ sunt peremptoriæ*[k]*, non perpetuæ, sed ad tempus*[l]*,*
l m *& anomalæ*[m] *dici possunt.*

n *Exceptio Velleiani*[n]*, & Macedoniani*[o]*, & generali-*
o *ter præscriptiones*[p] *& vsucapiones sunt peremptoriæ exce-*
p *ptiones: & exceptio iusti dominij: & quæ competit, eò quòd*
q *quid dicitur esse factum contra legem*[q]*, vel senatusconsul-*
4 *ta, vt ff. de except l. 3. 1. respons.* † *Et in summa plures*
sunt exceptiones, quàm actiones: quia non inuenies nec a-
ctionem, nec interdictũ, quod aliquam vel aliquas nõ habeat
exceptiones.

r *Et subtiliter intuendo, omnis actio est exceptio*[r]*: & a-*
ctore possidente actio potest obijci in modum exceptionis, vt
ff. de superfic. l. 1. §. quod autem. & ff. de inoffic. testam. l.
Papinianus. §. si filius. & ff. ex quib. cau. ma. l. nec nõ. §. exẽ-
plo. Istarum & similium naturam consideret aduocatus:
quia ex his quædam ante litem contest. & post litem contest.
vsq; ad sententiam opponi possunt, quædam etiam post.

† Et

† Et regulariter dico, omnes peremptorias exceptiones 6
opponi posse ante litem contestatam [s], & omissas posse obyci s
post litem contestatam, ante sententiam [t] tamen, vt C. sen. t
rescin. non pos. l. peremptorias. post sententiam verò non auditur opponens eas, nisi per in integrum restitutionem, vbi
quis est minor 25. annis [v]. vel maior à sententia appellauit [x]. v x
Et hoc procedit in iudicio tam ciuili quàm criminali, vt in prædict. l. peremptorias. & ff. de mino. l. minor 25. annis omissam. & ff. de re iudica. l. post rem iudicatam. & ff. ad l. Iul. de adul. l. si maritus. §. præscriptiones. Exceptis illis certis exceptionibus, quæ post sententiam opponuntur. quæ quales sint in sequentibus apparebit.

Animaduertat [y] igitur aduocatus rei, & si confidat actorem deficere in sua intentione, nō proponat exceptionem. C. y
de excep. l. si quidem. in princip. sed sicut de facto agitur, sic de facto excipiat, & tunc magistraliter appellatur exceptio intentionis: nam de facto agitur, & de facto excipitur. vt C. de trans. vbi pactum. & C. de contrahen. & commi. stip. l. nuda. vt quando agitur ex promißione, turpitudinem continente [z], vel ex ea causa, ex qua actio non datur [a], vt ff. de z
verb. oblig. l. generaliter. & l. stipulatio hoc modo concepta. a
& ff. qua. re. acti. non datur. l. 1. §. quæ onerandæ. & ff. de aleæ. lu. & ale. l. 1. 1. respon. licèt sine actione nemo experiatur [b], vt ff. de admi. tut. l. quoties. §. item si temporali. b
& ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. fi. † Nec enim exceptio tunc 7
propriè dici potest: quia exceptio est actionis exclusio, vt ff. de except. l. 2. in princ. & Instit. eod. titu. in princ. ergo vbi nulla est actio, nulla exceptio locum habere potest. Est enim valdè periculosum opponere peremptoriam exceptionem purè, sicut extra de appell. cùm causam. quia purè opponendo
eam, actoris fundat intentionem [c], & nisi obiectam exce- c
ptionem poterit comprobare, condemnabitur petitori, vt ff.

de proba. l. in exceptionibus. 1 respon. licèt hoc fallit in exceptione non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis: in quibus obiectis legitimè & intra legale tempus non incumbit necessitas probandi opponenti, vt C. de non nume. pe. l. 1. & l. si ex cautione. & C. de dot. cau. l. 1. in fin. & Authen. quod locum. Si verò de actoris intentione dubitet aduocatus rei, intentioni siue petitioni actoris faciet clientulum aliter respondere in personali, & aliter in reali. In persona-
d li, sic non credit [d] reus actori aliquid debere: Et sic ostendetur, ex nunc opponit exceptionem pacti de non petendo, vel rei iudicatæ, vel aliquam aliarum, quam existimat competere. Similiter faciet in reali, quia dicet reus, Non credo me teneri ad restituendum id, quod à me petis: & si ostenderis rem, quam petis, esse vel fuisse tuam, obijcio exceptionem pacti de non petendo, vel præscriptionis, vel vsucapionis, vel aliam peremptoriam, quem viderit competere. Et quod ista sit conditionaliter opponenda probatur, C. de excep. l. si quidem. ver. vlt. et ita illa l. aurea est intelligenda. ff. de excep.
e l. non vtique [e]. Vbi autem purè opponitur peremptoria, non
f fiet litis con. [f] principaliter super actoris intentione, sed super exceptione. quia actoris intentionem videor fateri, & fundata est intentio petitorij per meam peremptoriam purè
g obiectam, nisi eam probauerim [g] manifestè, vt ff. de rei vendi. d. l. officium. & ff. de confess. l. certum. §. sed si fundum. Quod etiã apparet in eo, qui per dolum, vel machinationem est obligatus, vel aliter, quàm crederet, vt C. de inuti. stipu.
h l. dolo. & ff. de verb. obli. l. si quis cùm aliter. h † Nam ob-
8 ijciendo exceptionem doli videtur fateri se obligatum, & per hoc fundat actoris intentionem, nisi in promissione machinationem vel dolum probet intercessisse, vt ff. de proba. l. quoties. §. qui dolo. licèt hoc fallat in re promissa per me-
i tum, ex qua promissione nulla actio [i] oriri potest, vt ff. quod met.

met. cau. l. si mulier. §. si dos. † Opponendo tamen vsuca- 9
pionis vel præscriptionis exceptionem non videor confiteri a-
ctoris intentionem: quia dico iustum titulum à non domino,
quem putaui dominum, me habere, & me bona fide per tri-
ennium continuum vel decennium possedisse, quæ in vsuca-
pione & longi temporis præscriptione requiruntur, vt Instit.
de vsuca. in princi. & C. de vsuca. transfor. l. vnam. in tri-
cenaria non exigitur possidenti titulus[k] sine causa, vt hæc k
notantur. C. de prœscript. 30. vel 40. annor. l. si quis emp.
Multum ergò expedit, si peremptoria conditionaliter oppo-
natur: quia actor non poterit obtinere, nisi fundata intentio-
ne: nec ea fundata, si obiectam reus probauerit exceptionē.
Sed in purè obiecta vincet actor, si per eum obiecta exceptio l
non probetur, vt prædixi.[l] † Est & exceptio, quam mix- 10
tam denominamus, eò quod potest esse perpetua & tempora-
lis, vt ff. de condi. indeb. l. sufficit. Et consulimus aduocato,
quòd eam proponat ante litem contest.[m] Sed quid si reus, m
cui peremptoria competebat, simpliciter negauerit se tene-
ri, omissa tunc exceptione, nunquid post litem contest. propo-
nere eam volens, erit audiendus? argu. quod non. in Auth. de
de trien. & semi. §. studium. & C. de non nu. pec. Auth. con
tra qui propriam. & ff. pro so. l. si vnus. §. fi. & ff. de re iudi.
l. sed hoc ita. §. fi.[n] Puto contrarium[o], vt C. sen. rescin. non n
poss. l. peremptorias. Eleganter tamen facit aduocatus, ne in o
ea proponenda contrarius sibi videatur, si protestari faciat
ipso reo, quod de nouo ad eius notitiā peruenit exceptio me-
morata, ne iudex reum mendacem iudicet, vel reputet va-
riatorem, & propter hoc de cætero fidem non adhibeat dictis
suis, eò quod simpliciter negauit, & excipiendo videtur po-
steà fateri, vt ff. de ven. inspi. l. 1. circa prin. & ff. de inter.
act. l. de ætate. §. ex causa. & arg. ff. de iureiur. l. si duo pa-
troni, l. respon. et arg. ff. de re mili. l. nō omnes. §. à barbaris.
Quando

a Q*Vando conueniatur.* Hoc immò est, quia nemo † in-
11 uitus agere compellitur, l. vna. C. vt ne inui. agi. com-
pella. Verùm quia certis casibus quis agere compelli-
tur, ita eisdem casibus in rei erit potestate quando conuenia-
tur, vel actori silentium perpetuum imponetur. Putà, quan-
do quis aliũ diffamat de statu, vel de alio iure personæ: quia
debet iudex diffamanti terminum statuere ad agendum, quo
elapso ei silentium imponet, per text. in l. diffamari. C. de in-
ge. manu.

12 Quæ lex procedit † nedum in diffamante aliquem de sta-
tu suo, vel iure personæ, in quibus terminis loquitur: verùm
etiam in omni diffamante ex quacunq; causa ciuili siue pe-
cuniaria, prout sentit Specu. in tit. de empt. & vendit. §. nunc
dicendum est. versic. vlti. nota. ex tribus sequen. & Bart. in l.
Titia. ad fin. ibi, vel petam à te talem possessionem. ff. de ac-
cusa. & Bald. expressè in Authen. ad hæc. colum. fina. versic.
quæro si ego. C. de vsur. & voluit Imol. in l. de pupillo. §. si
is cui. ff. de noui oper. nuncia. & Pau. de Cast. in d. l. vna. dum
exemplificat, quia me diffamas quod sum debitor tuus. &
Ias. apertius in l. 2. colum. 6. versi. secundum fundamentum.
ff. de re iudi. Et idem dicas in criminalibus, per tex. in d. l. Ti-
tia & in l. si ea. C. qui accus. non poss.

Alius casus est in forensi, qui vellet recedere, putà potesta-
13 te, finito † studio vel scholari finito studio: quia per iudicem
poterit præfigi terminus cuilibet agere intendenti. quo ela-
pso amplius non audietur, gloss. & Dd. in d. l. vna. Secùs ta-
men esset in habente domicilium licèt recessuro, secundum
Pau. de Castro ibi.

Aduerte tamen, quia huiusmodi præfixionem termini
iudex facere non debet, nisi causa cognita, alias possit appel-
lari. & per appellationem rescinderetur. Ita tenet Barto. ex-
pressè in d. l. Titia. colum. fi. & ibi Alex. in addi. ad eum.

14 Secundò aduerte, quia iudex † nunquàm per suam senten
tiam potest silentium imponere non agenti, nisi prius ei, cui
vult silentium imponere facta bina monitione. de qua actis
curiæ constet per gloss. singularem in Auth. de hæred. & Fal-
cid. §. si quis autem nõ implens. in ver. admonitus. vbi etiam
Ange. colla. 1. quem dicit singularem Alexan. de Imo. in ad-
di. ad Bart. in d. l. Titia. & Ang. Aretin. dicit eam ordi. in rub.
de exceptio. institu. colum. 23. dicens perpetuò menti tenen-
dum.

dum. Alios casus in quibus ratione officij quis cogitur agere, vide per gloss. in d. l. vna.

b *Fuerat temporalis* hoc sanè intellige, nisi illa † actio 15 temporalis competeret iure speciali contra ius commune. quia tunc tantum duraret exceptio, quantum actio, per text. in l. Papinianus. §. si filius. ff. de inoffic. testamen. vbi, sicut † 16 querela inofficiosi non durat nisi quinquennio filio agenti & impugnanti voluntatem defuncti ordinatam, secundum ius commune: ita ipso possidente & hærede scripto agente, filio competit exceptio solo quinquennio duratura, ita not. voluerunt Ioan. Fab. & Ange. Aret. in §. appellātur. co um. 1. Inst. de excep. per dictum. §. si filius. & per l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiuran. & per no. per Bar. & Dd. in l. quamdiu institutus. ff. de acquir. hæred. Anto. de Tremo.

c *Quia rem.* Vel vnam de tribus personis, sine quibus iudicium non subsistit, iuxta c. forus. de verb. signific. secundum Innoc. in c. cùm venissent. de institu. quem sequuntur Bald. & Salic. in l. peremptorias. C. senten. rescin. non pos. & Ang. Aret. in §. appellantur. in prin. & colum. 19. Inst. de exceptio. quod non puto verum, quia cùm à primordio operis author tractauerit de exceptionibus contra personas etiam substantiantes iudicium, & nunc specialiter transeat ad peremptorias, satis innuit, quòd illæ non sint peremptoriæ. Item text. in l. 2. §. fi. ff. de excep. & in §. fin. Inst. eod. dicit exceptionem procuratoriam, putà, tu non potes esse procurator, esse dilatoriam. Nec videtur, cur magis sit peremptoria illa, tu non potes esse iudex. igitur &c. Præterea Spec. titu. de except. §. 1. vers. dilatoriarum. apertè vult, † exceptiones competentes 17 ex persona iudicis, actoris, procuratoris, ratione rescripti, loci, temporis &c. esse dilatorias, quæ propriè declinatione iudicij nuncupantur, Et contrarium tenet clarius Pau. de Cast. in d. l. 2. § fin. dicens sic item dilatoriæ quædam sunt dilatoriæ iudicij, vt sint illæ quæ opponuntur contra personas in iudicio consistentes, & exemplificat de procuratore, actore, & iudice. Ad idem benè facit quod voluit Bald. in l. exceptionem. colum. fi. C. de probatio. quod peremptoria † nun- 18 quam excludit processum, cùm ad hoc opponatur, vt reus diffinitiuè absoluatur. Sed non potest diffinitiuè † absolui 19 non procedente cognitione causæ principalis. Sed exceptiones contra personas substantiantes iudicium excludunt, & impedi-

impediunt processum, igitur non sunt dicendæ peremptoriæ. Anto. de Tremo.

20 d *Doli mali.* Aduerte diligenter, quod hæc exceptio † nō solùm competit, quādo à principio dolus dedit causam contractui, vel incidit in contractum, vel quando dolus post contractum committitur, vt in casib9 l. si opera. ff. de doli excep. verùm etiam quando quis agit ex contractu inutili, & sic sine actione, vel cum actione contra illum, qui est tutus aliqua exceptione, vel æquitate: quia etiam hoc casu competit aduersus talem scienter agentem exceptio doli, quæ oritur, quàm primum ipse agens est litem contestatus, per text. in l. 2. §. circa primam. & l. qui æquitatem. ff. de dol. except. dolo † enim malo facere videtur perseuerando agere contra il-
21 lum, quem scit, vel scire debet, non teneri mero iure, vel exceptione aliqua tutum. Et ideò dicit text. in ea. l. 2. §. & generaliter: quod exceptio doli subrogatur in locum cuiuslibet alterius exceptionis, & ponunt Barto. & Modern. in l. qui se debere. ff. de conditio. cau. da. cau. non se.

Et licèt gloss. & Barto. in l. qui exceptionem. in princip. ff. de condi. indeb. & Bart. in l. damus. & in l. in summa. eod. titu. & gloss. in l. 2. C. quod met. cau. & gloss. magistra. quæ in sua materia non reperitur alibi in d. l. qui se debere. gloss. 1. quam ibi sequuntur Barto. Bald. & ita eam appellat Bald. ibi in lect. anti. & Angel. & Imol. in l. si quis cùm aliter. ff. de
22 verbor. oblig. voluerunt, quod † quando exceptio doli competat à primordio contractus, putà quia dedit causam contractui, vel incidit in contractum, quòd soluens indebitum per errorem non repetat, secùs si competeret ex postfacto, vt quando quis agit ex contractu inutili, vel contra illum, qui est tutus exceptione aliqua, vel æquitate, quod eo casu benè repetat. Attamen ipsemet Bartol. loquens de exceptione quod metus causa, in d. l. 2. C. quod met. cau. voluit contrarium, per verbum, pro nunc. Et contrarium tenent expressè Cyn. Bald. & Modern. ibi & Christ. de Castil. Fulgo. Paul. Alexand. & Ias. in d. l. qui se debere. Ioan. de Imo. Raph. Cuma. Paul. Ro. & Modern. in d. l. si quis aliter. & moderniores in dicta l. qui exceptionem tenentes indifferenter, quòd etiam tutus exceptione doli à primordio contractus competente siue orta, si soluat per errorē, indebitum poterit repetere, sicut si competeret ex postfacto, per generalitatem

d. l. qui

d.l. qui se debere. Et ideo Ias. ibi satis præcipitanter concludit, quòd in nulla exceptione doli, si soluatur, impeditur repetitio.

Et ad l. qui exceptionem in contrarium facientē respondent, quòd loquitur de exceptione doli merè odiosa inducta contra naturalem æquitatem ex quodam iuris rigore. & vbi soluens tractabat de lucro, putà de illa, quæ succedit in locum exceptionis Macedoniani. quibus omnibus concurrentibus benè impeditur repetitio per illum text. alias non. quod tene menti.

Benè est verum, quod distinctio prædictarum glossar. & sequacium, an doli exceptio fuerit orta à primordio contractus vel ex post facto, ex eo, quòd aliquis litem contestatur contra illum, qui est tutus aliqua exceptione, posset procedere in exceptionibus perpetuis & fauorabilibus, vt videlicet quando exceptio est fauorabilis, & perpetua, & competit à principio contractus, eo casu detur repetitio indebiti soluti, vt in exceptione Velleiani, per text. singularem secundum Bartol. & alios ibi in dicta l. qui exceptionem. Secùs verò, si non à principio, sed ex postfacto apposita facto hominis, vt in exceptione compensationis, per l. qui inuicem. ff. de condi. indeb. Ita concludunt Modern. in d. l. qui exceptionem. post Bartol. & alios in l. si cùm dos. ff. rer. amotar. & Bald, & Imo. in l. si pater ignorans. ff. solut. matrimon.

Et licèt suprà æquiparauerim duos casus, quando dolus dedit causam contractui, quando incidit in contractum : attamen in alio isti casus multum differunt : quia quādo † dolus dat causam cōtractui bonę fidei est ipso iure nullus: quando verò incidit in contractum, ope exceptionis, l. & eleganter. in princ. ff. de do. & alibi sæpè per Dd. Et priore casu dicitur exceptio facti seu intentionis, quæ est impropria exceptio: cùm actionem non excludat, gloss. & Dd. in d. l. qui se debere. secundo verò casu exceptio doli habet effectum iuris, & est propriè exceptio, id est actionis exclusio. 23

Aduerte tamen, quòd quantumcunque contractus † bonæ fidei, cui dolus dedit causam, sit ipso iure nullus, attamen sequuta traditione ex ipso contractu, transfertur dominium, text. est in d. l. & eleganter. §. 1. & gloss. nota in l. apud Celsum. §. de autoris. ff. de do. except. Non sic tamen in contractu 24

tractu ficto & ſimulato, in quo ſequuta traditio non operatur translationem dominij, per tex. ſingularem in l.emptor. vbi Barto. & alij. ff.de aqua plu.arceñ. quem ad hoc dicit ſingularem Ang. Aret. Inſtit.de except. in princ. colum. 4. Con-
25 tra quem † autem detur exceptio doli: & an dolus defuncti noceat ſucceſſori vniuerſali vel ſingulari: & an dolus principalis noceat ei cui eſt facta ceſſio vel delegatio: & alia multa circa materiam, vide per Ang. Are. vbi ſuprà. Non tamen hic inſerere omittam vnum perpetuò menti tenẽdum, quod
26 hæc doli † exceptio non competit humili ſiue plebeio contra eum, qui poſitus eſt in dignitate nec vili contra hominem vitæ emendatioris ſicut nec actio, per text. ſingularem in l. non debet. ff. de dol. quem dicit ſingulariſſimum Ang. Aret. in d. prin. colum. 15. Anto. de Tremo. I. V. Doct.

Rei iudicatæ. Res enim iudicata pro veritate eſt, dicit text. in l. res iudicata. de regu. iur. ff. Et ex ſententia quantum ad ipſos litigantes fit ius, poſtquàm in rem tranſiuit iudicatam, dicit text. in c. cùm inter vos. de re iudicata.

Vnde glo. ſingularis, & melior de iure in l. ſi non ſortem.
27 §. hæredi: glo. fi. ad fin. ff. de condi. indebi. voluit, quòd † ſententia quæ in rem tranſiuit iudicatam, eſt tanti effectus tantæq; autoritatis, quod facit de non ente ens, & de ente non ens, & de non hærede hæredem. per quam gloſſ. ita dicit Iaſ. in l. Iulianum verum debitorem. col. 2. illo titu. & in rubr. ff. de re iudic. in 1. colum. & per illam gloſſ. dicebat Bald. quem etiam refert. vbi ſupr. idem Iaſ. in c. in præſentia. de renun. quod ſententia iudicis, & ſi nõ eſſentialiter, effectualiter tamen mutat verum in falſum, & falſum in verum. Et idem Bald. in c. noſti. de elect. dicebat per illam gloſſ. quòd ſententia iudicis, in rem iudicatam tranſacta, facit de albo nigrum, & de nigro album. Pro quo facit text. ſingularis in l. 2. §. fin. & l. ſequen. in princ. ff. de libe. agno. vbi ſententia facit de nõ filio filium, & de non conſanguineo conſanguineum. quem text. fecit ſingularem Bald. in c. nihil eſt. colum. 4. de elect.
28 Plus dico, quod † etiam ſi iudex qui tulit ſententiam pro Titio, quæ in rem tranſiuit iudicatam, diceret in mortis articulo ſe falſam tuliſſe ſententiam, vel per pecuniam, tamen talis confeſſio Titio non præiudicaret, per text. ſingularem in l. ſi quis in graui. §. ſi quis moriens. ff. ad Sillan. quem ibi ponderant Bart. & Dd. Per quem text. idem in teſte dicente in

mortis

mortis articulo se falsum deposuisse, quòd sibi non credatur in prçiudicium eius, pro quo deposuit, tenet Bald. in Authen. si dicatur. versi. quid si testis. C. de testi. Et illum tex. dixit singularem Do. Ny. Boe. in tit. de iurisdi. omn. iud. §. 13. in consue. bitu. Et procedit etiam si talis iudex moriens recepisset corpus Christi. quia adhuc sibi non credetur, cùm alleget turpitudinem suam in præiudicium tertij, ita Bald. per textum præallegatum in tit. de pace Constan. in vers. vasalli nostri. ad finem: quia vt idem Bald. inquit, non omnis moriens est Ioannes Euangelista. licèt morienti in præiudicium sui & hæredum benè credatur, putà quod dotem tantam receperit, per gloss. secundum eum singularem in l. 1. C. de falsa causa adiecta lega. quem in hoc sequitur Alexan. in addi. ad Bart. in l. si ex cautione. C. de non numer. pecu. pro sententia enim præsumitur. & quantùm ad rectitudinem, postquàm ab ea non est appellatum, d. c. cùm inter. secundũ Inno. & Dd. in c. bonæ. in 1. de electio. etiam si iudex, qui illam tulit, esset vnus Ribaldus, secundum Bald. in c. sicut nobis. de re iudic.

Immò fortius ex sententia † in rem iudicatam transacta oritur præsumptio iuris, & de iure quod ita sit, vt in sententia continetur. contra quam præsumptionem non admittitur probatio in contrarium, nisi per confessionem partis, pro qua fuit lata, secundum Bart. & Moder. in d. l. Iulianus. verum & Bald. in l. cùm quis. colum. mihi quarta. versic. ego teneo. C. de iur. & fac. igno. 29

Et est de hoc gloss. singularis & non alibi in Authen. de æqua. do. §. aliud quoque. in versic. scribat. colum. 8. quam dicit non esse alibi Bald. in Authent. sed iam necesse. C. de donatio. ante nupt. & ibi illam sequuntur Dd. & illam dicit reputari singularem Alexand. in l. 1. §. si is qui quadringenta. ff. ad Trebellian. & ibi etiam Modern. illam sequuntur.

Et vsque adeò respuit probationem in contrarium, ita vt nec per instrumenta de nouo reperta admittatur probatio in contrarium, per text. in l. imperatores. ff. de re iudi. Etiam in criminalibus, si de innocentia condemnati constaret per instrumenta de nouo reperta, nisi ex diligentia Principis, per text. menti tenend. & de quo nõ obliuiscaris, secundum Bar. ibi in l. diui fratres. ff. de pœnis. In casibus tamen specia-

30 libus contra † sententiam in rem iudicatam transactam admittuntur instrumenta de nouo reperta, putà in causa rei publicæ, pupillorum ecclesiæ, furiosi, & prodigi. de quibus per tex. gloss. Bart. & Moder. in d. l. imperatores. & vbi dolus eius, pro quo fuit lata sententia interuenisset, per text. in l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. manda.

Et similiter admittuntur instrumenta de nouo reperta, vbi sententia esset lata prætextu iuramenti necessarij, & probationis priuilegiatæ: quia contra talem benè admittitur probatio in contrarium, eo quia propriè talis senten-
31 tia † ex probationibus non veris & priuilegiatis lata nunquàm transit in rem iudicatam, vt est text. singularis & peregrinus secundum Ludo. Roma. ibi in l. admonendi. ff. de iureiur. Et idem in casu, quem ponit gloss. solennis. & nota. multum secundum Ias. ibi in 9. colum. in d. l. Iulianus. verùm gloss. 1. vult, quando reus esset absolutus, ex eo quia non fuerat probatum contra eum: si posteà reperiantur instrumenta, vel aliæ probationes, poterit de nouo agi, non obstante sententia absolutoria, à qua non fuisset appellatum, licèt secùs si fuisset absolutus, ex eò quia non erat debitor, vt per Modern. Dd. ibi. Et adde, quòd vsque adeò sententia, quæ in rem transiuit iudicatam habetur pro veritate, vt nec contra tutum exceptione rei iudicatæ habeat locum denunciatio euangelica. De quo tamen vide Modern. signanter Domi. Felin. facientem tres conclusiones in c. no-
32 uit. colum. 4. de iudic. Antequàm autem † transiuerit in rem iudicatam, licèt pro ipsa sententia præsumatur tam pendente appellatione, per text. in c. in præsentia. de renuncia. quam etiam pendente tempore ad appellandum, per text. singularem in l. propter veneni. §. fina. vbi Barto. ff. ad Sillan. quem text. pro singulari ad hoc allegabat præceptor Felin. vt ipse refert in c. quoniam contra. colum. 12. de proba. & est gloss. in l. Herennius. §. Gaia. & ibi etiam Barto. ff. de euictio. saltem pro iustitia sententiæ licèt non processu, vt per Panor. & Felin. in d. c. quoniam contra, tamen illa non est præsumptio iuris, & de iure, sed probationē in contrarium admittit, vt in d. c. in præsentia. cum similib. Quæ
33 autem sint necessaria, vt competat † rei iudicatæ exceptio, est text. requirens tria, videlicet quod sit eadem res, eadem causa petendi, & identitatis personarum verè vel interpretatiuè,

tatiuè, in l. cùm quæritur. cum l. sequen. & sequen. in princi. ff. de except. rei iudica. Et quando sententia condemnatoria vel absolutoria lata in principali obstet in accessorio producto in rerum natura ante post litem contestatam, & econtrà, an lata in accessorio præiudicet in principali, vide Angelum Aret. in §. Item si in iudicio. colum. 28. & sequen. Institut. de except. Quando autem de sententia lata contra vnum possit opponi contra alium, vide per scriben. signanter per aureum Docto. Dominum Alexand. Imolensem in sua solenni repetitione l. sæpè. ff. de re iudic. quia circa hunc articulum esset opus magno volumine, dicetur aliquid in versicu. fina. infrà eod. titu. Antonius de Tremolis Doctor.

Aduerte tamen, quod licèt possit soluere fideiussor ex vi taciti mandati, non tamen intelligitur habere mandatum, vt cogatur soluere inimicus, ita quod incurras pœnam non soluendo, per l. 1. C. de dol. Pet. Cyn. Bal. & Salice. in d. l. si pro ca. Barto. in l. si quis mandato. ff. de negot. gest. Fulgo. & Ias. in d. l. indebitam.

f *Iurisiurandi* Quod non minorem, immò maiorem quàm res iudicata obtinet auctoritatem, l. 2. ff. de iureiuran. Ideò quemadmodum suprà proximè dixi, quòd contra sententiam, quæ in rem transiuit iudicatam, regulariter non admittitur probatio in contrarium, ita nec † contra iusiurandum: quia iusiurandi contempta religio solum Deum habet vltorem, l. 2. C. eo. & dato iureiurando non aliud quæritur, quàm an iuratum sit, remissa quæstione, an debeatur, dicit tex. in l. non erit. §. dato. ff. eod. 34

Quod sanè intellige in iuramento voluntario, secùs in necessario, quod iudex defert in supplementum semiplenæ probationis, in quo benè admittitur probatio in contrariũ, per nota. in l. admonendi. ff. eod. & dixi in additione præcedenti. Intellige secundo de iuramento ab homine delato, secùs enim si à lege vel statuto.

A lege exemplifica in casu l. fina. C. vnde vi. quoniam † licèt probata plenè violentia stetur iuramento violentiam passi super ablatis & eorum æstimatione, præcedente iudicis taxatione, ita quòd iudex habet in id condemnare, quod iuratum est, vt ibi est casus: tamen si violentus, contra quem iuratum est, adducat bonas probationes in cõtrarium, vide- 35

licet, quòd taxatio est iniusta, poterit iudex parte ipsa petente iuramētum retractare, & taxationem minuere, & sic post iuramentum à lege delatum benè potest quæri de veritate. Ista est doctrina Innoc. Ioan. Andr. & Anto. de But. in c. fin. quod met. caus. quam ita declarat Ias. in d. l. fin. col. 6. vbi refert sequi dictam doctri. Innoc. vel pone si quis iurauerit se ignorare: quia ignorantia probatur per iuramentum proprium, per glo. singularem in c. proposuisti. in ver. non probatur. 82. dist. tamen potest probari contrarium, vt est glo. in c. 2. in ver. affectata. de tempo. ordi. lib. 6. & tradit Barto. in l. si cui. §. eisdem. ff. de accu. & licèt illam gloss. in d. c. proposuisti. dixerit singularem. Pau. in consi. 36. incip. videtur prima facie. habet tamen consociam in c. qui & humanis. glos. mag. in fin. 12. q. 2. De statuto pone exemplum, quòd caueтur statuto municipali, quod in damnis datis stetur iuramento damnum passi: quoniam contra tale iuramentum admitteretur probatio in cōtrarium, vt per Ias. de Are. Ange. Imo. Pau. de Castr. Ludo. Ro. & Alex. plenè disputātes in l. q
36 bona. §. qui damni. ff. de dam. infect. Itē tertiò † intellige de iuramēto litis decisorio, putà quia erat quæstio inter partes de re aliqua, & delatum fuit iuramētum à parte parti: secùs si nulla controuersia orta inter partes, fuerit delatum iuramentum: quia tunc benè quæri potest de veritate contra iuramentum, per gloss. quam ibi ita declarat Pau. de Castr. in l. si cum patruo. C. commu. vtri. iud. quam Ias. in d. §. dato appellat solitariam.

Item quartò intellige, quòd post iuramentum nil vltra quęritur, quod sit contra iuramentum, secùs si veniret ex natura contractus, super quo fuit iuratum, vt in casu. l. eum qui. §. fina. de iureiurand. ff. putà venditor iurauit rem sibi venditam: certè poterit opponi de precio non soluto.

Item quintò intellige, quod nil vltra quæritur postquā iuratum est inter iurantem et deferentem: sed inter tertias personas benè potest quæri de veritate, per text. in l. 3. in princi. versicu. fina. & l. nam & postea. §. fina. & l. sequen. ff. de iureiur. Secundò principaliter aduerte, quòd sicut sententia in rem iudicatam trāsacta habet executionem paratam, l. 2. C. de execut. rei iudica. saltem quando imploratur officium iudicis pro illius executione, próut declarat Bartol. in l. intra. ff. de re iudica. & in d. l 2. & in l. item veniunt. §.
idem

idem rectè. vbi etiam Alexand. in addit.ff. de peti. hære.ita
etiam † iusiurandum habet executionem paratam, prout 37
nota. volunt Bartol. Raph. Fulgo. Alexand. & Ias. in d.l.2.ff.
eod. & Barto. Angel. Salice. Fulg. Alex. & Ias. per text. ibi. in
l. sed & si possessori. §. fina. eod. titu. & Pau. & Alexand. in l.
post rem iudicatam. ff. de re iudica. nota decidentes, quòd licèt instrumenta de iure communi non habeant executionem paratam, per text. meliorem de iure in l. si minor 25. annis. cui fideicommissum. ff. de minorib. quem ita appellat Angel. Peru. in l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. solut. matrimo. Attamen si creditor differat iuramentum debitori, & debitor iuret vera esse, quæ in instrumento descripta sunt, tale instrumentum virtute iuramenti habebit executionem paratam. & dicit Ias. in ea.l.2. quod opin. Barto. est communiter approbata. Ea tamen declara, quòd procedat
† primò in iuramento decisorio litis præsentis vel futuræ: 38
vt quia in futurum posset quæstio super præmissis oriri. Ideò talis promissor detulit iuramentum Titio stipulanti, an contenta in instrumento vera esset, & stipulator Titius ita esse iurauit. Secùs autem si esset iuramentum simpliciter promissorium in futurum, secundum Ias. vbi suprà colum. 4. dicentem aduocatos communiter errare: mouetur per ea quæ in simili voluit Bald. in c. vno §. item sacramenta. colum. penul. de pa. te. inter sub. & iu. fer. videlicet quod iuramentum decisorium ideo parit actionem, quia habet vim rei iudicatę: promissorium verò non, quia habet solum vim nudæ pollicitationis.

Secundò procedit in iuramento extraiudiciali & in iudiciali non præcedente ordine iudiciario. aliàs si interueniret libellus, & litiscontestatio, & postea iuramentum, cùm necessariò debeat subsequi sententia, iuramentum non haberet executionem paratam, per text. in l. iusiurandum. & ad pecunias. §. fin. ff. de iureiuran. quem ita intelligunt Alexand. & Ias. in d.l.2.

Tertiò declara procedere, vbi pro executione iuramenti imploraretur officium iudicis, secùs si intentaretur actio in factùm: quia tunc requirerentur libellus, litiscontestatio, & sententia. Sicut in simili de executione sententiæ declarat Bartol. in dicta l. 2. C. de execut. rei iudica. & alijs locis præallegatis.

39 Et quod ex † iuramento oriatur officium iudicis, est glos. in l. nam & postea. §. fi. de iureiuran. Vltimò intellige, quando iuramentum esset interpositũ super contractu vero, præmissis concurrentibus: secùs si super contractu simulato, per gloss. singularem in l. emptione. C. plus vale. quod agitur quam dixit singularem Panormi. in c-d nostram. colum. 1. de emptio. & venditio. de quo latius vide Ias. in d. l. 2. colum. 5. Et de multiplicibus effectibus & priuilegijs iuramenti, videre potes. Domi. Anto. Cor. in rubr. de iurciur. ex-
40 tra. Et quas † pœnas patiatur veniens contra proprium iuramentum promissorium in futurum. habes text. singularem secundum Barto. & Dd. & singularissimum secundum Paul. de Castro. ibi in l. si quis maior. C. de transact. Anto. de Tremolis.

g *Quod metus causa* Vnum solum volo te notare circa hãc
41 exceptionem metus, videlicet, quòd ipsa † est in rem scripta non personalis tam ex parte opponentis quàm eius contra quem opponitur, hoc est, quod excipiens de metu nõ habet necesse articulare per quem fuerit metus adhibitus, nec cui fuerit illatus, licèt aliud sit in exceptione doli, quæ est personalis ex parte eius, cui opponitur. Iste est text. in l. apud Celsum. ff. de doli except. Et ex hoc infert Ange. Aretin.
42 Insti. de except. in prin. col. penul. quod † exceptio metus bene potest opponi contra patrem, & patronum, & à plebeio contra constitutum in dignitate, cùm famam non sugillet: quod secùs est in actione de dolo. vide latius per eum. Anto. de Tremo.

43 h *De non petendo* Et si subtilis sit materia, an † pactum de non petendo tollat ipso iure obligationem naturalem & elidat ciuilem, vt habetur in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. quia tamen parum practicè congruit, ideò ad Modern. ibi te remittere dignum duxi, vbi etiam reperies differentias inter pactum, de non petendo, & de non agendo, signanter per Ias. in 10. col. versicu. iuxta istam gloss. hoc solum volo te notare circa propositionem ipsius exceptionis,
44 quòd non † dicas, non potes agere, vel non teneor respondere, vel non possum conueniri, quia fecisti mihi pactum de non petendo: quoniam hæc exceptio non impedit litis ingressum, vt dicit text. in c. 1. de lit. conte. libr. 6. & tenent Fulgos. & Modern. in l. creditori. C. de pact. Et ideo tanquàm

ineptè

inepte excipiens succumberes. Sed debes dicere non teneor ad petita, quia fecisti &c. Ista est doctrina patris practices Spe. in titu. de except. §. d. versic. rursus. quam sequitur Ang. in §. præterea. colum. 4. Inst. de excep.

i *Ne omnino* Hoc ideo dixit, quia si esset factum pactum ad tempus, diceretur dilatoria solutionis, de quibus plenè dixi in titu. de impe. & except. quæ con. rescrip. & iudi. delega. oppo. versic. attende. tamen vbi inuenies discussum lucidius quàm alibi.

k *Peremptoriæ*. Istud idem tenent Bar. & Cuma. in l. 3. ff. de excep. quos sequitur Ang. Aret. in §. 1. colum. fi. Insti. eod. tit. licèt Specu. in tit. de exception. §. dicto. de dilatio. versic. quid de exceptione non numeratæ pecuniæ. post Ioannem de Deo. velit, quòd sit dilatoria, & temporalis, & ante litem contestatam opponenda, nisi iuraret reus, se nesciuisse sibi competere ante litem contestatam, quod vltimum etiam tenet author iste, videlicèt, quòd sint temporales, licèt benè fateatur esse peremptorias. Sed tu † teneas esse perempto- 45
rias & perpetuas, quoniam secundum Bartol. vbi supra. iurisconsultus ad hoc, quòd exceptio dicatur peremptoria & perpetua non considerauit infra quantum tempus possit opponi, sed solum vtrum excludat actionem ad tempus, vel in perpetuum. Sed sic excludunt actionem in perpetuum, & illam perimunt, siue opponantur infra tempora constituta, siue post. Igitur erunt dicendæ peremptoriæ & perpetuæ. Sed mens huius Docto. fuit, quod certa sunt & determinata tempora, intra quæ huiusmodi exceptiones debent opponi, saltem ad hoc, vt non ipsi excipienti, sed creditori succumbat onus probandi numerationem: immò nec quoad facultatem opponendi dici possunt temporales, immò potius perpetuæ: cùm secundum communiorem sententiam perpetuò opponi possint, etiam post statuta tempora, saltem reiecto onere probationis in opponentem, prout firmat Aret. in d. §. 1. colum. 3. & statim dicetur. Anto. de Tremolis.

l *Ad tempus*. Istud, vt iam dixi, referas ad facultatem excipiendi & transferendi onus probandi in aduersarium, quod est in exceptione non numeratæ pecuniæ hodie biennium in mutuo, l. in consractibus, in princ. C. de non nume. pecu. in confessione soluti ex alia causa triginta dierum.

Super cæteris ca. l. & in exceptione non numeratæ dotis sunt præfixa varia tempora, secundum quod durauit matrimonium, in l. fin. & Authen. ibi posita. C. de do. cau. non nu. Et quia hi duo articuli possunt in longum distendi conclusiuè procedendo vtiliora in practica transcribam. Prima igitur conclusio erit in hac materia, quòd infra bienni-
46 um † à die emissæ confessionis de mutuo recepto competit confitenti exceptio non numeratæ pecuniæ: qua opposita infra dictum tempus creditori incumbit onus probandi numerationem, quam si probare non possit, absoluitur reus, text. est in l. si ex cautione iuncta solenni. l. in contractibus. in princip. C. de non nume. pecu.

Quod vtique procedit, etiam si iuramentum interueniat in dicta confessione, per text. nota. in l. fin. eod. titu. ita quod secundum Bald. ibi in 1. quæstio. non est necessaria dispensatio à iuramento, nisi secundum Salice. ibi debitor iurasset pecuniam verè fuisse numeratam: quia eo casu obstaret iuramentum, nisi obtineretur absolutio, secundum Antonium de Butr. in c. fina. colum. 3. de solut.

Secundò procedit, etiam si debitor renunciasset incontinenti exceptioni non numeratæ pecuniæ: quia qua facilitate &c. Secùs si ex interuallo, vt voluit Cyn. Barto. & Modern. in d. l. si ex cautione. & Panorm. & Felin. in d. c. si cautio. Secùs etiam si in renunciatione incontinenti facta interuenisset iuramentum, vt quia iurasset non excipere, se-
47 cundum Barto. in d. l. fina. Operatur tamen talis † renunciatio simplex & incontinenti facta, quia transfert in debitorem onus probandi pecuniam non fuisse numeratam, ad quod non tenebatur, secundum Salice. in d. l. si ex cautione. in 1. & 2. quæst. & Imol. in d. c. fina. & sic tantum operabitur quantum transcursus biennij. Sed si post biennium fieret renunciatio, in totum præiudicaret, secundum eos, & sequitur Felin. in d. c. si cautio. colum. 12.

Tertiò procedit etiam si fieret in iudicio talis confessio mutui, non tamen in figura iudicij: quia adhuc poterit opponi exceptio, dummodò non fiat per viam contentiosæ iurisdictionis, secundum Bald. in d. l. in contractibus, in princip. in vlti. q. & ibi sequitur Salice. & Felin. vbi suprà. Re-
48 stringe præmissam cõclusionem, vbi ex † tenore instrumenti nõ appareret de reali numeratione: quia si de illa cõstaret

per

per verba, quæ concluderent numerationem tunc interuenisse, non posset dicta exceptio opponi, putà quæ decem Titius in veritate habuit & recepit in præsentia mei notarij & testium infrascriptorum, vel similia, secundum Bart. Bald. & modern. in d. l. si ex cautione. non tamen sufficeret dicere per ablatiuos absolutè positos, Gaius confessus fuit habuisse decem à Titio dante & numerante, secundum Bal. in l. vna. col. mihi. 8. versic. modo sequitur. C. de confes. & in d. l. si ex cautione. col. 3. versic. quartò quæro. vbi etiam Sali. colum. penul.

Subdit tamen Bald. ibi in versicul. sequen. quod secùs esset, si per gerundium numerando quod sonat in actu, quod sequitur Alexand. in l. prædia. ff. de acquirend. possess. Præmissa autem sunt vera, vbi publica scriptura esset inde confecta, & in ea assereretur actualis numeratio: quia secùs † si 49
priuata, quæ diceret, habui & recepi: quia per illa verba in scriptura priuata probaretur solùm confessio, non autem numeratio, per gloss. in l. si ex pluribus in verb. proponeretur. quæ est vltim. ff. de solu. per quam ita tenet Ro. & ibi sequitur Alexand. per multa iura, in d. l. prædia. & Imol. & Felyn. in d. c. si cautio. Secundò non procedit dicta conclusio in confessione mutui facta ex alia causa antecedenti, putà debebas decem ex causa venditionis, & illa solenniter recognouisti debere ex causa mutui, tunc non haberet locum exceptio non numeratæ pecuniæ: vt est casus in l. aduersus. C. de non numerata pecunia.

Item tertiò non procederet, vbi debitor ex interuallo soluisset partem debiti confessati, quia videtur agnoscere fidē cautionis, vt amplius opponere non possit pecuniam non fuisse numeratam, per text. in l. cùm fidem. eod. tit.

Item quartò dicunt gloss. & Docto. in l. 1. C. de fals. caus. adie. leg. & Cyn. & Salice. in d. l. in contractibus. in princip. quod non procederet dicta conclusio, quando † confessio 50
fieret in vltima voluntate: quia moriens non præsumitur confiteri spe futuræ numerationis. & illam glossam dixit vnicam in iure, & singularem Bald. in c. literas de præsum. & in titul. de pa. constan. in versi. vasalli nostri. in vltimis verbis, quod saluat Felyn. in d. c. si cautio. colum. 15. quando fieret talis confessio per existentem in extremis.

Vltimò ideò dixi in d. conclusione, confessionis de mutuo

51 recepto: quoniam † in alijs contractibus confessio ilicò præiudicat, l. publia. §. fin. ff. depo. & l. generaliter. C. de non numerata pecunia, & notat gloss. in d. l. si ex cautione. & in d. l. in contractibus. in princip. & ratio specialitatis secundum Bal. ibi est: quia homines sunt faciles ad confitendum se debere, quod sperant sibi numerari propter varias necessitates. Confessio tamen de soluto siue ad liberandum non præiudicat, nisi post triginta dies, vt prædixi, & habetur in d. l. in contractibus. §. super cæteris.

52 Secunda conclusio esset, quod † post biennium non auditur volens dicere pecuniam non fuisse numeratam, etiam si velit in se assumere onus probandi: In qua conclusione scribentes sunt valdè varij, quibusdam simpliciter asserentibus hanc exceptionem post biennium penitus tolli: Alijs illam post biennium & perpetuò admittentibus translato onere probandi in opponentem. Alijs illam de æquitate canonica non de iure ciuili recipientibus. Alijs vtroque iure illam penitus respuentibus, prout videre potes per Doctores tam legistas quàm canonistas in locis præallegatis. & per Angel. Aretin. in d. §. 1. colum. 3. & sequent. & per Ias. in l. cùm quis. C. de iur. & fact. ignoran. colum. penultim. Et disputatiuè putarem veriorem sententiam dicentium, perpetuò dari, sed post biennium incumbere onus probandi debitori, & sic transcursum biennij operari solùm translationem oneris probandi in Reum, contra conclusionem prædictam per iura & rationes adducta per Angel. Aret. vbi supra, dicentem quod gloss. Vltramontani per eum relati ita tenent. Sed in actu practico non video vtilitatem magnam resultare ex huiusmodi altercatione Doctorum. Cùm maior pars scribentium concludat, volentem probare pecuniam non fuisse sibi numeratam debere audire post biennium de æquitate canonica, prout voluit Dyn. in c. locupletari. de regul. iur. libr. 6. & Ant. de Butr. Imol. & Moder. in d. c. fi. vbi Imo, testatur hanc esse communem. & Bal. in 9. quest. & Salic. in 2. in d. l. si ex cautione. & idem Bald. in d. l. in contractibus. in princ. in 2. not. & in repet. l. 2. colum. 59. versic. 5. quæritur. ff. de iureiur. licet idem Bald. & Ias. post eum in ind. l. cùm quis. dicant vtroque iure silentium totale induci per lapsum biennij. Angel. verò Aretin. dicit in d. §. 1. col. 4. iure canon. etiam post biennium incumbere onus probandi

bandi creditori: quod tamen sic simpliciter non puto verum. Item nemo in hoc discrepat, quin † debitor mole- 53
stitatus à creditore, possit post biennium misericorditer implorare officium iudicis in locum deficientis exceptionis, per quod iudex ab agendo repellat creditorem, sicuti per exceptionem: prout voluit Bald in l. illicitas. in princip. per illum text. ff. de offi. præsid. & in locis præadductis, & eum sequitur Ias. in l. 1. in 6. colum. versicul. nunquid autem. vbi multa adducit similia. ff. de iurisd. omn. iudic. Et propterea non erit vis, nisi in forma implorandi dictum officium iudicis, in quo non sic concluditur, prout in exceptione, per ea quæ no. modern. in d. l. 1. Et nisi in repulsione excipientis propter præsumptam calumniam, de quo per Bald. in d. l. in contractibus. in princip. immò plus voluit Hostien. in d. c. si cautio. quod si post † biennium non admitteretur dicta 54
non numeratæ pecuniæ exceptio, poterit tamen de dolo & fraude creditoris excipi, videlicet quod repetit pecuniam à se non numeratam, ita vt proposita exceptione doli cum aliquibus probabilibus coniecturis onus probandi transferatur in creditorem: quod dicit valdè not. & ment commendandum Pa. ibi. Sed redeundo ad prædictam conclusionem, licèt fortè non veram, dic eam nō procedere vltra prædicta: primò si probaretur creditorem confessum fuisse pecuniam non fuisse sibi numeratam: quia propter confessionem partis receditur ab omni præsumptione iuris, per gloss. singul. in Authen. de æqua. dot. §. 1. in verbo, scribat. collat. 8. quam dicit non esse alibi Bald. in Authen. sed iam necesse. C. de do. ant. nup. Et ita tenent Host. Pa. & Fely. in d. c. si cautio. & voluit Sali. in Authen. quod locum. C. de do. cau. non num. Secundò non procederet in foro conscientiæ: quia quantumcunque lex ciuilis fingat super tali debito, non verò propter taciturnitatem biennalem debitoris: tamen in foro conscientiæ ipse debitor est tutus, nec tenetur soluere: quinimmò si soluere compulsus fuerit, tenetur creditor ad restitutionem: ita tenent Innoc. Anton. de Butr & Pan. in c. quia plerique. de immun. eccles. & Bald. in d. l. si ex cautione. in fin. versicul. tales enim leges † se fundantes super præsum- 55
ptione seu fictione non habent locum in foro conscientiæ: vt dicit Bald. in d. l. cùm quis. columnn. 6. versicul. post hoc sciatis. & forus conscientiæ est tribunal veritatis, &

non

non fictionis, dicit Bald. in l. vna. colum. 2. C. de confes.

Quo autem ad exceptionem non numeratæ dotis, quia pleraque ex prædictis ei conueniunt, si plenius informari cupis, videto scribentes in locis præallegatis, signanter Fely. in d. c. si cautio. hoc vnum in practica quotidianum non
56 omittam, quòd licèt certa tempora † sint statuta ad praecludendam facultatem opponendi exceptionem non numeratæ dotis, competentem marito vel eius hæredis contra vxorem vel eius hæredem: Attamen contra tertium possidentem bona mariti nulla sunt tempora præfixa: quominus vxori agenti hypothecaria ex beneficio, l. assiduis. C. qui po. in pignore habe. incumbat necessitas probandi dotem fuisse marito numeratam, non obstante decursu temporum, in d. l. fin. & Authen. ibi posita præfixorum, per text. in l. si cui. C. de non nume. pecun. & in d. l. assiduis. in versicul. date. & in l. si quis post hac. in princip. C. de bon. præscrip. quæ iura hoc benè probant secundum Felyn. in d. c. si cautio. colum. 25. versic. fallit vltimò dicentem Rom. ita consuluisse, & ita tenere Imol. in l. ita stipulatus. §. Chrysogonus. de verbor. oblig. contra Iacob. But. & Bar. contrarium tenentes, in d. l. assiduis.

m *Anomalæ* Licet gloss. in l. 3. ff. de exceptio. & alibi sæpè dicat has exceptiones esse anomalas quoad onus probandi: istud tamen displicet Bar. & Dd. ibi per rationem, de qua per eos. Ant. de Tre.

n *Velleiani.* Licèt hæ duæ exceptiones sint peremptoriæ, vt dicitur hic, & nedum possint opponi ante sententiam, verum etiam post sententiam in executione, vt dicet idem auctor infr. titul. in princip. Attamen inter eas est menti tenenda differentia: quia videlicet altera, id est, Velleiani, est fauorabilis, altera scilicet Macedoniani est odiosa. Et mu-
57 lier † tuta exceptione fauorabili Velleiani soluens quocunque errore repetit. sed filiusfamil. tutus exceptione odiosa Macedoniani non repetit. iste est text. singularis in l. qui exceptionem, in princip. ff. de condi. inde. secundum Barto. & modern. ibi. Et dicitur ideò fauorabilis exceptio Velleiani ex mente Bartol. ibi quia principaliter est inducta in fauorem mulierum: licèt secundario in odium creditorum. Sed exceptio Macedoniani est principaliter inducta in odium fœneratorum, licèt secundariò in fauorem filiorumfam. l. 1.

in prin.

in princ. ff. ad Maced. & ideò impedit repetitionem indebitè soluti. quia est principaliter odiosa contra naturalem æquitatem & rationem inducta: aliàs si esset inducta secundum naturalem rationem, licèt odiosa, próut sunt exceptio doli & metus, non impediretur repetitio indebitè soluti, vt volunt Cyn. Barto. & omnes, in l. 2. C. de his quæ vi met. vel cau. fiunt. Et ex ratione prædicta potest elici alia differentia, quòd Macedonianũ tunc demum habebit locum, quando creditor fuit sciens, vel scire debuit, l. 3. vbi Bartol. & Dd. ff. ad Mace. & dicetur infrà. Secùs autem in Velleiano: in quo † non curatur scientia vel ignorãtia creditoris, sed tantummodo ne mulier damnificetur, l. 1. & 2. ff. ad Velleia. próut scribit Ang. Aret. in §. item si. in 11. col. Instit. de excep. Aliam tertiam differentiam poteris colligere ex 11. casu, in quo cessat Velleianum, infr. ea. addi. 58

Pro breui autem annotatione circa vnamquamque harum exceptionum ponã aliquos casus quotidianos, in quibus cessant, siue non competunt. Præmitto tamen, quòd † Velleianum habet locum, quoties mulier in quolibet contractu siue re, siue verbis, literis vel consensu pro alio sine patre, marito, vel filio, aliáue quacunque persona intercedit. l. 2. §. fin. ff. ad Velleia. 59

Plerisque autem modis dicitur † mulier intercedere: primò alienam obligationem in alterius persona iam natam in se transferendo quia quod Titius Seio debebat mulier eidem Seio promisit animo nouandi. Secundo alienam obligationem nasciturám in persona alterius in se suscipiendo, putà volebam tecum contrahere, & mulierem in fideiussorem accipere. Sed veritus ne mulier se Velleiano iuuaret, malui cum ipsa contrahere, hoc etiam casu dicitur intercedere, l. quamuis. §. si cùm essem. ff. ad Velleia. Tertiò quandò participat de obligatione alterius eque principaliter se obligando. Quartò quando se obligat accessoriè fideiubendo, constituendo se pro alio soluturam & mandando, vt no. in l. in personam. §. 1. ff. de pact. & in l. 1. C. ad Vell. & in l. Stichum. §. additio. ff. de solut. 60

† Primus ergò casus in quo cessat Velleianum erit, quando mulier expressè renunciauit illi beneficio: vt voluit glo. in d. l. 1. C. ad Velleianum. & in l. fin. §. fin. ff. eod. Sed quia Iaco. de Aret. Pet. Cy. & Ny. de Mat. tenent contrarium. in d. 61

l. 1.

l. 1. & in l. fin. eod. titul. C. & modern. in eisdem locis latè distinguunt. dicas, quòd cùm hodie in instrumentis de consuetudine mulieres renuntient beneficio Velleiani, & in eis apponatur iuramentum, certè † iuramentum validabit renuntiationem, & excludet beneficium Velleiani, per tex. apertũ, in c. ex rescritpto. de iureiu. & quia sine interitu salutis æternæ potest seruari, c. cùm contingat. eod. titul. & c. licet mulieres. eod. titul. lib. 6. & c. 2, de pactis. eod. lib.

62 (margin number beside "ponatur iuramentum")

Et licèt gloss. ordinaria, in d. l. fin. §. final. dicat, quòd mulier simpliciter renuntiando non præsumatur certiorata, vt etiam tenent Dy. Bartol. & omnes in l. sciendum. ff. de verbor. oblig. quia est solennitas extrinseca. Attamen vbi interuenit iuramentum, præsumitur certificata de viribus Velleiani, licèt aliter de certificatione non appareat, secundum Bar. & moder. signanter Alexan. in 7. colum. in d. l. sciendum, per text. in d. c. ex rescripto: vbi verbum nullum de certioratione. & ibi tenent Ant. de But. & Pa. & Pau. de Cast. in d. l. fi. C. ad Vell. dicens pro opi. Bar. esse decisionem iuris Canon. Et dicit Ange. Aretin. in d. §. item si. col. 20. quòd Bartol. opi. seruaretur in practica. & idem voluit ipse Bart. in l. si duo. §. idem Iulianus. ver. item per hanc. l. ff. de iureiur. & in Auth. sacramenta puberũ. colla. 2. ver. quæro vtrùm. vbi etiam Dd. C si aduer. vendi. Vbi ergò non esset renuntiatum cum iuramento. Secundus casus erit: si post biennium à die primæ intercessionis mulier secundò caueat: quia non iuuabitur Velleiano, l. si mulier perfectè. C. ad Velleia. & hoc propter solennitatem actus tacitè repetiti, quo casu etiam non esset opus aliqua certioratione, secundum Bald. & Sal. ibi.

63 Prædicta tamen limita, nisi mulier † intercederet pro eius marito: quia etiamsi millies ratificaret & etiam post decennium non ei noceret, nisi manifestè probaretur pecuniam versam in vtilitatem mulieris, vt dicit tex. in Authen. si qua mulier. C. ad Vell. etiamsi mulier expressè renuntiaret dispositioni illius Auth. quia cùm sit prohibitoria, & factum ipso iure annullet, non tenebit renũtiatio, vt in simili voluit gl. singularis, in rub. C. ne fideiuss. do. den. quam dicit reputari singularem Alexan. in l. si constante. §. quoties. col. 3. ff. solu. matrim. & hoc tenent Iaco. de Aret. Petr. Cy. Bald. & Salic. in d. Authen. si qua. quod est verum, nisi renuntiaret cum iuramento, d. c. cùm contingat. cum similibus præalleg. prout

tenent

nenent Bald. ibi scililicet. in d. Authent. si qua. & in l. antiquæ. §. final. & moder. in d. §. quoties. post Ioan. Andr. in addit. ad Specu. loco pe. eos allegato dicentem, quòd licèt legi prohibitiuæ non possit renuntiari per pactum vel stipulationem, benè tamen iuramento: & hanc dicit sibi placere Alex. in d. §. quoties. licèt Bar. contrarium tenuerit: cuius opin. dicit communiter reprobari per Can. in d. c. cùm contingat. Et quod sup. dixi in viro, idem dicas in quolibet contingente virum iure patriæ potestatis: puta in eius patre, filio, & fratre in eiusdem patris potestate existente, per text. in l. 3. §. in potestate. cum sequen. ff. de don. inter vir. & vxor. secundum Nico. de Mat. & Bald. in d. Authen, si qua. quos sequitur Aretin. vbi suprà. colum. 22. Tertius casus erit, quando mulier creditorem deciperet: quia imbecillitati mulierũ non calliditati senatuscon. opem tulit, dicit text. in l. 2. in fi. princip. & in l. si decipiendi. ff. ad Velleian. dicitur autem mulier decipere multipliciter, vt per Angel. Aretin. vbi sup. colum. 21. Quartò non iuuabitur mulier Velleiano, si pretium accipiat pro intercessione, ꝑ tex. in l. antiquæ. in prin. C. ad Velleia. Sed an sufficeret quid modicum, an verò debeat esse tale, quod æquipolleat quantitati pro qua intercessit? in qua quæst. licèt Cy. & Salice. fuerint contrarij, in d. l. antiquæ Bald. tamen ibi notabiliter distinguit, dicens, quòd si † mulier recipiat tale & tantum pretium, quod homo discretus pro illo præmio se fideiussorem constituisset, tunc quia non fideiussit ex fragilitate, sed ex propria vtilitate non iuuabitur Velleiano, aliàs sic: & totum erit in arbitrio iudicis, multis consideratis. & Bal. distinctionem approbat. Are. vbi sup. Quintò non iuuatur mulier Velleiano pro alio soluendo & numerando, l. 1. & 2. C. ad Velleia. quia ei non succurritur. nisi quandò intercedit alienam obligationem participando, vel in se transferendo, non autem alium liberando, vt ibi. Non tamen putes verum, quod voluit gl. in d. l. 1. videlicèt quòd mulier pro alia soluendo præsumatur donare, cũ possit sumi alia coniectura, quàm donationis, l. si cùm aurũ. ff. de solut. Ideò potiùs præsumitur velle illius negotium gerere, secundum Bald. & Sali. ibi. Nisi fortè † soluisset pro coniuncta persona. vel pro debitore miserabili, & ipsa mulier esset multum diues, vt ibi per eos. Et præmissa intelligas in vera & actuali solutione. Secùs enim, si pro alio in-

64 65

tere-

tercederet etiam animo donandi, de quo constaret: quia adhuc iuuaretur Velleiano: cùm talis donatio non incipit à traditione seu numeratione, sed à sola obligatione, in quam quis facilius incidit. secundum Salicet. in d. l. 1. quod tamen non firmat, sed reliquit cogitandum. Ang. autem Aret. in d. §. item si. colum. 24. hoc putat verum adducens aliqua similia. Sextò non iuuaretur, si intercederet in rem suam, id est, suum negocium gerendo, putà se obligando pro illo, cuius vera erat debitrix, per text. in d. l. 2. C. ad Velleianum. quod intellige secundum Paul. ibi quando intercederet vsque ad concurrentem quantitatem: quia si vltrà quàm deberet pro creditore se obligaret, in illo plus iuuaretur, arg. l. quæ de to-
67 ta. ff. de rei vend. Septimò cessat Velleianum, si mulier † pro alia muliere dotem promiserit, vel pro illa se obligauerit, siue esset filia siue extranea fauore dotis, & ne indotata à viro repellatur: vt est tex. in l. si dotare. & l. fin. C. ad Velleianum & dicit Ang. Aret. in sæpè allegato. §. item si. colum. 17. quod quia in fauorabilibus & pijs causis fit extensio etiam vbi lex. taxatiuè loquitur per gloss. in l. illud. C. de sacrosanctis ecclesijs. quod idem erit in omni alia pia causa, putà alimentorum in quibus non iuuabitur Velleiano.

Octauus casus erit, si pro libertate alicui seruo danda mulier tanquàm principalis, vel vt fideiussor aliquid promittat, l. penult. C. ad Velleia. ea ratione quia cùm libertas semel data non possit retractari, ne dominus serui damno afficiatur mulieri non succurritur, vt ibi dicit tex. Et eadem ratione,
68 si creditor, apud quem † mulier incessit, non posset habere regressum contra illum, pro quo intercessit, certè non iuuaretur Velleiano, ad quod benè facit text. in l. si apud minorem. ff. de minoribus. & ita tenet Salicet. in d. l. penultim. & Angel. Aretin. vbi suprà. Nonus, quando mulier successit ei, pro quo intercesserat, l. quamuis. §. si mulieri hæres. versi. planè. ff. ad Velleianum. & hoc siue mulier erat æquè principaliter obligata, siuè accessoriè: quia fideiussoria actio sublata est confusione per aditionem hæreditatis, & ipsa solùm tenetur actione hæreditaria, l. generaliter. ff. de fideius. contra quam non iuuatur Velleiano. Decimus casus erit,
69 quando † mulier pro alio intercedit apud minorem, & principalis debitor non est soluendo, tunc mulieri non succurritur fauore minoris, per text. in d. l. si apud minorem. sed si

esset

esset debitor principalis soluendo, ita succurritur mulieri contra minorem, sicut maiorem, secundum Salic. in d. l. fin. Vndecimus erit, quando debitor, pro quo mulier intercessit, soluisset ipsi mulieri, in quo intercessit: quia per talem solutionem mulier perdit Velleianum, licèt potuerit perdere pecuniam sibi solutam. Immò etiam † si illam perdiderit, non 70
iuuabitur: quia sibi imputet, si quàm primùm pecunia fuit sibi soluta, creditori non satisfecit: tali enim casu ex sua intercessione non remanet in damno, sed ex sua culpa: & damnum quod quis sua culpa sentit, &c. c. damnum de reg. iur. lib. 6. Secùs tamen erit in † Macedoniano, in quo quantum- 71
cunque filiusfam. habeat pecuniam saluam, tamen si conueniatur, iuuabitur Macedoniano, text. est mirabilis secundum Paul. ibi. in l. sed & si pater. §. hoc Senatusconsulto. ff. ad Macedonia. quem & dicit nota. Bald. in l. Macedoniani. C. eod. & Angel. dicit esse singularem. in d. §. item si. col. 13.

Et differentiæ ratio patet ex ratione, de qua suprà. videlicet quod Macedonianum est introductum in odium credentis, & actus ipse mutuandi attenditur: sed Velleianum est introductum, ne mulier intercedendo ledatur: & hoc casu non lederetur ex sua intercessione: & hanc rationem assignat gloss. in d. §. hoc senatuscon. & ibi sequuntur Dd. signanter Paul. de Castr. sed ille text. sanè procedit quando filiusfamil. accepisset pecuniam simpliciter & indeterminatè, & non vt in rem patris conuerteret, & eam penes se haberet, vel in emptionem librorum, vel prædiorum, quos penes se haberet conuertisset. Secùs autem si conuertisset in vtilitatem patris, vel ea intentione eam accepisset, vt in rem patris conuerteret, per text. in l. sed Iulianus. §. prouidè. ff. ad Macedo. secundum Bald. in l. Macedoniano. C. eod. & Paul. de Castro. in d. §. hoc Senatuscons. & in d. l. sed Iulianus. §. final. Vltimus casus erit, si decretum iudicis interponatur, per nota. in l. final. C. si mili. indem. promis. secundum Paul. de Cast. in d. l. final. C. ad Velleia. faciunt quæ de decreto iudicis habentur, in l. 1. vbi Bartol. de præd. cur. libr. 10. & per Bart. Sali. Pau. Alexan. & Ias. in l. pacta nouissima. C. de pac.

In casibus autem, quibus mulier iuuatur Velleiano, quomodo succurratur creditori, & quando ei competat remedium restitutorium, & quando institutorium, quia raro con-

tingunt in practica, videbis in l.debitrix.§.1. & in l. quamuis. §.si cùm essem.ff.ad Vell.& per Ang.Are.in d.§.item si. col.26. De Trem.

o *Macedoniani*. Quia in præcedenti additione longior fui. Ideò nunc breuissime transcurram casus, in quibus Macedonianum non habet locum. Primus † quando filius, cui
72 est mutuatum. esset sui iuris, & non in patris potestate, puta emancipatus, bastardus, vel spurius, quibus Macedonianum non competit, sed solummodò filiofam. vt est text. in l.1.ibi in cuius potestate fuisset, ff.ad Macc. intellige tempore mu-
73 tui recepti, siue numerationis, quod tempus est inspiciendum: si enim in patris potestate existenti fuerit pecunia mutuo numerata, posteà quemcunq; ab eo pecunia repetatur, etiam sui iuris effecto, iuuabitur Macedoniano, l.1. in fi. prin. & §.certè si arrogatus. eod.tit. Et eadem ratione, si filius sui iuris recepturus pecuniam mutuam se obligauerit, & ei postea in aliena potestate constituto numeretur pecunia, certè iuuabitur Macedoniano inspecto tempore numerationis, glo.est multum no. secundum galic.ibi in d.l.pen.in ver. C. eo.tit. quam dicit ordinariam Ange. Aret.in §.item si.col.8. Inst.de except.pro qua est bonus tex. in l.contra etiam. ff. ad Maced. Secundò cessat in omnibus alijs contractibus, excepto mutuo, in quo solo habet locum Macedonianum, vt est text.in d.l.1.ff.ad Macedon. Ideò dicit text.in l.idem.& l. sequent. eod.titul. quod si filiusfamil. fideiubeat pro alio, non iuuabitur Macedoniano, nisi fieret in fraudem, vt ibi,
74 Et quidem oportet, quòd tale mutuum sit in pecunia numerata, l.sed Iulianus.§.mutui.eod.titul. vnde licèt mutuum consistit etiam in vino, blado, oleo, & similibus recipientib⁹. functionem in suo genere, l.2.in princip. ff. si certum petat. tamen in mutuo talium rerum non iuuaretur filiusfa. Macedoniano, nisi fieret fraus, per text.in d.l.mutui. Et eadem ratione filiusfam. aliquid emeret, & pretium eiusdem rei cōfiteatur debere venditori ex causa mutui, licèt sit mutuum; l.certi condictio. §.fin.cum l.sequen.ff.si cer.pe.tamen quia pecunia non est numerata de manu creditoris in manum filijfam. certè non iuuabitur Velleiano, per tex.in l.si filiusfa. §.is enim solus. ff. ad Macedon. nisi fortè vt prædixi fieret in fraudem quæ fraus ipsi creditori noceret. Et ideò dicebat Azo in summa titul.ad Maced. versi.habet etiam. quod si filius-

si filiusfam. haberet pecuniam destinatam solutioni fiendæ suo creditori, & illam se mutuo recepisse ab eodem creditore confiteatur: tamen quia numeratio ex parte creditoris non interuenit, cessabit Macedonianum. Et viceuersa si alicui numerauero pecuniam mutuam, & illam postmodum à filiofam. stipulatus fuerim animo nouandi, licèt ex parte creditoris interuenerit numeratio: quia tamen non fuit numerata filiofam. cessabit Macedonianum, vt est text. in l. si quod alij. ff. eod. titul. habet ergò solùmmodò locum in mutuo in pecunia numerata facto. Tertiò cessabit Macedonianum, si filiusfa. accepit mutuum, vt conuerteret in vtilitatē patris, & conuertit. Item si à principio ea intentione non accepit, sed postmodum mutato proposito in rem patris illam conuertit. Item & tertiò si à principio ea intentione accepit, vt conuerteret in rem patris: sed mutato proposito non conuertitur, sed eam perdidit, vel in suam vtilitatem conuertit. Istis enim tribus casibus cessabit Macedonianum: quia sufficit † vel in rem patris conuertisse, vel ea intentione accepisse, prout hæc probantur in l. sed Iulianus. præalleg. §. proindè. & §. si filiusfam. & in l. in pupillo. in fin. vet. ff. de sol. 75
Secùs autem si pecuniā simpliciter acceptam non perdidisset, sed eam penes se haberet: quia eo casu benè iuuaretur, vt dixi in addi. præcedenti, versi. vndecimus. Et habes quandoq; casus.

Sextus igitur erit, vbi creditor non vana simplicitate ductus, nec iuris ignorantia credidit filiumfam. esse patremfa. & sui iuris, vt est tex. l. 3. in prin. ff. ad Macedonianum. & ibi tex. ponit, quando † dicatur vana simplicitate ductus: putà quia si publicè paterfam. plerisque videbatur, sic agebat, sic contrahebat, sic publicis muneribus fungebatur, quasi dicat per famam, & ex frequentatione actuum probabitur habilitas, ad idem text. in l. 2. in versi. publicè. C. eod. simplici autem assertioni dicentis se patremfam. creditor stare non debet, nisi dicta iusta ratione ductus, l. 1. vbi glo. & Dd. pleniùs distinguunt C. eod. Quid autem si erant duo Rei debendi, & alter erat filiusfam. ponit gloss. not. & magistra. in l. sed Iulianus. § non solū. ff. eod. quā sic vocat Ang. Are. in d. §. item si. col. 11. vbi ponit quid è contra, si sint duo Rei credendi, & alter erat iniusta ignorantia, alter verò sciebat esse filiumfa. vide per eum. 76

Octauò cessat, si pater filijfam. soluerit creditori pecuniam mutuatam filio in totum, vel in parte: quia per † solu-
77 tionem etiam partis debiti dicitur totum debitum agnouisse, & ratificare, vt est tex. notab. secundum Paul. ibi in d. l. sed Iulianus. §. pen. in versic. soluere ceperit. ff. ad Macedo. facit quod de exceptione non num. pecun. dixi in versic. præced. quæ per solutionem partis excluditur.

78 Secùs autem esset, si pater † daret pignus: quia tunc tantummodò videtur debitum agnoscere vsq; ad valorem pignoris. vt est text. in l. sed & si paterfa. eod. tit. vbi gloss. assignat rationem diuersitatis. Quod Paul. de Castr. ibi dicit esse notab. & singulare ad materiam Authent. sed cùm testator C. ad l. Fal. quod si hæres non soluat vnum integrum legatum: sed dedit pignus pro eo: quod propterea non tenebitur ad integra legata alij, quod dicit menti tenendum.

Nonò idem per omnia dicas in filio effecto suiiuris, vt solutione partis debiti in totum videatur agnoscere, nec iuuetur Velleiano, d. l. sed Iulianus. §. fi. non sic dando pignus vt prædictum est.

Decimò cessat, etiamsi filius non soluerit, sed sui iuris effectus fidem suam pro dicto mutuo astrinxerit, aut aliàs quomodolibet agnouerit, l. Zenodorus. C. ad Macedo. dum-
79 modò hoc † non faceret ex ignorantia facti: quia illa non facit eum perdere dictum beneficium, per tex. in l. fin. cum ibi no. ff. eodem.

Vndecimò cessat, si etiam pater nõ soluerit de mutuo, veruntamen filiusfa. solutus erat talia mutua recipere, & pater illa soluere & restituere: quia ex tali consuetudine inducitur præsumptio consensus, secundum Bal. in d. l. Zenodorus. & licet Sali. ibi teneat contrarium, Bal. tamen sententiam putat veriorem Ang. Are. in allega. §. item. col. 15.

Duodecimò cessat, etiamsi pater non sit solitus reddere, sed aliàs filiofamil. mutuum recipienti consensit expressè vel tacitè: quia præsens erat & non contradixit nominatim, vel passus est filium erigere apotecham, & exercere aliquam artem: quia nisi prohibeat, videtur consentire, & filius non iuuabitur Velleiano, per text. in l. sed Iulianus. §. quamquam. ff. ad Macedon. intellige autem de patre, qui eum haberet in potestate, secùs si esset in potestate: aut, quia semper requirimus consensum illius, penes quem residet ius princi-

principale, vt est text. notab. in l. filium habeo. eod. titul. & voluit Bald. in l. si permittente. C. ad Macedon. vbi dicit d. l. habeo. ad hoc. nota.

Decimotertiò cessat, etiamsi pater filio non consensit, veruntamen † post mutui receptionem filius id patri per suas 80
literas significauit, & pater factum filij non improbauit, vt est casus in l. si filiusfa. ff. ad Maced. quam Paul. ibi dicit esse singularem. & per illum text. tenent Guil. de Cug. & Barto. in l. Titius. in fin. ff. de constit. pec. & illum text. Dd. notant contra campsores, vt per Angel. Aretin. vbi suprà.

Decimoquartò cessat, si filiusfa. miles pecuniam mutuam acceperit in causa castrensis peculij, vsq; tamen ad quantitatem illius, l. 1. in fin. & l. 2. ff. ad Macedon. in peculio enim castrensi filijfam. loco patrumfamil. habentur. Et idem dicas in causa quasi castrensis peculij, iuxta l. fori. C. de aduoc. diuer. iudi. & per not. in l. miles. ff. de re iudic. Et tales † ha- 81
bentes castrense vel quasi in dubio præsumuntur accipere in illam causam, vt voluit gloss. in d. l. 2. & probat text. in l. final. §. fin. C. ad Macedon. Decimoquintò cessat, si filiusfa. alibi causa studiorum degens, vel in legationem proficiscens pecuniam mutuam acceperit ad eum modum, quem pater ei non deberet recusare, vt est text. in d. l. Iulianus. §. quod dicitur. & in l. Macedoniani. C. eod. titul. & vtrobique per gloss. & Dd. dicentes, quòd hoc casu † sumptus ne- 82
cessarij causa studiorum dicuntur, libri, victus, & vestitus: & ibi vide, quid si filiusfam. erat in studio contra voluntatem patris, vel est hebetis ingenij, & per Aretin. in d. §. item si. colum. 12. Decimosextò cessat, vbi esset mutuatum filiofam. mercatori: quia esse mercatores est vtile Reipublicæ, & quid iudicatur esse licitum propter finem, quòd aliàs esset illicitum: & ideò hoc casu, sicuti nec vbi causa studiorum, non iuuabitur Macedoniano secundum Cynum Nicolaum de Ma. Bald. & Salice. in d. l. Macedoniani. Imò, vt prædixi, quando mercator accepit debitum, & non apparet, in quo sit versum, præsumetur versum in mercantijs, secundum Bald. ibi post Bartol. in l. final. in fin. eod. titul.

Decimooctauò cessabit, si filiusfamil. acceperit mutuum, vt se † ab antiquo debitore liberaret, quam nulla exceptione 83
poterat repellere. dicit tex. in d. l sed Iulianus. §. si filiusfam. Sed si potuisset opponere exceptionem contra illum

creditorem, licèt esset ei efficaciter obligatus: quia tamen repetere non potest, l. qui exceptionem. in prin. vbi est tex. singul. ff. de cond. indeb. non dicetur benè conuersum in suam vtilitatem. Ideò iuuatur Macedoniano contra mutuantem, & consequetur liberationem cum iactura mutuantis, secundum Ang. Aret. in d. §. item si. col. 15.

Decimononò cessat, si filiofam. minori pecuniam mutu-
84 am numeret, l. 3. §. final. ff. ad Macedon. quia priuilegiatus † non vtitur priuilegio contra æquè priuilegiatum. l. verùm. §. fin. ff. de minor. & nota. in Authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. tamen tex. in d. l. 3. §. fin. non se fundat in ratione priuilegij, sed in iusta ignorantia minoris.

Vltimò, non habebit locum exceptio Macedoniani in foro conscientiæ, per no. dict. Innocent. in c. quia plerique, ad fin. de immun. eccles. volentis, quòd si filiusfam. acceperit pecuniam mutuam, quam consumpsit in bonos vsus: vel creditor reuera mutuauit in necessitatem filijfam. quod licet habeat exceptionem Macedoniani, tamen si illam opponat, peccat mortaliter: quod dictum refert & sequitur Ias. in d. l. qui exceptionem. in prin. Et licèt Lud. Rom. voluerit contrarium, in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsuca. dicens, quòd
85 lex † ciuilis statuēs aliquid ratione præsumpti delicti, quod non videatur æquum, est seruanda in foro conscientiæ, vt in Macedoniano: quia p̄sumitur creditor suadere filio, vt patrem interficiat. & Ludo. Rom. refert Pet. de Vbal. in rep. c. si diligenti. col. 11. de præscrip. Attamen saluarem Lud. Rom. quando creditor fuisset in dolo vel culpa, aliàs adhærendū, esset not. & miror quòd de prædictis Ias. non meminerit: faciunt quę dixi sup in vers. pręced. in materia non numeratæ pecuniæ. Ant. de Trem.

a *Præscriptiones & vsucapiones sunt peremptoriæ.* Licèt Ang. Aret. in §. appellantur. colum. 37. versic. quid de exceptione
86 præscriptionis velit, quòd exceptio † præscriptionis dicatur dilatoria vel peremptoria ex forma eam proponendi: vt si opponatur ad processum dicendo, non potes agere, vel non est audiendus, quia præscripsi, & tunc datur dilatoria. Si aūt à merito & iustitia causę, putà dico me debere absolui vel non teneri ad petita, quia præscripsi, & tunc dicatur peremptoria. Ego tamen hoc non puto verū: quoniā imò omni casu est peremptoria: vt dicit auctor iste. Nec potest primo

casu

casu dici dilatoria, cùm negotium principale non differat, sed potiùs perimat, & per eam Reus litem prorsus inficiatur contra naturam dilatoriarum, vt est text. in l. 1. in fin. ff. de excep. benè verum est, quod dicto primo casu benè impedit litis ingressum, prout vult Bartol. in locis per Ang. allega. Sed ex hoc non sequitur, quòd sit dilatoria non hoc alicubi dicit Bart. & licèt alij appellent declinatoriam iudicij, attamen nec propriè declinatur iudiciũ, imò super ipsa exceptione lis contestatur, & diffinitiua fertur, & sic solum iudicium abbreuiatur.

Circa hanc materiam exceptionis præscriptionis quanta & quam varia dici & disputari possint, nemo est qui nesciat: cùm plerique Doctores magna etiam de ea ediderint commentaria: verùm ad practicam magis necessacia & vulgatiora pauca tangenda ponam, quę sit differentia inter iura Canonica & Ciuilia circa requisita in præscriptionibus.

Imprimis dico, quòd circa † vsucapionem & præscriptionem longi temporis rerum corporalium & prophanarum inter laicos, siue contra priuatum non est differentia inter ius Canon. & Ciuile: quoniam vtroque iure requiritur titulus verus vel putatiuus cùm probabili errore facti, & bona fides, & cursus triennij in mobilibus, & decennij in immobilibus inter præsentes, & 20. ann. inter absentes, per tex. in l. nullo. C. de rei ven. & l. Celsus. cum ibi not. ff. de vsuca. l. 2. & l. diutina, & l. super longi. C. de præscript. lon. tem. quæ iura habentur in §. potest. & aliter sub c. placuit. 16. q. 3. hoc tamẽ saluo, quòd de iure ciuili sufficit à principio adesse bonã fidẽ tẽpore traditionis, nec superueniens mala fides præscriptionem interrũpit, l. 1. §. hoc tantùm modo. C. de vsuc. transfor. & l. sequitur. §. de illo. ff. de vsuca. Sed iure Canon. oportet † omni tempore adesse bonam fidem vsq; ad cõsummatam præscriptionẽ: oportet enim vt qui præscribit in nulla temporis parte conscientiã habeat rei alienæ, dicit tex. in c. fi. de præscrip. & ibi glo. & Dd. & gloss. Dy. & Io. And. in c. possessor. de reg. iur. in 6. Et quia in hoc articulo agitur de peccato stabimus iuri Canon. vt d. c. possessor. notatur. 87 88

Ex tali autem præscriptione cum titulo & bona fide acquiritur præscribenti dominium rei, videlicèt per vsucapionem directum, l. 3. ff. de vsucap. & Instit. eod. in princip. per præscriptionẽ verò longi temporis vtilem, per quod præ-

scribens consequitur exceptionem contra antiquum dominum agentem & si à possessione ceciderit, consequitur actionem contra eundem & quemlibet alium, l. si quis emptionis. in prin. vbi gl. Cy. Bal. & Sali. C. de præscrip. 30. Et sic vbi quis habet titulum licet iniustum, putà quia emit à non domino, quem credebat dominum, articulando de ipso titulo & bona fide & possessione dicto tempore continuata obtinebit. Sed vbi non habet titulum, confugiendum est ad prescri
89 ptionem 30. vel 40. annorum. In † præscriptione igitur 30. vel 40. ann. in qua non requiritur titulus, est benè differentia inter ius canon. & ciuile: quia iure ciuili procedit & cum bona fide & cum mala: nec requiruntur nisi possessio cum transcursu dicti temporis: quia tanto tempore omnis actio tollitur, l. si cui. l. omnes. & l. cùm notissimi. C. de præscript. 30. annor. veruntamen vbi esset bonæfidei possessor, præscriberet dominium saltim vtile, per quod consequitur nedum exceptionem contra antiquum dominum agentem, verum etiam si à possessione cadat, paratur sibi actio ad rē vendicandam contra quemlibet tertium possessorem, licèt non contra antiquum dominum. Sed quādo est malæfidei possessor, non acquirit aliquod dominium, sed solùm ius excipiendi contra antiquum dominum. Sed si cadat à possessione, nullam habet actionem ad rem vendicandam, nec contra dominum antiquū nec contra tertium, vt est tex. sing. secundū Bartol. in d. l. si quis emptionis. §. 1. iuncta gloss. in ver. cum qua transeunt ibi Cyn. Barto. Bald. Ang. & Saly. Sed iure canonico nulla præscriptio cuiuscunque temporis procedit cum mala fide, c. vigilanti. & c. fin. de præscrip. & d. c. possessor. Et quia, vt dixi, hoc etiam casu agitur de peccato, stabimus iuri cano. Et sic conclusio erit, quòd vtroq; iure cum bona fide sine titulo procedit præscriptio 30. ann. in rebus corporalibus & prophanis, & vbi priuatus præscribit contra priuatum, vel ecclesia contra priuatum. Si verò priuatus †
90 præscriberet contra ecclesiam, vel ecclesia contra ecclesiam, tunc requiritur spacium 40. annorum fauore ecclesiæ: nec tunc requiritur titulus, sed sufficit bona fides cum possessione dicti temporis per textum in c. de quarta. c. ad aures. & c. si diligenti. vbi gloss. & Doct. de præscript. & in c. 1. vbi gloss. Archid. Ioann. Andr. & Gemin. eod. titul. lib. 6. & quóad hoc ius ciuile est imitatus, sed quóad præscribendum
longo

longo tempore inter priuatos, et quando ecclesia contra priuatum iura ciuilia sunt incorrecta, vt volunt expressè Gemi. & Phili. Franc. in d c. 1. Innoc. Pa. in c. de quarta. col. 4. versi. sed quantum ad principalem articulum concludit, quòd in hac præscriptione inducenda nulla est differentia inter ius canonicum & ciuile præter illam, quia ius ciuile admittit eam cum mala fide, quam ius canonicum damnat, in transcursu autem temporis secundū eum non est differentia: quia iura canonica non exigunt tempus 40. annorum, nisi quando ecclesia præscribit contra ecclesiam, vel priuatus contra ecclesiam: quod etiam est iure ciuili statutum, in Auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccles. & in ecclesia Romana centum annorum, vt ibi, & c. cùm nobis. de præscript. Priuatus autem contra priuatum, & ecclesia contra priuatum benè præscribunt minori tempore, sicut est à iure ciuili diffinitum secundum eum. & sequitur Bartholomæ. Cæpo. in tract. serui. vr. prædi. c. 24. colum. 4.

Circa titulum † etiam nulla est differentia inter dicta iura: qa neutro iure est necessarius in hac præscriptione: quoniam etiam laicus rem temporalem ecclesiæ spacio 40. annorum cum bona fide præscribit sine titulo, vt tenent expressè gloss. in c. fi. de præscrip. lib. 6. & in c. facultates. in ver. quadraginta annorum. 13. q. 2. Quod sanè intelligas, nisi ius commune resisteret præscribenti, vel esset iuris præsumptio contra eum. quo casu requiritur titulus, vel tanti temporis possessio. de cuius initio memoria non existat. iste est text. in d. c. 1. de præscriptio. in 6. 91

Tántum † enim tempus, cuius initij nō existit memoria, habetur loco tituli legitimè constituti. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æstiua. Et eo tempore acquiruntur etiam ea, quæ non possunt competere nisi priuilegio, vt sunt iurisdictio, & regalia: & sic habet videlicet priuilegij, et est text. singularis in c. super quibusdam. §. præterea. de verb. signifi. secundum Panor. ibi. & Ludo. Roma. singu. suo. 2. q. 1. incip. nunquid vsus. vnde Innoc. & Bald. in d. c. si diligenti. dicebant, quòd in præscriptione tanti temporis, de cuius initio &c. semper præsumitur titulus & bonafides, licèt non alleget. Et hæc est præsumptio iuris: & de iure quæ non admittit probationem in contrarium, nisi quod dictum tempus nō est elapsum, ita not. tenet Feli. in d. c. cùm nobis. col. 3. 92

93 sed præmissa procedunt data † capacitate in possidente, aliàs tantum tempus non haberet vim priuilegij, nec habilitaret incapacem: ideò quantocunque tempore, etiam si per mille annos laicus exerceret officium sacerdotis, non per hoc consequeretur titulum, nec efficeretur sacerdos, vt dicit Bald. in l. 1. col. 2. de emanci. libe. & dicunt Cano. in c. 2. de concess.
94 præbend. quod † quantocunque tempore laicus exerceat actum collationis beneficiorum, quod tamen ius conferendi non præscribit. Item aduertas, quod vbi in præscriptione esset necessaria scientia & patientia illius, contra quem præscribitur, puta in iurisdictione, pedagio, & seruitutibus, iuxta l. seruitutes in magna. ff. de serui. & l. 2. C. eod. titu. quod hoc casu transcursus tanti temporis, de cuius initio &c. releuant ab onere probandi scientiam & patientiam, prout voluit gloss. quam ibi Ange. notat in dicto §. ductus aquæ: & tenet Ias. in l. imperium. colum. 9. versicu. circa primum. post Dd. ibi per eum adductos ff. de iurisdict. om. iud. & Felin. in d. c. cùm nobis. column. 1. & 2. Qualiter autem probari debeat præscriptio tanti temporis de cuius initio &c. & qualiter probetur memoria stare, tradit gloss. ordi. & not. in d. c. 1. gloss. fin. de præscriptio. in 6. Modum autem probandi possessionem centum annorum ponit gloss. reputata singularis.

95 Item aduerte circa modum articulandi & probandi † possessionem in præscriptionibus, quod oportet articulari & probari de tempore completo ante litem contestatam: aliàs si testes simpliciter deponerent post litem contestatam, quod possedisti per decem, vel viginti annos, intelligeretur à die redditi testimonij seu iuramenti præstiti: & sic includeret tempus post litem contestatam, per quam fuit interrupta præscriptio, & per consequens non remaneret probata præscriptio ista est nota doctri. Barto. in l. Celsus. colum. fina. ff. de vsurp. & probatur in l. in vsucapionibus. eod. titu. & idem tenet Bartol. & Dd. in l. si post acceptum. per illum text. de rei ven li. ff. & in l. nec bona. C. de præscript. long. tempo. & Bald. & Angel. in l. super longi. eod. titul. & idem vult Bald. in l. fina. in 15. oppo. C. de edict. diui Adria. tollen. dicens, quòd testes deponentes super præscriptione debent asserere tempus esse completum. Item adde, quod ille, qui legitimè præscripsit, puta cum bona fide & titulo, vbi est

necessa-

necessarius, cùm id faciat lege ciuili & canonica permittentibus & approbantibus, quod non peccat: quia qui legis auctoritate, præsertim canonis, peccat, peccare non dicitur, c. qui peccat. 23. quæst. 4. l. Gracchus. C. ad legem Iul. de adulterijs. Et ideò erit tutus præscribens, nec in foro conscientiæ tenebitur ad restitutionem, cùm alienum non possideat: 96
alienum † enim dici non potest. quod iure possidetur, in c. quid dicam. 23. quæst. 4. Et ita tenet Angel. de Cla. in summa in versi. præscriptio. §. 46. incipien. vtrùm tutus. dicens ita tenere Sco. in 4. senten. distinct. 15. & tenent Roma. in repe. rubr. de arbi. colum. 2. & Ioan. Fab. Instit. de vsucap. in princip. Et consequenter quia denunciatio euangelica non habet locum nisi ratione peccati, c. nouit. de iudic. contra illum, qui legitimè præscripsit, non potest haberi recursus ad ecclesiam per denunciationem euangelicam, cùm non peccet. Quod vtrunque sanè intelligas in præscriptione reali, per quam dominium eradicatur à primo domino, & attribuitur præscribenti, per l. at qui natura. §. cùm me absente. ff. de negot. gest. Sed secùs in præscriptione actionis personalis, siue debiti, per quam præscriptionem non tollitur naturalis, ita nota. voluit Bald. in Authent. ad hæc. colum. versicu. item dubitatur. de debito. C. de vsu. dicens ita communiter tenere Dd. & procedit maximè attenta communi
opinione, quæ habet, quod † actioni personali non potest 97
præscribi propter malam fidem, cùm sciat vel scire debeat se debitorem, prout nota. per gloss. Innocen. & communiter Canonistas in c. fina. de præscript.

Quo verò ad præscriptionem seruitutum inducendam seruanda est in vtroque foro canonico & ciuili distinctio, posita in dict. l. seruitutes in magna. in princip. videlicet in-
ter † seruitutes habentes causam continuam seu quasi: id 98
est, non requirentes semper factum hominis continuum, vt est seruitus aquæductus, & stillicidij, quibus præscribitur spacio decem annorum inter præsentes, & 20. inter absentes exemplo rerum corporalium, immobilium, etiam sine titulo, l. 2. vbi gloss. & Dd. C. de serui. & aqua. & l. si quis diuturno. in princi. ff. si ser. vend. nisi aqua duceretur de publico, quo casu requireretur tantum tempus de cuius initio non esset memoria in contrarium. l. vsum aquæ. vbi Bartol. de aquæduct. lib. 11. C. Et inter habentes causam disconti-

nuam,

nuam, id est, requirētes semper factum hominis vtentis, putà seruitus itineris & viæ, quibus præscribitur spacio tanti temporis, de quo memoria in contrarium non existit, d.l. seruitutes. in princ. vbi gloss. & Dd. & in l.1.§.fin.ff. de aqua plu.arcend.

99 Quod primum sanè procedit, nisi præscriberetur † seruitus habens causam continuam in predio ecclesiæ: quia tunc esset necessarium tempus quadraginta annorum, sicut in præscriptione ipsius prædij, vt tenent Innocen. & omnes in d.c.si diligenti. & Paul. de Castr. in d.l.seruitutes. in princip. colum.3. versic. 3. requiritur. in discontinua verò seruabitur ius ciuile, ne quod fauore ecclesiæ &c. secundum Panorm. in d.c.de quarta.colum.3. versic. secundo est dubium.

Et pariformiter in iuribus spiritualibus, vt est ius eligēdi, & in annexis, vt est ius patronatus, nō procedit p̄scriptio minori tempore 40. annorū, non attenta differentia causæ continuæ vel discontinuæ, per tex. in d.c.de quarta. cùm ibi not. ita tradit Bald. in l.2.colum.2.versic. quæro ergo. C. de seru. & aqua. & sequitur Aret. in §.æquè.colum.5. Insti.de actio.

100 Secundum autem, quod † dixi de seruitutibus habētibus causam discontinuam procedit sanè, nisi præscribens probaret titulum habitum à tertio non domino fundi, qui constituisset seruitutem inter viuos vel vltima voluntate. Nam eo casu seruitus licèt discontinua præscriberetur & acquireretur longo tempore cum d.tit. & bona fide. ista est singularis determinatio Pau.de Cast.in d.l. seruitutes. in princ.vers. est & alius casus. per textum in l.fina.in fin.C. de præscript. long. temp. & in l. si ego.§.1. de pub.ff. & sequitur Cæpol. in tracta.serui. vrba.prædij. cau. 20. versic. tertius casus. Et hoc est, quòd dicebat Ioan. Fab. in d.§. æquè.colum.5. quod seruitus formata seu titulata præscribitur longo tempore instar immobilium: ideò autem dixit, à non domino, quia si fuisset dominus fundi non esset opus præscriptione: quia incontinenti esset quæsita seruitus. l. sequitur. §. lana. ff. de vsuca.

Vltimo etiam alio casu in seruitutibus discontinuis procedet præscriptio longi temporis decem annorum inter præsentes &c. videlicet quādo præscribens allegaret titulum seruitutis à vero domino, qui potuisset illam constituere, & titulū non posset probare: sed benè probaret de vsu, seu quasi possessione seruitutis dicto tempore. & dicta causa: ex vsu

† enim

† enim dicti temporis præsumetur titulus allegatus, quamuis aliter non probetur, & tali casu seruitus discōtinua præscribetur spacio longi temporis, sicut continua, secundum glo. & Barto. in d. l. seruitutes. & dicit ibi Paul. de Castr. quod ista est communis opinio canonistarum & legistarū. & eandem opin. glo. dicit esse communem & se vidisse semper obseruari in practica Cæpo. d. c. 20. 101

Vnum tamen est speciale in hac præscriptione † seruitutum, quod necessaria est in ea scientia & patientia illius, contra quem præscribitur. Et ideò debet probare præscribens, se vsum fuisse seruitute sciente & patiente aduersario, l. 2. vbi glo. Bart. & omnes in d. l. 2. C. de serui. & aqua. iuncta l. quoties in secundo. ff. de serui. Licèt secùs sit in præscriptione rerum corporalium, quæ non exigit scientiam aduersarij, sed procedit etiam contra ignorantem, l. fi. C. de præscrip. long. temp. Nisi vt predictum fuit, probaretur possessio tanti temporis de cuius initio &c. quia illa supplet vicem scientiæ & patientiæ. In præscriptione † etiam seruitutum negatiuarum, vt altius non tollendi, vltra præmissa est requisita prohibitio, & à die prohibitionis incipit currere præscriptio: vt not. per gloss. & Dd. in l. qui liminibus. ff. de serui. vrb. præd. & in l. 1. C. de serui. & aqua. & glos. in c. Abbate sanè. de verb. signifi. Titulus autem in præscriptione seruitutum nō est necessarius, per text. in d. l. si quis diuturno in princ. vbi glo. Bartol. & Dd. in d. l. seruitutes. & in d. l. 2. & Nico. de Nea. & Ioan. Fa. in d. §. æque. Quod est verum † in seruitutibus realibus, secùs enim in personalibus vel mixtis, puta vsufructu, & vsu, in quibus instar immobilium requiritur titulus et bona fides, per text. in l. fin. C. de præscrip. long. temp. & in d. l. si ego. §. 1. ff. de publi. quia in his agitur de graui præiudicio, secundum Pau. in d. l. seruitutes. 102 103 104

Circa prescriptionem † verò actionum personalium nulla alia differentia reperitur inter ius cano. & ciuile, nisi quia ius ciuile admittit præscriptionem actionum personalium spacio 30. annorum, etiam cum mala fide, l. 2. circa medium. C. de constituta pe. & l. sicut. & l. cùm notissimi. C. de præscri. 30. ve 40. annorum. 105

Sed de iure canonico nulla currit prescriptio, nisi concurrente bona fide, c. fina. de præscript. quæ decretalis procedit etiam in actionibus personalibus, secundum communem

conclu-

conclusionem Dd. Sed debitor actione personali, cùm sciat se debitorem, vel scire debeat, & non soluat, dicitur esse in mala fide. Nisi fortè data iusta ignorantia: vt quia erat obligatus ex facto procuratoris, vel ex testamēto aliquo, quod ignorabat, vt declarat Anton. de Butr. in d.c. fina. & Imol. in l. sequitur. §. si viam. colum. 2. de vsucap. ff. Et similiter hæres debitoris est in mala fide, aut saltem mala fides sui prædecessoris sibi nocet, & in eum transit, l. cùm hæres. ff. de diuer. & temp. præscript. etiam si nolit vti accessione defuncti, secundum communem conclusionem Doctor. quam firmant Anton. de Butri. & Panorm. in 5. colum. versicu. sed circa prædicta. in dicto c. si diligenti. & idem Panormi. in c. nihil. colum. 2. versicu. successor verò. eod. titu. videlicet de præscriptio. Et ideò iure canonico præscribere non possunt. Et quod dixi spacio 30. annorum præscribi actioni personali, & non minori tempore, procedit, siue sit actio ciuilis, siue prætoria, rei tamē persecutoria. l. in honorarijs. ff. de act. & obliga. & siue ex contractu seu quasi, siue ex vltima voluntate: cùm etiam legata præscribantur 30. annis.

106 Pœnales † autem prætoriæ, & quædam rei persecutoriæ minori tempore præscribuntur, pœnales, vt actio iniuriarum anno, rescissoria quadriennio à die læsionis, redhibitoria spacio sex mensium, quanto minoris anno, actio de dolo biennio, vt est gloss. magistra. in d. l. in honorarijs. & not. Instit. de perpe. & tempo. ac. in princi.

107 Criminales † autem actiones, siue accusationes tolluntur spacio 20. annor. per text. singularem secundum Bald. & Ange. ibi in l. querela. C. ad l. Cor. de fal. præterquàm in aliquibus specialibus delictis, ibi per gl. not. quorum accusationi præscribitur maiori vel minori tempore. Et hoc voluit iste author, sup. tit. qui. mo. suo no. ciui. agen. vers. & à generaliter nulla. Et ideò dicebat in specie gloss. in l. in cognitio-

108 ne. gl. mag. ff. ad Silla. quod de homicidio † non potest quis accusari post viginti ann. per d. l. querela. quæ procedit in omni crimine publico: & ita determinat Pa. in c. cùm haberet. in 3. not. de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. Intellige tamen respectu penè temporalis & vindictæ publicæ: quia secus respectu pœnitentiæ in foro conscientiæ imponendæ pro delicto, in qua non cadit præscriptio, glos. singular. in c. admonere. 23. quæstio. 2. secundum Pa. & Felin.

in d.c.

in d.c. fina. & eundem Pau. in d. c. cùm haberet. vbi infert, quòd in foro animæ diuturnitas temporis auget peccatum etiam non reitrratum: quia tantò grauiora sunt delicta &c. c. fina. de consue. Sed in foro † ciuili diuturnitas quandoque alleuiat pœnam, l. si quis diutino. ff. de pœnis. quandoque in totum tollit, vt in d. l. querela. de pœniten. ideo dixi quia plenè legales ad duplum vel quadruplum in foro conscientiæ solui non debent, vt est text. singularis iuncta gloss. in c. fraternitatis. 12. q. 2. quam dixit singularem Matth. Mat. nota. 23. incip. nota quod omnes. 109

Item aduerte pro singulari limitatione d. l. querela. quod in delictis, ex † quibus oritur duplex actio ciuilis & criminalis, iuxta l. fin. ff. de priua. de. & l. fi. ff. de fur. si ciuilis tollitur mino itempore, pariformiter eodem tempore tolletur criminalis, pone in actione iniuriarum prætoria: quia sicut ciuilis tollitur anno, l. si non conuicij. C. de iniu. ita & anno tolletur criminalis: quia de crimine non potest quæri criminaliter vltra id tēpus, intra quod agi potest ciuiliter. Istud fuit singulare dictum Iac. But. quem ibi sequitur Ang. & Sal. dicens perpetuò menti tenendum in d. l. querela. 110

Officio autem † iudicis præscribitur eo tempore, quo actioni vel accusationi, in cuius locum succedit. vnde sicut actioni personali prescribitur. 30. annis. d. l. sicut. C. de preseri. 30. anno. ita & officio iudicis in eius locum succedenti, vt est glo. singularis in ea. l. sicut. in versi. persecutione. quam dixit singularem Bald. in l. 2. C. de execu. rei iudi. & tenet Bart. in l. prætor. §. fi. ff. de no. ope. nun. & in l. societatem. §. arbitrorum. col. 5. versi. quæro. 1. quantum. ff. pro soci. dicens quod quando officium iudicis succedit loco actionis, durat tantum, quantum actio. Et vbi datur in locum exceptionis, tūc durat perpetuò. 111

Et licèt gloss. in præal. l. querela. glo. 1. in fin. voluerit per verbum, forte officium iudicis succedentis in locum accusationis, durare 30. an. tamen illa glo. est reprobata à Iaco. But. Cyn. Bartol. & communiter Dd. ibi. & illam etiam damnat Imo. in l. diuus. §. fi. ff. de re iud. & Alexand. in l. ita demum. col. fi. C. de proc. eam etiam dicit communiter reprobari Ias. in l. 1. colum. 5. ff. de iurisdict. omn. iudic. quia vt dixi solum durat, quantum accusatio, quæ regulariter tollitur 20. anno, d. l. querela.

Aliqui-

Aliquibus tamen casibus officium iudicis minori tempore tollitur secundum subiectam materiam, vt tradit Ias. in d. l. prætor. §. fin. col. penul. exemplificans in officio iudicis, quod competit pro fructibus, quod non durat nisi triennio, vt vult gl. singularis secundum eum in l. sequitur. §. fructus. vbi Bart. & alij. ff. de vsuca. & Bart. & Moder. signanter Alex. in l. 3. C. de his quæ vi me. v-. cau. fiunt.

112 Idem in officio iudicis, qui est descriptus † in catastro, siue libro publico, putà talliarum, & excessiuè cotisatus, vt iudex catastrum emēdet, quod debet implorari infra annum, aliàs sibi præiudicat, vt est singulare dictum Bar. in l. forma. §. fin. ff. de censi. per text. l. si quis grauatus. C. de censi. & censito. lib. 11. quem sequuntur Ludo. & Ias. in d. l. prætor. §. fin. Idem & tertio dicit idem Ias. in officio iudicis, quod competit agnatis volentibus reuocare feudum alienatum, quod tollitur lapsu anni: vt est textus singularis in c. vno. §. Titius. si de feu. contro. sit inter do. & ag. & ibi Bald. Iacob. Al. & Mar. Lan. quem dicit singularem Ro. in d. §. fin. in addit. Sed Ias. ibi addit alios duos, videlicet text. in c. vno. §. fin. si de inuesti. inter dom. & vasal. lis ori. & in c. vno. §. porrò. qualiter

113 feu. olim po. alie. quem latius vide. Circa † actionem hypothecariam benè est differentia inter ius ciuile & cano. quando in ea præscribendo ius ciuile non requirit bonam fidem, nisi quando tertius possessor rei hypothecatæ vult præscribere iuri hypothecæ contra creditorem spacio decem annorum inter præsentes, & 20. inter absentes: quo casu necessarius est titulus & bona fides, per tex. in l. 1. & 2. C. si aduersus credi. Sed si velit idem tertius præscribere hypothecariè contra creditorem, spacio 30. annorum vel 40. quando haberet causam ab eodem debitore, iuxta d. l. cùm notissimi. in princ. & §. 1. vel ipse principalis debitor aut eius hæres vellet præscribere spacio 40. annorum contra ipsum creditorem iuxta §. primum. his casibus iura ciuilia nullam exigunt bonam fidem: sed tantum casum dicti temporis. Sed, vt prædictum est, iura canonica, quibus standum est, nullam præscriptionem admittunt cum mala fide, d. c. 11. fina. vbi ita communiter concluditur. Et quia hodie mala fides seu perfidia exuberat inter homines de quolibet quantumcunque modico contractu solet fieri instrumentum, & in instrumentis notarij de stilo apponunt hypothecam, & iuramentum, ex ipsis

contia-

contractibus agi poterit perpetuò, id est, vsque ad 40. annos cùm † iuramentum perpetuet actionem in 40. annos, 114
sicut litis contestatio, per text. in l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiurand. vbi Bartol. Bald. Angel. Salice. Alexand. & Modern. dicentes esse mirabilem effectum iuramenti. Sed aduerte, quia loquuntur propriè iuramento decisorio, quando ad delationem debitoris creditor iurauit centum sibi deberi. Ideò cogita, cùm hæc forma non seruetur, vtrùm iuramentum debitoris de implendo contenta in instrumento, perpetuet actionem in 40. annos: ad quod vide quæ dixi supr. eod. titu. versicu. peremptoriæ. in versic. iusiurandi. col. penult. Quia in hoc amplissimo præscriptionum gurgite abyssus abyssum inuocat. ideò sisto ratem, & videto ad saturitatem, Imol. in repet. c. fina. de præscrip. & Pet. de Vbal. in repe. d. c. si diligenti. & Io. Fran. Bal. in tract. de præscrip. & repe. d. l. Celsus. ff. de vsucap. Anton. de Tremo.

q *Contra legem.* gloss. in d. l. 3. hic allegata exemplificat in l. Iulia. de fun. dota. In quo articulo, quia † vtilis est in 115
practica, pono aliquas conclusiones: prima erit, quòd sicut fundus dotalis prohibetur alienari per maritum constante matrimonio, ita per sponsum antequàm matrimonium sit consummatum, text. est singulariter notan. in l. 4. ff. de fun. do. secundum Angel. Instit. quibus alie. lice. vel non. in princip. Secunda conclusio res mobilis dotalis ita prohibetur alienari, sicut immobilis, nisi seruata dispositione, Authent. siue à me. C. ad Velleia. ita concludit Barto. post gloss. ibi. in 1. colum. 3. versicul. aliud est priuilegium. ff. solut. matrimo. quam conclusionem dicit esse communem. Ias. ibi. colum. 8. in 1. lectura. Nisi in rebus consistentibus pondere, numero, & mensura, quæ non sunt prohibita alienari, l. res in dotem. ff. de iure do. & in seruo dotali, qui potest manumitti, l. 1. C. de seruo. pig. dama. Tertia conclusio: licèt quando fundus dotalis æstimatus extitit: & non apparet qua mente, an vt faciat emptionem, an ad fines cognoscendi valorem, si à marito deterioretur, in dubio præsumatur emptio, vt possit alienari, vt est gloss. valde nota. in l. si inter virum. C. de iur. dot. Et vbicunque est † pretium, præ- 116
sumatur emptio, vt est gloss. valde nota. & singularis. in l. cùm dotem. vt eod. tit. quam ita appellat Ias. in l. 1. colum. 6.

C.de iure emphyt. hoc tamen est verum, vbi pretium correspondet vero valori rei, aliàs non, glo. est valde singularis in l.1.§.1.in versic.agendo.ff.de superfi. quam sequuntur Bal. & Salice. in l. ex conuentione.C. de pact. & ibi Ias. illam dicit valde singularem, & in d.l.1.C.de iur.emphy.

117 Quarta conclusio: tunc demum † æstimatio fundi dotalis facit emptionem, quando maritus est soluendo, aliàs nõ: ita tenent Baldus & Salicetus in l. interest.C. de vsufruct. per gloss. in simili. in l.in rebus gloss. 2.C. de iure doti. quam dicit singularem Ias. in d.l.ex conuentione.

Quinta conclusio: maritus qui fundum dotalem alienauit in casu nõ promisso potest nihilominus rem ipsam vendicare, non obstante sua alienatione, vt voluit glos. in l. vna. §. & cùm lex. & ibi tenet Cyn. C. de rei vxo. act. & glo. Instit. qui. aliena. li. vel non. in princi. & tenent Bart. in l. cùm vir. colum. penul. versicu. quæro vtrum vir. & ibi etiam Imol. ff. de vsuca. vbi glo. tenuit contrarium. Et istam dicit esse communem Angel. Areti. vbi suprà. Et benè faciunt quæ de alienante rem ecclesiæ sine solennitate requisita habentur in c. si quis presbyterorum. in gloss. in versic. alienator. de re. eccles. non alienan. Plus voluit Imo. in d.c. cùm vir. quod etiam si maritus iurauerit non contrauenire alienationi,

118 quod † tamen non obstante iuramento poterit alienationem reuocare ex persona vxoris, in cuius fauorem est prohibita alienatio.

Sexta conclusio. Mulier non potest consentire alienationi fundi dotalis etiam cum iuramẽto, vt vult glo. in d.l. vna. §. & cum lex. propter prohibitionem legis: sed iure canonico, cui in hoc standum est, si mulier consentiat viro alienanti, & iuret non contrauenire, necesse habet iuramentum seruare, per text. in c. cùm contingãt. de iuriiuran. & in c. licet mulieres. eod. titu. in 6. Si tamen velles obuiare huic canonicæ dispositioni, contra quam inuehitur practic. Papien. de Ferra. in for. li. quo vxor agit ad do. in versicu. ac etiam castrum facias tu mulierem prius iurare, quod alienationi nunquàm consentiet, nec ipsa alienabit: & si contingat ipsam postmodum alienare, vel consentire viro cum iuramento: primum iuramentum impediet effectum secundi, vt voluit gloss. singularis in d. c. fina. gloss. fina. quam dicit singularem Angel. Aret. vbi suprà in fin. Septima conclusio:

clusio: sicut quando maritus succedit vxori in dote conualidatur alienatio fundi dotalis per eum facta, l. cùm vir. ff. de vsucap. ita si mulier alienauerit † fundum dotalem, soluto matrimonio per mortem viri conualidatur alienatio, gloss. est singularis in l. constante. C. de dona. quam tanquam singularem allegat Cyn. in l. si prædium. C. de iure doti. vt refert Bald. in d. l. constante. intellige etiam si non iurasset, secundum Bald. in d. l. si prædium. Antonius de Tremolis. 119

r *Est exceptio.* licèt excipiens dicatur agere, l. 1. ff. de excep. & debeat certum factum proponere sicut actor, per glo. ibi. Et si opponeretur de inepta exceptione, succumberet excipiens, sicut ineptè agens. l. 1. §. Labeo. vbi Barto. ff. de flu. & idem Barto. in d. l. 1. colum. 2. Attamen non est † necesse exceptionem, vide Angel. Aretin. in rubric. de except. colum. 25. instit. in scriptis dari, sed sufficit, quod iudex in actis redigi faciat, nec est necesse, quod in exceptione concludatur, sed in libello sic. prout vtrumque determinat Barto. in dicta l. 1. & 2. versicu. quæro primo. per multa iura per eum ibi adducta. Intellige tamen, nisi esset excipiens voluntarius, putà contra electum, vt voluit Innocen. in c. dudum. in 2. de elect. quem sequitur. Flo. in l. in exceptione. ff. de except. & alij quos refert Felyn. in rubr. de except. colum. fina. vbi subdit, quod propriè loquendo, excipiens non dicitur agere, per gloss. Institu. de except. in princip. Et ideo in statutis appellatione actoris non veniret excipiens, nec appellatione actionis veniret exceptio, secundum eum. post Bart. & Ange. in d. l. 1. Antonius de Tremolis. 120

s *Ante litem contestatam* sed an etiam probari poterunt ante litem contestatam, hoc est quærere, vtrùm impediant litis ingressum siue contestationem, vt prius de ipsis exceptionibus, quàm de actoris intentione disputetur: & probationes super illis recipiantur, antequàm actor suam fundet intentionem: &, sic prius intentetur exceptio, quàm actio, quod esset mirabile, secundum Baldum in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condition. Ad quod dicas, quòd regulariter † exceptionis peremptoriæ obiectio litis contestationem super principali negotio non impedit: licèt dicta regula multas patiatur exceptiones, 121

ob quod plerique scribentium laborant in enumerandis exceptionibus litis ingressum impedientibus, & quasdam ponit Barto. & multo pluries Alexand. in addi. ad eum. in l. vir bonus. & Bald. in l. postquam liti. C. de pact. & Paul. de Cast. in l. nam & postea. in princ. ff. de iureiuran. & Ange. Aretin. enumerat 42. in §. æquę. col. 6. cum 4. sequen. Instit. de excep. & latè Maria. Socin. in c. vno. colum. 11. cum 8. sequen. de litis contesta. vbi enumerat 33. & Felin. in c. exceptionem. colum. 9. & tribus sequen. Tu autem pro nunc dicas, quòd exceptiones peremptoriæ, seu alicuius defensionis obiectus litis contestationem non impedit super negotio principali, nisi sit de re iudicata transacta, vel finita: iste est text. in c. vno de litis contesta. libr. 6. qui text. clarè decidit, quod exceptiones rei iudicatæ, & transactionis impediunt litis contesta. Sed quæ comprehendantur sub illo verbo, rei finitæ, passus est multum difficilis. in quo Frede. de Se. dubitans consuluit quendam Dom. Bertum canonistam excellentissimum, vt refert Maria. vbi suprà versicu. vicesima exceptio. Et tota difficultas secundum eum consistit in cognoscendo, quæ
122 sint † exceptiones seu defensiones rei finitæ. Barto. autem in l. cùm quærebatur. ff. iud. sol. tradit hanc doctrinam, quod quælibet exceptio, per quam concluditur actori non competere actionem, dicitur rei finitæ, & impedit litis ingressum, per illum text. & per l. si pupilli. §. videamus. ff. de negot. gest. exemplificat de exceptione solutionis & acceptilationis, per quas ipso iure tollitur actio. Et idem voluit ipse Bartol. in dicta l. nam & postea. in princip. vbi sequuntur Angel. & communiter Modern. ff. de iureiuran. & licèt Paul. de Castro. ibi reprobet Bartol. per gloss. in d. c. vno. in versicu. defensionem. tamen illa gloss. communiter reprobatur, secundum Ias. in d. l. nam & postea. qui etiam respondet ad text. d. cap. vnici. post Alexand. ibi & Felin. in d. c. exceptionem. in ver. defensionis cuiuslibet. quod non excludit eas quæ per alias leges inducuntur, per gloss. in l. ob æs. C. de præd. mino hoc idem voluit idem Bartol. in d. §. videamus. & in l. Papinianus. §. si quis impubes. per illum textum. ff. de inofficios. testamen. & alibi sæpè. & istam Bartol. senten. dicit sibi videri æquiorem Maria. in d. versic. 20. Et quia suprà in rubrica huius operis in secunda additione
123 posui aliquas exceptiones, † quæ dicuntur facti seu intentionis,

tionis, quæ ostendunt actori actionem non competere, dico, quod illæ impedient litis ingressum, vt etiam tenet Maria. vbi suprà. Immò plus, vt ibi dixi, iudex ex suo officio, etiam si à parte non excipiatur, repellere potest sic de facto agentem. Et hoc intelligas siue in ciuilibus siue in criminalibus, quando exceptio esset talis, quæ redderet factum impunibile: quia poterit ante litem contestatam opponi, & probari: & impediet accusationis causam, l. si maritus. §. præscriptiones. ff. ad l. Iul. de adult. text. gloss. & Bartol. in l. si seruus. C. de his qui ad eccle. confu. & idem Bart. post Iaco. de Are. in d. l. nam & postea. vbi etiam Moder.

Duo tamen tibi circa hoc sunt diligenter notanda. primò, quòd tunc demum exceptio, quæ concludit actori actionem non competere, impedit litiscon. quando posset incontinenti probari: quoniam si requireret altiorem indaginem, reseruaretur post litem contesta. per text. in d. l. nam & postea. in princ. cum gloss. fina. vbi Bart. Ange. Pau. Fulgos. Alexand. & Ias. ff. de iureiu. & idem Bart. in d. l. cùm quærebatur. & l. fin. ff. pro suo. & est text. in l. ille à quo. §. 1. vbi per Alex. ff. ad Trebell. Et quando exceptio † dicatur requirere altiorem indaginem, habes text. singularissimum secundum Barto. ibi. in l. si is à quo. in princi. ff. vt in poss. lega. & per eundem Bart. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & per multos adductos per Alexan. in d. §. 1. 124

Secundò aduerte, quia tota vis consistit in forma opponendi dictas exceptiones: quia † si opponis, quia processum exceptionem concludentem actori actionem non competere, vel delictum esse impunibile: putà dicendo, non potes agere, vel tibi actio non competit, vel non teneor tuo libello respondere, quia solui vel præscripsi, quia fui aliàs diffinitiuè absolutus: & tunc impediunt litis ingressum. 125

Si verò opponas ad merita causæ, putà tu non foues iustam causam, vel ego venio absoluẽdus à petitis per te: quia solui &c. & tunc non impediant, ita nota. voluit Barto. in d. l. cùm quærebatur. & in d. l. fin. quod nunquam exeat mentẽ tuã dixit Ang. Aret. in d. §. æquę. col. pe. & sequitur Bal. Ang. Lud. Alexan. & Ias. in d. l. nam & postea. & Mari. & Felin. in locis præalleg. Item aduerte diligenter, quod nedum exceptiones prædictæ actori actionem non competere, & delictũ esse impunibile concludentes, modo præmisso oppositæ

impediunt litis cōtestationem, verùm etiam omnis exceptio notoria, & quæ non indiget probatione, etiam si aliàs non concludat actorē esse sine actione in iudicio: quia talis æquiparatur illis, de quibus in d.c. vno. ita tenent Ant. de But. Pa. & Feli. col. 8. versi. circa peremptorias. in d.c. exceptionem. & Bal. in l. postquam liti. col. 2. ver. octaua exceptio. C. de pac. et in d. §. si quis post. & alij à Feli. relati in loco præall. Idem dicentes, quādo exceptio probaretur per instrumentum: quia quod probatur per instrumētum, dicitur patere, & super superuacaneo processu non est insistendum secundum eos: & licèt hoc iure expresso non probetur, habent tamen in se æquitatem, secundum Imol. in c. fin. de ordi. cogni. & Felin.
126 vbi suprà. Aliàs † autem regulariter exceptio peremptoria, etiam quam quis vellet incontinenti probare, non impedit litiscon. secundum Innocen. Anton. de Butr. Panor. & Imo. in c. fina. de libel. obl. & per Felin. in dicto c. exceptionem. col. 11.

127 Sed si reus † opposuerit exceptionem impeditiuam litiscon. sui natura ante ipsam litem contestatam ad processum, & in ea succumbat, an eandem poterit opponere post litem contesta. ad merita causæ, Barto. in extrauag. ad reprimendum in ver. summariè versic. & ex hoc dico quomodo in cri. læs. maiest. proce. simpliciter tenet, quod sic quia prima cognitio fuit summaria, & ideò iterum poterit opponi, & testes iterum recipi, & publicari, secundum eum quem sequitur Ange. Angel. Areti. in d. §. æquè. colum. 12. licèt Bald. Ludo. & Ias. in d. l. nam & postea. distinguant, vtrùm iudex plenè cognouerit ante litem contestatam, vt tunc amplius non audiatur, aliàs sic. Anto. de Tremo.

t *Ante sententiam.* Licèt vulgò dici soleat, quòd perem-
128 ptoriè † possunt obijci vsque ad sententiam, rectius tamen dici posset ad renunciationem & conclusionem in causa. quo etiam verbo ipsius est Specu. in titu. de except. §. dicto versicu. Et peremptoriæ quoniam facta renunciatione & conclusione perinde est, ac si sententia esset lata, secundum Barto. in l. si mater. §. eandem. in fin. ff. de re iudic. & post renunciatum & conclusum in causa, partium organa sunt clausa, ita quod non licet eisdem aliquid dicere aut deducere, quod factum concernat, c. pastoralis. de cau. poss. & proprie. cum simi. ita expresse voluit Angel. Aretin. in §. appellan-

pellantur.colum.3. versic. quarto aduertas. Instit.de except. text.tamen in l.peremptorias. hic alleg. & in l. præscriptionem.C. de except. vtuntur tali modo loquendi, videlicet quòd possunt opponi vsque ad sententiam. Item aduerte, quòd præmissa Ange. sententia non conuenit ei, quod statim sequitur. Et hoc procedit & c. quoniam in criminali-
bus, nō obstante renunciatione & conclusione in causa † ac- 129
cusatus admittitur quādocunq; ante sententiā ad opponendum & deducendum pro suis innocentijs, etiam si expresse renunciasset omni defensioni & probationi, glo.est vnica & singularis.in l.pactum inter hæredem.vbi per D.d.ff.de pact. quam dicit vnicam Bald.in multis locis relatis à Moder.ibidem. & eam sequuntur Bart. Ange. & Imo. in l.custodias. ff. de publ.iudic.etiam si interuenisset iuramentum secundum Bald.in l.vna.C.de confes. quam gloss. tamen limita vt per
Moder. ibi. Post sententiam † tamen, quæ in rem transiuisset 130
iudicatam non admitteretur exceptio repugnans sententię, nec probatio innocentiæ: cùm talis sententia retractari non possit, nisi ex priuilegio Principis, vt est text. menti tenendus, & nunquam obliuiscaris secundum Bar.ibi. in l.diui fratres.ff.de pe. & illum dixit solenne Ias. in l.imperatores.col. 1.ff.de re iudi. Anto.de Tremo.

v *Minor 25 annis* hoc sanè intellige de minore, qui † fuis- 131
set in iudicio cum auctoritate sui curatoris: quoniam secùs esset si sine curatore: eo enim casu iudicium esset nullum, vt dicetur inf.titu.2.ver.ratione personæ. Nisi forte litigasset per procuratorem, quem cum iuramento constituisset: quoniam cùm iuramentum repræsentet eum maiorem, gloss. & Dd.in l.2. C.de rescin.vend.sicut maior non restitueretur aduersus omissam exceptionem peremptoriam, ita nec minor, ista est doctrina Bar.in d.l.mino.25. annis omissam. ita not. limitantis illam.l.per text. in Auth. sacramenta puberum. C.si aduer.vendi. vbi idem tenet Barto. in vlti.col. ver.quæro quid in iudicijs. vbi dicens illam Authen. procedere in iudicijs sicut in contractibus. & Bartol. in d.l. minor 25. annis mouet aduocatum minoris ne faciat eum litigare per procuratorem cum iuramento constituitur, sed cum auctoritate curatoris.

Item aduerte, quoniam quod hic dicitur minorem restitui post sententiā ad opponēdum exceptionem, procedit in

 perem-

peremptorius, in quibus terminis author iste loquitur: quoniam si omisisset opponere dilatoriam vel declinatoriam, merita causæ non concernentem, nullatenus restitueretur: cùm illa dicatur modici præiudicij, & pro modica læsione non datur restitutio, l. scio. ff. de in integ. resti. secundum Innoc. in c. coram fœlicis. de in integ. restitutio. quem sequitur Bald. in l. peremptorias. in 3. colum. vers. quæro vtrum sicut. C. sen. rescin. non poss. & in d. l. scio in vtraque lectu. & Bal. refert. Fèlin. in c. fraternitatis. colum. 4. de testi. licèt contrarium teneat Barto. in l. fina. C. si aduer. rem iu. per gloss. not. ibi volētem, quòd plus præstat in integrum restitutio, quàm appellatio. quem facit singularem Bal. in c. cùm Bertoldus. in 2. col. de re iudic. & Bartol. sequitur Iaso. in l. ita demum. col. penul. C. de procur. idem Ias. in l. 1. colum. fin. C. de iuris & facti ignoran. Item non admittitur minor ad obijciendum crimina contra aduersarium, vt est bonus text. in l. auxilium. vbi Bart. & Dd. ff. de mino. & est gloss. in Clem. 2. de procu. Ant. de But. & Pa. in c. auditis. de in integ. restit. & Felin. vbi sup. Anto. de Tremo.

x *A sententia appellauit.* Et meritò quia quod præstat restitutio minori hoc præstat appellatio maiori. l. præfecti. ff. de mino. Item quia non deductum vel oppositum in causa principali deducam: in secunda instantia sine causa appellationis, l. per hanc. gloss. & Dd. omnes. C. de tempo. appell. & c. cùm Ioannes. de fide instrum. Quod declara pro nunc quatuor modis: primò, vt procedat quando est appellatum à diffinitiua: quoniam appellatio ab interlocutoria iustificatur ex eiusdem actis, & nil noui in ea deducitur, Cle. appellanti. de appella. Secundò dummodò exceptio omissa sit peremptoria, prout author iste loquitur: quoniam dila-
132 toria † & declinatoria fori omissæ in prima instantia non possunt opponi in causa appellationis etiam antequàm lis in ea sit contestata. per text. singularem & non alibi secundum Bald. Alexand. & Ias. ibi. in l. ita domum. C. de procur. secundum intellectum Bart. & communem licet secundum intellectum Raph. & Modern. nulla sit differentia inter primam instantiam & secundam siue causam principalem & causam appellationis. Sed quod in vtraque admittantur dilatoriæ vsque ad litis contesta. vt ibi benè probat text. in versi. appellatio agitur. quod dicitur fieri per litis contesta-
tionem,

ptionem, vt est gloss. expressa & singularis, in l. si posteà. in glo. 1. ff. de pecu. quam dicit singularem Bald. in c. quoniam contra falsam. colum. 6. de proba. communem tamen intellectum vide limitatum per Felyn. in c. ad audientiam, in 2. colum. 9. ver. omittens dilatoriam. de rescrip. quem transcripsit Ias. de eo non facta mentione, in d. l. ita demùm. colum. penul. Tertiò, nisi in prima instantia peremptoria fuisset omissa malitiosè ad fines magis vexandi aduersarium, quia hoc casu non posset deduci in causa appellationis, gl. quam ibi sequuntur Host. Ioan. And. Anto. de Bu. & Pa. in c. inter monasterium. glo. fi. de re iudi. & glo. in d. c. ad audientiam. vbi etiam Anto. de But. & Panorm. in c. exceptionem. de excep. & sequitur Ang. Aret. in §. appellantur. colum. 20. versi. in hoc autem articulo. Sed Io. de Imo. in d. c. inter monasterium. & in d. c. ad audientiam. & in repe. c. quintauallis, col. 15. ver. circa sextum. de iureiur. tamen contrarium dicens per hanc. l. præallega. non reperiri ita declaratum per alia iura licet talis benè puniatur in expensarum condemnatione, iuxta d. c. exceptionem, & opin. Imo. placet Felyn. in d. c. ad audientiam. vbi subtiliter comprobat & ad rationes in oppositum respondet in 11. colum. vers. placuit mihi. & in d. c. inter monasterium. colum. 7. ver. non deductum. Vltimò declara, quandò exceptio in causa appellationis deducenda cõtineret factum non omninò nouum, sed trahens originem ab antiquo, vt in d. l. per hanc. vbi per Dd. Quintò posses declarare, quandò publicatio non obstaret, iuxta Clem. 2. de testi. de quo dices aliquid infrà titul. proxim. in ver. & cum præfatæ.

y *Animaduertat.* Istum versi. vsque ad vers. est & exceptio quàm mixta. infr. eod. transplantauit Guil. Duran. in Spe. titul. de excep. § viso. ver. tu verò aduocate Rei. & ibi Ioan. Andr. notat. Et ex tota hac diffusa litera auctoris habes principaliter vnam conclusionem nõ veram, videlicèt quòd exceptionem † obijciens videtur intentionem actoris confiteri contra textum apertum, in l. non vtique. ff. de excep. & in c. cùm venerabilis. extrà eod. tit. & in c. exceptionem obijciens. de reg. iur. lib. 6. Nec est verus intellectus quem infr. tradit Do. Hubert. ad d. l. auream non vtiq;, videlicèt quod intelligit de excipiente conditionaliter: quem intellectum etiam dat glos. ibi & alibi sæpè, quoniam ille intellectus tanquàm 133

diuinatiuus & de indubio ab omnibus reprobatur. Et licet super intellectu dictorum iurium fuerint variæ sententiæ, quos refert Pa. in d.c. cùm venerabilis. & Ludo. Roman. in l. cùm mulier. colum. 5. cum sequ. ff. solu. mat. licèt etiam, vt dicit Fel. in d.c. cùm venerabilis. col. 3. vers. an & quando ista materia sit prolixa & difficilis. Tu tamen conclusiuè dicas, quòd regulariter exceptionem obijciens non videtur intentionem actoris confiteri, nec actor replicās exceptionem rei, per l. & decretales. præalleg. Et ista est communis sententia omnium canonistarum, in d.c. cùm venerabilis. & legistarū maximè Ia. de Arc. Pet. de Bel. Pertica. Cy. Ny. de Mat. Bald. & Salyc. in l. exceptionem. C. de probat. Et ibi Bald. in 3. col. versi. modò sequitur videre. attestatur istam esse communē & veram etiamsi simpliciter & non sub conditione excipiat imò plus quia simpliciter opponendo intelligitur sub conditione opponere, si petitoris assertio fuerit probata secundum Bal. post Ny. de Ma. ibi. Et quòd simpliciter excipiens non confiteatur nec fundet intentionem actoris tenent post Bar. Ang. Raph. Imo. Pau. & moder. signanter Alex. in 5. & 6. col. in l. decem. ff. de verb. oblig. & Bal. & alij in multis locis relatis ab Alexā. ibid. & à Felyn. in d.c. cū venerabilis. Et moder. post gloss. & Bar. in l. Iulianus verum. ff. de condi. indeb. Et dicunt omnes, quòd d. l. non vtiq;. & decretalis præalleg. sicut simpliciter loquuntur, sic simpliciter procedunt, & sunt intelligendæ, quòd excipiens non fatetur. ideò dicebat, in specie gloss. not. & ord. secundum Bart. ibi in l. Iulianus. verum debitorem gloss. 1. versic. vel dic. ff. de cond. indeb.
134 quòd opponens † exceptionem solutionis non videtur fateri debitum præcessisse: & illam glo. ibi indifferenter sequuntur omnes. & illam dicit ad hoc singularem Bald. in c. cùm in iure. colum. 3. de offic. deleg. Sicuti nec dicens se absolutum videtur fateri excommunicationē processisse, vt plenè per modern. Ias. post Bar. in d. l. decem. col. pen. & per Pa. in c. venerabilem. de elect. reprobantem gloss. ibi & Bar. in d. l. decem. & per eundem Pa. in c. cùm dilectus. de or. cog. Sicut etiam petens veniam non videtur fateri delictum: vt est gl. sing. in c. exhibita. in ver. postulauit. de hom. quam dicit singulirem Ias. vbi supr. Et procedunt præmissa, etiamsi Reus non probet suam exceptionem: quoniam nec tunc videbitur confiteri quicquid dixerit, gloss. reputata singularis in

Auth.

Authen. de exhib. Re. §. suscepto vero. in ver. litiscon. in fin. coll. 5. quam dixit singularem Bald. in l. 2. col. 2. in princip. versi. sed pone quòd debitor. C. quando fiscus vel priua. quã idem Bal. reprobat in d. l. exceptionem. & alle. in d. l. decem. ratio autem, quare excipiens non fateatur, est: quia inducta ad vnum effectum non debent operari contrarium, l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. & exceptio tendit ad impugnandum ius aduersarij: ergò illud quo adiuuare nõ debet. Itẽ si ita esset quòd excipiens fateretur obiectum exceptionis fieret litis contestatio, contra c. 2. de litis contest. lib. 6. quæ ratio est fundamentalior, & eam posuit Bal. in d. l. exceptionem præmissam tamen conclusionem limitat Alex. in d. l. decem. & Ias. post eum in d. l. Iulianus duobus modis: sed primam impugnant: limita ergò in criminalibus, in quibus si Reus excipiat, quod occidit ad defensionem suam, si defensionem non probet tanquàm confessus venit puniendus: quia præsumptio est contra opponentem, quod non fecerit ad sui defensionem, sed dolosè, l. 1. C. ad l. Corn. de sicar. Ita eleganter voluit Barto. in l. Aurelius. §. idem quæsijt. ff. de liber. legat. quem sequitur Imol. & Alexand. in d. l. decem. & Paul. in c. cùm venissent. per illum tex. de insti. & Ias. in d. l. Iulianus. & Felyn. declarans. in d. c. cùm venerabilis. aliam limitationem tanquàm impugnatam non refero, tertiam etiam ponebat Alexand. in d. l. decem. sed est indubitata, quando verba exceptionis continerent confessionem explicitè dicendo, verum est, quòd debitum præcessit sed soluit. Feli. etiam vbi. sup. ponit sex casus fallẽtiales sed ad eũ te remitto. Ant. de Trem.

z *Turpitudinem continẽnte.* Quo casu nulla † nascitur obligatio neque ciuilis, neque naturalis, d. l. generaliter. in ver. nullius momenti. & meritò nec ex ea datur actio: vt statim sequitur. Item dicas, si ipsa promissio non contineret turpitudinem, sed fieret ex turpi causa: putà promitto decem, si homicidium facias, quia etiam talis promissio ex causa turpi est ipso iure nulla, vt voluit gloss. in l. iuris gentium. §. si ob maleficium. vbi Bartol. Paul. Alexand. & Ias. ff. de pactis. & sequuntur Bartol. & omnes Vltramon. in d. l. generaliter. & in l. penultim. ff. de conditione ob turpem causam. & Iason in d. l. generaliter. column. 3. quod ista est communis opinio & magis æqua. Tertiò idem dicas,

quando

quandò promissio contineret turpitudinem ex parte promittentis tantùm: vt in casu. l. 4. §. sed quod meretrici. ff. de condit. ob turp. caus. quoniam etiam tunc est ipso iure nulla, vt voluit gloss. ibi. & in l. 2. C. eod. tit. & in l. affectionis. ff. de donationib. & Bald. Angel. & Paul. de Castro. sequuntur in d. §. sed quod. & dicit Ang. quod ista est tutior & honestior. etiam tenent Imol. & Ias. in d. l. generaliter. vbi Ias. in vltimis ver. dicit istam esse sustentabiliorem in puncto iuris, licèt citramontani & multi vltramontan. relati ibi ab eo tenuerunt contrarium. Ant. de Trem.

a *Actio non datur.* Quibus casibus quando iudex videt actorem sine actione experiri, potest ex suo officio repellere actorem etiam Reo non opponente, vt dixi in rubrica huius tracta. in 2. additio. vbi etiam opposui quæ sunt istæ exceptiones, quæ propriè dicuntur intentionis.

b *Nemo experiatur.* Hoc sanè procedit, nisi in litis contestatio. speraretur oriri actionem, per tex. mirabilem. secundum Rapha. Cuma. ibi, & singularem secundum Angel. & Imo. in l. si Titius. ff. de verb. oblig. quia idem iudicamus de potentia propinqua ad actum, sicut de ipso actu. l. penul. vbi Bald. ff. de milit. testamen. & nisi Reo expressè consentiente, & alijs quibusdam casibus, de quibus per Bar. & modern. ibi. scilicet in d. l. Titius. quæ licèt allegetur singularis, habet tamen socium, in l. si pluribus. de legat. 1. secundum intellectũ quem ponit ibi. gloss. fin. approbatum ab Petr. Ang. & Imo. ibi secundum Alex. in d. l. si Titius.

c *Fundat intentionem.* Nihil est vt dixi supr. in prin. huius vers. in addi. mag. Ant. de Trem.

d *Non credit.* Quia per talia verba benè inducitur litisc con. vt per Ioan. And. Anto. de But. Pa. & Ma. Sozin. colum. 11. vers. vicesimosecundò quæro. in c. vno. de litiscon. quicquid dixerit gloss. singularis secundum Paul. ibi in l. 1. C. de litiscon. Ista erit melior forma excipiendi, quàm illa, nego debitum præcessisse, vel nego aliquid debuisse, & si probaueris, &c. quia si verè præcesserit debitum, mentitur contra salutem animæ: & potiùs deberet omnia mala pati quàm veritatem negare, in l. Iulianus. verum. colum. 7. ff. de cond. indeb. post Imol. in l. decem. ff. de verb. oblig. damnantes cautelam traditam per Bald. ex mente glos. ordi. in l. si quidem. hic alleg. sed fortè Ias. fallitur per ea quę nota. Alexand. in l. qui

qui totam. ff. ad Trebell. & retuli sup. tit. 1. in princ. in gloss. in versic. per calumniam. Item considera quomodo potest stare, quod subdit idem Ias. ponens aliam tutiorem cautelã, ut dicat † conditonaliter, si quid tibi debui solui: cùm per ta- 136
lia verba sic simpliciter prolata non fiat litiscontest. per nota. in d. c. vno. & in l. 1. C. de litiscontest. Antonius de Tremolis.

e *Non vtique.* Imò sicut prædicta l. simpliciter intelligenda: vt sup. tibi dixi, in prin. huius versi.

f *Non fiet litiscon.* Imò hodie: quia per obiectum peremptoriȩ exceptionis non fit litiscon. dicit text. in c. 2. de litiscon. libr. 6. & tenet Bal. in l. 1. col. 1. de litiscon. nec est vera ratio sequens ibi. quia actoris, &c.

g *Probauerim.* Licèt hoc voluerit glos. in Auth. de exhib. re. §. suscepto. coll. 5. tamen reprobatur vt dixi in prima addi. huius vers.

h *L. si quis cùm aliter* Aduerte, quia l. dolo. propriè loquitur in † dolo dante causam contractui stricti iuris: quo casu 137
mero iure valet contractus: sed rescinditur ope exceptionis, vt etiam habetur in l. & eleganter. in princip. vbi glo. & Bar. ff. de dolo. Sed quando daret causam contractui bonæ fidei esset mero iure contractus nullus, l. 3. §. final. ff. pro soc. & l. si voluntate. C. de rescind. vend. & tunc diceretur exceptio intentionis. Sed l. si quis cùm aliter. loquitur de dolo incidente in contractum ex proposito, vel re ipsa, putà ex enormi læsione absque proposito stipulatoris, ex qua resultat dolus reipsa, vt ibi est text. melior de iure secundum Paul. & singularis secundum Bald. in c. vno. de plus petit. Anton. de Tremo.

i *Nulla actio.* Ista litera, próut iacet, non est vera: quoniam † contractus per metum initus mero iure tenet, licet pre- 138
textu metus possit rescindi, vt est text. quem ibi notant modern. in l. interpositus. C. de transact. Sed est speciale in dote, vt metus ipso iure vitiet illius cõstitutionem, per d. §. si dos. & ibi gloss. expressa Bartol. Bald. & Alexand. in l. si cùm dotem. § si mulier. ff. solut. matrim. sicut etiam est speciale in matrimonio & alijs casibus nota. per gloss. in l. 1. §. final. ff. de auto. iudi. & Sali. in d. l. interpositas. Et puto, quòd hoc voluerit dicere iste auctor, quòd fallat in dote, non in re. Sed tunc fallentia non benè congruit, cùm suprà nil dixerit

de

de metu, sed de dolo. ideò Specul. in titul. de except. §. viso. versic. tu verò aduocate: dicit, quòd hoc fallit in dote promissa per dolum, sed nec tunc benè adaptatur tex. d. l. si mulier. §. si dos. loquens de metu non dolo.

k *Titulus.* Etiam iure Canon. sed solùm bona fides, nisi ius commune esset contra præscribentem, vt dixi latè suprà eod. titul, versicul. exceptio Macedoniani. in ver. prescriptiones.

l *Vt prædixi.* Et malè vt habes. sup. in prin. huius versi. animaduertat. in 1. addi.

m *Ante litem contestat.* Licèt exceptio dubia, de qua in d. l. sufficit dubietate pendente quoad conditionem indebitè soluti, sit censenda peremptoria & perpetua, vt ibi. Attamen quia sui natura est dilatoria solutionis, vt in exemplis ibi positis in gloss. ideò de ea an sit opponenda ante litem contest. vel non, & de effectu dic vt dilatoria solutionis plenè dixi supr. tit. de impe. & excep. quæ contra rescrip. & dele. iudi. opp. ver. attende tamen.

§. fina. Istis iuribus punitur mendacium, de quo latè vide quæ scripsi. sup. tit. qui. mod. suo no. agen. ciui. ver. item deludentur agentes. & seq. Ant. de Trem.

Puto contrarium. Et benè facit quod scripsi. supr. d. titul. versi. & generaliter. ad fin. magnæ addi. videlicèt quòd etiamsi quis opposuerit vnam de impedientibus litis contest. & in ea succuberit, nihilominùs tamen post litem contest. iterùm potest illam opponere, probare multo fortiùs, si nondum fuerit opposita. Ant. de Tre.

n *Contrarius* Parum est de hac elegantia curandum, cùm Reus pluribus exceptionibus ne diuersis, sed etiam contrarijs vti non prohibeatur, per tex. gloss. & Dd. in l. nemo prohibetur. ff. de excep. tex. glos. & scrib. in c. nullus pluribus. de reg. iur. lib. 6. Sicuti & actor replicando potest vti contrarijs allegationibus, secundum Bar. & alios in d. l. nemo. Intelligentes dummodò ipsi excipienti & replicanti incumbat necessitas probandi vtranque, aliàs secùs, quod dic vt per eos. Secùs autem in actore, qui contrarias actiones non potest intentare, vt sup. tit. quib. mod. suo no. ciui. agen. ver. similiter repelluntur contra ponentes & ibi dixi.

De-

De exceptionibus & beneficijs, quæ post diffinitiuam sententiam opponuntur. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Exceptiones post sententiam opponendæ quæ sint.
2 Miles condemnatus nõ potest suis defensionibus etiam vti post sententiam impediri.
3 Falsi exceptio potest etiam post sententiam opponi.
4 Sententiam prætextu falsorum testium vel instrumentorum annullari posse, qualiter sit intelligendũ. & n. 66.
5 Exceptio pacti de non petendo quibus prodesse possit, & quibus non, & contra quos possit opponi.
6 Exceptio omnis, principaliter in agentis creditoris odium inducta, post sententiam opponi potest.
7 Velleiani exceptione, si mulier condemnetur, nõ opposita oritur aut renouatur in sententia exceptio, vt post eam latam opponi possit, & quare.
8 Priuilegium est cõtra, beneficium autem præter ius cõmune.
9 Exceptio, non teneor vltrà, quàm facere possum, quare etiam post sententiam opponatur: estque dilatoria & temporalis. & nu. 16. & peremptoria.
10 Exceptio sententiam non impugnans, sed executionem tantùm aut mutans aut moderans, etiam post sententiam obijcitur.
11 Hæres, ad integra legata condemnatus, poterit in executione post sententiam exceptione inuẽtarij legitimè confecti vti, vt vltra vires hæreditarias non teneatur.
12 Exceptio deductionis expensarum per me in re vindicata bona fide factarum, post sententiam opponi potest.
13 Compensationis exceptio etiam post sententiam in executione obijci potest.
14 Exceptio contra instrumentum, contra quod ex statuto non opponitur exceptio, si illud moderetur, valet.

Exceptio

16 Exceptio ante sententiam à iudice cognita, aut data ante sententiam omnes dilatorias, peremptorias, & anomalas termino non obiecta, post sententiam non admittitur.

17 Incarcerari potest omnis condemnatus, qui non est soluendo, donec bonis cedat: estq; ad sacculum & peram excutiendus.

18 Debitor delicto cessione bonorum non liberatur respectu fisci.

19 Pœna pecuniaria non mutatur in corporalem respectu partis læsæ, nisi consenserit.

20 Cedere bonis qui non teneantur ex priuilegio, si cauerint se integrum soluturos, si pinguior fortuna aduenerit.

21 Socer vxoris quibus in rebus & quare magis sit priuilegiatus quàm socer viri, in beneficio, quo quis non tenetur cedere bonis.

22 Socer viri, si generum dolo induxit ad contrahendum sub spe magnæ dotis promissæ, non gaudet etiam constante matrimonio hoc priuilegio, vt non teneatur vltra, quàm possit.

23 Priuilegia militibus concessa quatenùs ad aduocatos & clericos extendantur.

24 Deductio, ne egeat, quid requirat in qualitate personæ, rei, & temporis inspiciendum.

25 Exceptio nullitatis sententiæ potest quandocunque opponi post sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam, etiamsi tres conformes latæ essent sententiæ.

26 Nullitate proueniente ex iudicis iurisdictione, si ea post tres conformes sententias opponatur, impeditur etiam executio.

27 Sententia lata assistente falso procuratore mero iure est nulla, siue aduersarius ignorauerit, siue dubitauerit esse falsum, nisi iusto procurator errore ducatur: aut admissus sit cum cautione rati.

28 Iudex si falsum procuratorem ante sententiam legitimum pronuntiauerit, post eam non erit nullitati locus ob falsitatem.

29 Falsi procuratoris exceptio, an possit etiam post renuntiationem & conclusionem in causa opponi, vt senten-

sententiam feriε impediatur.
30 Procurator falsus quis habendus.
31 Mandatum qui habet generale si agat in causa requirente speciale, procurator falsus habetur.
32 Mandatum de lite prosequenda, prius gesta confirmat.
33 Dominus potest processum & sententiam contra falsum procuratorem latam ratificare, etiamsi in fauorẽ falsi procuratoris data sit, & nu. 34.
35 Procuratoris falsi acta quando non possit dominus ratificare.
36 Venales sententiæ, quæ aut pecunia aut interuentu cuiuscunq; rei impetrantur, cùm sint ipso iure nullæ, poterit talis exceptio etiã post sententiã in rem iudicatam transactam opponi, etiamsi vt iustè feratur data sit. & quare.
37 Repeti an & quando possit pro sententia obtinenda datum iudici.
38 Iudex & testis turpiter etiam pro iusta causa recipiunt pecuniam, secùs in arbitro, & arbitratore, non annullatur tamen ipso iure sententia.
39 Sententia per pessimum iudicis dolum aut fauorem data valet quidem, & tenet, transitque in rem iudicatam: sed iudex punitur.
40 Restitutio in integrum datur etiam sine remedio appellationis, si sententia dolo aut ambitione sit lata.
41 Exceptio sententiæ latæ per ambitionem vel errorem iudicis an & quando post sententiam possit opponi.
42 Error expressus vitiat sententiam ipso iure, & quando non. & nu. 46.
43 Sententia per errorem aut falsam causam lata, ipso iure non vitiatur, sed valet, etiamsi ex actis appareat error, secùs in decreto. & nu. 48.
44 Decretum per errorem aut falsam causam interpositũ non valet, sed ipso iure est nullum, etiamsi partim vera partim falsa fuerit causa.
45 Datio in solutum à iudice facta si aliqua in parte debitum excedat, tota est nulla.
47 Error iuris in actis, ad quæ se refert sententiã, expres-

ſus non valet, vt & in errore facti, ſecùs ſi poſſit tolerari.

49 Error in libello quando eundem & ſententiam ſuper eo latam irritet.

50 Sententiam continere errorem expreſſum, & ſe referre ad acta, quando paria ſint, & quando non ſint.

51 Sententia in probationibus à iure reiectis fundata ipſo iure nulla.

52 Iniuſtitia notoria non reddit ſententiam ipſo iure nullam.

53 Exceptio incompetentis iudicis quando & quomodo opponatur.

54 Exceptio nullitatis ex defectu iuriſdictionis ad impediendam latæ ſententiæ executionem opponi poteſt, etiam poſt tres conformes ſententias.

55 Sententia falſorum teſtium vel inſtrumentorum prætextu lata an ipſo iure ſit nulla.

56 Decretum per falſas probationes interpoſitum eſt mero iure nullum.

57 Reſtitutio in integrum quando non detur aduerſus ſententiam per falſos teſtes datam.

58 Falſitas publicatis atteſtationibus quomodo poſſit per teſtes probari.

59 Falſus teſtis quis ſit.

60 Sententia teſtium prætextu lata quare mero iure teneat, vt nec corruptio aduocati aut procuratoris.

61 Teſtes ſi pecunia corrumpantur an ſic cauſa cadat corrumpens, ac ſi iudicem, aduocatum vel procuratorem pecunia corrupiſſet.

62 Acta cauſæ aut notarium actorum falſificans, cauſa cadit.

63 Reſciſſio ſententiæ per falſos teſtes latæ vt obtineatur, an opus ſit probare tũ quòd falſum depoſuerint teſtes, tum quoq; quod corrupti ſint, an verò alterum, & quod ſufficiat.

64 Teſtium falſitas ſi ſit probata, ſentẽtia per in integrum reſtitutionem retractabitur, etiamſi dolus vel ſcientia producentis non interuenerit.

65 Teſtibus precibus corruptis, at non pecunia vel rei interuentu, non reſcinditur ſententia.

67 Tranſ-

67 Transactio etiam iurata prætextu falsorum testium facta retractatur.
68 Iuramentum non nocet iuranti, vbi falsitas aut simulatio interuenit.
69 Exceptiones & beneficia post sententiam opponendæ quando & quomodo post sententiam probabuntur.
70 Peremptoriæ exceptiones ante sententiam purè vel conditionaliter opposite, an à Reo antequàm testificata didicerit probari debeant.
71 Attestationibus publicatis an super eodem aut cõtrario articulo noui possint produci testes.
72 Priuilegium in dubio concessum personæ quando censeatur personale, quando item reale, vt transeat ad hæredes.
73 Exceptiones non tantùm trãseunt ad hæredes defuncti, sed etiam incipiunt ab hæredibus.
74 Hæres nomine suo & non defuncti agens non potest repelli exceptione contra defunctum competente.
75 Priuilegium personale vt non transit ad hæredes, sic nec fideiussores, & quare.
76 Restitutio in integrum concessa minori non prodest fideiussori, datur tamen hæredi minoris.
77 Exceptio competens principali quando detur fideiussori, & quando non. & nu. 79.
78 Fideiussor si sit illius, pro quo fideiussit, debitor, conuentus non habet, quàm opponeret principalis, exceptionem.
80 Liberatio fideiussori facta, quãdò non prosit Reo principali.
81 Ius quæsitum tertio ex meo contractu, non potest tertio inuito à me tolli.
82 Pactum merè personale quomodo constituatur, adeò vt ad hæredem non transeat.
83 Inclusio vnius personæ extendit se ad exclusionem aliarum.
84 Exceptio deleganti obstans non obest delegato.
85 Res inter alios iudicata quot casibus tertio præiudicet. & nu. 91.
82 Sententia vt noceat tertio, requiritur citatio, & quando sola scientia sine citatione sufficiat.

87 Pater quando teneatur ex sententia contra filium lata: & è contrario. & nu. 89.

88 Principis sententia ius facit, habetque vim legis, & secundum eam in similibus casibus à cæteris iudicandum est.

90 Statutum an possit sic filium pro patre, aut è diuerso patrem pro filio ad pœnam corporalem obligare, vt & ad pecuniariam multam.

92 Scientia quando non requiratur in sententia contra tertium lata, vt ei præiudicet.

93 Præsumptio qualis qualis, aut preiudicium quale quale quid operetur.

94 Citatio tertij cuius interest siue à lege, siue ab homine facta sit, facit, vt sententia contra Reum lata, tertio noceat, si in casibus in iudicium deductis tertius comparuerit, in quibus ad definitiuã Reo absente perueniri possit.

95 Citati à lege, quam ignorare non licuit, maior est contumacia, quàm citati ab homine.

96 Sententia lata de legitimitate vnius an præiudicet alteri cohæredi, & an idem sit in filiatione.

97 Sententia de statu personæ facit ius quóad omnes, qui non principaliter interesse prætendunt.

98 Sententia vbi de sui natura facit ius quóad alios, non præiudicat tamen æquè principale ius habentibus.

99 Sententia super nullitate testamenti lata contra hæredem, an præiudicet legatarijs, & fideicommissarijs.

100 Sententia in petitione hæreditatem contra hæredem scriptum data, etiamsi sit iniusta, nocebit tamẽ ei quóad legatarios & creditores, pro qua lata est.

101 Sententia super testamenti rescissione lata instante eo cuius non intererat, quo minus ei non prosit, proderit tamen his quorum interest, etiamsi in iudicio non fuerint.

102 Transactio inter hæredem scriptum & legitimum inita, præiudicat creditoribus, vt vtrunque conuenire debeant pro rata.

103 Vasalli & tertij transactio præiudicat domino feudi.

104 Res

104 Res iudicata & iuramentum præiudicat tertio in actione populari.

105 Iniuriæ remissione priuata non præiudicatur pœnæ publicæ.

Post sententiam verò opponi possunt infrascriptæ exceptiones, † scilicet exceptio Macedoniani [b] & Velleiani [c], & beneficium [d], quod habent mariti, & donatores, & cæteri [e], qui non possunt ex iudicato insolidum conueniri: licèt quatenus facere possunt, vt ne egeant [f] eorum ratio habeatur: vt ff. ad Mace. l. tametsi. & ff. ad Vell. l. vltim. §. penultim. & ff. de re iudi. l. sunt. & l. patronus. & l. item miles. & l. inter eos. & l. Nesennius. §. final. solut. matrim. l. ex diuerso. §. vltim. & ff. quod cum eo. l. si filius. 1. respon. 1 b c d e f

† Idem in milite [g] condemnato qui post sententiam suis defensionibus vti poterit, vt C. de iur. & fact. ignor. l. 1. 2 g

† Idem in beneficio cedendarum [h] actionum, vt ff. de fideiuss. l. si fideiussores. in d. §. fin.

† Idem dico in falsi exceptione, & in omni alia, per quã potest iudicium & sententia annullari [i] vt si dicatur sententia lata aßistente falso procuratore [k], nec dominus eius processum ratificauit [l], vel à iudice pecunia corrupto [m]. Secùs si gratia [n], vel errorre [o], seu ambitione, vel à iudice incompetente [p], vel si dicatur iudicatum per falsas allegationes, vel instrumenta [q] falsa, vel per falsos [r], vel subornatos [s] testes. Vel si dicatur quis ingenuus [t] pronunciatus non aßistente iusto contradictore, vt ista per ordinem comprobantur, C. de procura. l. licet. & ff. de iudi. l. licèt verum. & C. quando prouoca. non est neces. l. venales & C. de pe. iud. qui ma. iud. l. 1. & Authent. nouo iure. & ff. ad Trebellia. l. seruo iuncto. § cùm prætor. & C. si à non compet. iudic. per totum. & C. si ex fal. Instit. & testi. per totum. & ff. de 3 h i k l m n o p q r s t

re iudicata. l. diuus Adrianus. & ff. de iudi. l. si prætor. §. Marcellus. ff. de coll. deteg. l. cùm non iusto.

4 † Et quod dixi sententiam annullari prætextu falsorum testium vel instrumentorum, intelligas esse verum, quando iudex fidem adhibuit falsis testibus & instrumentis, & illa secutus pronuntiauit: vt ff. de re iudi. l. cùm prolatis. & C. si

v ex fal. inst. l. . quod in dubio præsumo [u], quando dicit in sen tentia, visis testibus & instrumentis. Et cùm præfatæ exceptiones, & beneficia post sententiam opponantur, post senten

x tiam probabuntur [x].

Cæteræ autem peremptoriæ, quæ ante sententiam purè vel conditionaliter proponuntur, sunt probandæ à Reo ante-

y quàm testificata didicerit [y] iure nouo, vt in Auth. de testib. §. quia verò multi. & §. illud. & iacet. C. de probationib. Auth. at qui semel.

z Opponi [z] autem possunt peremptoriæ rei [a] cohærentes, et

a quæ ante sententiam, & quæ post sententiam sunt opponen-

b dæ à principalibus personis, & ab earum hæredibus [b], & à

c fideiussoribus [c], & mandatoribus etiam inuitis [d] Reis, eo-

d rum statu integro manente, vt ff. de exceptionibus. l. exceptiones quæ personæ. §. Rei autem. & l. omnes. & C. de exceptionibus l. defensiones. & ff. de iure fisci. l. in fraudem. §. si principalis. & C de fideiussoribus l. . & l. sententiam. & ff. de fideiusso. l. vbicunque. & ff. de regul. iur. l. hære-

5 dem. † Et quod dixi, recipit instantiam in exceptio-

e ne pacti, vbi pactum de non petendo est personale [e], quia non proficit hæredi, neque fideiussori. ff. de pactis. l. idem in duobus. §. personale. Et possunt opponi contra paciscentes, & illos, qui in iudicio se offerunt, & in eorum hære-

f des, & emptores [f], & legatarios vtentes suorum authorum iure, ff. de doli exceptio. l. apud Celsum. §. de authoris. & §. si cum legitime. & argumen. ff. de acquirend. possess. l. Pom-

l. Pomponius. §. cùm quis adminiculo. Et interdum[g] *contra illos, qui in iudicio non fuerunt, vt in illis casibus, in quibus sententia facit ius quò ad omnes. Vt in causa filiationis*[h], *ingenuitatis*[i], *& querela inofficiosi testamenti iure veteri, non autem nouo*[k], *& in populari*[l] *actione, si bona fide delatum sit iuramentum, nec sit collusum, vt ff. de lib. arg. l. 1. §. fina. & l. 2. & l. 3. in princip. & ff. de statu ho. l. ingenuum. & ff. de inoffi. test. l. Papinianus. §. ex causa. & C. de libe. præte. vel exhære. Authen. ex causa. & ff. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus.*

g
h
i
k
l

a

Diffinitiuam sententiam. Intellige etiam de diffinitiua quæ in rem transiuit iudicatam: quia si esset appellatione suspensa quælibet exceptio peremptoria posset opponi: vt sup. tit. prox. ver. & regulariter dico. Sed istæ possunt opponi etiã post diffinitiuã in rẽ iudicatã transactã. Et si dicis quòd post diffinitiuam in rem iudicatam transactam nil vltra quærendũ est, cũ faciat de nõ ente ens, & verũ mutet in falsum & non admittat probationem in contrarium, vt dixi sup. tit. prox. ver. peremptoriè. in ver. rei iudi. ad ad hoc respondeo quòd istæ exceptiones vel non impugnant sententiam nec ei sunt cõtrariæ, sed eam secum compatiuntur & meritò post executionem moderando sententiam opponuntur. Exceptio enim quæ sententiam non impugnat post sententiam opponi potest in executione, text. est in l. si fideiussores. in id. §. fi. & ibi Bar. ff. de fideiuss. & dicetur statim vel in illis est speciale propter odium vel priuilegiũ: vel oriuntur aut renouantur in ipsa sententia: vt latiùs in sequentibus dicam: & ideò contra naturã peremptoriarũ opponi possunt post sententiã etiam in rem iudicatã transactam. Et aduerte diligenter quòd vbicunq; exceptio peremptoria potest opponi post sententiã in rẽ iudicatã transactã q etiã poterit opponi post quadrimestre: quod datur condẽnatis ante factam satisfactionem. gl. est mirabilis secundum Bar. ibi. l. ab executione. in ver. excedat. C. quo. ap. non reci. & illam dicit singularem Ias. in l. 1. col. pe. C. de iur. & fac. ign. & ante eum Ang. Are. in §. appellantur. col. 10. Inst. de excep. Ant. de Trem.

b *Macedoniani.* In ista exceptione est speciale odio credi-

 toris

toris agentis, secundum Bart. in l. 1. col. 2. C. de iur. & fac. ign. per ea quæ notan. in l. tametsi, hic alleg. vbi istud idem voluit Bart. ex quo inferunt modern. scribentes, in d. l. 1. quòd
6 omnis † exceptio, inducta principaliter in odium creditoris agentis, opponi potest post sententiam, exemplificantes in exceptione banni, siuè tu es bannitus, &c. cùm sit inducta in odium banniti, poterit opponi post sententiam, vt voluerūt expressè Bartol. Bald. & alij in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condi. inde. Item in exceptione excommunicationis, inducta, quę est in odium excōmunicati, poterit opponi post sententiam, de qua dixi in titul. quib. mod. suo nomin. ciui. agen. versicul. item agere impeditur. in verb. & excommunicatus.

c *Velleiani*. Huius exceptionis, quòd opponi possit post sententiam, ratio esse potest secundum Bart. in l. 1. C. de iur. & fact. ignor. cum quo ibi transeunt scriben. quia talis exce-
7 ptio oritur seu saltem † renouatur in ipsa sententia, eo quòd mulier condemnata, non opposita exceptione Velleiani, videtur de nouo intercedere, meritò cùm renouetur in ipsa sententia, poterit post ipsam sententiam opponi, per text. in l. & post rem. §. 1. ff. de trans. & istud idem sentit Barto. in d. l. tametsi. dicens in Velleiano rationem: quia in propria litigotione mulieris intercessio est, per text. in l. si mulier in iure. ff. ad Vell. Ang. tamē Are. in §. appellātur in 5. col. Inst. de exc. sentit aliam rationē, quòd Velleianū est beneficiū principaliter inductum in fauorem personæ propter fragilitatē sexus. Ex quo infert generaliter, quòd quandò executio fieret contra beneficium inductum principaliter in fauorem personæ propter fragilitatem sexus, vel aliam, quòd tunc peremptoria poterit opponi post sentētiam, vt ibi per eum. Ex quibus duabus rationibus colligere potes duas regulas in hac materia. Ant. de Trem.

d *Et beneficium* Quia Bartol. in l. si miles. in prin. ff. de re iud. in suo summario etiam appellat beneficium, Ias. ibi eum reprehendit, dicens, debere dici priuilegium, non beneficium, per ea quæ ipsemet Bart. tradit, in l. 1. in vltim. col. q.
8 antepe. C. de iur. & fact. ignor. videlicèt quòd † priuilegium est contra ius commune & beneficium præter, putà si imperator concedat alicui castrum dicetur beneficium. Sed non aduertit fortè, quòd iurisconsultus etiā appellat beneficiū,

ff. sol.

ff. solu. matr. Item nónne dicimus beneficium senatuscon. Velleiani, & beneficium Macedoniani, hic etiam sunt contra ius commune. Benè fateor quod stricto sumpto vocabulo, rectius diceretur priuilegium: sed largo sumpto vocabulo cum iureconsulto authore isto, & Bartol. vbi supr. non ineptè dici poterit beneficium. & quia Bar. vtroque vocabulo vsus est in d. l. miles. nos eius vestigia non aspernati promiscuè vtemur. Sed ad rem veniendo, ratio, quare † huiusmodi exceptio, non teneor vltra, quàm facere possim, opponi possit post sententiam, est, quoniam talis exceptio non impugnat sententiam, sed eam secum compatitur, executionem illius solum moderando. Modò extat regula tradita per Bart. in l. si fideiussores. in d. §. fin ff. de fideiuss. per illum text. & in l. ex diuerso. §. fin. per illum text. ff. sol. matr. & in l. Nesennius. §. fin. etiam per illum text. ff. de re iud. & in d. l. 1. col. 1. vbi per Moder. C. de iu. & fac. ig. quod exceptio † quę sententia non impugnat, sed solum executionem alterat vel moderatur, potest opponi post sententiam. 9 10

Ex qua regula inferunt Dd. in locis præalleg. & alibi sæpè, quod hæres cõdemnatus † ad integra legata, poterit post sententiam in executione opponere exceptionem inuentarij legitimè confecti, vt nõ exigatur vltra vires hæreditarias, iuxta l. scimus. §. & si præfata. C. de iur. delib. próut expressè tenuit in d. l. Nesennius. §. fina. & in d. l. ex diuerso. §. fin. vbi etiam Bald. Ange. & Moder. & idem Bart. in l. pen. per illum text. ff. de confess. licèt Alex. ibi in addit. ad Bart. dicat de hoc non reperiri text. & Bart. etiam sequuntur Bald. & Modern. in d. l. 1. 11

Secundò inferunt, quòd si in actione † rei vendicationis fuerit contra me lata sententia, in eius executione potero opponere exceptionem deductionis expensarum per me bona fide factarum in re vendicata, vt voluit pater practicæ Guil. Duran. in Spec. in tit. de excep. §. d. vers. sed pone ædificaui. & Bart. in l. in fundo. col. fina. ver. videamus ergo. ff. de rei vendi. & sequuntur Modern. in d. l. 1. Vbi etiam tertiò inferunt, quòd exceptio compensationis † cùm sententiam nõ impugnet, sed se compatiatur cum illa, poterit opponi post sententiam in executione, per text. in l. 2. vbi Bald. not. C. de compe. idem Bald. in l. peremptorias. C. sen. rescin. non poss. Pau. de Castr. & cæteri. in d. l. 1. & Ang. Are. in §. appellantur. 12 13

14 col. 19. Inst. de excep. Itē & vltimò infertur, quòd stante † statuto, quod contra instrumentū non possit opponi aliqua exceptio, vt pleræq; curiæ habent ex priuilegio Principis, quod tamē benè poterit opponi exceptio, quę nō tendit contra instrumentum: sed solum illud moderatur, vel limitat, prout ab expresso voluit Bart. in l. si filius. ff. quod cum eo qui in alie. po. est. dicens inspicienda verba statuti, an prohibeant opponi cōtra instrumentu, an contra eius executione, vt hoc vltimo casu nil possit opponi. Prędicta oīa sunt sanè intelligēda
15 nisi iudex † ante sententiā de tali exceptione cognouisset, & eam repulisset: quia tunc post sententiā amplius opponi nō posset, per text. in l. quod in diem. §. fi. ff. de compen. secundū Bar. Bal. & Dd. signanter Alex. in d. l. ex diuerso. §. fi. post gl. in d. l. Nesennius. §. fin. & iura per eos alle. Secundò intellige nisi iudex statuisset ante sententiā terminum ad opponendū oēs exceptiones dilatorias peremptorias & anormalas: vt voluit Bal. in l. ab executione. colum. pe. C. quo. ap. non reci. & sequitur Alex. in d. ex diuerso. §. fi. col. 2. dicens istam Bal. li-
16 mitationem esse singularem. Aduerte etiam, ꝙ licèt † huiusmodi exceptio, non teneor vltra quàm facere possum, opponi possit post sententiam, non tamē propterea est peremptoria, & perpetua, sed est dilatoria & tēporalis, secundū gl. ordinariam. in d. §. appellātur. in ver. agentibus. in fi. quam ita appellat Ias. in d. l. 1. col. pe. & gl. & Bar. in l. 3. ff. de exce. & Bar. & Dd. in d. l. ex diuerso. §. fi. & idē Bar. in l. quod nomine. ff. de condi. inde. & licèt ita transeat Ias. in d. l. 1. attamen Dd. Anti. & Alex. de Imol. Pet. Bel. & idē Ias. in l. inter eos. in fi. ff. de re iudi. aliter dicunt videlicet, ꝙ cùm ista exceptio nō impediat litis ingressum, sicuti nec regulariter peremptoriè. c. 1. de lit. conte. lib. 6. Item cùm opponatur post litē contest. & post sententiam, quod nō procedit in dilatorijs, quæ post litem contest. non opponuntur, l. ita demum. C. de procura. certè quóad processum dicetur peremptoria. Dicetur etiam dilatoria & temporalis respectu solutionis & executionis: quia differt solutionē integrā, quóad peruenerit ad pinguiorem fortunam, l. vna. cùm autem. C. de rei vxo. act. item secundò dicetur dilatoria respectu conditionis indebiti soluti, quæ ex hac causa non competit, l. nam & si maritus. ff. de conditio. indeb. quæ benè competeret si esset peremptoria & perpetua cùm sit fauorabilis per text. in l. qui exceptio-

nem.

nem.cod.titu. Anto.de Tremo.

e *Et cæteri.* Tu aduerte diligenter, quòd regulariter omnis † condemnatus existens nō soluendo potest incarcerari, 17
donec debitū soluerit, facta tamen prius excussione, iuxta l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. & nō prius: vt est gl. singularis in l. 3. §. tutores. ff. de suspec. tu. quam dicit reputari singularem Imol. Alex. & Ias. in d. §. in venditione. in qua excussione comprehendi debent bona fideiussoris: vt est tex. singularis. in l. si plures. §. præterea. in 2. quem Barto. ibi dicit not. ff. de fideiuss. & illum cum sua glo. 1. dicit non inueniri alibi Bald. in l. mulier. C. de iu. dot. & illum dicit singularem Alexan. in addi. ad Bart. in d. §. tutores. nec à carceribus liberatur nisi bonis cedendo, l. 1. C. qui bon. ced. poss. vsque adeò quod non est ei relinquendus vnus denarius, sed est excutiendus vsque ad sacculum & peram, secundum gloss. in l. pe. ff. de ces. bo. & gloss. in l. fi. §. fi. ff. de his quæ in fraud. cred. licèt vestes viles & attritæ sint cedenti relinquendæ, ne sit carne nudus exemplo damnatorum ad mortem, quibus panni relinquuntur, l. diuus. ff. de bon. dam. secundum Dyn. Pet. & Bart. in d. l. pen. Ioan. Fa. Ioan. de Pla. Ang. & Ias. in §. fin. Instit. de acti. Nisi esset † debitor ex delicto, qui incarceratus cedendo non liberatur, sed si non habet in ære luit in corpore. 18
l. 1. §. generaliter. ff. de pen. & l. si quis id quod. ff. de iu. omn. iu. cùm in delictis non habeat locum cessio, gloss. in c. peccatum. de regu. iur. lib. 6. Innoc. & Dd. in c. Odoardus. de solut. Bald. & Modern. in d. l. si quis id quod. Quod procedit respectu fisci: quia respectu partis læsæ nunquam conuerteretur † pœna pecuniaria in corporalem, nisi creditor consentiret, 19
l. fin. vbi Bald. & Dd. ff. de in ius vocan. quo casu si passus in corpus deueniret ad pinguiorem fortunam, non teneretur, vt est text. not. in l. sed si vnus. si ante iudicem. ff. de iniur. quam dicit nota. Bald. in d. l. fin. & tenet gloss. in c. sicut dignum. §. eos. de homi. & in d. c. peccatum. Licèt ergò debitor ex contractu incarceratus non liberetur nisi cedat bonis regulariter. Sunt tamen † personæ aliquæ, quæ de iure ex 20
priuilegio non tenentur cedere bonis, sed nec exigi possunt, nisi quatenus habent in bonis deducto etiam, ne egeant: de quibus loquitur author iste.

Enumerantur autē in iuribus hic allegatis ex ordine personæ sequentes: primò socius, & si est socius omniū bonorum

Cessio bonorum an locū st de Iure Sax vid. Differ. Iur. Civil. et Saxon. D. Fachsi.

rum habet hoc priuilegium ex quocunque contractu conueniatur, & ex quacunque actione. Si verò est socius alicuius rei vel negotiationis tantum, in illa tantum gaudebit priuilegio, secundum Alber. de Ro. & Ias. post anti. Dd. in l. sunt qui. hic alleg. sic concordantes illum text. cum l. verum. in princ. ff. pro soci. licèt alij communiter aliter dicant.

Secunda persona est patronus, patrona, & liberi eorum. quod intellige, etiam si patronus amiserit ius patronatus ꝑ renunciationem ex spontanea voluntate factam: quia cùm hoc priuilegium detur ratione reuerentiæ, l. alia causa. §. 1. ff. solu. matr. Et per spontaneam remissionem iuris patronatus non perdatur ius reuerentiale, vbi est text. not. in l. fin. §. fin. C. de bo. li. non tolletur hoc priuilegium, secundum Imol. Alexan. & Ias. in d. l. patronus. faciunt quæ ecclesiæ exempla habentur per Moder. in d. l. alia. §. 1. Tertia persona erit parentes, etiam si filij essent milites, argum. eorum, quæ voluit gloss. reputata singularis. in l. cogi. §. si pater. in ver. contra obsequium. ff. ad Treb. quam dicunt ibi sing. Nic. de Nea. & Alex. de qua dixi in ti. qui. mo. suo. no. ci. agen. ver. item nõ auditur. in ver. litigare. Quarta maritus, qui ab vxore non potest exigi vltra, quod facere possit, iuribus hic alle. & in §. item si de dote. Instit. de act. Et aduerte, quia nedũ habet maritus hoc priuilegium in actione de dote, verùm etiam in omni actione ex quocunque contractu, vel quasi constante matrimonio initio: vt est text. in l. non tantum. ff. de re iudi. Et hoc siue conueniatur durante matrimonio, siue eo soluto secundum communiter Dd. contra glo. ibi & secundum Barto. & Dd. in d. l. maritum: licèt contrarium etiam teneat gloss. in l. si vxor marito. ff. de dona. inter vi. & vxo. Item adaduerte, quia eodem priuilegio gaudet vxor conuenta à viro ex natura correlatiuorum, vt est text. in d. l. non tantum. in fin. & ibi per Raph Cuma. & Moder. & in l. ex diuerso. in princ. ff. solu. matr. regulariter enim dispositum in viro habet locum in vxore ratione correlationis, per text. in l. fin. in ver. ęqua lance. C. de diuor. per quem dicit ibi Bald. quod vir & vxor ad paria iudicantur, ad idem l. fi. & quæ ibi per Mod. C. de iudi. vi. tol. Item nedum gaudet hoc priuilegio vir & vxor, verùm etiam socer vtriusque, id est, pater viri conuentus ab vxore super dotis restitutione, & pater vxoris ad dotum conuentus, per textum in l. sicut autem. cum l. sequen.

ff. de re

ff.de re iudic. Circa quod tamen attende diligenter, quia in duobus † magis est priuilegiatus socer vxoris quàm socer 21
viri pater ipsius vxoris. Primò, quia socer vxoris, pater viri, vtitur hoc beneficio, ex quocunque contractu ab vxore conueniatur, nedum actione de dote, verùm etiam alia, & ad aliud quàm ad dotem: sed pater vxoris solùm quando conuenitur actione de dote: iste est text. singularis in d.l. sicut autem. cum l. sequen. incip. sed hoc ita. in versicu. dos ex promissa petatur. quem dicit singularem Raph. Cuma. in d.l. ex diuerso. in princip. & ibi Alex. in vlti. colum. & Ias. in d.l. sicut. rationem assignans, quia vxor est magis subdita in reuerentia socero patri viri, quàm econuerso vir suo socero: cùm socer vxoris sit loco patris, l. quia parentis. cum l. sequen. ff. soluto matrimonio. Secundò, quia socer vxoris gaudet hoc beneficio etiam soluto matrimonio, sed socer mariti tãtùm si conueniatur ad dotem constante matrimonio, non eo soluto, vt dicit text. in d.l. sed hoc ita. & est ratio diuersitatis: quoniam sicut solu. matrimonio & affinitate sublata amoris vinculum, ita priuilegij decrescit beneficium, vt dicit ibidem glo. in ver. succurẽdum. quam reputat singularem Bal. in c. literis. circa fi. de testi. & in c. accedens. in 2. colum. vlt. vt lit. non contest. & Ange. Are. in §. socium. Insti. de nup. & in §. ius autem. colum. 1. Indi. de pa. po. Aduerte tamen, quià etiam † constante matrimonio socer viri non gauderet hoc 22
priuilegio, si dolo induxisset generum ad contrahẽdum sub spe magnæ dotis etiam promissæ, quam sciebat se soluere nõ posse, vt est text. singularis in l. penul. ff. de iur. dot, quem dixit singularem Paulus de Castro in d.l. ex diuerso. in princ. & eum dixit nõ alibi in iure Ias. in d.l. sicut autem. & sic habes hic quatuor personas virum vxorem & vtrumque socerum. Adde idem esse in filio communi hærede viri, qui gaudet eodem beneficio, l. etiam. ff. solut. matrim. secùs tamen si esset filius mariti ex alio matrimonio, secundum gloss. in l. si cum procuratore. & in l. sciendum. ff. de re iudic. quas & similes sequuntur Bart. & Dd. signanter Alexan. in d.l. si cum procuratore. quam legit cum. §. 1. legis præceden. Bart. Bald. Angel. & Modernio in d.l. etiam. Et similiter non competit hoc beneficium nepotibus vel pronepotibus viri, cùm sint ex alio matrimonio, secundum Ang. Imo. Pau. Ludo. Rom. & Alexand. ibidem. Multos autem casus, in quibus maritus non

non vtitur hoc priuilegio, vide per Bart. & Moder. signanter Alex. in d.l. maritum. Quinta persona enumerata in d.ll. est miles armatæ militiæ. & ad idem est text. in l. miles. in prin. ff. de re iudic. & licèt gloss. & Bart. ibi limitent quando contraxisset in castris, secùs si vagando, tamen Raph. Cuma. Pe. Bel. & Ias. ibi tenent contrarium per illum textum generaliter loquentem, benè est verum, quòd illud priuilegium non competeret militibus hodiernis auratis, qui non sunt bellatores, secundum Raph. Cuma. & Ias. ibi per illum text. & per nota. per Cyn. & alios Dd. in l. 1. C. de iur. & fact. igno. & per Alexan. latè in l. centurio. ff. de vul. & pu.

Et quia aduocati, qui dirimunt ambigua facta causarum, non minus prouident humano generi, quàm qui gladijs, clipeis, & thoracibus innituntur, dicit elegans text. in l. aduocati. de aduo. diuer. iudicio. ideò gloss. in d.l. miles. illum text. extendit ad aduocatum, vt non teneatur vltrà, quàm facere possit, deducto ne egeat. quam glo. sequuntur ibi Bar. & Modern. signanter Alex. in. & Ias. priuilegia enim concessa militibus armatæ militiæ extenduntur ad milites inermes, putà Doctores, vel aduocatos, secundum gloss. & Bart. in l. 1. §. est & alius. ff. si quis à paren. fue. ma. & sequuntur Cyn. Salic. & Moder. in d.l. 1. C. de iur. & fact. igno.

Idem & secundò dixit glo. procedere & multò magis in militibus cœlestis militiæ, putà clericis, vt non teneantur vltra quàm facere possint: & cum illa glo. ibi tenent Rica malum. Bart. & communiter alij, & Imol. & Moder. Cano. in c. Odoardus. de solu. vbi Andre. Sicu. dicit illam glo. in d.l. miles. ad vnam singularē de iure ciuili: & illam glo. Bar. ibi dicit menti tenendam. Et idem quod illa glo. tenet aliam glos. in c. studeat. 1. dist. & glo. in l. stipendia. C. de execu. rei iudi. facit tex. in c. degradatio. §. 1. vbi Domi. de S. Gemi. de Pe. lib. 6. Per quem inferunt Dd. quod sicut miles non potest donare concubinæ. l. 2. C. de dona. inter vi. & vxo. & l. miles ita. §. mulier. ff. de testa. mili. ita nec aduocatus, vel clericus, vt tenet Bart. in l. affectionis. ff. de dona. & in d.l. 2. & in d.l. miles ita. §. mulier. & in l. mulierem. ff. de his qui. vt indig. in alio autem secùs: vt per gloss. Bart. Bald. & cæteros in d.l. miles. §. mulier. Et quia vbi sumus in fauorabilibus, quibus iura fauent propter publicam vtilitatem, pietatem, vel aliam fauorabilem causam, fit extensio, etiam in exorbitantibus,

ex identitate rationis, per not. per gloss. in l. illud. in ver. alia causa. & in l. fin. in ver. captiuorum. C. de sacrosanct. eccles. idem putarem in scholari etiam non clerico, ad quod optimè facit gloss. reputata singularis in l. nepos Proculo. ff. de verb. sign. dicens, quòd sicut militibus arma, ita scholaribus libri sunt relinquendi, & quod per illam gloss. singulariter notat Bal. in rub. C. qui bo. ced. poss.

Quod autem dixi † priuilegia concessa militibus extendi ad aduocatos & clericos, intellige, nisi priuilegium esset concessum militibus ratione præsumptæ ignorantię: quia turpe est viro patricio & causas peroranti ius, in quo versatur, ignorare, l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de orig. iur. & l. professio. C. de mu. pa. libr. 10. in clericis autem non cadit iustæ ignorantia, vt not. gloss. in l. repetita. in versicu. peritos. C. de episcop. & cler. secundum Barto. & omnes, excepto Fulgos. in d. l. 1. Sexta est donator, de quo est etiam text. in l. diuus. ff. de regu. iur. Et in hoc est vnum speciale, quoniam deducit etiam æs alienum, id est, quod alijs ipse debet, l. inter eos. §. is quoque. ff. de re iud. alij verò non, vt ibi per Dd. Sed intellige illum text. in eo, qui promisit donare merè & simpliciter, secùs si ob causam: quia illa non est propria donatio, l. 1. ff. de dona. sed remuneratio, secundum Alexan. in d. l. sunt qui. col. 1. post Ange. in d. l. sed hoc ita. & sequitur Ias. in d. l. inter eos. §. is quoque. quem legit cum prin. l. respondens ad l. si xtraneus. ff. de iur. dot. Adde aliam personam, videlicet eum, qui cessit bonis: quia si post cessionem aliqua acquirat, in illis non tenetur vltra, quàm facere possit, deducto ne egeat, l. qui bonis. ff. de ces. bo. Ex quo vides, quod magis fauetur cedenti in bonis posteà quæsitis, quàm in illis, quæ prius habebat, in quibus nil sibi relinquitur, vt prædixi. Nisi essent bona prohibita alienari à testatore feudalia vel emphyteosis ecclesiæ, quæ retineret, licèt non commoditatem illorum, secũdum Bal. in l. 1. C. qui bo. ce. pos. aliam personã habes in l. 2. in princ. ff. q cum eo videlicet filiumfamilias emancipatum vel exhæredatum, qui ex contractu tempore, quo erat in potestate, inito, non tenetur vltrà, quàm facere possit. Et aduerte, quia omnes præmissæ personæ tunc demum gaudent priuilegio prædicto, si cautionem præstent de soluendo ex integro, si ad pinguiorem fortunam venerint, prout est text. in l. vna. §. cum aut. C. de rei vxo. act. & de

socio est text. in l. verum. §. item videndum. ff. pro soci. de cæteris autem personis tenent Ioan. de Imo. Raph. Cum. & Ias. ex identitate rationis in d. l. patronus. quam legunt cum d. l. sunt qui. tu vide gloss. in l. 3. ff. de excep. Et intelligit gloss. in d. §. cùm autem. quod talis cautio debet esse verbalis & nuda à fideiussore. quia maritus egens nō reperiret fideiussorem. & idem tenet gloss. Barto. & alij in l. diuortio & benefi. quæ post diffi. sen. oppo. §. interdum. ff. sol. matr. & benè probat text. in d. §. item videndum. in ver. nuda repromissio. dicit tamen Angel. Areti. in d. §. item si de dote, quòd cautio talis debet esse iuratoria cum expressa obligatiōe bonorum. cum hoc non sit sibi graue, nec sit necesse ab alio requirere, sed habeat à semetipso, per text. singularem secundum eum in l. filio vel seruo. vt in fi. vbi Bart. no. ff. vt leg. no. ca. Item aduerte quòd omnes isti amittunt priuilegium, si negent id, quod est causa eorum priuilegij, vt dixi plenè in tit. qui. mod. suo no. ciui. agen. versic. similiter punitur. Anto. de Tremo.

f *Ne egeant.* Rectè itaque sentit Do. Huber. quod omnes, qui non possunt exigi vltra, quàm facere possint, sunt etiam priuilegiati, vt eorum ratio habeatur, ne egeant, etiam si tales non sint alendi. Et sic quod l. in condemnatione. ff. de regu. iur. generaliter procedat in omnibus superius nominatis in proxi. addit. prout etiam voluit glo. sing. ibidem, scilicet in d. l. in cōdemnatione. quam dicit ordi. & singularem Bal. in l. vna. §. cùm autem. C. de rei vxo. ac. & in c. vno. in princ. in fi. ver. de notis feu. & eam dicit not. & sequitur Ias. in d. l. l. sunt qui. Non omitto vnum necessarium in hac materia,

24 quòd in † deductione prædicta, ne egeat, attentus est modus circa tria: circa qualitatem personæ: circa quantitatem rei: & circa quantitatem temporis. Circa qualitatem personæ, an sit persona nobilis vel doctor, qui plus habeat expendere, quàm rusticus. Et quod huius dignitatis sit habenda ratio, tenent Imol. Raph. Cuma. & Alexan. in l. si maritus in id. ff. solu. mat. per not. in l. nepos periculo. iuncta gloss. in ver. dignitate. ff. de verb. sign. & per alia iura per eos allegata. & tenet Bal. expressè in l. 2. C. quod cum eo qui in alie. po. est. sed Alexan. in d. l. maritum secutus mentem Barto. ibi dicit sibi placere, quòd si mulier esset valdè inops, ita quòd non posset sibi succurri, si haberetur respectus ad talem mariti dignitatem, quòd tunc nullatenus sit habendus, aliàs sic argu. no. in

d. l. ne-

d.l.nepos. Licèt illustris Doctor Franc. de Are. in consil. suo 17. incip. consideratis diligentissimè. in 10. col' versicu. ad quintum. consuluerit simpliciter fore habendam rationem cōditionis & status personæ. & hoc tenet etiam Ang. Are. in §.appellantur. colum.6. Inst. de exce. dicens debere cōsiderari an sit nobilis qui secundum statum suum multis indiget adminiculis. an verò rusticus cui satis sit quod habeat pane cępe oleum & caseum. iuxta gl. in l. seruis legatis. de leg.3.ff. & & idem simpliciter dicunt Modern. in d.l. inter eos. sed mihi multum placet opin. Alexand. in d.l. maritum. Item circa hanc qualitatem personæ inspiciendum est, an sit persona, quæ habeat artificium aliquod, vnde possit venire, quia non vteretur isto priuilegio: aut saltem suarum operarum haberetur ratio, per gl. singularem in d.l. si maritus in id glo. ma. in princ. quam dicunt singularem Nic. de Nea. & Pau. de Ca. in d.l. maritum. & ibidem Paul. dicit illam reputari singularem. licèt alleget aliam. in l. si quis argentum. §.1. in versicu. quantum donauit. quę expressè hoc vult, C. de dona. & ita tenent Modern. in d. §. item si de dote. Circa qualitatem rei debet inspici non quantum ex venditione rerum suarum redigi possit, sed quantum ex patrimonij sui fructibus, iste est text. mirabilis & singularis sęcundum Bart. ibi. in l. qui bonis. ff. de ces. bon. per quem Bal. in d.l. si maritus in id. sentire visus est, quòd si maritus hàbet amplum palatium magni valoris, & modici reditus sibi necessarij ad victum, quòd nō teneatur illud vendere, licèt Imol. & Alexan. contrarium teneant. cum quibus starem si ex pretio palatij posset vtrique rectè consuli. Circa verò quantitatem temporis est attendendum, vt non deducatur solùm pro vno vel duobus annis, sed etiā pro toto tempore vitæ suæ, habita consideratione, quantum viuere præsumatur iuxta supputationem iurisconsulti, in l. hæreditatum. in prin. ff. ad l. Fal. Ista est doctrina gl. in d. l. maritum. glo. 1. cum quo tenent Py. Io. Fa. Io. de Pla. Ange. Are. & Ias. in d. §. item si de dote. Anto. de Tremo.

g *Militę.* Speciale priuilegium militibus est à iure concessum: vt exceptiones peremptorias opponere possint post sententiam in ipsa executione: vt est text. sing. & vnicus in iure in d.l.1. hic alleg. quem dicunt singularem Bar. & Pau. ibi. & Bal. in c. fin. col. 6. de confess. quod intelligunt Dd. ibi quando ageret causam suam & per se: secùs autem si alienam vel

per procuratorem vt per eos. & vult Barto. in l. admonendi. in 2. col. versicu. adu'num tamen. ff. de iureiur. quod pariter aduersarius militis vtetur eodem priuilegio, vt possit deducere & allegare post sententiam. & eum sequitur Alex. in addi. ad Bar. in d. l. 1. & Ias. ibi in 1. colum. sed quia hoc priuilegium est inductũ fauore militis propter eius præsumptam ignorantiam. l. fi. C. de iur. deli. nõ extendetur ad aduocatos vel clericos. Item nec ad rusticum cùm ei non succurratur nisi in casibus à iure expressis per not. in l. fin. C. illo tit. videlicet de iur. & fact. igno. nisi ex capite clausulæ generalis, si qua mihi iusta causa videbitur secundum Bartolum & Moder. in d. l, 1. quos latius vide. Anto. de Tremo.

h *Cedendarum actionum* De hac exceptione dixi tibi in ti. de impedi. & except. quæ con. rescri. de leg. iud. versic. idem puto. in vers. epistolæ. in fine.

i *Annullari* Aduerte quòd in hac vtili & quotidiana nullitatis sententiæ materia duo sunt diuersi articuli : alter, vtrùm post diffinitiuam sententiam in rem iudicatam transactam possit exceptio nullitatis opponi, de quo hic : alter, vtrùm per huiusmodi exceptionis nullitatis sententiæ obiectum impediatur executio ipsius sententiæ, sic quod debeat differri executio, donec cognito de nullitate: de quo articulo hic non dicam: quia author tangit infr. titu. prox. in princip. & ibi reseruo. Sed ad primum articulum breuiter dicas,
25 quòd exceptio † nullitatis sententiæ potest quandocunque opponi post sententiam, quæ in rem transiuit iudicatam, siue nullitas procedit ex parte falsi procuratoris, siue ex defectu iurisdictionis iudicis, siue ex inordinato processu, vt probatur in iuribus hic allegatis & tradunt Bart. & Modern. in l. 1. C. de iur. & fact. igno. ratio huius est, quia exceptio nullitatis sententiæ oritur in ipsa sententia, & cùm non potuerit opponi ante, meritò debet posse opponi post, l. & post rem. §. 1. ff. de transf. ex doctrina Barto. & aliorum. in d. l. 1. facit gloss. in l. licet. C. de procur. Item quia secundum Iaco. But. Bal. & Salice. in d. l. 1. sententia nulla non meretur dici sententia. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. vnde cùm non simus post sententiam meritò potest opponi. Plus est quod etiam si essent tres sententiæ conformes adhuc contra illas posset opponi exceptio nullitatis, executionem tamen non
26 retardata: vt est text. in Clem. 1. de re iudi. Nisi nullitas † proueniret

ueniret ex defectu iurisdictionis iudicis, quo casu exceptio nullitatis opposita post tres sententias impediret etiam executionem: vt est gloss. singul. reputata in Clemen. vna gloss. fina. de sequest. poss. & fruct. quam dicunt reputari singularem Pau. Alexan. & Moder. in d. c. §. condemnatum. & Alex. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de no. ope. nuncia. de cuius intellectu & concordia cum gloss. in Clem. 1. in ver. pendere. de re iud. vide Alex. in d. §. qui opus. Et ex quibus causetur nullitas sententiæ ponit idem author eo. tit. se. vbi post eum dicam. Anto. de Tremo.

k *Assistente falsò procuratore.* Talis quippe † sententia est mero iure nulla, vt hic dicit: & ideo principio exceptio dicitur inesse & oriri cum sententia, vt dicit glo. in l. licet. C. de procu. hic alleg. quę quotidie ad hoc allegatur secundũ mod. ibi, & ad l. fam add. text. in c. in nostra. de proc. quæ iura volentia sententiã latam falso procuratore assistente esse ipso iure nullam limitans quòad prçiudicium domini, quoniam in præiudicium ipsius procuratoris falsi benè valet, vt possit contra eum exequutioni demandari: & ideo non est fundatus nulla. iste est text. in l. si se non obtulit. in prin. vbi Dd. ff. de re iud. & in l. Plautius. ff. de procu. nisi iusto errore deductus putasset se habere legitimum mandatum, vt d. l. Plautius. & per Ludo. Ro. Alexand. & Ias. in d. l. si se non obtulit. hoc autem quod hic dicitur sanè intelligas siue aduersarius ignorauerit procuratorem esse falsum siue dubitauerit: siue etiam sciuerit quia sua scientia nil operabitur ad validandum iudicium. ita in effectu volunt gloss. Barto. & Dd. licèt tria membra circa hoc faciant. in d. l. licet. Sed sanè procedit dictum authoris nostri, quod exceptio † falsi procuratoris possit opponi post sententiam, nisi iudex ante sententiam pronunciasset eum legitimum procuratorem, qui tamen non erat, & eius pronunciatio transiuisset in rem iudicatam: quoniam amplius opponi non poterit exceptio falsi procuratoris, secundum Bart. & omnes in d. l. licet. & Barto. & alios in l. 1. C. de iur. & fac. ig. & Bald. in l. falsus in pe. col. C. de furt. Secundò procedit, nisi procurator falsus fuisset admissus cum cautione rati, quia post modum amplius opponi non poterit dicta exceptio, per text. in l. inter quos. §. alieno. in fin. ff. de damn. infect. Nisi incontinenti post præstitam cautionem secundum Cyn. Ray. Bart. Salicet. Fulgos.

& Iaſ. in d. l. licet. & Imol. in d. §. alieno. & Pa. in c. quoniam cõtra falſam. ad fi. de proba. facit gl. in l. Pomponius. §. rati. ff. de procu. volens paria eſſe quod fieri ante vel incontinenti poſt, licet Alex. contra. in d. l. licet. Dicebat etiam Bald. in l. quãuis indubitati. in vlti. colum. C. ad l. Iul. de adul. & Alex.
29 poſt eum. in d. l. licet. quod quamuis † exceptio falſi procuratoris poſſit opponi poſt ſententiam, quod tamen non poſſet opponi poſt renunciationem & concluſionem in cauſa ad impediendum ſententiam ferri: tamen Iaſ. ibi in 1. col. notabiliter concludit contrarium: quia cùm poſſit opponi poſt ſententiam multo fortius debet poſſe opponi poſt conclu-
30 ſum in cauſa vt ibi per eum. Dicitur autem † falſus procurator ex mente glo. & Bald. in d. l. falſus. & glo. in l. ſi procuratori falſo ff. de condi. cau. da. cau. non ſequ. & in l. ex parte Decani. de reſcri. Bald. & Dd. in d. l. licet. quinque modis: primò, ſi nunquàm habuit mandatum. Secundo ſi habuit, ſed impertinens, vel non ſe extendens ad id, quod erat in iudicium deductum. vnde dicebat Bald. in c. nonnulli. in 1. colum. per illum text. & in d. l. ex parte Decani. de reſcript.
31 quod qui habet mandatum † generale & agit in cauſa requirente ſpeciale dicitur falſus procurator. & Bald. ſequitur Iaſ. in l. licet. col. 1.

Tertiò dicitur falſus, ſi habuit mandatum, ſed fuit reuocatus, de quo dices ſupr. titu. de excep. procu. verſic. ratione verò conſtituentis. in ver. reuocauit. quia etiam iuramentum, quod hodie ſolet apponi in procuratorijs de non reuocando, non impedit reuocationem, licèt reuocans efficiatur periurus, vt eſt gloſſ. reputata ſingularis. in c. fin. in ver. reuocatus. de procur. lib. 6.

Quartò, quando habuit mandatum, ſed fuit conſtitutus à pupillo, vel alio, qui procuratorem conſtituere non poterat, & de tali nullitate ſemper poterit opponi. quod eſt notandum ſecundum Bal. in d. l. licet. tranſeunt Moder. Quintò, quando erat legitimè conſtitutus procurator, tamen ad eius notitiam nondum peruenerat conſtitutio, & interim geſſit, quoniam dicetur geſtum à falſo procuratore, ſecundum Archi. & Ioan. And. per illum tex. in c. is qui. de proc. lib. 6. & licèt Bal. non firmet in d. l. licet. tamen Alex. ibi in 1. col. dicit iſtam eſſe magis cõmunem concluſionem: habes tamen tex. ſingularẽ & non alibi in iure ſecundũ Bal. Ang. & Moder. ibi

in l.

in l. Iulianus. ff. qui satisd. cog. quod mādatum † de lite prosequenda, quā sciebam te sine mandato meo instituisse, operatur confirmationem prius gestorum. vt ibi per eos. 32

Habes ergo, quod exceptio procuratoris falsi potest opponi post sententiam. sed quod de exceptione tu non potes esse procurator. text. in l. ita demum. C. de procu. decidit esse dilatoriam: & ideo ante litem contestatam debere opponi. ad idem tex. in §. fi. Inst. de excep. & gl. in §. appellatur. eo. titu. quod intellige, nisi persona esset talis, quę non posset esse in iudicio, nec pro se, nec ꝓ alio: vt quia seruus, monachus, vel bannitus: quia cū iudicium agitatum per tales sit mero iure nullum, l. 2. §. 1. ff. qui satisd. cog. poterit talis exceptio opponi post sententiā: secundum Bar. cum quo ibi transeūt Mod. in d. l. licet. & Bal. in d. l. ita demum. secùs secundū eos, si posset esse in iudicio ꝓ se vel pro alio, putà fœmina, vel minor, quia tūc solum posset opponi ante litem contest. & nō post, nisi in casibus, in d. l. ita demum. notatis, de quibus dixi in ti. de impe. & excep. quæ cōtra resc. & dele. ver. & est sciendū. facit q̃ dicā de iudice incōpetente, infr. isto eo ver. Ant. de Tre.

l *Ratificauit.* Clarùm est, quòd dominus † potest ratificare processum & sententiā contra procuratorem falsum latā, l. licet verum. hic alle. Sed dubium est, vtrùm sententiā latam in fauorē falsi procuratoris possit ratificare dominus, & sic ad sui commodum. Et licèt glo. in l. si tutor. in vers. non potuit. C in quib. cau. in integ. rest. non est ne. quam dicit solennem Bal. in c. 1. in vlti. col. de ord. cog. voluerit, quòd sit speciale in minore, vt sentētiam ꝓ falso procuratore latam possit ratificare, tamen gloss. reputata singularis in l. si mater. §. hoc iure. glo. fi. de excep. rei iudi. ff. tenet indistinctè, quòd † processum & sententiam in fauorem falsi procuratoris latam potest dominus ratificare, siue sit maior, siue minor. & illam glos. dicunt reputari singularem Alexan. & Ias. in d. l. licet. & illam dicit ordinariam Pau. de Cast. in d. l. licet verū. & eam sequuntur Bart. ibi. & idem Bart. in l. Iulianus. in 5. quæstio. ff. qui satisda. cogan. & multi relati à Feli. San. in c. causam quæ. in 1. col. pe. de iudic. dicens ab hac non esse recedendum in indicando vel consulendo. Et istam etiam dicunt communem Alexand. & Ias. in d. l. licet. & pro ea est text. in l. licet verum. ff. de iudic. hic alleg. Sunt tamen aliqui casus, in quibus † dominus gestum à falso procuratore 33 34 35

in sui fauorem ratificare non potest: quos ponunt Dd. in d. l. licet verum. & tredecim enumerat Felin. in d. c. causam. quæ. & post eum non facta mentione de Felyn. Ias. in d. l. licèt. C. de procur. col. penul. & fin. quorum vsitatiores & minus dubios transfero. Primus, quando falsus procurator erat talis persona, quæ non poterat esse in iudicio, nec per se, nec per alium, vt seruus, vel monachus, vel pupillus: quia cùm iudicium sit mero iure nullum, etiam quôad ipsum procuratorem, postquàm in iudicio esse non potest, non poterit ratificari, quod nihil est: gloss. Bartol. & Dd. designanter Paul. in l. licet verum. Pa. in c. 1. de re iudic. Eadem ratione si iudex tanquàm delegatus cognouit, cùm nõ esset, non poterit superior, ad quem spectat delegatio, rectificare processum, nec facere eum validum, licèt eius nomine cognouerit: quia processus est ipso iure nullus, secundum gloss. Bartol. & Dd. in d. l. licet verum. & in l. 1. vbi de crim. agi. opor. Secundus, nisi statuto caueretur processum procuratoris sine mandato nõ valere: quia eo casu cùm mandatum sit pro forma, dominus gesta à procuratore falso ratificare non poterit, secundum Bald. in l. si vxorem. in 2. col. C. de condi. inser.

Tertius, quando à falso procuratore essent aliqua gesta in auditorio Principis, secundum Bal. in d. l. falsus. in 1. col. post Inno. in d. c. ex parte decani. & Pau. in d. l. licèt verum. Card. tamen Imo. Pa. & Felin. in 2. 3. & 4. colum. in c. nonnulli. §. sunt & alij. de rescript. tenent contrarium per generalitatem d. l. licet verum. & l. 3. §. falsus. ff. rem ra. ha. licèt fateãtur speciale in impetrante literas ad lites sine speciali mandato, vt non possit impetratio ratificari per dominum, secundum glo. Innocen. & Dd. ibi.

Quartus, quandó requireretur in actu iussus, vel consensus: quia ratificatio nil operaretur, l. si quis mihi bona. §. iussum. vbi per scriben. ff. de acquiren. hæred. secundum Angel. & Paul. in d. l. licet verum. Quintus, quia dominus gesta à falso procuratore non potest rectificare in præiudicium tertij, cui est quæsitum ius ex facto vel negligentia ratificantis, secundum Bald. in l. obseruare. §. fina. columm. 3. versic. circa quintum. ff. de offic. procon. per tex. in l. cùm decem. §. 1. & l. si quis offerenti. §. fina. ff. de solu. Sextò aduerte, quia licèt gestum per falsum procuratorem dominus possit

possit rectificare, non tamen gestum per falsum nuntium, secundum Bar. in l. qui autem. § constituere. ff. de consti. pe. post Pet. & Cy. in l. multum. C. si quis alte. vel sibi vel per cundem Bar. in fi.

m *Pecunia corrupto* Cùm sententia à iudice pecunia corrupto lata dicatur venalis, & sententiæ † venales sunt mero iure nullæ, l. venales. hic alleg. canonisata in §. venales. 2. q. 6. meritò talis exceptio poterit opponi post sententiam etiam in rem iudicatam transactam, per ea quæ in præced. addi. dicta sunt. Aduerte tamen, quòd verbum pecuniæ, hic non stat strictè, vt excludat interuentum cuiuscunque alterius rei: quoniam siue detur pecunia iudici, siue aliud, dicetur venalis. l. quinetiam. & l. sequent. in princip. ff. de calum. secundum Bald. in l. 1. C. de pe. iudi. qui ma. iudi. Secundò etiam adde, quòd sententia dicitur venalis, & est ipso iure nulla, si data sit pecunia iudici, vt sententiam iustam ferat: per text. in c. vendentes. 1. q. 3. vbi iustitiam vendere est hanc pro præmij acceptione seruare, & quod sit ipso iure nulla tenet gloss. ibi, & tenet expresse Paulus de Castr. in l. 2. ff. de condit. ob turpem causam. Et vltrà hoc, quòd sententia est mero iure nulla dans pecuniam iudici perdit causam, d. l. 1. C. de pe. iudi. qui ma, iud. etiam si daret vt iustè iudicaret: quia licèt causa dandi ex parte dantis sit honesta, & eo animo dans non peccet, vt dicit gloss. in c. qui rectè. 11. q. 3. attamen datio ipsa est mala, & res mali exempli, & tendit ad corrumpendum iudicem: ideò perdit causam: quia volens vincere per simoniam, fingitur habere malam causam, & ideò illam perdit, textus gloss. Bald. & Docto. in d. l. 2. 36

Sed pulchra quæstio est, an † datum iudici pro sententia obtinenda possit repeti, an verò perdatur simul cum ipso iure: in qua quæstione breuiter fac tres casus: primus quando do pecuniam iudici hoc expresso, quòd pro me iustam ferat sententiam: & hoc casu quia ex parte mei dantis causa est honesta, & ex parte iudicis recipientis turpitudo versatur: cùm id per pecuniam faciat, quod gratis facere tenetur, secundum gloss. singularem, in l. 4. §. si tibi iudicium. gloss. magna. ff. de condi. ob turp. caus. quam dicit singularem Bald. in c. super eo. de trans. referente Ias. in d. §. si tibi. ideò datur soluti repetitio, per text. in d. c. 2. versicul. sed & si 37

dederim. & ibi Barto. Bald. Pau. & Dd. & tenet gloss. in c. qui recte. & in c. non sanè. 14. q. 5.

Secundus casus, quando dedit, vt sententiam iniustam pro me ferat, & cùm isto casu turpitudo versetur ex parte vtriusque, & causa dandi & datio & receptio sunt iniustæ & turpes, nedum perdo causam, & datum non repeto, l. 3. de condit. ob tur. cau.

Quandoque, & tertiò, do pecuniam iudici simpliciter & indeterminatè, vt iudicet, non vt sic iudicet, hoc est dicere, vt causam expediat, & sententiam ferat, siue pro me, siue contra me: & hoc casu gloss. Bart. Bald. Pau. & Salice. in d. l. 2. versicu. sed & si. voluit, quod hodie datum non repetam, & causam perdam, per d. l. 1. Sed Christ. de Castil. Raph. Ful. Alex. & Ias. ibi tenent contrarium hac ratione, quia iura noua, per quæ gloss. prædicta mouetur, hoc non probant, quod datum non repetatur, & in pœnalibus non fit extensio, l. cùm quidam. ff. de libe. & posthu. & quia, vt dixi, causa dandi est honesta, & ad id allegant gloss. in d. c. qui rectè. & in d. c. non sanè. & ibi Archid. Quod autem dixi sententiam iudicis venalem ipso iure nullam, non procedit in sententia arbitri vel arbitratoris, quia mero iure valet, vt dixi in titu. de impe. quæ impe. compro. ar. versicu. Item fortè.

38 Item quod dixi † iudicem turpiter recipere pecuniam, etiam vt iustam ferat sententiam, procedit etiam in teste qui pecuniam accipit: vt verum deponat: quia eo ipso committit falsum licèt veritatem dicat. gloss. est reputata singularis in l. 1. in princip. in verbo aduocationem vbi etiam Bartol. ff. ad l. Corne. de fal. quam dicit reputari singularem. Ias. in l. Diuus. colum. penult. ff. de re iudic. licèt propterea sententia non sit ipso iure nulla, d. l. diuus. & dicetur paulò post. Sicut etiam non est nulla propter corruptionem pecuniariam aduocati, vel procuratoris partis aduersæ secundum Cyn. Petr. & Barto. in l. 1. C. de aduo. diuer. iudicio. contra gloss. ibi & tenet Paul. de Castr. in l. seruo inuito. §. cùm prætor. ff. ad Trebel.

n *Sigratia* Quia dictum Dd. debet intelligi secundum l. quam allegat Barto. in l. non solum. in secunda. §. si liberationis verba. ff. de libe. lega. apertè vult author iste quod sententia lata per ambitionem, & dolum iudicis, vel per errorē, non est ipso iure nulla, vt probat text. in §. cùm prætor. hic allega-

allegato. Item secundò videtur sentire, quod hæc exceptio, dico sentẽtiam latam per ambitionem vel errorem iudicis, non possit oponi post sententiam. Ad primum igitur aduerte quòd quantumcunq; constet iudicem voluisse facere gratiam parti, pro qua iudicauit illius amicitia, vel odio partis aduersæ, vel iudicem fuisse precibus aut aliàs quoq; pecunia corruptum, & sic dolo iudicis sententiam fuisse latam, tamẽ sententia mero iure tenet, & transit in rem iudicatã, vt probat tex. in d. §. cùm prætor. & ideò dicebat Bal. in l. fin. C. de pe. iudi. qui ma. iu. quod † sententia lata per dolum pessimũ iudicis lata valet, & tenet, licèt iudex puniatur, scilicet si dolus non transiuerit in speciem corruptionis, allegat gloss. solennem in l. 1. §. calumniatoribus. in versicu. facti quæstio. ff. ad Turpil. & intellige Bald. de corruptela pecunia data. aliàs non benè diceret. Sed dubitatio est nunc, vtrùm contra sententiam per ambitionem latam mero iure validam saltim detur restitutio in integrum, ex capite, si qua mihi iusta causa videbitur. Et licèt tex. d. §. cùm prætor innuat, quòd non: cùm dicat tali sententiæ stari propter auctoritatem rei iudicatæ, tamen gloss. final. ibi, quæ in hoc reputatur singularis: vult, quòd detur in integrum † restitutio, ita quòd probat dolo siue ambitione sententia veniat retractanda, & citra remedium appellationis, & illam gloss. dicit singularem & non alibi Bald. qui nihil ignorauit in l. 1. C. quomod. & quando iud. & in l. veniales. C. quando prouo. non est necess. & eam dicit reputari singularem Paul. de Cast. in l. diuus. ff. de re iud. Sed Bar. tuba veritatis ibi. scilicet in d. §. cùm prætor. & idem Bar. in l. vna. C. de sen. aduer. fisc. la. libr. 10. & in d. l. diuus. intelligit & limitat dictam gloss. procedere, quan do priuatus non potuit appellare, aliàs sibi imputet, & Bart. sequitur Paul. de Castr. in d. l. diuus. & in l. Imperatores. eod. titul. scilicet de re iudic. ff. licet contrarium tenuerit Bald. post Guil. de Cug. in l. 1. C. de condi. indeb. volens etiam priuatum non habere necesse appellare, sed omissa appellatione posse petere in integrum restitutionem propter dolum iudicis. In fisco autem, ecclesia, & minore est indubitatum eis competere restitutionem, per ea quæ habentur in d. l. vna. & per nota. in d. l. imperatores. plùs voluit gloss. illa in d. §. cùm prætor. in verbo, maximè, quod etiamsi allegetur error iuris vel facti, & sic sola iniustitia, sententia absque

39 (margin, beside "pe. iudi. qui ma. iu."); 40 (margin, beside "ris: vult")

aliquo dolo iudicis, quòd etiam tunc competet restitutio: sed illam glossam in hoc reprehendunt ibi scribentes Bart. Angel. & Paul. quia sibi imputet, quare non appellauit. & hoc voluit Innocen. & alij in c. quoniam contra falsam. de proba. quoniam etiam si pars, contra quam est lata iniusta sententia, diceret, videantur acta, ex quibus apparebit de iniustitia, non esset audienda citra remedium appellationis, alias secundum eos facilè esset eludere iudicia citra appellationem, dicendo: sententia est iniusta, videantur acta: nisi fortè fuisset impeditus appellare, & allegaretur iustitia manifesta: quo casu procedere, d. gloss. & adhuc daretur restitutio secundum Paul. de Castr. in d. § cùm prætor. in final.
41 ver. Ad secundum igitur † quod sentit auctor dicas, quod vbi competit restitutio, tunc via restitutionis benè poterit opponi post sententiam in rem iudicatam transactam & erit vtilius quóad probationes quàm habere solam exceptionem doli: quia in integrum restitutio quascunque probationes admittit, vt dicit Bald. in d. l. 1. C. quom. & quando iud. Ant. de Tremolis.

o *Vel errore* Intellige sanè de errore non expresso in sen-
42 tentia: quia † error expressus vitiat ipso iure. Vnde circa hunc vtilem articulum, quando error vel falsa causa vitiet sententiam, breuiter dicas ex mente Bortol. & scribentium, in l. si is ad quem. ff. de acquirend. hæred. & Bartol. & Dd. in l. 1. C. de erro. cal. & modern. in l. ex diuerso. §. final. ff. soluto matrimonio. & Dd. in l. seruo inuito. §. cùm prætor. ff. ad Trebell. & in l. fin. ff. de iusti. & iur. & alibi, quod quantumcunque sententia sit lata per errorem siue falsam causam,
43 siue sit error iuris siue facti. quod † sententia ipso iure est valida, etiamsi de errore appareret ex actis, dūmodo non sit error expressus in sententia qui se referat ad acta continentia errorem: ita probat text. in l. præses. vbi gloss. & scriben. omnes. ff. de re iudi. & tex. in l. 2. in fin. C. quando prouoc. non est ne. & in l. 2. C. de re iudicata. gloss. Bartol. & omnes in d. l. ex diuerso. §. fin. gloss. Bar. & Dd. in d. l. 1. C. de erro. cal. & alibi sæpè. Hoc sanè procedit in terminis, in quibus loquimur, videlicèt in sententia: quoniam secùs in decreto, quod interpositum ex falsa causa, siue per errorem est ipso iure nullum, l. cùm verò. §. subuentum. ff. de fideicommiss. liber. & l. Seiæ egressæ, vbi Bartol. ff. de tut. & cur. da. ab his.

& l.

& l. 1. §. haec verba. ff. ne vis fiat ei. & tenent Bartol. & omnes in d. l. si is ad quem. & Bartol. & Docto. in l. iuste possidet. ff. de acquirend. possess. & Docto. in d. l. final. ff. de iusti. & iure. Etiamsi error non esset † expressus in decreto, sed solùm resultaret ex actis: quia distinctio expressionis erroris procedit in sententia, & non in decreto, secundum Bartol. in d. l. Sciae. & sequuntur modern. in l. diuus. ff. de re iudic. immò plus est, quòd si decretum sit interpositum ex causa partim vera, & partim falsa, tamen adhuc est merè ipso iure nullum totum, secundum Ludouic. Roman. Alexand. & Ias. in d. l. si is ad quem. moti per doctrinam Bartol. in l. si non sortem. §. si centum. per illum text. ff. de condi. indeb. videlicet quod si fiat † datio in solutum à iudice, prout quotidiè fit, & datio fiat in aliqua parte plus debito, quod talis datio in solutum est in totum nulla, & Bar. sequuntur ibi moder. dicentes esse quotidianum, & valdè notan. & sequũtur Rap. Cu. & Alex. in d. l. iuste. 44 45

Si verò in sententia † sit expressus error : & tunc distingue, aut est error iuris & facti simul, vel iuris tãtùm : vt quia pronunciat pupillum potuisse testari, & tunc sententia est ipso iure nulla & retractatur quandoque etiam citra appellationem, iste est text. in l. si expressim. ff. de appella. & in l. 1. §. item cùm contra. ff. quae senten. sine appel. rescind. & in. l. 2. C. quando prouoc. non est nc. de quo latiùs dicetur. infrà titul. proxim. versicul item si expressim. Et idem dicas, si talis error † iuris non esset expressus in sentẽtia, sed in actis ad quae tamen sententia expresse se referet, quoniam paria sunt exprimi in sententia, vel sententiam se referre ad acta, in quibus est expressum, l. haec sententia. in l. 1. C. de sententia quae sine cert. quan. & l. ait praetor. §. 1. & l. in summa. ff. de re iudi. Bartol. & Docto. in d. l. 1. C. de erro. calcu. & modernio. in d. l. ex diuerso. §. fin. & in d. l. si is ad quem. Si verò sit expressus in sententia error facti, vel sententia se referat ad acta continentia errorem, vtputà, dicit iudex, quia constat Titium soluisse, ideò absoluimus, & de solutione in actis non appareat, vel dicit, quia per talem & tales testes constat Titium mutuasse centum Sempronio, ipsum Sempronium condemnamus, & ipsi testes nihil probent de mutuo: sed interrogati super illo dixerunt, se nihil scire. & hoc casu pro cõcordia Doctorum variationi, dico, quòd aut talis error est mani- 46 47

manifestus, & non potest quouismodo tolerari, siue excusari, vt in exemplo præmisso: Et tunc sententia fit ipso iure nulla, per tex. l. 1. §. 1. ff. quæ senten. sine appella. rescind. vbi ponit aliud exemplum de errore calculi expresso in sententia. ad idem text. in c. cùm Bartoldus. vbi ita tenent Innoc. per illum tex. de re iudica. & sequuntur Anton. de But. Imo. & Franc. Are. in c. quoniam contra falsam. de probationib. licèt Felynus ibi in 15. colum. ponderet in contrarium text. in d. c. cùm Bartoldus. in ver. irritandum. vt sic talis sententia non sit ipso iure nulla, sed annullanda, siue condemnatoria siue absolutoria secundum eum: sed quod talis sententia sit nulla, tenent etiam Imol. & moder. in d. l. ex diuerso. §. final. & in d. l. & is ad quem. dicentes, quod ista est communis sententia Dd. prout ibi attestatur Franc. Aret. & post eum Ias. & idem Ias. in d. l. 1. de erro. cal. & tenent Cano. relati à moder. in dictis locis. benè facit d. l. 1. §. 1. solùm requirens manifestam expressionem erroris in sententia siue iuris, siue facti, vt ibi erat calculi error. & paria sunt, vt dixi errorem esse in sententia expressum, vel sententiam se referre ad acta, in quibus est manifestus error & inexcusabilis. Si verò error non sit ita manifestus, sed possit tollerari & excusari: putà, quia iudex in sententia dicit, quia non est probatum Titium debere: ideò eum absoluimus: licèt per duos testes benè sit probatum: certè sententia mero iure erit valida: quia potest esse, quòd iudex iusta ratione motus non adhibuit fidem testibus. Istud probatur ad literam in l. 1. §. item cum contra. versicul. quod si de iure. Et istam concordiam tenent Imol. Ludouic. Roman. & Ias. in d. l. si is ad quem. & Alexand. in d. l. ex diuerso. §. final. & Anton. de Butr. in c. ab excommunicato. de rescript. & Ias. in d. l. 1. C. de erro. calcu. Præmissa tamen restringenda sunt in aliquibus: primò
48 dum dixi, quòd sententia lata † per errorem, de quo in actis apparet, dummodò in sententia error non exprimatur, vel sententia se ad acta non referat, quod est mero iure valida, intellige, nisi acta, in quibus continetur error, essent talia, ad quæ de necessitate sententia debet pura referri, libellus vel sententia prima respectu sententiæ confirmatoriæ: quoniam talis error etiam non expressus in sententia, benè vitiaret sententiam, ac si sententia expresè se referret, & error, qui esset expressus in libello, videretur expressus in sententia:

tentia: ista fuit sententia Bartol. ita saluantis opin. Iacob. de Are. in d. l. C. de erro. cal. quem sequuntur Alexand. & Ias. ibi. & dicit Alexand. istud esse menti tenendum. Sed sanè intellige, quandò † error esset expressus in ipso libello, vel priore sententia: vt quia diceret, ago ex pacto nudo, vel filius 49
naturalis tantum siue spurius agit querela, hoc expresso in libello, quod est naturalis vel spurius, quibus querela de iure non competit: vt est glossa singularis in l. 1. in princip. in versicul. naturales. ff. de bonor. possessio. contra tabul. quam Bartol. ibi dicit menti tenendam. & eam dicit singularem Bald. in l. 1. C. quor. bonor. & in l. filio præterito. ff. de iniust. rupt. & irrit. fac. testamen. quoniam hoc casu, cùm libellus sit ineptus, & error in eo expressus, sententia super illo lata erit ipso iure nulla, ad quod benè facit gloss. reputata singularis, in verbo, secundum nostræ. Institut, de oblig. in princip. quam dicit singularem & non alibi in mundo, Baldus in l. actori. C. de iureiurando. Secùs si error libelli esset tacitus, putà, quia naturalis ageret querela, simpliciter dicendo se filium: quia tali casu sententia super tali libello tacitum errorem continente mero iure valeret, & in rem iudicatam transiret: textus est singularis, in l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inofficio. testament. per quem ita limitat Bald. in l. 2. C. de re iudi. colum. 2. vbi dicit illum textum valdè singularem, & sequitur Alexand. & Ias. in d. l. 1. columu. final. C. de erro. cal. Item secundò aduerte ad id, quod dixi, paria esse † sententiam continere errorem expressum vel 50
expresse referri ad acta continentia errorem, intellige, quando talis relatio sententiæ ad acta esset specialis, & expressa, putà per tale instrumentum, vel per tales testes, vel per talem confessionem: secùs si generalis & indeterminata, putà, dicendo, visis actis causæ, prout in omnibus sententijs dici solet: quoniam ex tali generali relatione actorum sententia non dicitur referri ad acta, vt dicatur errorem continere, qui continetur in actis, ita voluit expressè Franc. Aretin. in d. l. si is ad quem. colum. penultim. & ibi sequitur Ias. ead. colum. & idem Franc. Aretin. in consil. suo. 157. incip. visis diligenter colum. 1. ver. ex secundo etiam capite. & sequitur idem Ias. in d. l. præses. in d. l. 1. columm. penultim. C. de erro. cal. Item aduerte, quia † si iudex in sententia fundaret se in pro- 51
bationibus à iure reprobatis, putà dicendo, quia probatum

fuit

fuit per duellum vel experientiam ferri candentis, tunc sententia est ipso iure nulla, per tex. in c. 2. de pur. vul. per quem ita dicit Bald. in l. libertorum. C. de testi. & sequuntur Alexand. & Ias. in d. l. si is ad quem. Item quando sententia esset lata ex falsa causa vel errore consistente in facto notorio: quia est ipso iure nulla, per tex. singularem, in c. inter cęteras. de re iudi. quem dicit singularem Ias. in d. l. 1. per quem probatur quod notoria sententiæ iniquitas reddit sententiam ipso iure nullam secundum Panorm. ibi. de quo tamen ac de præmissis omnibus vltra scriben. suprà memoratos, vide latissime Felin. San. in d. c. quoniam contra falsam. col. 12. versi. fallit primo. & tribus sequen. colum. & in d. c. inter cæteras. vbi ad vnguem examinat prædicta per tres articulos, primùm de errore, secundum de falsa causa, tertium de
52 notoria iniustitia: sed certè notoria † iniustitia non reddit sententiam ipso iure nullam secundum Felin. vbi sup. & de sententia lata cōtra notorium facti quod sit nulla videtur eundem Fel. in c. per tuas. de senten. excommu. col. 2. ver. & hæc quæstio. & per Alex. remissiue. in l. qui Romę. §. duo fratres. col. 28. de verb. obl. ff. Ant. de Trem.

p *Incompetenti*. Titulus hic allegatus per authorem vide-
53 licet. C. si à non compe. iudi. loquitur † de incompetenti iudice, id est, non habente iurisdictionem respectu causę, de qua agebatur, & pariter de incōpetentia ratione personę rei conuenti, in quam iudex nullam habeat iurisdictionem: quibus casibus indubiè iudicium est nullum, nisi interueniat prorogatio expressa vel tacita, iuxta l. 1. & 2. ff. de iudi. & l. si qui ex consensu. C. de episcop. aud. & meritò poterit opponi post sententiam. Sed si iudex sit incompetens ratione suæ personæ, vt quia seruus, furiosus, impubes, vel infamis: tunc Bartol. in l. quidam consulebat. ff. de re iudi. voluit nota. quòd si exceptio concernat statum iudicis, putà, quòd est minor 18. annis, quòd poterit opponi quandocunque etiam post sententiam, & reddit iudicium retro nullum, per text. ibi in principio illius, l. à contrario sensu: & quia prius Bartol. locutus fuit de exceptione infamiæ, & postmodum exceptione statum concernente, dicit esse speciale, vt post sententiam possit opponi, ergò secùs erit in exceptione incompetentiæ propter vitium personæ iudicis, vt quia infamis, quia non poterit opponi post litem contestatam

ſtatam exemplo dilatoriarum, l. ita demum. C. de procur. & in tali non procederet dictum Dom. Huber. sed Innocen. in c. ſuſcitatus. & poſt eum Anto, de Butr. Imo. Domi. & Felin, in 3. colum. apertius loquuntur dicentes, quod proceſſus iudicis, qui patitur defectum impeditiuum iuriſdictionis mero iure valet, ſi non fuit oppoſitum. Niſi inhabilitas cenſeatur è naturali defectu, puta furioſus, ſurdus, pupillus, vel aliud ſimile: quia talis proceſſus eſt nullus. Secus ſi impedimentum cauſaretur à iure ciuili, vt fœmina vel infamis, vel niſi opponeretur ſeruitus, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. præt. de quo latius hic vt Felin. vbi ſuprà. Item aduerte, quòd in hac exceptione nullitatis † ſententiæ ex defectu iuriſdictionis ſunt pro nunc tria ſpecialia: primùm quia talis exceptio opponitur poſt ſententiam ad impediendum executionem illius, etiamſi requirat altiorem indaginem contra naturã exceptionum impeditiuarum executionis, l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. ff. ad Trebel. ita voluit Ang. in l. final. C. ſi ex fal. inſt. ſequuntur Rap. Cuma. Alexand. & Iaſ. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. Secundum, quia talis exceptio impedit executionem etiam trium ſententiarum conformiũ: per gloſ. ſingularem. in Cle. 1. de ſeq. poſſ. & fruc. vt dixi ſup. eo. in ver. annullari. Tertium, quia quantumcunq; ſtatutum tollat exceptionem, & mandet ſententiam executioni mandari, non obſtante quacunq; exceptione etiam nullitatis, tamen poterit opponi exceptio nullitatis prouenіens ex defectu iuriſdictionis: quando radicitus nullam habebat iuriſdictionem, ſecundum Bald. in l. generaliter. col. 1. in fi. C. de epiſc. & cler. & eundem Bal. in l. 1. colum. 2. ver. vltimo not. C. ſi à non compe. iud. per gl. in d. Cle. 1. quam in d. l. generaliter. dicit eſſe ſingularem, & idem tenent Ang. Imol. & Ro. in l. de pupillo. §. qui opus. de op. no nũ. ff. & ſequitur Alex. in addi. ad Bartol. in l. 1. §. & parui. ff. quod vi aut clam. Ant. de Trem. 54

¶ *Vel inſtrumenta falſa.* Vides ergò authorem noſtrum ſentire, quòd ſententia lata † prætextu falſorum teſtium vel inſtrumentorum eſt nulla, ſicut quãdo lata à iudice incompetẽti: & ſic ipſo iure, quod etiã voluit gl. in c. cũ venerabilis. gl. pe. & ibi tenet Hoſt. de excep. quã allegãt. Pau. & moder. in l. diuus. ff. de re iudi. ſed intrandũ eſt, qđ non allegent glo. apertiorem ſimpliciter volentem, ſentẽtiam prætextu falſorum 55

teſtium

testium vel instrumentorum latam esse ipso iure nullam, in §. appellantur. in ver. agentibus ante medium ibi. Item vbicunque diceretur iudicium fuisse nullum. Inst. de except. & tenet Rap. Cuma. in d. l. diuus. in 3. colum. licèt contrariam teneant communiter Dd. Vtilitas huius inuestigationis cōsistit: quia si dicamus, sententiam ipso iure nullam absque restitutionis beneficio, poterit ꝑpetuò opponi exceptio falsi, seu replicatio aduersus petentem executionem sententiæ: cùm regulariter exceptiones sint perpetuæ, l. purè. §. final. de excep. don. ff. si verò dicas, quòd talis sententia sit mero iure valida, sed sit opus restitutione etiā ad fines excipiendi, certè exceptio vel replicatio falsi non poterit opponi, nisi infrà quadriennium in integrum restitutionis petendæ. Et licèt totus titulus, C, si ex fal. Instit. nihil exprimat de restitutione in integrum: sed simpliciter dicat sententiam prætextu falsorum instumentorum vel testium latam non habere auctoritatem rei iudic. probata falsitate: Attamen text. in d. l. diuus. in duobus locis, probat, quod sit mero iure valida: dum loquitur de in integrum restitutione: quia si esset nulla, non esset opus restitutione, l. in causæ. in 2. ff. de min. quod enim nullum est, rescindi non potest, c. ad dissoluendum. de despon. impub. l. nam & si sub conditione. §. si post defectum. ff. de iniusto. rup. irri. ve. fac. testam. sed text. in d. l. diuus. dicit retractandam sententiam per in integrum restitutionem: ergò est aliqua: dato enim, quòd sententia sit lata per falsas probationes, non tamen propterea deficit in substantialibus, iuxta not. in l. prolatam. C. de senten. & interloc. omnium iudi. cùm testes non sint de substantia sententiæ nec aliæ probationes, secundum Bartol. in d. l. prolatam. & Pa. in c. afferte. per illum tex. de præsump. Nec propterea est contra leges aut sacras constitutiones, sed contra ius litigatoris, l. 2. C. quando prouoc. non est ne. cum similibus. Et quod sit mero iure valida tenent communiter Dd. in d. l. diuus. & gloss. Bartol. & alij in l. 2. C. si ex fal. insti. & Dd. in locis infrà allegandis. Sed quòd sit necessaria restitutio præambula, etiam antequàm competat dicta exceptio falsi & quòd debeat proponi infra quadriennium, sicut si ageretur ad rescissionem sententiæ officio iudicis, iuxta glo. in d. l. diuus. tenet expressè gloss. singularis, in l. qui agnitis. gloss. penultim. ff. de except. quam ibi dixit singularem
Ioan.

Joann. de Imol. & cum eo illam sequuntur Paul. de Castr. Alexand. & Ias. in d. l. diuus, Cyn. Bald. Paul. Alexand. & Ias. in l. si ex falsis. C. de transact. & Petr. Cyn. Rayn. & Bald. in d. l. quere. C. ad l. Corne. de fal. & ista est magis communis & vera secundum modern. in d. l. diuus. pro quo facit text. in l. nam & posteà. §. si minor. ff. de iureiur. & in l. exceptiones quæ personæ. §. final. ff. de excep. & licet tex. in d. c. cùm venerabilis. & in c. licèt causam. de proba. probent simpliciter dari exceptionem falsi contra sententiam per falsas probationes latam: Attamen intelligi debent petita prius restitutione, qua impetrata & obtenta, exceptio inesse producta benè competet perpetuò. & ita intelligatur etiam glo. in d. l. querela. secundum Bal. ibi & Pau. Alexand. & Ias. dicentem istam esse veritatem in d. l. diuus. Et ideò consuluit Pau. ibi, quòd ille, qui obtinuit sententiam per falsas probationes nõ petat illius executionem, donec elapso quadriennio, ne euigilet dormientem. Facias igitur duas conclusiones. Prima, quòd sententia lata per falsos testes vel falsa instrumenta, & sic per falsas probationes est ipso iure valida. Secunda, quòd aduersus talem sententiam datur in integrum restitutio, vel ad fines eam rescindẽdi prætextu falsi, vel ad fines opponendi exceptionem falsi aduersus executionem illius petentem. Primam conclusionem restringe in sententia, quæ deliberate ferri debet: secùs enim in decreto iudicis: quod non cum tanta deliberatione, nec cum tanta solennitate fertur, sicut sententia: quoniam decretum † per falsas probationes interpositum est mero iure nullum, sicut si ex falsa causa vel errore, vt dixi sup. eo. in ver. errore. Secundò restringe in sententia lata contra maiorem: secùs si esset lata contra minorem, quia esset ipso iure nulla, l. 1. vbi Bar. no. C. si fal. alleg. gloss. final. Barto. Ang. Paul. Alexand. & Ias. in d. l. diuus. gloss. & Dd. in d. c. licèt causam. Bartol. Alexand. Aret. & Ias. in l. si is ad quem. ff. de acquirend. hæred. vbi dicunt istam esse communem, licet text. in d. l. 1. per Bart. allegatus non probet id, ad quod allegatur, secundum modern. in d. l. si is. & in d. l. diuus. Intellige tamen, quando esset lata contra minorem præsentem & defensum, & per falsas probationes: quia si contra minorem indefensum ex alio capite esset nulla etiam non interuenientibus falsis probationibus, l. non ideò minus. C. de procur. cum similbus.

56 (margin, beside "sententia: quoniam decretum † per falsas probationes interpositum")

Et quia ecclesia & minor æquiparantur, prout æquiparat gloss. singularis in §. item mixta. alias est ver. sub §. ex maleficijs. in ver. in iudicium. Inst. de acti. volens, quòd sicut reipsa minori committitur mora sine interpellatione, l. in minorum. C. in quibus cau. in integ. rest. non est neces. ita ecclesiæ, quam dixit singularem Ludo. Ro. in l. si ex legati causa. ff. de verb. obl. & idem esse in fisco tenet gloss. singularis in l. cum quidam. §. fiscus. in ver. inferunt. ff. de vsu. quam dicit singularem idem Rom. vbi supr. item quia fiscum minorem & ecclesiam etiam æquiparat glo. singularis in l. si procurator. §. 1. gloss. final. ff. de iure fis. volens, quòd sicut procurator fisci vendens rem fisci non potest habere fidem de precio: ita nec minor nec ecclesia, quam dixit singularem Ias. in d. §. ex maleficijs. nu. 35. Ideò infertur, quòd sicut sententia lata contra minorem per falsas probationes est ipso iure nulla: ita lata contra ecclesiam & fiscum. & de ecclesia tenet Alex. & Ias. in l. diuus. & in d. l. si is ad quem. & Pa. in d. c. licet causam. cum ecclesia secundum eos vtatur iure minoris. c. 1. de integr. restitut. & de fisco tenet Paul. de Castr. in seruo inuito. §. cùm Prætor. ff. ad Trebel. allegat gloss. in l. vna, C. de senten. aduer. fisc. la. lib. 10. quæ extendit illum text. de fisco loquentem ad minorem & ecclesiam, quòd aduersus sententiam contra ipsos latam per gratiam & sordes iudicis detur in integrum restitutio, ad idem gloss. in l. imperatores. ff. de re iudica. quæ illum tex. extendit in fisco loquentem ad ecclesiam & pupillum, vt prætextu instrumentorum de nouo repertorum possit sententia cõtra eos lata retractari. Tertiò restringe in sententia lata per falsas probationes contra maiorem præsentem: quoniam secùs si contra maiorem absentẽ ꝑ probationes falsas dolo aduersarij factas, quibus tribus cõncurrentibus sententia erit ipso iure nulla, per tex. singularem secundum Bar. Bal. Paul. ibi in l. si prætereà. §. Marcellus. ff. de iudi. per Bartol. & moder. in d. l. diuus. per Ang. Pau. & Dd. in d. §. cùm prætor.

57 Secundam conclusionem † intellige primò, nisi in causa libertatis: quia si pro libertate esset pronuntiatum per falsas probationes dolo aduocati illius, qui vicit concurrente non retractaretur sententia per in integrum restitutionem, sed dabitur regressus victo contra aduocatum vincentis, per text. in l. si dolo. ff. de dolo. secundum Angelum in d. §. cùm

prætor.

prætor. & Alexand. & modern. in d. l. diuus. Secundò, intellige, quandò iudex fuit motus ad iudicandum per illas falsas probationes vt statim dicet author. Tertiò, nisi falsitas fuisset deducta ante sententiam, & de illa fuisset cognitum: & per iudicem ea non obstante pronuntiatum: quia postmodum illius prætextu non poterit contra sententiam in integrum restitutio postulari, l. fin. in fin. vbi Bartol. & Dd. C. de fide instrum. & in l. 1. vbi etiam Bart. & alij. C. si ex fal. instrum. & Bar. & cæteri in d. l. diuus. Quartò intellige, vbi esset lata sententia per falsos testes, & non fuisset ante sententiam in causa publicatum: quoniam publicatio omissa non reddit processum nullum, vt est gloss. sing. in c. fi. de hæred. libr. 6. quam dicit singularem Alex. in d. l. diuus. etiamsi esset petita licèt ex hoc possit pars petens appellare, vt per Imol. & Alex. ibi. Secùs enim † si fuissent publicatæ attestationes testium falsorum, & per in integrum restitutionem vellet victus probare directam falsitatem, putà testes deposuerunt me coram tali & tali recepisse mutuum à tali, in tali loco & tali die: ego volo cõtrarium probare per illosmet, certè non potero: quia super eisdem articulis vel directò cõtrarijs testes nõ recipiũtur post publicatas attestationes propter timorem subornationis, Clem. 2. de probationibus. Sed per indirectum benè possem probare falsitatem, putà probando, quod eo die, quo testes falsi dicunt me recepisse Romæ mutuum, ego eram Capuę, iuxta c. ex tenore. de testibus. & l. optimam. C. de contrahen. & committen. stip. talis enim indirecta probatio benè admittitur, etiam post publicatas attestationes vt declarant Bart. & Dd. in Auth. at qui semel. col. penul. C. de probationibus. & Bald. in l. per hanc. colum. 6. ver. or. modo. C. de tempore appella. & tenet Alexand. in d. l. diuus. col. 1. & hoc casu non obstante publicatione haberet locum restitutio, videlicèt quãdo falsitas indirecta deduceretur, & etiã quãdo directa, vbi nõ fuisset publicatũ in causa. Et idem dicit Alex. vbi sup. quando cum falsitate directa allegaretur corruptio, quia ꝓpter mixturã corruptionis diceretur nouũ capitulũ, & posset non obstãte publicatione falsitas directa probari, & haberet locũ restitutio, prout voluit expresse Bar. & alij in d. Auth. at qui semel. & Innocen. Io. And. & alij, in d. c. licèt causam. Vtrùm autem ad obtinendam in integrum restitutionẽ aduersus sententiã per falsos 58

testes latam sit necessè probare vtrunq;, scilicet falsitatem & corruptelam, an verò alterum sufficiat, dices statim in sequ. addi. Ant. de Trem.

59 r *Falsos testes.* Quis autem dicatur falsus † testis, pro nunc dic, quod non solum qui immutat vel occultat veritatem, verumetiam qui veritatem per pecuniam dicit: vt est text. cum gloss. singulari. in vers. aduocationem. in l. 1. in prin. ff. ad l. Corneliam. de fal. quam dicit reputari singularem Ias. in d. l. diuus. colum. penultim. ff. de re iudicata. Sed idem videtur velle gloss. in c. licet causam. in versic. si se astrinxerit. de probationibus. Et quòd eo ipso, quod testis est pecunia corruptus præsumatur falsum deposuisse, est text. singularis in d. l. diuus. in versicul. vt si tibi. secundum Imol. ibi quem

60 refert Alexand. Sed quæ potest esse ratio, quòd † sententia lata à iudice pecunia corrupto sit mero iure nulla, l. venales. C. quando prouo. non est neces. sed non lata prætextu testium pecunia corruptorum, quæ mero iure tenet, vt dixi in præceden. addition. Dic ex mente scribentium in d. l. diuus. quòd talis corruptio iudicis magis inficit sententiam, quàm corruptio testis, ex eó quia iudex est de personis substantiantibus iudicij, ca. forus. de verbor. significationib. Sed non testes, cùm iudicium possit esse sine testibus & probationibus, c. afferte. vbi Panorm. in 3. columm. per illum text. de præsumptionibus. Bartol. in l. prolatam. C. de senten. & interlocut. omnium iudicum. Et eadem ratione corruptio aduocati vel procuratoris partis aduersæ non inficit sententiam vitio nullitatis: quia sine illis potest iudicium subsistere, vt dixi suprà eodem. in versicul. pecunia corrupto. Sed

61 nunc moueo dubitationem, vtrùm sicut † corrumpens iudicem vel aduocatum aut procuratorem aduersarij perdit causam, vt in l. 1. C. de pe. iud. qui ma. iudi. Ita corrumpens pecunia testes: breuiter dic, quod non, secundum Bartol. in l. falsam. C. si ex fal. insti. & eundem Bartol. in l. in fraudem. §. quoties apud fiscum. ff. de iure fisci. & in l. 1. §. sed & constitutio. ad fin. ff. de calum. licèt in aliquibus impressionibus corruptè loquatur de aduocato, non de teste. & benè probatur in toto titul. C. si ex fal. insti. & testibus. & in d. l. diuus & in l. qui agnitis. ff. de exceptionib. quibus iuribus falsò probata causa instauratur: ergo non est perdita: & hoc tenent etiam Imol. Alexandr. & Ias. in d. l. diuus, quia istud non

non est de iure cautum. & d. l. 1. pœnalis non venit amplianda, l. cùm quidam. ff. de liber. & posthum. Licèt falsificans † acta causæ benè perdat causam, vt est text. iuncta glo. 62
singulari in d. l. in fraudem. §. quoties. gloss. final. quam dicit singularem Bald. in c. 1. colum. penultim. vt lit. non contesta. & Bald. in l. final. C. de pe. iud. qui ma. iudi. dicit idem esse in corrumpente notarium actorum, per d. §. quoties. & d. gloss. ibi Bartol. notat, & eam sequuntur Docto. in d. l. diuus. Secundò quæro, vtrùm † ad obtinendum rescissio- 63
nem sententiæ per falsos testes latæ sit necessè probare testes falsum deposuisse, & fuisse corruptos, an alterum sufficiat? dic, quòd si te astrinxeris ad vtrunque probandum falsitatem & corruptelam, vtrunque probare necessè erit, c. licèt causam. de probation. de quo latius moder. in d. l. diuus. Si verò se non astrinxerit, dico, quod sufficit probare falsitatem solam sine corruptela, vt voluit gloss. quæ communiter tenetur à Doct. in d. l. diuus. in verbo, corruptus: immò plus, quòd etiamsi † dolus vel scientia producentis non interue- 64
nerit, probata tamen sit falsitas, adhuc retractabitur sententia per in integrum restitutionem, per gloss. singularem. in l. si ex falsis. in versicul. præcipimus. & ibi Bartol. & Doctores. C. de transaction. quam Paul. de Castr. ibi dicit singulariter notandam. & cum illa gloss. tenent Bartol. & cæteri. in l. si is ad quem. ff. de acquirenda hæreditate. & Alexand. & Ias. in d. l. diuus. Sed probatio solius corruptelæ sine probatione falsitatis non sufficeret ad sententiæ retractationem, nec induceret in integrum restitutionem, nisi esset corruptio pecuniæ: quia illa facit testem falsarium. vt suprà dixi. Si ergò † essent testes precibus corrupti, aut alias quam pe- 65
cunia vel rei interuentu, & hoc probaretur, sine probatione falsitatis non retractaretur sententia : cùm hoc non reperiatur iure cautum, secundum Bartol. Imo. Paul de Castr. Alexand. & Ias. in d. l. diuus. & Ioan. And. Car. Flo. & Pa. in duobus locis. in d. c. licèt causam. quicquid ibi velle videatur gloss. Ant. de Trem.

f *Subornatos*. Si intelligis de corruptis precibus pessimè sentiret author iste, cùm, vt statim dixi, corruptela testium precibus corruptorum non inducat sententiæ retractationem, nec eo prætextu cōcedatur in integrum restitutio. Ant. de Trem.

t *Ingenuus pronuntiatus*. Quia hæc materia ingenuitatis, seruitutis, & libertinitatis apud nos Palatia non intrat, videbis de intellectu, l. ingenium. ff. de sta. ho. & l. cùm non iusto. hic alleg. Alex. de Imo, latissimè in repe. l. sæpè. col. 15. & 16. ver. addit etiam gloss. ff. de re iudic. & dices aliquid infr. eod. ver. fin. in ver. ingenuitatis.

66 v *Præsumo*. Intellige sanè quando non erant † aliæ probationes, quas potuerit sequi, nisi illæ falsæ: quia si essent aliæ non falsæ, & quæ sufficerent, vt posset sententia ferri, putà quatuor erant producti testes, duo falsi, id est, pecunia corrupti, & duo veri, tunc non retractaretur sententia prætextu falsorum, quia præsumetur secutus non falsas probationes, nisi contrarium probaretur, l. penultim. C. si ex fals. insti. secundum Paul. Alexand. & Ias. in 2. colum. in d. l. diuus. & gloss. & Dd. in d. c. licèt causam. Vltimò pro complemento huius materiæ dic, quòd sicut sententia retractatur prætextu falsorum instrumentorum vel testium, ita †
67 transactio. per text. singularem secundum Paul. ibi. in l. si ex
68 falsis. C. de transact. etiamsi esset iurata: quia iuramentum † non nocet iuranti, vbi interuenit falsitas, per illum tex. sicut non nocet, vbi interuenit simulatio: per glo. singularem, in l. emptione. vbi Bald. & alij scriben. C. plus valere quod agi. quam dixit singularem Pa. in c. ad nostram. col. 5. de emp. & vend. Ant. de Trem.

x *Probabuntur* Aduerte, quia isto Do. author in his verbis iuncto versicul. sequen. videtur constituere differentiam in-
69 ter † exceptiones, quæ possunt deduci & probari post sententiam in rem iudicatam transactam, & illas quæ deducuntur ante sententiam siue conclusionem in causa, vt publicatio facta obstet probandis ante sentētiam: non his quæ possunt probari post sententiam in rem iudicatam transactam, & sic citra remedium appellationis. de quibus in hoc titulo tractatur. Quemadmodum in causa appellationis non obstaret publicatio in prima instantia facta iure ciuili, l. per hanc. C. de tempor. appellation. Sed certè contrarium puto, si exceptio esset directò contraria, vt dixi post Alexand. supr. eod. versicul. idem dico. in versic. instrumenta falsa: ideò intellige, quòd hic dicit post sententiam probabuntur, nisi exceptiones continerent facta directa contraria deductis ante sentētiam, super quibus testes publicati fuerūt

producti:

producti: indirecta autem probatio benè admitteretur, per Clem. 2. de testib. & c. ex tenore. eod. tit. cum similibus. Ant. de Trem.

y *Testificata didicerit.* Istud sanè intelligunt Iac. de Aretin. & Bartol. in d. §. quia verò multi. quandò † producerentur 70
testes post publicatas attestationes super eodem articulo vel directo contrario propter timorem subornationis, secùs si super nouo articulo. & est gloss. ordin. in c. de testib. glo. fin. de testi. quam dicit ordin. Bartol. in d. §. quia verò multi. & no. in c. fraternitatis. & in c. series. eodem titul. Et in hoc satis conueniunt iura canon. & ciuilia quóad productionem testium fiendam in prima instantia post publicatas attestationes. Sed quóad causam appellationis iura ciuilia videntur directo contrariari iuri canonico: cùm † iure ciuili 71
non probatum in prima instantia liceat simpliciter probare in secunda non obstante publicatione, l. per hanc. C. de tempo. appel. Secùs verò iure cano. cùm non liceat post publicatas attestationes super eodem articulo vel directo contrario testes producere, nec in prima instantia, nec in secunda, per text. apertum, in Clement. 2. de testi. Et iura ciuilia seruabuntur in foro Cæsaris, id est, in terris imperij, & foro temporali, & cano. in foro spirituali siue ecclesiastico, & in seculari in terris de temporali iurisdictione ecclesiæ, per nota. in c. 2. de regul. iur. libr. 6. & in c. 1. de nou. oper. nuncia. secundum Bald. in d. l. per hanc. colum. 7. versicul. ex hoc sequitur. & eundem Bald. in l. eos. §. si quid autem. C. de appel. & in d. c. fraternitatis. & Paul. de Castr. in Authen. at qui semel. C. de proba. colum. 2. dicit ita tenere Dd.

Sed Bart. in d. l. per hanc. colum. final. dicit standum dictæ decretali, fraternitatis. & quod decisio cano. de qua in d. Clemen. secunda, sit seruanda etiam in foro temporali facit: quia licet extra materiam peccati quodlibet ius seruetur in suo foro, vbi decisio vtriusque iuris est aperta & indubia: Attamen vbi de aliquo puncto iuris est dubitatio inter legistas, tunc per decisionem Papalem censetur eorum dubitatio sopita, & est ipsi decisioni Papali adherendum, etiam inter eos siue in foro seculari, per not. in c. licet ex suscepto. de for. compet. & in c. per venerabilem. qui fil. sint legitim. & in c. Raynutius. de testa. próut istud tenent Anton. de Butr. Imol. & Feli. in 1. colum. in d. c. fraternitatis. & Pet. de Anch.

Vid. Felin. in Repetitio super Vo publicatio testium

in repe.c.1.colum.16.de constit. & Ant.de Imol.in c.super literis.de rescript. & Pan.in c.cùm tempore.colum . fin. de arbit. Et sic habes, quòd siue in prima instantia, siue in causa appellationis publicatio attestationum impedit alios testes produci super eisdem articulis vel directo contrarijs timore subornationis: quod tamen multipliciter limitant scribentes, signanter Feli. in d.c. fraternitatis.col.2.cum 4. sequ. ad quem pro nũc te remitto aliàs suo competẽtiori loco dicturus. Anto. de Trem.

z *Opponi autem* Istum ver. vsq; ad ver. & etiam interdum posuit Specu.tit.de exceptio. §. viso. vers. sed quis debet. auctore suppresso.

a *Rei cohærentes*. Ideò dicit rei cohærentes, quoniam exceptiones personæ cohærentes, & personalia beneficia ad hæredes non transeunt, sed cum persona extinguuntur, l. maritum. & l. quia tale. ff. solut.matr. Sed difficultas est laboriosa, an & quando in dubio priuilegium concessum personæ censeatur esse personale an reale, de quo videas plenè, Alexand. in d.l. quia tale, ad quem etiam remittit Ias. in l.1. in fin. ff. de consti.princip. Sed ne in vtili iuris articulo molesta tibi sit nuda remissio, cui librorum non est ampla supellex, dic ex mente Bar. & aliorum in d.l. quia tale. quòd si
72 priuilegium † siue à lege siue à principe concessum nunquã incepit competere viuente defuncto, tunc in dubio est personale, vt d.l.1. ff. de consti. princip. Si verò incepit competere viuente defuncto, tunc aut inducit exceptionem vel defensionem peremptoriam, & tunc transit ad hæredes, l.3. §. quòd autem ff. quod quisque iur. in alte. sta. Et ideò mulier exceptionem Velleiani, & minor beneficium restitutionis in integrũ ad hæredes transmittunt, l. ad hæredes. C. ad Vell. & l. non solùm. ff. de in integ. rest. Aut inducit exceptionem dilatoriam, & ad tempus, & ad hæredes non transit: & ob id maritus priuilegium ne vltra quàm facere potest exigatur, cùm sit temporale, vsquequo peruenerit ad pinguiorem fortunam, l. vna. §. cùm autem, C. de rei vxo. act. ad hæredes nõ transmittit, d.l. maritum. & dixi sup. eod. tit. in prin. in vers. & cęteri. Si verò priuilegium non inducat exceptionem, sed solam concessionem alicuius iuris, tunc quatenùs fuit facta executio in vita eius, cui fuit concessum, transit ad hæredes, & non in plus, vt est text. valdè notab. secundum Bartol, ibi.

ibi. in l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quoti. & æsti. facit l. si defuncta. ff. de vsufru. Et in casibus, quibus dixi priuilegium non transire ad hæredem, intellige siue suum siue extraneum, per text. in l. non solum. §. si puellæ. iuncta gloss. 1. ff. de ri. nupt. quæ communiter tenetur secundum Alex. vbi supr. Anto. de Tremo.

b *Earum hæredibus*. Cum iuris † fictione censentur eædem personæ cum defunctis, qui in eos transmittunt hæreditatem, dicit text. in Authen. de iureiu. à mo. præsti. in princ. colum. 5. & ipsos defunctos repræsentat, saltem pro portione hæreditaria, in qua succedunt, vt est glo. multum nota. & ordinaria. in l. 2. §. fina. vbi Bart. dicit multum not. ff. de præto. stip. & eam dicit ordi. Ias. in l. 2. §. ex his. colum. 1. ff. de verb. obligat. Et ideo mortuo debitore vel creditore actiones personales hæreditariæ tam actiuè quàm passiuè transeunt, & diuiduntur ipso iure inter hæredes pro portionibus hæreditarijs, l. 2. C. de hæred. act. & l. cùm à matre. C. de rei vend. & l. si ab eo. C. de nego. gest. Et nedum transeunt, verùm etiam ab ipsis hæredibus incipiunt, vt in l. vna. & quæ ibi per Cyn. & alios notan. C. vt acti. ab hæred. & contra hære. incip. 73

Et quia hæres censetur eadem persona cum defuncto, nimirum si exceptio non continens beneficium merè personale, quæ competebat defuncto, detur etiam hæredi eius personam repræsentanti. Et viceuersa exceptio, quę competebat contra defunctum, competat etiam contra eius hæredem, vt statim subdit author.

Quod tamen sanè intelligas, vt simul expediam, nisi hæres † prætenderet ius ex persona propria, quod defuncto non competebat, & ageret non tanquam hæres, per text. singularem & non alibi secundum Bart. Bald. & alios. in l. fina. C. de euictio. vbi hæres fideiussoris agens ex persona sua, non tanquam hæres, non potest repelli exceptione euictionis, qua fuisset repulsus fideiussor, de quo textu facit magnum festũ Ias. in d. l. 2. §. ex his. colum. 2. & dixi aliquid. suprà tit. quibus modis suo nomine ciuiliter agent. versi. excipitur quoq;. Anto. de Tremo. 74

c *Et à fideiussoribus*. Intellige primò in terminis, quibus loquitur, videlicet in exceptione cohærente rei: Secùs enim, si personæ, quia † personale priuilegium sicut nõ transit ad hæredem, sic nec ad fideiussorem, d. l. exceptiones quæ per-

sonæ. hic allega. & l. & si fideiussor. ff. ff. de re iudica. quoniam fideiussor illius, qui non potest exigi, nisi inquantum facere potest, poterit eligi insolidum, & insolidum habebit actionem mandati aduersus principalem, ex cuius persona fuerit exactus, secundum gloss. & Dd. ibi. Et sic per indirectum consequetur creditor, videlicet conueniendo fideiussorem, quod directo non potest consequi ab ipso principali, contra l. fin. in fin. C. de vsur. rei iudic. & regul. cùm quid. de regu. iur. lib. 6.

Sed hoc ideo est, quia est, quod sibi imputet reus principalis, qui fideiussorem dedit, sciens sibi competere beneficium. Item est, quod sibi imputet, si tempore, quo fideiussor conueniebatur, non comparuit ad suscipiendum ad se iudicium, & ex persona sua non opposuit exceptionē, quod non tenebatur vltra quam &c. & quod sua interest, ne fideiussor ipse habiturus regressum contra eum insolidum condemnetur, quod facere ei est permissum, per text. singularem. in l. idemq;. §. generaliter. ff. manda. secundum Imol. quem ibi refert Ias. in d. l. & si fideiussor. & per illum tex. Ita tenent Alberi. de Rosa. Barto. & alij signanter Alexan. & Ias. in l. & si fideiussor. & Bart. & Bald. in l. verum. in prin. ff. pro Soci. & Paul. & Dd. in l. maritum. ff. solut. matri.

Debet tamen hoc casu fidiussor ad consequendam actionem mandati denunciari principali, vt veniat ad eum defendendum, & iudicium in se suscipiendum, per text. in d. §. generaliter. & nota. in l. si fideiussor. §. quædam. in glo. mag. eod. tit. & declarat Ias. in d. l. & si fideiussor.

Idem & secundò dicas in exceptione mixta, inducta pro-
96 pter personam & propter læsionem simul. vt in † integrum restitutione, quæ concessa minori non prodest fideiussori, l. 1. & 2. C. de fideiusso. mino. licèt benè detur hæredi minoris, vt dixi suprà eodem in penult. additio. eo quia non est merè personalis, vt optimè declarat Paulus de Castro in dicta l. 1.
97 Tertiò intellige, quòd † exceptio quæ competit principali, datur fideiussori, quando fideiussor esset habiturus regressum contra principalem, aliàs si non sit habiturus regressum, vt quia fideiussit animo donandi, vel in rem suam, & alijs casibus, nota. in l. & hæredi. §. final. ff. de pact. tunc non competeret exceptio fideiussori, quæ competit principali: iste est text. in l. quod dictum. vbi Dd. ff. de pact. Et

per

per hoc infertur, quod si fideiussor † erat debitor illius, pro 78
quo fideiussit in tanta summa, in quam fideiussit, certè ei fideiussori conuento non competit exceptio, quæ principali reo benè competeret: cùm non sit habiturus regressum, vt voluit gloss. valde notanda. in l. 1. §. fin. in versi. patronus. ff. qua. re. actio. non da. quam dicit valde nota. Ias. in d. l. quod quod dictum. Quartò intellige, prout iste subdit, quando remaneret status principalis debitoris integer: Secùs enim, si esset mutatus, & bona eius insolidum, vel in parte confiscata: quia pro parte confiscata principalis ipse exuitur ab actionibus, l. 1. C. de fideiuss. & actiones actiuæ & passiuæ transeunt in fiscum. l. si vt proponis. C. de bo. præscri. & l. 2. C. solut. matrimo. & l. si marito. in prin. ff. eod. cum similib. saltem purè & in diem conceptæ licèt non conditionales, vt est text. singularis in l. quoties. ff. de nouatio. secundum Bar. Ange. Imo. & Pau. de Castr. ibi & dicit Pau. quod ille tex. in fin. est ad hoc singularis, & alibi non ita benè habetur. de quo tamen vide ibi Alexan. in addit. ad Bart. & in d. l. si marito. in princip. benè est verum, quòd legata conditionalia non transeunt in fiscum, per glo. singularem. in versi. præsens. in l. nam ad ea. ff. de condit. & demonstra. quam dicit non esse alibi. Bald. in l. etiam. prope finem C. ad leg. Falcid. Ad propositum ergo dico, quòd † tali casu, quo mutatur 79
status principalis rei siue debitoris exceptio competens ipsi debitori, videlicet quod est confiscatus, & quod non potest conueniri, non transit in fideiussorem. Immò potest fideiussor conueniri & exigi, per text. in dicta l. 1. C. de fideiuss. & in l. defensiones. C. de except. E conuerso dic, quòd † liberatio facta fideiussori, non prodest reo principali, l. fideiussoris. ff. de pact. sicut etiam sententia contra fideiusso- 80
rem lata eidem principali non nocet, per text. singularem. in l. & post rem iudicatam. ff. de transact. quem ibi dicunt nota. Bald. & Angel. & singularem dixit Bald. in c. in præsentia. col. fi. de renun. Anto. de Tremo.

d *Etiam inuitis.* Vsque adeò, quod postquam est quæsita semel exceptio fideiussori, etiam pacto ipsius principalis, nō potest ipse principalis pacto contrario illam tollere fideiussori, eo nolente, per text. nota. secundum Bart. ibi in l. fin. ff. de pact. cum concor. per gl. & Dd. ibi adductis. Ius enim † quæ- 81
situm

ſitum tertio ex meo contractu non poſſum illi tollere, per text. in l. 1. §. ſi ſeruus communis. ff. de sti. ser. & gloſſ. in l. certi conditio. §. ſi nummos. in gloſſ. magna. ff. ſi cert. pet. etiam ſi eſſet quæſitum per diſpoſitionem legalem, per text. in l. ſi poſt mortem. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabulas. & text. in l. ſi conſtante. in fin. C. de donatio. ante nuptias. per quē Bal. in vtraque lectura. in fine nota. dicit, quod quando ex contractu vel facto contrahentium, vel occaſione contractus per diſpoſitionem legalem eſt quæſitum tertio ius in re, vel ſpe irreuocabili, non poteſt ei tolli, nec à contractu recedi in eius præiudicium, per dicta iura. Signanter dixi ſpe irreuocabili propter l. 3. §. ſi is pro quo. vbi gloſſ. & Dd. ff. quod quiſque iur. in alie. ſta. de quo latius vide Pau. de Caſt. & Iaſ. in d. l. ſi. Ant. de Tremo.

c *Eſt perſonale*. Qualiter autem conſtituatur iſtud pactum perſonale, quod non extenditur ad fideiuſſorem, habes
82 text. not. in l. niſi. ff. de pactis. per quem notant ibi Bar. Ang. Fulgoſ. Pau. Alex. & Modern. quod ad conſtituendum † pactum merè perſonale, ita quòd perſonam non egrediatur, & non competat ex eo exceptio fideiuſſori, requiritur, quòd in pacto opponatur dictio taxatiua, putà promitto non petere à te tantum, & iſtud pactum appellāt perſonaliſſimum, Pau. & Iaſ. ibi. & Alex. in l. & hæredi. in princ. illo eodem titulo. Aliàs quando fieret ſimpliciter pactum de non petendo à debitore ſine taxatiua, adijciendo perſonam debitoris verbo executiuo, licèt pactum ſit perſonale, hoc tamen eſt alio reſpectu, videlicet, vt extinguatur cum perſona debitoris, cui eſt factum pactum : tamē eo viuente benè egreditur, & ſe extendit ad alios, d. l. & hæredi. in princip. vbi glo. & declarat Bart. in l. ſi tibi. §. pactum conuentum. & in l. qui in futurū. in prin. eo. titu. ff. de pact. dicens, duplici reſpectu ſine conſideratione poſſe dici pactum perſonale, vno, vt extinguatur cum perſona alia, vt perſonam non egrediatur, quod fit per dictionem taxatiuam, & de tali loquitur author iſte. Hoc tamen ſanè intellige, niſi cum perſona paciſcentis, putà debitoris, adijceretur perſona vnius ex futuris hæredibus, putà, promittis non petere à me, nec à Titio hęrede meo: quia tunc licèt in perſona hæredis non ſit adiecta taxatiua, tamen pa-
83 ctum cenſebitur merè perſonale quóad alios, & incluſio † vnius tendet ad excluſionem aliorum, text. eſt ad hoc ſingu-
laris

laris secundum Albericum Raph. Fulgos. & Ias. ibi in l. auus. ff. de pact. per quem tex. ita limitat dictam legem nisi Ias. ibi dicens illum tex. ad hoc notandum. Anto. de Tremo.

f *Emptores* Et contra quemlibet singularem successorem, in quem licèt non transeat ius agendi sine cessione, l. in creditore. ff. de euict. cum si. tamen benè transit ius excipiendi competens super re aliqua, l. etiam si in rem. ff. de iureiur. Et nedum actiuè, sed etiam passiuè, hoc est, quia transit contra successorem singularem eius, contra quem exceptio competebat, l. idemque. in fin. ff. pro Soci. de qua tamen materia, & quod de iure excipiendi cohærente personæ, vide per Guil. de Cug. Ray. & Bald. in d. l. etiam si in rem. & per Dyn. & Bart. in l. si tertius. §. si quis prius. ff. de aqua plu. arcen. & per Dd. in l. 3. C. quod met. cau. & per Cano. in c. quia Gu. de iudic. & per Dyn. in regula. is qui in ius. lib. 6. Quod tamen non procederet in eo, cui est facta † delegatio: quia regulariter exce- 84
ptio, quæ obstat & deleganti, non obstat ei, cui est facta delegatio, l. doli. ff. de noua. quia is, cui est facta delegatio, nititur ex sua propria stipulatione. de quo quia in plerisque casibus recipit instantiam, vide Ang. Are. Insti. de exce. in prin. col. 14. et dixi aliquid in tit. qui. mo. suo no. ci. agen. ver. item agere. in verb. bannitus. & in ver. excommunicatus. Anton. de Tremo.

g *Et interdum* Benè dixit, interdum, quoniam regulariter nedum actus inter alios extra iudicium gestus alteri non nocet, l. 1. & per totum. C. res inter alios acta. Sed etiam sententia lata pro vno vel contra vnum alteri non prodest neq; nocet, l. 1. & per to. C. qui. res iud. non no. siue in causis ciuilibus siue in criminalibus, l. iuris manifesti. cod. titu. de qua regula in l. sæpè. ff. de re iudi. & in c. penul. eod. titu. Ista autem regula multas patitur exceptiones, quarum quasdam ponit Doctor noster hic, & gloss. in l. 2. C. quibus res iud. non no. & plenius gloss. in d. c. pe. vbi Felin. attestatur istam materiam esse amplissimam & mirabiliter & solennissimè extensam per Alex. de Imo. in repet. d. l. sæpè. vnde vltra casus hic positos per authorem, quibus suo loco pauca admodum adnectam, recensebo quosdam alios casus vtiliores & vsitatiores, in quibus res † inter alios iudicata tertio præiudicat. Pri- 85
mus itaque erit, qui ponitur in d. l. sæpè. & in d. c. penul. videlicet, quando ille tertius, ad quem principaliter pertinebat

actio vel defensio eius rei, de qua agitur, scit & patitur alium prius agere de eodem iure, vel patitur alium agere de iure, quod ipse tertius patiens habet ex persona agentis: quia his casibus sententia inter alios lata illi tertio scienti & patienti benè præiudicabit. Quod scribentes, signanter Alexan. & Felin. in locis præallegatis declarant procedere, quandò scientia tertij patientis interuenit tempore processus pendentis: secùs si iam lata erat sententia, secundum Bald. in l. 2. C. de fide instru. Nisi esset appellatum per eum, contra quem lata erat, & penderet appellationis causa: quia tunc sufficeret scientia pendente causa appellationis, secundum Ioan. de Imo. in l. à sententia. in princip. in 3. quæstio. princ. ff. de appella.

Secundò intelligunt, quando ille tertius sciret agi caussam de iure ad ipsum spectante, & ipsum ius sibi tertio competere. Secùs si ignoraret, secundum Innocen. in c. suborta. vbi etiam Anton. de Butr. de re iudic. quia ignorans suo iuri renunciari videtur, l. mater decedens. ff. de inofficio. testam. Tertiò aduerte, quod his casibus sufficit scientia, licèt non
86 interuenerit citatio, quia licet ad hoc, vt † sententia noceat tertio, regulariter requiratur illius citatio, l. si eo tempore. vbi Barto. C. de remiss. pign. tamen fallit in casibus positis in d. l. sæpè. in quibus sufficit sola scientia, vt est glossa singularis reputata in l. de vnoquoque. in gloss. 2. ff. de re iudic. quam dicit reputari singularem Alexan. in d. l. sæpè. colum. 8. & tenent Innocen. in d. c. penult. & Paul. de Castro. Imol. & Alexan. colum. 5. in d. l. sæpè. & Bald. in l. 2. C. de fide instru. præalleg. & in l. 2. C. communi diuid.

Secundus casus erit, quando sententia esset lata principaliter contra vnum ad vtilitatem publicam, vel fisci, & ad augendum eius bursam: quia præiudicaret, & ad quem per-
87 uenitur ex consequentia, putà ex forma † statuti pater tenetur soluere condemnationem pro filio, & sententia est lata contra filium, certè præiudicabit patri, & mandabitur contra eum executioni sine nouo processu: ista fuit nota. decisio Bartol in l. cùm filius. in princip. colum. 2. ff. de verbor. obliga. & in sua disputa. incip. Perusinæ ciuitatis statuto. & probatur in l. 1. C. vbi cau. fisc. & in c. cùm secundum. de hæred. lib. 6. & in l. quisquis. C. ad l. Iul. maiesta. vbi secundum eum sententia lata contra patrem habet effectum inferendæ poe-

dæ pœnæ in filium absque nouo processu. Et idem voluit Bald. in l. 1. colum. penul. C. ne fi. pro pa. & alibi sæpè sequitur etiam Anton. de Butr. in d. c. penul. de re iudic. dicens sententiam latam, per quam fuit pronunciatum aliquem iniustè remotum à beneficio, præiudicare illi, qui fuerat loco remoti subrogatus: quia secundum eum tangitur publica vtilitas. & ita dicit se intelligere text. in c. ad petitionem. de accu. & Anton. de Butr. sequitur Alexan. in d. l. sæpè. col. 22. post Imo. in d. c. penul.

Tertius casus erit in sententia † per Principem lata, quæ facit ius quóad omnes, cùm habeat vim legis, & secundum illam debeant cæteri iudicare in simili casu, c. in causis. de re iudicata. & l. fin. C. de legi. secundum Alexandrum vbi suprà. Aduerte tamen, quòd si iudex iudicaret contra talem sententiam Principis nō clausam in corpore iuris, sententia ob id non redderetur nulla, imò mero iure valeret, & in rem iudicatam transiret, & ideo esset opus appellatione, per textum in l. cum prolatis. ff. de re iudicata. secundum intellectum gloss. ibi quæ singulariter limitat & declarat d. l. fina. vt dicunt Barto. & omnes in d. l. cum prolatis. & dicetur infrà tit. 1. vers. item si expressim. 88

Quartus casus, quando statutum hoc disponeret, vt scilicet sententia contra vnum lata mandetur executioni contra alium, vt in statuto prædicto, quod † filio condemnato pater teneatur pro eo vsque ad legitimam. Quod statutum licèt sit iniquissimum, secundum Bald. per illum textum in l. si filius. C. de bon. dam. & eundem Bald. & Moder. in l. lex Cornelia. ff. de vulga. & pupil. dicentes sapere tyrannidem. Attamen valet & tenet, vt est gloss. ordi. & non alibi in rub. C. de decre. decu. lib. 10. quam dicit ordi. & non alibi Bald. in d. l. lex Cornelia. circa medium. & eam etiam dicit ordi. in l. 1. colum. 1. C. ne fil. pro pa. & pro ea est text. & ibi Pet. de Anchar. in c. 2. de delic. pue. Et ista est communis opinio, & in practica seruatur secundum Imol. & Alexand. in d. l. lex Cornelia. Quod intellige verum in pœna pecuniaria, secùs in corporali: quia statutum imponens pœnam corporalem patri pro filio non valeret. per tex. singularem in c. cùm homo. 23. quæst. 5. per quem text. ita limitat Bald. in d. l. 1. C. ne fi. pro pa. & illum ad hoc dicit singularem Alex. de Imol. in d. l. lex Cornelia. colum. 1. ad fin. Et licèt Bald. in rub. C. de

90 inter ali. ac. voluerit † idem in pœna infamiæ. quod in corporali, vt statuto fieri non possit, quod vnus teneatur pœna infamiæ pro alterius delicto: Attamen Alexand. in d. l. sæpè. col. 4. tenet contrarium per l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. vbi hoc fit per legem: ergo & poterit fieri per statutum, & ad idē allegat Innocen. hoc volentem in c. grauem. ad fin. de senten. excommunicatio.

91 Quintò aduerte, quia res inter † alios acta alij non nocet, quando est omninò alius, secùs si non omninò alius, putà vniuersalis, vel singularis successor, secundum Innoc. in d. c. penul. per text. in l. si à te. §. fina. & l. exceptio. ff. de except. rei iudic. Vnde est, quod sententia lata contra venditorem hæreditatis præiudicat emptori, l. 2. §. solet quæri. ff. de hæred. vel act. ven. & sententia lata contra hæredem præiudicat ei, qui in locum eius successit: putà substituto vel cohæredi per ius accrescendi, quod non expirat reditutione in integrum contra aditionem postulata, l. ex contractu. vbi de hoc vltimo est textus melior de iure secundum Bart. Bald. & Alexan. ibi. ff. de re iudic. Et similiter lata contra institutum præiudicat fideicommissario, cui erat restituta hæreditas, per text. in l. si patroni. §. fin. ff. ad Trebell. etiam non citato, secundum Pau. & Alexan. ibi & eundem Alex. in d. l. sæpè. col. 26. idem dicentem in sententia nullitatis, lata contra hæredem, quod præiudicet legatarijs, etiam non citatis, imò plus secundum
92 eum † quoniam non requiritur scientia ipsorum legatariorum, per text. meliorem de iure in l. si superatus. versicu. at quin aliud. ff. de pigno. Item, quia conreus non est omninò alius à suo conreo, sententia lata contra vnum ex conreis nocebit alteri, & viceuersa, pro vno lata alteri proderit. de quo tamen, & de duobus reis debendi, vide Barto. latè distinguentem in l. ex duobus reis stipulādi. in 4. quæst. ff. de duob. reis. Et licèt Barto. in l. denunciasse. §. quæritur. ff. ad leg. Iul. de adulte. dixerit, quòd sententia, per quam vnus ex conreis stipulandi est condemnatus de falso, non præiudicet alteri conreo, per l. si vteris. quæ est. 2. C. de fide instru. hoc tamen procedit, quando fuit actum criminaliter ad effectum criminalem: quia secùs si ageretur ciuiliter, siue ad effectum ciuilem: quia tunc sententia lata contra vnum ex conreis credendi, benè noceret alteri. per textum singularem in d. l. ex duobus reis. secundum 2. lectur. gloss. vbi Bartol. & Angel.

& ita

& ita per illum textum limitat, & illum dicit singularem Alexan. in d. l. sæpè. colum. 12. Sextò dico, quod licet sententia inter alios lata tertio non noceat quóad plenum præiudicium, tamen benè nocet quóad qualequale præiudicium. per text. in l. si duo patroni. in princip. versicu. multum tamen fidei. & ibi gloss. in versicu. habiturum. ff. de iureiuran. & text. in l. à sententia. in princip. cum gloss. 1. ff. de appella. Et licèt Bart. in l. admonendi. colum. 8. versic. sexto esset videndum. ff. de iureiur. velit tale † qualequale præiudicium operari, vt sit deferendum iuramentum ei, pro quo iudicatum est, & sic quòd operetur semiplenam probationem, per text. in d. l. si duo patroni. ponderatum vt per eum: & Barto. sequitur Anton. de Butr. in d. c. penul. colum. 3. de re iudic. Attamen contrarium tenuit gloss. in l. 3. §. 1. versicu. idem tamen. in versicu. leuior. ff. de mino. & gloss. in l. fina. in princ. glo. mag. post princip. ff. quod metus causa. quas sequitur Ange. in d. l. si duo, & in l. sciendum. ff. de verbo. obligatio. vt referunt Moderni in d. l. si duo. & contrarium etiam tenuit ibi Cyn. Alber. Bald. & Raph. & Modern. & Ias. in repet. d. l. admonendi. colum. 84. & Franc. de Cur. consi. suo. 72. incip. magnifice vir. colum. 2. quoniam secundum eum dictio qualisqualis non importat dimidiam, sed minus dimidia, per l. apud Labeonem. §. ait prætor. in vltim. ff. de iureiuran. Nisi fortè vbi ageretur de facto antiquo, de quo vide per Iason. in d. l. si duo. colum. 2. in princip. & in d. repet. colum. 83. vel nisi cum illo qualiquali præiudicio. insurgente ex sententia contra alium obtenta concurrerent aliæ præsumptiones, per gloss. singularem in l. 3. §. eiusdem. ff. de testi. quam dicit singularem Bald. in c. accedens. in 2. in fin. vt lit. non contest. secundum Ludo. & Ias. in d. l. si duo. Alias non haberet vim semiplenæ probationis, nec hoc vllo iure probatur. 95

Benè verum est, quod talis qualisqualis præsumptio, siue qualequale præiudicium benè operatur, quod data paritate probationum hinc inde, ille est præferendus, & pro eo debet ferri sententia, qui habet illam qualemqualem præsumptionem, gloss. est nota. & singularis in d. l. si duo patroni. in princ. in ver. authoritatis. quam isti notant Barto. & Dd. & eam Angel. ibi dicit meliorem, quæ sit in iure: & eam dicit singularem in repet. l. sciendum. col. 10. ff. de verb.

oblig. & in l.1.ff.de except.rei iudic. & eam pro peregrina & singulariter notanda exclamat Raph.Fulgo. in d.l.si duo. Et pro illa glo.facit,quod volunt glo.in c.dilectus.in 2.in verb. dantes.de simonia. & in c.interrogatū.glo.2.2.q.5.quod sententia lata contra vnum,super aliquo crimine non nocet alteri,sed solum facit præsumptionem, vt sit indicenda purgatio.ad idem glo.in c.ordinatos.59.dist.quæ vult confessionem vnius non nocere alteri, nisi quóad præsumptionem prædictam indicendæ purgationis.

Et ex hoc septimo infertur,quod sententia inter alios lata inducit contra tertium complicem infamiam facti, vt sit sibi de iure canonico indicenda purgatio, per iura proximè allegata. Octauò operatur alium effectum sententia inter alios lata, videlicet quod ille, qui habet contra se præsumptionem sententiæ inter alios latæ, non potest præscribere sine titulo, vbi aliàs sufficeret bona fides,c.1.iunctis ibi nota. per Archi.& Ioan.And.in nouel.de præscrip.lib.6. & sequitur Alexan.col.22.in d.l.sæpè.

Nonò, sententia inter alios lata præiudicat tertio quóad præparandam viam tertio ad agendum, l.1. vbi cau. fisca. C. putà sententia lata contra occisores defuncti præparat viā fisco, vt possit agi cōtra hæredes negligentes vendicare mortem defuncti ad confiscationem bonorum, & sic quóad ordinandum iudicium non quóad decisionem, ita Bald. ibi nota. per illum textum ad idem quod not. Bald.per illum text. in l. si quis homicidij.C. de accus. volens, quòd sententia inter alios lata præiudicat alteri in præparatorijs alterius iudicij. adducit etiam text. in l. in cognitione.ff. ad sena. Sillean.& idem tenet Bald.in l.1.in fin.C. de aduo.diuer. iudic.& in l.2.in vlti.not.C. de fide instrumen. quem sequitur Alexan.in d.l.sæpè.colum.14. & Felin.in d.c.pen. colum.4. versic.ad quartum.

Decimò generaliter fallit, vbi quis tertius esset citatus:
94 quia citatio † tertij cuius interest, & cuius ius in iudicium deductum est, operatur, vt postmodum sententia lata contra reum noceat ipsi tertio, per not. per gloss. in l. cùm miles.§.1.in versicu.in facienda.ff ex quib. causis ma. & in l. si deserta. C. si propter pub.pe. & per Barto.in l. in causæ. in 1. §.fin. ff.de mino.& c. inter quatuor. & c.fina. de ma. & obe. & in l. si eo tempore. vbi Bartol.C. de remiss. pigno. cum simi.

ſimi. Vnde dicebat Anton. de But. in c. cùm ſuper. de re iudi. quod quando tertius, cuius intereſt ratio, ne qualiſqualis præiudicij comparet, pendente cauſa principali liti aſſiſtendo, & illam iuuando, ſi feratur ſententia contra reum, nocebit ipſi tertio, ex quo fuit in iudicio. Quod procedit ſiue citatio fuerit facta ab homine, ſiue à lege, putà in caſu in c. 1. de elect. libr. 6. quoniam talis etiam citatio operatur, vt ſententia contra vnum lata tertio ſic citato præiudicet, ſecundum Ioannem And. in c. fi. vt lit. pend. libr. 6. in nouel. quam ſequitur Alex. in d. l. ſæpè. colum. 3. benè facit glo. ſecundum eum ſingularis reputata in Cle. vna. gloſ. fin. in cauda. de do. & contu. quæ vult maiorem eſſe contumaciam † citati à lege, quã non licuit ignorare, quam à iudice, de qua gl. dicetur infr. tit. 2. in princ. Præmiſſam tamen concluſionem, vt citato ſiue à lege ſiue ab homine præiudicet ſententia contra alium lata, limita, dummodò ille citatus comparuerit ſaltẽ in caſibus, in quibus poſſet perueniri ad diffinitiuam reo abſente, aliàs enim ſi diceremus indiſtinctè, citato tertio fieri præiudicium, conſequeretur actor per indirectum citando incidenter, quod non poſſet conſequi directo, principaliter contra illum tertium agendo, ſcilicet diffinitiuam ſententiam, contra l. fin. C. ſi manci. ita ve. & c. tuæ. de procu. cum ſimilib. Ita nota. limitat Panorm. in c. cùm ſuper. de re iudic. quem refert & ſequitur Alexand. vbi ſuprà. Qui etiam ex mente Pauli de Caſtr. limitat dictam concluſionem, quando illud idem ius, quod fuit deductum contra vnum pertinebat illi tertio, ſecùs ſi eſſet diuerſum, licèt ab eodem fonte, putà creditor egit contra vnum ex hæredibus debitoris ad dimidiam debiti, certè ſententia contra illum lata non præiudicabit alteri cohæredi quóad aliam dimidiam, licèt fuerit citatus, & comparere noluerit: quia de parte ſui cohæredis noluit ſe intromittere, & hoc ideo, quia ſuum ius eſt diuerſum, & hoc benè probatur in l. cùm quæritur. cum duob. ſequen. & in l. ſi cum vno. de exceptio. rei iudica. ff. & ita etiam voluit Imol. in l. à ſententia. in princip. ff. de appellatio. ita limitans dicta Anton. de Butrio. in d. c. cùm ſuper. de quibus videto latius Alexan. vbi ſuprà. Alios quoſdam caſus videbis ſtatim: & vide eundem Anton. in tit. quibus modis ſuo nomine ciuili. agen. verſi. Item agere impeditur venditor Anto. de Tremo.

h *Filiationis.* Idem dicit glo. in d. §. si ex causa. hic allega. glo. 2. & glo. in c. penul. de re iudic. Sed an idem in † causa le-
96 gitimitatis, an sententia lata, quod talis sit legitimus vel illegitimus, faciat ius quóad omnes. Et licèt Innocen. in c. causam. in 2. qui fil. sint legit. dixerit, aliud esse in causa filiationis, & aliud in causa legitimitatis, in qua non reperitur secundum eum in iure cautum, quòd faciat ius quóad omnes: Attamen Cyn. in l. ingenuum. hic allegata, & Bald. & Salice. in l. 2. C. qui res iudica. & Imol. & Alexand. colum. 17. in l. sæpè. ff. de re iudica. & Anton. de Butrio in d. c. causam. & idem Anton. & Imo. in c. penult. de re iudica. tenent idem esse in causa legitimitatis & filiationis. In quibus erit distinguendum ex mente eorundem, quòd aut agitur de priuato commodo, putà de hæreditate intestata, & opponitur agenti, quòd non est legitimus, certè sententia lata super legitimitate non nocebit alteri tertio forte cohæredi ipsius victi, prætendenti æquè principale interesse, l. cum duobus. C. de inofficio. testamen. gloss. in c. dilecto. in versicu. obsistat. de præben. Sed prætendentibus interesse in consequentiam benè præiudicabit. l. 1. in fine cum l. sequen. in princip. ff. de libe. ag. hic alleg. Aut agitur circa id, quod respicit publicum interesse, putà vocato ad honorem decurionatus opponitur, quòd est spurius, vt repellatur iuxta l. generaliter. §. spurios. ff. de decu. & eo. fil. certè si pronuncietur legitimus præiudicabit sententia omnibus respectu eiusdem interesse publici, argumen. §. in popularibus. hic alleg. Et præmissa procederent etiam, vbi esset quæstio, an quis esset sui iuris, vel in patria potestate, secundum Ange. in l. 1. §. penulti. per illum text. ff. de liber. exhiben. & Bald. in d. l. ingenuum. & Bald. & Salic. in d. l. 2. C. qui res iudica. Et idem secundum Dd. in locis præallegatis, vbi esset quæstio super alio statu personæ, putà super clericatu, ciuilitate, monachatione, origine, à scripticiatu, minori ætate, sexu, putà an sit hermophrodita. Secùs si super qualitate patrimonij, putà quia fuit pronunciatum quem esse vasallum regis: quoniam talis sententia non faceret ius quóad alios, secundum Bald. & Salic. in d. l. 2. de quibus omnibus latius Alexand. in d. l. sæpe. colum. 19. & sequen. Ant. de Tremo.

i *Ingenuitatis.* Istud intellige, quando erat quæstio de ser-

uitute ad ingenuitatem, & quis est pronunciatus ingenuus, quoniam talis sententia faciet ius quóad omnes: secùs si solum esset quæstio de libertate ad ingenuitatem, quia eo casu non datur tantus fauor sententiæ cùm causa non sit ita fauorabilis. Ista est gloss. singularis in l.1.ff. si liber. ingen. esse dica. quam dicit singularem Imo. in d.l. sæpè. & ibi refert Alexand. colum. 15. & illam gloss. sequutus est Innocen. in c. causam. in 2. qui fil. sint legiti. Sed Iacob. de Aret. & Benedic. de Plum. in d.l.1. & Imol. & Alexand. in d. l. sæpè. & Anton. de Butr. in d. c. causam. & in c. penult. de re iudica. tenent contrarium per text. in d. l. ingenuum. vbi fit mentio de libertino & ingenuo. & gloss. in d.§. ex causa. simpliciter dicit de causa ingenuitatis, sicut dicit hic author. Et ideo siue sit quæstio de seruitute ad ingenuitatem, siue de libertinitate ad ingenuitatem, dicas, quod sentẽtia super statu personæ facit ius quóad omnes, qui non principaliter prætendunt interesse, sed minus principaliter, putà quóad honores, & matrimonium, quod de iure ciuili erat seruis cum liberis interdictum, l. cùm ancillis. C. de incest. nupt. Sed quóad prætendentes æquè principale interesse, scilicet quóad dicentes se dominos vel patronos talis sententia non facit ius, neque eis præiudicabit, per d. l. 1. & l. patronum. ff. si libe. inge. esse dica. secundum Cyn. in d. l. ingenuum. quem sequuntur Imol. & Alexand. in d. l. sæpè. licèt aliqui voluerint contrarium in d. l. 1. distinguentes, vtrùm pronuncietur ingenuus, vt tunc sententia lata contra vnum ex patronis noceat alteri, secùs si pronuncietur libertus: sed tu dicas in vtroque idem, per regulam, quæ habet, quod vbi de sui † natura 98
sententia facit ius quóad alios, nunquàm tamen nocet habentibus æquè principale ius, per d. l. cum duobus. iuncto §. si ex causa. hic alleg. secundum Alex. in d. l. sæpè. col. 16.

Et licèt gl. singularis in l. cognitio. §. 1. in vers. ne variæ. ff. de libe. cau. voluerit distinguere, vtrùm fuerit lata sententia cõtra vnum dominum agentem pro parte, vel insolidum, vt primo casu sententia contra illũ lata consocio non præiudicet, per l. duobus. ff. de lib. cau. sed secundo casu preiudicet alteri, etiam prætendenti se dominum serui insolidum, quam glo. dicit singularem reputari Alex. in d. l. sæpè. tamen Imo. & Alexan. ibidem post Cy. in d. l. ingenuum. tenent contrarium, per text. in d. l. 1. & d. l. patronum. vbi sententia contra

vnum patronum lata alteri etiam si insolidum patronum prætendenti nō præiudicat, ergo nec alteri se insolidum dominum dicenti. Et præmissa omnia, videlicet quod sententia lata pro filiatione & ingenuitate faciat ius quoad omnes intellige procedere, quando fuit lata assistente principali contradictore, ad quem principaliter spectabat defensio, putà contra patrem, contra patronum, aliàs solùm præiudicaret illis, contra quos lata est, secundum Ang. & Pau. de Cast. in d. §. si ex causa. per text. in l, 1. ff. de excep. rei iud. vbi etiam expresse Bart. & Raph. Cuma. quo verò ad ipsum principalem, siue iustum contradictorem non assistentem nihil valeret, l. cum non iusto. ff. de collu. deteg. & hoc etiam sequitur Alex. vbi sup. col. 15. in fi. Anto. de Tremo.

k *Non autem nouo* Hoc idem voluit glos. in l. nam & his. §. 1. & in d. l. Papinianus. §. si ex causa. in versic. non valet. ff. de inoffic. testa. & in l. iure nostro. §. fin. ff. de testa. tute. & in l. cùm filius. in princ. in ver. placuit. de le. secundò. dicentes, quod hodie reputo testata ex causa præteritionis, vel exhæredationis legata debentur, & si sententia contra hæredem lata in causa querelæ non nocebit legatarijs. et hoc vult dicere author iste in his verbis, non autem nouo. Et licèt aliqui antiqui tenuerint contrarium, vt per Cyn. & Bart. in d. Authen. ex causa. attamen gloss. prædictæ communiter tenentur, secundum Alexan. in d. l. sæpè. col. 7. dicentem idem esse in omnibus casibus, legata debentur hæreditate non adita, de quibus in l. eam quam. C. de fideicomm. quoniam in illis sententia lata contra hæredem non nocebit legatarijs.
99 Sed pulchrum dubium est, vtrùm † sententia lata super nullitate testamenti, per quam pronunciatum est contra hæredem testamentum esse nullum præiudicet legatarijs, glos. in d. §. si ex causa. quam ibi sequuntur Bart. Ang. & alij tenent, quod sic. quam etiam Bart. & Ang. sequuntur in l. 1. ff. de doli except. contra gloss. ibi contrarium tenētem, & quòd præiudicet, tenent Iaco. de Are. Bart. Ange. & Modern. in l. si seruus plurium. §. 1. ff. de leg. 1. & Imol. & Alexand. in d. l. sæpè. & ibi dicit Alexan. col. 7. quòd ista est magis communis opinio, & ab ea non esse recedendum. pro qua adducit text. in l. si patroni. §. fi. vbi Dd. ff. ad Treb. vbi sententia super nullitate testamenti contra hæredem nocet fideicommissario. ad idem adducit text. in l. fi. C. de peti. hære. Et idē dicas in sententia

tentia super falsitate testamẽti contra hæredẽ lata quòd præiudicet legatarijs, secundum Iaco. de Are. Bar. Ang. Imo. Pau. de Cast. & Moder. in d. l. si seruus plurium. §. 1. per text. in l. si in fraudem. à contrario sensu. C. de leg. Et quòd idẽ sit, quando pronunciatur super nullitate, & super falso, voluit Anto. de Butrio in c. causam. in 2. qui fil. sint legiti. & Alex. in d. l. sæpè. Vnde dicas ex mente eorum, ꝙ sententia lata super nullitate, vel falsitate contra illum, cuius principaliter interest, putà contra hæredem, præiudicat his omnibus, quos negotium tangit, & commodum consequuntur in consequentiam, putà legatarijs & fideicommissarijs, vt d. §. si ex causa. & d. l. si in fraudem. sed lata contra vnum non præiudicabit alteri prætendenti ius æquè principale, putà lata contra vnum hæredem scriptũ non præiudicabit eius cohæredi, l. cũ duobus. C. de inoffic. test. & l. 2. C. de fide instru. Et multo fortius lata contra vnũ, cui in consequentiã ius competit, putà contra legatarium nõ præiudicabit hæredi, vel alteri legatario, ꝑ tex. in l. 1. secundũ intellectũ cõmunem glo. & Dd. ff. de except. rei iud. Itẽ adde, ꝙ sententia lata contra hæredẽ nõ nocet legatarijs in tribus casibus, positis in d. l. si seruus pluriũ. §. 1. videlicet quãdo heres nõ defendit, quãdo collusit, & quãdo fuit sentẽtia lata per iniuriam & culpabiliter nõ appellauit, aliàs eis nocebit, per prædicta iura etiãsi non fuerint citati, vt dixi sup. istomet, versic. in versi. & interdum. Et viceuersa dicas, quòd sententia lata † pro illo, qui obtinuit in petitione hæreditatis contra hæredem scriptum, nocet sibi quóad legatarios & creditores, vt non possit dicere sententiam pro se latam esse iniustam, licèt re vera sit iniusta, & ipsis creditoribus & legatarijs prodest, vt est text. singularis in d. l. seruus. §. 1. qui secundum Dy. Bar. Imo. & Paul. de Castr. non est alibi in iure. sed Bal. ibi adducit similem in d. l. fin. C. de peti. hære. Item si † sententia esset lata super rescissione testamenti, instante eo, cuius non intererat, & in eius fauorem, licèt sibi non prosit, tamen proderit his, quorum interest, quamuis in iudicio non fuerint, per text. qui fortè non est alibi secundum Pau. & siue fortè secundũ Ange. ibi in l. posthumus. §. si quis ex his. vbi Bar. no. ff. de inoffi. test. quem dixit singularem Alex. in d. l. sæpè. col. 9 item non omitto vnum casum singularem, qui non est alibi, in l. controuersia. ff. de transf. in † quo transactio inter duos inita, putà inter hæredem scri-

100 101 102

ptum & legitimum, præiudicat creditoribus, vt habeant necesse conuenire vtrunque pro rata, licèt regulariter, secùs per nota. per Innoc. Ant. de But. & & Panor. in c. auditis. de præscript. per Alexan. in d. l. sæpè. col. pe. & per Felin. in c. pen. de re iudic. Nisi in casu quem ambo ponunt, videlicet in casu c.
103 vnici. de controuer. inter va. & alium de benefi. vbi † transactio inita inter vasallum & tertium præiudicat domino feudi. Anto. de Tremo.

l *In populari actione*. Putà, si quis ecclesiam vel sepulchrum
104 violat, aut viam publicam vel album prætoris, in † quibus sententia lata contra, & vnum iuramentum per vnum delatum præiudicat cæteris propter authoritatem rei iudicatæ & iuramenti: & ideò secùs in pacto vel trāsactione, vt est gl. solennis in d. §. in popularibus. hic alleg. quam dicit solennē Bald. in c. cùm super. colum. pe. de cau. pos. & proprie. et eam ibidem sequuntur Albe. Salice. & Moder. reprobantes distinctionem ibi traditam per Bart. & est alia glos. vbi etiam Dd. tractant in l. transigere. glo. mag. C. de trans. & alia in l. 3. ff. de popu. act. Intellige tamen sanè in terminis, quibus author iste loquitur, videlicet in actione populari, cuius commodum per litiscontestationem fuit effectum proprium ipsius agentis tanquam procuratoris in rem suam, pro l. si cui. ff. de verbo. signific. Secùs enim esset in accusatione, quæ intentatur ad vindictam publicam, & cuius effectus pertinet ad fiscum: quia non potest priuatus iuramētum deferendo iura fiscalia perdere, per text. in l. qui cœtu. §. fin. ff. ad l. Iul. de vi publi, cum si. secundum Bart. Bal. & Moder.
105 in d. l. transigere. sicuti etiam dicemus, quod † per remissionē iniuriæ non fit præiudiciū vindictæ publicæ siue pœnæ fisco applicādæ, per tex. in l. 1. §. vsque adeò. & ibi Bart. ff. de iniur. & Bar. in l. interdum. ff. de fur. & alibi sępè nisi pœna descenderet ex delicto cōmisso in omittendo ꝑ gl. sing. in l. 2. gl. fi. ff. ad Sillan. quem dicit singularem Bal. in l. iurisgentium. §. si paciscar. in 1. ff. de pac. & alibi sæpè. Pro qua glo. benè facit glo. aurea. in l. si mora. ff. solu. matr. quæ vult grauius esse delictum in committendo: quàm in omittendo. quā dicit auream Anto. Corse. in suis singu. in ver. pœna. in vltimo. Et q̄ author iste dicit de actione populari, vt sententia in ea lata faciat ius quóad omnes, procedit etiā in iure quasi populari, siue quasi publico, vt si opponatur cōtra electū aliq̄s defectus
ad

ad infringendam electionem: nam lata ſententia pro electo contra opponentem non poterit alius de eodem defectu amplius opponere, vt eſt gloſſ. nota. in c. cùm dilecti. in verſic. iudicatum. de elect. & in c. cupientes. §. cæterum. in verſicul. nullum præiudicium. eod. tit. lib. 6. talis enim cauſa dicitur reſpicere bonum publicum, & intereſſe commune, Clemen. conſtitutionem. in verſi. intereſſe communi. & ibi gloſſ. & Dd. de elect. & tenet Alex. in d. l. ſæpè. column. 10. de reg. iu. Et idem è contra, quod ſententia lata pro opponente defectum proderit omnibus, quorum intereſt, per tex. ſingularẽ in l, poſthumus. §. ſi quis ex his. ff. de inoffic. teſta. ſecundum Ange. ibi. & Innocen. in c. ſuper his. de accuſ. De quo tex. dixi ſuprà eod. ver. in ver. non autem nouo. Antonius de Tremolis.

De impedimentis executionis & cauſis nullitatis ſeu annullationis. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Appellatio à ſententia legitimè facta impedit ſententię executionem.

2 Ordo iuris non ſeruatur coram principe: quia non poteſt coarctari.

3 Compromiſſio in arbitros appellatione pendente facta impedire poteſt ſententiæ executionem.

4 Poſtulatio reſtitutionis in integrum habet ſententiæ executionem impedire.

5 Iudicati actio per nouationẽ in nouã petitionem tranſducta impedit ſententiæ executionem.

6 Executio ſententiæ ſuſpenditur, vbi executor modum vult excedere, vel ipſam ſententiam malè interpretari.

7 Executio ſẽtẽtiæ ſuſpenditur, vbi à ſẽtẽtia eſt ſupplicatum, & victrix pars non præbeat dignã fideiuſſionem de reſtituendis.

Delegatus à principe, vel à Papa, an poſſit impedire ſen

tentiam à se latam exequi. & num. 58.
9 Controuersia super rebus, ab executore sententiæ captis orta, non potest dici sententia executa, sed suspensa.
10 Sententiæ executio suspenditur per cessionem bonorũ.
11 Sententiæ executio ad tempus prorogatur in conditionali chirographo interlecto.
12 Executio sententiæ non cadit in rem conductam vel locatam.
13 Sententia multis de causis venit annullanda.
14 Sententia ratione personæ iudicantis seu litigantis sæpè redditur nulla.
15 Sententia ratione quantitatis vel temporis venit annullanda.
16 Sententia potest ratione modi & qualitatis esse nulla.
17 Sententia ratione conditionis potest annullari.
18 Excipi an possit, & qualter, à sentẽtia, quæ perpetuo tempore dicitur nulla, & nu. 137.
19 Exceptio quælibet est perpetua præter non numer. pecunia.
20 Executio sententiæ quando ratione nullitatis ex probationibus extrinsecis vel intrinsecis impediatur. & num. 22.
21 Clausul. visa citatione, si in sententia per verba enuntiatiua à iudice proferantur, etiamsi de citatione non constet, facta tamen præsumitur, nec impeditur executio.
23 Executio sententiæ summaria est, & summariam causę cognitionem requirit.
24 Exceptio calumniosè opponi non præsumitur. vbi probationes incontinenti offeruntur.
25 Probari quæ possint incontinenti.
26 Sentẽtiæ tres conformes, etiãsi incontinenti ad impediendam executionem offerantur probationes, si omnes dicantur nullę, aut illarum altera, nõ tamen impedietur executio: ea autẽ plenariè expedita disceptabitur de nullitate: & quando impediatur executio.
27 Executio sententiæ quando non impediatur per exceptionem nullitatis.
28 Appellatio legitima executionem sententiæ suspendit. & quare.

29 Episcopi

45 Restitutio in integrum aduersus sententiam quando impediat executionem, & quando non.

46 Principis contra sententiam etiamsi petatur restitutio, non tamen impeditur executio.

47 Executio trium conformium sententiarum non impeditur petitione restitutionis contra secundæ appellationis sententiam, vt nec beneficio restitutionis in integrum.

48 Nouatio quomodo fiat & executionem impediat.

49 Delegatio quomodo impediat executionem.

50 Pignorum aut fideiussorum acceptione non impeditur executio sententiæ, si pro vincentis securitate data sint, secùs si in causam iudicati.

51 Executionis excessus quot modis fiat, remissiuè.

52 Interpretari sententias qui possint iudices, & qualis sit interpretatio admittenda, & an in ea facienda requiratur partis citatio, remissiuè.

53 Executore mero modum executionis excedēte ad quem appellandum sit.

54 Supplicatio à sententia quomodo & quando impediat executionem.

55 Supplicationis & appellationis differentiæ in impedienda executione.

57 Subdelegatus delegati Papę vel Principis an possit suam sententiam exequi.

58 Delegatus inferioris à Principe non potest ea quę mixti imperij sunt expedire, nec mulctare iure ciuili, secùs de iure Canon.

59 Iudex alterius territorij, in quo fiet executio an possit alterius iudicis sententiantis exequi sententiam sine literis requisitorijs.

60 Actione in factum cùm agitur non seruatur ordo iudiciarius, nec datur libellus, sed proceditur summariè.

61 Iudex in cuius territorio facienda est executio, an per sententiantem requisitus ad ipsius sententiæ executionem teneatur, non tantùm in eodem sed etiam in diuerso foro.

62 Episcopus tenetur exequi & obedire literis potestatis ei scribentis: quare & quomodo.

63 Iura

63 Iura municipalia vnius territorij alter iudex in exequẽdo non sequitur.

64 Executio si impugnetur quóad pignora controuersa, ideoq; impediatur, debent non controuersa capi, si habeat: & effectum sortietur executio.

65 Possessio sola non minus quàm proprietas impedire potest executionem.

66 Tertius si tãtum ius pignoris inre, in qua fiet executio, prætendat, non impedietur executio, sed vendita re de pretio satisfiet creditori, residuumque in causam iudicati conuertetur, si ante venditionem, aut adiudicationem, id est, executionem perfectam se opposuerit: secùs si post.

67 Creditor si missus sit in possessionem rerum tertij valet missio ex primo decreto, sed si tertius summariè de iure suo doceat, reuocabitur: sed post secũdi decreti interpositionem non nisi ordinariè audietur.

68 Cessio bonorum impedit vlteriorem executionem, & debitor incarceratus aut incarcerãdus hac liberatur per exceptionem.

69 Cedens bonis quot casibus teneatur in solidum in bonis posteà quæsitis, adeò vt quod egeat deducere nequeat.

70 Cessio quot casibus non admittatur.

71 Pactum de non cedendo an valeat, etiam cum iuramento.

72 Cedere bonis qui possint.

73 Debitore incarcerato alimenta præstanda sunt à creditore, alioquin per iudicem relaxari potest.

74 Debitum etiamsi sit conditionale, propter tertij tamen contumaciam & delictum statim non spectata conditione fiet de eo executio.

75 Commodatario quot actiones pro re sua vendicanda competant.

76 Solutionis electio ad Reum, actionum verò ad actorem soluentem spectat ante litem contestatam.

77 Præoccupasse quando quis dicatur.

78 Tertius quando impediat executionem, quę super re petita & in iudicium deducta fiet.

79 Debitori suo in cẽtum si quis dederit facultatem vt pro istis centum aliud soluat, per litis contestationem super debito

debito principali perditur prior potestas.
80 Sententia contra minorem lata sine authoritate curatoris, ipso iure nulla est: & quatenus valeat.
81 Sententia pro minore lata quatenus valeat, & pro pupillo.
82 Iudicio pendente si allegetur nullitas processus per minorem agitati sine authoritate curatoris an iudex non expectato litis fine super nullitate pronuntiare debeat.
83 Pro furioso aut contra eum lata sententia ipso iure nulla est. & quare.
84 Contra defunctum lata sententia ipso iure nulla est: & quando valeat.
85 Instantia licèt transeat à defuncto in hæredes, si tamen contra eos non sit post mortem ipsius agitata causa nec lata sentētia, sed contra eundem defunctum, non valebit sententia: etiamsi quoque pro ipso pronuntiaretur, nihil tamen prodesset hæredibus.
86 Contra infirmum lata sententia non valet.
87 Contra absentem non contumacem lata sententia nulla est: vt nec pro absente. & nu. 89.
88 Contumax quando quis non dicatur.
90 Pro absente etiam non citato lata sententia valet in criminalibus.
91 Contra incarceratum aut legitimè impeditum lata sententia an valeat.
92 Cui interdictum est bonis à iudice non habet legitimam personā standi in iudicio, sed æquiparatur minori.
93 Priuilegia minoribus concessa ijs quoque, qui per curatores reguntur, competunt.
94 Condemnatoria sentētia contra principalem, qui nunquam fuit in iudicio, sed per procuratorem litigauit, ipso iure nulla est, idem in absolutoria.
95 Procurator si causam egerit vsque ad sententiam, & postea citatus dominus principalis non compareat, an sententia lata valebit tanquàm contra contumacem lata, an verò annullanda veniat.
96 Comparitione spontanea conualitur citatio inualida.

97 Quan-

97 Quantitatis ratione quando non valeat sententia ordinarij quàm delegati. & numer. 99. & loci ratione. numer. 106.

98 Sententia si plura habeat capita separata, tot censebuntur sententiæ quot numerantur capita.

100 Iurisdictionis prorogatio quomodo fieri possit.

101 Locus exemptus intra diœcesim quoad iurisdictionem per ordinariū exercendam æquiparatur loco extra territorium.

102 Consensus partium in proroganda iurisdictione quis sit necessarius, tacitus an expressus.

103 Iudex si extra territorium de consensu partium iurisdictionem exercere velit, non poterit id sine ordinarij consensu.

104 Iurisdictionum genera, quæ extra territorium suum iudex exercere potest, quot sint.

105 Statutum Episcopi non ligat delinquentem extra territorium suum.

107 Actus omnis voluntarius tam nocte quàm die expediri potest.

108 Sententia noctu lata nulla est, omnisq; actus coram iudice pro tribunali sedente expediendus, nisi partium consensus accesserit tacitè vel expressè.

109 Modi aut qualitatis ratione non obseruata quando sententia valeat.

110 Matrimoniali in causa potest sententia ferri sine scriptis.

111 Sententia definitiua ex scriptis recitari debet.

112 Expensarum condemnatio an possit ferri absque scriptis.

113 Interlocutoriæ sententiæ absq; scriptis fieri possunt: & quando non.

114 Iudex appellationis quomodo pronunciare debeat.

115 Sententia incerta quando valeat.

116 Certa quæ sit sententia intelligenda.

117 Sententiam ad acta certam continentiá quantitatem se se referre quatenus sufficiat.

118 Sententia referens se ad instrumentum aut scripturam in actis non producta an valeat.

119 Bannitus ad tempus à iudice; intelligitur vsque ad

decennium

decennium, si non adsit tempus certum.

120 Sententia quando possit ferri sub conditione, & quando non.

121 Clausul. si actor iurauerit sibi deberi, aut si Reus se iurauerit soluisse, eum absoluo, posita in sententia, statim nullo alio actu interueniente adimpleri debet.

122 Conditio falsa aut impossibilis indistinctè sententiam reddit nullam.

123 Sententia continens errorem iuris nulla est ipso iure, & quando non. & nu. 124. & 128.

125 Sententia pro parte siue in vno capite potest esse valida, & pro parte nulla.

126 Sententia habens errorem iuris expressum, causamque iustam & iuri consonam similiter expressam sustinetur ex iusta causa.

127 Claus. maximè vel præsertim sustinet sententiam, quæ habet causam in iure erroneam, propter quam nulla erat.

129 Sententia lata contra priuilegium alicuius mero iure valet, & nisi appellatione retardetur, transibit in rem iudicatam.

130 Citatio si sit omissa aut inualida reddit iudicium & sententiam nullam. & quare.

131 Sententia aduersus non contumacem lata ipso iure nulla est.

132 Sententia quando valeat sine citatione, remissiuè.

133 Libelli datio neglecta annullat iudicium & sentētiam: & quando non.

134 Libellus ineptus inneptam reddit sententiam.

135 Litiscontestatio omissa infringit sententiam.

136 Publicatio testium omissa quando eneruet sententiam.

137 Præcipitatio sententiæ quando non valeat, & sententiam annullet.

138 De nullitate agendi facultas quanto tempore duret.

139 Nullitatis principaliter & ex se deductæ iudicio pendente an interim currat appellandi tempus.

140 Nullitas & appellatio etsi ex diuersis fontibus promanent, potest tamen vtraq; simul deduci, & probationes simul induci queunt.

141 Instan-

141 Instantia appellationis perempta per desertionem, perimitur quoq; nullitatis instantia, cùm & nullitas & appellatio ex diuersis fontibus manãs simul in iudicium deducitur. & nu. 143.

142 Nullitas & appellatio si ex eodem fonte oriantur, vtranque simul prosequi nemo potest: sed præcedet nullitatis iudicium, sub quo tempus appellandi non curret.

144 Clausul. dico sententiam nullam, &, si qua sit, appello, quousque se extendat si alicui causa appellationis sit commissa.

145 Delegatus ad vnam causam videtur ad quamlibet illi incidentem delegatus, nec requiritur commissio specialis.

146 De nullitate quis iudex cognoscere debeat.

147 Nullitatis causa totam causam deuoluit ad superiorem sicut & appellatio.

148 Delegatus si ferat sententiam, quæ nulla sit, coram eo causa nullitatis nõ tractabitur sed coram superiore delegante.

149 Iurisdictio delegati extinguitur per sententiam nullam.

150 Sententia nulla an possit per appellationem confirmari.

SED quia suprascripta exceptiones, quæ post sententiam opponuntur, exceptio Macedoniani & Velleiani, & beneficio competente personis, quæ inquantum facere possunt condemnantur, iudicium reddunt nullum: & communiter omnes impediunt [a] executionem: Ideoq; de impedimentis executionis & de causis nullitatis seu anuullationis breuiter videamus. a

1 *Et impedimenta executionis sunt ista. † Primò si à sententia fuit legitimè [b] appellatum [c], & appellator est intra tempora [d] fatalium dierum, anni, vel biennij [e] prorogati ex iusta causa [f], & hoc constat iudici [g], coram quo fieri executio postulatur, vt ff. nil. no. ap. pen. l. vna. in Authen. de his* b c d e f g

qui ingre. ad app §. 1. colum. 5. & iacet. C. de temp. appe.
2 Auth. ei qui appellat. † Nisi causa in consistorio principis a-
h gitetur: tunc enim nullũ fatale [h] currit: quia nemo est tantæ authoritatis, qui possit nolentem principem ad conuocandum proceres coarctare, vt in Auth. de appel. & intra quæ temp. §. ad hoc sancimus. coll. 4. quæ est in C. de temp. app. Auth. sed si lis.
3 † Idem est, si appellatione pendente in arbi-
i tros compromittatur [i], vt in Auth. de ap. §. deinceps. colla.
k 8. quia fatale tempus [k] nõ currit, donec causa coram arbitris ventilatur, vt ibi dicit in Auth. si tamen. C. de temp. appel. Idem si per iudicem stet, quominus in appellatione procedatur, vt in Auth. vt spon. Bart. §. hoc quoq;. coll. 9. quæ est in Auth. si appellatione. C. titul. præallegato.

4 † Secundò si in integrum restitutio est postulata: vt C.
l in integrum [l] resti. postul. in rubr. & nigro.

5 † Tertiò, si iudicati actio per nouationem [m] transducta
m est in nouam petitionem, vt ff. de mino. l. minor 25. annis, fideicommissum. primo responso. & ff. de re iudicat, l. 4. §. si ex conuentione.

6 † Quartò, si sententiæ executor in exequendo executio-
n nis excedat modum. [n] Vel si sententiam malè interpreta-
o tur [o], & ab eo fuerit appellatum [p], executio suspenditur,
p vt C. quo. appell. non recip. l. ab executione. & ff. de appell. l. ab executore.

7 † Quintò, si à sententia fuerit supplicatum [q], & victrix
q pars non præbuerit dignam fideiussionem de rebus restituendis cum augmentis legitimis, si per supplicationem sententia retractetur, vt in Auth. vt spon. largi. & aliud ad hoc. & C. de preci. imperia. offe. Auth. quæ supplicatio.

8 † Sextò, si delegatus [r] à Principe vel à Papa velit exe-
r qui sententiam à se latam: vt ff. de re iudi. l. à diuo Pio. 1. respon.

Septimò,

Septimò, si iudex ordinarius velit exequi sententiam suam in rebus extra suum territorium constitutis[f], vt ff. de bon. authori. iudi. poss. l. cùm vnus. § is qui possidere. & C. de iudi. l. properandum. §. sin autem Reus. & ff. de iurisdi. omnium iudi. l. extra territorium. f

9 † Octauò, si super rebus ab exequutore captis controuersia moueatur[v], & sint eius, qui mouet controuersiam, vel habet condemnatus alia bona, quae sine controuersia capi possunt: vt ff. de re iudi. l. à diuo Pio. §. si super rebus. & §. sed & illud. Sed propter hoc non differtur exequutio, nisi ad tempus. v

10 † Nono, in persona condemnati facta executione, eo quod condemnatus in carcerem est detrusus lachrimabiliter deludetur victor, si condemnatus suorum bonorum fecerit[u] cessionem: vt C. qui bonis cede. poss. l. fin. v

11 † Decimò, ad tempus executio prorogatur in conditionali chirographo interlecto, vt ff. ad leg. Aquil. l. in lege[x] Aquilia si delictum: quia differtur condemnationis executio, vsquequo debiti extiterit conditio. Secùs in eo, qui est condemnatus, in tabulis exhibendis: quia non differtur condemnatio interesse, quia poena contumaciae[y] praestatur ab eo, qui non exhibet: vt ff. de tab. exhi. l. locum. §. condemnatis. x y

12 † Vndecimò, si fullo vel commodatarius est in re locata vel commodata condemnatus, & posteà commodator vel locator rem inuenerit commodatam vel locatam, argum. iucommie[z], ff. de condi. sine cau. l. si fullo. & ff. commo. l. in commodato § fin. & l. rem mihi. primo responso. z

Duodecimò, in conuento à multis actione noxali: quia si seruum praestiterit illi, qui primò vicit, caeteris posteà vincentibus denegatur actio iudicati[a], ff. de noxa. l. si quis à multis. a

b Idem dici potest in conuento à multis actione[b] reali: vt ff. de rei vendic. l. is à quo fundus. Idem si condemnatus in actione noxali, & in æstimatione damni seruum intra qua-
c drimestria[c] tempora pro noxa dederit, vt ff. de pet. hæred.
13 l. item veniunt. §. idem rectè. † Videamus nunc de causis nullitatis seu annullationis, & quibus modis sententia annulletur. Annullatur & nulla pronuntiatur ratione iudicis:
d Ratione litigatoris, contra quem fertur[d], ratione quantitatis, ratione temporis, ratione modi, & ratione coditionis.
14 † Ratione personæ iudicantis: quia seruus quia minor 25. annis. nec est à Principe delegatus, impubes, furiosus, famo-
e sus[e] à dignitate propter sui turpitudinem remotus, vel quia iudicauit in causa sua. quæ dic, vt suprà quibus modis examen ordinarij iudicis deffinetur. §. in personam iudicis. & in alia rubricella de impediment. & exceptionib. quæ delegatis iudicibus opponuntur. §. si verò nullum. & §. genera-
f liter. [f] Ratione personæ litigatoris: quia iudicatum est con-
g tra minorem[g] indefensum sine tutoris aut curatoris autho-
h ritate, & contra prodigum, cui bonis est interdictum [h], vt C. si aduersus rem iudi. l. cum & vos minores. & ff. de re iudi. l. acta. §. contra indefensos. & C. de in integr. resti. l. si curatorem habens. & C. de auth. præstan. l. clarum.
i Vel quia condemnauit [i] iudex Reum principalem, qui in iudicio nunquàm fuit per se, sed per procuratorem tantùm, quia procurator debuit condemnari, vt C. de senten. & inter. om. iu. l. 1.

15 † Ratione quantitatis: quia cùm delegatus esset [k], de ma-
k iori quantitate pronuntiauit, quàm delegatus esset inuitis
l litigatoribus[l], vt ff. de re iudic. l. de qua re. §. 1. & C. si à non compet. iudic. iudi. esse d. l. 1. Ratione temporis[m], quia
m finito tempore suæ iurisdictionis non consentiētibus litigatoribus pronuntiauit, ff. de iud. l. 2. §. sed si iudex.

Vel

Vel quia post vesperas & de nocte [n] pronuntiauit, arg. in Auth. de iudi. §. sedebunt. & ff. de orig. iur. l. 2. §. & qui magistratus. licèt sit arg. contra. C. de transl. l. non minorem. n

Vel tempore feriarum [o], vt C. quomod. & quando iudex. l. si vt proponis. in 1. † Ratione modi & qualitatis: quia lata est sententia à iudice stante & non sedente [p], vel sine scriptis [q], vel quia non continet condemnationem nec absolutionem, vel æquipollens [r], vel non continet quantitatem certam [s], vt ista probantur. C. de postu. l. quisquis. in fin. & ff. quis ordo in bonor. possess. serue. l. 2. §. dies. & C. de senten. ex peri. reci. l. 1. & 2. & l. fin. & C. de sent. & inter. om. iudi. l. 3. & 4. & ff. famil. hercisc. l. in hoc iudicio. & ff. de re iud. l. in summa. & C. de sen. quæ sine cer. quan. per tot. o 16 p q r s

† Ratione conditionis: si in sententia conditio [t] apponatur, vt Inst. de act. §. curare. licèt quidam dicant sententiam nō debere ferri sub conditione, lata tamen valere dicant: vt ff. quando appel. sit. l. 1. §. biduum. quod ita intelligo, quòd teneat lata tempore illius legis: hodie si feratur, non valeret: vt ff. de interdict. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus. 17 t

Item si expressum contra sacras Constitutiones [u] pronuntiauit, non dico contra ius litigatoris: puta si minorem 14. annis posse testari pronuntiauerit, vel errorem calculi in sententia expreßit, vt ff. quæ sen. sine appel. rescin. l. 1. §. 1. & §. Item cùm cōtra. & ff. de appel. l. si expreßim. & C. quando prouo. non est neces. l. 2. v

Sunt & alij casus [x] multi nullitatis, quos benè est inuenire. x

† Contra sententiam, quæ dicitur nulla perpetuò [y] tempore potest excipi, si agatur, eo: quia † omnes exceptiōes sunt perpetuæ excepta non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis. 18 y 19

z Sed nunquid [z] ex parte condemnati talis erit libellus recipiendus, agit Titius coram tali iudice, & petit talem sententiam contra se latam, quatenus de facto processit, nullam pronuntiari. argumen. quod non: cùm victus possit esse tutus exceptione perpetua, argument. ff. de eo per quem fac. erit. l. 1. §. si Reus. Et contra videtur, quod nedum exceptionem habeat, sed etiam actionem [a], argum. ff.
a de liber. lega. l. quod mihi. & argum. ff. de petit. hæred. l. vltima.

Sed nunquid iste libellus recipietur, dicit Titius sententiam contra se latam esse nullam ipso iure, & si est aliqua, exercet causam appellationis, & tota die admittitur in ciuitate Mutinensi per sapientes, quod non multum placet [b];
b quia sic proponens est contrarius sibi ipsi: licèt conditionaliter proponere videatur, ad hoc ff. quando appellan sit. l. 2. §. sed si alius. & C. si seruus exte. se man. emen. l. vna. & C. de fur fur. & ser. cor. l. 1.

c Præterea etiam in excipiendo duæ contrariæ [c] exceptiones non admittuntur: vt ff. de excepti. l. nemo. multominus nec agendo. Subtilius ad propositum, causa nullitatis & appellationis non videntur posse apud eundem iudicem
d exerceri: cùm de causa nullitatis idem cognoscat [d], qui cognouit de principali, & iterum pronuntiet, si est ordinarius [e], vt C. de senten & interloc. omnium iudic. l. 1. quod
e non procedit in causa appellationis: cùm ad alium scilicet competentem maiorem iudicem appelletur: vt ff. qui & à quo appell. l. 1. & ff. de appell. l. imperatores. Hoc tamen
f serua quod sententia, quæ est nulla, non confirmatur [f] per appellationem: vt ff. de appellat. l. si expressim. in fine.

Impe-

IMpediunt executionem. Quia iste articulus, an exceptio nullitatis sententiæ impediat illius executionem est quotidianissimus & vtilissimus, vt verbis vtar Alex. in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iud. & Bar. ibi tradit Theoricam quã Alex. ibi in 2. col. dicit esse satis communem: ideò ex mente eiusdem Barto. & aliorum ibi breuiter fac tres conclusiones. a

Primã † quod vbi excipiens de nullitate sententiæ nihil habet probare extrinsecùs: putà quia ex actis colligitur nullitas, vt quia non constat ibi de citatione, vel non constat de mandato: & sic fuit falsus procurator, cum hoc casu excipiens habeat intẽtionem fundatam ex actis, certè impedietur executio. allegat Bar. in l. licet. C. de proc. col. 2. C. de sen. quę siue cert. quã. & dicit ita intelligendam. l. si cùm nulla. ff. de re iudi. licèt intellectus illius l. sit valde diuersus secundum Ang. Pau. Rap. Cu. & moder. ibi. Quod aũt dixi de † citatiõe, intellige, nisi iudex in sententia saltim enuntiatiuè faceret mentionẽ de citatione, priuata dicendo, visa citatione: quia per talia verba enunciatiua ꝓbaretur citatio propter authoritatem sententię, à qua non fuit appellatum, secundũ Io. de Imol. & Ias. in d. § condemnatum. post Spec. & Io. Andr. in tit. de sen. §. vt aũt. vers. & nota. & Ang. & Alex. in l. de vnoquoq;. ff. de re iud. Secunda conclusio, quòd † vbi excipiẽs de nullitate habet necesse fundare intentionẽ suam per probationes extrinsecas, si posset nullitatem probare incontinenti: ita quòd non requirat altiorẽ indaginem, tunc etiã impedietur executio sentẽtiæ, donec cognito de illius nullitate hac ratione, quoniã in summarijs admittuntur exceptiones, quæ possunt incontinenti probari, l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebel. & l. 3. §. ibid. vbi Bar. ff. ad exhiben. Et sententiæ † executio est summaria, & summariam causæ cognitionẽ desiderat, l. à diuo Pio. §. si super reb. ff. de re iudi. Et licet Ang. Imo. & Pet. Bes. in d. §. condemnatum limitẽt prædictam conclusionem non procedere, vbi apparet exceptionem nullitatis opponi solùm causa differentiæ solutionis siue executionis, & sic malitiosè tamen Ias. ibi in 3. col. putat limitationẽ ipsam non esse veram: quia per illã dilationẽ de probãdo incontinẽti purgatur presumptio malitię secundũ eũ post Pan. in c. sup eo. in 1. circa fi. de app. ad hoc allegat gloss. in c. suscitata. de in integr. resti. & gloss. notab. de iure ciuili. in l. 1. §. siue autem. in versi. imperfectam. ff. de 20 21 22 23

 tab.

tabul.exhib. & Ias.allegat ad hoc tex.in c.literas.de rest.spo.
24 vbi quando probationes† offeruntur incontinenti non præsumitur exceptio calumniosè opponi, licet ad cautelam iuramentum erigatur, quod Ias.vbi sup.dicit menti tenendū. Et sic habes ampliationē ad prędictam conclusionem, quod etiamsi esset præsumptio contra excipientem de nullitate, quod malitiosè exciperet, ex quo tamē se offert incontinen-
25 ti probare, impedietur executio. Quandò † autem dicatur incontinenti probari siue non, requirere altiorem indaginē habes tex.singularem in l.si is à quo.in prin.ff.vt in pos.leg. vt dixi suprà tit.de peremp.excep. versic.istarum. & similium.in versi, ante litem contestatam. Limita tamen prædictam conclusionem, per tex. in Clem.1. de re iudic. videlicet
26 vbi † essent tres sententiæ conformes: quia si omnes vel illarum vna dicantur nullæ ad impediendam executionem etiamsi incontinenti offerentur probationes, non tamen impedietur executio: sed executione plenariè facta, disceptabitur de nullitate. Ita limitant Ang. Raph. Cu. Alex. & Ias. col. 3. in d. §. condemnatum.

Intellige tamen, nisi nullitas procederet ex defectu iurisdictionis, vt dicam in sequen.conclus. Item intellige, nisi respectu tertij: quia si tertius pro suo interesse opponeret cōtra sententiam exceptionem nullitatis, non obstaret sibi replicatio trium sententiarum conformium, iuxta d. Clem.1. quę quia est exorbitans non extendetur ad tertium, secundū glossam. Ioan.de Lig. & alios ibi. & Alex. & Ias. in d.l.à. dicto Pio.§.si super rebus. & Felin. in c. veniens. in 2. colum. 6. versicul.3. nota de testi. pro quo est casus singularis. in c. cūm super. de re iudi. quem dicit singularem Anton. de Butr. in c. vt debitus. de appella. vt per Ias. in d. §. si super. colum. fin. Secundò limita, nisi sententia, quæ allegatur nulla fuisset confirmata per superiorem: & à tali sententia confirmante non fuisset appellatum: quia etiamsi exceptio nullitatis nō exigeret altiorem indaginem: tamen non impediet executionem, nec esset admittenda exceptio nullitatis, secundum Raph. Cum. Alex. & Ias. in d. §. condemnatum. post Inno. in c. super literis. de rescript. allegantem. ad hoc. c. 1. de trans. Plus voluit Abbas in c. ea quæ. de re iudi. quod etiamsi prima sententia esset nulla ex defectu iurisdictionis iudicis, tamen si sequatur sentētia confirmatoria, à qua non sit appellatum,

latum, non poterit opponi exceptio nullitatis, quem sequitur Alexand. non facta mentione de eo in l. de pupillo. §. qui opus. colum. 3. ff. de operis nou. nuciatio. & Ias. vbi supra colum. 4.

Tertia conclusio erit, quod † si exceptio nullitatis requirat altiorem indaginem, & non possit in continenti probari, quod non impediet executionem: sed illa facta, tractabitur de nullitate: & illa probata retractabitur sententia, & executio inde sequuta, per text. in l. fina. C. de ordi. cog. & in l. final. C. si ex fal. insti. & in d. Clemen. 1. de re iudica. istam conclusionem ponunt Bart. & cæteri in d. §. condemnatum. quam tamen intellige, nisi opponeretur nullitas proueniens ex defectu iurisdictionis iudicis, quia illa benè admitteretur, & impediret executionem sententiæ, etiam si requireret altiorem indaginem, secundum Angel. in d. l. fina. C. si ex fal. insti. Raph. Cuma. Alexan, & Ias. in d. §. condemnatum. Et etiam post tres sententias conformes, per gloss. singularem in Clem, vna. glo. fin. de sequest. poss. & fruc. vt dixi suprà titu. proxi. versi. idem dico. in versic. annullari. 27

Secundò intellige, quando sententia seu eius executio esset tractabilis, quia tunc non impediretur executio opposita nullitatis exceptione, quæ requireret altiorem indaginem: Secùs in executione irretractabili, putà vbi ageretur de vita hominis, vel mutilatione membri: quoniam eo casu quantumcunque requireret altiorem indaginem exceptio nullitatis impediret executionem, secundum Bald. ita limitãtem in l. ab executione. post Cyn. ibi. C. quo. appella. non recip. & in l. vna. C. de in integ. restitutio. postu. nil. no. Raph. Cuma. Pau. de Cast. Alexan. & Ias. in d. §. condemnatum. vbi etiam ponunt quid de captura personæ: & Alex. ibi ponit alias limitationes: quas per te vide. Ant. de Tremo.

Vant. de Nullit. Sent. [illegible] fol. 81. facie 2.

b *Legitimè*. Hoc est secundum formam à iure traditam: de qua per iurisconsultum in l. 1. §. libelli. & l. sequen. ff. de appella. & per Specul. in tit. de appellatio. iudicia. in 4. parte Speculi. & per alios practicos. Item dic legitimè, id est, in casibus à iure non prohibitis, quia si esset casus prohibitus, non impediretur executio, & ob id author iste in sequen. tit. ponet de impedimentis, propter quæ quis appellare impeditur, vt ostendat in illis executionem per appellationem non legitimam nullatenus retardari. Anto. de Tremo.

28 c *Appellatum* Ideò † appellatio interposita impedit executionem sententiæ : quia appellatio extinguit pronunciatum, & fingitur non iudicatum. text. est in l. §. fin. ff. ad Turpil. meritò si sit extincta sententia, non debet posse demandari executioni. Et licèt multa iura dicant pronunciatum suspendi per appellationem: non autem extingui, l. si causa cognita. C. de transf. & l. generaliter. in prin. C. de reb. cred. & c. venientes. de iureiur. & c. pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. & tenet glo. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pac. tamen Dd. in d. §. qui prouocauit. post Angel. ibi & Bald. in rub. C. de appella. Imo Alex. & Ias. in l. 1. ff. de re iudic. & alibi sæpè communiter cõcludunt, quòd inspecto præsenti statu pronunciatum extinguitur per appellationem, & statim quod est appellatum, sententia perdit vires suas, meritò non demandatur executioni : licèt inspecto futuro euentu, quia poterit deseri appellatio, vel sententia confirmari, dicitur suspendi: & hanc dicit communem sententiam Felin. in rubric. de appellatio. extra. Sed etiam posito, quòd omni respectu appellatio solum suspenderet effectum sententiæ, certè non debebit sententia executioni demandari, aliàs nõ diceretur appellatione suspendi. Ad præmissa adde glo. solennem in c. sæpè. in ver. sententia. de ap. quæ vult, q̃ episcopus

29 † per sententiã depositus, si appellet, & pendẽte appellatiõe excõmunicet suum subditum, quod valet excõmunicatio: q̃a fingit non iudicatũ, & non depositus quã glo. dicit solennem Ias. in d. l. 1. col. 4. de re iudi. ff. & ꝑ ea adducit tex. in l. 3. C. de appel. Plus dico, q̃ nedum impeditur executio sentẽtiæ post appellationem interpositam, verùm etiã pendente tempore dato ad appellandum. glo. est singularis & non alibi in l. ex iudiciorũ in ver. secuta. ff. de accu. quã dicit non reperiri alibi Bar. ibi & eam dicit singularem Bal. in l. vna. col. 3. C. ex delic. defunc. eam etiã dicit nõ esse alibi Paul. de Ca. in l. si q̃s post. ff. de testa. & eam dicit ordinariã in l. quæ à latronibus.

30 §. 1. eo. tit. & ꝑ illa gl. est tex. no. in c. non solũ. de ap. lib. 6. & text. in l. & post rem. ff. de re iudic. quæ iura probant † paria esse, esse appellatum vel esse infra tempora appellandi. Et ideo dicebat Ang. in d. §. quæ prouocauit. in 8. col. quod pendente tempore ad appellandum licèt effectus, quos sentẽtia secũ trahit ipso iure, nõ suspendantur, tamen respectu actuũ executiuorũ, in quibus requiritur factũ hominis, benè suspenditur

ditur sententia, & Ange. sequitur Feli. in d. rubr. col. 3. dicens semper ad eum recurrendũ. Præmissa tamen intellige in terminis, quib⁹ loquimur, videlicet in appellatione. secùs enim in integrum restitutione, quæ cõpetit non iure cõmuni, sed iure speciali: quoniã in illa nõ essent paria, impetratã esse restitutionẽ, & pendere tempus ad illã impetrandum: cum ea, quæ iure speciali euenire possunt, nõ sint in consideratione, donec existãt, l. ergo. §. 1. ff. de fideicõ. liber. tradit Bart. in l. 2. col. 2. C. de sen. pat. & plenius in l. inter stipulantẽ. §. sacram. col. pe. ver. oppono dicitur hic. ff. de ver. ob. et sequitur Ias. in d. l. & post rem. itẽ quod suprà dictum est, appellationẽ † extinguere pronunciatũ, est verũ in diffinitiua, secùs in interlocutoria, quæ post se diffinitiuam expectat: quia appellatio ab illa nõ extinguit, nec suspendit, anteq̃ iudici, à quo fuerit canonicè inhibitum ne procedat. d. c. non solum. Item secùs in appellatione interposita à sententia excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, aut absolutionis ab eis, in quibus agitur de ligamine animæ, quæ non suspenduntur per appellationem, c. pastoralis. de ap. secundum Angel. in l. furti. in princip. ff. de his qui not. infa. & Dd. signanter Pau. de Castr. in l. fina. C. si à non compe. iudi. contra glo. ibi contrarium tenentem. & istud vtrunque sequitur Felin. vbi suprà colum. 3. in fin. Anto. de Tremo. 31

d *Intra tempora fatalium.* A quo autem tempore † incipiat currere istud tempus fatale, an à die latæ sententiæ, an à die interpositæ appellationis, an à tempore introductæ causæ appellationis coram superiore, disputauit gloss. in l. fin. §. Illud. C. de tempo. ap. & Ioan. And. vt ipse refert in Clem. sicut appellationem. de app. vbi est de iure canonico decisum, quod à die interpositionis appellationis. Sed tu dic, quod etiam de iure ciuili hodie est sine dubio quod à die interpositæ appellationis, per text. in Authen. ei qui appellat. vbi Bar. tenet. C. de tempo. ap. hic alleg. & in Authen. si tamen in verb. motæ vel non motæ. vbi etiam Bart. ponderat eod. titu. per quæ iura Paul. de Castr. in d. l. fin. dicit istam opinionem hodie iure ciuili probari: & dicit Bald. in eadem l. fin. in princ. standum esse dictæ decretali, cùm Papa possit dubia iuris ciuilis determinare in vtroque foro: dicit etiam Salic. in d. §. illud. istam in practica seruari. 32

Sed ecce certum est, quòd iudex, à † quo potest statuere terminum 33

minum appellāti, infra quem coram iudice, ad quem se præsentet, & si infra terminum præfixum se non præsentauerit appellatio est deserta: quia talis terminus est fatalis, c. personas. c. cum sit. & c. consuluit. de appell. & ex text. qui de iure ciuili alibi non reperitur secundum Bald. ibi. in l. præses. C. eo. titu. Sed quòd si iudex, à quo statuat † alium terminum appellanti, ad faciendum fidem de sua præsentatione, putà dicit compareas, & te præsentes coram iudice, ad quem infra mensem, & infra alium mensem fidem nobis facias de tua præsentatione, si appellans se præsentauerit in termino, & sic ex illo capite non sit appellatio deserta, si postmodum non faciat fidem de sua præsentatione infra terminum præfixum, vtrùm propterea erit appellatio deserta, Bald. not. post Iaco. But. in d. l. præses. tenet, quòd non: quia hæc pœna non inuenitur à iure imposita. & idem vult Alex. ibi in addit. ad Barto. subdens post Frede. de Se. consil. suo. 27. & post Anto. de But. qui etiam sequitur Feder. in c. ex insinuatione. de ap. quod talis termini secundi præfixio operabitur, quòd iudex, à quo elapso termino poterit statim executioni suam sententiam demandare, non obstante quod appellans fuerit appellationem prosequutus, non quod ob hoc appellatio sit deserta: sed quod iudex, à quo iustè potuit cogitare eam desertam, nec reuocabitur executio remedio attentatorum lite pendente, & ante Alexand. hoc posuit Ro. singulari suo. 162. inci. hoc nesciunt legistæ vbi dicit istud dictum Frede. de Se. esse no. & per neminem prius dictum & literis aureis scribendum, & quod faciet tibi honorem si sciueris conseruare ipsum. & Ludo. Roma. refert Fely. in d. c. personas. col. 2. in fin. subdens post Domi. de Rota: quòd licèt talis executio nō reuocetur remedio attentatorum lite pendente, tamen benè reuocabitur, si appellans obtinuerit, dicit etiam Alex. vbi supr. quòd si iudex, à quo post lapsum secundum terminum statim non exequatur, poterit appellator moram purgare, & docendo de sua præsentatione executionem impedire. Itē
35 non omitto, quod vbi appellatio † est deserta, putà ob apostolos non petitos, vel ob non factam præsentationem, vel quia non prosequutam infra fatalia anni vel biennij, ilicò
36 data † desertione sententia est executioni demandanda, nec habet condemnatus quadrimestre, vel aliam dilationem legalem ad soluendum, glo. est perpetuò menti tenenda & singularis

gularis in l.2. in vers. executioni. C. de tempo. ap. quam dicũt menti tenendam Bald. & Paul. ibi & idem Paul. singularem & pro ea habes text expressum secundum Bald. ibi. in l. quoniam nonnulli. in verbo mox. C. de appellat. & sic Bald. & Pau. intelligunt illam glossam, quod siue à die sentẽtiæ fuerint elapsa tempora, quæ dantur iudicatis, siue non: quod ilicò data desertione fiet executio. Sed certè hoc non vult illa gloss. sed solùm quòd data desertione perinde est, ac si non fuisset appellatum, etiam per consequens, quòd à die desertionis non incipiunt currere illa tempora, quæ dantur condemnatis, sed à die sententiæ: ideo si minus tempus fuerit elapsum, quãdo deseritur appellatio, complebitur antequàm stat executio, & ita intellexit illam gloss. Alexan. in l.4. §. si quis condemnatus. col.1. & ibi etiam Ias. ff. de re iudicata. & Alex. & Ias. in l. debitoribus. eod. titu. & Alex. & Modern. in l.1. §.1. ff. de verbo. oblig. respondentes ad d. l. quoniam nonnulli. quod procedit in debitore. fisci. Anto. de Tremo.

c *Vel biennij* Adde tu, quòd dato legitimo † impedimento, etiam dabitur triennium & quadriennium, si in triennio fuerit impeditus, iste est text. in Authen. de his qui ingre. ad appel. in princip. versic. quid ergo agere oportet. col.5. & tex. in c. ex ratione. de app. Sed aduerte, quia inter impedimentum contingens in primo anno, & contingens in secundo, & sic inter prorogationem biennij, & prorogationem triennij reperio duas differentias: prima quia † impedimentum in primo anno facit dari biennium ipso iure sine ministerio hominis, quia datur à lege. Sed impedimentum in secundo anno non facit dari triennium nisi mediante restitutione in integrum, ista est sententia gloss. in Authen. ei qui. quam ibi sequuntur Bart. Bald. & alij. C. de tempo. appel. & glos. in d. Authen. de his qui ingre. ad appell. in ver. iuuaret. & ibi Dd. signanter Bart. in 2. col. in fine. Quod intellige ex mente eorum, quando impedimentum contingeret in persona sua, non facto iudicis, vel aduersarij dolo: quia tunc ipso iure seruaretur illæsus, per Authen. si app. C. de temp. app. Sed si dolo tertij competeret ei actio de dolo, si esset soluendo, aliàs in subsidium dabitur restitutio, vt voluit glos. ibi & glo. & Dd. in d. c. ex ratione. Secunda differentia, quoniam † primo anno impeditus etiam vno die consequitur totum biennium: sed impeditus intra biennium restituitur tantummodò ad

37
38
39

tempus

tempus impedimenti, siue quantum durauit impedimentum in illo biennio. ista fuit determinatio Inno. Hosti. quos alij sequuntur in d. c. ex ratione. & glo. in c. si electio. glo. fin. de elect. lib. 6. & post Inn. & Host. Bal. & Pau. de Ca. in d. Authen. ei qui. & ibi etiam Alex. in addi. ad Bar. faciunt not. per Barto. & Dd. in l. si ita stipulatus essem abs te. & l. sequen. ff. de verb. obl. Ratio istius differentiæ est, quia restitutio ad biennium ex impedimento in primo anno contingente fit ipso iure per legem, vt dixi, cum qua mitius agitur, quàm cum homine. l. Celsus. ff de arbit. Sed restitutio post biennium elapsum fit per iudicẽ, & cum beneficio restitutionis in integrum, per quam non restituitur quis, nisi ad tantũ tempus quantum durauit impedimentum, & non plus, per text. in Cle. 1. de in inte. resti. & in l. sed & si per prætorem. §. quoties. & §. sed cùm feriæ. & l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. vbi Bart. & Dd. ff. ex qui. cau. ma. & ita intellexerunt tex. in d. c. ex ratione Archi. & Domi. de S. Gemin. 2. q. 6. in summa, videlicet quod ibi fiat restitutio, quatenus durauit impedimentum, & non vltra. quos sequuntur Dd. signanter Eeli. in d. c. ex ratione. Anto. de Tremo.

f *Ex iusta causa* Inter iustas causas textus in Authen. de his qui ingredi. de app. in princip. colla. quinta. ponit inopiam

40 † siue paupertatem, vt paupertas sit iusta causa impedimenti, & sufficiens ad concedendum secundum vel tertium fatale, & illum text. notant ibi Dd. & per illum textum ita tenent Imol. & cæteri omnes in c. ex ratione. de appellatio. Sicut etiam paupertas excusat ab appellando in scriptis, vel vbi esset necessaria alia impensa, l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. man. ex mente Cardi. post Innoc. in c. significantibus. de offic. deleg. & Dd. in l. inuitus. C. de procu. cum concor. ibi per Modern. traditis. Sicut etiam excusat non protestantem secundum Bal. in c. 3. de rescri. quem referunt Ias. in

41 d. l. inuitus. & Felin. in d. c. ex ratione. Et multa de † paupertate quando prosit vel noceat, vide per Dd. signanter Ia. in addi. ad Christo. Por. in §. 1. Inst. qui. ex cau. manu. non poss. vbi etiam ponunt ad quem incumbat onus probãdi paupertatem, & quomodo probetur.

g *Iudici.* Qui de hoc incidenti an sit deserta appellatio vel non poterit cognoscere si contra petentem executionem obijciatur de appellatione interposita, & per ipsum replicetur de

tur de desertione, iuxta consilium Ang. & Moder. in l. praeses. ff. de re iud. de quo vide ibi per Alex. & alios per eum relatos. Anto. de Tremo.

§. *Nullum fatale* Facit, quia † coram Principe non seruatur ordo iuris, text. est not. in c. ad petitionem. de accu. quem dicit not. Bald. in c. vno. §. fi. col. fi. in fi. de noua. for. fide. in vsi. feu. & idem voluit Bald. in l. fina. C. de legi. & vtrobique allegat Innoc. in c. in causis. de re iud. Princeps enim patiendo coram se contra iuris ordinem procedi, videtur dispensare. Innocen. in c. vno. de lit. contesta. & tenet Ioan. Andr. & Pa. in d. c. in causis. & Ange. l. Princeps. ff. de legi. & Alexand. in addi. ad Bar. in d. l. fina. C. de legi. & latissimè Felin. in d. c. in causis. licèt secùs in Cardinalibus, vt vult Bal. in Authen. sed & si quis. col. fi. C. de testi. citari tamen debet pars coram Principe, aliàs de nullitate opponi posset, vt est tex. in c. inter quatuor de maio. & obe. & text. in c. 1. de cau. pos. & proprie. & text. not. secundùm Bald. ibi in d. l. fi. licèt idem Bald. aliter loquatur in l. nec causas. C. de appellatio. & in l. 2. col. fin. C. quom. & quand. iud. contra quem tenet Ludo. Roma. in in l. si quis arbitratu. ff. de verbor. obligatio. Pa. latè & latissimè Feli. in c. cùm olim. colum. 9. & 10. versic. processus. de re iudica. & text. clarus in clem. pastoralis. §. denique. eód. titul. Anto. de Tremo. 42

i *Compromittitur.* Intellige sanè siue compromiserint de causa appellationis, siue de causa principali, secundum Bal. in l. eos. §. apostolos. ad fi. C. de app. dicentem, quòd licèt tex. Cle. quamdiu. de app. innuat solum procedere, quando fuit cōpromissum de causa app. quod tamen idem est si de principali: quia non curret tempus ad petendum apostolos, vel ad prosequendum appellationem: quia consensu vtriusq; partis videtur suspensa iurisdictio, per tex. in d. Auth. si tamē. & in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact. secūdum eum. & Bal. sequitur Alex. in addit. ad Bart. in d. Authen. si tamen. Et in dictis locis ponunt, an † pendente cōpromisso, vel post latum laudum appellās possit prosequi appellationem, saltē soluta poena, & determinatū, q sic, post gl. quae expressè hoc vult in d. Cle. quamdiu. quod Bal. in d. §. apostolos intelligit in compromisso facto in arbitrum, secùs si in arbitratorem: quia cū sit quaedam transactio, non habebit locū poenitētia, per l. quàmuis. C. de trans. vt per eum quod adde ad differentias 43

per me scriptas inter arbitrum & arbitratorem. inf. tit. fin. in princip.

k *Fatale tempus.* Intellige de tempore dato ad prosequendum appellationem. de quo loquitur text. in Authen. si tamen. hic alleg. quando benè potest partium consensu pro-
44 rogari. Sed secùs in tempore interponendæ † appellationis, quod pacto partium non potest prorogari, secundum Bald. ita expressè determinantem in Auth. ei quæ. ad fin. ver. quæro nunquid tempus. & vers. seq. C. de temp. ap. & idem Bald. in Auth. hodie. col. 2. ver. quid si appellatum. vbi dicit menti tenendum. C. de ap. & idem Bald. in l. centurio. prope finē ver. in l. ista. ff. de vulg. & Pau. de Cast. apertè in l. 2. in fi. ver. ff. de re iud. per statutum tamen vel consuetudinem benè posset prorogari tempus appellandi, per glos. singu. quæ vix reperitur alibi secundum Bald. & post eum Pau. & Ias. ibi in l. præscriptione. C. si contra ius vel vti. pub. in ver. iuris. quam etiam dicunt singularem Angel. & Imo. in l. 2. ff. de re iudic. Anto. de Tremo.

l *In integram restitutio.* Aduerte diligenter, quoniam Bar. in l. 4. §. condemnatum. circa medium. ff. de re iudic. & idem Bart. in l. si prætor. §. Marcellus. in fin. ff. de iudic. Circa hunc
45 articulum, vtrùm † petitio restitutionis in integrum aduersus sententiam impediat executionem illius, distinguit, vtrùm requirat altiorem indaginem, vel non, vt primo casu impediat, secundo non, prout de exceptione nullitatis dixi suprà. eo. titu. in princ. & hanc distinctionem sequutus est Bald. in l. fin. colum. 2. versicu. item quæro an. C. si ex fal. instru. per nota. in l. nam & postea. in prin. ff. de iureiu. & Pau. de Castr. in l. vna. C. in integr. restitu. postu. nil no. fiat. Sed certè communis opi. à qua nullatenus est recedendum, est in contrarium, quòd imò causa restitutionis in integrum aduersus sententiam indistinctè impedit illius executionem, per text. in rubr. & nigro. in d. titu. C. in integ. restitu. postu. vbi glos. Barto. & Bald. & per tex. in l. defendente. vbi etiam Bart. ff. de auto. tuto. & text. in l. si causa cognita. in versicu. suspensa. vbi Bal. notat. C. de transf. per quæ iura contra Bart. tenent Ioan. de Imo. Raph. Cuma. Alexan. & Ias. in d. §. condemnatum. & dicunt ibi Cu. & Alex. quod ista est communis, & eam etiam tenet Imol. in l. qui à latronibus. ff. de testa. Quam tamen limita ex mente scribentium, vbi suprà, post Innocen.

Innocen. in c. suscitata. per illum text. secundum verum intellectum, de in integ. restit. & Bart. in l. 1. C. de tempo. in integr. resti. pe. Nisi peteretur restitutio † aduersus sententiam 46
Principis, quia propter præsumptionem, quæ est pro sententia Principis, non impeditur executio: habet enim talis petitio restitutionis in integrum vim cuiusdam supplicationis, quæ non impedit executionem secundum Ias. in d. §. condemnatum. de quo paulò post dicetur. Secundò limitat Bald. in l. vna. colum. fina. versicu. sed nunquid contra sententiam. C. ne lice. in vna & ea. cau. ter. prouo. quando tres sententiæ conformes essent latæ, & peteretur restitutio contra sententiam secundæ appellationis: quia tunc non impedietur executio, nec dabitur restitutio, nisi prius plenaria executione facta, per text. in Clemen. 1. de re iudic. quam de exceptione nullitatis loquentem idē Bald. extendit † ad 47
beneficium restitutionis in integrum, vt neutrum impediat executionem trium sententiarum conformium. Et licèt Salice. ibidem teneat contrarium, tamen Alexand. de Imol. in d. §. condemnatum. colum. 6. egregiè defendit opin. Bald. & eam putat veriorem. quem latius vide, & aliquid per eundem Alex. in addi. ad Bald. in d. l. vna.

Tertiò limita, nisi contra petentem in integrum restitutionem esset vehemens præsumptio malitiæ, quod eam petit solum causa differendæ executionis, quo casu non retardatur executio, præstita tamen cautione per victorem executionem petentem de reponendo omnia in pristinum statum, si petens restitui in causa restitutionis obtineat, vt est text. valde singularis. respectu vtriusque iuris, secundum Abba. sic. ibi in d. c. suscitata. in fin. de in integr. restit. Præmissas tamen limitationes, in quibus non impeditur executio per in integrum restitutionem, intellige sanè, quando sententia, seu illius executio esset irretractabilis, si enim esset irretractabilis executio, certè indistinctè impedietur, secundum Bald. & alios in d. l. vna. C. in integr. restit. postu. & Alexan. in d. §. condemnatum. col. fina. & dixi suprà eodem titu. in princip. in materia nullitatis in 1. addi. in fin. Anto. de Tremo.

m *Per nouationem.* Quæ tamen hodie non censetur † fieri, nisi expresse agatur à partibus, quod recedunt à prima obligatione, per text. in l. fin. C. de noua. & §. præterea. Inst. quib.

mod.tol.ob. nec ipso nec ope exceptionis, vt benè probatur in d.l.fina.in ver. nihil. penitus. aliàs illa lex esset imposita verbis & non rebus. Et quod non fiat nouatio hodie, nisi expressè agatur, quod receditur à prima obligatione, etiam ope exceptionis, & etiam in casibus, quibus olim fiebat iure, tenent Imo. & Pau.de Cast. & Raph.Cu.in l.2.contra glo. & Bar. ibi.ff.de noua. vbi Raph.dicit quod ita consuleret & iudicaret cōtra Bar. & idem Imo. Pau.& Cu.in l.pe.cōtra Bart. & Ange. ibi.ff.de præto.sti. & Raph.in d.l.fi.cōtra gl.& Bal. ibi.C.de noua. Et Alex. post multos in l.qui vsumfructum. col.2.ff.de verb.obli. & Ias.in l.singularia.colum.15 ff. si cer. pe. Et ob id conclude, quod si obtinui sententiam contra te, et postmodū de nouo mihi promittas illud, quod in sentētia continetur simpliciter, & non animo nouandi, ꝙ propterea non amitto beneficium executiuum: aliàs secùs ideoq; Dd. in d.§.si ex conuentione monent victorem ne cautionem recipiat à victo de soluendo animo nouandi.

49 Sed pulchra dubitatio est, † quid si victus delegauerit aliquem suum debitorem vincenti, & non sit expressum, quod delegat animo nouādi, an impedietur executio? hoc est, quærere, vtrùm delegato fiat hodie citra expressionem nouationis, siue animi nouandi, ita quod dicta lex fina.C. de noua. non habeat locum in delegatione. Breuiter conclude, quod d.l.fin.non procedit in delegatione, quinimò per simplicem delegationem tolletur actio iudicati & beneficium executiuum, quamuis non sit expressè dictum. ista est sententia Bar. Ang.Imol.Raph. & Pau.de Castr.in l.delegare. in 1.ff.de noua. licet Barto. & Ang. non firment & dicat Ange.quod egeret Cæsarea declaratione & tenent expressè Bald.in l.pecuniam quam.ad fi.ff.si cert.pet. & Imo.in l.penul.ff. de noua. Et istam dicit esse communem & veram sententiam. Ias.in d.l.singularia.

Si ergo ego condemnatus delego tibi, qui contra me sentētiam obtinuisti, debitorem meum, & ipse debitor meus ex mea iussione promittat tibi acceptanti & per solennem stipulationem, vt & tanquàm debitor meus se pro me tibi soluturum: Istis omnibus concurrentibus fiet delegatio, iuxta nota.in l.delegare.1.& 2.ff.de noua. & per consequens extinguetur iudicati actio, & impedietur executio, etiamsi nō sit dictum, quod animo nouandi, ad quod benè facit text.in l. quam-

quamuis. §. interdum. ff. ad Velleianum. vbi delegatio æquiparatur solutioni: sed per solutionem impeditur executio, ergo & per delegationem. Non tamen impeditur † executio 50
per pignorum vel fideiussorum acceptionem, quoniam non obstante datione pignorum, vel fideiussorum, poterit victor exequi facere suam sententiam contra victum in alijs bonis, vel in persona, quãdo captura personæ de iure communi vel municipali esset permissa, per text. & ibi Moder. notant in d. §. si ex conuentione. & voluit Barto. in l. consentaneum. col. fin. versicu. quæro secundo. C. quomodo & quando iudex. & alij ab Alexand. relati. in d. §. si ex conuentione. col. 1. Quod intelligo in pignoribus datis à victo pro securitate vincentis, secus si illa pignora essent capta in causam iudicati, quo casu illa primitus essent subhastanda. Antonius de Tremolis.

n *Excedat modum.* Iste excessus † exequendi potest fieri 51
multis modis, vt nota. per gloss. in d. l. ab executione. & per glo. in c. quod ad consultationem. de re iudicata. Et hoc casu appellans habet necesse exprimere causam excessus, ex qua appellat, secundum Bart. in d. l. ab executore. & Bal. in d. l. ab executione. Anto. de But. Pa. & Felin. colum. 10. in d. c. quod ad consultationem. & dicetur infrà tit. 1. in fi.

o *Malè interpretatur.* Qui autem iudices possint † inter- 52
pretari sententias, & quæ interpretatio sit admittenda. vide glo. Bart. & alios in l. ab executore. hic allegata. & in locis ad quæ Alexan. ibi in additionib. ad Bart. te remittit, vbi etiam an in interpretatione sit necessaria partis citatio, de quo etiam per Bald. in l. ea quæ. C. commi. vel episto. Anton. de Tremolis.

p *Fuerit appellatum.* Sed pulchra dubitatio est, ad † quem 53
appellabitur à mero executore excedente modum, an ad committentem, an ad ipsius committentis superiorem? Tu conclude, quod si merus executor habet formam specificam exequendi, & illam non excedit, sed iudex, qui dedit modum, & formam exequendi excessit, & tunc appellatur ad superiorem ipsius iudicis committentis, quia ipse excedere videtur. Si verò ipse merus executor sit ille, qui excedit contra vel præter tenorem suæ commissionis: Et tunc cùm in mandato non sit defectus, sed in nuncio exequente, appellabitur ad ipsum committentem, ista fuit do-

ctrina Bart. in d. l. ab executore. colum. 1. versicu. quæro pone. quem sequuntur Canonist. in d. c. quod ad consultationem. & Alexand. & Modern. in l. à diuo Pio. §. 1. ad finem. ff. de re iudicata. Idem dicentes in casu. versic. 7. si iudex. infrà eod. videlicet, quando vnus iudex super executione sententiæ per eum latæ requirit alium iudicem, & ab ipsa executione appelletur, quia exceditur modus, vt videlicet si iudex requirens requirendo specificè grauet, & excedat, & tunc appelletur ad superiorem requirentis, si verò ipse requisitus grauet excedendo, appelletur ad eius superiorem, vt per Alex. & Ias. in d. §. 1. colum. fi. Anto. de Tremo.

54 q *Fuerit supplicatum* Istud sanè intelligas, quando † esset supplicatum infra decem dies, quoniam tunc impeditur executor sententiæ, nisi victor præstet idoneam cautionem, qua mediante & præstita fit executio. Secùs si supplicaretur post decem dies, quia tunc indistinctè non impeditur executio, secundum verum intellectum illius Authen. quem ponit ibi gloss. in versicu. retractationis. & sequitur ibi Ias. Et sic habes duas differentias inter supplicationem & appella-
55 tionem: videlicet † quod supplicari potest etiam pòst decem dies, non tamen habet effectum consequendæ cautionis. Sed appellari potest solum infra decem dies, Authen. hodie. C. de appella. Secunda, quia appellatio impedit executionem, vt dixi supra eod. versic. 1. Supplicatio non nisi secundum formam hic traditam. videlicet, quando victor non satisdat. Tertia differentia erit, quia appellatio deuoluit ad superiorem. Sed supplicatio ad eundem. Quarta, quia bis appellari potest, quandoque etiam tertiò. C. ne lic. ter. prouo. Sed non supplicatur nisi bis, dicta Authentica quæ supplicatio. Quinta, quia à sententijs præfectorum prætorio non potest appellari, sed supplicari, l. vna. C. de senten. præfect. præto. quas differentias ponit etiam Ias. in l. si quis. C. de preci. imper. offe. Anto. de Tremo.

r *Si delegatus &c.* Istam eandem literam ponit Spec. in tit. de execu. senten. §. postremo. versi. 5. & dicit ibi Ioan. And. in additio. quod quidã habent non à Papa, sed ipse subdit, quod debet esse siue non, & quod noster Hubertus de Bonacurso potuit, siue non. Et si dicas, quod idem author tenet contrarium in tit. 1. versic. remanebit. per duo iura quæ allegat, posses dicere, quod istud procedit iure ciuili, & ibi dicit iure canonico.

nonico. Sed cùm sola iura canonica in hoc apertè disponant de delegato Papæ, dicerem pro saluando authore à contrarietate, quòd hic debeat esse litera à Principe non à Papa. Ita quod velit constituere differentiam inter delegatum Papæ, & delegatum Principis: & delegatum Principis posse exequi de iure cano. non autem iure ciuili, próut expresse vult in d. versicu. remanebit. Sed, vt ibi dixi, communiter tenetur contrarium, quòd imò † vtroque iure delegatus Principis potest suam sententiam exequi. 56

57 Quid autem † in eius subdelegato: dic quod licèt Bar. in d. l. à diuo Pio. in princ. colum. 3. versic. quæro quãdo videtur. velit idem in subdelegato delegati à Principe, quod in ipso delegato, videlicet, vt possit exequi, tamen Alexand. de Imol. ibi. in 2. colum. & Ias. in 6. post Specul. in titu. de exec. sen. §. nunc dicendum. in princip. & post Imol. in c. in literis. & in c. pastoralis. §. quia verò. de offic. delega. tenent expresse contrarium, ea ratione: quia priuilegia concessa delegato Principis non transeunt in eius subdelegatum. c. super quæstionum articulis. §. nos autem. & §. si verò. de offic. delega.

De delegato autem inferioris à Principe, conclusiuè dicas, quod iure ciuili delegatus inferioris à Principe non potest exequi cum hoc spectet ad delegantem, d. l. à diuo Pio. in principio saltem per missionem in possessionem, quæ est mixti imperij, l. iubere. ff. de iurisdict. omni. iudic. & ea quæ † sunt mixti imperij, non expediuntur per delegatos, l. 1. in princip. ff. de offic. eius cui man. est iuris. Item nec mulctando, quia delegatis mulcta est interdicta. l. 2. §. fina. ff. de iudi. Bart. in l. si quæ pœna. ff. de verbo. signific. per eundem Bart. & alios in l. vna. in princip. ff. si quis ius dicen. non obtemp. Sed de iure cano. quo ea, quæ sunt meri & mixti imperij benè delegantur, vt notatur in c. quod sedes. gloss. magna. de offic. ordi. & in Clemen. vna. de offic. deleg. & est text. in c. in archiepiscopatu. de rap. delegatus inferioris benè poterit exequi, vt voluit gloss. in c. quisquis. 2. q. 6. probatur per text. in c. cùm venissent. de eo qui mit. in posse. quem ad hoc allegat Innoc. in c. dilecto. de verbo. signifi. vbi hoc tenet. & ista est communis & verior opinio cano. secundum Alexand. vbi sup. col. 4. tenendo tamen quod sup. dictũ est. de quo vide cano. in c. si quis contra. de foro compe. & in d. Cle. vna. vbi 58

Materia von Hülffbrieff.

Imo. & Card. Flo. in d. c. in archiepiscopatu. Anto. de Tre. ſ *Extra ſuum territorium conſtitutis* Cùm enim extra ſuum territorium iusdicenti non pareatur impunè, habet neceſſe iudex, qui ſententiam tulit per ſuas literas requirere iudicem alterius territorij, vbi venit fienda executio, vt ſuam exequatur ſententiá, l. à diuo Pio. §. 1. ff. de re iudic. & voluit gloſſ. nota. ad quam quotidie recurritur ſecundum Paul. de Caſtr. ibi. in l. cùm quædam. §. fin. ff. de iuriſdicti. omni. iudi. & gloſſ. in l. ex cauſa. in verſicu. ex cauſa. ff. ſi quis in ius voca. non ie. quæ loquitur in mulctando per iudicem alterius territorij: quoniam ſententia mulctæ non poterit exequi niſi per iudicem ſuum ad literas iudicis mulctãdis, quam glo. Bald. dixit menti fixè tenendam. in c. ſignificaſti. de offic. deleg. illam tamen limitat ibidem Bart. & eum ſequuntur Angel. Fulgoſi. & Iaſ. quando ipſe mulctatus non haberet bona in territorio mulctantis, nec ibi reperiretur: quoniam ſi haberet bona, vel ibi reperiretur, ipſe poſſet exequi ſecundum eos, nec teneretur tunc ſcribere, nec poſſet per ſuperiorem cogi, ſecundum Imo. Paul. de Caſtr. Alexan. & Iaſ. ita ſaluantes Bartol. contra Angel. in d. l. à diuo Pio. §. 1. & hoc ſatis ſentit gloſſ. in dicta l. cùm quædam. §. fina. Sed
59 pulchra & neceſſaria eſt dubitatio, vtrùm † iudex territorij, in quo venit fienda executio, & bona condemnati ſunt ſita, poſſit exequi ſententiam per iudicem alterius territorij latam abſque literis requiſitorijs iudicis ſententiantis. Modern. in d. l. cùm quædam. §. fina. ponderant duas gloſſ. præallegatas, vnam ibi. & alteram. in d. l. ex cauſa. volentes, quòd iudex non habet ſe intromittere de executione ſententiæ per alterum latæ, niſi ad literas iudicis ſententiantis, ſed de hoc eſt text. melior de corpore iuris ſecundum Paul. ibi. in l. properandum. §. ſin autem reus. C. de iudic. quem ad hoc ibi notant Angel. & Iaſon. in ſecundo nota. & eſt text. in c. Romana. §. contrahentes. de for. competen. libr. 6. per quæ duo iura ita tenent Barto. & alij ſignanter Paul. Alexand. & Iaſ. in d. l. à diuo Pio. §. 1. & Dd. omnes in dicta l. cùm quædam. §. fina. vbi Cyn. & Bald. referunt Florentiæ fuiſſe obtentum, quod talis executio ſine literis iudicis ſententiantis facta eſſet nulla. Iſtud tamen limitatur ex mente eorundem Docto. quando imploraretur officium iudicis

pro

pro executione sententiæ per alium latæ. Secùs si intentaretur actio in factum seu iudicati, quæ potest vbique exerceri, vbi reus sortitur forum, secundum Barto. & omnes. in dicta l. à diuo Pio. §. 1. & Paul. & Iason. in d. §. sin autem reus. & licèt Dd. ibi laborent in ratione differentiæ assignanda, tamen plana ratio est, secundum Iaso. ibi column. 2. in fin. quod actio est ius residens in parte persequendi in iudicio, quod sibi ab aduersario debetur, meritò vbicunque reperio debitorem, possum illud ius deducere in iudicium coram quocunque iudice competenti debitoris absque literis alterius iudicis, l. final. ad fin. C. de præscriptio. long. tempo. Sed officium iudicis est ius residens in ipso iudice, & ius faciendi ea, quæ sibi incumbunt ex ipso officio, vt per Bartol. & alios. in l. 1. ff. de iurisdictio. omni. iudic. Ideò meritò illud ius residens in iudice, qui sententiauit, non debet posse intentari coram alio iudice, nisi cum suis literis. Aduerte tamen, quòd etiam vbi agitur † actione in factum, non est necesse dare libellum, sed proceditur summariè, nec seruatur ordo iudiciarius, vt tenent Imol. Rapha. Cuma. Alex. & Ias. post gloss. per eos ibi allegatos. in l. intra dies. contra Bartol. ibi. ff. de re iudicata. licèt opin. Barto. sit communis & in practica tenenda, secundum Imo. & Raph. ibi. Sed solum habebit agens actione in factum docere fuisse pro eo latam sententiam, secundum Alexand. in d. à diuo. §. 1. colum. 4. per l. si si prætor. in princip. ff. de iudic. & l. non erit. §. dato. ff. de iureiuran. 60

61 Secundò succedat alia quæstio, vtrùm ille † iudex in cuius territorio venit fienda executio requisitus per iudicem sententiantem teneatur ad illius requisitionē exequi, Barto. in dicto. §. 1. colum. final. versicul. sed quæro. cum quo omnes ibi transeunt, dicit notabiliter, quod sic: & si requisitus recuset poterit per superiorem cogi, & nihilominus tenebitur parti ad interesse per iura quæ allegat & sequitur etiam Antonius de Butri. in c. postulasti. de foro competen. Quod procedit nedum in iudicibus eiusdem fori, verùm etiam in iudicibus diuersi fori. putà in episcopo, qui tenetur exequi sententiam latam à iudice seculari, & econtrà, secundum Bald. in c. 1. col. 3. & in c. ecclesia S. Mariæ. col. 2. de consti. & eundem Bal. in c. licet vndique. de offi. deleg. vbi voluit in vlt. col. quod episcopus tenetur obedire lite-

ris potestatis ei scribentis, quia hoc facit auctoritate legis, & allegat gl. singularem in l. ex ea, gl. fi. in fi. ff. de postu. & Bal. sequitur Ias. in d. §. sin autem reus. dicens tenendum cordi, quia multi crederent oppositum : & idem Ias. in d. l. à diuo.
62 §. 1. col. 4. Est tamen verum, quod episcopus † tenetur exequi non obediendo præcepto arctatiuo ipsius potestatis, sed patrocinando fouere debet iurisdictionem temporalem in licitis & honestis, iuxta c. 2. de excep. lib. 6. secundum Bal. in c. 1. de offi. or. ita limitantem dictum Inno. ibi, qui dicebat quod secularis potestas nõ potest mandare episcopo, vt eum iuuet in executione fienda de sententia per eum lata, sed econtra sic dicit Bald. quod est verum de præcepto arctatiuo, ac si dicat, quod non tenetur præceptis arctatiuis obedire tanquã inferior, sed requisitus in iuris subsidium tanq̃ maior vel par in iurisdictione, debet coadiuuare ilius iurisdictionem. Præmissa tamen, quod iudex territorij, in quo venit fienda executio, teneatur exequi ad literas iudicis sententiantis, limita primò quando ipsa sententia meretur executionem de
63 iure communi, secùs si ex statuto municipali. quia † iura municipalia vnius territorij alter iudex in exequendo sequi non debet, secundum Bald. in l. vna. in fin. ver. C. de confess. qui ad hoc allegat. l. missi opinatores. de exacto. tribu. lib. 10. C. & dicit menti tenendum. & hanc decisionem Bald. dicunt singularem, & eam sequuntur Alexand. & Ias. in dicto §. sin autem reus. dicit esse dictum nouum Bald. Ad quod bene facit, quod voluit Bart. & alij sequuntur in l. cunctos populos. in 1. quæstio. C. de summa Trini. & fid. Catho. quod in executiuis attendimus leges & statuta illius loci, in quo fit executio. Ex quibus Iason in d. §. 1. colum. 4. impugnat quandam decisionem Raph. Cuma. vt per eum alias duas limitationes ponit Alexand. in d. §. 1. verum ; quia eas impugnat, & cum eo ibi transit Ias. ideo non refero. Anto. de Tremo.
64 t *Controuersia moueatur.* Dic quod si condemnatus † habeat alia pignora, super quibus non moueatur controuersia illa debẽt capi & illa sup̱ quibus mouetur cõtrouersia, debẽt dimitti: et eo casu propriè nõ dicitur impediri executio, licèt impediatur in illa re. Ita loq̱tur §. sed et illud. Sed si condẽna-
65 tus † nõ habeat alia bona, nisi illa, sup̱ quib⁹ mouetur cõtrouersia p̱ tertiũ, & tertius ille summariè doceat de proprietate
certè

certè superſedetur, & impedietur executio, per tex. ſingulariſſimum ſecundum Raph. Cum. ibi in d. §. ſi ſuper rebus. Et nedum ſi moueat controuerſiam de proprietate, verumetiã ſi de ſola poſſeſſione: quoniam etiam ratione ſolius poſſeſſionis, quam ille tertius contradictor habet, poteſt impedire executionem ſententiæ in re illa. Iſta eſt gloſſ. not. cum qua Dd. communiter tranſeunt in d. §. ſi ſuper rebus. gloſſ. 1. pro qua Bart. ibi allegat tex. in l. fin. C. ſi per vim vel alio modo. Et iſtud tenet etiam Alex. in l. ſi marito. in prin. in 2. colum. ff. ſolut. matrimon. & Panorm. in c. cùm ſuper. ad fin. de re
iudicata. Secùs † tamen vbi tertius prætenderet ſolùm ius pi- 66
gnoris in re, in qua fieret executio: quia ratione illius iuris non impediretur executio: ſed vendetur res, & de precio ſatisfiet ipſi creditori, & reſiduum conuertetur in cauſam iudicati: vt dicit tex. in d. §. ſed & illud. Item intellige præmiſſa, quando ille textus ſe opponeret ante executionem perfectam: id eſt, ante venditionem rei, vel adiudicationem. Secùs enim ſi poſt: quia tunc nõ haberet locum ſummaria cognitio, de qua in d. §. ſi ſuper. ſed haberet neceſſe ille tertius iuris ordine ſeruato rem vendicare: nec tunc ſe intromitteret executoriam functus officio ſuo, vt eſt tex. in d. l. à diuo Pio. §. ſi poſt adiectum. per quem Bar. in l. iuſtè poſſidet. col.
1. de acquirend. poſſeſſ. dicebat no. quòd ſi creditor † Titij 67
miſſus eſt in poſſeſſionem rerum tertij, tanquàm eſſet ipſius Titij, valet miſſio ex primo decreto: ſed poterit per tertium reuocari, ſi ſummariè doceat de iure ſuo. Sed poſt ſecũdi decreti interpoſitionem non audietur, niſi ordinariè dato libello, & iuris ordine ſeruato. Aduerte autem, quod huiuſmodi ſummaria cognitio attenditur non ſolum circa telam iudicij, vt procedatur ſine libello: ſiue litiſcon. & alijs, quæ ſunt de ordine iudiciario, de quibus in l. prolatam. C. de ſen. & inter. omn. iud. quæ de neceſſitate non requiruntur in executione ſententiæ, ſaltim ſi fiat officio iudicis, vt per Bart. in l. intra dies. ff. de re iudic. & Bar. Bald. & alios in l. 2. C. de execu. rei iudica. de quo aliquid dixi ſuprà proxima addit. verum etiam circa probationes, vt ſufficiat ſemiplena: & ſic per vnum teſtem, cùm non agatur de pleno præiudicio, l. 1. §. cauſæ cognitio. ff. de Car. edict. Bar. & alij in d. §. ſi ſuper rebus. cum concor. traditis per Alex. ibi. Quod autem agatur de non pleno præiudicio patet illo tex. vbi ſententia lata

super illa summaria cognitione non impedit quo minus agi possit postmodum via ordinaria, siue fuerit iudicatum pro tertio contradictore, siue contra illum, vt ibi declarant Dd. Præmissa autem procedunt, vbi executio sententiæ fit super rebus non petitis, putà est actum actione personali, quo casu tertius impedit executionem docendo summariè de iure suo. Sed quid si esset actum actione reali, & sequuta condemnatoria contra Reum, esset fienda executio in re petita & adiudicata. dicam infrà, eod. tit. vers. idem dici potest. Ant. de Trem.

V *Fecerit cessionem* Vides ergò, quod debitor incarceratus liberatur cedendo bonis. Et si nondum fuerit incarceratus, sed formidet incarcerari cedendo bonis impediet, ne in-
68 carceretur: quoniam † cessio bonorum impedit vlteriorem executionem, l. 1. C. qui bonis cede. pos. siue ante sententiam fiat siue post, vt in d. l. 1. vbi Bar. Et licèt gloss. quæ alibi non reperitur in iure. in l. vbicunque. gloss. 1. circa medium. ff. de fideiussor. quam non reperiri alibi testatur Nico. de Neapo. in §. fi. Inst. de actio. voluerit, quòd cedens bonis liberetur ipso iure ab obligatione ciuili, remanente sola naturali, quam gloss. ibi sequitur Dy. & Ray. de for. in d. l. 1. licet etiam glo. in l. hæres à debitore. §. quod si stipulator, in vers. perimit. ff. de fideius. voluerit per cessionem cedentem ab vtraque & ciuili & naturali liberari: Attamen Dd. communiter tenent contrarium, & est veritas, quod cedens bonis à neutra liberatur obligatione: Sed ex cessione paratur sibi tantummodò exceptio: vt voluit glo. & ibi Bar. in l. qui bonis. ff. de ces. bo. & idem Bar. in l. 3. per illum text. C. de bonis autho. iud. pos. & Bar. Ang. Imo. & Rap. Cu. in d. l. vbicunq;. & Cyn. in 9. q. Bar. Bal. & Saly. in d. l. 1. C. qui bo. cede. pos. vbi est text. formalis, quòd cedentes non sint liberati: hoc etiam probant omnia iura dicentia cedentem posse exigi, si peruenerit ad pinguiorem fortunam. quod verbum exigere sonat vtranque obligationem subsistere. & hoc etiam tenent Io. Fa. Io. de Pla. Ang. Are. & Ias. in d. §. fin. Paratur ergò solùm cedenti exceptio contra executionem sententiæ, ne possit detrudi in carcerem: vel si fuerit intrusus, vt liberetur: vt his item secundo ne conueniatur & exigatur in bonis post cessionem quæsitis, nisi inquantum facere potest, deducto ne egeat, d. l. qui bonis. & l. sequent. ff. de ces. bon. vt dixi suprà, titul. proxim.

proxim. in princip. in versic. & caeteri. colum. fin. Quod intellige sanè, † nisi bona sua in fraudem alienasset, quo casu 69 in posteà quaesitis propter eius fraudem tenetur in solidum: vbi aliàs non posset exigi, nisi inquantum facere posset. iste est text. singul. in l. final. §. final. secundum vnam lecturam. ff. de his quae in fraud. credi. quem dicit ad hoc singularem Ias. in d. §. final. Insti. de acti. & ita tenent Nicol. de Neapo. ibi post Cyn. in d. l. 1. & Paulum de Castr. in l. etiam. §. 1. ff. solut. matrimon. Secundò intellige quóad creditores antiquos ante cessionem: quia quóad posteriores post cessionem sortitos, etiam vbi in fraudem non alienasset, tenetur insolidum: ita singulariter limitat Io. Fab. quem ibi sequuntur Ioan. de Pla. Ange. Areti. & Ias. in d. §. fin. per tex. à contrario sensu, in l. 3. C. de bo. autho. iudi. possi. Sunt tamen aliqua bona ab eo, qui cessit bonis quaesita post cessionem, in quibus non debet fieri executio, putà libri scholaris, clerici breuiarium, & militum arma. vbi dicit Bald. in rubri. C. qui bonis cede. possunt. per gloss. singularem reputatam in l. nepos Proculo. de verbor. signific. ff. & sequuntur Angel. Aret. & Ias. in d. §. fi. Inst. de act. Veruntamē quia hęc cessionis bonorum materia est frequēs post scribent. in d. l. 1. & in d. §. fi. & in c. Odoardus. de solut. ponam hic aliquos † casus, in quibus non admittitur cessio. Primus, vbi esset debitor ex delicto: vt dixi in d. tit. proximè praecedenti. in princip. in versi. caeteri. colum. 1. Secundus, quando in fraudem alienasset bona sua, ita quod non possent reperiri: quia poterit incarcerari, nec liberabitur cedendo bonis, per text. singularem secundum aliam lecturam à Bartol. ibi approbatam, in d. l. final. ff. de his quae in fraud. credi. & idem tenent Bartol. & omnes in l. alia. §. eleganter. ff. solut. matrim. & Bald. in d. l. 1. & illum textum ad hoc dixit singularem in l. is qui bonis. ff. de ces. bon. quem refert & sequitur Alex. de Imol. in d. §. eleganter. col. 5. in fin. & idem per illum text. voluit Paul. de Cast. in ea. l. alia. §. 1. aliàs est. l. etiam declarans non procedere, quando alienata essent immobilia, quae apparerent: quia propter alienationem illorum in fraudem factam non priuaretur beneficio cessionis bonorum: sed creditoribus agendum esset actione reuocatoria contra possidētes, secundum Dy. in §. in fraudem. Inst. de actio. & Pau. de Cast. & sequitur Alex. in d. §. eleganter.

70 Casus in qb. cessio bonorum non hr locum. 1 2 fol. 447.

Tertius

3. Tertius erit, quando debitor est soluendo: quia ille, qui habet vndè plenariè satisfaciet creditoribus, non potest bonis cedere: ita tenet Bald. in d. l. 1. colum. 2. versicul. quæro nunquid ille: & est ratio secundum eum, quia ad incarcerationem de iure communi peruenire non potest, nisi prius excussus bonis: próut voluit gloss. in l. 3. §. tutores qui. ff. de suspect. tuto. quam sequitur Bart. & Bald. in d. l. 1. & eam dicit singularem Paul. de Castr. in d. §. eleganter. & eam dicunt reputari singularem Imo. Alexan. & moder. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic. Si ergò habet bona, superuacua esset cessio, cùm incarcerari non possit: & cùm Bal. tenēt Nico. de Neapo. & Ias. in d. §. fi. licèt Cy. in d. l. 1. tenuerit contrarium.

4. Quartus casus erit, quando creditores non instarent, sed iuri incarcerandi renuntiarent: quia hoc miserabile beneficium & subsidiarium non debet concedi, nisi propter necessitatem: & sic spontè cedens non debet admitti: quia cessat ratio carceris euitandi, ergò cessabit beneficium: ita Bal. in d. l. 1. colum. 3. versi. quæro si creditores. dicens, quod tali casu debitor próut dictum lucrabitur, tenebitur soluere creditoribus, non attento ne egeat. Istud idem tenet Ioan. Fab. & Ias. in d. §. fin. de actio. Insti. quod tamen dicit Bald. non attendi, ne egeat, intellige saluo sibi necessario victu diurno, qui non potest laborantibus subtrahi, secundum eum ibi.
5. colum. fina. Quintus erit, quando spe cessionis contraxisset, audacior factus ad contrahendum: quia cedere non poterit, argumen. tex. in l. 1. §. & quæ ibi Bar. notat de præfecto vrbis Romanæ. & de delinquente. ff. si quis testa. liber. esse ius. fue. & tenent expresse Ioan. de Pla. & Ias. de May. in d. §. fin. post
6. Dyn. in regul. peccatum. lib. 6. Sextus quando tempore, quo contraxit sciebat se non esse soluendo: quia cedere non poterit, secundum Bar. no. in d. l. alia. §. eleganter. in vltim. versicul. & ibi omnes sequũtur, excepto Raph. vt ibi dicit Alex. per tex. in l. pen. ff. de iur. do. quem dicit singularem Paul. de Cast. in l. etiam. §. 1. ff. solu. matrim. dicens procedere, quando dolus debitoris interuenisset, asserēdo se idoneum facultatibus, aliàs secùs: & Paul. sequitur Alexand. in d. §. eleganter, colum. 6.

7. Septimus, quando volens cedere debitum nō agnosceret: quia tunc demùm admittitur ad cedendum, qui debitũ agnoscit,

agnoscit, tex. est in l. pen. vbi Bar. ff. de ces. bo. & gloss. Bal. & cæteri in d. l. 1. C. eod. dicentes, idem esse in eo qui non confitetur, nec negat, cùm habeatur pro negante. & idem dicunt scriben. in d. §. fin. signanter Ange. Are. etiam ponit, an priuetur beneficio cessionis, qui primo negauit debitũ: & postmodum fuit conuentus: de quo etiam latius per Bal. & Saly. in d. l. 1. & per cano. in d. c. Odoardus. & aliquid dicetur paulò post.

Octauus, quando bona non indicaret, sed aliqua ex illis occultaret: quia perdit cedendi beneficium, gloss. & Bartol. in d. l. pen. ff. de ces. bon. & gloss. Bald. & cæteri, in d. l. 1. pro qua Bald. adducit tex. in l. 2. C. quando & qui. quar. par. debe. quoniam secundum eum subtrahens similis est neganti, l. hæreditarium. §. final. ff. ad l. Falcid. & tenent Ang. & Ias. in d §. fin. 8

Nonus, quandò teneretur ad factum, ad quod posset precisè cogi, iuxta l. stipulationes non diuiduntur. in princ. ff. de verb. oblig. quia talis debitor non admittitur ad cedendum. ita Bartol. expresse in l. 1. ff. de ces. bon. & Cyn. Guil. de Cu. Ray. Bal. & alij in d. l. 1. C. eod. Ioan. Fab. Io. de Pla. Ang. & Ias. in d. §. fi. intellige tamen, quando debitor facti haberet facultatem faciẽdi, aliàs propter impossibilitatem locus esset cessioni, secundum Bald. vbi suprà. & Io. Fab. & Ias. in d. § final. 9

Decimus, quando acceptauit inducias quinquennales: quia amplius cedere non poterit, glo. & Dd. in l. fi. C. qui bo. ced. pos. & Ang. Are. in d. §. fi. col. 5. 10

Vndecimus, quando cederet, vt euitaret munera publica, siue ne muneribus fungeretur publicis, vel ne solueret collectas: quia hoc non potest, vt est tex. quem ibi expressè notat Bal. & dicit menti tenendum in l. propter honore. C. qui bo. ced. pos. & sequitur Ias. in d. §. fi. 11

Duodecimum ponebat Lud. Rom. in l. alia. §. eleganter. ff. solu. matrimon. & in suo singulari. 211. incip. deportatus, videlicet quando quis fuisset deportatus bonis confiscatis: & postmodum restitutus ad ciuitatem & bona: quia tenebitur creditoribus prioribus absque beneficio cessionis bonorum, per tex. in l. 2. in fi. ff. de sen. pas. & illum tex. Rom. in d. singulari dicit vnicum & singularem in mũdo: & simpliciter sequitur Ias. in d. §. final. allegando tamen corruptè. 12

l.3.C.eod.titul.Sed Alexand. de Imol.in d.§.eleganter.colu. 6.quem benè poterat vidisse Ias. tenet nota. contrarium: nec ille textus aliquid probat, prout aliàs suo loco latius dicam.

13 Vltimus casus erit si cum iuramento renuntiatum fuerit cessioni bonorum: quoniam licèt altercatio existat inter scribentes, vtrùm † pactum de non cedendo valeat, vt per Cyn.
71 Bald. & Salyc. latè in d.l.1. & per Dyn. & cæteros in d. l.alia. §.eleganter. signanter per Alexand. qui reprobat opiniones Dyn. Bartol. & sequacium tenentium non posse renuntiari cessioni bonorum reprobata etiam in distinctione Bald. in d.l.1. permulta tenet indistinctè cum Petr. & Iacob. de Aret. quod valeat pactum de non cedendo etiam ad effectum carcerandi debitorem, prout etiam tenuit Pano. in c.fi. in fi. de pact. Attamen ego habeo pro indubitato, quòd vbi iuramentum interuenit, sit tale pactum seruandum, per c. cùm contingat. de iureiurand. & c. licet. eod. titul. libr. 6. cum similibus. & voluit Fede. de Sen. consil. 60. incipien. quod pactum. limitans notabilitèr, nisi esset notoria & manifesta mendicitas & fames: quo casu iuramentum esset contra ius naturale. & Fede. referunt & sequuntur Panorm. in d.c. fin. & Alexand. in d. §.eleganter. colum. 4. de quo etiam per Felyn. in c. si diligenti. post princip. versicul. quarto correlarie.
72 de for. competen. Extra casus prædictos dic, quòd † quilibet regulariter admittitur ad cedendum siue sit paterfamil. siue filiusfamil. siue masculus siue fœmina. l. penult. C. qui bonis cede. pos. etiam minor ad petitionem creditorum, & cum decreto iudicis: cùm sit alienatio vniuersorum, secundum Bald. in d.l. fina. colum. fin. licèt incarcerari non possit de iure communi secundum Ang. Aret. in d. §. fin. colum. 1. siue etiam sit debitor priuati, siue fisci, non tamen ex delicto. est text. in §. item si quis ex socijs. Institut. de socie. de quo tamen dic, vt per Bald. & Salyc. in d.l.1. & Dd. in d. §. final. Siue sit priuatus, siue ecclesia: quia etiam ecclesia potest cedere bonis, vt est textus peregrinus & singularis in Authentic. vt deter. sit nume. Cle. §. cum vero Deo amabiles. colla 1. quem ad hoc dicit peregrinum & singularem, Ias. in d. §. final. Institut. de action. Et eadem ratione secundum Angel. & eundem Ias. ibi idem erit dicendum in alia vniuersitate, vel collegio, putà scholarium, vel pelliipariorum. Et

siue

siue à principio fuerit confessus debitum, siue negauerit, & conuictus postmodum confiteatur; secundum Bald. & Salyc. in d.l.1. per text. in d.l. penultim. ff. de cel. o-nor. licèt aliter dicat Angel. Aretin. in d. §. final. vnum etiam non omitto, quòd Angel. ibidem in final. verbis dicit perpetuo menti tenendum, quod si debitor † fuerit incarceratus. & non habeat vnde se alat, quòd creditor, ad cuius instantiam est incarceratus, debet ei præbere alimenta: alias iudex poterit eum relaxare, per gloss. secundum eum singularem, in l. fina. in versi. agnoscere, C. de ero. mili. anno. lib. 12. quam dicit non esse alibi Bartol. si eius sit lectura, in l. sanctum. ff. de re. diui. de qua etiam gl. vide per Ias. in l. si victū. ff. de re iudic.

x *In l. Aquilia si delectum.* Quæ lex est singularissima secundum Bartol. ibi: & licèt habeat varias lecturas tamen secundum Bartol. & Bald. ibi ista quam auctor iste sentit est verior: videlicèt quod delens chyrographum debiti conditionalis illius tenore plenè per testes probato potest condemnari ad solutionem debiti sub eadem conditione; sed sententiæ executio differtur vsque in diem existentis cōditionis: & si defecerit conditio euanescit sententia. Ant. de Trem.

y *Pœna contumaciæ.* Bartol. in §. condemnatio. hic allegato tollens contrarium, de d.l. in l. Aquilia. dicit quod ibi tenebatur ex culpa: ideò differtur executio: hic verò ex proprio: ideò repræsentatur. Adde etiam quod illum textum in d. §. condemnatio. volentem, quod † vbi debitum est conditionale, propter contumaciam & delictum tertij statim fiat executio non spectata conditione: limitat Ioan. de Imol. post Bar. per illum tex. in l. si finita. §. fin. ff. de damn. infect. quando debitum erat futurum ex dispositione hominis, secùs si ex dispositione legis: vt in casu d. §. final. & dicit Imo. quòd ista limitatio fortè non inuenitur alibi: & eam dicit singularem Alexan. in addi. ad Bartol. in d. §. condemnatio. qui addunt aliam limitationem, vt per eos. Antonius de Tremolis. 74

z *Argumentum sume.* Ideò dicit argum. sume, quia non ponit casum illarum. li. vt notat Ioannes Andr. in addit. ad Specul. in titul. de execu. sentent. §. postremò versicul. decimo. vbi Specul. posuit istum vers. & est mens huius authoris

dicere

dicere, postquàm fullo condemnatus ad æstimationem rei, quam amiserat, si soluat: & postmodum dominus rem reperiat, potest condicere pretium æstimationis, vt habetur in d. l. si fullo. quæ secundum Bartol. ibi est multum not. Ita & multo fortius, si ante executionem sententiæ seu condemnationis æstimationis, dominus rem reperiat, & habeat, impedietur executio. & idem dicas in commodatario. Quibus
75 ex mente Doctorum ibi tres † actiones competunt: prima vtilis rei vendicatio contra quemcunque illius rei, pro qua soluerunt, æstimationem possessorem: quia soluendo rei æstimationem videtur illam emisse, per l. si culpa. ff. de rei vendica. Et ideò tanquàm dominus vindicabit, licet habuerit causam à domino, secundùm Rapha. Fulg. Pau. & Ias. in fin. in d. l. si fullo. contra glo. Bar. & Alber. ibi: & quod competat vtilis rei vendicatio, tenuit Bart. sibi contrarius in d. l. in commodato. §. fin. ibi item est rei vendicatio. ff. commo. Secunda est conditio sine causa, de qua in d. l. si fullo. quæ competit ad pretium æstimationis repetendum præcisè. nõ quod ad repetendum solutum in vim sententię detur aliqua condictio nec indebiti nec sine causa, quando condictio tenderet ad directo impugnandum sententiam de iniquitate, l. 1. C. de condict. inde. & l. eleganter. §. final. vbi gloss. & Bart. ff. eod. Sed ex eo quia causa quæ suberat tempore sententiæ est redacta ad non causam, secundum Bar. & Dd. in d. l. si fullo. & in d. l. 1. & alibi sæpè. Tertia est actio ex eo contractu contraria ad alterum duorum, putà ad rem vel ad pretium
76 æstimationis, de qua in d. l. in commodato. §. fin. & † electio actionum erit ipsius actoris, qui soluit. Sed electio solutionis, secundum Iacob. Burrig. & Bart. ibidem in primis duab⁹ actionibus ante litem contestatam erit ipsius rei, putà locatoris & commodatoris: quia si condictione sine causa petatur pretium, liberabitur rem restituendo & viceuersa si agatur rei vendicatione ad rem poterit reddere pretium: post litem verò contestatam amittit illam electionem per, l. 3. in princip. versicul. & generaliter. ff. de eo quod cer. loco: licet quóad actionem rei vendicationis aliter loquatur: ibi Pau. C str. in tertia verò actione electio erit rei vsq; ad sententiam, l. plerunque. ff. de iure dot. & per nota. in l. eum qui certarum. ff. de verborum obligation. Antonius de Tremolis.

Actio

a *Actio iudicati.* Ratio huius est, quia præoccupantis melior est conditio: vt dicit tex. in d.l. si quis à multis. & tex. in l. inter eos. in princip. ff. de re iudic. Sed pulchrum dubium est, quando dicatur præoccupasse an per sententiam an per solam litiscontestationem, non dico in casu hic posito per dominum Hubert. quia lex per eum allegata hoc decidit quod per sententiam. Sed quia alia iura videntur dicere, quod per litiscontestationem: ideò ex mente glo. & scribentium in d.l. inter eos. & gloss. Bar. & aliorum in l. si plurib9. de legat. 1. & cano. in c. si duo. de procur. lib. 6. & gloss. & Dd. in c. capitulum. de rescriptis. breuiter dic pro nunc, quod vbi agitur de iure quærendo, ad præoccupationem sufficit litiscontestatio: & dicetur præoccupasse, vt melioris sit conditionis, qui primo litem contestatus est, l. pluribus. in versicul. quod prior petijt. ff. de procurato. iuncta l. amplius non petitum. ff. rem ra. habe. & gloss. singularis, l. si quis posteaquã. gloss. 1. ff. de pec. & est tex. expressus de litiscontestatione, in d.c. si duo. in princip. Quandoque tamen sufficeret citatio, putà ad præoccupandum exercitium iurisdictionis, l. si quis posteaquàm. ff. de iudi. c. gratum. de offic. deleg. secundum Bartolum & modern. ita limitantes, in d.l. si pluribus. Si verò agatur de iure quæsito preferendo, & tunc aut plures agũt ad idem insolidum ex eadem causa, & tunc etiam sufficit litiscontestatio: Si verò plures agunt ad diuersa & ex diuersis causis, tunc est necessaria sententia: & qui primo vicit videtur præoccupasse, & melior erit eius conditio, l. si quis à multis, hic allegata. Et aduerte benè ad verba huius authoris, qui rectè sentit, quòd ille dicatur præoccupasse, qui primo obtinuit sententiam, & ei res fuit tradita: & sic prima sententia fuit executioni mandata, antequàm secundus vinceret. Quoniam si vtraque sententia esset iam lata, & ageretur de illarum executione, ille præferretur, qui prior executionem peteret, nec haberetur ratio primę sententiæ. l. in iudicati. ff. de re iudi. Si autem concurrerent eodem tempore tunc vtrique satisfieret pro rata, gloss. Bar. & omnes, in d.l. inter eos. in prin. glo. mag. in fi. de quo tamen pleniùs videto ibi Bar. & modernos limitantes vt per eos. Ant. de Tre.

b *Actione reali* Quoniam sup. eod. tit. versic. octauo si super. dictum fuit quando tertius impedit executionem sententiæ ficadam super re non petita & in iudicium non de-

ducta, putà vbi actione personali actum fuit: Nunc cùm au-
78 thore restat dicendum, quando tertius † impedit executionem fiendam super re petita & in iudicium deducta. Vnde Bart. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudic. post Inno. in c. cùm super. eod. titul. Et idem Bart. in l. pen. ff. de pet. hered. & in l. ita tamen. §. quoties. ff. ad Treb. distinguit, quod aut res super qua petitur executio fieri, est vacās, & tunc quilibet tertius se opponens executioni illam impedit, per l. final. C. de edict. diui Adrian. toll. & c. veniens. in 2. de testi. Aut res est ab aliquo possessa: & non impeditur executio: sed vincens possessori præstat cautionem de eum defendendo aduersus tertium, per l. is à quo fundus. hic alleg. Et dicit Cardin. Flo. in d. c. veniens. quod illa verba Innocent. sunt subtilia & aurea, & quod omnes Dd. eum sequuntur, & quod Bartol. fecit magnum festum in d. §. si super rebus. & de ratione differentiæ vide vtrobique per Innocen. & Bart. vbi suprà. Tu autem ex dictis scribentium in c. super. de re iudic. & in d. c. veniens. & in §. si super rebus. & in l. si alienam rem. ff. solut. matrimon. limita primum Bartol membrum, nisi se opponens haberet præsumptionem calumniæ: quia tunc sufficeret præstare cautionem, nec retardaretur executio. Ita tenet Cardin. Flo. in d. c. veniens. in 2. oppos. & in Clemen. j. in 4. quæst. de re iudic. per text. optimum in c. suscitata. vbi etiam Panorm. in 2. column. de in integr. resti. pro quibus Felin. in d. c. veniens. colum. 4. versicul. quod autem adducit gloss. in c. super eod. in ver. tenebit. & ibi Pano. de offic. deleg. quæ expressè hoc vult secundum eum, quem latiùs vide, & dixi aliquid. supr. eod. titul. versic. secundo si in integrum. Secūdo limita quando ille tertius ignorauit litem motam & sententiā latam: quoniam si sciuisset, & pro suo interesse non comparuisset, non audiretur etiam data cautione, per c. quāmuis cum sua materia. de re iudi. & l. sæpè. ff. eo. secundum Anto. de Butr. Pa. & Fely. in d. c. veniens. & tenet Alex. de Imol. in d. §. si super rebus. col. post Imo. in d. c. cùm super. & in l. à sententia. in prin. ff. de appel. & dicit Alex. quod hoc dictum tenent communiter Dd. Secundum membrum Bar. amplia procedere etiam in beneficialibus, vt videlicèt tertius se opponens executioni sentētiæ latæ super beneficio, non impediat executionē præstita cautione victo de eum de defendendo contra tertiū, secundum Inno. in d. c.

cùm

cùm super. & eundem Inno. Io. And. & Dd. in c. 1. de concess. præb. in 6. & Pa. & Fely. colum. 3. in d. c. veniens. & Ias. in d. §. si super rebus. colum. fin. Limita nunc primo vbi interuenisset scientia ipsius tertij: vt dixi in præcedenti membro. Secundò limita secundum Imo. in d. l. à sententia. in princ. in 5. colum. ff. de appel. quem sequitur Alexand. in d. §. si super rebus colum. 9. versi. tamen potestis. quando ille victus possideret: quia tunc impediet tertius executionem præstita cautione: secùs tamen si ille tertius se opponens possideret: quia audiendus esset & impediret executionem, per ea quæ habentur in d. c. cùm super. & in d. §. si super rebus. & in l. ob maritorum. C. ne vxor pro ma. & in l. final. C. si per vim vel alio mod. & certè in illis terminis loquitur. d. l. is à quo videlicèt quando non tertius sed victus possidebat. Limita tertiò quando ille tertius opponens se executioni egisset pendente iudicio eius, qui primo ad sententiam peruenit, vt tunc sit necessaria præstatio cautionis, ne iste secũdus habeat necessè inchoare nouum iudicium & processum contra vincentẽ, qui vim dictæ cautionis præstitæ victo tenebitur suscipere iudicium contra tertium ex eadem instantia contra priorẽ possessorem & victum agitata ex mente Bart. in l. pen. ff. de pet. hæred. Si verò sententia erat iam lata, & in rem iudicatam transacta, antequàm iste tertius ageret, tunc indistinctè mandabitur executioni nulla præstita cautione: cum hoc casu tertij non intersit, à quo petat. Ita limitant Inno. Ant. de Butrig. Imo & alij in d. c. cùm super. & idem Imol. in d. l. à sententia. in princip. colum. 5. & Felyn. post dom. suum in d. c. veniens. colum. 3. versicul. declara primò. & Ias. in d. §. si super rebus. licèt Alex. de Imol. aliter dicat in d. l. si alienam rem. col. fi. Quartò limita, nisi executione sententiæ & traditione rei vincenti posset sequi per periculum animarum: quia tunc differtur executio, donec secũdus egerit, putà duobus petentibus eandem mulierem in vxorem, si alter prius perueniat ad sententiam, nõ est sententia exequenda etiam præstita dicta cautione, sed est omninò executio differenda. Ista est singularis decisio Innocen. quem ibi sequuntur Pan. in rubric. de spon. duo. extra. & Felyn. in d. c. veniens. colum. 3. & Ias. in d. §. si super rebus. colum. final. Et ista notabis quæ non inuenies per alium sic collecta. Antonius de Tremolis.

c *Intra quadrimestria.* Tu dic, quòd imò ista facultas dandi seruum pro noxa, quæ competit ex dispositione legali, durat etiam post quadrimestria tempora, vsquequo condemnatus conueniatur iudicati, & quidem vsque ad litiscontestationem super actione iudicati, per text. singularem, in §. idem rectè. hic alleg. vbi gloss. expressa Barto. & Dd. & dicit ibi gloss. hoc probari illa sola lege. & idem voluit Bar. & om
79 nes post glo. ibi in l. miles. §. decem. ff. de re iudic. Secùs † autem si facultas competeret ex dispositione hominis, putà debitori meo in centum dedi facultatem mihi soluendi aliud pro dictis centum: certè huiusmodi facultatem perdit per litiscontestationem factam super debito principali, per tex. cui Bartol. ibi nescit dare concordantem, in l. si quis stipulatus fuerit decem. in mille. ff. de verb. oblig. quem Pau. ibi dicit singularem & non alibi: & hoc ideò quia mitiùs agitur cum lege, quàm cum homine, l. Celsus. ff. de arbitr. Item aduerte, cùm author dicit, & in æstimatione damni, quoniam idem esset, si esset condemnatus alternatiuè ad decem, vel ad dandum seruũ pro noxa: quia etiã hoc casu sola decem sunt in obligatione, & serui datio est in solutione, si condemnatus velit: quia sententia est intelligẽda secundum naturam actionis propositæ: vt est tex. solennis secundum Ias. in d. §. decem. Et ideò non facias vim siue fuerit simpliciter condemnatus ad decem, siue alternatiuè ad decem, vel serui deditionem: quia neutro casu poterit præcisè peti seruus: sed iuxta naturam actionis propositæ poterit Reus condemnatus dare seruum, vel decem vsque ad litiscon. super actione iudicati, vel alia, in quam actio iudicati esset transfusa, putà super petitione hæreditatis, vt in d. §. idem rectè. Licèt secùs sit in stipulatione alternatiua, quæ intelligitur secundum formam verborum: sententia autem secundum naturã causæ, vt in d. §. decem. vbi est melior tex. de corpore iuris, secundum. Rap. Cum. ibi. Ant. de Trem.

d *Contra quem fertur.* Addas tu, vel pro quo fertur: quia etiam multoties annullatur sententia ratione personæ illius, pro qua seu in cuius fauorem fertur: vt quia lata pro furioso, pro mortuo, pro infante, pro absente non contumaciter, de quibus dices infr. eo. vers. Ratione personę in additione magna.

e *Famosus.* Hoc tamen casu non est nulla, immò tenet

iudicium, si non opponatur, vt dixi suprà titul. proxim. in versicul. Idem dico. in addition. in versicul. incompetente.

f *Generaliter*. In quibus locis de vnoquoq; opportunas fecimus additiones.

g *Contra minorem* Pro minore tamen lata sententia tenet, vt dicit author iste suprà titul. quibus mod. suo nom. ciuil. agen. versicul. simili modo, vbi aliquid dixi: verùm quia iuxta materiæ conformitatem ibi pollicitus fui me hic latiùs dicturum: duo articuli erunt breuiter videndi. Primus, vtrùm sententia lata contra minorem indefensum valeat. Secundus an saltem pro eo lata. Ad primum itaque dicas, quod † sententia lata contra minorem sine authoritate curatoris est ipso iure nulla, per iura hic allegata. Intellige primo etiam si curatorem non haberet: quia necessariò est ei dandus. & ita distinctio l. si curatorem habēs. C. de in integ. restitu. non procedit in iudicijs: vt dixi in d. versicul. simili modo. 80

Secundò intellige nedum in diffinitiua sententia, verum etiam in interlocutoria, quæ etiam contra minorem lata non tenet, secundum Guil. Petr. Cyn. Bartol. Bald. & Paul. in l. 1. C. qui legi. person. stan. habe. in iudi. quod dicit Pau. perpetuò menti tenendum, per tex. in l. si præses. C. quomod. & quando iudic. licèt gloss. in d. l. 1. teneat contrarium: quam intelligunt præfati Doctores procedere in interlocutoria de mittendo in possessionem, de cuius natura est, vt proferatur contra absentem, prout etiam loquuntur iura per quæ d. gloss. mouetur. Et quod alia interlocutoria contra minorem lata sit nulla, tenet etiam Bartol. in d. l. si præses. per illum tex. & in l. cùm & minores C. si aduers. rem iudic. licet Bald. & Paul. ibi distinguunt vtrùm habeat vim diffinitiuæ aut non, sed prima opinio optimè probatur, in d. l. si præses. in versicul. quicquid eo tempore statutum est. Tertiò intellige etiam in diffinitiua, quæ lata est in secunda instantia, quæ etiam contra minorem indefensum lata non tenet. licet Barto. contrarium senserit, in l. alienam. C. de procura. quem in hoc ibi reprehendunt Bal. Paul. Alexand. & Ias. per tex. in d. l. præses. quæ plus probat, quod Imo. etiam sententia desertionis appellationis, id est, per quam pronuntiatur appellationem fuisse desertam,

tam, licet sit interlocutoria, vt no. in Clem. fin. de appel. saltim magni praeiudicij, vt dicit Bald. in d. l. praeses. quę tamen habet vim confirmationis sententiae, vt est singulare verbū, gloss. in versicul. circunduxit. in ea. l. si praeses. secundum Bald. ibi tamen lata contra indefensum minorem non valet: quia minor indefensus non patitur sententiam nec factum sententiae aequipollens, per text. in d. l si praeses. qui ad hoc non est alibi, secundum Bald. ibi. Quartò intellige nedum in ciuilibus, sed nec in criminalibus, per text. in l. clarum. hic allega. quam etiam in criminalibus minor non habet legitimam personam standi in iudicio sine authoritate curatoris, & hoc satis sentit Doctor iste allegans, d. l. clarum. in quo vidi plerosque iudices errare. Limita nunc primo in interlocutoria de mittendo in possessionem, de cuius natura est, vt contra absentes feratur vt dixi. Et ideò inferebat Bald. in d. l. cùm & minores. quod bannum potest promulgari contra minores indefensos, non tamē ad mortem, secundum Bald. in d. l. clarum. post medium licet secundum eum statuta prouideant contrarium. Et quod vigore statuti minores ex ficta confessione, ex contumacia resultante possint poni in banno, tenet idem Bald. in l. vna. colum. 14. versicul. iuxta hoc quaero. C. de confess. dicens secùs credere de pupillo. Secundò limita in causa momentaneae possessionis, in qua minor agendo habet legitimam personam standi in iudicio non defendendò, per text. singularem, secundùm Paul. de Castr. ibi in l. momentaneae. C. qui legi. person. de quo dixi in d. titul. quibus modis suo nomine. ciui. agen. versicul. Item pupillos. in versicul. momentaneae possessionis. Tertiò fallit in plerisq; alijs casibus, in quibus minor habet legitimam personam standi in iudicio, quos author iste ponit in d. versicul. simili modo. & ibi dixi.

Quartò fallit vbi interueniret iuramentum ex his, quae posui in titul. de peremptorijs excep. versicul. post sententiam. in ver. minor viginti quinque annis. Secundum articulum,
81 quod valeat † sententia lata pro minore non obstante quod iudicium claudicet declara primo procedere nedum in adulto. de quo loquitur l. non eo minus. C. de procurato. verumetiam in pupillo, vt pro eius lata sententia valeat, secundum Bal. Sali. Alex. & Ias. in d. l. non ideò minus. ꝑ gl. in

l. neq;

l.neque tutores.in ver.interueniente.eo tit. & in l. pupillus nec velle.ff.de re.iu.Secundo intellige etiamsi nullus interuenisset pro minore: sed solus litigasset per se: quia adhuc sentẽtia pro eo lata erit valida, licet tex.in d.l.non eo minꝰ. loquatur,quãdo aliquis interuenerat:ita voluerũt Cy.Saly. Alex.& Ias.ibi per glo.iuncto tex.in l.1.C.qui legi.person. Quod intelligunt procedere,quãdo esset talis minor, qui nõ careret omninò intellectu:quia si omninò carereret intellectu,sentẽtia pro eo lata esset ipso iure nulla,sicut lata pro furioso.l.furioso,ff.de re iud.secundũ verũ intellectũ & cõmunem & hoc ibi tenent Bart.Alex.& Ias.& Alex.& Ias. in d.l. non ideò minus.Tertiò secundum Albe. & Ias.ibi idẽ esset,si sententia contineret plura capitula, & in aliquibus esset lata pro minore, & in aliquibus contra:quia quoad ea,in quibus sententia est pro minore, valebit, & in alijs non.arg.l.si ex falsis.C.de trans.& l.etiam.§.1.ff. de minoribus.

Quartò,quod dicitur in minore,procedit etiam in ecclesia, vt contra illam indefensam, & sine legitimo pastore, lata non valeat: pro ea verò sic:cùm ecclesia & minor æquiparentur, vt dixi suprà titul.proximo. versicul. idem dico. in versicul. instrumenta. & hoc tenent canon. in c. causam quæ.in 1.de iudi. & Alexand. & Ias.in d.l.non eo minus.de quibus mirandum est,quòd non allegat gloss. formalem.in l.si præses.C.quom. & quando iud. gloss. 1.in cauda.quæ extendit illum text.volentem: quod sententia: vel alius actus æquipollens sententiæ contra minorem indefensum non valeat, vt procedat in ecclesia viduata pastore,quam gloss. Bald.ibi dicit menti tenendam, & eam dicit singularẽ Barb. in c.ex præsentium.colum.2.de pigno. & non posset illa gl. esse magis expressa.quam adde ad gloss.allegatas,in d.additione. in versicul. instrumenta. Sed vtile dubium est quid si † sententia non est lata contra minorẽ nec ꝓ minore:sed 82
adhuc pendente iudicio allegatur nullitas processus per minorem agitati sine authoritate curatoris:an debebit iudex pronuntiare super nullitate non expectato fine litis? Paul. de Castr. post Petr.de Bel.Pertic. & Cyn.distinguit in d.l.non ideò minus. quod aut nullitas allegatur per minorem comparentem cum legitimo curatore, & est audiendus,& per iudicem pronuntiandum:Aut allegatur nullitas per aduersarium minoris, & tunc aut ad fines eum re-

lendi quóad reliquum processum, & est audiendus, cùm sua intersit, ne iudicium sit nullum: & quia ista exceptio reddens iudicium retro nullum potest quandocũq; opponi, l. licèt. C. de procuratoribus. Aut ad fines declarari faciendi processum retro nullum, & tunc contradicente minore non est audiendus, sed est expectandus finis, & futurus euentus declarabit, vtrùm processus sit validus, aut nullus, vt si pro minore feratur sententia sit validus, si contra, sit nullus, argument. l. 3. §. quod autem. ff. de iure fisci. hæc ille.

83 Verùm quia author iste non ponit nisi tria exempla nullitatis ex persona litigatoris, nacta occasione, adde, quòd † sententia lata nedum contra furiosum, verum etiam pro furioso est mero iure nulla, l. furioso. ff. de re iudic. secundum verum & communem intellectum Dd. ibi. Et ratio diuersitatis inter furiosum & minorem secundum Dd. ibi est, quia furiosus caret intellectu, & nullum habet animi iudicium: Non sic minor: & ideò dixi suprà, quod si minor esset talis, quod careret intellectu, non teneret sententia pro eo lata.

84 Secundò dico, quod sententia lata † contra iam mortuum est ipso iure nulla, l. in summa. §. final. ff. de re iudic. & l. Paulus. in 1. ff, quæ sentent. sine appellation. rescinda. & l. de qua re. §. final. ff. de re iudic. qui text. plus probat, quòd etiamsi aliquis susciperet defensionem pro mortuo, tamen iudicium non teneret, vt etiam voluit gloss. in d. l. Paulus. quod intelligunt Bartol. & Paul. de Castr. quando ante susceptam defensionem esset mortuus, secùs si post. argumen. l. si defunctus. in princip. ff. de procura. & l. nulla. C. eod. quæ iura. dant alias duas restrictiones, ad d. l. Paulus. & alia iura suprà allegata, videlicèt nisi constituisset procuratorem, qui litem fuisset contestatus ante mortem domini, quo casu teneret iudicium, & sententia ferri posset contra ipsum procuratorem quondam talis domini. d. l. nulla. vbi per scriben. Secundò, nisi etiam ante litem contestatam procuratore consentiente vel tacente dominus satisdedisset de iudicato soluendo: quoniam talis satisdatio operatur, vt mandatum non reuocetur, tacitè scilicet per mortem domini, etiam lite nondum contestata, vt est casus singularis, secundum Paulum ibi. in d. l. si defunctus.

Et

Et licèt iure † cautum sit, instantiam transire à defuncto in hæredes, l. si cum hominem. ff. de fideiusso. Attamen si contra hæredes non sit agitata causa post mortem defuncti, & contra eos lata sententia, sed contra ipsum defunctum, non valebit sententia, vt est casus nota. secundum Paulum ibi & menti tenendus in practica. in d. l. Paulus. vnde secundum eum sis cautus vt facias hæredes citari vel dari curatorem hæreditati contra quem continuetur processus. & hoc vult etiam Alexand. de Imol. in d. l. in summa. §. fina. dicens post mortem defuncti debere citari hæredes per legē edictū. ff. de iudicibus. & l. oratione. ff. de ferijs. 85

Imò plus est quod etiam pro mortuo lata sententia non valeret nec prodesset hæredi: quia nihil est quod possit in personam mortui fundari. argum. text. in l. eius qui in prouincia. versic. quod si stipulator. ff. si cert. peta. per quem ita dicūt ibi Pau. Alex. & Ias. et tenent Bar. Pau. & Alex. in d. l. in summa. §. fin. & idem Pau. de Castr. in d. l. Paulus. nisi fauore libertatis per l. cum quasi. in princ. ff. de fideicommiss. liber. & fauore ecclesiæ, secundum Bald. in l. vna. §. in 1. C. de caducis tollendis.

De impetratione autem rescripti pro mortuo vel contra mortuum dixi suprà, de impedi. & excep. quæ delega. iudi. oppo. versic. item excipitur. Tertiò dico quod † sententia lata contra infirmum non valet, per text. singularem in l. quęsitum. ff. de re iudi. de quo dixi suprà, titulo quibus modis cita. impu. conten. po. versicu. & si vocatus. in versicu. valetudine. Et eadem ratione idem dico in sententia lata cōtra mulierem grauidam vel recentem à partu cùm tunc habeatur pro infirma, de qua etiam dixi in d. versic. Et si vocatus. in versic. plures. 86

Quartò dico quod † sententia lata contra absentem non contumacem est ipso iure nulla. l. ea quę. C. quomo. & quando iu. & l. 1. §. item cùm ex edicto. ff. quæ sent. sine ap. rescin. Si verò esset contumax teneret mero iure, licèt posset appellare, nisi esset contumax verus, l. eo. cùm ibi not. C. quomod. & quand. iud. l. 1. C. quo. ap. non recipiun. & l. properandū. §. sin autem reus. versic cùm autem. C. de iudic. 87

Dicetur autem non contumax tribus modis, primò † si citatio non valuit, iuxta totum titu. suprà, qui. modis cita. impu. conten. po. vel si fuit legitimè citatus venire, tamen 88

non potuit iusto impedimento detentus, quod impedimentum notum erat iudici, iuxta d.l. quæsitum. cum ibi not. secundum Paul. de Castr. in d.l. ea quæ. Tertiò si fuit citatus dominus ad audiendum sententiam, qui per procuratorem comparuerat, & procurator fuerat dominus litis effectus: quia etiam si non compareat, dicetur nō contumax, nec valebit sententia contra eum lata, secundum Bar. & alios in d. l. furioso. & Bart. in l. 1. C. de senten. & inter. omn. iudi. Secùs tamen si compareret vel esset præsens in iudicio secundum eos. Quartò si comparuit & causante infirmitate illicentiatus recessit, quoniam non leuis infirmitas facit citatum illicentiatum recedentem excusari à contumacia, qui aliàs esset contumax, per dictam l. quæsitum iuncto c. 1. de iudi. & c. constitutus. de procu. cum similibus. Et idem si recessit sine licentia non propter infirmitatem, sed quia mora erat graue damnum allatura, si licentiam expectasset, secundum Ioan. Andr. in c. postquam. de elect. libr. 6. in nouel.
89 quem sequuntur Imol. & Alexand. d.l. quæsitum. Sed † an lata sententia pro absente non contumace valebit gloss. in d.l. ea quæ. tenet non valere, & idem sentit gloss. in d.l. furioso. & gloss. de infirmo loquens in d.l. quæsitum. gloss. 1. quas sequuntur Bartol. & communiter Dd. in d. l. furioso. & ibi dicunt Raph. Cuma. Alexand. & Ias. illas communiter teneri per illum text. & idem tenent Cano. in c. causam quæ. in 1. de iudic. Bartol. Bald. Angel. Salice. Alexan. & Ias. in d. l. properandum. §. si autem reus. reprobantes. gloss. ibi in ver. contradictionem, quæ contrarium tenet: & Barto. & alij in d. l. ea quæ. etiam si esset interlocutoria, in qua esset necessaria citatio, secundum Alexand. in d. l. furioso. in secunda lectura, licèt inaduertenter fortè Ias. tenuerit contrarium in l. nec quicquam. §. vbi decretum. colum. 8. ff. de offic. procons. & lega. adducens Bald. in l. 1. C. qui. non obij. long. tempo. præscript. Sed certè Bald. loquitur de interlocutoria fauore absentis de sui præsentiam faciendo, siue de iussu de citando, in quo non est necessaria citatio, vt etiam ibi declarat Alexan. in addit. ad Bald. dicens non procedere in alia interlocutoria, in qua esset necessaria citatio, quæ etiam in fauorem absentis lata non tenet. Adde etiam si caùsa esset summaria, secundum eundem Alexandrum & Ias. in d. l. furioso. contra Bartolum ibi volentem contrarium.

rium. Secùs tamen si esset absens contumaciter, pro quo benè valeret sententia, per d. §. si autem reus. Et hoc est inductum ad iuris rigorem conseruandum, per ea quæ notant Modern. in d. l. furioso. respondentes ad fundamenta Pe. de Bel. tenentis contrarium.

Aduerte tamen quoniam præmissa procedunt in ciuilibus causis. Secùs autem in † criminalibus, in quibus benè valeret sententia lata pro absente etiam non citato, per text. in l. quamuis indubitati. C. ad legem Iuliam de adulte. secundum Alexandrum & Ias. in d. l. furioso. post Baldum in l. accusatoribus. colum. penult. C. de accusatio. 90

Quid † autem de in carcerato vel aliàs legitimè impedito an sententia contra illum lata teneat, Bart. in l. 2. §. fina. versicu. circa hoc quæro. ff. de custo. reo. & idem Bartol. in l. 2. in vlti. verbis. ff. de in ius vocan. tenet non valere, si iudex sciuit impedimentum iustum, siue illius causam. aliàs valeret per dictam l. quæsitum. & sequuntur ibi Imol. & Alexand. dicentes, quod licèt hoc non habeamus benè expressum in iure, tamen communiter dicitur, quod idem sit in quolibet alio impedimento, quod in infirmitate. Sed satis pendet ab illo articulo, vtrùm impeditus teneatur mittere procuratorem, de quo dixi suprà, in titulo de except. procur. in rubric. & qualiter probetur impedimentum, vide quæ scripsi suprà in titu. quibus modis cita. impu. contem. po. versic. Et si vocatus. in ver. impeditus. Anton. de Tremolis. 91

h *Cui bonis est interdictum* Intellige à iudice, vt dixi suprà tit. quib. mod. suo nomi ciui. agen. versi. item sine curatore. in versicu. interdictum. quia † ante interdictionem habet legitimam personam standi in iudicio, sed postquàm est interdictum, æquiparatur minori, vt est gloss. singularis, & quæ alibi non habet similem. in l. 2. C. de cura. furi. quam ita appellat Bald. in c. vno. in 2. colum. de benefic. fra. & alibi sæpè Bald. illam singularem, próut etiam referunt Modern. in l. imperatores. ff. de re iudica. quæ gloss. secundum eos vult, quòd omnia priuilegia † concessa minori competunt etiam illis, qui per curatores reguntur, putà prodigis, & furiosis. Sed certè nec text. nec gloss. in d. l. 2. faciunt aliquod verbum de prodigo, sed tantum de furioso. 92 93

Verum

Verum est, quod Bald. ibi hoc dicit, videlicet quod idem credit in omnibus personis, quæ per curatores reguntur, vt in prodigis, qui minoribus æquiparantur, allegat l. Fulcinius. circa medium. ff. ex quib. cau. in possess. ea. & pro hac æquiparatione est text. in l. dabimus. §. fina. cum l. seq. ff. de priui. credi. Et pro illo dicto Bald. extendentis priuilegia minorum ad eos, qui per curatores reguntur, putà ad prodigos, est gloss. singularis in c. pastoralis. de iudi. quam ibi dicit singularem pro illo dicto Barba. & refert ibi Felin. colum. 2. Vnde quemadmodum dixi suprà proxima addit. quod sententia lata contra minorem indefensum est nulla, sed pro eo lata valet, idem per omnia erit dicendum in prodigo, cui bonis est interdictum. Anto. de Tremo.

i *Condemnauit.* Idem dicas tu si absoluisset: quoniam si-
94 cut † sententia condemnatoria lata contra principalem, qui nunquam fuit in iudicio, sed per procuratorem litigauit, est ipso iure nulla, l. 1. hic alleg. & nota. in c. querelam. de elect. & in c. suscitata. de in integ. restit. & vtrobique per scriben. Ita nec valet absolutoria, imò est ipso iure nulla, sicut condemnatoria. ista est gloss. singularis. in l. si remunerandi. §. maurus. in versic. ex euentu. ff. manda. quam ad hoc dicit singularem Bald. in d. l. 1. colum. 3. versic. quæro lex nostra. pro qua gloss. Ludo. Rom. sing. suo. 449. inci. text. est in l. 1. dicit esse casum sigularem in c. inter dilectos. in fin. de fide instru. dicens se mirari de Bald. quod illum text. ignorauerit, vt dicit Felin. ibi in penult. colum. simpliciter referens Ro. vbi supr. Sed certè non est mirandum de Bald. quoniam Bald. illum text. pro glos. prædicta allegat in d. §. maurus. & pariter aliam gloss. hoc etiam volentem in l. penult. §. ad crimē. in verb. multoque magis. ff. de publi. iudi. ideo magis est mirandum de Ro. & Felin. quod Bald. non viderint in d. §. maurus. Nisi excusares quod lectura Bald. super. ff. veteri non esset illis præ manibus.

95 Sed in proposito necessaria insurgit difficultas, quid † si procurator egit causam vsque ad sententiam, modò citatur dominus principalis ad audiendum sententiam. tamen non comparet, & fertur contra eum sententia, vtrùm valebit tanquam contra contumacem lata, an verò erit nulla? Et idem potest quæri in alio actu iudiciario expediendo, postquam procurator fuit effectus dominus litis, putà ad videndum produ-

produci testes. in quo articulo Bart. in l. procuratoribus. C. de procurato. & idem Bart. in l. pen. C. si aduer. rem iudi. & idē Barto. in d. l. 1. & in l. furioso. ff. de re iudica. concludit, quod ex quo procurator, qui est dominus litis & instantiæ, nō fuit citatus, sed persona principalis, tamen citatio tanquam illegitima non facit dominum contumacem, & per consequēs sententia erit nulla tanquam lata contra non contumacem. & Bart. sequuntur Dd. in d. l. furioso. signanter Alex. & Ias. & Bald. in l. si quando. in 7. quæst. C. de testib. & tenent Cano. in c. in nomine. de testi. Si autem dominus citatus comparuisset, tunc propter ius vtile instantiæ, quod dominus habet sine cessione, l. in causæ. §. fina. ff. de procura. procuratore non contradicente, l. quæ omnia. eod. titu. certè valeret sententia contra eum lata, secundum Bartol. & alios in locis præallegatis, & ad Pa. in d. c. in nomine. allegat tex. optimū. in c. si quidem. cum glo. de procurato. lib. 6.

Et multò fortius valeret sententia lata pro eo. benè facit, 96
quia † citatio inualida reconualidatur per comparitionem spontaneam, vt dixi supr. quib. mo. cita. impu. conten. po. in rub. ad finem. Immò plus est, quod etiam si non fuerit principalis citatus, tamen fuerit præsens in prolatione sentētiæ, præsumetur fuisse citatus, vt pro eo valeat sententia: non vt contra eum, secundum Bar. et Dd. signanter Alex. & Ias. in d. l. furioso. & eundem Bart. in l. si procuratori præsentis. ff. de verb. oblig. Anto. de Tremo.

k *Delegatus esset.* Idem dic in ordinario. l. fina. ff. de iu-
risdict. omn. iudic. ita vt non † valeat sententia etiam vsque 97
ad quantitatem, de qua cognoscere posset secundum gloss. fi. ibi, quam Bart. & omnes intelligunt, vbi sententia contineret vnum caput tantùm: si verò plura capitula separata, posset tunc pro parte valere & pro parte non. & idem voluit Cyn. Ray. Iaco. But. & Bald. in l. 1. C. de erro. cal. Ro. in l. 1. §. penul. ff. de verbo. oblig. Alex. plenè & Ias. in d. l. fin. dicentes hanc distinctionem esse communem. licèt glo. in l. 2. C. de re iudic. & Specu. in tit. de senten. §. iuxta. versic. item est nulla ratione quantitatis. & ibi Ioan. Andr. in addi. placuit. teneāt contrarium per iura quibus Alexan. vbi supr. respondet. Pro
communi tamen facit, quia † quando in sententia sunt plu- 98
ra capitula separata, tot sunt sententiæ quot sunt capita. glo. not. in l. etiam. §. 1. in versic. audiendus. ff. de mino. quam ad hoc

hoc dicit not. Alexan. in l. quod iussit. colum. 3. ff. de re iudic. & in l. scire debemus. colum. 1. ff. de verbor. obligat. & ibi Iaſ. pro illa gloſſ. allegat meliorem text. de iure. in l. quid tamen in princ. ff. de arbitr.

Adde tamē pro limitatione ad prædicta, quod ſi pendente lite creſcat ſumma, vel quantitas † vltra iuriſdictionem
99 iudicis, quod tamen tenebit ſententia, dummodò tempore, quo actum fuit, non excederet iuriſdictionem, iſte eſt tex. notabiliſſimus ſecundum Bart. ibi. in l. ampliorem. §. fina. C. de appel. quia ſufficit à principio fundatā eſſe iuriſdictionem, licèt in calculo ferendæ ſententiæ appareat aliquid, quod à principio feciſſet obſtaculum iuriſdictioni, ſecundum Bald. ibi. & idem tenet Bart. in l. ſi idem cum eodem. in princip. ff. de iuriſdict. omn. iud. Itidem dicens, vbi creſceret per inficiationem, quia ſuper toto poterit cognoſcere, etiam ſi excedat iuriſdictionem ipſius iudicis. & benè facit, quoniam à principio litis iuriſdictio recipit fundamentum, l. cùm quædam puella. §. 1. titulo præallegato. Antonius de Tremolis.

1 *Inuitis litigatoribus*. Quoniam volentibus & expreſsè conſentientibus partibus poſſet de maiori ſumma cognoſcere, d. l. de qua re. §. 1. & per text. in l. inter conſentientes. ff. ad muni. Non tamen eſt neceſſarius expreſſus conſenſus, imò ſufficeret tacitus putà actore dante libellum de maiori ſumma & reo non opponente, ſecundum Innocen. in c. cùm veniſſent. de in integr. reſtitu. quem refert & ſequitur Barto. in l. 1. in fin. ff. de iudic. & idem tenet Paul. de Caſtr. in d. l. de qua re. §. 1. Angel. & Imol. in l. quæro. ff. de ſolut. cano. in c. p. & g. de offic. deleg.

100 Aduerte tamen, quod prorogatio † iuriſdictionis non poteſt fieri etiam coram ordinario niſi in eadem ſpecie iuriſdictionis, ita quod ſi habeat ſolam iuriſdictionem in ſpecie, vt magiſtratus municipalis, poterit eius iuriſdictio in cauſis eiuſdem ſpeciei iuriſdictionis prorogari. Si habeat mixtum imperium in cauſis mixti imperij, & ſimiliter ſi habeat merum imperium in cauſis meri imperij, aliàs non. gl. ff. & Bart. in d. l. inter conſentientes. Cyn. & Bald. in l. teſtamenta omnia. C. de teſta. dicentes per illum tex. illam demum iuriſdictionem poſſe prorogari, quam iudex habet in ſuos ſubditos; cùm prorogatio debeat fieri in his, quæ ſunt

eiuſ-

eiusdem formæ. Vnde infert ibi Bald. post Iac. de Arc. quod iurisdictio latrunculatoris, id est, iudicis maleficiorum non potest prorogari super causa ciuili, l. solemus. §. latrũculator. ff. de iudi. & de hoc est casus nota. secundum Bald. in l. repetita. C. de epis. & cle. Et ideo glo. in l. 1. ff. de iudi. & aliæ. gloss. per Bar. ibi allegatæ dicebnt in criminalibus posse fieri prorogationem in eum, qui habet merum imperium, de quo tamen te remitto ad Bal. in l. si qui ex cõsensu. col. 2. ver. reuoco igitur in dubium. de epis. audi. Anto. de Tremo.

m *Ratione temporis* Adde tu idem ratione loci: quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè, l. fi. ff. de iu. om. iu. c. 2. de consti. libr. 6. Vel etiam intra territorium, in loco tamen exempto. c. cùm episcopus. de offi. or. lib. 6. & ibi glo. in ver. non exempto. & Do. de S. Gemi. in 4. nō. dicẽs locum † exemptum intra diœcesim quóad iurisdictionem per ordinarium exercendam æquiparari loco extra territorium. & 101 idem volunt Io. And. & Dd. in d. c. 2. dicentes statutũ episcopi nõ ligare delinquentem in loco exempto, sicut nec delinquentem extra diœcesim, & eandem æquiparationem facit Do. in c. 1. §. fi. col. fi. de priui. libr. 6. allegat bonam gl. in Cle. vna. in versi. aut aliqua. de fo. comp. & sequitur Ias. in d. l. fi. col. 1. Tertiò. etiam si intra territorium extra locum tamen maiorum, quia etiam tunc sententia erit nulla, l. fina. & ibi Bald. & Ias. ff. de iustit. & iur.

Præmissa tamen limita, nisi de consensu partium: quoniam existens extra territorium poterit ius dicere inter consentientes, argum. l. quæro. ff. de sol. & quia iurisdictio respectu temporis potest prorogari. l. 2. §. sed si iudex. ff. de iudi. ergo & respectu loci: cùm de tempore ad locum bonum sit argumentum, l. vinum. ff. si cert. peta. & est text. in c. statutum. §. in nullo. de rescript. libr. 6. & ita tenetur communiter per Dd. in c. p. & g. de offic. delega. per Bald. Fulgos. Paul. de Castr. Alexan. & Ias. in d. l. fin. de iusti. & iure. per Bart. Ang. & Imo. in d. l. quæro.

Sed an sit necessarius † expressus consensus an sufficiat 102 tacitus, vno verbo conclude, quòd in ordinario sufficit consensus tacitus, qui regulariter sufficit in iurisdictionis prorogatione, per l. sed & si susceperit. in prin. ff. de iudi. In delegato requiritur expressus. d. c. statutum. §. in nullo vbi est text. ratio diuersitatis: q̃a delegata iurisdictio est odiosa et meritò

restrin-

restringenda: ordinaria verò fauorabilis & amplianda, glo. in c. dispendia. in ver. vel conuentionis. de rescrip. lib. 6. glo. in Clem. 2. glo. pen. de offic. ordi.

103 Aduerte tamen & signa, quod † consensus expressus ordinarij illius territorij, in quo vult ius dicere, est necessarius in tali prorogatione, nec sufficeret solus partium consensus. Ita voluit gloss. singularis reputata. in c. vt litigantes. glos. 2. de offic. ordi. in 6. quam dixit singularem Pa. in d. c. p. & g. & eam dicit reputari singularem Alexan. in d. l. fin. Secundò pro hac parte facit text. in c. episcopum ibi nisi fortè cum voluntate & testimonio. 9. q. 2.

Tertiò, argumento ab speciali hoc probat tex. in Clemen. vna. §. volumus insuper. de foro compe. Licèt Anto. de Butr. Cardi. & Imo. in d. c. p. & g. quibus videtur assentire Alex. in d. l. fin. pro concordia opinionum distinguant, vtrùm iudex illius territorij sciat, & tunc non sit necessarius alius consensus: aut nesciat, & tunc requiratur. Sed primum vidi semper
104 obseruari. Secundò fallit in iurisdictione † voluntaria, quàm extra territorium suum potest iudex exercere, gloss. & omnes Dd. in d. l. fi. vnde potest Episcopus extra suam dioecesim existens conferre beneficia ad suam collationem pertinentia. c. post electionem de præben. glo. & Dd. in c. nouit. de offic. leg. vt per Ias. in d. l. fina. colum. 2.

Tertiò fallit etiam in contentiosa iurisdictione respectu delegationis causarum, quia illam facere potest extra suum territorium existens, vt videlicet delegatus intra territoriũ cognoscat, l. fi. ff. de offi. præfe. vrb. glo. in l. 3. ff. de offic. pręsi.

Quartò limita, vbi consuetudo esset in contrarium per text. in d. c. vt litigantes. in fi. & in l. 3. §. fi. ff. de testi. & nimirum quoniam consuetudo dat iurisdictionem, c. postulasti. de foro competen. cum similibus.

Quintò fallit in præside vel iudice duorum territoriorũ: qui negotia vnius poterit in alio expedire, text. & ibi Innoc. in d. c. nouit. Paul. de Castr. Alexan. & Mari. Lau. in d. l. fina. & ibi etiam per Iasonem.

Sextò fallit in excommunicatione, quam Episcopus potest ferre contra subditum in alieno territorio existentem, glo. in d. c. episcopum. 9. q. 2. Innocen. & Dd. in c. fin. de for. compet. Panormi. in d. c. nouit. Secùs tamen si ipse Episcopus esset extra suam dioecesim, secundum gloss. in d. c. nouit.

Non

Non tamen propterea intelligas, quod statutum † episcopi liget delinquentem extra suum territoriũ: quia esset contra text. in d. c. 2. de consti. in 6. Sed intellige de subdito episcopi, qui fuit præuentus; vel deliquit intra diœcesim, & postmodum se absentauit. 105

Quid autem econtrà, si episcopus existens extra suum territorium vellet absoluere ab excommunicatione. vide glos. Innocentium & alios in d. c. nouit.

Septimò fallit in casu Cle. vnicæ. de foro compe. in episcopo à sua diœcesi expulso. Vltimò pro nunc generaliter fallit in omni actu, qui sine causæ cognitione & iudice pro tribunali non sedente potest expediri. Istam doctrinam tradunt Hostien. Ioan. And. Anto. de Butr. & omnes in d. c. nouit. de quo & alijs quibusdam fallentijs. vide Ias. in d. l. fin. & quod ponit Hypo. de Mar. singulari suo. 124. inci. vidisti anno præterito.

Quartò principaliter dico sententiam nullam ratione loci, si iudex † secularis intra ecclesiam cognoscere & ius reddere velit. per text. in c. docet. versi. cessent in ecclesijs. de immuni. eccle. lib. 6. Contrahentes verò licèt peccent tamen tenent contractus: vt ibi per glo. in versi. processus. 106

Intelligè tamen sanè, quod actus in ecclesia per iudicem secularem gestus sit nullus; nisi esset actus pius, vt dare tutorem pupillo, ita Signo. de homo. consi. suo. 32. incip. datus est curator generalis. & Ange. Peru. in l. iusiurandum & ad pecunias. §. si de qualitate. ff. de iureiur. quos refert & sequitur Ias. in l. 1. §. 1. col. 1. ff. de ferijs. hac ratione quia datio tutoris cùm sit actus pius, potest expediri die feriata in honorem Dei. c. fi. de ferijs. saltem quando non est necessaria causæ cognitio. Albe. in d. §. 1. & Bart. in l. nec mandante. §. dari. ff. de tuto. & cu. dan. ab his. Sed argumentum de tempore ad locum procedit, l. vinum. si certum petatur, ergo pariformiter in loco priuilegiato in honorem Dei poterit dari tutor. Anton. de Tremo.

n *De nocte* Dic quod regulariter † omnis actus voluntarius potest fieri de nocte, sicut & de die, vt d. l. non minorem. vbi est text. de transactione, & l. testium. §. posse. de testa. ff. vbi de testamento, & quod de instrumẽto noctu sumpto voluit Bald. in c. 1. in pen. col. de fide inst. dicens instrumentum noctu factum nisi ex causa necessitatis esse suspectum: ergo 107

sentit tenere, & idem Bal. in d.l. non minorem. in prin. dicēs instrumentum non esse falsum, licèt dicatur actum tali die, vbi erat actum de nocte, post Inno. in c. consuluit. de offi. deleg. quod verbum Inno. dicit non esse alibi Bal. in l. moræ. ff. de ferijs. & ibi sequuntur Ang. & Ias. Et quod contractus & voluntates vltimæ, & sic actus volūtarij possint noctu expediri, tenet Barto. in d.l. non minorem. & in d. l. moræ. Sed in actibus necessarijs putà in iudicijs secùs, secundum eum.

103 Et quod sententia † lata de nocte sit nulla, próut tenet hic Domi. Huber. tenet etiam glo. in §. omnes. glo. mag. Insti. de ver. obl. & ibi Ang. Aret. & gl. in d.l. moræ. quam ibi sequuntur Bal. Bar. Ang. Pau. Alex. & Ias. & Cyn. Bar. Bald. Salic. & Ias. in d.l. non minorem. Inno. Ant. de But. Imo. Panorm. & Moder. in c. consuluit. de offic. deleg. Et istam dicit esse communem Ias. in d.l. minorem. pro qua iura hic allegata, et tex. in d.c. consuluit. licèt contrarium teneat glo. ibi & glo. in §. sedebunt. hic allegato, & sentit gloss. in d.l. non minorem. quam etiam tenuerunt Iaco. But. & Albe. ibi. dicens ita vidisse seruari: sed Ang. in d. §. omnis. dicit opinionem Bart. seruari. & quod recedens ab ea faceret litem suam. aliam etiam opinionem ponit ibi Ange. & aliam ponit Pau. de Castr. in d.l. non minórem. Sed eam ibi reprobat Alex. Et nedum procedit in sententia, imò in omni actu expediendo per iudicem pro tribunali sedentem, secundum Alex. ibi. Limita tamen hanc communem, nisi partium cōsensu expresso vel tacito accedente: quia cùm pars possit contradicere, & non contradicit, videtur consentire. l. sæpè. ff. de re iudica. & l. Gaius. ff. de pign. acti. Si enim consensus partium operatur prorogationem loci, l. si vt proponis. in 2. C. quomodo & quando iu. ergo & temporis, argu. l. vinum. ff. si cert. peta. secundum Salic. Alexand. de Imol. Io. & Ias. in d.l. non minorem. post Ioan. And. in addi. ad Spec. in tit. de senten. §. iuxta. versi. sed nunquid tunc. in addit. in ver. de nocte. & Io. Andr. optimè locutum testatur Panormi. in d. c. consuluit. Et ex verbis Ioan. Andr. ibi limita secundo nisi consuetudo esset in c. contrarium. sequuntur Ange. Pau. de Castr. & Ias. in d. l. moræ. & Alexand. in d. l. non minorem. Tertiò, nisi iudex esset impeditus multitudine causarum, secundum Bald. in proœ. ff. §. itaque. circa fin. quem sequuntur Roma. & Iason in d. l. moræ. & idem Rom. in l. si verò. §. de viro in 15.

fallen.

fallen. ff. solu. matrimo. dicit tamen Alexan. in d. l. non minorem. quod huic limitationi repugnat. d. c. consuluit. non violando literam, & pariter alijs quibusdam limitationibus, de quibus per eum ibi: & per Ias. in d. l. moræ. Vnum tamen est notandum, quod licèt sententia noctu ferri non possit. ab ea tamen benè poterit noctu appellari, secundum Bald. in Authen. hodie. colla. fi. C. de appella. fal. quia etiam die feriata potest appellatio interponi, l. 1. & ibi Bart. C. de fer. & in l. diuus. ff. eo. & sequitur Ias. in d. l. moræ. col. 3. vers. vltimo adde. Anto. de Tremo.

o *Feriarum.* De hoc articulo vide quæ scripsi. & posui sup. tit. qui. mo. suo no. ciui. a gen. vers. item reijciuntur actores.

p *Et non sedente.* Intelige pro tribunali in loco maiorum, l. penul. ff. de iustit. & iure. aliàs esset nulla: secundum Bal. ibi argumen. l. si vt proponis. in 2. C. quomodo & quando iud. Nisi † esset Princeps coram quo ordo iudiciarius non 109 seruatur: vt dixi suprà eodem titu. in principio. Vel nisi de consensu partium, Bart. & alij. in d. l. penul. vel nisi actus esset voluntariæ iurisdictionis, per text. in l. generaliter. §. fin. C. de re. cred. vbi Bald. per illum text. dicit se consuluisse valere donationem insinuatam in domo donatoris infirmi, & sequitur Paul. de Castr. in d. l. penul.

Item fallit si actus causæ cognitionem non exigat. l. 2. ff. quis ordo. in bon. poss. ser. Item fallit in arbitro & delegato Bald. Ange. & Ias. in d. l. penult. per l. si cùm dies. §. si arbiter. ff. de arbi. Et in latrunculatoribus siue iudicibus maleficiorum, quos propositos Marescallorum dicimus, qui etiam in syluis malefactores condemnant, secundum Bald. in c. vno. §. præterea. in 2. de prohi. alie. feu. per Fede. & in d. l. penul. & ibi sequitur Ias. Item fallit in Episcopo, qui in qualibet parte suæ diœcesis ius reddere potest. c. cùm Episcopus. de offic. ordina. lib. 6.

Item nisi ex causa timeret, quia tunc etiam ex turri vel supra equum sententiam ferre posset. gloss. & Bald. in l. 1. C. de senten. ex peri. reci. Bald. & Ias. in d. l. penulti. Vel nisi consuetudo esset quod staret rectus, vt est in aliquibus locis, secundum Iacobum Butri. in dicta l. 1. Antonius de Tremolis.

q *Sine scriptis.* Non tamen est necesse scripturam esse publicam, Ioan. Andr. & Panormita. in c. Albericus. de testi.

Alexan.de Imol.in addi.ad Bart.in l.1.C.de ſenten. ex perie. reci.hic allega.

Iſtud etiam dicebat gloſſ.in d.c.Albericus.non procedere
110 in cauſa † matrimoniali, quæ ſine ſcriptis ferri poteſt: & illam gloſſ. ſequitur ibi Innocen. & ſimpliciter refert Alexand.in d.addit. & Iaſ. in l. nec quicquam.§. vbi decretum. colum.13.ff..de offic.proconſ.& lega. & idem Iaſ. in §.curare.colum.fina.Inſtit. de actio. Sed contrarium tenet Specul.in titu.de ſen.§. iuxta verſicu. non valet etiam ibi. item fallit. & ibi Ioan.Andr. & gloſſ.in ver. illuſtrium. in c.fina. de re iudic.libr.6. & Hoſtien.Panormi.& Felin.in d.c.Albericus.per text. in Clemen.ſæpe. in ver. in ſcriptis.de verbor. ſignifica.iuxta Clemen.diſpendioſam.in verſi.matrimonij. de iudi. plus probat ille text. in d. Clemen. ſæpe. & ibi fir-
111 mat glo.ſuper ver.in ſcriptis. quod † etiam in cauſis, in quibus proceditur ſummariè, & de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicij, ſentẽtia diffinitiua debet ferri de ſcripti recitatione: & illam gloſſ.ibi ſequitur Cardi. Zaba.

Aduerte etiam quia ſcriptura ſolum requiritur in diffinitiua ſententia, non autem in interlocutoria, quæ verbo ferri poteſt, licèt ſit poſtmodum per notarium ſcribam actorũ in ſcriptura apud acta redigenda. glo. in l.2.ff. de appella. gloſſ. in c.quoniam contra falſam. in ver. interlocutiones.de proba.glo.in d.c.fi.glo.2. & ibi ſequitur Domi.de S.Gemi.Bar. in 1.col. & Iaſ. in 10. vbi dicit iſtam eſſe communem. in d.§. vbi decretum.Bar.in l.3.ff.de appella.reci. & apertius. in l.2. C.de ſenten.ex peri.reci. & Bal.in l.fi.eo.titu.

112 Ex quo correlariè infertur, quod condemnatio † expenſarum ſit interlocutoria, vt eſt gloſſ. menti tenenda, quam ſequuntur communiter Dd.ſecundum Alexan.ibi in l.quod iuſſit.glo.magna.ff.de re iudicata. Innoc.in c.ſacro. de ſenten.excommu. quem refert & ſequitur Bald.in l.1.verſic.extra quero.C.ſenten.reſ.non poſ.volentes poſſe, vt interlocutoriam reuocari, & tenet Ang.in l.Paulus in 1.ff. de re iudic. quod talis ſententia ſuper expenſis poterit ferri ſine ſcriptis, próut voluerunt Ange.& Imo.in d.l. Paul.Ange.Imo.Alex. Areti.in l.patris & filij.ff. de vulga. & pupilla. Plus voluit Bald.in d.l.patris. & Imol. in d.l. Paulus. quod etiam ſi ſimul feratur ſententia ſuper expenſis & diffinitiua, quod ſuper expenſis poterit ferri verbo, licèt diffinitiua debeat in ſcri-

scriptis ferri. & Bald. latè defendit dicens eum rectius locutum Alexan. de Imol. in d. l. patris. colum. 2. Nisi tamen iure actionis petitæ essent: vt per Alexand. ibi & Ias. in d. §. vbi decretum, & dices aliàs suo loco.

Secundò infertur, quòd † præceptum iudicis factum in confessum, videlicet de soluendo infra decem dies, cùm sit interlocutoria, non requiret scripturam, vt per Ioan. de Imol. in d. l. patris. & per Iaso. in d. §. vbi decretum. & in d. §. curare. in vlti. versic. Instit. de actio. & Domi. de S. Gemin. latè post Do. de Rota. in d. c. fin. colum. fina. 113

Tertiò infertur, quod absolutio ab obseruatione iudicis, cùm sit interlocutoria, saltem respectu huius solennitatis, quod poterit ferri verbo & sine scriptis, Barto. in l. Titia. colum. 1. ff. de accusatio. relatus ab Alexand. in l. iustè possidet. column. 3. ff. de acquirend. possession. & à Ias. in d. §. vbi decretum. & in d. §. curare. ad finem. Sed fortè non est verum per ea, quæ dices paulò post de interlocutoria habente vim diffinitiuæ. Quædam tamen interlocutoriæ sunt necessario in scriptis ferendæ, vt est sententia excommunicationis etiam nil diffiniens, suspensionis, & interdicti, c. 1. de sen. ex. lib. 6. & sententia primi & secundi decreti propter earum grauitatem & præiudicium, vt per Ias. in d. §. nec quicquam. Domi. de S. Gemi. tamen non relatus à Ias. in hoc tenet contrarium in d. c. fi. in fi.

Item illa quæ habet vim diffinitiuæ, quæ vt diffinitiua regulari debet, vt est gloss. singularis in c. fin. in ver. inanes. de elect. libr. 6. quam dicit reputari singularem Alexan. in l. stipulationum aliæ. in princ. colum. 2. de verb. oblig. ff. facit alia gloss. reputata singularis. in Authen. habita. gloss. fina. C. ne fil. pro pa. & glo. in l. intra vtile. in princ. gloss. 1. in fin. ff. de mino. de quo per Alexan. & Aret. in d. l. stipulationum aliæ. & per Felin. in rub. de re iudic. extra col. 2. & 3. cum concor. per eos adductis.

Secundò principaliter aduerte, speciale esse in quibusdam diffinitiuis, quod non sit necesse eas ferri in scriptis, de quibus per gloss. in §. curare. Instit. de acti. & per gloss. ordi. in d. c. fina. cui adde quod idem est in notorio secundum Innocen, in c. ex parte. in 1. de verbo. signific. Ioan. Andr. & Dd. in c. vestra. de cohabi. cle. & mulie. Domi. de S. Geminia. in d. c. fina. Imo. & Felin. in c. euidentia. de accu. & Bald. in l.

presbyteri.col.2.C.de episc.& cleri. Vnum etiam casum colligunt.glo.fina. & Barto.ex text.singulari & nota.l.fina. in fin.C.de priui.sco.libr.12. valet de consensu partiū posse sententiam ferri sine scriptis,quem text. dicit nota. & singularē Ias.in d.§.curare.col.fina.sic simpliciter pertranseundo: sed certe contrarium tenet glo. in c.de causis.de off.deleg.& glo. in d.c.fin.quam vide. & glo.in Cle.sæpè.gloss.fin. de verbo. signi.& vtrobique Dd. & contrarium dicit verius idem Ias. in d.§.vbi decretum.col.11.Anto.de Tremo.

r *Vel æquipollens.* Vt putà dicit iudex, credo Titium debere decem Meuio: quia tenet talis sententia, glos.est singularis in l.diem proferre.§. si plures.gloss.mag.ff.de arbi.quam dicunt singularem Ang.Imol.Ludo.Ro.Alexan. & Ias.in l. 1.ff.de re iudic. & tenent multi scribentes per Ias. relati per iura ibi allega.signanter per text.in l. si quis filio exhæredato.§.irritum. ver.& credo.vbi Ang.& Imo.ff.de iniusto rup. & irri. fact.test.

Idem si dicat, non video cur Titium non condemnem: quia tantundem est,ac si diceret, condemno.l.1.§. si quis ita. & ibi Bar.& omnes.ff.de verbo.oblig.Alexan.& Ias.in d.l. 1. ff.de re iudi.

Idem & tertiò,si dixerit,videtur mihi Titium debere &c. l.quid tamen.§. si arbiter.& ibi Bart.ff.de arbi. Imo. Rapha. Cuma.Ludo.Roma. & Modern. in d.l.1. & est tex.melior de iure.in l.diui fratres.§.1.in versi. pronunciare debebunt &c. ff.de libe.cau. quem ita appellat Ias. in d. l. 1. dicens mirari quod Dd. non allegent. & text. in c. 1. vbi Panorm. notat. de iudic. Idem & quartò,si in actione reali dixerit,pronuncio rem esse petitoris, licèt de restitutione verbum nullum faciat,l.si inter me.ad fin.ff.de excep. rei iudi.

Idem quintò, si per ista verba statuimus,præcipimus,ordinamus,per quæ potest diffinitiua ferri, text. in c. in his. de verbo.signi.& ita vsus obseruat. Idem & sextò, si dicat,imponimus tibi silentium. glo.singularis in l. Aurelius.§. centum.glo.fi.ff. de lib.leg. quam dicit singularem de iure ciuili.Ias.in d.l.1.col.fin.

Vltimò potest ferri per hæc verba, pronuncio Titiū condemnandum, secundum Angel. Imol. Ludo.Ro.& plenius Alex.in d.l.1.in fi. Sed quia non est sine dubio ad tollendam omnem ambiguitatem dicunt iudices, pronunciamus Titiū

fore

fore & esse condemnandum, & quem præsentis sententiæ tenore condemnamus. De † iudice autē appellationis quomodo pronunciare debeat, habes glo. in l. 1. ff. de re iud. & in l. eos. in prin. C. de appel.. & in l. preses. C. de sen. & inter. om. iudi. quæ volūt, quod sufficit iudicem appellationis pronunciare benè vel malè appellatū: licèt aliter nō condemnet nec absoluat, licèt consultius faciat, si vel condēnet vel absoluat. Glo. tamē reputata singularis in l. Offidius. in ver. appellasse, de leg. 3. intelligit sub dubio fortè, nisi prima sentētia, à qua fuisset appellatū esset absolutoria: quia eo casu si iudex pronunciet bene appellatū, deberet etiā appellatū condemnare. & illā gl. dicit singularē Alex. in l. in summa. in prin. ff. de re iud. & eam sequitur Bart. in l. cùm apud. colum. 1. ff. iudi. sol. & in l. 1. §. libelli. ad fin. ff. de appell. sed Dd. communiter tenent contrarium, prout contrarium Iaco. Butr. Bart. Bald. Imo. & Alexand. in d. l. in summa. in princ. & Iaco. But. Bart. Bald & alij in d. l. eos. in princ. & Panorm. in c. cū Bertoldus. de re iudic. Anto. de Tremo. 115

f *Quantitatem certam.* Istud posuit latius Specu. in titu. de senten. §. qualiter. ver. item debet esse certa. & de hoc articulo scripsit Bar. in l. 2. & 3. C. de sen. quæ sine cer. quan. & in l. ait prætor. §. 1. ff. de re iudic. & vtrobiquè per alios scribentes. Ex quorum dictis ibi & alibi sępè. & Cano. in c. cùm venerabilis. de excep. collige quod quandoque † sententia fertur super iudicio vniuersali vel generali, & tunc sicut petitio & prosequutio sunt incertæ, ita & sentētia potest ferri incerta, sed postmodū in executione certificabitur ꝑ iudicem qui habet exequi per ea quę notan. per glo. & scriben. in l. 1. in prin. glo. mag. ff. de eden. & per gloss. Bart. & alios in l. 2. C. de sen. quæ sine cer. quan. profer. & in d. l. ait prætor. §. 1. 115

Licèt Bart. in d. l. 1. in princ. col. 2. versi. & aduerte. voluerit constituere differentiā inter iudicium vniuersale, vt petitionem hæreditatis, & generale, vt actionē tutelæ, videlicet vt in primo petitio, prosecutio, & sententia incertæ admittantur. Sed in generali licèt petitio admittatur incerta, prosecutio tamen debeat esse certa, vt certa possit ferri sententia. Attamen idem Bartol. in d. l. 2. & in d. l. ait prætor. §. 1. simpliciter dicit idem esse in vtroque iudicio videlicet vniuersali & generali, vt in vtroq; possit incerta ferri sententia: putà condemno te ad restituendū hæreditatem quondā talis

Sempronio, & condemno te ad reddendum rationem tutelæ: & sic de similibus.

Et hanc vltimam sententiam Barto. tenent Bald. Ange. Rapha. Alexand. & Ias. in d. l. 1. in princi. contra Barto. ibi & Bald. in l. edita. in repe. Peru. colum. 8. versicu. sed nunquid idem est in generali. & ibidem Salic. C. de edend. & Alex. & Ias. in vltimis columnis, in d. l ait prætor. §. 1.

In simplicibus autem siue singularibus iudicijs distingue, quod vbi fuit incerta, & similiter prosecutio, vt quia petebatur indemnitas vel interesse, & tunc valet sententia incerta, postea per iudicem certificanda: vt l. 2. C. de senten. quæ sine cert. quan. Aut fuit petitio certa: & tunc certa debet ferri sententia. §. curare. Insti. de acti. cum simili.

116 Intellige † tamen de per se vel per relationem ad acta, d. l. ait prætor. §. 1. & l. 3. C. de senten. quæ sine cert. quanti. & l. in summa. ff. de re iudica. Quod clarè procedit, vbi sententia facit expressam relationem ad aliqua acta, in quibus reperitur certa quantitas: quia sententia dicetur certa siue illa acta sint assertoria siue probatoria: vt dicta l. in summa. putà condemno te ad petita vel ad contenta in libello: paria enim sunt aliquid esse expressum in sententia, vel quod sententia se referat ad acta certum continentia: vt dixi supr. titu. proxi. versicu. idem dico. In verbo errore. Si verò illa acta, ad quæ fieret relatio etiam non continerent certum indubiè non teneret sententia. l final. C. de sent. quæ sine cert. quanti.

Sed dubium est, quando sententia non se refert expressè ad aliqua acta, sed simpliciter dicit, condemno te ad soluendum id quod debes, & in actis est certa quantitas, an valeat, in quo casu gloss. variarunt: sed dic ex doctrina Bartol. in d. l. ait prætor. §. 1. & in dicta l. 3. C. de sen. quæ sine cert. quanti. quod quandoque quantitas est certa in actis probatorijs, putà in depositionibus testium, vel in instrumentis publicis, & tunc valebit sententia, quasi tacita relatione facta ad illa acta fidem facientia, & ita procedit gloss. in d. §. curare. & gloss. in l. quid tamen. §. Pomponius. ff. de arbi. pro quibus text. in d. c. cùm venerabilis. de except. vbi hoc tenet Innocen. Quandoque verò continetur certa quantitas in actis non facientibus fidem sine assertorijs, putà libello vel positionib⁹ ipsius actoris: & tũc sentẽtia sit nulla: & ita procedat

cedat gloss. in l.3. gloss. 1. C. de senten. quæ sine cert. quan. & cum hac concordia Bartol. tenent communiter Dd. Bald. Imol. Alexand. & Ias. colum. 4, in d.l. ait prætor. §.1. & Bald. Salice. & Fulg. in d.l.3. & Imo. in d.l. in summa. & in c. illa. de accusatio. & Anton. de Butrig. & Panorm. in d.c. cùm venerabilis. & dicit Alex. quòd ista sententia Bart. est communis: & seruaretur in practica secundum Ang. Aret. in d. §. curare. licet dicat opinionem Rapha. Cuman. contrarium tenentis in d.l. ait prætor. §.1. esse de iure veriorē. ad cuius motiua Alex. ibi respondet. Aduerte autem ad prædicta primò, quoniam illud, quod dicimus sententiam debere ferri certā, est verum in negotio principali: secùs enim in accessorijs, in quibus benè potest ferri sententia incerta, putà super fructibus damnis interesse & expensis secundum Inno. in c. tanta. de excess. prælato. & in c. cùm ad sedem. de restit. spol. & in c. finem. de do. & contum. quem sequuntur Imo. & Alex. in d. l. in summa. vbi plenè Alex. tangit & tenet Bart. de expensis loquens in l. terminato. in versi. venio ad quæstio. C. de fruc. & lit. expen. & ibid. Bald. generaliter de accessorijs loquens in vltimo nota. dicit ibi esse tex. quòd valet sententia incerta super accessorijs: & ita etiam limitat Ias. in d.l. ait prętor. in prin. in vlt. verbis.

Secundò aduerte ad id, quod dixi sufficere sententiam † se referre ad acta continentia certam quantitatem, intellige de actis illius causæ: secùs enim si sententia se referret ad aliquod instrumentum in actis non productum, quoniam non valeret sententia. ista fuit sententia gloss. & communiter Dd. in d.l. ait prætor. in princi. ita intelligentium illum text. videlicèt quòd testamentum & codicilli, de quibus ibi fuerant in iudicio producti. Ista fuit etiam sententia Ioann. Andr. & quidem apertior in addi. ad Spec. in tit. de sent. pro la. §. qualiter. ver. quid si iudex. in add. incip. hunc finem, dicentis, quàm sententia remanet incerta, ex quo ex verbis ipsius sententiæ, vel ex actis eiusdē instantiæ non habetur certitudo. Et istud tenent etiam Ant. de But. Io. de Imo. & Pan. in pe col. in d.c. cùm venerabilis. & Panor. & Mar. Soz. in d. c. illa, de accu. Ang. & Imo. in l. si conuenerit. ff. de re iud. & Lud. Rom. & Aret in l.1. §. si quis ita. ff. de verb. obl. & Ang. Aret. in d. §. curare. & Alex. de Imol. in duob. consi. relatis à Ias. in d.l. ait prætor. §.1. in quib⁹ dicit istā esse communē, & 117

eandem dicit esse communem, & ab ea non est recedendum. in consulendo & iudicando, Ias. ibi in 4. col. licèt Alexand. ibi post Inno in d.c. cùm venerabilis. teneat contrarium. de quo Ias. dicit se mirari, & contrarium etiam tenuerunt nonnulli alij relati ab eisdem, & à Felyn. vbi plenè citat scribentes de hoc articulo, in d.c. cùm venerabilis. colum. 16. versic.
118 adde secundò. vbi sequitur opi. Inno. dicentis non † esse necessè instrumentum esse productũ in actis, & propterea sententiam non esse nullam: quam tamen declarat, dummodò saltim esset in actis allegatum, prout dicit etiam velle Saly. in d.l.3. C. de sen. quæ sine cer. quan. & idem Fely. in d. c. illa. propè finem simpliciter dicit veriorem opinionem Innoc. in d.c. cùm venerabilis. quod valeat sententia se referens ad scripturam, quæ non fuerit in actis producta: & pro ea esse casum ibi, & in d.l. ait prætor. in princ. Tertiò aduerte: quia est dare casum, in quo incertitudo temporis non vitiat sen-
119 tentiam, putà dicit iudex, bannio † te ad tempus, certè valebit talis sententia incerta: quia ius illam certificat, & intelligetur de decennio. Iste est tex. not. & sing. & fortè non habens concordantem secundũ Bar. ibi in l. sine præfinito tempore. ff. de pœn. quem etiam dicit non esse alibi Bal. in l. 1. C. de postu. & in c. ex literis. col. 5. de consti. vbi cano. & sequitur Ias. in d.l. ait prætor. §. 1. col. fi. & in d. §. curare. vers. nunquid autem. Ant. de Tre.

t *Conditio apponatur.* Istum versicul. posuit Specul. in tit. de senten. prola. §. quoniam. versic. Item si sit lata in quo. §. tractat de his quæ sententiæ mero iure validæ impugnantur, non autem posuit in §. iuxta, eod. titul. in quo ponit eas causas nullitatis, quas author iste hic inserit, quasi innuat Specul. sententiam latam sub conditione ob id, quod esse ipso iure nullam sed mero iure valere si non appelletur: licèt tandem ipse Speculator videatur sequi hunc authorem, quod hodie non valeat mero iure.

In hoc autem articulo breuiter pertranseundo, tu distingue post gloss. Bartol. Angel. Imol. Paul. de Castr. Alex. & Ias. in 8. colum. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. post glo. Bar. & Pau. de Cast. in §. biduum. hic alleg. & gl. nota. & menti tenendam Bart. Bald. Ang. Paul. & Saly. in l. cùm iudex. C. de senten. & interlo. omn. iudicum. & can. in
120 c. præterea. in 2. de appel. quod † aut quærimus de interlocutoria

toria sententia, & illa potest ferri sub conditione, vt est glo. not. secundum omnes in d. §. in venditione. in ver. interloqui. in 2. sol. benè facit gl. in l. ea quæ. glo. fin. C. si mand. ita fuer. alie. vt ma. volens valere citationem sub conditione factam compareas si manumisisti.

Aut quærimus de diffinitiua, & tunc aut est conditio de præsenti, vel de præterito : & quia propriè illa non est conditio, nec suspendit actum, l. cùm ad præsens. & l. sequen. & sequen. ff. si certum petatur. valebit sententia, vt dicit gloss. in 3. solutione. in d. §. in venditione. & gl. in c. biduum. 3. q. 6. Aut est de futuro, & tunc distingue, quòd aut est conditio extrinseca, putà si Papa Perusium venerit, quo casu licet Petr. de Bel. Pertic. & Bald. in l. non dubium. in 5. oppo. C. de legi. & Bald. in d. l. cùm lex. versic. modo reuoco. tenuerint non valere sententiam : quia super hoc non est acceptum iudiciũ, tamen glo. Cy. Bartol. & Sali. in d. l. cùm iudex. & Cy. in d. l. non dubium. & gloss. Bart. Ange. & Paul. de Castr. in d. §. biduum. & Ange. Paul. Alexand. & Ias. in d. §. in venditione. tenent talem sententiam mero iure valere, & in rem iudicatã trãsire, licèt sic ferri nõ debuerit nisi fuerit ab ea appellatum. quo casu absque probatione alterius grauaminis, & absque alia causæ cognitione super iustitia sententiæ ex eo solo, quod reperitur lata sub conditione extrinseca, & negotium non tangente, debet talis sententia per iudicem appellationis tanquàm iniqua retractari, per d. §. biduum. secundum Dd. præallega. Aut illa conditio de futuro, sub qua sententia est lata, est intrinseca, negotium, de quo agitur, concernens, & secundum naturam actus siue dependens ex his quæ in iudicio deducta sunt, putà dicit iudex deferimus iusiurandum actori, & si iurauerit, condemnamus Reum, &c. & hoc casu valet, gloss. Bartol. & alij in d. l. cùm iudex. & in d. §. bidum. & probatur in d. c. præterea. & ideò dicebat Bald. in d. l. 2. C. vt lit. penden. quòd si iudici appellationis non possit constare de sententia, à qua est appellatum, putà, quia non est pars aduersa, quæ possit super illa interrogari, poterit ipse iudex pronuntiare, hoc modo: si talis sententia reperiatur lata, eam infirmo vel confirmo: quia conditio est intrinseca: & ita dicit notare Inno. in c. g. perpetuus. de fid. instru. & Bal. sequitur Ias. in d. §. in venditione. col. penult.

Simi-

Similiter dicit Bald. in d. l. cùm iudex, valere in criminalibus sententiam conditionalem, puta condemno te ad centum, quam summam si infra decem non solueris, condemno te ad amputationem pugni, per glos. nota. ibi dicit Bald. ita practicari: & idem tenet Bald. in 3. in pen. col. versicul. 5. quæro. C. ex quibus cau. infa. irro. vbi dicit cautius esse ferre vno contextu sententiam bimembrem, quàm ex interuallo commutare pœnam pecuniariam in corporalē. De illa autem cōditione de futuro licet intrinseca, si actor probauerit decem sibi deberi, vel si probauerit intentionem suam, condemno Reum, vtrùm vitiet sententiam, est dubitatio apud Dd. vt per Alex. in d. §. in venditione. & latiùs per Ias. post alios in l. ait prætor. §. 1. eod. tit. scilicèt de re iudi. & Ang. & Alex. in l. qui Romæ. §. Augerius. de verb. oblig. & licèt Alex. in d. §. 1. & in d. §. in venditione, & in d. §. Augerius, tenuerit post multos per eum allegatos, quod indistinctè talis sententia mero iure teneat, nisi appelletur ab ea, hac ratione: quia si valet lata sub conditione extrinseca, vt prædiximus, ita debet tenere sub conditione intrinseca, reuocabitur tamen per iudicem appellationis ex eo solo grauamine, vt prędiximus. Attamen Ias. in d. §. 1. sequitur opi. Bar. ibi & eiusdem Bar. in d. l. cùm iudex. & Pau. de Cast. in l. continuus. in prin. ff. de verb. oblig. & Ioan. de Imo. in d §. Augerius. dicentium talem sententiam non valere, cum ipsa conditio non possit impleri statim post ipsam sententiam, per d. l. cùm iudex. & quia videtur lata contra ius constitutionis, ex quo refertur ad futuras probationes, quæ post sententiam fieri non possunt, immò nec post conclusionem in causa c. pastoralis. de excep. & l. peremptorias. C. senten. rescin. non posse.

De sententia verò lata sub conditione si est probatum, cùm sit de præsenti & intrinseca, omnes tenent cum Bar. in d. §. 1. quod valeat exceptio Cuma. & Pet. Bel. quorum fundamentis Alex. & Ias. ibi respondet. Item aduerte ad id, quod suprà dixi, valere † sententiam latam sub illa conditione, si iura-

121 uerit actor sibi deberi, vel si iurauerit Reus soluisse, eum absoluo, quod hoc procedit, si iurauerit statim siue incontinenti lata sententia, secùs si ad alios actus diuerteretur, per l. generaliter. in fi. prin. C. de reb. cred. & notant Bar. & Dd. in d. l. cùm iudex.

122 Item aduerte, dum dicimus valere sententiam † latam sub conditio-

conditione, hoc non procedit, quando conditio esset falsa: quia illa distinctè reddit sententiam nullam, per tex. not. in l. qui testamento ff. de excus. tuto. vbi prætor ita pronuntiauerat, si legitimum tutorem habenti tutor datus es, non est tibi necessaria excusatio: si falsum sit pupillum habuisse tutorem legitimum sententia non tenet, ita per text. limitat Alexand. in d. §. in venditione. colum. 8. referens Ang. in d. l. qui Romę. §. duo fratres dicere hoc esse legistis incognitum. sed hoc apertè vult gloss. in d. l. qui testamento. Secundò ibidem limitat idem Alexand. nisi sententia esse lata sub cõditione impossibili: quia redderet sententiam ipso iure nullam, argum. l. fin. ff. quæ senten. sine appella. rescin. vbi præceptum iudicis impossibile nullius est momenti: & hoc etiam tenet Imol. in l. final. ff. de condi. institu. & ad motiua Ludo. Rom. tenentis contrarium in l. impossibilis. ff. de verbor. oblig. responde vt per Alexand. vbi sup. Qui etiam tertiò limitat in sententia decreti trahentis secum executionẽ: quia conditio illam vitiat. l. muto. §. si sub conditione. ff. de tute. per quem dicit ibi Bald. quod decreta iudicum, quæ de sui natura debent secum trahere executionem, sicut decretũ tutelæ & curæ, si in eis inferatur cõditio, peccatur in forma: & ideò sunt nulla. Ant. de Trem.

v *Contra sacras constitutiones* Quia suprà titul. proxim. ver. Idem dico, in vers. vel errore late dixi de sententia per errorem facti lata. Nunc restat hic dicendum cum authore de sententia continente errorem iuris expressum. vnde fac regulam, quòd sententia † continens errorem iuris expressum 123 est ipso iure nulla, quia dicitur lata contra ius cõstitutionis iura hic allega. & per c. 1. de re iudi. Declara primò extendendo, nedum quãdò esset lata contra legẽ iuris communis, verumetiam si contra legem municipalem ex mẽte Bart. Ang. Pau. Alex. & Ias. in l. cùm prolatis. de re iudi. vbi Ias. in 3. colum. ver. item ex dictis ait. Ex dictis Bar. habes notare, quod ita redditur nulla sententia, si cõtineat expressum errorẽ iuris municipalis, sicut si iuris communis. Et ita in spem traditur Bal. in l. 2. C. quando prouo. non est neces. hic alleg. dicẽs quòd sentẽtia lata contra tenorem statutorum redactorum in volumine non valet. & idem tenet Pa. & Fely. in d. c. 1. col. 1. de re iud. Secundò extende etiam in consuetudine notoria in populo & iudicio, secundũ Cy. & Bal. in d. l. 2. per l. de quibus

bus. in fi. ff. de legi. & in c. 1. de consti. lib. 6. consuetudo enim notoria habet vim legis: secùs si esset non notoria: quia illa est probanda, cùm sit facti. & iudex potest illam probabiliter ignorare, l. 2. ff. de iur. & fac. ign. & d. c. 1. & hanc sententiam Bal. sequuntur Ang. Rap. Cu. & Alex. in 3. col. in d. l. cùm prolatis. Pan. & Fel. in 2. col. in d. c. 1. benè facit æquiparatio quam facit Bald. in l. vna. in fin. C. vt qui desunt aduo. dum dicit quòd sicut iudex potest supplere in his quæ sunt iuris, ita in his quæ sunt consuetudinis notorię, & quę versatur in foro, de quo est tex. secundum Bald. & Sal. ibi in Auth. iubemus. C. de iudi. vide per Alex. latè in d. l. vna. §. facit etiam quòd vult Bal. in rubr. de consuet. recti feud. quòd sicut non licet ignorare leges generales, ita nec consuetudines generales. & alia multa pro hac parte adducit Felyn. vbi suprà. Tertiò procedit nedum in sententia iudicis, verum etiam in sententia arbitrij, vt sententia per eum lata contra ius iuris errore expresso sit nulla, vt voluit gloss. in l. 3. in prin. in ver. commissæ. & in l. diem. §. stari. gloss. 1. ff. de arbi. Siue sit arbiter partium voluntate electus, siue arbiter iuris, secundum Felyn. in d. c. 1. colum. 3. ver. amplia quartò post Imol. in c. 1. colum 10. de consti. Quartò procedit, etiamsi error iuris expressus in sententia posset aliquo casu speciali saluari, putà iudex dicit seruum torquendum in dominum, licèt aliquibus casibus possit contra dominum torqueri sententia, tamen est nulla, per gloss. in l. 2. ff. de appel. reci. gloss. fin. vel iudex pronuntiauit filiumfamilias potuisse testari: licet hoc possit aliquo casu saluari, putà in castrensibus vel ad pias causas, non propter hoc valebit sententia, imò erit ipso iure nulla, si de illo casu faciat mentionem expressam: Ita voluit Mat. mate. not. suo. 19. incip. nota quod sententia adducens pro hoc not. per Innoc. in c. prætereà. de dila. & per Bar. in l. 2. col. 1. si quis in ius voc. volētes, quod si citatio in fiat die feriata sit ipso iure nulla, licèt posset aliquo casu fieri. & ita per multa firmat Fely. post Dd. in d. c. 1. colum. 3. versic. amplia quintò signanter, per text. in c. Quintauallis. de iureiur. vbi est illicitum iuramentum de exhæredando, licèt aliquo a u sit permissum.

124 Restringe nunc hanc regulam, quando talis † error iuris esset ita expressus, quod oculo corporali legi possit: secùs enim si oculo mentali siue ex mente & intellectu percipiatur, secun-

secundum Innocen. & Hostien. in c. p. & g. de offic. delegati: quos sequitur Antonius de Butr. in c. ab excommunicato. de rescrip. dicens. Istud dictum esse singulare & perpetuò menti tenendum. & idem Anton. in c. 2. de testi. cogen. & in d. c. 1. vbi etiam Ioan. de Imol. Panorm. & Felyn in 8. colum: de re iudic. & Alexand. & Ias. in d. l. cùm prolatis. vbi Ias. inquit illud dictum Inno. famosum. & idem Ias. in l. vna. col. 3. C. de erro. cal. & Alexand. de Imol. in l. qui Romæ. §. duo fratres. colum. 22. & 28. & ibi Ias. colum. 21. secundum nouas impressiones. ff. de verbor. obligat. cum concordantijs ibi per eos traditis. Et dicit Ias. pro hoc d. Innoc. allegare duos tex. quos suis locis etiam notat ab expresso. Dom. de sanct. Gem. pro illo d. Innoc. in c. solet: in princip. ibi vel intolerabilem errorem in sententia fuisset patenter expressum. de senten. excommun. lib. 6. & in c. venerabilibus. §. fi. eod. tit. & libr. Secundò restringe, quando iuris error expressus esset talis, quòd de eo esset casus expressus & specificatus siue in terminis, secùs si alio modo probaretur ex lege, putà per simile. Ista fuit doctrina Innoc. in c. cum speciali. in princip. de appell. Bald. in l. 2. versic. vltimo nota. post Iacob. de Are. & Cy. ibi. C. quando prouo. non est neces. hic alleg. Anto. de Cut. Panor. & Fely. col. 9. in d. c. 1. & Alexand. de Imo. in d. §. duo fratres. colum. 22. Tertiò restringe quando ille error exprimeretur circa pertinentia ad causam, & illius merita: secùs si non concerneret merita causę, putà dicit iudex in sua sententia in scriptis lata, condemno Titium ad decē, & postmodum subiungit: non oportet diffinitiuā ferre in scriptis, vel subiungeret pupillum filiumfa. posse testari, talis enim error impertinens non redderet sentētiam nullā, secundum Innocen. Ant. de Butr. & alios in c. per tuas. de sen. excom. & Alex. in d. l. cùm prolatis. col. 3. & Fely. in d. c. colum. 8. Quartò intellige, quando ille iuris error concerneret totam sententiam: vt quia in ea esset vnum solum caput indiuisibile, tunc ille error iuris expressus vitiaret totam sententiā: secùs si in sentētia essent plura capitula, & error esset expressus circa vnū caput: quia quóad alia mero iure valeret: sententia † enim pro parte siue super vno capitulo potest esse 125
valida, & pro parte nulla, vt est tex. singularis aureus & menti tenendus, secundum Bald. ibi in l. quædam mulier. vbi etiam Bart. not. ff. famil. herc. & voluit in specie Bald. in l. vna: colum.

colum.2.C.de erro.cal. & tenent Panor.& Fel.col.6. in d.c.1.
126 Quintò intellige, nisi in sententia † cum illo errore iuris expresso esset etiam expressa alia iusta causa & iuri consona: quia sententia sustineretur ex alia iusta causa, per tex. singularem. in c. per tuas. qui filij sint legitim. quem ad hoc ponderat Anton. de Butr. in d.c. ab excommunicato. de rescript. & dicit esse singularem pro singulari dicto Innocen. qui hoc tenet expressè in c. in præsenti. de renun. quod dictum Inno. Ioann. de Imol. in l. si plagij. ff. de verbor. obliga. dicebat esse legistis communiter incognitum, & hoc etiam voluit Ioan. Andr. in c. cùm inter. vbi etiam alij scribentes. de iudi. Anto. de But. Pa. & Fely. latè in 5. colum. in d.c.1. & sequitur Alexand. ita limitans dictam regulam in d.l. cum prolatis. colum. 4. in d. §. duo fratres. colum. 27. vbi etiam & Sexto limitat dictam regulam post Iaco. But. in l.2. §. ignominiè. ff. de his qui notan. infa. non procedere, quando iudex expri-
127 mens † causam erroneam in iure, propter quam sententia reddebatur nulla, adiecisset dictionem, maximè, vel præsertim: quia cùm iudex non videatur tunc se astringere ad illam causam erroneam expressam, sustinebitur sententia. & hoc idem secundum eum voluit Panorm. in c. sicut. de re iudi. reiecta distinctione tradita per Anto. de But. in d.c. ab excommunicato. quam ibi reprehendit Alexand. vbi supr. respondens ad iura per Anto. alleg. & idem sentit Ias. ibidem colum. 22. adducens Pa. in c. ex parte. de conces. præben. ideò dicit Alexand. vbi suprà, consilium esse, quòd iudex & consultor quando exprimunt causam adijciant dictionem maximè, & idem vult ibid. Ias. dicens post Imol. in l. si is ad quem. ff. de acq. hær. quod fatuus est iudex, qui causam exprimit in sententia, nisi adijciat dictionẽ maximè vel præsertim.
128 Septimò restringe, quandò † sententia esset lata contra ius legis clausæ in corpore iuris, vel contra legem municipalem clausam in volumine statutorum: Secùs enim si esset iudicatum contra constitutionem extrauagantem, non clausam in corpore iuris, vel contra reformationem non clausam in volumine statutorum: quia tunc ratione incertitudinis & probabilis ignorantiæ mero iure valebit sententia, per tex. in d.l. cùm prolatis. secundum 2. lecturam glo. quam ibi tenent Bartol. & omnes & Bartol. Bald. & cęteri in d. l.2. & Cano. in c. pastoralis. de fide instrum. & in d. c. 1. vbi latè Fely.

Fely.in 6. & 7.colum. vide etiam per Alex. & Ias.in d.l. cùm prolatis,per Dd.per eos adductos. Ex quorum dictis declara istam limitationem, nisi talis extrauagans esset notoria in loco, vel de ea esset facta fides in iudicio: quia contra illam lata sententia erit nulla: sicut si contra legem scriptam à cessante ratione incertitudinis & probabilis ignorantię, próut ab expresso voluerunt Anton. de Butrig. & Imol. in proemio decreta. in §, sanè. per text. in c. cùm inter. de re iudic. & in final. de coha. cle. & mulie. quos referunt & sequuntur Alexand. Ias. & Felyn. in locis præallegatis.

Octauò restringe, quandò illa lex, contra quam sententia est lata, fuisset recepta, & posita in obseruantia, alias non haberet vim legis, vt est gloss. singularis secundum Fely. ibi. col. 3. versicul. lex noua. in c. 1. in versi. frangere. de treuga & pace. quam totus mundus allegat pro singulari, & magistra. & eam Dd. communiter approbant. Et ideò sententia contra illam lata errore expresso non erit ipso iure nulla. ita limitabat Petrus de Anchar. in Clemen. 1. de rebus eccles. non alienan. idem dicens in statuto non recepto, & Petr. sequitur Alex. in d. l. cùm prolatis. in duobus locis, vbi etiam testatur d. gloss. reputari singularem, & tenet Fely. in d. c. 1. col. 7. versic. intellige. de re iudic.

Nonò restringe, quandò illa lex vel constitutio, contra quã est lata sententia expresso iuris errore esset clara & indubitata: Si enim esset ambigua & habens varios intellectus, tunc sententia contra illam lata mero iure teneret & transiret in rem iudicatam, si non esset appellatum: vt est tex. singularis secundum intellectum Iacob. de Aret. Bartol. & aliorum indifferenter ibi. in d. l. cum prolatis. quem ad hoc reddunt ibi singularẽ Imol. Alex. in prin. & Ias. col. fi. quẽ etiam intellectũ tenuerũt Cy. Bar. & Bal. in d. l. 2. & Bar. & alij in d. §. duo fratres. & Ant. & Imo. in c. 1. de const. & in d. c. ab excommunicato. & idem Anto. Imol. Pa. & Fely. in 8. col. in d. c. 1. cum concordan. traditis ibi per eundem Fely. & per Ias. in d. l. cũ prolatis. Istam autem limitationem intelligebat Ang. in d. §. duo fratres procedere, quando esset tanta varietas Doctorum circa intellectum illius legis, quòd nulla opinio erat cõmuniter approbata, tunc enim sententia esset mero iure valenda: secùs secundũ eum, quãdò vna esset communis: quia contra illam lata sententia redderetur nulla. allegat not. per

Imol.in c.ne innitaris.de consti. & idem Ange. in l.4.§. hoc autem iudicium.ff.de dam.infect. & licet Imo. ibi sequatur, attamen idem Imol. Paul.de Castr. & Alexand.colum. 21.§. duo fratres. & idem Imo.post Anton.de Butr.in d.c.ab excõmunicato. & Alex. & Ias.col.fin.in d.l.cum prolatis. tenent indistinctè, mero iure valere sententiam contra legem habentem varios intellectus latam, per tex. in d.§.duo fratres, & per d.l.cum prolatis. & ibi satis sentit Bartol.in exemplis quæ ponit videlicèt de l.dos à patre.C.solut.matr. & de Authen.ex causa .C.de libe.præte. vel exhær. in quibus clarum est quòd vna magis communis opinio. Benè verũ est,quòd præmissa differentia Angel. vtrùm vna opinio sit communis, vel non,est attendenda,dum quærimus, vtrùm iudex teneatur in sindicatu:quoniam si iudicauit contra legem habentem varios intellectus, & nullus est communis, tunc excusatur in totum,si sequatur intellectum non bonum : quẽ tamen multi Dd. sequebantur. Si verò vnus intellectus est magis communis, & iudex iudicauit contra illum, punietur mitius,quàm si iudicasset contra legem non dubiam, vt est gloss.in ver. videbatur. Insti.de obliga.quæ ex quasi delicto. in princip. ita nota.voluit Ange.quem ibi sequuntur Alex. & Ias.in fin.colum.in d.l.cum prolatis. & voluit apertè Bar. in l.final.C.de pœ.iudi.qui malè. iud.

129 Vltimò aduerte, quia licèt † priuilegium dicatur priuata lex:attamen sententia lata contra priuilegium alicuius mero iure tenet. & si ab ea non appelletur transibit in rem iudicatam,secundum Panorm. & Felyn.colum.9 in d.c.1. per c. subornatæ. eod. titul. de re iudica. & dicebat Panorm.in c. considerauimus.in 2.notabil. de electionibus. quod gestum contra priuilegium non est ipso iure nullum. Antonius de Trem.

x *Alij casus* Specialis pater practicè in titul.de sentent.§. iuxta.in princip. addit alium generalem casum nullitatis, videlicèt ratione processus, & postmodum in versi.item est nulla.exemplificat, si sit processum lite non contestata, vel omisso aliquo de substantialibus iudicij ordinarij,de quibus in l.prolatam.C.de sen. & inter.om.iudi. Ideò quia materia est in iudicijs versatilis imitatus Speculatorẽ latius dico. Pri-

130 mò quòd iudiciũ & † sentẽtia est nulla,quãdo fuit ꝓcessum omissa citatione,vel citatio fuit inualida,l.ea quę.C.quom.

& quando

& quando iudi. & l. de vnoquoq;. ff de re iud. & l. nam ita diuus. ff. de adop. & C. si per vim vel alio modo. est enim citatio de substantiali solennitate iudicij, vbi pars non est præsens cùm de causa aliter cognosci non possit, & ipsa causæ cognitio est de substantia iudicij: ita Bar. in d. l. prolatam. post Spe. in princip. secundi libri. versi. & nota. & Host. in summa de re iudicata. Item citatio est necessaria ad constituendum aduersarium in contumacia. vt dicit Bartol. in d. l. prolatam. sed sententia † aduersus non contumacem lata est ipso iure 138
nulla, gloss. in l. si vt proponis. in 1. C. quomodo & quando iudi. igitur &c. Et nedum sententia non præcedente citatione est nulla: verumetiam si citatio sit minus legitima & inualida. ista est gloss. singularis in l. si accusatoribus. glo. fin. C. de accu. dicens quòd etiam in ciuilibus sententia lata absque legitima citatione est ipso iure nulla. quam ad hoc dicit singularem Felyn. in c. quoniam contra falsam. colum. 8. de probatio. & dicebat Specul. in titul. de cita. in princip. quod citatio est fundamentum ordinis iudiciarij, quod procedit nedum in diffinitiua, verum etiam interlocutoria, quę affert præiudicium parti, vt est communis conclus. Bartol. & communiter scribentium in l. nec quicquàm. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsf. & lega. Bartol. Imol. & aliorum in l. si opus. ff. de nou. oper. nuntiatio. & Bartol. & Dd. in l. quod iussit. ff. de re iudic. Ang. Imo. & cæterorum, in l. recusare. ff. ad Trebel. & alibi sæpè. quo casu etiamsi in fauorem ipsius non citati lata esset sententia, non valeret, vt dixi sup. eod. titul. versicul. ratione personæ litigatoris. Intellige tamen, quod is solum est citandus, cuius principaliter interest, non is, quem in consequentiam negotium tangit: vt est gloss. singularis secundum Imol. ibi. & eum omnes sequuntur in d. l. de vnoquoque. saltim ad validitatem ipsius sententiæ. de quo per Alexand. ibi. & per Ias. in d. §. vbi decretum. Signanter dixi, vbi pars non est præsens, quoniam præsens non est citandus, licet ob aliam causam venerit, vt per moder. latè, in l. 1. ff. de in ius vocan. & est tex. in d. l. de vnoquoq;. & in l. in causæ. in 1. §. causam. ff. de mino. & tenent Ang. Imo. & Alex. in d. l. de vnoquoq;. & Ias. in d. §. vbi decretum col. 5. Sunt tamen multi casus in quibus iudicium & sententia † valent sine citatione, & quosdam ponit Alex. in 139
d. l. de vnoquoq;. & plenius Ias. in d. §. vbi decretum. & quin-

decim suprà centum ponit Anton. Nicel. in tract. de concor. gl. iuris ciui. & cano. concor. 52. incip. alta materia. ad quos te remitto.

133 Secundò, iudicium & † sententia est nulla si non sit datus libellus per actorem in scriptis. Est enim libelli oblatio in scriptis de substantiali solennitate iudicij ordinarij & necessaria, nec potest omitti tacitè vel expressè, & si omittatur processus est nullus. Ista est sententia gloss. in c. 1. de libell. obl. & gloss. in ver. partium. in c. de causis. de offic. deleg. Innoc. Host. Io. Andr. Calde. & Maria. Sozi. latè in 4. colum. in d. c. 1. vbi Ioan. de Imo. dicit istam de iuris rigore veriorem. Ista fuit etiam sententia Iaco. de Are. Cy. Bar. & Bal. in Authen. offeratur. C. de litiscon. & Paul. Lau. & Steph. in Clem. sæpè. de verbor. signif. gloss. Bart. Ang. Paul. de Castr. & Ias. in 2. col. in l. 1. in princ. ff. de eden. vbi Ang. dicit, actorem debere esse cautum, vt libellum in scriptis offerat: quoniam sufficeret suam intentionem verbo exponere. & posteà in actis redigi facere, pro quo dicto Ias. ibi allegat gl. ordi. secundum eum in l. in sacris in magna. in ver. ex dispositione. de prox. lac. scrini. lib. 12. quam Barto. ibi ad hoc expressè notat: & ideò concludit Mari. Soz. vbi. supr. quòd regulariter libellus est necessarius siue agatur inter personas ecclesiasticas, siue seculares, & de quibuscunque rebus, etiam merè prophanis, & coram quibuscunque iudicibus secularibus vel ecclesiasticis etiam coram arbitro, vt notat. gl. in l. pe. in ver. conuentum. C. de arbit. & gloss. in Authent. offeratur. gloss. 3. C. de litiscon. non tamen coram arbitratore, c. Quintauallis. de iureiur. & in quibuscunque causis etiam ciuilibus, maximè, vbi per sententiam tribuitur ius finale irreparabile per aliud iudicium citra appellationem, cùm tunc requiratur plena causæ cognitio secundum eum. Plus voluit Bal. in l. 1. ff. quando libel. prin. da. quod etiam vbi rescriptũ esset per actorem impetratum, non tamen habebitur pro libello quoad ordinem processus. adeò quod si feratur sententia vigore illius rescripti sine alio libello, sententia erit nulla. Et idem voluit Bal. in l. nec quicquàm. §. vbi decretum. ff. de offi. procon. & lega. maximè in non summarijs: secundũ Imol. in c. dudum. in 2. de elect. & Bal. & Imo. in l. si quis filio exhæredato. §. hi autem. ff. de in inius. rup. & irri. fac. testa. Ant. de But. & Pan. in 2, col. 1. in c. pterea. de dila. quos sequitur

quitur Franc.de Cur.tin consi.50.colum.14.ver.restat.limitans tamen in causa feudali. vt per eum de quo etiam per Ma. Soz.in c.2.artic.12.versi.septima regula.de libel.obla. Alia tamen opinio, quę habet quod tunc demùm vitietur processus ob libelli omissionē, quandò fuit petitum offerri: Et si petitū non fuerit, sufficiat petitio verbalis postmodum in actis descripta, habet æquitatem, & est seruanda in practica secundum Ioan.de Imo.in d.c.1. & Franc.Sab. in d. Clem. sæpè, quam tenuit gloss.ibi in ver. necessarius. & quam etiam tenuerunt Petr.de Bel.Pertic.in d.Authen.offeratur. & Anto. de Butr.in d.c.1. Et dicit Alex. de Imo. in d.l.1.in princ.ff.de eden.in princ.2. col.quòd magis communiter concluditur, quòd sufficiat, quod redigatur in actis qualisqualis petitio, si Reus non petat edi libellum in scriptis: quia per dictā qualem qualem petitionem satisfit iudici & parti. vt iudex possit suam formare sententiam, & Reus deliberare: & hoc satis obseruat cōmunis stilus curiarum regni. Et hoc est, quod vult Bal.in d.l.1. in princ.col.1.in fi.ff.de eden. quod licet libellus consensu partium possit remitti: non tamen qualisqualis petitio. Sunt etiam pleriq; casus speciales, in quibus etiam petenti Reo non est de necessitate offerendus libellus, de quibus per gl. & Dd.in d.c.1. & latius per Spe. in tit. de libel.concep.§. nunc dicendum. vbi ponit quinquaginta casus: & octogintaquatuor enumerat & plenè discutit Maria. Soz.in d.c.1.col.6. & 18.colum. sequen. de libel. ad quem ne longior sim te remitto. Tertiò iudicium est † nullum & 133
sententia subsequuta, si libellus fuerit obligatus, & sit ineptus.de quo dixi suprà, titul.quibus modis suo nom.ciui. agen.versi. & generaliter ab actionum exordio in ver.incompetentem.

Quartò redditur iudicium † nullum & sententia, si litis- 134
contestatio omittatur per text. in c. vno. vbi gloss. & Dd. omnes de litiscontest. & dicit ibi Maria.Sozi.colum.2. quòd ibi est tex.apertus, vbi Papa pronuntiat processum irritum propter defectum litiscontestationis. & est tex. in l. final.§. illud.& ibi Dd.notant.C. de temp.appel & gloss.& scriben. in c.2.de litiscon.libr.6. Etiam in iudicijs possessorijs, vt est tex in c.2.vbi cano.notant, vt lit.non contest.glo. & Barto. in l.vna.C.si de momen.poss.fuer. appell. & Bartol. & Angel.in l.final.C.qui legi.person.habe.stan.in iud. & Bal. &

Saly. in l fi. C. si per vim vel alio mod. Ioan. And. & cano. in c. consultationibus. de offic. deleg. & alibi sæpè. Et dicebat egregiè Bald. in d. c. vno. colum. 1. quod litiscontestatio est lapis angularis iudicij, & eius fundamentum: vnde eo deficiente nihil poterit desuper ædificari, c. cùm Paulus. 1. q. 1. Nec potest consensus partium operari validitatem sententiæ latæ lite non contestata: cùm sit de ordine substantiali cui partes renuntiare non possunt, secundum gloss. & Dd. in d. Authentic. offeratur. in d. c. de causis. & tenent Alexan. & Ias. in duobus locis in l. si conuenerit. ff. de re iudi. Sunt tamen multi casus, in quibus tenet iudicium litiscontestatione omissa, quorum quidam ponuntur per tex. gl. & Dd. in c. quoniam frequenter. vt lit. non contest. & ibi Mar. Soz. laboriosè enumerat & pleno cornu prosequitur 82. in princip. illius decre. colum. 2. cum 30. colum. sequen. ad quem etiam te remitto. De iuramento autem calumniæ quod non sit necessarium ad validandum iudicium, & quod eius omissio non vitiet sententiam, est hodie decisum per c. 1. de iuram. calum. lib. 6.

135 Quid autem † de publicatione testium, vtrùm sit de substantiali ordine iudiciorum, gloss. reputata singularis, licet trita in c. final. in versicul. iudicijs. de hæredi. libr. 6. voluit, quòd ita demum publicationis omissio reddat processum nullum, si fuerit petita, aliàs non. Et illam gloss. dicit singularem Alexand. in l. diuus. colum. 1. de re iudic. & eam dicit tritam Fely. in c. cum. i. & a. colum. 1. eod. tit. Tu verò dicas, quod etiamsi fuerit petita & denegata, non propter hoc erit sententia nulla, licèt à denegatione publicationis possit appellari, & sic publicatio non est de substantia iudicij, sed de iustitia: ista fuit singularis doctrina Inno. in d. c. cum. i. & a, & dicit ibi Bal. quod alibi ita bene non reperitur. & Inno. sequuntur Ant. de But. Pano. & Fel. ibi: & dicit Pan. ita debere intelligi illum tex. & quod alibi ita benè non probatur. Istã etiam sententiam sequutus & Io. de Imo. in d. l. diuus. dicẽs vidisse sæpè dubitari in practica: & idem tenet Pano. in c. cũ dilectus. de fid. instr. & idem tenent Bar. & alij contra gl. ibi in d. l. prolatam. & Bald. in c. 1. col. 3. si de inuest. inter. do. & vas. lis ori. & hoc videtur voluisse gloss. in d. c. cum. i & a. in versic. nec ostensis. quam ibi ponderat Felyn. quem vide per duas calum. An autem præcipitatio reddat sentẽtiam nullã

puta

putà infrà modicos dies post litis contest. iudex dedit diffinitiuam, vel de malè iudicij fuerunt portata acta, & in vesperis tulit sententiam, dicas, quòd si iudex tulit sententiam intra tam breue tempus, quòd est verisimile eum non potuisse videre acta & perscrutari, talis sententia erit ipso iure nulla. ista fuit doctrina Bar. in l. prolatam. præalleg. in vltim. vers. & in l. ex stipulatione. eo. tit. videlicet de senten. & interloc. omn. iud. C. vbi Bart. notat ex illo textu, quòd sententia non præcedente causæ cognitione lata, est nulla, postmodum subdit, quod ex breuitate temporis præsumitur lata causa non cognita. Et dicit Alex. de Imo. in l. is apud quem. col. 3. ff. de acquirend. hæred. quem etiam ibi refert Ias. colum. 4. in fin. quod Dd. vbique tenent illud dictum Bartol. ad quod Ias. adducit text. in c. ponderet. l. distinctio. per quem Dom. de sancto Gemin. ibi inuehitur contra iudices, quibus acta de mane portantur, & in vespere ferunt sententias: quoniam sunt nullæ ipso iure: cùm præsumatur, quod de causa non cognouerint. Et ob id Bald. in c. ad nostram. de consue. per illum tex. inuehit contra iudices fabricantes sententias non ruminato processu. benè facit text. loquens de præcipitatione nouerca iustitiæ, in Clement. pastoralis. versicul. verum. de re iud. & ibi Imo. per illum tex. & tex. in l. 2. ibi non subitas, & cætera. C. de senten. excommun. peri. reci. & idem volunt Anton. de Butr. Imol. & Panorm. in c. 2. de re iudic. & Felyn. allegans alios in c. ecclesia sanctæ Mariæ. colum. 7. versicul. 9. de consti. Vbi autem constaret sententiam latam non visis actis, & vt dici solet, actis barratis, magis communis conclusio est, quod sententia esset ipso iure nulla, prout tenuit Bartol. & alij signanter Alexand. in 4. colum. & Ias. pariter in 4. colum. in d. l. si is apud quem. & idem Bartol. in l. quod iussit. in fin. ff. de re iudic. & alibi sæpè. & Canonist. in c. vestra. de cohab. cleric. & mul. & in d. c. ecclesia sanctæ Mariæ. & Dd. in infinitis locis relatis à Felyn. ibidem. 7. colum. versicul. 8. hanc partem: qui in eadem colum. 7. & duabus sequentibus adducit duodecim fundamenta pro hac parte, & postmodum dicit hanc partem esse sustentabiliorē & communiorem, quam tamen posteà limitat, vt per eum Ant. de Trem.

y *Perpetuo tempore.* Hoc idem voluit Spec. in tit. de sen. §. iuxta. versi. fin. & hoc est indubitatum per tex. in l. purè. §. fi.

ff. de doli excep. imò etiamsi à lege vel statuto esset præfixus
837 terminus ad opponendum omnes exceptiones: tamen † elapso termino adhuc opponi poterit exceptio nullitatis. iste est textus menti tenendus secundum Bal. ibi in l. scire oportet. §. penult. ff. de execu. tuto. & tenet Bald. & post eum Ias. in 3. colum. in l. 1. C. de iur. & fact. ignor. & etiam post tres sententias conformes, vt dixi sup. tit. prox. versi. idem dico.
838 in versi. annullari. Sed dubitatio vertitur, quanto tempore † duret facultas agendi super nullitate principaliter, & de per se petendo sententiam pronuntiari nullam, iuxta modum traditum in l. 1. in princip. ff. quæ sen. sine appellatio. rescin. & per Bar. in l. si expressim. col. 8. vers. nunc aliqua. ff. de appellatio. & per Anton. istum in versic. sequen. Specul. vbi suprà & in eod. tit. §. quoniam. versi. in summa. determinat, quod 30. vel 40. annis, sicut cæteræ actiones: & idem sentit Bal. & ibi Alex. in addition. ad eum in l. sicut. col. 2. de præscrip. 30. vel 40. annor. & Salyc. in l. si plures. C. quomod. & quand. iudex. licet idem Bald. in l. data opera. colum. 15. in fin. & sequen. in princip. aliter dicat, distinguendo inter actorem & Reum, vt actor possit de nullitate agere, quandiu durat sua actio, Reus verò perpetuò, cui agere de nullitate in effectu est idem quòd excipere, l. si contendat. ff. de fideiuss.

z *Sed nunquid.* Istam quæstionem & sequentem posuit Specul. in tit. de sent. §. iuxta. versicul. nunquid ergo. & seq. & ibi etiam Ioan. Andr. notat. Sed coram quo iudice tractabitur iudicium nullitatis, dicetur inf. versic. sequen. in ver. idem.

a *Sed etiam actionem.* Dicit Speculator vbi suprà quòd ita de facto obseruatur, & voluit clarè Bartol. in l. si expressim. colum. 8. ff. de appellationib. & alibi sæpè. Sed pulchra dubi-
839 tatio, an pendente † iudicio nullitatis principaliter, & de per se deductæ currat interim tempus appellandi. Bald. notabiliter in l. contra maiores. ad fin. C. de inoffic. testam. distinguit, quod aut probabili ratione motus victus dixit sententiam nullam, & tunc non currat sibi tempus: aut improbabili, & temeraria, & tunc currat: quia temeritas sua nõ debet sibi prodesse, arg. l. negotium. ff. de vsur. cum sim. per eũ adductis. quod dixit multũ notandum Alex. in addi. ad Bar. in d. l. si expressim. colum. 8. & Bald. sequitur Paul. de Castr. & Ias. ibi. idem tamen Bald. in l. qui testamen. col. 2. versicu.

idem

idem est. ff. de excu. tu. simpliciter vult, quod vbi causa nullitatis est deducta seorsum ab appellatione, quod tūc durante causa nullitatis non currit tempus appellandi, non facta distinctione probabilis vel improbabilis causæ. Si autem nullitas deducatur cum appellatione, dicam statim. Anton. de Tremolis.
b *Non multum placet*. Sed benè placuit gloss. in l. 1. gloss. fina. C. quando prouo. non est neces. quæ in hoc non alibi in iure secundum Bald. ibi. colum. 2. & hoc etiam tenuit Imol. in c. constitutus. de in integ. restit. ponens pro constanti procedere talem libellum, & dicit Bart. in d. l. 1. col. 3. quod communis consuetudo hoc obseruat etiam super vno capitulo solo, subiungens esse casum in d. c. constitutus. & probari. in l. contra maiores. C. de inofficio. testamen. & idem Bart. latius in l. si expressum. col. 5. de appellat. versic. circa primum.
& sequen. Imò si nullitas † & appellatio procedant ex di- 140
uersis fontibus, poterit vtraque simul deduci. & simul probationes induci, putà dicam sententiam nullam ex defectu solennitatis, & etiam iniquam respectu eius tenoris, secundum Barto. vbi suprà post Innoc. in d. c. constitutus. & idem Bart. in d. l. contra maiores. & clarius in d. l. si expressum. co-
lum. 6. versic. circa tertium. Et hoc casu, si appellatio † sit de- 141
serta per decursionem fatalium, erit etiam deserta instantia causæ nullitatis, nō tamen nullitas sublata, nec propter hoc impedietur postea de nullitate opponere, si ipsius sententiæ petatur executio, secundum Bal. in l. qui testamento. colum. 2. ff. de excusat. tuto. post Innocen. in c. sæpè. de appellatio. & dicit Bald. istud esse nota. dignum. & idem vult idem Bald. in d. l. 1. colum. 4. versi. 3. quæro. & hoc vltimum sentit etiam Bart. in d. l. si expressum. per illum text. & latius per Bald. in l. tale pactum. §. qui prouocauit in repe. colum. 9. versicu. 13.
quæro. ff. de pact. vbi verò † vtrumque remedium appella- 142
tionis & nullitatis procederent ex eodem fonte, propter contrarietatem non audiretur volens vtramque prosequi: sed primò prosequenda erit nullitas, & interim non curret tempus appellandi. ita expresse notat Bart. in d. l. 1. colum. 3. versic. circa secundum. & in d. l. si expressum. versic. circa tertiū. præalle. & idem Bart. in d. l. contra maiores. Ratio autem,
quare quando † vtraque simul deducitur, perempta instan- 143
tia appellationis per desertionem, perimitur etiam instantia

nullitatis, videtur assignare Bal. in d. l. qui testamento. quoniam causa nullitatis incidit appellationi, id est, illius est accessoria, vt voluit gl. in d. l. 1. C. quando prouo. nō est ne. quæ etiā in hoc alibi non reperitur, secundum Bal. ibi, & eam ad hoc dicit multum singularem & signandam Ias. in l. 1. in princip. col. 4. de iusti. & iure. Vnde finita instantia causæ principalis, scilicet appellationis, finietur & instantia causæ nullitatis accessoriæ: eadem ratione vult gloss. præallegata, quod si iudex simpliciter pronunciet appellationem non tenere, vel vt dicit Bald. si absoluat appellatum à libello appellantis, quod videtur pronunciare tam super appellatione, quàm super nullitate, si super illa facta fuerat prosecutio, quæ gloss. etiam in hoc est singularis secundum eundem Bald. ibi. & idem tenet ibi Barto. col. pen. & idem Bart. in d. l. si expressum. colum. 3. & eadem ratione dicit idem Bald.
144 ibi in 4. colum. post Archi in c. 1. de ap. lib. 6. quod si cui † fuerit commissa causa appellationis, quod poterit de causa nullitatis intentare sub tali libello, dico sententiam nullam, & si qua sit, appello. quoniam talis commissio tacitè se extendit, & implicitè se extendit ad vtramque ad appellationem tanquam principaliter deductam, & ad nullitatem tāquam accessoriam, per glo. ordi. ibi, quod dicit benè notandum. Et idem vult Bald. in l. in fi. C. vbi & apud quem cau. reci. in inte. agi debe. dicens per illum text. quod delegatus ad vnam
145 causam videtur † delegatus ad quamlibet illi incidentem, & super incidenti nō est necessaria commissio specialis. Sed aduerte, quoniam glo. superius allegata in d. l. 1. volens nullitatem venire accessoriè ad causam appellationis, quando dico sententiam nullam, & si qua est appello, reprobatur à Ias. post Dd. per eum adductos. in d. l. 1. in princ. ff. de iusti. & iu. tenens, quod imò nullitas censetur intentata æquè principaliter propter naturam copulatiuæ, quæ æquè principaliter copulat, l. 1. & 2. vbi Bar. ff. de pecu. le. vnde reprobat idem Ias. quandam decisionem. in l. vna. C. si de momen. pos. fue. ap. vt per eum. Anto. de Tremo.

c *Duæ contrariæ* Certè immò admittuntur contrariæ exceptiones, vt dixi suprà titu. de perempt. excep. versic. fina. in fine.

146 d *Idem cognoscat* Tu autem dic, quod superior † iudex appellationis non solum potest cognoscere de nullitate intentata

tentata

tentata simul cum appellatione, verùm etiam de nullitate principaliter & de per se intentata, sicut faceret primus iudex, nisi fortè ageretur de nullitate incidenter, & principaliter peteretur iterum sententiari: quia tunc coram iudice primo, siue primæ instantiæ deberet tractari. ista est doctrina Bar. in d. l. si expressim. colum. pe. ver. quæro corã quo. ff. de app. post glo. in l. 4. glo. pe. C de accusa. & Bar. indistinctè loquentis in l. si vt proponis. in 1. C. quomo. & quand. iud. & Bar. tin l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact. quem ibi sequitur Bald. in repet. colum. 8. q. 12. & benè probatur in l. absentem. C. illo tititu. de accu. iuncta. d. l. 4. vbi gloss. allegat. d. l. absentem. Quinimò poterit ille superior non solùm super nullitate pronunciare, verùm etiam super causa principali sententiare, per d. l. absentem. & per l. 1. §. 1. ff. quæ sen. sine appell. rescin. secundum Bar. vbi sup. inferentem ex hoc. quod sicut appellatio deuoluit totã causam ad superiorem, vt possit sententiam reformare, etiam ex noua causa, l. per hanc. C. de tempo. appella. & l. 1. in princip. ff. de appellatio. ita etiam causa † nullitatis deuoluit totam causam ad 147
superiorem: quod dicit esse multum notandum etiam quod hoc etiam voluit Innocen. in c. cùm contingat. de off. deleg. Anton. de Tremo.

e *Si est ordinarius.* Hoc ideo dicit, quoniam si delegatus † 148
ferat sententiam, & sit nulla coram eo non tractabitur causa nullitatis, sed coram superiore delegante, secundum Bart. in d. l. si expressim. colum. penul. versicu. quæro coram quo. per text. in l. si vt proponis. in 1. vbi etiam Bart. hoc tenet. C. quomodo & quando iud. per sententiam † enim nullam ex- 149
tinguitur iurisdictio delegati, non autem ordinarij, per illum text. iuncta gloss. & ideo amplius cognoscere nõ potest delegatus, sed benè ordinarius. Anto. de Tremo.

f *Non confirmatur* Spec. in tit. de sen. §. iuxta. vers. vtrùm autem ponit duas opiniones in hoc articulo iuris. vnam † di- 150
stinguentẽ inter scientẽ sententiã esse nullam, & ignorantẽ: vt sciens eã cõfirmet, ignorãs verò nõ: quã Bar. in l. si expressum. col. 2. ff. de appel. expresè reprobat hac ratione, quoniã partis consensus non validat sententiam, secundum eum. In vltima autem opinione, quam idem Spec. dicit esse veriorẽ, vult istud idem, quod author iste, videlicet ꝙ sententia nulla nõ confirmetur ꝑ appellationem. Bal. autem in l. 1. colum. 4.

ver. ter-

versic. tertio quæro. C. quando prouoc. non est necess. dicit not. quod an sententia suscipiat firmitatem per appellationem.

De impedimentis, quæ impediunt compromissarium arbitrum iudicare, & quibus modis arbitraria deludātur. Rubrica.

SVMMARIA.

1 Arbiter multiplici ratione impeditur pronunciare.
2 Pronunciata ab arbitris multipliciter deludi possunt.
3 Actio aut exceptio an possit oriri ex compromisso sine pœna facto.
4 Decreta iudicantium non debent esse elusoria.
5 Arbitri quare assumātur: & an possint cogi ad arbitrandum.
6 Certæ personæ prohibentur arbitrari: & quæ non sunt prohibitæ, possunt admitti.
7 Monachi & regulares an possint compromitti.
8 Monachi & regulares pro mortuis habentur.
9 Arbiter quis sit, & quis dicatur Arbitrator, & quomodo differant.
10 Litisconteſtatio coram arbitro facta interrumpit præscriptionem, non autem coram arbitratore.
11 Acta factum concernentia coram arbitro agitata fidem faciunt coram iudice ordinario: secùs si actum sit coram arbitratore.
12 Laudum arbitratoris in ecclesiam latum tenet, non autem arbitri vel iudicis. & quare.
13 Arbitrium non transit in hæredem hæredis nisi facta sit in compromisso mentio: secùs in arbitramento. & nume. 15.
14 Arbitri & iudicis ordinarij differentiæ & concordantiæ, remissiuè.
16 Compromissum factum sub nomine dignitatis, nempe Regis aut Principis, aut transeat ad eius successorem, sicut

sicut & iurisdictio.

17 Arbitri sententia per pecuniam lata an sit irrita sicut & iudicis.

18 Dolus malus censetur in omni generali renunciatione exceptus.

19 Compromitti quando possit de meri imperij causis.

20 Pœna Fisco applicanda quando possit per partes remitti.

20 Iudex de causa ad eius cognitionem non spectante compromittere potest.

21 Iudex quando possit partes cogere ad compromittendũ in alium.

22 Arbitrator quis esse potest in re sua & causa propria, debet tamen si vel iniquè arbitretur vel in mora sit, ad boni viri arbitrium recurri.

23 Tertij à persona non volentis arbitrari quando possit recedi.

24 Arbitrandi potestas quanto tempore duret, si nulla in compromisso sit præfixa dies.

25 Instantia coram arbitro cœpta durat triennio post litẽ contestatam, nisi coram iudice vltra biennium pependisset, tunc enim anno durabit instantia, de iure ciuili: Canonum verò perpetuò durat.

26 Sententia duorum condemnantium in 10. præualet tertij in quinque cõdemnatis: si verò omnes discordant in summa, standum est minori.

27 Arbitris non potest dari facultas à partibus eligendi tertium incertum, sed ad certum potest: arbitratoribus autem ad incertum quoque.

28 Facere non posse dicor, quod commodè non possum.

29 Arbitrator etiam die feriata laudum suum proferre potest, sed non arbiter.

30 Arbiter quando de omnibus controuersijs simul, aut separatim pronunciare possit, si nihil dictum sit.

31 Arbiter quando possit partem ad aliam rem in compromisso non comprehensam dandam condemnare.

32 Laudum partibus absentibus etiam citatis aut per contumaciam non comparentibus pronunciatum ab arbitro non valet, nisi in compromisso data fuisset potestas.

33 Arbi-

33 Arbitrator an possit partibus absentibus & non citatis proferre laudum suum.
34 Pacisci an possint partes, vt à laudo arbitri possit appellari.
35 Arbitri à laudo quando possit appellari, aut illud ad boni viri arbitrium reduci.
36 Bonus vir quis dicatur.
37 Arbitramentum quando dicatur continere iniquitatem.
38 Arbiter quis an arbitrator fuisse in dubio quomodo præsumendum sit.
39 Arbitrandi facultas concessa stipulatori super contractu an possit cedi aut transmitti.
40 Arbitrator etiamsi litem coram se contestari faciat, & ordinem iudiciarium seruet, non tamen iudicium constituit.
41 Arbitrator an possit compelli ad recipiendum compromissum, sicut arbiter.
42 Arbiter quando compellatur ad recipiendum arbitrium.
43 Arbiter quando dicendus sit recepisse arbitriũ seu compromissum.
44 Consensum non operatur præsentia & patiẽtia in actu, quem impedire non possum.
45 Argumentum ab absurdo quantum in iure valeat.
46 Monachi administrationem habentes possunt esse arbitri, & arbitratores.
47 Abbas potest monachum punire si agitur de correctione secundum regularia statuta: si autem criminaliter deliquerit, coram episcopo accusatio instituenda erit.
48 Monachus simplex quando possit esse arbiter, & arbitrator.

Explicitis præludijs & impedimentis legitimis & exceptionibus & beneficijs quæ in iudicijs opponuntur. Videamus de impedimentis quæ impediunt compromissariũ a arbitrũ iudicare, & quibus modis arbitraria deludãtur.

1 *† Pronunciare autem arbiter multipliciter impeditur*

ratio.

ratione sui, ratione litigatorum, ratione mixta sui & litigatorum, ratione causæ, & ratione temporis.

Ratione sui, si est seruus, si est minor 20. annis, vel pupillus, vel furiosus, vel surdus, aut mutus, vel fœmina[b], *vt ff. de arbi. l. Pedius. §. in seruum. & l. sed & si in seruum. §. 1. & l. cum lege. & C. de arbi. l. vltima. & in his casibus potius est dicendum, quod non teneat compromissum, vt ff. de arbi. l. non distinguemus. §. summa.* b

Ratione illius litigatoris, putà si est pupillus, qui compromisit sine tutoris auto ritate *nec dedit fideiussores*[c]*: vel si alter litigator decessit pupillo hærede relicto, vel alter litigatorum cesset bonis. Sed in istis casibus & multis similibus videtur, quod nō impediatur, sed excusetur, vt ff. de excep. l. si pupillus et l. si cōpromissum. & l. item si vnus. in prin. Ratione mixta sui & litigatorum, propter inimicitias capitales, quæ post compromissum inter ipsum & litigatorem intercesserunt: Vel quia litigator est mortuus in compromisso hæredis non facta mentione*[d]*, vel ab vna parte tantum.* c d

Item fortè si sorde[e] *vel gratia est corruptus, vt ff. de recep. arbi. l. non distinguemus. § cùm quidam. & l. diem proferre. §. si hæredis & l. sed interpellatur §. si ab altera. & l. ita demum. §. sed si quidem. & C. de arbi. l. 2.* e

Ratione causæ, quia compromissum fuit de causa meri vel mixti imperij[f]*: Vel si iudex iussit partes in se compromitti de causa, de qua antea erat iudex*[g]*.* f g

Vel accepit arbitrium de re sua[h]*, vt ff. de arbi l. non distinguemus. §. Iulianus. & l. sed & si in seruum. §. si quis iudex. & l pe. Ratione temporis si dies compromissi*[i] *exiuit, nec litigatores prorogationi*[k] *assensum accōmodare volunt, vt ff. de arbi. l. si cùm dies. §. si intra diem. & l. non distinguemus. §. fi. & l. seq.* h i k

† *Pronunciata autem ab arbitris, & ipsa arbitria multis* 2

modis

modis deludi possunt: studebit enim subtilissimus aduocatus admouere reum, cui fauet, vt vnum ex arbitris habeat in amicum, & ille solus omnes alios in suam sententiam trahet circa hoc, & procurabit, quòd in duos cõpromittatur: quia periculosum est compromittere in vnum solum.

Nam & si in duos vel plures fuerit compromissum, & reus vnum ex pluribus habeat in amicum, & plures proponant reum condemnare in centum marchis, amicus arbiter in tribus solidis condemnabit, & sic ipsius sententia obtine-
l *bit [l], & in suam sententiam trahet omnes, vt ff. de arbit. l. diem. §. si plures. Nec per talem dissensum cogentur ad tertium assumendum: quia non inter se contradicunt, sed omnes cõcurrunt in vnam sententiam, & inter diuersitates nulla est contradictio, vt C. de non nu. pecu. l. à senato. & ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. Intelligo enim eos solùm dissentire, quàm tum ad hoc, vt tertius assu-*
m *matur [m], quando vnus vult absoluere alter condemnare, & ita videtur loqui & intelligi debere, ff. de recep. ar. l. quærit. aliàs. Item si vnus. §. principaliter. & §. si in duos.*

n *Item arbitria deluduntur, si in alio loco [n] pronunciauit, quàm in quo fuerat compromissum: Nisi dictum sit quod*
o *posit alio loco pronunciare [o]. Et hoc si non erat arbiter talis*
p *conditionis [p], qui consueuerat successibus agere [q], vt ff. de*
q *arbi. l. si cùm dies. §. si arbiter.*

Item arbitrium deridetur, si assumpsit arbitrium dato vni parti intendemento, quod sententiam pro ea ferret: vel pronunciaret, quod placeret tertio tali, & hoc constet, argu.
r *ff. de arbi. l. quærit [r] in prin. Item si sententia feratur die*
ſ *feriata [s], cùm nisi cogente prætore, vel vtroque volente sententia ferri non posit, vt ff. de arbi. l. si feriatis. & l. diem*
t *proferre. §. si quis litigatorum. Idem si fuit dictum [t], vt de omnibus controuersijs sententiã vnam ferat, & solummodò*
de vna

de vna pronũciauit: vel super eo, de quo non fuerat [v] in eum compromissum, vt ff. de recep. l. quid tamen. in prin. & l. nõ distinguemus. §. de officio. Et de multis alijs modis [x], quæ per se prudens inueniet aduocatus. Hoc tamen non contemno, quod ex compromisso vallato pœna regulariter, nec actio, nec exceptio oriri potest, vt C. de arbi. l. 2. nisi actibus fuerit emologatum. vt C. de rece. l. ne in arbitris. §. si quis. v x

† In compromisso autem sine pœna facto & actio & exceptio oritur [y], si partes se subscripserunt, vel per decennium tacuerunt, vt C. de recep. l. cùm antea. non tamen vitiabitur si pœna vallatum est, licèt cum sacramento, vt not. C. eo. Auth. decernit. Quid si est dictum, vt actio & exceptio oriatur, vt faciunt Apullani, non puto talia verba operari [z] aliquid, quia actiones non nascuntur ex voluntate paciscentium, sicut nec renascuntur, vt ff. de nego. gest. l. Pomponius. & ff. de pact. l. si vnus. §. si pactum. 8 y z

Sed quia quotidiano vsu litigatorum cõpromittitur tanquàm in arbitrum, arbitratorem, vel amicabilem compositorem, & cum pœna, si taliter assumptus pronũciet, nunquid valebit iure arbitrij tantum, vel arbitramenti, vel vtriusque, vel neutrius? et hoc prodest quærere, quia si sumitur, vt arbiter, nullo modo ad boni viri arbitrium reducitur, etiã si arbitrium sit iniquum [a], vt ff. de recep. l. diem. §. stari. si iure arbitramenti, poterit condemnatus postulare, vt ad boni viri b arbitriũ reducatur [c], si videatur continere iniquitatem [d], vt arg. ff. pro soc. l. Et videtur, quòd neutrum valeat propter repugnantiam, arg. ff. de reg. iur. l. vbi repugnantia. & C. de fide instr. l. scripturæ diuersæ ad idem. C. de codi. l. si idem. Econtrà videtur, quod solummodò iure arbitrij teneat compromissum, maximè si pœna vallatũ fuit, nec enim non necessaria verborũ multiplicatio irritat substantiam veritatis, vt ff. de auro & argen. leg. l. periculis. §. Labeo. a b c d

Econtrà videtur; quod tantùm iure arbitramenti, tum quia humanior, arg. sume. C. commu. de leg. l. omne verbũ. circ. fi. Solutio valebit eo iure, quo melius valere potest, et propte-
e rea iure arbitrij, vt non poßit reduci[e] ad arbitriũ boni viri, arg. prædictè. l. pediculis. §. Labeo. & ff. de reg. iu. l. quæ du-
4 bitationis. & ff. manda. l. qui mutuã. † Nec enim inuenta
f sunt arbitria causa inducendarũ litium, sed finiendarũ[f], vt ff. de recep. l. quãuis. Et res potius valeat q̃ pereat: & quia decreta iudicantiũ non debent esse illusoria, & maximè arbitria, non debent in alios transferri, vel propagari. ad hoc ff. de reb. dub. l. l. quoties. & ff. de re iudi. l. si prætor. 1. respon. & ff. ne quid in lo. publico. l. vlt. & C. de bo. quæ libe. l. si §. vbi autem. & ff. de recept. l. nõ distinguemus. §. quæsitum. Concurrunt tamẽ arbitria & arbitramenta: quia arbitrorũ & arbitratorum personæ insertæ compromißis, non
g possunt alij delegare[g], vt ff. de recep. l. in compromißis. & ff.
5 de verb. obl. l. si quis arbitratu. † Arbitri tamen assumuntur ad lites et controuersias dirimendas, arbitrator vel amicabilis cõpositor nedum ad componendũ inter litigatores, sed
h etiã assumitur ad cõtractus[h], scilicet ad constituẽda venditionũ precia, & ad mercedes conductionũ, et partes societatis, vt ff. loca. l. si merces. in prin. & C. de contrah. empt. & vend. l. vlti. & ff. pro soc. l. si societatem. Sed nunquid compelli poterit arbitrator ad arbitrandũ & in controuersia, & in contractu? quod videtur ad similitudinem arbitri compromissarij, vt ff. de recep. l. 3. §. tam & si neminem. Ecõtra videtur, quod non poßit compelli, argu. ll. prælleg. scilicet si merces. & l. fi. versi. sin autem. vel ipse noluerit vel nõ potuerit. Sed dico eum fore compellendum, si arbitrium in se
i recepit[i], & æquiori & fortiori iure quam electus ex com-
k promisso: esset enim magna absurditas[k], quæ sequeretur: scripsi codicem: fossatum fodi: nondum est mihi satisfactum,

ctum, sed debet satisfieri arbitrio Ciceronis, qui non vult arbitrari, quomodo mihi mercenario succurretur contra dominum [l]. Constanter ergo est compellendus. l

Nec obstare videntur verba. d.l.fin. noluerit vel non potuerit. quia ita sunt prudenter intelligenda. noluerit cùm arbitrium in se non recepit, & non potuerit, quia in se iustissimam causam allegat, propter quam non potest pronunciare. Alioquin pronunciare cogendus est, ne litigantes vel contrahentes decipi videantur: quia alium arbitratorem amicabilem inuenissent, si iste in se arbitrium non recepisset. ab amicis enim non debemus decipi, sed iuuari, vt ff. de negot. gest. l. si pupilli. §. videamus. & ff. cõmoda. l. in commodato. §. sicut. Verùm quia sæpè de maximis discordijs compromittitur inter Abbates, & Priores, seu præpositos regulares, vt eorum arbitrijs obuietur, videamus, an in eos factum teneat compromissum [m]. Quod videtur: nam cùm teneat infamosum, vt ff. de recept. l. Pedius. multò magis in Abbatem, Præpositum, & Priorem. Præthereà cùm certæ personæ prohibeantur, omnes quæ nõ sunt prohibitæ admittũtur, vt arg. ff. de iudi. l. cùm prætor. i. respon. sicut enim omnes ad procurationem & testimonium admittũtur, qui lege non repelluntur, vt ff. de procu. l. mutus. §. cùm quæritur. & ff. de testi. l. 1. §. adhiberi. ita sunt ad arbitrium admittendi, qui speciali lege non sunt repulsi. m

Præthereà [n] qualem qualem habent saltem inter monachos iurisdictionem & coertionem, vt dicit canon. 18. q. 2. c. quàm sit. & c. nullam. & extra. de offic. delega. [o] Item possunt in eum tanquàm in iudicem consentire, & ipsius iurisdictionẽ prorogare, C. de episcopali aud. l. si qui ex cõsensu. ff. de iudi. l. i. multò fortius. in eum tanquàm in arbitrũ consentire, quia quicunque repellit ab arbitrando repellitur & à iudicando, sed non econtrà, vt dictum est de famoso. per d. n o

l. Pedius. Plus omnes ferè Abbates habent castra & comitatus, vt est transmontes, & exercent ea, quæ sunt meri imperij per castra & loca sua. Quis enim in Germania Abbate S. Galli maior reperitur Princeps.

7 *† Econtrà videtur quod in tales non queat compromitti,*
8 *quia monachi † & regulares omnes pro mortuis* [p] *habentur.*
p *vt C. de episc. & cleri. l. Deo nobis. in fi. . respon. & morte extinguitur compromissum, vt ff. de arbi. l. arbiter Calēdis.*
q *Et nihil in terra habere debent, vt in Auth. quomo. opor.* [q] *mona. viuere. §. non egredientur. Et omnia per ingressum monasterio dederunt, vt Auth. hæc consti. Inno. primo circa prin. col. 5. & in Auth. de mona. §. illud. col. 1. Cum ergo animam, corpus, & res in monasterio transtulerunt, ergo facti videntur serui, igitur nō potest in eos de cætero cōpromitti, quemadmodū nec in seruos: vt ff. de recep. l. Pedius. §. 1.*

Prætereà opprobriosum est, & turpe, si velint se peritos ostendere forensium causarum disceptatores, vt C. de episc. & cleri. l. repetita.

Plus sacerdotio adueniente soluitur compromissum, vt ff. de recep. l. non distinguemus. §. compromisso. ergo non potest sacerdotium inchoari. Sed allegatio non est bona: quia in fine. §. sacerdotio. dicitur quod post sacerdotium potest recipere compromissum. & est. §. faciendus. in versi. Sacerdotio licèt quidam ibi nō faciant, sed legant in vim casus ablatiui absoluti facientes. §. in versi. præceden. compromissio. Prætereà non sunt efficaces illæ allegationes, quod pro seruo & pro mortuo reputentur, quia illud est quóad nuptias con-
r *trahendas, non quóad alia* [r]*. Nam contra testamentum patris querelam habent & patri succedūt ab intestato, & bona quæ habent diuidunt inter filios in ingressu, vt C. de episco. & cler. l. Deo nobis. & C. de sacrosan. eccles. Auth. en si qua mulier. Pronuncio, quod tenuerit compromissum primus allegationibus inhærendo. Sed in monachis simplicibus, & fra-*

tribus minoribus, & prædicatoribus, & conuersis posset probabilius dubitari f: Assiduè enim recipiunt arbitramenta et compromissa. f

Hæc autem fauente gratia Iesu Christi t notanda duxi ad honorem & vtilitatem sociorum & omnium aduocatorum, desiderans ipsos in causarum strepitu laureari. Nec miretur quis superius denotando præludia & dilatorias & peremptorias & impedimenta legitima & beneficia nominaui: quia vt facilius & melius prædicta intelligātur varijs & diuersis vocabulis appellaui, ad hoc alludit ff. de acquir. rer. dom. l. insula. in fin. C. t

ARbitrium. arbiter † diffinitur, quod est, qui ex potestate sibi à partibus concessa in cognoscendo, & iudicando, siue pronūnciādo iudicis partes gerit, ita probat tex. in l. idem Pōponius scribit si de meis. aliàs est l. Pomponius. §. recepisse. ff. de arbit. licèt aliter & minus benè diffiniat Spec. in tit. de arbi. §. §. in prin. Et quot modis in iure accipiatur arbiter. vide glo. magistram. in l. pen. C. de arbi. Arbitrator verò est quodammodò quidam proseneta adhibitus ad componēdas partes, Bar. in l. fi. ff. de var. & extraordi. cog. Et differunt, quia arbiter procedit iuris ordine seruato, & iudicat secundum ius, sed arbitrator non cogitur, d. l. si de meis. §. recepisse. Bart. in l. societatem. §. arbitrorum. columnn. 2. ff. pro socio. Innocen. Bald. Panormi. & Imol. in c. quintauallis. de iureiuran. a 9

Secundò, arbiter assumitur super lite, arbitrator verò super contractu, vt inf. eo. ver. præterea.

Tertiò, arbiter non potest assumi super facto proprio, arbitrator sic, infr. eo. versi. vel si iussit.

Quartò, arbiter non procedit die feriata, arbitrator sic. vt eod. versicu. Item sententia.

Quintò mulier non potest esse arbitrix, sed benè arbitratrix, inf. eod. versic. sequen.

Sextò, monachus non potest esse arbiter, sed benè arbitrator, inf. eo. vers. verum quia sæpè.

Septimò, excōmunicatus notorius non potest esse arbiter,

c. ad probandũ. de re iudi. iuncto c. vno delegatorum. de offi. deleg. glo. nota. & Bar. in l. Pedius. in princ. ff. de arbi. quã dixit nota. Alex. in l. si quis arbitratu. colum, 8. ff. de verb. obli. Sed excõmunicatus benè potest esse arbitrator, secundũ Bar. vbi suprà. in c. ex facto. §. si quis rogatus. in secundo. ꝑ illum tex. & ibi etiã Ang. ff. ad Treb. & in l. cũ pater. §. hęreditatẽ. in 1. ꝑ illum tex. ff. de lega. 2. Anto. de But. in d. c. quintauallis. & tenet Alex. in d. §. si ꝗs rogatus. & in d. l. si quis arbitratu. col. 7. quicquid dixerit Io. And. in c. dolo. de reg. iu. in 6. et Panor. in d. c. quintauallis. in 19. differentia ꝙ maximè, quia magis communis est opinio Innocen. & aliorum. in c. veritatis. de do. & contuma. excommunicatũ posse contrahere, & arbitramentum est quidã contractus, cùm sit transactio, glos. in Auth. vt diffe. iudi. §. 1. in ver. conuentum. colla. 19. secũdum Alex. in d. §. si quis rogatus. Et quantò fortius si æquiparemus excommunicatum relegato non deportato, prout vult gloss. communiter approbata in c. pastoralis. glo. finalis. de appella. reprobata alia in §. minor. in versic. interdictum. Instit. de capi. dimi. quam licet singularem reprobant ibi Nico. de Neapo. Ioan. Fab. & Ang. Aret.

Octauò litiscontestatio † coram arbitro facta interrumpit præscriptionem, sicut coram iudice, non sic coram arbitratore, text. in l. penult. in fin. & ibi Bald. & alij. C. de arbi. Innocen. & Dd. in d. c. quintauallis.

11 Nonò, quia † probationes & alia acta factum concernentia agitata coram arbitro fidem faciunt corã iudice ordinario, text. est in c. præsentata. de testi. in l. penul. in fin. C. de arbi. secundum distinctionem tamẽ. l. fin. C. de testi. secùs si facta coram arbitratore, cùm coram eo non sit iudicium, etiã si ordinem iudiciarium obseruet, vt singulariter voluit Innocen. in d. c. quintauallis. & per illud dictum Inno. ita tenet Panor. in d. c. præsentata. in 2. colum. & in d. c. quintauallis. in 10. differentia.

Sed ante eum tenuerunt Nico. de Mat. & Bal. in d. c. fin. & idem post Iaco. Butr. tenet ibidem Salice. & plenè Felin. in d. c. præsentata. vbi limitat. licèt aliter tenuerit Barto. distinguens vtrùm testes fuerint recepti in figura iudicij, vel non, in d. l. fin. C. de testi. & vide quæ dicam infrà.

12 Decimò quia sententia † arbitri, siue laudum in ecclesia latum non tenet, sicuti nec sententia iudicis. c. decet. in fine.

de

de immuni.eccle.lib.6.secundum Ioan.And. & Panor.extendentes.d.c.decet. ad sententiam arbitri. in d.c. quintauallis. in 17.differentia. Sed laudum arbitratoris in ecclesia latum benè teneret, argu.l.fina.C.de fer. & quia contractus in ecclesia celebrati non irritantur. per d.c. decet. vt vult gloss. ibi in vers. processus. & arbitramentum est cõtractus vt prædixi. ita vult Panor.in d.c. quintauallis. qui tamen fatetur arbitratorem peccare nisi speraretur pax aut actus pius.

Vndecimò à sententia siue laudo arbitri non appellatur, nec recurritur, sed secùs à sententia arbitratoris, à qua ad boni viri arbitrium potest recurri, si iniquè fuerit arbitratus, de quo dicam plenè infrà eod. versi. Sed quia quotidiano vsu in 1.addi. incip. nisi iniquitas.

Duodecimò, quia arbitrium † nõ transit in hæredem hæredis non facta mentione in compromisso. Sed arbitramentum, cùm sit contractus, benè transit, vt dices statim. in versi. ratione mixta. addi. prima. Aliam not. differentiam videbis infrà eo. versic. item si sententia. in vltima apostilla. Cæteras differẽtias videre poteris per Dd. in d.c. quintauallis. conformitates † verò & differentias multas inter arbitrũ & iudicem ordinarium, vide per Ludo.Roma.in l.1.ff.de arbi. & per Angel.Are.Insti.de acti.§.omnium. colum.2.& 3. Conformitates verò inter arbitrum & arbitratorẽ ponit aliquas Do.Vber.infra eo. versi. concurrunt, & ibi fortè dices. Anto. de Tremo. 13 14

b *Fœmina* Nisi consuetudo esset in cõtrarium, per tex.in c.dilecti.de arbi.gl.in l.fi.hic allegata. & adde quæ dixi supr. ti.q b.mo.exa.iudi.ord.decli.in prin.in addi.inci. vel mulier.

c *Nec dedit fideiussores.* A contrario ergo sensu, quod est in iure validissimũ, l.1.in princ.ff.de offi.eius cui man.est iurisdi. si dedisset fideiussores teneret arbitriũ, & pœna posset à fideiussoribus peti. Intellige tamen sane, quando erat talis pupillus, qui poterat naturaliter obligari, putà proximus pubertati, l.1.ff.de noua.& no.in l.pupillus.ff.de reg.iur. quo casu illi naturali obligationi benè accedit fideiussor, l.naturaliter.ff.de condi.inde.cum similibus, aliàs non posset accedere fideiussor, & per consequens nõ validaretur arbitrium, secundum glo.& Bart.in d.l. si pupillus. Et quando dicatur proximus pubertati, vide per glos.in l.pupillum.in princ.de reg. iu.& in §.pupill9.Insti.de inut.stipu. videlicet masculus

in decimo anno cũ dimidio, fœmina verò in nono & dimidio, quas glo. sequitur Pau. de Cast. in d. l. 1. ff. de noua. Sed fideiussorũ datio non operaretur ad validandũ processum coram iudice, vt dixi sup. tit. 2. vers. itẽ pupillus. Anto. de Trem.

15 d *Hæredis non facta mentione.* Non enim transit † arbitriũ in hæredem, nisi fuerit actum, sed benè effectus sententiæ arbitri, vt d. §. si hæredes. & c. fina. extra de arbi. Secùs tamen in arbitramento, cùm sit contractus, & contractus transeant ad hæredem. l. veteris. C. de contrahen. & cõ. stipu. etiam si sint conditionales. §. ex conditionali. Instit. de verbo. oblig. Istam differentiam ponit Spec. in titu. de arbi. §. finitur. vers. sed nunquid arbitrator. & tenent Hosti. & alij in d. c. fi. Bal. in l. fin. in 5. q. C. de contrahen. empt. Fran. Are. Ludo. Roma. & Alexan. in 9. col. in l. si quis arbitratu ff. de verbo. oblig. & ibi Ias. fatetur istam esse communem in 9. col. eandem opinionem tenent Anton. de Butr. Imol. & Panorm. in 5. differentia. in d. c. quintaualllis. quicquid tenuerit idem Panorm. sibi contrarius in d. c. fina. & Bartol. in d. l. si quis arbitratu. in 7. quæstione. ibi in puncto iuris sustinet Ias. sed à communi ne recede. l. vna. ff. de offic. quæsto. cum similibus. Sed an facultas arbitrandi concessa stipulatori transeat in singularem successorẽ, vide infrà eo. versi. concurrunt in addi.

16 Item an compromissum † factum in aliquem sub nomine dignitatis. putà in regem Francorum, transeat ad eius successorem, sicut transit iurisdictio, c. quoniam Abbas. de offic. delega. breuiter conclude non transire, per text. in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulg. & pup. substi. & in l. diem proferre. §. 1. ff. de arbit. per quos text. ita tenent Barto. Bald. Ang. Sali. Imol. Paul. de Castr. & Ias. dicens istam verã sicut euangeliũ. in d. §. hæc verba. & ibidẽ Are. fatetur istã esse communem, & obseruari in practica, licèt ipse de iuris subtilitate teneat contrariũ: próut etiã tenent Raph. Cu. & Alex. ibi. Adde etiã, ꝙ primam partẽ tenuit Bal. in infinitis locis, maximè in c. vno. in prin. col. 6. vers. pone cõcessum. qui feu. da. pos. in vsi feu. vbi dicit se ita cõsuluisse in causa comitis Sabaudiæ sup sententia lata per regẽ Francorũ, cùm in eius patrẽ fuisset factũ compromissum sup 44. castris feudalib⁹ imperij. Et de cõpromisso facto in Papã Martinũ idem dicit Pe. Anch. in c. si gratiosè. de rescript. in 6. Rationẽ diuersitatis inter iurisdictionẽ & cõpromissum vide p Imo. & Ias. in §. hęc vera. Anto. de Trem.

e *Si sorde.* Iste Domin. Dd. non videtur facere differentiam inter corruptum gratia & corruptum sorde.i.pecunia, prout faciunt Iac.de Ra. Pet.de Bel. Pert.Cy. & Pau.de Castr. in d.l.3.C.de arbi. quemadmodum etiã non distinguũt glos. Et sic aliud erit in sentẽtia iudicis, aliud in sententia arbitri: quia † sentẽtia iudicis lata per sordes.i.per pecuniã est ipso iure nulla.l. venales.C.quãdo prouo.non est neces. & lata per gratiã mero iure, videlicèt, l.seruo inuito.§.cũ prætor. ff. ad Treb. nisi in casu.l.fi.C.si ex fal.alle.secundũ Io.Fa. & Sal. in d.l.venales. licet iudex litẽ suã faciat.l.2.C.de pe.iu.q ma. iu.datur tamẽ aduersus ipsam sententiã restitutio, p gl.sing. in d.§.cùm prætor. & ibi Pau.de Castr. & Alexand.in add.ad Bar.Sed sententia arbitri esset per sordes. i.per pecuniam lata est mero iure valida. sed datur doli exceptio contra agentem pœnam, per tex.in l.1.præal.tenet gloss. in d.l.venales. & in l.sed & seruum.§.sunt & alij. & in l. ita demum. ff.de arbi.odo. Bal.Io.Fab.& Sali.in d.l.venales.Odof.Alb.& Io. Fab.in d.l.3.Imo.in l.diuus. & ibi assignat rationem.ff.de re iu.Ang.Are.in §.omnium.colum.4.Inst. de act. licèt Iac.de Aret.Pet.Cy.& Pau.in d.l.3. non distinguant inter iudicem & arbitrium, sed solùm an per gratiam an per sordes etiam in arbitro, vt in iudice dixi. sed primũ puto verius per d. l. 3.

Benè fateor, quod eo casu, quo ex sententia arbitri daretur actio, vt in l.cùm antea.C.de arbi.& ageretur ex sententia, & non ad pœnam, quod tunc arbitri sententia per sordes lata, esset mero iure nulla, sicut sententia iudicis: quia tunc sentẽtiæ nomen meretur, per no.in l.1.C.illo tit. & hoc voluit apertè Sali.in d.l.venales.sed certè nil aliud sentit gl. in d.l.ita demum.gl.mag.in fin.

Sed quid in laudo arbitratoris lato per sordes & dolum ipsius arbitratoris? Paul.de Cast.tangit in d.l.3.post Io.And. in addi.ad Spec.titul.de arbitr.§.fin.in mag.venditione: sed conclude, quòd mero iure teneat, sed possit peti reductio per ea, quæ dicta sunt de arbitro, & multo fortius etiam secundum Paul. si pars cum iuramento renuntiasset reductioni: quia in omni † generali renuntiatione censetur dolus malus exceptus, l.creditor.§.Lutius Titius.ff.mand.An. de Tre. 18

Meri vel mixti imperij. An de † causis meri imperij.i.criminalibus possit compromitti, breuiter conclude, quòd si a- 91
gatur criminaliter ad vindictam publicam, quòd partes cõ-

promittendo non possunt præiudicare Reipublicę vel fisco, gloss. in l. diuus Marcus. gloss. fin. ff. ad Sille. & clau. Sena. & Bar. in l. 1. §. vsq; adeò. ff. de iniurijs. post Dy. ibi per tex. in l. iurisgentium. §. si paciscar. ff. de pac. & per Bar. in l. inter omnes. §. rectè. ff. de fur. per Bal. in l. falsus. in 3. oppo. C. eo. & in l. 1. in vl. col. C. com. de leg. & fidei. & in l. trãsigere. C. de trãs.

Sed si agatur ciuiliter, id est, ad vtilitatem priuatam, benè poterit compromitti, gloss. in l. quid ergo. §. ex compromisso. gl. 1. ff. de his qui no. infa. tex. & ibi Pa. & alij in quintauallis. de iureiu. tunc enim cùm parti pœna sit applicanda, poterit iuri suo renuntiare, per iura vulgaria, & hoc voluit Spec. in tit. de arbi. §. restat. in prin.

Vnum tamen est, quòd si delictum consisteret in omittendo, potest remitti per partem etiam pœna fisco applicanda, glo. est ordinaria, quæ non est alibi in d. l. diuus Marcus. glo. fi. in fi. quam ibi appellat Bald. in l. iurisgentium. §. sed si paciscar. in 1. lectur. ff. de pactis. & in c. quoniam frequenter. in princ. col. 4. vt lit. non contest. & illam dicebat singularem Dy. ibid. vt refert Ant. Cor. in singularibus suis, in versi. pœna. in vltimo. & ab omnibus dicit reputari singularem clarissimus Iureconsf. Do. Nico. Boe. sacri magni consilij christianissimi inuictissimi Francorum Regis cõsiliarius in suis commentarijs ad consuetudines Bitu. in tit. de iurisd. omn. iud. §. 16. gl. 2. Eo ergo casu posset etiam fieri compromissum per regulam, quam tradebat Guil. de Suz. in d. §. Iulianus. hic allegato quem refert Io. And. in addi. Spe. in d. tit. de arbi loco prælleg. quod de omni crimine, de quo licet transigere, iuxta d. l. trãsigere. poterit etiam fieri compromissum, & multo fortius. Et non facta mentione de Guido. de Suz. Idem vlt Bar. in d. §. Iulianus. in fin. inferens, quod vbicunq; potest de crimine transigi, poterit compromitti in arbitratorem: quia arbitramentum est quædam transactio, vt per gloss. sæpè alleg. in Auth. vt diffe. iud. in prin. in prin. in versic. conuentum. coll. 9. Ant. de Trem.

g *Erat iudex* Intellige sanè, quod etiamsi non cogeret partes ad compromittendum: quo casu indubiè compromissum est ipso iure nullum, per text. quem ibi not. Bald. & dicit menti tenendum secundum literam absuisse in l. si qui ex cõsensu. C. de epis. audien. sed etiã partes voluntariè in eũ compromitterẽt tanquã arbitrum de causa: cuius cognitio ad

ad eum spectaret, non valebit compromissum, vt per glo. in d. §. si quis iudex. & est tex. in l. prætor. ff. de tut. vel cura. dā. ab his. & l. 1. §. & post operis. cum glo. & ibi moder. ff. de no. oper. nuntia. De causa † verò ad eius cognitionem non spe- 20
ctante benè posset recipere compromissum, putà inter non subditos: cum quo ad illas censeatur priuatus, vt voluit glo. in l. 1. gl. fi. in fi. ff. de iudi. & in l. si qui ex consensu. C. de epi. aud. & vtrobiq; per Dd. Sed in iudicē etiam de causa ad eius iurisdictionem spectante benè potest compromitti tanquā in arbitratorem, glo. Bar. & Bald. dicens esse veritatem, in d. §. si quis iudex. glo. & ibi Alex. in d. l. 1. §. post operis. & gloss. in ver. conuentū. in Auth. vt differentes iudices & alibi sæpè. Sed iure canonum etiam tanquàm in arbitrum potest indistinctè compromitti in iudicem siue ordinariū, c. cum tempore. & c. ex parte. & ibi per Dd. de arbi. siue delegatum, in c. nisi. de præben. & istam differentiam tenet Spe. in tit. de arbi. §. potest. versi. sed nunquid in ordinarium. & eam dicunt communem Ant. de But. & Imo. in d. c. quintauallis. in prima differentia: quos refert idem tenendo post Ang. Imo. & Lud. Ro. ibi Alex. de Imo. in d. §. & post operis. licet aliter dicat Pa. in d. c. cum tempore. col. fi. Sed dubium est, vtrum iu-
dex † possit cogere partes ad compromittēdum in alium? ad 21
quod dic breuissimè, quòd magis communis opin. est, quòd in ciuilibus causis non potest partes cogere ad cōpromittendum, nisi in tribus casibus, de quibus per Alex. in d. §. & post operis. col. 2. In criminalibus verò ante delictum perpetratū possunt, si suspitio est scandali, l. æquissimum. & ibi gl. Iac. But. & Bal. ff. de vsuf. Bar. in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offi. presi. post vero perpetratum delictum & punitum quóad vindictam publicam, poterit iudex partes hortari ad pacem cogere non: secundum Bal. & Salic. per gl. ibi in l. transigere. C. de transact. & Alex. vbi sup. Ant. de Trem.

h *De re sua* Arbitrator † tamen benè potest esse quis in re 22
sua & causa propria, tex. est in c. quintauallis. de iureiu. l. hęc venditio. in prin. ff. de contrahend. empt. debet tamen arbitrio viri arbitrari, & si iniquè arbitretur, vel sit in mora arbitrandi, recurritur ad arbitrium boni viri, vt est tex. multū notan. secundum Bartol. ibi in d. l. hæc venditio. Et sic licet à persona tertij non recedatur, si nolit arbitrari. l. si quis arbitratu. ff. de verbo. obliga. & l. final. C. de contrahen. empt.

tamen

tamen à persona alterius ex contrahentibus benè recidi potest, per illũ tex. in d. l. hęc venditio. & tenet Bar. Paul. Alex. & Ias. in d. l. si quis arbitratu. & Bar. in d. l. hæc venditio. Notanter dixi, si tertius nolit arbitrari: quia si arbitraretur, & iniquè, fieri posset reductio, per tex. cum glo. in l. proposita. ff pro socio. tenent Bart. Paul. Alex. & Ias in d. l. si quis arbitratu. & idem vult gloss. in l. 1. gloss. magn. ff. de lega. 2.

23 Item quod dico, à † persona tertij non volentis arbitrari non posse recedi, vide limitatum septem limitationibus per Ias. in d. l. si quis. colum. 3. & 4. & ad principale dictum Do. Hub. vide quæ scripsi sup. quib. mo. exa. iud. ord. decli. versi. Ratione causæ. in add. sup verbo in causa ꝓpria. An. de Tre.

i *Dies compromissi exiuit* Sed non parum ardua dubitatio
24 est, quanto † tempore duret potestas arbitrandi, vbi nulla dies esset præfixa in compromisso. In quo tamen articulo vno verbo conclude, primò quóad arbitrium, quòd potestas cognoscendi durat perpetuò, ita quòd nullo tempore eius notio. i. facultas cognoscendi exspirat, donec partes spreuerint ipsum arbitrũ, vel partes aut earũ altera sibi fecerit ꝑfigi terminum per iudicẽ, per tex. in Auth. si tamen. C. de tẽp. ap.

25 Sed instantia † coram eo cœpta durabit tantum triennio post litem contestatam sicut coram iudice dicitur. in l. properandum. in prin. C. de iudi. cùm instar iudiciorum arbitria sunt redacta. l. 1. ff. de arb. & coram arbitro lis sit contestanda sicut coram iudice l. pen. in fin. C. de arbit. & l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudi. Nisi lis coram iudice iam durasset vltra biennium quo casu coram arbitro instantia durabit anno. d. l. properandum. §. si autem. in medio. & ibi Cy. per illum tex. Et hæc procedunt iure ciuili sed iure canonum etiam instantia ipsa perpetuo durabit, sicut & facultas arbitrandi: quia eo iure causæ non habent instantiam, text. est in c. venerabilis. de iudi. Istam magis veram conclusionem esse attestatur Alex. de Imo. in l. si quis arbitratu. col. 7. versic. quid autem in arbitro. ff. de verbor. oblig. & ibi refert plures qui de hoc articulo scripserunt. Quo verò ad arbitratorem, conclude, quòd sicut potestas arbitri non finitur tempore, sic nec arbitratoris: cùm à iure tempus non reperiatur præfixum, quicquid dixerit Bartol. quem solus Ange. sequitur in d. l. si quis arbitratu. contra quem indifferenter tenet vtraque schola canonistarum & legistarum. canon. in d. c.

Quintauallis. & in c. cùm dilectus. de arbit. legistarum. in d. l. si quis arbitratu. vbi plenè vide Alexand. & Ias. in 14. & 15. colum. tex. enim in l. fin. §. sed & si quis. C. communia deleg. & fidei. per quem Bar. dicebat facultatem arbitrandi expirare anno, loquitur in vltimis voluntatibus, in quibus benè potest recedi à persona arbitratoris: vndè nimirum si tempore finiatur facultas arbitrãdi, non sic in contractibus, per d. l. fi. C. de contra. emp. Ant. de Trem.

k In hac vtili & quotidiana materia prorogationis termini in compromisso præfixi ne longior sim, pono tibi octo breues conclusiones. Prima erit ad hoc quod vt prorogatio teneat, opus in compromisso actum fuisse. Reliquum habet inf. ad fi. tit.

l *Sententia obtinebit* Licet istud idem quod Do. Hub. hic tenuerit gloss. in l. diem. §. si plures hic alleg. & Spec. tit. de arbit. §. fin. vers. notare quoque. post princip. §. vbi ista verba. Dom. Huber. transcripsit: & pro hac parte videatur facere tex. præalleg. attamen contrarium est clarè decisum per c. 1. de arbi. lib. 6. imprimis † enim attendi debet summa, in qua 26
plures concordant expresè: vndè si duo condemnent in 10. & tertius in 5. preualebit sententia duorum, d. c. 1. Sed vbi omnes discordarent de summa, tunc minori summę staretur. d. §. si plures. & ita etiam no. Bar. & alij. in d. §. si plures. & Dd. signanter Ias. in d. l. inter pares. ff. de re iu. vbi etiam ponit, quid si duo condemnantes in maioribus summis protestentur, quòd ita condemnant in illis, quòd non in minori, putà vnus in 15. Ita quòd non in minus, alius in decem ita quod non in minus, & tertius in 5. concludit, quòd non obstante protestatione eorum, tanquàm facto contraria, valebit in 5. per glo. solennem in d. c. 1. gloss. fin. quam dicit singularem. Imol. in d. l. inter pares. & eam sequuntur Ioan. And. Dom. de sanct. Gem. & ibi licèt contrarium tenuerint Specul. vbi sup. versic. sed pone & Ange. Bald. Paul. & Lud. in d. l. inter pares. per text. in l. si stipulatus fuero hanc summam. ff. de verb. oblig. sed ille tex. loquitur in cõtractibus, & sic in actibus dependentibus à mera voluntate contrahentium, secundum Ias. vbi sup. Ant. de Trem.

m *Tertius assumatur.* An † autem partes possint dare facul- 27
tatem arbitris eligendi tertium incertum, dic, quòd non, sed benè certum, per tex. in l. item si vnus. §. si duos. ff. de arb.

& tex.

& tex. in c. innotuit. & ibi per cano. de arbi. Sed de arbitratoribus benè potest dari talis facultas eligendi tertium incertum, per tex. in c. cùm à nobis. eod. titul. secundum primum intellectum gloss. quem ibi tenet Host. & communiter Dd. secundum Panor. ibi in 2. col. dicentem, quòd est singulare dictum licet subiungat, quod posset de iuris subtilitate teneri contra gl. Et quod arbitratoribus possit dari talis facultas, tenet Alex. in add. ad Bar. in Bar. in §. si duos. post Bal. & Io. Mo. in locis, de quibus per eũ ibi. E contra verò benè valeret compromissum in duos, hoc adiecto, quòd teneantur ferre laudum secundũ consilium alicuius iuriscõsulti incerti: sed non certi: quia eis libera facultas arbitrandi, d. l. item. §. idẽ Pomponius. & sentit Huber. inf. eo. vers. 2. nisi diceret, consilio talis habito, quo casu tenentur habere, non sequi Bart. in l. 1. §. si plures. col. pen. vers. sextò quæro. ff. de exerci. & Ang. in l. illa institutio. ff. de here. insti. & Lan. de Oria. in trac. de arbi. §. multis varijsq; modis. Ant. de Trem.

n *Alio loco*. Adde idem tenere Spec. in tit. de arbi. §. final. versic. de loco autem. & ibi Ioan. And. & Bal. in §. si arbiter. hic allegato. Non tamen intelligas Iudaice, quòd si fuerit compromissum in vna domo ciuitatis, quòd non possit ferri laudum in alia domo eiusdem ciuitatis: sed generaliter est locus accipiendus, secundum Spec. vbi sup. versi. item queritur an strictè. Non sic in iudice ordinario, qui in loco maiorum suorum iura reddere debet, l. pen. ff. de iusti. & iur. aliàs sententia est nulla, secundum Bal. ibi & dixi sup. tit. de impe. exe. & cau. nul. §. videamus. versi. ratione modi.

o *Pronuntiare* Vel nisi arbiter à principio locum elegerit, & partibus assignauerit: quia eo casu omnes citationes intelliguntur relatæ ad illum locum. Ita Bar. notabiliter in l. si vt proponis in 2. C. quom. & quando iud. dicens practicã talem esse, & idem voluit Iaco. But. in l. si locus. ff. de iu. quem refert & sequitur Alex. in addi. ad Bar. d. §. si arbiter.

p *Talis conditionis* i. authoritatis, vt ibi dicit tex. & ibi no. Bal. quòd ratione authoritatis & dignitatis conceditur arbitro, quòd aliàs non concederetur ad quod facit, quod vult idem author. supr. tit. 2. §. item monachi: vers. admitto tamen eos.

q *Agere*. Et litigatores eo loco facilè conuenire possint, prout dicit ibi tex. quia vtrũq; requiritur. & per illũ tex. Bal. ibi notat partes nõ posse citari ad locũ, ad quẽ non possunt

ire

ire de facili, allegat not. in l. si locus. ff. de iud. adde. l. nepos proculo. ff. de verb. sig. non enim † dicor facere posse, quod commodè non possum. Ant. de Trem. 28

r *L. quaerit* Aliàs est, l. itē si vnus. §. idem Pomponius. & sic rectè sentit do. Hube. secùs esse si diceretur, consilio talis habito, vt dixi sup. eo vers. pronuntiata in addi. super ver. tertius post Bar. in l. 1. §. si plures. ff. de exercito. cui adde Spe. tit. de arb. §. fi. ver. sed quid si dicatur. Ant. de Trem.

s *Die feriata* Hoc intellige in arbitro. quia arbitrator † die feriata etiam in honorem Dei potest suum laudum proferre, & valebit: cùm arbitramentum sit quædam tractatio, glos. in Auth. vt diffe. iudi. in princ. in vers. conuentum. col. 9. & transactiones die feriata in honorem Dei benè possunt fieri, l. fi. C. de fer. Bar in l. Pomponius. §. fin. & l. si feriatis. ff. de arbi. Bal. in d. l. fi. in 5. nō. Pan. in c. Quintauallis. col. 12. de iureiur. vbi tamen putat arbitratorem peccare nisi speretur pax aut actus pius vt dixi sup. eo. in rub. 29

t *Si fuit dictum*. Sed si nō fuisset dictū in dubio dices, quòd si omnes † controuersiæ erant propositæ ex parte vnius ex litigatoribus tantùm, & tunc poterit separatim pronuntiare: Si verò permixtim vtraq; pars alteri cōtrouersiam faciebat, fortè quia lite penden. coram iudice in causa conuentionis & reconuentionis partes compromiserunt, & tunc vna sententia vtranq; controuersiam dirimere debet, Ita Bart. in d. l. quid tamen. in prin. licet aliter distinguat in l. de rebus. eo. tit. quod nota, quia aliàs vidi dubitari. 30

v *Non fuerat compromissum*. Vnde dicunt Bar. Ang. & mod. in l. Aquiliana. ff. de transac. quòd nō poterit arbitrator cōdemnare vnam partem ad dandum vel tradendū aliā rem in cōpromisso nō cōprehensam ꝓ re petita: licet bene posset † condēnare ad dandū certā pecuniæ summā, licet de pecunia non fuisset cōpromissum factū. quia pecunia, ꝑ quā omnes aliæ res æstimātur, non videtur alia res. l. si ita. ff. de fideiuss. quod Bar. vbi sup. dicit menti tenendū. Vel poterit condēnare Titium ad restituendū rē petitā Meuio, datis prius Titio centū, dummodò in eadem oratione. secùs in capitulo separato diceret de pecunia: quia tunc quòad illud caput non valeret: secundū Ang. ibid. cuius verba dicit elegantia, & non tradenda obliuioni Lanfran. de orig. in tra. de arbi. §. nonò quæro. Et dicebat Spe. in tit. de arbi. §. excipitur. ver. sed pone quod 31

litigantes promissa procedere in arbitratore: secùs in arbitro, per rationem de qua ibi per eum. Sed Bart. in d.l. Aquiliana. non distinguit. Innoc. & Ias. ibi dicit distinctionem Spec. non esse veram nil vltra subiungens. Speculatorem etiam reprobat Lanfran. in d. versic. nonò quæro. quia vtrobique eadem ratio. Adde tamē, quòd etiam arbiter potest pronuntiare super fructibus & expensis. licèt de eis nil fuerit dictum in compromisso: istud fuit singulare dictum Bald. in l. 1. in 1. colum. C. si à non competen. iudi. quod dicit multum singulare Ias. in d.l. Aquiliana. & ad idem Alexand. & Imo. in addi. ad Bar. ibidem allegat Bald. in loco præalleg. licèt Bald. expresse non dicat de arbitro: sed de delegato. Sed miror quòd non allegent gloss. singularem hoc expresse volentem in d.l. non distinguemus. §. de officio. quam ad hoc dicit singularem Ang. Aret. in §. omnium. col. Insti. 2. de act. Anto. de Trem.

x *Alijs modis.* Putà, quia partibus absentibus pronuntiauit laudum, p text. in l. diem proferre. §. si quis litigatorum. ff. de arbi. qui vult non sufficere partes esse citatas coram arbitro: sed esse necessariam earum præsentiam, nec sufficere absentiam per contumaciam, quem text. ad hoc solenniter Barto. ibi notat. & ad idem ab expresso alium textum notat Bald. in l. si qui ex consensu: secundum literam affuisse. C. de episcop. audien. Nisi esset data in compromisso potestas arbitrio proferendi suam sententiam partibus presentibus vel absentibus. vt habetur in d. §. si quis litigatori. Quo tamen casu caue: quia adhuc esset necessaria citatio, aliàs laudum esset nullum. Istud est singulare dictum Spec. in tit. de arbit. §. excipitur ad finem. versi. sed pone quod dixit non esse alibi Alexand. de Imol. in addi. ad Bar. in d. §. si quis litigatorū. & eum sequuntur Imol. Ludouic. & Alex. in 5. colum. versic. quartò limita. in l. si quis arbitratur. ff. de verbor. oblg. & ibi Bartol. Sozin. latè colum. 13. versicul. 10. & vltimo.

Vnde necesse est addere, partibus absentibus & non citatis, prout communis practica obseruat. Et præmissa procedunt in arbitro. Sed quid in † arbitratore vtrùm possit partibus
33 absentibus & non citatis proferre laudum suum? In quo articulo licèt latissimus existat, eumque valdè dubium, & se semper dubitasse testetur Lud. Roman. in consi. suo. 72. incip. circa primum quod quæritur. sitque magna quæstio

secun-

secundum Bal. in consi. 7. incip. punctus quæstionis talis est: quædam domina. in 3. volum. Et ardua ac valdè dubitabilis, & in facto sæpè contingens, vt verbis vtar Ias. in d. l. si quis arbitratu. colum. 9. ver. tertiò quærit: breuissimè tamen absoluendo dicas, quòd licèt Bartol. in l. si quis arbitratu. in 2. colum. versicu. quæro quandò arbitrator: quæ est tertia questio, multis fundamentis firmet post Petrum de Bel. Pertic. requiri citationem in sententia arbitratoris, quam opin. idē Bart. in plerisq; locis tenuit, & in quibusdam Bal. prout etiā referunt moder. Alex. Soz. & Ias. vbi supr. quam & melioribus authoritatibus & validioribus rationibus vallatam, & in consulendo & iudicādo tutiorem dicit Ioannes de Anan. consil. 83. incip. visis his quæ in facto narrantur. etiam communem esse testatur Petr. de Besu. ibidem. in d. l. si quis arbitratu. Licèt etiam contrariam opin. quòd non sit necessaria partis presentia aut citatio, tenuerint Guliel. de Cug. & Ray. in l. episcopale. C. de episcop. & cleric. & ibi etiam Bald. suo more sibi contrarius, & in alijs locis multis à modern. in d. l. si quis arbitratu. relatis: vbi etiam Franc. de Alber. hanc tenet in sua repetit. & Dd. Cano. signanter Hostien. Anton. de Butr. Ioan. de Imo. & Panor. in c. Quintauallis. de iureiur. & multi consulentes, de quibus per Ias. in d. l. si quis arbitratu. colu. 10. ver. contrariam rationibus & fundamentis. de quibus per eosdem. Attamen in hoc passu veram & sequendam puto doctrinam Bal. in l. fi. col. 3. in 3. q. ad finem suæ distinctionis. C. de contrahen. empt. & vendi. dicentis, quòd si arbitrator aliquandò partes audiuerit, & negotiū ipsis presentibus examinauerit, quòd posteà in prolatione sui laudi nō est necessaria partium præsentia aut citatio: quinimò valebit mero iure laudum eisdem partibus absentibus & nullatenùs citatis latum. Si verò partes non fuissent præsentes in examinatione negotij, tunc laudum parte absente & non citata latum, est nullum: & arbitrator præsumeretur in dolo, laudando non habita informatione, l. arbitratorum. ff. de arbi. & in hac opin. resident Raph. Cum. Paul. de Castr. in 2. col. Lud. Rom. Alex. col. 4. versi. tertia fuit opi. & Ias. in 11. dicens quòd ita consuleret & iudicaret in d. l. si quis arbitratu. & Imo. in l. duo ex. tribus. ff. de re iud. Sal. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. & Lan. de orig. in tracta. de arb. §. multis varijsque. q. 10. dicens Bal. in d. l. fi. singulariter loqui.

Si tamen velles tenere opin, Bar. limitans eam pluribus modis, vt per Alex. Soc. & Iaſ. in d. l. ſi quis arbitratu. inter quas ponunt illam de calculatoribus electis ad videndum, & calculandum libros traffici, quòd poſſint declarare partibus abſentibus & non citatis, per tex. ſingularem & vnicum in l. 2. §. quod de frumentarij, ff. de adminiſtr. rer. ad ciui. perti. de quo plenè per Iaſ. ibi. in 13. colum. ver. ſexto. no. limita. Aduerte tamen, quòd etiam vbi velles tenere opi. Bart. quòd requiratur partis præſentia vel citatio in arbitratoris ſententia, quòd ſi diceretur in compromiſſo, quòd arbitrator poſſit ſentẽtiare partibus abſentibus, quòd tunc non erit neceſſaria citatio etiam ſi non addatur, & non citatis, prout de arbitro ſup. dictum extitit. & hoc ideò, quia cùm in ſententia arbitratoris non requiratur niſi citatio, ſecundum illã opi. vt illa verba aliquid operentur iuxta, l. ſi quando, in prin. ff. de leg. 1. cẽſebitur etiam remiſſa citatio. ita formaliter Alex. de Imo. in ſæpè alleg. l. ſi quis arbitratu. col. 5. ver. quarto limita. dicens ab alijs non fuiſſe declarari. Ant. de Tre.

y *Oritur* Sed an iſtis caſibus poterit appellari. dic vt in verſ. ſeq. in addit. in verb. iniquum.

34 z *Talia verba operari* Ergò videtur, quòd cùm † ex ea ſola ſententia poſſit appellari, ex qua datur actio vel exceptio, vult gl. ſingularis in l. 1. C. de arbit. quã facit valde ſingularẽ Bal. in c. preſentata. col. fi. de teſti. ſi partes non poſſunt facere, quòd detur actio & exceptio, vt vult iſte do. Hub. ergò pariformiter non poterunt paciſci, quòd poſſit appellari à laudo arbitri, cuius contrarium tenent Bar. Bald. & Sal. in d. l. 1. quid enim repugnat, ſi partes concordant, quòd arbitri ſententia reuideatur per iudicem. Sed fatentur, quòd nõ eſt propriè appellatio, ſed quædam reclamatio. Et quòd hoc poſſit, tenent Dy. Bar. Bald. Ang. Alex. & Iaſ. dicentes communiter teneri in l. nemo poteſt. de lega. 1. & Bal. in rub. C, de appel. et Cano. in. d. c. Quintauallis. & in c. cùm dilectus. de arbi. licèt contrarium tenuerint Cy. in d. l. 1. & Spec. in tit. de appel. §. in quibus. verſ. 16. quem prima parte allegat & malè. Bar. in d. l. Mæuio poteſt. Ant. de Tre.

35 a *Sit iniquum* Niſi † iniquitas eſſet euidens & manifeſta. gloſſ. & ordin. & menti tenenda, in c. à iudicibus. 2. quæſt. 6. quam dicit ordin. & menti tenendam, Panorm. in c. Quintauallis, colum. 16. de iureiur. & eam dicit ſingularem Lan.

de orig.

de orig. in tract. de arbi. colum. 2. & tenent Host. & Pa. in c. 2. de arbi. Innoc. in c. exposita. co. tit.

Vel nisi arbiter esset assumptus super articulo iudiciali incidenti, per tex. singularem & non alibi secundum Barto. ibi. in l. arbitrio. ff. qui satisd. cogan. secundum vnum intellectum, quē ibi sequitur Ang. licet alij omnes impugnēt.

Vel secundum alium intellectum Iac. de Butr. Alb. Ang. & Ias. ibi & Ang. Are. & Imol. l. ex consensu. ff. à quib⁹ app. non licet. quando arbiter esset datus à iudice vel à partibus assumptus cum authoritate iudicis, quia tunc posset appellari, pro quo bonus text. in l. cùm anteà. circa princ. ibi, neq; iudex dederat, C. de arbit. idē & tertiò nisi essent arbitri iuris vel statuti necessitate electi: quia ab illis benè potest appellari, ꝑ tex. in l. amplissimi. & ibi Ang. in 3. not. & Pau. in vlt. C. de iud. & per tex. in l. fi. & ibi Bar. Bal. Sal. & Ias. dicens esse communem. eo. tit. gl. Pet. de Anc. & Philip. Pet. Fran. dicens ita tenendum c. ab arbitris. de offi. dele. in 6. gl. in c. à iudicibus, 2. q. 6. Pa. in c cùm dilectus de arbi. Ias. post Frā. Are. in l. nemo potest. in 2. lectu. col. 15. in fi. de le. 1. Vel nisi ex sententia arbitri oriretur actio, vt in casib⁹. l. cùm anna. & l. ne in arbitrijs. C. de arbi. quia posset appellari, secundum Bar. in l. 1. eod. tit. & in d. l. nemo potest. & in l. 2. ff. de arbi. vbi dicit istam esse suam opi. cōtra omnes. Sed contrariū tenent gl. & Dd. in d. l. 1. & gloss. in l. arbitro. & ibi Alb. Ang. Bal. Alex. & mod. ff. qui satisd. cogan. Imo. Alex. Are. & Ias. in vtraq; lectura in d. l. nemo potest. & vtrobiq; Alex. testatur communem esse contra Bar. & contra eū tenent etiā Ant. & Pa. in d. c. cùm dilectus. Vel nisi pactum esset in contrariū initum, vt habes sup. vers. prox. in addi. incip. ergò videtur.

b *Boni viri.* Quis autem † dicatur bonus vir: dic, quòd iudex ordinarius partium, tex. est quem ibi notāt Bar. in 1. no. & Pau. ab expresso in l. continuus. §. cùm ita. ff. de verb. obl. & tex. in l. vir bonus. ff. iud. sol. text. & ibi gloss. & Bartol. loquens de consuetudine Pisarum, quod iniurians ponat se in manibus iniuriati, vt de eo sumat vindictam, in l. sed si vnius, §. prætor ait. ff. de iniur. ad idem gloss. & Bart. in l. in proposita. quam Bar. legit cum l. societatē. §. arbitrorum. ff. pro soc. & glo. in c. potuit. in ver. clerici in fi. de loca. Alibi tamen gloss. videtur appellare bonum virum forum conscientiæ. in l. semper in contractibus. ff. de regul. iur. iunctis dictis 36

per Bal. in l. vna. colum. 2. C. de confes. & in c. cùm causam. in secundo. de testi. vbi inquit, quòd forus conscientiæ est forus boni & æqui. & quod in foro conscientiæ non est licitum se inuicem decipere, allegans dictam gl. dicentem hoc nõ conuenire bono viro. quam ad hoc idem Bal. reputat singularẽ in d. c. cùm causam. Ant. Trem.

c *Reducatur.* Adde quòd nedùm in cõtractibus bonæfidei, verum etiam in cõtractibus stricti iuris peti potest reductio, per tex. gloss. ordin. & Bartol. in l. in proposita. ff. pro soc. de quo text. ibi non aduertit, sed illum ponderat in verbo, eo magis quòd iudicium pro socio bonæfidei sit. Bart. in l. societatem. §. arbitorum, cum quo illam, l, in proposito legit. in 1. colum. eod. titul. quasi ille tex. innuat idem esse, si esset stricti iuris, ad idem tex. in l. si libertus iurauerit. de oper. liber. ff. & ita firmat Ias. contra Cuman. in l. si quis arbitratu. colum. 5. vbi etiam idem tenet Bar. ff. de verb. oblig. Benè fateor, quòd in hoc hoc differunt contractus stricti iuris à contractibus bonæ fidei: quia in his petitur reductio per actionẽ ex eo contractu, per text. in l. vndè si Neruæ. ff. pro soc. sed in illis iudicis officio, per tex. in d. l. si libertus iurauerit. voluit Bar. in d. §. arbitrorum. col. 4. ver. quæro quo iure. & Ant. de Butr. & Pan. in c. quintauallis. de iureiu. & Ias. in d. l. si quis arbitratu. col. 5.

37 d *Iniquitatem* Quandò autẽ † dicatur continere iniquitatem, dic, quòd si læsus vsque sextam partem inclusiuè, próut probatur, in l. vnde si Neruæ, ff. pro soc. & ibi Barto. qui legit cum. §. arbitrorum. l. societatem, non autem secundum eum vsq; ad dimidiam iusti pretij: próut videtur probare tex. in l. 2. C. de rescin. ven. & voluit glo. in l. si. C. de contrah. emp. & Anton. de But. in c. quintauallis. in antepen. Car. de iureiur. Sed cùm Bartol. de sexta parte tenent Ludou. Roman. in l. si quis cum aliter. in 4. colum: de verbor. obligat. & Imol. in d. c. Quintauallis. quia tex. in d. l. 2. loquitur de pretio constituto à seipso non à tertio, secundum Bartol. in d. §. arbitrorum, & Alexan. in d. l. si quis arbitratu, col. pe. qui tamen cõcludit relinquendum iudicis arbitrio, dummodò pro modica læsione non infringat laudum, próut etiam voluit Bal. in l. cùm ante ea. col. 2. C. de arbi. & Pan. in d. c. Quintauallis. col. 22. Ant. de Tre.

e *Vnde non possit reduci.* Adde, quòd idẽ tenuit Spec. in tit. de

arbi.

arbi. § fin. col. 2. ver. sed pone. vbi istum vers. transcripsit. sed Ioan. Andr. in addi. ibi dicit hoc procedere, vbi ex actis non posset discerni, quia nulla extant: nec ex verbis sententiæ. Tu plenius dic, quod in † primis habemus intueri, quo iu- 38
re processerit, an vt arbiter libellum recipiendo, litem contestari faciendo, & aliàs ordinem iudiciarium seruando, & tunc videtur, vt arbiter processisse, & valebit eius laudum, vt sententia arbitri.

Si verò non obseruauerit ordinem iudiciarium, & tunc vt arbitrator.

Item inspiciendus est tenor sententię, an amicabiliter com ponat: an verò determinet secundum punctum iuris. ista est doctrina Bar. & Pau. de Castr. post gloss. ibi quam dicũt quotidie allegari, in l. 1. ff. de iud. Barto. & Flo. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. Bal. Ang. Alex. de Imo. arg. illius text. in l. si seruus plurium. §. final. de leg. 1. Imol. & aliorum in c. Quintauallis. de iureiu.

Sed si non appareat ex actis nec ex tenore sententiæ, in dubio videtur sentire Do. Hub. hic, & Spe. vbi supr. quòd videbitur ꝓcessisse vt arbiter, eo modo, quo melius potest: & hoc apertè vult Io. And. in addi. præallegatis. Hoc etiam voluit Bald. in l. si miles qui destinauerat. ff. de milit. testament. dicens, quòd si ille, in quem est compromissum tanquàm arbitrum & arbitratorem, exprimat in sententia, quòd procedit vt arbiter & vt arbitrator, cumulando vtranq; potestatẽ, quòd fieri potest per tex. singularem, in c. nisi esset. de præb. quem dicit reputari singularem Alexand. in d. l. si seruus. §. fin. colu. 2. quòd eo casu valebit eo modo, quo melius potest: sic vt sententia arbitri cùm ab illa non possit recurri, d. §. arbitrorum. & hodiè pariat actionem, l. cùm ante ea. C. de arbi. non sic in sententia arbitratoris. Et istud dicit de iure verius, & sibi placere Alex. in d. §. fi. & ibi etiam refert ita tenere Lud. Ro. in l. arbitro. ff. qui satisd. cog.

Sed ibidem Bal. & Ang. in d. §. fin. tenent valere iure arbitramenti & quòd in dubio censenda erit sententia arbitratoris, vt recurri possit ad boni viri arbitrium quam sententiam secutus est etiam Lud. Rom. in l. in testamento. C. de mili. testam. quam etiam refert Alexan. in d. §. fi. & addi. noua. ad Spec. in d. §. fin. versi. sed pone. quia hoc est magis æquum vt fieri possit reductio. ideò præferendum secundum eos. & idẽ

voluit Bal. in l. non codicillum. ad fin. C. de testa. Et hanc vltimam partem tenuit Alexan. in cons. 13. incip. colum. 2. ver. vel posito. in 1. volum. & consil. duplicato. 96. in eo. volu. & consi. 19. incip. colum. 2. ver. præterea. & fortiùs in 4. volum. vbi expressè vult confessionem factã coram habente cumulatam potestatem arbitri & arbitratoris censeri factam corã arbitratore & in hanc partem inclinare videtur, Pan. in d. c. Quintauallis. col. 19. versic. quæro nunc de aliquibus. Ant. de Tremolis.

f *Sed finiendarum* Et inducta ad vnum effectum non debẽt operari contrarum, l. legata inutiliter, vbi moder. de lega. 1. & l. cùm tale. §. fin. ff. de condi. & demonst. & l. legata inutiliter, de adi. leg. & l. ex facto etiam. ff. de hæred. insti. & quòd not. Bar. in l. ab emptione. in fin. ff. de pac. & in l. in traditionibus. eod. titul. & in l. final. C. de propo. agen. in rebus. libr. 12. cum similibus adductis per Ias. in d. l. legata inutiliter. de legat. 1. Ant. de Trem.

g *Non possunt alij delegare* Sed pulchrum & vtile dubium
39 est, vtrùm † facultas arbitrandi concessa stipulatori super contractu, possit cedi aut transmittatur, putà promisisti mihi tenere riuum purgatum arbitrio meo. Et ego vendam molendinum Titio: an Titius poterit arbitrari. & sic an in singularem successorem transeat arbitrandi facultas, Iac. de Aren. Nicol. de Neapol. & Bald. in l. si sic. §. si quis ita qui est, ff. de leg. 1. tenent quòd sic. argum. illius text. vbi electio transit in singularem successorem, & arbitrari est quoddam eligere. & idem tenent Cyn. in 7. quæstio. Alb. Bald. in 5. & Sal. in 9. dicens cordi tenendum, in fin. C. de contrahend. empt. & vendit. distinguentes, vtrùm competat iure proprio: vt in dubio nostro, & tunc transeat, an alieno, & tunc secùs, per d. l. final.

Sed Ioan. & Imol & Alexan. in d. §. si quis ita: tenent contrarium, vt neutro casu transeat: & idem Ias. in l. quominus. quæst. 30. ff. de flum. Alexan. adducit tex. in l. cùm stipulatus sim mihi à proculo. in princ. de verbor. oblig. vbi facultas arbitrandi etiam competens iure proprio non transit ad hæredem vniuersalem, sed extinguitur cum stipulatore, quanto minùs ad singularem: quia quæ non sunt transmissibilia ad hæredem, non possunt cedi, & cæt. vt per eos, nec obstat d. l. si sic, §. fin. quia loquitur in facultate eligendi, non arbitrandi

trandi: prima transit ad hæredem. secunda non, per dicta iura. Ant. de Trem.

h *Ad contractus*. Tu dic, quod vtroque casu dicitur assumptus super contractu, siue à litigantibus, siue à contrahentibus assumatur: quia arbitramentum est quædam transactio generica: vt vult gloss. in Authen. vt diffe. iudic. §. 1. in versic. conuentum. colla. 9. & transactio est contractus ita Bartol. in l. societatem. §. arbitrorum. colum. 2. in 1. quæst. ff. pro soc. & idem Bartol. in l. 2. §. & post operis. de nou. oper. nuncia. & Anton. de Butr. in c. Quintauallis. vbi etiam Pan. in 4. colum. de iureiur. Et idem Innocen. ibi, quem sequitur Pa. ibidem, dicebat, quod quantumcunque † arbitrator litem corā se faciat contestari, & ordinem iudiciarium obseruet, quod tamen non est iudicium, quod benè no. idem tenet Bal. in l. 1. col, fi. C. de arb. Ant. de Trem. 40

i *In se recepit* Adde, quod hoc idem tenet Spe. in tit. de arbi. §. final. in isto ver. vbi omnia ista transcripsit hoc idem tenent Bart. Bald. Paul. & Alexand. in l. 1. de leg. 2. licèt gloss. ibi dixerit non meminisse legisse gloss. tamen in l. fin. gloss. fin. C. de contrahend. empt. requirebat duo ad hæc, vt posset † cogi arbitrator, videlicèt quod recepisset compromissum, & quod partes promisissent eius laudo stare sub pœna. Sed communiter reprobatur, secundum Alexand. in d. l. 1. in 3. colum. tex. enim in quo se fundat illa glo. videlicèt, l. non distinguemus. §. 1. ff. de arbi. loquitur in arbitro, non in arbitratore: & differentiæ rationem, vide per eundem Alexand. vbi sup. Et quòd eo solo, quòd acceptauit, etiamsi pœna adiecta non sit, arbitrator possit cogi, tenet etiam Ant. de Butr. in c. Quintauallis. de iureiur. Aretin. & Ias. in l. si quis arbitratu. ff. de verbor. obligat. Cyn. & Barto. in d. l. final. 41

Sed in arbitro benè est distinguendum, vtrùm acceptauerit, vel non. Et si † acceptauit, tunc demum cogatur si fuit apposita pœna in compromisso, d. l. non distinguemus. §. 1. Si nō acceptauit & non fuit adiecta pœna, tunc secùs. Et hęc vera iure ciuili. 42

Sed de iure Canonico, quo ex pacto nudo agi potest, c. 1. de pactis: posset cogi, etiam pœna non apposita: cùm non sit futura elusoria ipsius arbitri sententia. Et idem de iure ciuili in casibus, vbi ex sententia ipsius arbitri orietur actio, iuxta l. cùm anteà. C. de arbit. secundum Alexa.

in d.l.1. colum.4. quem vide post Imo. in d.c. Quintauallis. vbi etiam Pan. in 17. differen. aliter concludens. Sed vtile
43 & à paucis tactum dubium insurgit, quandò dicatur † recepisse arbitrium siue compromissum Specul. in d. §. final. versicul. suscepisse autem. concludit, quod eo ipso, quod est præsens, vel si sit absens, quandò posteà peruenit ad eius notitiam. Sed Ioannes Andr. ibi in additione vtrumque reprobat: quia sola præsentia vel scientia non habet præiudicare, nisi promiserit cognoscere, l. si de meis. §. recepisse. ff. de arbi. l. filiusfamil. §. inuitus. ff. de procur. vbi inuitus dicitur, qui consensisse non probatur. & respondet iuribus per Specul. allegatis. Et istud idem vult Ioan. Andr. quem ibi sequitur Panorm. in c. Ioannes. colum. 2. de testa. dicentes non sufficere præsentiam cum taciturnitate tempore, quo dabatur executor, per d. iura. Attamen benè sufficit inchoare cognoscere de causa, vel scienter recipere instrumentum, siue scripturam aliquam, qua continebatur compromissum in eum factum: vel si arbiter scripsisset, quod litigatores eum elegerunt, arg. l. vxori, §. 1. ff. ad l. Corn. de falsis. ex mente Panor. in d.c. Ioannes. Et pro præmissis facit doctrina gl. & Bar.
44 in l. Gaius. de pig. act. cum similibus, quòd † presentia & patientia non operantur consensum in actu, quem nō possum impedire. Sed quòd ego eligar arbiter vel arbitrator nō possum impedire. igitur, &c. Ant. de Trem.

k *Magna absurditas.* Argumentum enim ab † absurdo
45 militat in iure, & ab omni dispositione debemus excludere absurdum, l. nam absurdum. ff. de bon. liber. bonus text. in l. si sic stipulatus: in vltima. quem notant Imol. Aretin. & Ias. in 2. colum. ff. de verbor. oblig. & text. in l. existimo, eod. titul. per quem dicit ibi Ias. quòd ad probandum aliquid verum, bona est probatio per deductionem ad absurdum & inconueniens, ad quod tex cum gloss. in versicul. absurdum. in c. dudum. de preben. in 6. & tex. in c. iniustum. de rer. permut. per quem Pan. ibi dicit, quòd videlicet argumentum ab absurdo, licèt authoritas non allegetur. & de hoc articulo vide etiam Bar. in l. furti. §. pact⁹. ff. de his qui no. infa. & Fran. de Cur. cons. 44. incip. statuto seu consuetudine. col. 2. ver. tertiò facit. Ant. de Trem.

l *Contra dominum.* Tu dic, quod hoc casu, quando res non est integra, quod potest recedi à persona electi, & recurri ad arbitrium

arbitrium boni viri, próut voluit Bald. in l. fin. ad finem. C. de sen. quæ sine cer. quan. profe. & in proprijs terminis in eo. qui fecit iam opus. idem tenet Paul. de Castr. in l. si in lege. in prin. ff. loca. & idem Pau. in l. si merces. in princip. eod. titul. Et est ratio, ne locator locupletetur cum aliena iactura, & mercenarius remaneat in damno. quod iure naturæ est iniquum, l. iure naturæ. de regul. iuris. ff. & c. locupletari. eod. titu. libr. 6. ita est. firmat D. Iason in l. si quis arbitratu. colum. 3. in fin. versic. septimò limita. ff. de verb. oblig, Anto. de Tremolis.

m *In eos factum teneat compromissum.* Istam quæstio. ex hoc loco transcripsit pater practicæ Guil. Duran. in Specu. titu. de arbi. §. fina. colum. 9. versicu. sed quæro diligenter. vt etiam ibi notat Ioan. Andr. Concludunt ergo Dd. Huber. hoc in fine & Spec. vbi sup. quod monachi † administrationem habentes possint esse arbitri. & ita plerosque tenere, & benè, testatur Spec. ibidem. Et si possunt esse arbitri, quanto fortius arbitratores: cùm sit regula, quòd qui potest esse arbiter, possit esse & arbitrator. Sed non econtrà, vt ex multis ll. & maximè ex no. in l. pen. ff. de arbi. colligi potest. Et hoc expresse voluit Bal. in l. Pedius. §. 1. ff. de arbi. dicens, quando etiam sine licentia superioris monachus habens administrationem aliquam, putà Prioriam, potest esse arbitrator. & de monacho effecto episcopo, quòd possit esse arbiter, tenet per illum text. Petr. de Bel. Perti. Guil. de Cug. Cyn. & Bald. in 2. column. in fin. in l. si qui ex consensu. C. de episcopali audientia. 46

n *Præterea.* Ante hunc versiculum erat alius versiculus corruptus, cuius mens recta perpendi non poterat, ideò exemplo Speculatoris illum prætermissum feci.

o *De offi. delega.* Imò est sub titulo de offic. ordin. c. quanto. & ibi gloss. nota. quæ secundum Panorm. ibi quotidie allegatur, cùm quæritur de potestate Abbatis in monachos.

Qualem qualem autem. Ideo dixit auctor iste quantum conijcio. quia † Abbas solus habet facultatem puniendi monachum, quando agitur ad correctionem secundum regularia statuta. 47

Sed si accusaretur criminaliter, deberet accusatio institui coram episcopo: quia inferiores de criminibus non cognoscunt,

ſcunt, ſecundum doctrinam Innoc. in d. c. quanto. de quo tamen articulo Pa. aliter loquutus eſt in c. cùm ab eccleſiarum. eod. titu. vbi concludit monachos primo loco eſſe conueniendos coram eorum Abbatibus etiam in criminalibus, niſi eſſet tale crimen propter quod eſſet imponenda pœna depoſitionis. c. viſis. in fine. 16. q. 2. & c. monaſteria. 18. q. 2. vel niſi Abbas eſſet negligens, vt in d. c. quanto. Anto. de Tremo.

p *Pro mortuis* De hoc. & an ſerui & filiusfa. veniãt æquiparandi, vide ſuprà, quibus mo. ſuo no. ciui. agen. & cri. accu. à iu. repel. verſi. item monachi.

q *Quomo opor.* Quam quidam libri habent. colla. 8. Ita Spec. in d. §. fin. verſ. ſed quæro.

r *Non quoad alia.* Adde hic quæ dixi ſuprà titu. quib. mo. ſuo no. agen. verſic. Item monachi.

ſ *Probabilius dubitari.* Spec. in tit. de arbi. §. fina. verſic. Sed
48 quid † de ſimplici monacho? concludit, quod poſſunt eſſe arbitri duobus concurrentibus, videlicet quod interueniat licentia ſuperioris, & quod hoc ſuadeat vtilitas monaſterij, per text. in c. monachi. 16. q. 1. Et idem voluit Hoſti. in ſumma titu. de arbit. §. 2. in fine.

Sed arbitratores benè poſſunt eſſe de licentia ſuperioris: quia arbitrator non eſt niſi quidam declinatorius executor, & declarator, & officium executorum benè eſt permiſſum religioſis etiam mendicantibus cum licentia ſuperioris, per text. in c. fin. de teſta. in 6. vt hanc ſententiam ſequutus videtur Barto. in l. Pedius. §. 1. vbi gloſſ. aliter dicit. ff. de arbit. Et Bald. ibidem apertè hoc ſentit, quod cum ſuperioris auctoritate poteſt eſſe arbitrator: & in vtroque mẽbro huius diſtinctionis cum Specu. tenet Panor. in c. quintauallis, col. 5. verſi. 6. differentia. de iureiur. Anto. de Tremo.

t *Ieſu Chriſti* Et rectè quidem iuxta catholicam fidem fatetur author ſine ſaluatoris gratia nil humanam imbecillitatem efficere poſſe iuxta illud Io. 15. ſine me nihil poteſtis facere: Et piè Ieſu nomẽ expreſſit, quo nomine nõ eſt aliud, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Act. 4. cap. Eſt ſiquidem Ieſu nomen remedium pœnitentium, vexillum præliantiũ, remedium infirmantium, ſolatium patientium, honor credentium, ſplendor prædicantium, meritum operãtium, adiutorium deficientium, ſuſpirium meditantium & memorantium, ſuffragium orantium & poſtulantium, guſtus contemplan-

templantium, gloria triumphantium, quos duodecim radios dulcissimi nominis Iesu, vide mirè & deuotè declaratos per S. Bernardinum de senis, in sermonibus de Euangelio æterno, serm. 49. incipien. In nomine Iesu omne genu &c. Et de eodem nomine Iesu vide mellifluum Docto. S. Bernardum Abbatem Cistercien. in sermonibus super Cantica canticorum, sermone 15. incip. benignus est spiritus sapientiæ. Cui saluatori nostro Iesu Christo & nos cum authore gratias agamus, quod ad optatam harum nostrarum additionum ex vtriusque iuris interpretibus excerptarum consummationem pertingere nos concessit. Ei itaque sit laus, honor, virtus, gloria, imperium, maiestas, triumphus, victoria, & iubilatio in secula seculorum, Amen. Anto. de Tremo. I V. Doctor.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS, QVAE IN PRAXI HVBERTI DE BONACVRSO CONTINENTVR.

Prior numerus numerum marg. alter paginam denotat.

A.

Claus.

Debi-

Exce-

rio

Igna-

non

Litiſ-

tum

Mulier

O.

P.

Posses-

S.

Sen-

T.

FINIS INDICIS.

LAVS DEO SEMPER.